

égi
Magyar
Költők
Tára

RÉGI MAGYAR
KÖLTŐK TÁRA
XVII. század

15/B kötet

KATOLIKUS EGYHÁZI ÉNEKEK

(1660-as, 1770-es évek)

JEGYZETEK

Írta

Holl Béla

Az 1660-as és 1670-es években a katolikus kegyességi élet felvirágzott, és hihetetlen bőségben ontotta a művésziileg magas színvonalú vallásos énekeket a Felvidéken és Erdélyben egyaránt. Erdélyben főleg Kájoni János csíki ferences barát buzgólkodott az énekek elterjesztésében. A romániai katolikus magyarok máig az ő gyűjteményeit használják. Az énekanyagot az egyházi év rendjében tesszük közzé, afféle monumentális kántorkönyvként. Sorozatunk 15. számát két kötetben jelentjük meg. A jelen A) kötet a szövegeket és az énekek lelőhelyeit közli. A jegyzetek, a források részletes ismertetése, a szövegek latin és szlovák mintái, teológiai és zenetörténeti vonatkozásai a B) kötetben, Holl Béla munkájaként jelenik meg.

AKADÉMIAI KIADÓ
és
ARGUMENTUM KIADÓ

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

XVII. SZÁZAD

15/B

SZERKESZTI:

STOLL BÉLA

1. A TIZENÖTÉVES HÁBORÚ, BOCSKAY ÉS BÁTHORI GÁBOR KORÁNAK KÖLTÉSZE
2. PÉCSÉLI KIRÁLY ÍMRE, MISKOLCZI CSULYAK ISTVÁN ÉS NYÉKI VÖRÖS MÁTYÁS VERSEI
3. SZERELMI ÉS LAKODALMI VERSEK
4. AZ UNITÁRIUSOK KÖLTÉSZE
5. SZOMBATOS ÉNEKEK
6. SZENCI MOLNÁR ALBERT KÖLTŐI MŰVEI
7. KATOLIKUS EGYHÁZI ÉNEKEK (1608 – 1651)
8. BETHLEN GÁBOR KORÁNAK KÖLTÉSZE
9. A KÉT RÁKÓCZI GYÖRGY KORÁNAK KÖLTÉSZE (1630 – 1660)
10. AZ 1660-AS ÉVEK KÖLTÉSZE (1661 – 1671)
11. AZ ELSŐ KURUC MOZGALMAK KORÁNAK KÖLTÉSZE (1672 – 1686)
12. MADÁCH GÁSPÁR, EGY NÉVTELEN, BENICZKY PÉTER, GRÓF BALASSA BÁLINT, LISTIUS LÁSZLÓ, ESTERHÁZY PÁL ÉS FRÁTER ISTVÁN VERSEI
13. SZENTPÁLI N. FERENC, FELVINCZY GYÖRGY, PÁPAI PÁRIZ FERENC ÉS TÓTFALUSI KIS MIKLÓS VERSEI
14. ÉNEKEK ÉS VERSEK (1686 – 1700)
- 15/A. KATOLIKUS EGYHÁZI ÉNEKEK (1660-AS, 1670-ES ÉVEK) – SZÖVEGEK

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

XVII. SZÁZAD

15/B

KATOLIKUS EGYHÁZI ÉNEKEK
(1660-as, 1670-es ÉVEK)

JEGYZETEK

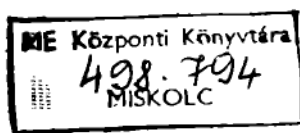
ÍRTA

HOLL BÉLA

KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉBEN

*Megjelent a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása
és kiadása” program támogatásával.*

2 0

© *Holl Béla, 1993*

ISBN 963 7719 50 4 Ö

ISBN 963 7719 39 3

HU ISSN 0 324–2323

A FORRÁSOK LEÍRÁSA

KÉZIRATOS FORRÁSOK

Petri András-énekeskönyv. (Réti János énekmásolatai 1663–1668.) Bp. OSzK, Quart. Hung. 1395. — STOLL 50. sz.

A XVII. század első felének legjelentősebb katolikus kéziratos gyűjteményébe utólag beírt 33 magyar és 3 latin ének. A kézirat leírása: RMKT VII/7, 556–567. l.

Petri András csíkszentkirályi iskolamester gyűjteményét a század második felében Réti János használta és újabb énekekkel gyarapította. Kezétől származnak a 42b–48b üres lapokra *Cantiones Variæ Anno 1663* címmel, továbbá a 93a–104b üres lapokra, végül a 113a lapra írt énekek. Személyére vonatkozóan kevés adat ismert és ezek a kézirat bejegyzéseiből állíthatók össze. Feltehetően Réti is a csíksomlyói ferences kolostor iskolájában, talán Petri András környezetében nőhetett fel. Működésének jelentős része is alighanem ide kapcsolható. Az általa lejegyzett énekekhez írt megjegyzései azonban mást is elárulnak. E bejegyzések a következők:

42b: *Cantiones Variæ Anno 1663.*

45a: Nyéki Vörös Mátyás *Omni die*-fordításának végén: *Finis huius Cantionis per me Joannem Retj Instructoris kis Azoni Enssi.*

93a: Az ének végén: *Finis per me Joannem Cognomjne Retj Egò manente Kiis Aszon mistrj[!] exaraii. In honorem Jesu.*

97a: Az ének végén: *Amen Finis huius cancionis, pro nunc tempore Leouehejsij mercedem posco laboris Anno Domjnj 1668.*

99a: Az ének végén: *Finis mercedem posco laboris.*

102a: Az ének végén: *Finis huius Cantionis.*

Az 1663 és 1668 az énekek másolásának vagy írásának idejét jelöli. A helymegjelölés viszont Réti János pályájának az eddigi szakirodalomban figyelmen kívül hagyott, illetve félreértett mozzanatára derít fényt. A *Petri András-énekeskönyv* (régí nevén: Jancsó Benedek-kódex) korábbi leírása szerint a kézirat mindkét másolója „az erdélyi Csíksomlyó ferences kolostorának hatáskörébe tartozó székely falukban, Csíkszentkirályon és Kisasszonyfán működtek”. Ez az állítás ERDÉLYI PÁLTÓL (EPHk 1893, 97; MKsz 1899, 256) származik, aki a felsorolt bejegyzésekből Réti Jánosra vonatkozólag csak az egyik helynevet idézte és azt sem azonosította. A két helynév közül a 97a lapon olvasható *Leouehejsij* ugyanis a Vas-megyében lévő őrségi Lovecha, Liha (ma az ausztriai Burgenlandban: Liebig) községgel azonos (vö. IOANNES LIPSKY: *Mappa Generalis Regni Ilungariae*. Pest 1806; IV. tab., S. 13.; *Repertorium locorum obsectorumque in XII tabulis mappae Regnorum Ilungariae*. Buda 1808, 379.) A 45a lapon említett *kis Azoni Enssi* pedig Kisasszonyfa, ugyancsak Vas-megyében, Szombathelytől északra fekszik (ma: Vasasszonyfa). Erdélyben ilyen helynév nem fordul elő.

Réti János tehát 1663–1668 között Erdélytől távol élt, és minden bizonnyal iskolamester volt, amit a *mistrj* (ministr) szó is elárul. A Vas-megyében töltött évek után bizonyára visszatért szülőföldjére és az általa használt, új énekekkel gyarapított kántorkönyvet is hazavitte. Ezt bizonyítja, hogy a kódex Erdélyből került mai őrzési helyére. Az is tény, hogy a Petri András által másolt darabok és Réti János énekei egyaránt megtalálhatók az erdélyi egyházi éneklés hagyományában, és a kéziratot alighanem Kájoni János is használta. A Réti János által másolt énekekről a következő táblázat nyújt áttekintést:

Petri-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
	Cantiones Variae Anno 1663.		
42b	Tekints reánk szemeddel ó szépséges Jézus	294	
43a	Mondj naponként és óránként		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 95. sz.
45b	Ember, Isten alkotmánya		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 70. sz.
47a	Szörnyű halál, ímé hol áll		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 96. sz.
48a	Mit bízik e világ ó álnokságában		XVI. sz.
48b	Kyrie qui Catherinam		
48b	Kyrie qui natus es nobis		
93a	Vedd jó néven én szívemet	141	Lat.: Cor tibi Jesu offero.
93b	Engemet miért szeretgetsz, ó édes Istenem?	307	Lat.: Quo me Deus amore.
94a	Ó titkos, ó nagy Istenség	336	Lat.: O magnum sacramentum.
94a	Üdvözlégy szent kenyér, életnek kútfeje	364/I	
95a	A nap eljő nagy haraggal		XVI. sz.
97a	Ó drágalatos nagy szentség	325	
97b	Az öröktől fogván való	21	
98a	Szűz által jött e világra	211	
98b	Ó Istennek szent anyja, Szépséges Mária	388	
99a	Ó egeknek királya, Dicsőséges szentség	327	
99b	Fényes mennyországban lévő	308	
99b	Örvendezz ó én lelkem testté lett igének	342	
100a	Szívem Jézus, neked adom, ó szívek jegyese	132	Lat.: Cor tibi Jesu offero.
100b	Ó csudálatos Istenség	324	
101a	Itt vagyok a lelki szépség	312	
101a	E szín alatt a kívánt jó	303	
101b	Üdvözlégy életünk teje, Gyönyörűségnek kútfeje	350	
101b	Üdvözlégy szentséges ostya	367	
102a	O magnum sacramentum		
102a	Ó titkos, ó mélységes csudálatos nagy Istenség	335	Lat.: O magnum sacramentum.
102b	Váltságunknak drága ára, Mi vitt téged Isten arra	370/I	
103b	Üdvözlégy szép Jézus, hívek éltetője	368/I	
104a	Mennynek királyné asszonya		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 69. sz.
104a	Ó Istennek szent fia, ó szépséges Jézus	292	
104a	Kegyes Isten kegyelmedből nézz reánk	577	
104b	Dicsőség mennyben Istennek	5	
104b	Ó én szerelmes Jézusom		Kopcsányi Márton. RMKT XVII/7, 16. sz.
113a	Hálát adjunk az Istennek (töredék)		
113a	Üdvöztőnknek szent anyja, Mennynek megnyílt kapuja		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 67. sz.

A Réti János által másolt 33 magyar és 3 latin ének közül a jelen kötetben 24 magyar szöveg kerül közlésre. A többi nagyrészt Hajnal Mátyástól, Nyéki Vörös Mátyástól és főként az 1651-i *Cantus catholicus*-ból való. A 95a lapon lévő kottás *Dies irae*-fordítás a század első felének nyomtatott protestáns énekeskönyveiben tűnik fel (vö. RMNy 1107/2: 20a) és közvetlenül az 1636-i *Öreg Graduál*-ból (RMK I, 658) való. A 104b lapon lévő, Kopcsányi Mártontól származó verses imádság pedig az erdélyi kéziratos énekeskönyveknek is kedvelt darabja volt (vö. RMKT XVII/7, 16. sz. jz.). A közlésre került énekek közül öt kizárólag csak Réti János kéziratában fordul elő (132, 292, 294, 336, 577. sz.); tizenkilenc pedig az erdélyi kéziratos hagyománnyal van szoros kapcsolatban. Két ének (308: *Fényes menyországban lévő*; 312: *Itt vagyon a lelki szépség*) Réti lejegyzésén kívül a *Pálffy Márton-énekeskönyv*ben is megvan; a két másolat között közvetlen összefüggés nem valószínű, mindkettőnek korábbi kéziratok lehetnek forrásai. Viszont közvetlen átvétel és a szövegnek alakítása, csiszolása Kájoni néhány énekén kimutatható (pl. 211, 325, 327, 335. sz.). Az erdélyi szöveg-hagyományozásnak többszörös elágazása a jegyzetekben közölt sztemmák alapján jól követhető. Réti János szövegei a többi forrástól elválaszthatók és más ismeretlen forrásra vezethetők vissza. (vö. 5, 21, 37, 141, 307, 324, 367, 368/1, 364. sz.). A szövegek egymástól való eltávolodása legszembetűnőbb az *Ó Istennek szent anyja, szépséges Mária* kezdetű verses litániánál, amelynek egy tőről származó változatai a *Mihál Farkas-kódex*ben (389. sz.) és Kájoni nyomtatott gyűjteményében (390. sz.) már teljesen önállóak.

Öt ének csak Réti János másolatából ismeretes. Ilyen a két felelgetős, processziós ének Jézus nevééről (292, 294. sz.) és egy prédikáció előttré való darab (577. sz.). Feltűnő továbbá két latin cantió fordítása, mindkettőnek Rétinél egy hagyományos és egy új magyar fordítása található. A *Cor tibi Iesu offero* fordítása megvan a 93a lapon *Vedd jó néven én szívetem* kezdettel (141. sz.) és ez több más erdélyi forrásban is megtalálható. A másik fordítás viszont a 100a lapon *Szívem Jézus, neked adom, ó szívek jegyese* kezdettel (132. sz.) egyedül csak Rétinél van meg. Ugyanez mondható a magyarországi eredetű oltáriszentségi cantio, az *O magnum sacramentum* esetében is. A 102a lapon *Ó titkos, ó mélységes csodálatos nagy Istenség* kezdettel (335. sz.) Réti lemásolta az Erdélyben elterjedt fordítást, amelynek legkorábbi szövegváltozata éppen itt nála található. A 94a lapon viszont *Ó titkos, ó nagy Istenség* kezdettel (336. sz.) egy másik, egyedül Réti kéziratában olvasható fordítása is megvan. Az elmondottak alapján ennél az öt éneknél Réti János szerzőségét is feltételezni lehet.

Zemlény János-énekeskönyv. (1668) — STOLL 88. sz.

A kézirat 1937-ben Erdélyben, Csíksobotfalván került DOMOKOS PÁL PÉTER tulajdonába, aki arról az Erdélyi Múzeumban (1939, 355–367; különnyomatban: Erdélyi Tudományos Füzetek. Szerk. GYÖRGY LAJOS. 113. sz. Cluj-Kolozsvár 1939) részletes leírást közölt. A negyvenes években az énekeskönyvnek nyomaveszett; további sorsáról lásd: Ráday Levéltár, C/181 Domokos Pál Péter iratai, 20. doboz. PAPP GÉZA az énekeskönyvet ugyancsak látta és adatait felhasználva az egyes énekekre vonatkozó utalásokat a RMDT II. kötetében (és kéziratos Repertoriumában) az eredeti forrás alapján gyűjtötte össze.

A *Zemlény János-énekeskönyv* szövegcritikai szempontból ugyan kevésbé használható, de az Erdélyi Múzeumban közölt részletes kezdősor-jegyzékből, továbbá az énekek formájára, tartalmára, terjedelmére vonatkozó adatokból keletkezési idejükre, helyükre, a körülményekre és az énekek hagyományozására vonatkozó fontos következtetések vonhatók le. A leírások szerint a kódex 105 utólag számozott levelet foglalt magában. A nagyszámú töredékből és csonka énekből arra lehet következtetni, hogy a felfedezésekor már erősen hiányos, rongált állapotban lehetett; sőt egyes kiszakadt levelek keveredését sem lehet kizárni. Az alábbi táblázatban feltüntetett szöveg-hiányok alapján a kéziratban tizenhét helyen figyelhető meg hiány. Ezek a következők: a fol. 3, 8, 14, 16, 19, 38, 46, 49, 59, 60, 61, 64, 70, 72, 74, 79, 83 és 91. után. A végén pedig a 103–104. folion lévő töredékek valószínűleg az eredeti helyükről kiszakadt levelek lehettek.

DOMOKOS PÁL PÉTER megfigyelése szerint a kézirat jórészt egy kéz másolata; a ma már nem ellenőrizhető adatai szerint idegen kéztől valók a következő részek:

- fol. 67b–69 (helyesen 67a–69b): Nyéki Vörös Mátyás *Szörnyű halál* kezdetű énekének 19 versszaka.
- fol. 71 (helyesen 71a–72b): Homonnai György búcsúztatója.

- fol. 76 (feltehetően helyesen 75b–76a): *Oh meli csudalatos Isten az te dolgod kezdettel* 11 strófa, kisgyermek búcsúztatója Ungváron.
 fol. 77a–78 (helyesen 77a–79a): *Felvitetett magas mennyországban kezdettel* a Nagyboldogasszony-napi ének 22 strófája.
 fol. 86–87 (feltehetően helyesen 84b–88b): három Szenci Molnár-zsoltár.
 fol. 103–104: a Horváth István énekét követő, ma nem azonosítható töredékek.

A kézirat névadójára és egyben a XVII. századi tulajdonosára vonatkozó bejegyzés az első kötéståbla belső felén volt:

Dono dedit Joannes Zemlény hunc librum
 R: P: P: A. K. V: L: M: Anno currente 1668.

A hátsó kötéståbla belső felén pedig egy későbbi tulajdonos, Josephus Hunyadi 1785-ben írta be nevét. Közelebbit egyik tulajdonosról sem sikerült megállapítani. DOMOKOS PÁL PÉTER lehetségesnek tartotta, hogy az énekeskönyv nagy részét Zemlény János írta. Az utána következő tulajdonos nevének kezdőbetűiből csupán az valószínű, hogy szerzetes lehetett; az első két betű feloldása ugyanis feltehetően: *Reverendo Patri*.

Az Erdélyi Múzeumban közölt leírásból összesen 95 magyar és 2 latin ének illetve töredék, továbbá 4 prózai szöveg kezdősortát ismerjük. Ezekről a következő táblázat nyújt áttekintést:

Zemlény János-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
1a	... Kegyelmes asszonyom Ezterhaz Maria (töredék)		
1a	Ó mely csudalatos Isten a te dolgod		Vö. 75b lap.
2b	Krisztushoz készülök szerelmes szüelim		Czeglédi Pál. RMKT XVII/ Várad 1654, 53.
5b	Bűnnek az ó zsoldja		XVI. sz. Várad 1654, 42.
7a	Ó titkos, ó mélységes	335	Kájoni 1676, 314
7b	Ó áldott manna		1643. RMKT XVII/7, 155. sz. Kájoni 1676, 320.
8a	Imádlak téged elrejtett Istenség		RMKT XVII/7, 172. sz. CC 1651, 94.
9a	... Szűz adjad az mit fiad (töredék)		?
9a	Omni die dic Mariae		CC 1651, 157.
11a	Jézus édes emlékezet		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 68. sz. CC 1651, 102.
15a	[Örülj dicsőséges szép Szűz] ... Szent István király első hogy meghala (töredék)		RMKT XVII/7, 81. sz. CC 1651, 255.
15a	Szűz Mária kegyes anya		Szeredi Márton. RMKT XVII/7, 209. sz. CC 1651, 166.
16b	Úrnak szolgálai no dicséjrétek		XVI. sz. Várad 1654, 134.
17a	Uraságok fejedelemségek (töredék)		?
17b	Ó Úristen tekints hozzánk		XVI. sz. Várad 1654, 20.
18b	Felséges Isten hozzád kiáltunk		XVI. sz. Várad 1654, 132.
19a	Vedd el Úristen rólunk haragodat		XVI. sz. Várad 1654, 278.
20a	Üdvözítőknek szent anyja		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 67. sz. CC 1651, 21.
20b	Jézus szerelmünk és üdvösségünk		RMKT XVII/7, 207. sz. CC 1651, 120.
22a	Mivel már beestvéledett		RMKT XVII/7, 171. sz. CC 1651, 162.

Zemlénny János-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása	
22b	Szűz Mária Krisztus anyja	388	RMKT XVII/7, 206. sz. CC 1651, 147. RMKT XVII/7, 175. sz. CC 1651, 145. Kanizsai Pálfi János. RMKT XVII/8, 55. sz. Várad 1654, 149. Kájoni 1676, 356.	
23b	Ó dicső Szűz ki szüzeket			
24a	Dicsőült helyeken mennyei paradicsomban			
25b	Ó Istennek szent anyja, szépséges Mária			
25b	Próza szövegek: 25b ... Spiritus sancte Deus (Lorettói litánia) 27b Kyrie eleison (Mindenszentek litániája) 30b Kyrie eleison (Jézus neve-litánia) 32a Te Deum			
ADVENTI ÉNEKEK KÖVETKEZNEK				
33a	A kereszténységben igaz vallás a hitben			XVI. sz. — CC 1651, 18.
34a	Küldé az Úristen gyors és hű szolgálját			RMKT XVII/7, 190. sz. — CC 1651, 14. Prot. Várad 1654, 152.
35a	Az Atya Úristen Ádámot hogy teremté			XVI. sz. ?
36a	Mi Atyánk vezérünk Fiú Isten			RMKT XVII/7, 110. sz.
37a	Küldeték szűz szent leányhoz Isten erőssége			
37b	Resonemus pariter (töredék)			
38a	[Mennyből jövök most hozzátok] Ez lesz néktek a jegy róla (csonka)			Prot. Várad 1654, 155.
38b	Gyermek születék Betlehemben			Középkori. Telegdi 1577. — CC 1651 (négyszer).
39b	Jer, dicsérjük e mai napon			Batizi András. XVI. sz. — CC 1651, 35.
40a	E nap nekünk dicséretes nap			XVI. sz. — CC 1651, 37.
41a	Krisztus Urunknak áldott születésén			Pécseli Király Imre. RMKT XVII/2, 15. sz. — Várad 1654, 335.
41b	Úristen veletek keresztények			XVI. sz. — Várad 1654, 170
42a	Úristennek szent Fia e nap nekünk születék			XVI. sz. — Várad 1654, 174.
42b	Jer, mi dicsérjük, áldjuk			XVI. sz. — Várad 1654, 159.
44b	Ah véghetetlen kegyelmű (töredék)	RMKT XVII/7, 218. sz. — CC 1651, 256.		
45a	[Midőn a Szűz Magzatját] ban ó napfény ó élet (csonka)	RMKT XVII/7, 219. sz. — CC 1651, 257.		
45b	A Szűz szülé szent Fiát	1630. RMKT XVII/7, 119. sz. — CC 1651, 25.		
46a	Gyermek születék Betlehemben	Középkori. Telegdi 1577. — CC 1651, 25.		
46b	Szeplőtelen Szűz Mária	RMKT XVII/7, 197. sz. — CC 1651, 29.		

Zemlény János-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
[...]	Szűz Mária e világra (csonka)		RMKT XVII/7, 221. sz. — CC 1651, 262.
48a	[Csordapásztorok, midőn Betlehemben] ... Serkenj fel fiam (csonka)	141	RMKT XVII/7, 222. — CC 1651, 265.
48b	Vedd jó néven én szívemet		Kájoni 1676, 88.
49b	Aludj fiam így énekel (csonka)		RMKT XVII/7, 220. sz. — CC 1651, 257.
50a	... Aludjál el én szülőttem (csonka)		?
51b	Nagy örömnap ez nekünk		Középkori. Telegdi 1577. — CC 1651, 28.
	BÜJTRE VALÓ ÉNEKEK		
52b	Üdvözlégy világ váltója		RMKT XVII/7, 198. sz. — CC 1651, 59.
58a	Végtelen irgalmú Isten (csonka)		Papp Géza Repertorium-ában a cím: <i>Miserere Ungarice</i> .
60a	[Álla a keserves anya] ... Az ő népének vétkeiért (csonka)		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 71. sz. — CC 1651, 50.
	[Húsvéti énekek]		
61a	[Fénylik a nap fényességgel] ... Megholt vala bűneinkért (töredék)		XVI. sz. — CC 1651, 76.
62a	... Elvevéd rólunk haragját (töredék)		?
62a	Krisztus feltámadta igazságunkra		XVI. sz. — CC 1651, 74.
63a	Feltámadt Krisztus-e napon, alleluia		RMKT XVII/7, 201. — CC 1651, 71.
64a	Feltámadt a mű életünk		Pécseli Király Imre. RMKT XVII/2, 14. sz. — CC 1651, 75.
	[Vízkereszti énekek]		
65a	[Mikor Krisztus Betlehemben] Nagyra csudálkoznak vala (csonka)		Erdéli Máté. XVI. sz. — Várad 1654, 184.
66a	Mi dicsérjük e mai napon		1630. RMKT XVII/7, 125. sz. — CC 1651, 45.
	HALOT ÉNEKEK		
67a	Szörnyű halál ímé hol áll		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 96. sz. — CC 1651, 235.
69b	Szegény gyarló ember (csonka)		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 100. sz.
71a	... A német egy felől dúlja (töredék)		1662. RMKT XVII/10, 46. sz.
72b	Embernek élete mely hamar (töredék)		?
73a	[A nap nagy haragnak napja] ... A trombiták megharsognak (Csonka)		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 72. sz. — CC 1651, 251.
74a	Kérlek és intlek mostan tégedet (csonka)		XVI. sz. — Várad 1654, 312.
75a	... Édes kedves anyám téged is Istennek (csonka)		?
75b	Ó mely csudálatos Isten a te dolgod		Vö. 1a lap.

Zenlány János-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
76a	Krisztus feltámadá		XVI. sz. — CC 1651, 71–73.
76b	Zengjed nyelvem dicsőséges Úr testé- nek		Hajnal Máttyás. RMKT XVII/7, 74. sz. — CC 1651, 88.
77a	Felvitetett magas mennyországba		RMKT XVII/7, 204. sz. — CC 1651, 107.
79a	Üdvözlégy Mária, tengernek csillaga		1643. RMKT XVII/7, 177. sz. — CC 1651, 115.
79b	Édes Jézus szüzeknek virága (töredék)		1642. RMKT XVII/7, 80. sz. — CC 1651, 141
80a	... Ezen mi is örvendezzünk (töredék)		?
80a	Ne szállj perbe én velem		Kanizsai Pálfi János. RMKT XVII/8, 56. sz. — Várad 1654, 74.
81a	Hogy Jeruzsálemnek drága templomát		Skarica Máté. XVI. sz. — Várad 1654, 93.
82b	Mikor Sennacherib a Jeruzsálemet (csonka)		XVI. sz. — Várad 1654, 63.
84a	... jó lehet bűnökkel sok cselekedettel (töredék)		?
84b	Úristen az én imádságom		Szenci Molnár Albert. RMKT XVII/6, 5. sz. — Várad 1654.
85b	Haragodnak nagy voltában		Szenci Molnár Albert. RMKT XVII/6, 38. sz. — Várad 1654.
87b	Ékes dolog dicsémi, Uram, felségedet		Szenci Molnár Albert. RMKT XVII/6, 92. sz. — Várad 1654.
89b	Ó bágyadt lélek, búval gonddal		Ormáni János. 1648. RMKT XVII/8, 169. sz.
[90a]	Én régen világok fénye		RMKT XVII/10, 133. sz.
91a	Lásd meg Uram én ügyemet (csonka)		Tholnai Bálint. XVI. sz. — Várad 1654, 61.
92a	... es ersénietek (töredék)		?
92b	Magyarság, romlott ág, rendedben nincs jószág		1656. RMKT XVII/9, 145. sz.
93b	A tenger fővenye ki sok		1636. RMKT XVII/9, 60. sz.
95a	Sokszor Uram fohászokodom		1648. RMKT XVII/8, 168. sz.
96b	Jaj szegény Noénak bujdosó bárkája		1630. RMKT XVII/8, 137. sz.
98a	Ízraelnek szent Istene, ki lakozol		RMKT XVII/8, 125. sz.
99a	Forog a szerencse		Illésházy István. RMKT XVII/1, 80. sz.
101a	Szerencsét próbáltam		1660. RMKT XVII/10, 134. sz.
102a	Szép nap kelet felől fénylő		Horvát István. 1661. RMKT XVII/10, 43. sz.
103b	Bánatimban vigasztalj meg (töredék)		RMKT XVII/10, 135. sz.
104a	Tehát kik lestünk szavadra (töredék)		
104a	Egek királynéja (töredék)		
104a	Felsőleges Isten (töredék)		
104a	Ne feledkezzél (töredék)		

A táblázatból megállapítható, hogy 49 darab az RMKT XVII. századi sorozatának korábbi köte-
teiben már közlésre került; közöttük huszonhat a század első feléből való katolikus ének. Itt a DOMOKOS
PÁL PÉTER leírásában megmaradt énekszövegek és töredékek is megtalálhatók. Teljes szövegében Hor-
vát Istvánnak az 1661 őszi történet erdélyi török-tatar dúlásról szerzett éneke (102a: RMKT XVII/10,

43. sz.) és a világi-politikai célzatú, ódon hangú Szent István-ének (90a: RMKT XVII/10, 133. sz.) már kiadásra került. Ugyancsak ismerjük a fogarasi vár börtönében sínylődő névtelen ifjú énekét 1660–1661 tájáról (101a: RMKT XVII/10, 134. sz.). Töredékesen maradt meg az 1656-ban keletkezett szegényle-gény ének (92b: RMKT XVII/9, 145. sz.), egy világi ének első két sora (103b: RMKT XVII/10, 135. sz.), és végül Homonnai Drugeth György halálára 1662-ben írt búcsúztató kezdősora és utolsó strófája (71a: RMKT XVII/10, 46. sz.), amelyben feleségének Esterházy Máriának neve is olvasható.

Az eddig idézett évszámokból következően a kéziratnak feltehetően legnagyobb részt 1668 körül kellett keletkeznie. A táblázatból az is kiderül, hogy a másoló előtt főként két nyomtatott énekes-könyv lehetett a minta. 36 ének ugyanis az 1651-i *Cantus catholicus*-ból, 24 pedig a Váradon, Szent Kertész Ábrahám nyomdájában megjelent protestáns énekeskönyv 1654-i kiadásából származik. A *Psalterium Ungaricum* Váradon ugyancsak 1654-ben (első alkalommal az idézett protestáns énekeskönyv többi három részével együtt) megjelent kiadásából a kézirat másolója három zsolnárt ugyancsak átvett gyűjteményébe. Az 1651-i *Cantus catholici* közvetlen forrásként való használatára még szövegkritikai bizonyíték is van. Az énekeskönyv 73a lapján Hajnal Máttyás *Dies irae*-fordítása csonkán, a 7. sorral kezdődik, és ez a sor nem a Hajnalnál olvasható verzióval (A' *Trombiták fel-rivadnak*), hanem a *Cantus Catholicus*-ben Szőlősy Benedek módosított szövegével (A *trombiták megharsognak*) egyezik.

A kézirat keletkezésének helyét Felső-Magyarországon, Ungváron és Erdélyben, a csíki ferences klostrom körzetében kereshetjük. Ungvárra négy töredékes és csonka halotti búcsúztató utal. Az első kettő Homonnai Drugeth Györgyre és feleségére Esterházy Máriára vonatkozik. A 71a lapon 1662-ből való Homonnai Györgyé, aki felső-magyarországi főkapitány volt és 1661 október 9-én Ungváron halt meg (NAGY IVÁN III, 404–5). Ő a Homonnán betelepített jezsuitáknak Ungváron is szervezett gimnáziumot 1640-ben; házukat azonban 1651-ben a ferenceseknek ajánlotta fel. Az épületet végül is 1663-ban már özvegye hozatta rendbe (KARÁCSONYI I, 465; II, 74). Esterházy Mária mellett Ungváron már korábban is a házi pap szerepét egy-egy ferences látta el. A kézirat 1a lapján a *Kegielmes aszoniom Esterház Maria* kezdetű töredék, egy búcsúztató két utolsó szakasza talán éppen az özvegy koporsójához készült; halálának idejét azonban nem tudjuk.

A másik két ungvári búcsúztatót a leírás mindkét helyen azonos *Ó mely csudálatos Isten a te dolgod* kezdettel idézi. Az első helyen a kezdősor után DOMOKOS PÁL PÉTERnek ez a megjegyzése olvasható: „1a lapon kezdődő és a 2b lapon végződő 16 szakaszból álló ének. Szintén búcsúztató. A 10. szakasz *Ungvarnak lakosi*-hoz szól. A 13: *Nagos Nemzetes Fü milig Sigmontul, szerelmes aiantul: Tuledis bucsuzom kedves peci annam nagos Nemzetes vilagra szült aniam: Nagos Nemzetes bar koczi nemzetim.*” Az idézetben a „Nagyságos Nemzetes Fü milig Sigmontul” neve nem azonosítható; feltehetően hibás olvasat, mint az idézetben alkalmazott kettőspontok is a közreadótól származhatnak. A továbbiakban azonban megtudjuk az elhunyt gyermek anyjának, Pécsi Annának nevét, aki Barkóczy Lászlónak (1601–1659), Zemplén-vármegye alispánjának felesége volt (NAGY IVÁN I, 196–7). A 75b lapon ugyanez a sorkezdés újra szerepel ezzel a megjegyzéssel: „*Búcsúztató. Ungvári kis gyermekről szól 11 szakaszban.*” Az énekeskönyv leírása szerint a kéziratnak ezt a részét eltérő, a főrészt másolójától különböző kéz írta. Nagyon valószínűnek látszik, hogy a kézirat elején már egyszer leírt, egy Barkóczy-gyermek koporsójánál énekelt búcsúztatót más alkalomra egy későbbi használó átalakította.

Erdélyi vonatkozású a kéziratban Mikó József nevezetes halotti búcsúztatójának másolata (93b: *A tenger fővénye ki sok*). A leírásban a sorkezdés után ez olvasható: „*mike iosephről szóló halotti búcsúztató. 21 szakas.* Előfordul benne az 1636-os évszám és Macskási nemes illona név”. Mikó József 1636-ban Kolozsvárott halt meg és a felesége Macskási Nemes Ilona volt (NAGY IVÁN VII, 219). Egykorú feljegyzések szerint Árkosi Benedek unitárius lelkész temette, aki a koporsónál másokkal együtt verses búcsúztatót mondott vagy énekelt (IIEREPEI JÁNOS: Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez III. Bp.–Szeged 1971, 513). Az ének, amelynek szerzőségét megállapítani nem lehet, Erdélyben kéziratban terjedt még a XVIII. században is. Kájoni János is bevette a *Cantionale catholice* (1676, 712) halottas énekei közé, de a nevet elhagyta, az éneket megrövidítette és átalakította. A fenti leírás alapján megállapítható, hogy a *Zemlény János-énekeskönyv*-ben még teljes terjedelmében az eredeti szöveg volt meg.

Ez a kézirat énekeskönyv azonban aligha lehetett Kájoninak forrása, és énekei az utána következő más nyomtatott vagy kézirat gyűjteményekre sem hathattak. (Az erre vonatkozó megkérdőjelezhető feltételezést lásd: ErdM 1939, 364). Az elmondottakból ugyanis kiderül, hogy az énekek kétharmad része, köztük a Kájonival közönséges látszólagos része is az 1651-i *Cantus Catholicus*-ból és az 1654-i váradai énekeskönyvből valók.

Csupán hat éneknél lehetne közvetlen összefüggésre gondolni, de ezek mindegyikénél kimutatható a szerzteágazó erdélyi kéziratok hagyomány; tehát ezek is más úton kerülhettek Kájonihoz. A hat közül három a század első felének forrásaiban már megtalálható (7a: *Ó áldott manna*; 15a: *Örülj di-csőséges szép Szűz*; 37a: *Küldeték szűz szent leányhoz Isten erőssége*); három viszont a jelen kötetben kerül közlésre (141, 335, 388. sz.).

Mihál Farkas-kódex (1673–1699) Bp. OSzK, Oct. Hung. 482. — STOLL 103. sz.

A Nemzeti Múzeum Könyvtára (ma: Országos Széchényi Könyvtár) részére szerezte meg Jancsó Benedek, a gyarapodási napló szerint 1889 május 10-én. A haránt nyolcadrés alakú kézirat mai állapotában 149 géppel számozott levelet tartalmaz. Kötése barnára festett, lesimított, puha marhabőr borítás, kemény tábla nélkül. Az egykori tulajdonosa az egyes füzeteket erre a bőr borítóra házi zsinaggal varta rá. A füzetek terjedelme változó. Közöttük helyenként — így a 12., 39. és 102. levél után — kitépelt lapok nyomai láthatók. A táblázatban is feltüntetett szöveghiányok, csonkulások alapján még a 32., 50., 56. levél után is hiányokra lehet következtetni.

A kódex elnevezését Mihál Farkastól nyerte, aki feltehetően a kézirat egykori tulajdonosa volt és a beírások tanúsága szerint az énekek jelentős részét másolta. Személye ismeretlen, a reá vonatkozó adatok egyedül a kéziratból gyűjthetők össze. A bejegyzések a következők:

A bőr borító elülső részének belsején:

ANO DOMYNY 1676

MYHAL FARCAS VOLFANGUS [!]

52b fol.: Ano Domini 1678 Volfangus Mihál scripsit.

87a: Vale vulfgangus michael ALIA anno 1677

(Az *Üdvözlégység föld, menny bölcs teremője* kezdetű ének felirata)

96b: ALIA Ad elevationem 1679 Volfangus mihali

(Az *Üdvözlégység Krisztus, Isten fia* kezdetű ének felirata)

Ezeken kívül a kézirat keletkezési idejének meghatározásához még a következő évszámú bejegyzések találhatók:

3a: ALIA Anno Do. 1677.

(Az *A Szűz szülé szent fiát* kezdetű ének felirata)

4a: Alia de eadem eod. nota 1678.

12a: Anno Domini 1673 Die prima maij non nusr [ ] mondjj.

(Az *Angyaloknak nagyságos asszonya végén*)

12b: Nagy boldog aszoni napiara 1679.

(A *Felvitett magas mennyországba* felirata)

15a: ALIA 1679.

(Vásárhelyi András énekének második változata előtt)

20b: Anno Domini 1690 esztendőbe

Derek takarodás üdein derék niarban b[.]jagganal megh verik az nemet Az erdéli hadat Tököli az török tatárral Edgiüt Teleki mihalj töb rémes emberikkel edg[iüt] [...] el viszi.

27b: Finis 1687.

(A *Comico-tragoedia végén*)

32b: A: D: 1685 die.

(Az *Ember emlékezzél* kezdetű ének végén)

36b: Anno Domini 1687 martiusnak első napian describaltam.

(Az *Ó mely félelem és rettegéssel* kezdetű ének végén)

47b: CATIO ANNO DEJ 1768. [!?!]

(Az *Ó te fényes kis csillag* címe, nyilvánvalóan eltévesztett évszámmal)

67b: 1677 di marti 18.

(Az *Áldj meg minket Atyaisten végén*)

- 71a: Cantio Anno Domini 1677.
(A *Hajtsd meg füleidet* kezdetű ének címe)
- 80b: 1671.
(Az *Ó áldott manna* végén)
- 81a: Ad elevationem 1678.
(A *Melchisedek rendin való főpap* kezdetű ének címe)
- 115a: ALIA de eadem Anno Domini 1678.
(Az *Isten fia magát megalázza* kezdetű ének felirata)
- 121a: ALIA funebris Anno Domini 1678.
(A *Sok rendbéli próbák vannak* kezdetű ének felirata)
- 123a: Alia de eadem [...] 1683.
(Az *Ébredjél fel világ bűneidből* kezdetű ének felirata)
- 132b: 1678.
- 136a: 1690.
- 144b: 1679 Eszten.
(A *Királyi zászlók lobognak* kezdetű ének címében)
- 145b: Anno Domini 1680.
(Az *Ave Maria ... Igy üdvözlé* kezdetű ének végén)
- 146a: Cantio Stephani cadar. ANO Domini 1678.
- 149b: Anno Domini 1678.
(Kádár István éneke végén).

A felsorolt bejegyzések alapján megállapítható, hogy a kéziratot nagyrészt Mihál Farkas másolta 1673–1699 között. Az írás, a másolás időrendje nem folyamatos. Ennek oka, hogy a különféle alkalmaakra szóló énekek tartalmukat sem figyelve, minden rend nélkül az üresen maradt lapokra kerültek; de az is meglehet, hogy az összefűzésnél változott a sorrendjük. A kódex első ismertetője, ERDÉLYI PÁL (EPHK 1893, 172–185) ezért állíthatja, hogy a gyűjtemény eredetileg magánjátosság céljait szolgálta.

A *Mihál Farkas-kódex* a mai állapotában 109 teljes vagy csonka magyar és 6 latin éneket tartalmaz. Kettő kivételével valamennyi egyházi ének; világi tárgyú az 1646-ban nyomtatásban is megjelent *Comico-tragoedia* (fol. 25a) és a *Vitéz Kádár Istvánnak históriája* (fol. 146a). Az énekekről a következő táblázat nyújt áttekintést:

Mihál Farkas-kódex lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
1a	[Ember emlékezzél a szomorú halálról] ... Azért vigyázzatok (csonka)	381	Batizi András. XVI. sz.
1a	Jer, mindnyájan örüljünk		XVI. sz.
3a	A Szűz szülé szent fiát, örvendezzünk		RMKT XVII/7, 119. sz.
4a	Mely keserves legyen halálnak fulánkja		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 90. sz. (részlet)
6a	Kyrie puer natus est nobis		
6b	Úristen mai napon a Szűznek méhéből (próza)		
7a	Atya Úristen, mennybéli teremtőnk		XVI. sz.
8a	Mária malasztának anyja, Irgalmasságának anyja, Ellenségünk		
8b	A pünkösd jeles napján		XVI. sz.
9b	Mondjunk nagy dicséretet isteni félelemmel		RMKT XVII/7, 159. sz.
10a	Mondjunk nagy dicséretet (az előző ismétlése)		
11a	Angyaloknak nagyságos asszonya		Vásárhelyi András. 1508.

Mihál Far- kas-kódex lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
12b	Felvitetelt magas mennyországba		RMKT XVII/7, 204. sz.
15a	Angyaloknak nagyságos asszonya (mint 11a lap)		
16a	Szűz Mária kegyes anya		RMKT XVII/7, 209. sz.
18a	Hallgass meg kérünk Úristen		RMKT XVII/7, 132. sz.
19a	Könyörgésünkre kegyes füleidet	194	
20a	Üdvözlégy szép szűz Mária	59	
21a	Dicséretes a gyermek, ki e nap születék		XVI. sz.
22a	Mi dicsérjük e mai napon		RMKT XVII/7, 125. sz.
23a	Emlékezzél Úristen, híveidről		XVI. sz.
24a	Szent Márton szép isteni félelemmel		RMKT XVII/7, 100. sz.
25a	O mely félelem rettegés... (egyetlen sor, vö. 32b)		
25a	Ó búlátott, sok kint vallott		Comico-tragoedia. 1646.
28a	Ó csodálatos Istenség	324	
29a	Jer, mi dicsérjük a szép Szűz Máriát	29	
30a	Könnym forrása, áradási indulatok		RMKT XVII/8, 157. sz.
32a	Ember, emlékezzél a szomorú halálról		Batizi András. XVI. sz.
32b	Ó mely félelem és rettegéssel lesz a nagy ítélet		RMKT XVII/7, 217. sz.
37a	[Ember, emlékezzel a szomorú halálról] ... Azért vigyázzatok (csonka, vö. 32a)		
37a	Szegény gyarló ember		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 100. sz.
41a	Nékünk születék mennyei király, Kit üdvözítőnek		XVI. sz.
42a	Állhatatlanságát e világi jóknak	595	
46a	Ó Istennek szent anyja, Szépséges Mária	389	
47b	Ó te fényes kis csillag, ki e nap támadál		RMKT XVII/7, 124. sz.
48b	Nékünk születék mennyei király, Szűz Máriának méhéből		XVI. sz.
49a	Dicsőség mennyben Istennek	5	
49b	Krisztus feltámad mindenemű kínjaiból		XVI. sz. (?)
50b	Ó fényességes szép hajnal, Krisztus anyja, Kit az angyal	46	
51a	[Bocsáss meg Úristen] ... nagy alázatosan (csonka)		Balassi Bálint. XVI. sz.
52a	Gloria, laus et honor tibi sit		
53a	Dicsőség és dicséret tenéked megváltó királyunk		XVI. sz.
53b	Mennynek és földnek nemes teremője		XVI. sz.
54b	Imádlak téged láthatatlan Istenség		RMKT XVII/7, 6. sz.
55b	Hajtsd meg Úristen, kegyes füleidet		XVI. sz.
56b	Halandó emberek, kik most jelen vagytok	604	

ME Központi Könyvtára
498. 794
MISKOLC

Mihál Far- kas-kódex lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
58a	... Azért mi is mostan kik itt jelen va- gyunk (csonka)		
58a	Izraelnek szent Istene	429	RMKT XVII/8, 125. sz.
59b	A paradicsomnak dicső kútfeje		
62a	Ó én kegyelmes Istenem		Balassi Bálint. XVI. sz.
63a	Ó én szerelmes Jézusom		Kopcsányi Márton. RMKT XVII/7, 16. sz.
63b	Hálát adjunk mindnyájan az Úristen- nek		XVI. sz.
64a	Mennyszágnak királynéja, Angya- loknak		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 68. sz.
64a	Mennynek királyné asszonya		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 69. sz.
64b	Mennyszágnak királynéja, Irgalma- ságnak		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 66. sz.
65a	Üdvözítőnknek szent anyja		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 67. sz.
65b	Aki akar üdvözülni		XVI. sz.
66b	Áldj meg minket, Atyaisten		RMKT XVII/7, 214. sz.
67b	Szent vagy örökké Atya Úristen a ma- gas mennyégben		XVI. sz.
68a	Követi vala népnek soksága Krisztus- nak csodáját		XVI. sz.
69a	Kegyes szép Szűz Mária		RMKT XVII/7, 94. sz.
69b	Maria mater gratiae		
69b	O gloriosa domina		
70a	Virgo Dei genitrix		
70b	Ó dicsőséges asszonyság	387	
71a	Hajtsd meg füleidet		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 64. sz.
72a	Bizonytalan voltát világ állapotának		Prot. XVI. sz. (?); vö. RMDT II, 313. sz.
73a	Atyának bölcsessége, bizony istensége		XVI. sz.
74a	Mennyből jövök most hozzátok		Prot. XVII. sz.; vö. RMDT II, 85/l. sz.
76a	Dicsőült helyeken, mennyei paradi- csomban		Kanizsai Pálfi János. RMKT XVII/8, 55. sz.
77b	Ó titkos és mélységes, Csodálatos nagy Istenség	335	
78b	Ó áldott Szűz Anya, mennyei szép ró- zsa	385	
79b	Ó szép Jézus reménységem	334	
80b	Ó áldott manna Istennek fia (1 vers- szak)		RMKT XVII/7, 155. sz.
81a	Ó mi szent Atyánk, kegyes és kegyel- mes		XVI. sz.
81b	A Melchisedek rendin való főpap		RMKT XVII/7, 147. sz.
83a	Itt jelen vagyon az Isten Fia		RMKT XVII/7, 82. sz.
83b	Salve corpus gloriae		
83b	Üdvöz légy Istennek szent teste		Középkori; vö. RMKT I ² , 218.
84b	Üdvöz légy Krisztus, Istennek Fia		XVI. sz.

Mihál Far- kas-kódex lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
85b	Ó áldott manna, Istennek Fia		RMKT XVII/7, 155. sz.
86a	A Krisztus Jézus, Istennek Fia, itt je- len vagy		RMKT XVII/7, 156. sz.
87a	Üdvöz légy föld, menny bölcs terem- tője		RMKT XVII/7, 157. sz.
88a	Üdvöz légy Krisztus, Isten Fia, Szom- jú lelkünk gyámola	355	Vö. 96b lap.
88b	Üdvöz légy Krisztus szent teste, Bű- nösöknek reménysége		RMKT XVII/7, 148. sz.
89a	Üdvöz légy szentséges ostya, Istennek tisza anyjának fia		Középkori; vö. RMKT I ² , 144.
90a	Engem mért szeretgetsz, ó édes Iste- nem?	307	
91b	Vedd jó néven én szívemet	141	
92b	Üdvöz légy szentséges ostya, Ki az ő kegyelmét osztja	367	
93b	Üdvöz légy Krisztus, Isten Fia, Kit az ártatlan Abel példája	356	
95a	Üdvöz légy Krisztus szent teste, Kit ostor vérrel megfeste	215	
96b	Üdvöz légy Krisztus Isten Fia, Szomjú lelkünk gyámola	355	Vö. 88a lap.
97b	Üdvöz légy szent kenyér, életünk kút- feje	364/I	
99a	Mennybéli szenteknek örök dicsősége	544	
99b	Serkenj fel álmodból, ó emberi nemzet	633/I	
100a	Mit bízik e világ ő álnokságában		XVI. sz.
102a	Mondjatok dicséretet keresztyének az Úristennek		XVI. sz.
103a	Mennynek, földnek e világnak ura		RMKT XVII/7, 136. sz.
115a	Isten Fia magát megalázza		Középkori; vö. RMKT I ² , 32. (Folyta- tása a 131a lapon.) Prot. XVII. sz.
117a	Magas hegyén ím az olajfának		
120b	Dicsőséges és szentséges Isten	376	
121a	Sok rendbeli próbák vannak		Pathai István. RMKT XVII/8, 53. sz.
123a	Ébredjél fel világ bűneidből		Nemes Imre (?). XVI. sz.
124a	E világot lásd, mint vitézkedik	600	
126b	Dicséretet mondjunk Úristennek és az ő Fiának, Krisztusnak		XVI. sz.
128a	Jézus szent szívek aranya		RMKT XVII/7, 168. sz.
131a	[Isten Fia magát megalázza] ... Anas küldé Jézust Kaifás-hoz		(Kezdeté a 115a lapon.)
131a	Jézus szerelmünk és üdvösségünk [133a: Litániák prózában, kottával.]		RMKT XVII/7, 207. sz.
144b	Királyi zászlók lobognak		RMKT XVII/7, 199. sz.
145a	Ave Maria, gratia plena, így üdvözlé		RMKT XVII/7, 192. sz.
146a	Szőrnyű nagy romlásra készült Pannó- nia		Vitéz Kádár Istvánnak históriája. 1658. RMKT XVII/9, 161. sz.

A táblázatból kitűnik, hogy e gyűjteményben a század első felének katolikus forrásaiból való 24 ének. Közülük hét Nyéki Vörös Mátyásé és Pázmány Péter imádságoskönyvének kiadásaiból származik;

ezek kritikai szempontból közömbösek. A többi ének általában a *Petri András-énekeskönyv* szövegeivel vethető össze, és megállapítható, hogy attól független verziót képviselnek. ALSZEGHY ZSOLT (EPHK 1916, 52) lehetségesnek tartotta, hogy Mihál Farkas az énekek egy részét, mintegy 38 darabot Kájoni 1676-i *Cantionale catholicum*-ából másolt. Az összehasonlításokból azonban kitűnik, hogy a kézirat a keletkezésénél korábban megjelent Kájoni-féle nyomtatott énekeskönyvtől független. A gyűjtemény egy korábbi kéziratos hagyományra vezethető vissza. Ez nyilvánvaló olyan esetekben, amikor az ének csak a *Petri András-énekeskönyv*-ben és a *Mihál Farkas-kódex*-ben található (ld. RMKT XVII/7, 94, 100, 157, 159. sz.). A Kájonitól való elkülönülés azoknál a szövegeknél is egyértelműen bizonyítható, ahol az összefüggéseket szemméval lehet ábrázolni (ld. RMKT XVII/7, 125. és 136. sz.; a jelen kötetben az 5., 29., 367. és 633/l. sz.).

A jelen kiadásban a *Mihál Farkas-kódex*-nek összesen 27 éneke kerül közlésre; ezek közül hétnek egyedül ez a forrása (215, 376, 389, 544, 595, 600, 604. sz.). További ötnél kimutatható az erdélyi kéziratossági hagyomány. Szembeötlő ez a kétféle változatban is leírt *Üdvözlégy Krisztus Isten fia* kezdetű úrfelmutatási éneknél (88a és 96b, 355. sz.), amelynek a Mihál Farkasétól eltérő harmadik kéziratossági változata egyedül a *Pálffy Márton-énekeskönyv*-ben (45a) van meg. Ennél az éneknél Mihál Farkas a nevét és az 1679-i évszámot is feltüntette. Négy éneknél kikövetkeztethető a Kájonival közös, korábbi szöveg-hagyomány (194, 356, 381, 633. sz.); ezek között fontosnak látszik a *Mária malasztinak anyja* kezdetű himnusz-fordítás (381. sz.), amelynek első két sora Kájoni ma nem hozzáférhető latin-magyar himnáriumból ismeretes; ez esetben is lehetséges a közös hagyomány, de az sem kizárható, hogy Kájoni ismerte a *Mihál Farkas-kódex*-et és a *Cantionale catholicum* megjelenése után kéziratossági gyűjtésére éppen ebből a kéziratból vette át.

Az énekszerzés módja a *Halandó emberek, kik most jelen vagytok* kezdetű halottas éneknél (604. sz.) figyelhető meg, ahol Bornemisza Péter azonos kezdetű énekének első nyolc sorát a szerző átvette. Hasonló Kopcsányi Márton *Ó én szerelmes Jézusom* kezdetű verses elmélkedésének (63a) variánsa (vö. RMKT XVII/7, 16. sz.), amely Mihál Farkasnál átalakítva és három versszakkal megtoldva található.

Feltűnő, hogy a kódex énekeihez alig található nótajelzés. A közölt darabok közül az *Ó titkos és mélységes* kezdetű oltáriszentségi ének az *O magnum sacramentum* kezdetű magyarországi eredetű cantio fordítása és nótajelzése is a latin dallamára utal (77b, 335. sz.). Az *Üdvözlégy szentséges osta* kezdetű darabnál ezt az éneket idézi a nótajelzés (92b, 367. sz.). Az *Üdvözlégy Krisztus szent teste* kezdetű nagybőjti úrfelmutatási ének (95a, 215. sz.), amely egyedül a *Mihál Farkas-kódex*-ből ismeretes, a nótajelzésben idézi az *Ó áldott manna Istennek Fia* kezdetű éneket, amely megvan magában a kéziratban (85b), de szövege és dallama korábbi erdélyi hagyományból való (vö. RMKT XVII/7, 155. sz.). Végül az elmúlásról szóló *Szerkenj fel álmodból* kezdetű ének (99b, 633/l. sz.) ismét a kéziratban is meglévő *A paradicsomnak dicsőült kútfeje* kezdetű (59b, 429. sz.), a szentek tiszteletéről szóló énekre utal; mindkét ének szövege korábbi kéziratossági hagyományból való. E megfigyelések alapján arra lehet következtetni, hogy az énekeskönyv másolója, aki egyben annak tulajdonosa is volt, megmaradt a kéziratban található és általa fejből ismert dallamok körén belül, azok jelentős részét emlékezetből ismerte, és ezért nem volt szüksége a dallamokra utaló, azokat felidéző nótajelzésekre.

A *Mihál Farkas-kódex* első ismertetője, ERDÉLYI PÁL (EPHK 1893, 172–195) az énekek keveredéséből, tartalmi szempontból való rendezetlenségéből arra következtetett, hogy a kézirat magánajtatosságra készült. Látszólag ezt bizonyítják a verses imádságok, a Kopcsányitól átvett *Ó én szerelmes Jézusom* kezdetű (63a), a csak itt előforduló *Dicsőséges és szentséges Isten* (120b, 376. sz.) kezdetű darab, vagy a *Jézus szent szívek aranya* kezdetű Hajnal Mátyás *Jesu dulcis memoria*-fordításának erdélyi változata (128a). Ez utóbbi és más erdélyi egyházi énekgyűjteményekkel való párhuzamok nyomán mégis inkább arra kell gondolnunk, hogy e kézirat kis méretével inkább egy kántor vagy templomi előénekes (könnyen kezelhető formában, zsebben hordozható) egyéni gyűjteménye lehetett, amelyet minden bizonnyal a kódex névadója Mihál Farkas a saját templomi énekvezetői gyakorlatában alakíthatott ki.

Pécsi énekeskönyv. (1674) Pécs EK, 67.068. sz. — STOLL 98. sz.

A kézirat a könyvtár alapítójának, Klimó György pécsi püspöknek idejében kerülhetett a gyűjteménybe. Az sem lehetetlen azonban, hogy valamelyik pécsi vagy Pécs-környéki kolostor (jezsuiták, jakabhegyi remeték) 1773-ban történt felosztása után az államosított könyvanyagból származik. Vö.:

SZARVASI MARGIT: Magánkönyvtáraink a XVIII. században. Bp. 1939, 26–29, 124; A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében I. Szerk. KOVÁCS MÁTÉ. Bp. 1963, 527–530.

A kéziratot mai állapotában egyszerű, vaknyomásos, vonalas díszítésű, egykorúnak látszó bőrkötés fedti és 148 utólag számozott, 175 x 145 mm nagyságú levelet tartalmaz. Az 1a lap alsó szegélyén XIX. századi írással az 1674-es évszám olvasható. A kötet könyvtári besorolásakor a 97a lapról a karácsonyi énekek latin fejezetcímében olvasható egykorú évszámot másolták ide. Ennek alapján a kéziratban található énekek jelentős részének másolása 1674-re vagy egy-két évvel korábbra tehető.

Az első kötéstábla belső oldalán erősen rongált állapotban leragasztott szennylap van, amelyen XVIII. századi írással egy máshonnan nem ismert és nem azonosítható Szent Lőrinc-ének vagy verses legenda töredékei olvashatók. A nehezen kibetűzhető sorok a következők:

[...] Romában Rostélon
sütteték halhatatlan kinokban igen
Giotortetek tömlöczökben sok [...]
ötet bé vetteték, es ugy kinostatek
etc.
[...] Kedves édes levitája az
kinek mindenben várt akarattyára
[...] Templom pénzit bizvan levita [...]
[...] szegények [...] ki [...]
[...] ment igen szomjuhozznék
engemis halara majdan. Mindgyárt
[...] tett harmadnapra Tegedis [...]
[...] igen megkinoztat[...]
[...] zet azért De [...] ogat [...] don
[...] hirtelen ötet bé vetteték
[...] teté igen K[...]
[...] Templom pénz [...] kis va [...]
na.

A hátsó kötéstábla belső oldalán XVII. századi írással tollpróbák (úrnapi latin versiculus és responsorium ismétlődő részlete) után elmosódott évszám és egy latinosan elválasztott magyar név olvasható:

1864 [?] Foro Maty
as

A levelek ma látható számozása utólag történt, és sok helyen egy korábbiak nyomai is felfedezhetők. A szövegek összetartozásából és főként a lapalji őrszavakból a kézirat csonkaságára lehet következtetni. Két esetben egy-egy kiszakadt levél az eredeti helyéről elkeveredett. Így a mai számozás szerinti 12. folio a kézirat legelejére tartozik és egy csonka Szent Adalbert-ének része (452. sz.). Ugyancsak elkerült az eredeti helyéről a mai számozás szerinti 62. folio is, amelyen egy ismeretlen, az elején csonka Szűz Mária-ének kilenc versszakos befejezése olvasható (428A. sz.). Az előtte lévő. *Magyarországnak szép nemes csillaga* kezdetű Szent Erzsébet-ének (RMKT XVII/7, 78. sz.) a 42. sorral „Öse” őrszóval a 61b lap alján megszakad, és a következő lapon az ismeretlen Mária-ének csonka része olvasható. Ez viszont a 62b lap alján a „De” őrszóval végződik, amelynek a 63a lapon már nincs folytatása.

Az őrszavak megfigyelésével még a következő hiányok mutathatók ki:

Egy levél a 7–8. levél között; ezen volt a 7a lapon kezdődő *Jer mi dicsérjük* kezdetű XVI. századi Szent Kereszt-ének négy utolsó versszaka.

Ugyancsak egy-egy levél hiányzik a 9–10., a 12–13., a 64–65. és a 105–106. levelek között. Ezek a hiányok a 139., 474., 476., 522. és 526. sz. ének szövegében mutathatók ki.

A kézirat mai állapotában 67 darab (köztőlük 5 csonka vagy töredék) XVII. századi és 41 darab XVIII. századi írással másolt éneket tartalmaz. Ezekről a következő táblázat nyújt áttekintést:

Pécsi-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete	Szöveghagyomány
	[A DICSÓÜLT SZEN-TEKRÓL.]			
1a	... menyekbe vitették [a 12. levélen lévő csonka ének befejező sorai]			
1a	Az Atya Istennek ártatlan egy fia	454		
5a	Mindenható Atya dicsőséges Isten	457		
7a	Jer, mi dicsérjük urunknak dicsőséges bajvívását		XVI. sz.	
8a	Szent seregeknek ura és Istene	473		Kájoni 1676, 457.
9b	Dicsőséges...	476		
10a	Kegyess Atyaisten szerelmünknek célja	478		
11b	Mennynek és földnek dicső teremője	474	Kájoni 1676, 472.	
12a	A Szentlélektől aki indíttaték [csonka, befejező sorai az 1a lapon]	452		
13b	Az Atya Istennek szerelmes szent fia		RMKT XVII/7, 96. sz.	
15b	Vigad mostan az ég sok dicséretekkkel		RMKT XVII/7, 210/II. sz.	
16b	Mennynek és földnek nemes teremője	431		
17b	Az igaz hitben végig megmaradjunk		RMKT XVII/7, 83/IV. sz.	
20a	Ó nagy szeretetnek felgerjedt tüzes lángja		Hajnal Mátyás 1642. RMKT XVII/7, 77. sz.	
23a	Dicsőséges Isten életnek kútfeje	480		Kájoni 1676, 496.
25a	Dicsérd Krisztus szent kegyelmét	479		
26a	Szerelmes szent atyánk életnek kútfeje	482/1		
27b	Az Úr Jézus Krisztus egy nagy magas hegyre	487		
29b	Örök mindenható irgalmasság atyja	491		
31b	Felvitett magas mennyországba		RMKT XVII/7, 204. sz.	
34a	Irgalmas Úristen szerelmes királyunk	494		
37a	Szent és hatalmas igazság Istene	498		
38b	Feltámadt az új öröm napfénye		RMKT XVII/7, 205. sz.	

Pécsi-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete	Szöveghagyomány
41a	Királyi zászlók lobognak		RMKT XVII/7, 199. sz.	
42a	Felséges Úristen szenteknek királya	502/I		(vö.: 138a)
43b	Szent Mihály arkangyal Isten hadnagya		RMKT XVII/7, 212. sz.	
45a	Úristen téged dicsérünk		XVII. sz. prot.	CC 1651, 152.
46b	Mindenható Isten életnek kútfeje	508		
47b	Örök Atya Isten bölcseségnek ura	509/I		
49b	Követi vala Krisztus csodáit		XVI. sz.	CC 1651, 140.
50b	Felséges Isten irgalmas szent atyánk	511		
52a	A nap nagy haragnak napja		Hajnal Mátyás 1642. RMKT XVII/7, 72. sz.	
53b	Kegyelmes teremő Istennek szent fia	514		
55b	Boldog az oly ember biztonnal Istenben	515		
57b	Szent Márton Isten szolgálja	516		
58b	Atya Úristennek szerelmes szent fia	519		
60b	Magyarország szép nemes csillaga		Hajnal Mátyás 1642. RMKT XVII/7, 78. sz.	
62a	... Óhajtókat s hozzád kiáltókat [a kezdete hiányzik]	428A		
63a	Élő Istennek ártatlan fia	522		
65a	Dicsőségnek szent Istene	526		
67b	Drága színbe öltözött menyasszonyság		Hajnal Mátyás 1642. RMKT XVII/7, 79. sz.	
70a	Szent Miklós püspök Istennek szent papja	537		
71a	Mennyei nagy udvar magas mennyországban	535		
72a	Aldott az oly ember mindenkor Istenben	534		
75b	Méltóságos Istennek szent anyja	406		
77b	Kérünk mi tégedet kegyelmes Istenünk	539		
80b	Dicsőséges szent Úristen	443		
94a	Az a szűz mint egy köz asszony	415		
85b	Nagy hálákat adjunk az Atya Istennek	448		
88b	Felséges Isten mindenható Atya	449		

Pécsi-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete	Szöveghagyomány
92b	Ez az Istennek kedves szent szolgája		RMKT XVII/7, 97. sz.	
93b	Fölséges Úristen irgal- masság Atyja [későbbi kézzel]			
96a	Magyar Királytól szár- mazván [későbbi kézzel]			
	DE NATIVITATE SAL- VATORIS JESV CHRI- STI ANNO DNI 1674.			
97a	Teljes ez széles világon		XVI. sz.	
98a	Úristennek szent Fia ez nap nekünk születék		XVI. sz.	
99a	Egy szép kisded gyer- mecske született miné- künk	84		
100a	Ez nap olyan dicséretes nap	88		
101a	Nagy örömet mostan je- lentem tinéktek	113		
102a	Mennyből jövök most hozzátok		XVII. sz. prot.	
103a	Örüljön és vigadjon	122		
104a	Hiszünk mi az egy Isten- ben, menny föld terem- tőjében	562		
104b	Hiszünk mi az egy Isten- ben, a mindenható Atyá- ban, A...	557		
105b	Szent az Isten, szent az Isten magas mennyben	564		
106a	... Üdvözlégy Atyaisten szentséges báránya [kez- dete hiányzik]	139		
107a	Üdvözlégy Jézus Krisz- tus szent teste, A ki	353		
108a	Nap csillagból támada örül kereszténység	114		
108b	Halljátok keresztények ami történék	92		
110a	A három szent király naptámadatról	154		
111a	A paradicsomnak dicső- ült kútfeje	429		
	[1710 utáni bejegyzés:]			
114a	Gloria, laus et honor			
114b	Dicsőség és dicséret			

Pécsi-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete	Szöveghagyomány
115a	Ó ki kiált oly igen			
115b	Tiszteljük örömmel			
117a	Atya, Fiú, Szentlélek			
119b	Dicsó szent János			
120b	Szent Katalin görög földön	524	CC 1674, 533.	
122a	Drágalátos Isten anyja [az énekeskönyv eredeti írójának kezével]	179		
	[1710 utáni bejegyzés valamennyi további ének:]			
126b	Szent Erzsébet egek fénye			
127a	Sok csudákkal, mennyi jókkal			
128a	Vagyon Cseh országban egy szép zöldellő hegy			
129b	Az nepomucenyi szent János ünnepit			
130a	Keresztelő Sz. Jánost dicsérjük			
130b	A keresztelő Szent János napja			
131a	Gonosz Júdásnak helyében	447	CC 1674, 505.	
131b	Megromlott Júdás az szent oskolában			
132a	Hamis Júdásnak helyibe Szent Mátyás	447	CC 1674, 505.	
132b	Dicsőséges Isten, mindeneknek ura	446	Kájoni 1676, 436.	
133b	Gonosz Júdásnak helyében			
134b	Az paradicsomnak dicső kútforrása			
136a	Szent Filep, szent Jakab, Krisztus tanítványi	459	Kájoni 1676, 437.	
137a	Szent Jakab apostol szent emlékezete			
138a	Kegyves Úr Krisztus	502/II	Kájoni 1676, 440.	(vö.: 42a)
138b	József mennybéli szentek dicsősége			
139b	József az Dávid házából születlél			
140b	Szent József Krisztus dajkája			
141a	Szent József éltünk formája	451	CC 1674, 506.	

Pécsi-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete	Szövegahagyomány
141b	Első Jakab egy Józsefet szerze			
142a	Szent József Krisztusnak ő fogadott atyja			
143a	Szent Albert püspök és	453	CC 1674, 507.	
143b	Szent Filep és Jakab apostol	458	CC 1674, 509.	
143b	Szent Kereszt pogány kezében	501	CC 1574, 524.	
144a	Szent Ilona boldog lettél	460	CC 1674, 509.	
144b	Szent Keresztnek dicséretéről	500	Kájoni 1676, 445.	
145b	Gyönyörködhetünk nyilván magyar népek			
147a	Két oszlopa igazságnak	447	CC 1674, 512.	
147b	Jézus Krisztus kedves tanítványi			
148b	Vivat, vivat			
148b	Éljen, éljen én szerelmem			

A kéziratban 1674 táján tehát ugyanaz a kéz három helyre (1–92b, 97a–113b, 122a–126a) összesen 67 éneket másolt. Ez a *Pécsi énekeskönyv* törzse, amelyből 49 ének e kötetben kerül közlésre, 12 pedig már korábban a RMKT XVII/7. kötetének jegyzeteiben szerepelt. Az 1674-i évszám a kézirat utolsó harmadában, a 97a lapon a karácsonyi énekek címében olvasható. Az énekek nagyobbik részét tehát ez időpont előtt, de az 1651-i *Cantus catholici* megjelenése után másolta. A gyűjteményben három helyen a XVIII. század első felében különböző kezek további 41 éneket írtak. Ezek közül a legtöbb éneket a harmadik csoportban (126b–148b) találjuk. Ennek másolási ideje a három nepomuki Szent Jánosról szóló ének (127a–129b) alapján meghatározható. A szent kultusza ugyanis az 1710-ben történt kanonizációval terjedt el, és ettől kezdve magyar nyelven is szerkesztettek a tiszteletére énekeket (vö. BÁLINT 1977, 370–384, 418–420).

A szövegösszehasonlításokból kitűnik, hogy a törzsrész másolója használhatta Hajnal Mátyás elmélkedő könyvének 1642-i és a *Cantus catholici* 1651-i kiadását; ezt jelzik a táblázatban e két kiadványra történő utalások. Ugyanitt Kájoni János *Cantionale catholicum*ának 1676-i kiadására való hivatkozások is találhatóak, ezek azonban nem a szöveg eredetét vagy egyezését jelzik. Kájoni gyűjteménye ugyanis a *Pécsi énekeskönyv* keletkezése után jelent meg. A kéziratot Kájoni aligha ismerhette, amit a szövegvariánsok is kizárnak. A fenti táblázatban tehát a *Cantionale catholicum*ra történő utalások azt jelentik, hogy a *Pécsi énekeskönyv* XVII. századi másolója és Kájoni János egyaránt korábbi kéziratok hagyományból merítettek. A korábbi, feltehetően erdélyi kéziratok hagyomány a szövegkritikai megfigyelések alapján tizenegy, e kötetben közölt éneknél kimutatható és erre az egyes énekek jegyzeteiben utalás történik (vö. 429, 448, 473, 474, 480, 482/I, 491, 519, 522. sz.).

A *Pécsi énekeskönyv* nótajelzéseinek egy része folió- vagy lapszámra utal, és ezek közül csak kevés azonosítható. Néhány már a század első felében közölt énekeknel szerepelt (vö. RMKT XVII/7, 83, 199, 205, 210. sz. jz.). Lapszámra történő utalást találunk a *Cantus Catholici* 1651-i kiadásából átvett protestáns éneknél: az *Úristen téged dicsérünk* (45a) kezdetű darab nótajelzése: *Notam Folio 61. Vel Aki akar üdvözülni*. Ugyancsak ilyen a közölt énekek közül tizenkilencnek dallamutalása. Néhány esetben azonban négyjegyű folió-szám is szerepel. Ezek a számok nem ezresek, hanem a korabeli sajátos írásgyakorlatnak felelnek meg: 1004 például 104-et jelent. E számokat nem sikerült azonosítani. A *Pécsi énekeskönyv* énekeire aligha vonatkozhatnak, sokkal inkább egy ismeretlen kottás kántorkönyvre vagy az orgonakiséretet szolgáló tabulatúra-gyűjteményre, amely a másolónak kezűgyében lehetett. Később azonban már ugyanó a legtöbb énekhez a kezdőszavakat is utólag odaírta, nyilván mert a

folióra való nótautalás nehézkesnek bizonyult; a kezdőszavak viszont inkább emlékeztették a megfelelő dallammintára. Néhány esetben a versforma és a dallamutalás segítségével a korábban hibásnak tartott nótajelzés megfejtésére is kísérletet tehetünk (ld. 448. sz. jz.). Cseh eredetű dallamra utaló jelzés szerepel a század első feléből származó Borbála-éneknél (67b: *Drága színben öltözött menyasszonyság;* RMKT XVII/7, 79. sz.) és három, e kötetben közölt éneknel (92, 114, 443. sz.); ezek eredetét csak részben sikerült tisztázni.

Megfigyelhető az is, hogy a *Pécsi énekeskönyvet* valószínűleg a Dunántúlon használhatták. Több éneke ugyanis később három XVIII. századi kéziratos kántorkönyvben fordul elő: a Pannonhalmáról (Gyórszentmárton) származó *Szoszna Demeter-énekeskönyvben* (1714–1715) tizenhárom, a győrmegyei, de a bencés főmonostor vonzáskörébe tartozó *Öttevényből* való *Paksi Márton György-énekeskönyvben* (1760–1761) tizenhárom, a Csorna közeléből előkerült *Dőri-énekeskönyvben* (1763–1774) pedig tíz ének szövegvariánsa található. Ezek közül nyolc olyan, amelynek szövege a *Pécsi énekeskönyvön* kívül csak kéziratokban terjedt, és XVII–XVIII. századi nyomtatott forrásból nem ismeretes (406, 478, 498, 502/l, 508, 509/l, 526, 539).

Végül külön kell említenünk a *Pécsi énekeskönyv* egy jellegzetes énektípusát, amelyet a tanító vagy históriás-epikus énekek műfajába sorolhatunk. Az egyes darabok jegyzetében is ez a meghatározás olvasható. Terjedelmük, elbeszélő jellegük miatt nem tekinthetők egyszerű népelemek, templomi énekek. Nem a nép énekelte, hanem a kántor adhatta elő. Tartalmuk szerint egyrészt a vasárnapi, ünnepnapra mise bibliai olvasmányát, a perikopákat foglalják versbe, és fűznek hozzá tanítást; ezek a következők: 443, 448, 487, 511, 514, 515, 522, 526, 534. sz. Másrészt a szentek ünnepeire a breviárium életrajzi olvasmányai vagy valamely legendagyűjtemény nyomán versbe foglalt történet; ilyenek: 406, 449, 454, 457, 473, 478, 480, 482/l, 491, 494, 498, 502/l, 508, 509/l, 519, 539. sz.

E tanító, históriás-epikus énektípusnak jelentős szerepe lehetett a *Pécsi énekeskönyv* összeírójának munkájában. Ez a kántor feltevésszerűen olyan laikus tanítómester, úgynevezett „licenciátus” lehetett, aki a nagy paphiány miatt a szenteléshez nem kötött egyházi cselekményeket is elvégezhette. A XVII. század elejétől (talán már az előző végétől) a püspökök kisegítőként alkalmazták őket, főként a töröktől megszálított területeken. Feladatukat egyházi engedély (licentia) szabályozta. Pázmány Péter az 1629-i érsekegyházi zsinaton nevezte őket először licenciátusoknak. Különleges magyar intézmény volt ez. A papi ordohoz nem kötött funkciókat (keresztelés, esketés, temetés, körmenet), a hitoktatást végezték, a templomban előimádkoztak, vezették az éneket, a mise olvasmányait (lecke, evangélium) és leírt, nyomtatott prédikációkat, posztillákat (Telegdi, Pázmány) olvastak a híveknek. Számuk és tevékenységük a töröktől megszálított területeken, de a nagy paphiány miatt a királyi Magyarországon és Erdélyben is jelentős volt. Az esztergomi egyházmegyében a XVII. század közepén hatvannyolc helyen működött licenciátus. A püspökök a felszabadult országrészekben még a XVIII. század első felében sem tudták nélkülözni őket. (Vö.: HERMANN EGYED: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. München 1973, 255–256; JUIÁSZ KÁLMÁN: A licenciátusi intézmény Magyarországon. Bp. 1921.; uő. *Dienst der Seelsorge während der Türkenherrschaft in Ungarn.* Münster 1960.) Ilyen kántor-tanító licenciátus működésének eredménye a *Pécsi énekeskönyvben* található tanító-epikus típusú énekek gazdag sorozata.

Pálfi Márton-énekeskönyv. (1676 előtt) Bp. OSzK, Quart. Hung. 1985. — STOLL 129. sz.

Negyedrét papír kézirat. A füzeteket egykori tulajdonosa házilag durva zsákvászonra fűzte és az egészet barna, mai állapotában töredezett marhabőrrel borította. A Nemzeti Múzeum Könyvtára 1911 május 15-én vásárolta Ráduly Sándortól 8 koronaért; ma az Országos Széchényi Könyvtár kézirattárában őrzik.

Mai állapotában 50 levelet tartalmaz, amelyből 49-et gépszámozással láttak el; a 14–15. levél között egy számozatlan. A kötet különböző kezek által másolt több önálló rész kolligátumának látszik. A legszembeötlőbb a 28–35. folión egy terjedelmesebb kéziratból átkerült füzet, amelyen egykorú írással 67–85. levélszámozás látszik. Ez a füzet a lapok vonalas keretezésével is elüt az énekeskönyv többi részétől; előtte és utána pedig kitépelt lapok vagy ívek nyomai láthatók. A *Pálfi Márton-énekeskönyvben* ezen kívül még jelentősebb rész hiányzik a 18–19. levél között. A 3–4., 7–8., 35–36. és a 48–49. levél közötti hiány miatt négy ének csonka.

A másolókra és a keletkezési időre vonatkozó bejegyzések a következők:

- 21b: Az *Álla az keserves Anya* kezdetű ének végén: *Finis per me Fran: Janosfi Mgr. in Ditro.*
Ez a kéz másolta az énekeskönyv 2b–27b lapjain lévő szövegeket.
- 15a: Tollpróbák, amelyek között többször olvasható: *Martinus Pálffi.*
- 36b: A *Váltásunknak drága ára* kezdetű ének fölött a másoló írásától eltérő kéz: *Szép Martinus Pálffi.*
- 27a: Az előbbi ének *Secunda pars*-al jelzett része fölött ugyancsak a másolóétól eltérő írással: *Per Me Mar. pálffi.*
- 37a: A levél eredeti helyéről kiszakadt és az énekeskönyv többi részével ma már tartalmilag sem hozható összefüggésbe; ennek verzóján, a felső szegélyen talán Pálffi Márton írásával dátum olvasható: *Anno 1694 Die 8 Augusti.* Alatta más kézzel: 1698.

A hátsó bőr borítóra belülről felragasztott, erősen töredezett papírlapon kibetűzhető:

Anno Dni 1..0 die 3 Augusti

[...]

*Szötem megh Remetej Po[...] leányával Itonával
felső inget [...] inget gyapjú [...] elő raka.*

Az énekeskönyvben megkülönböztethető kézírásokat figyelve megállapítható, hogy Jánosfi Ferenc gyergyóditrói iskolamester (magister in Ditro) másolta a legterjedelmesebb részt (2b–27b). Pálffi Márton viszont éneket egyáltalán nem írt, ő csupán a gyűjtemény birtokosa lehetett. A kézirat végén (49b) a tőle származó 1694-es évszám sem lehet a gyűjtemény keletkezési ideje (amint ezt a korábbi szakirodalomban gondolták; vö. STOLL 129; RMDT II, 71. lap 109. jz.). Az énekek jelentős része a Kájoni János 1676-ban megjelent *Cantionale catholicumánál* korábbi, attól független kéziratok hagyományát tükröz. A *Pálffi Márton-énekeskönyv* tehát 1676 előtt keletkezett.

Mai állapotában 91 magyar és 2 latin szöveget tartalmaz. Ezekről a következő táblázat nyújt áttekintést:

Pálffi Márton-ék lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
1a	Hiszek egy mindenható Istenben	373	Kájoni 1676, 514.
1b	Hiszek egy Atya Istenben, Menny és föld	6	Kájoni 1676, 516.
2a	Hiszek egy Atya Istenben, Mennynek [A megholtakról való énekek]	551	Kájoni 1676, 515.
2b	Im látod, a halál mindeneket lekaszáll	607	Kájoni 1676, 661.
3a	Véletlen embernek utolsó órája		Úz Bálint (?) 1595. Kájoni 1676, 682.
3b	Harc ember élete, teljes életében (csonka) [Adventi és karácsonyi énekek]	605	Kájoni 1676, 667.
4a	[Az Úristennek csuda hatalma]		RMKT XVII/7, 191. sz. Kájoni 1676, 11.
4a	A Szűz szülé szent fiát, örvendezzünk		RMKT XVII/7, 119. sz. Kájoni 1676, 45.
4a	A véghetetlen kegyelmű		RMKT XVII/7, 218. sz. Kájoni 1676, 49.
4b	Csordapásztorok midőn Betlehemben		RMKT XVII/7, 222. sz. Kájoni 1676, 83.

Pálfi Márton-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
5a	Fényességén e mai napnak	9	RMKT XVII/7, 125/II. sz. Vö: 18a lapon: Mi dicséjük e mai napon. Kájoni 1676, 5.
5b	Földön lévő nemzetek, mind ifjak, s mind vének		
6a	Felvitetelt magas mennyországba		RMKT XVII/7, 204. sz. Kájoni 1676, 414.
7b	Angyaloknak nagyságos asszonya		Vásárhelyi András. 1508. Kájoni 1676, 350.
8a	[Siral munknak oka lón mindnyájunknak Éva] (eleje hiányzik)	52/I	Kájoni 1676, 8 (52/II. sz.).
8b	Énekeljünk mindnyájan víg szóval s nagy örömmel	8	Kájoni 1676, 6.
9a	Küldé az Úristen gyors és hű szolgáját		RMKT XVII/7, 190. sz. Kájoni 1676, 2.
10a	Üdvözítőnknek szent anyja		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 67. sz. Kájoni 1676, 12.
10a	Ave Maria, gratia plena, így üdvözlé		RMKT XVII/7, 192. sz. Kájoni 1676, 12.
10b	Ó fényes szék szép hajnal Krisztus anyja, Kit		RMKT XVII/7, 192. sz.
10b	Jer, mi dicséjük a szép Szűz Máriát	29	Kájoni 1676, 17. XVI. sz.
11a	Jézus Krisztus szép fényes hajnal		
11b	Az Úristennek csoda hatalma ím mint cselekedé		
	DE NATIVITATE DOMINI.		
12a	Dicséretes a gyermek, ki e nap születék		Középkori. Telegdi 1577. Kájoni 1676, 36.
12a	Jer, mindnyájan örülünk és szívünkben vigadjunk		XVI. sz. Kájoni 1676, 42.
12b	Jer, dicséjük e mai napon a mi Urunkat		Batizi András. XVI. sz. Kájoni 1676, 40.
13b	Jer, mi dicséjük, áldjuk és felmagasztaljuk		XVI. sz. Kájoni 1676, 38.
14b	Mennyből jövök most hozzátok		Prot. XVII. sz.
[...]	Szűz Mária e világra		RMKT XVII/7, 221. sz.
[...]	E nap nekünk dicséretes nap		XVI. sz.
[...]	Mennyországnak királynéja, Angyaloknak		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 68. sz.
15a	Mivel már beestvéledett		RMKT XVII/7, 171. sz.
15b	Vedd jó néven én szívemet	141	Kájoni 1676, 88.
16a	Gyermek születék Betlehembben, Mosztani örömben		
	(A karácsonyi trópus első szakaszának itt további három szövegváltozata található a latin mintával együtt: 16a: Puer natus in Betlehem, in Betlehem, unde		Középkori. Telegdi 1577.

Pálfi Márton-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
	16a: Gyermekek születék Betlehemben, Betlehemben, kin örül 16a: Puer natus in Betlehem hoc in anno 16a: Gyermekek születék Betlehemben az időben 16b: Gyermekek születék Betlehemben fénylik a nap)		
16b	Puer nobis nascitur de pura virgine	90	
16b	Gyermekek nekünk születék tiszta nemes Szűztől		
17a	Teljes e széles világon		XVI. sz.
17a	Parancsolá az Augustus császár		RMKT XVII/7, 120. sz.
17a	Krisztus Jézus születék		XVI. sz.
17b	Hálát adjunk mindnyájan az Úristennek		XVI. sz.
	DE NOVO ANNO.		
18a	Nekünk születék mennyei király, kit üdvözítőnek		XVI. sz.
18a	Mi dicsérjük e mai napon [nagy] tiszta szívvel a mi		RMKT XVII/7, 125. sz.
18b	Ó te fényes kis csillag, ki e nap támadál		RMKT XVII/7, 124. sz.
	<i>(Nagybőjtire való énekek)</i>		
19a	Magas hegyén ím az olajfáknak		Prot. XVII. sz.
20b	Jézus tanítványinak lábokat megmosogatá		RMKT XVII/7, 5. sz.
21a	Könyörgésünkre kegyes füleidet	194	Kájoni 1676, 154.
21a	Álla a keserves anya		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 71. sz.
21b	Ó te dicső [boldog] Szentháromság		Prot. XVII. sz.
22a	Mostan ó Szentlélek Isten		Prot. XVII. sz.
22b	Hymnum dicamus Domino		
23b	Mennynek földnek e világnak ura		RMKT XVII/7, 136. sz.
	27a: Máté-passió (próza, csonka)		
28a	Dicséret és dicsőség tenéked megváltó királyunk		XVI. sz.
29a	Dicséretet mondjunk Úristennek és ő fiának, Krisztusnak		XVI. sz.
30a	Atyának bölcsessége, bizony Istensége		XVI. sz.
31a	Álla a keserves anya		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 71. sz.
32a	Igazságnak ruhájától megfosztatott lélek	184	
34a	Jézus szent szívek aranya		RMKT XVII/7, 168. sz.

Pálfi Márton-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
	<i>(Az Oltáriszentségről való énekek)</i>		
36a	Üdvözlégy szent kenyér, életünk kútfeje (eleje hiányzik)	364/I	Kájoni 1676, 314.
36a	Üdvözlégy Krisztus szent teste, Bűnösöknek reménysége		RMKT XVII/7, 148. sz.
36a	Üdvöz légy szent test, szűztől ki születél (vö. 41b)		RMKT XVII/7, 82/V. sz.
36b	Üdvöz légy szent kenyér, emberek élete	365	Kájoni 1676, 322.
36b	Váltságunknak drága ára	370/I	Kájoni 1676, 324.
38a	Atya Úristen öröktől fogva való szent Fiadnak	302	Kájoni 1676, 326.
38a	Üdvöz légy szép Jézus, híveknek éltetője	368/I	Kájoni 1676, 327.
38b	E szín alatt a kívánt jó	303	Kájoni 1676, 328.
39a	Üdvöz légy ó manna, égi majoranna	363/I	Kájoni 1676, 329.
39b	Ó szabadságomnak díja	333.	Kájoni 1676, 331.
39b	Üdvöz légy Krisztus, Istennek Fia, Kit az ártatlan Ábel	356	Kájoni 1676, 331.
40a	Üdvöz légy felség, Oltáriszentség	352	Kájoni 1676, 348.
40b	Szent, szent, szent Isten, Ki Atya mennyben	345	Kájoni 1676, 340.
41a	Engemet miért szeretgetsz, ó édes Istenem?	307	Kájoni 1676, 347.
41b	Itt jelen vagyok az Istennek Fia (vö. 36a)		RMKT XVII/7, 82. sz.
41b	Ó áldott manna, Istennek teste		RMKT XVII/7, 155/II. sz.
42a	Üdvöz légy Istennek szent teste		Középkori; vö. RMKT I ² , 218. XVI. sz.
42a	Üdvöz légy Krisztus, Istennek Fia		Kájoni 1676, 323.
42b	Ó kegyelmes szívű Jézus	331/I	RMKT XVII/7, 156. sz.
43a	A Krisztus Jézus, Istennek Fia, itt jelen vagyok		
43a	[Ó] véghetetlen kegyelmű	338/I	Kájoni 1676, 334.
43b	A Melchizedek rendin való főpap		RMKT XVII/7, 147. sz.
44a	Az öröktől fogván való	21	Kájoni 1676, 17.
44b	Itt vagyok Istennek kegyes Istensége	313	
45a	Üdvöz légy Krisztus, Isten Fia, szomjú lelkünk gyámola	355	
45a	Fényes menyországban lakó	308	
45b	Itt vagyok a lelki szépség	312	
	<i>[Vegyes énekek]</i>		
	46a: Latin temetési antifona gregorián kottával.		
47a	Ó mennyei nagy boldogság		XVI. sz.
47a	Emlékezzél Úristen híveidről		XVI. sz.
47b	Mit bízok e világ ó álnokságában		XVI. sz.

Pálfi Márton-ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
48a	Vedd el Úristen rólunk haragodat		XVI. sz.
48b	Szent vagy örökké Atya Úristen		XVII. sz. prot. Vö. Petri-ék. 70b.
48b	Járuljunk mi az Istennek szent fiához		Huszár Gál (?). XVI. sz.
49a	[Dicsőült helyeken mennyei paradicsomban]		Kanizsai Pálfi János. RMKT XVII/8, 55. sz.
49b	Mennyszáznak királynéja, Irgalmaságnak		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 66. sz.

Az énekek jelentős része a XVI. és a XVII. század első feléből való katolikus vagy protestáns forrásokból származik. A jelen kötetben 32 ének szövege kerül közlésre közülük, tíz főszövegben. A kézirat sajátos darabjának hat tekinthető. Három csak itt fordul elő (90, 184, 313. sz.). Másik három pedig a *Pálfi Márton-énekeskönyv* mellett kizárólag csak erdélyi kéziratok gyűjteményekben (Réti János, Mihál Farkas) található, és nyomtatott énekeskönyvekbe nem került bele (308, 312, 355. sz.). A *Gyermek nekünk születék tiszta, nemes szüztől* kezdetű karácsonyi ének (16b, 90. sz.) az eredeti latin mintájával együtt belekerült Kájoni latin-magyar hymnariumába is (73. l.). Ezt tehát Kájoni csak a *Cantionale catholicum* megjelenése után ismerhette meg, feltehetően kéziratok gyűjteményéből. Ezekon kívül még további huszonhat éneknek van megjelölve Kájoni 1676-i nyomtatott énekeskönyvében. Közülük másolatnak csupán az 1a–2a lapokon lévő három Credo-parafraíz, a *Pétsi Patrem* (393. sz.), a *Cunctipotens* (551. sz.) és az *Adventre-való Patrem* (6. sz.) minősül. Ez a rész azonban a kézirat törzsetől, a Jánosfi Ferencnek a 2b–27b lapokon lévő írásától elüt, későbbi kéz másolhatta. Közvetlen utána a 2b–3b lapokon lévő két halotti ének (607. és 605. sz.) ugyan Kájoninál és a *Pálfi Márton-énekeskönyv*-ben is megtalálható, de a szövegeltérésekből korábbi közös forrás feltételezhető. Egyezik a 38a–40b lapokon néhány ének (303, 333, 345, 363/l. sz.), itt azonban több közbeiktatott éneknél (345, 352, 356. sz.) a szövegvariánsok alapján a másolás nem feltételezhető; így tehát ezt a részt is korábbi szöveggyűjteményre lehet visszavezetni. Ugyanez mondható a többi, Kájonival közös énekek nagyrésztéről is (vö. 8, 21, 29, 52/l., 141, 194, 302, 307, 331/l., 338, 352, 356, 364/l., 365, 370/l., 605, 607. sz.). Nagyon valószínűnek látszik tehát, hogy a *Pálfi Márton-énekeskönyv* a korábbi feltevéstől eltérően még az 1676-i *Cantionale catholicum* megjelenése előtt keletkezett és a gyergyói templomi énekhagyományt képviseli.

Apor Formularium todaléka, (XVII. sz. 2. fele) — Stoll 146. sz.

A kézirat, amely ma hozzáférhetetlen, egy nyomtatott jogi kézikönyv elejére és végére bekötött üres lapokon maradt fenn. Leírását SZABÓ T. ATTILA közölte (ItK 1930, 353–355). Eszerint azt 1909 táján Kelemen Lajos fedezte fel és kölcsönözte ki a báró Apor-család abosfalvi könyvtárából, amely 1944-ben elégett; benne pusztultak a történetíró Apor Péternek (1676–1752) iratai és huszonöt, tulajdonos-bejegyzéssel ellátott könyve. Közülük csupán a *Formularium* maradt meg és került a kolozsvári Akadémiai Könyvtárba. A todalékot magában foglaló barna, bőrkötésű, aranyos arabeszkkel díszített, piros metszésű, negyedrétnagyságú könyv címléírása a következő:

Formularium Variarum Comiss. Artic. Except. Interrog. Petit. Senten. et Appelat. una cum practica Signaturae iustitiae circa comissionem causarum quae in eadem Cu. committuntur illustratum. Nec non de devolutione causarum ac ordinis iudicarii tractatus. Omnibus advocatis et procuratoribus causas exercere cupientibus maxime profuturum. Cum privilegio Pontificis Julij III. et illustrissimi Senatus Veneti ad annos X.

A könyv végén lévő kolofonban: Venetiis apud Michaellem Tramezzinum MDLII.

A címlapon a leírás szerint két possessor-bejegyzés volt olvasható. A régebbi: *Ex bibliotheca Welegraden.*; a másik XVIII. század első feléből származó kézírással: *Ex lib. B. Petri Apor.* A kötet ere-

detileg tehát a morvaországi Velehrad cisztercita kolostorának könyvtárába tartozott. Onnan ismeretlen úton juthatott Apor Péter könyvtárába.

Feltevésünk szerint a könyvhöz már a bekötésekor tiszta lapokat fűzhettek, nyilván azzal a céllal, hogy az irodai, ügyvédi, bírói ügyvitelre vonatkozó példákat a tulajdonos tovább gyűjthesse a saját gyakorlata nyomán. A toldalékok felfedezésekor a kötet elején 43, a végén 44 levél volt, és néhány levélnyi hiányt lehetett megállapítani. SZABÓ T. ATTILA — Kelemen Lajos jegyzeteinek felhasználásával — ismertette az üres lapokra XVII. századi írással bejegyzett szövegeket. Ezt és a hiányos mikrofilmet alapul véve az *Apor Formularium toldalékának* tartalmi leírását a következőkben állíthatjuk össze:

Elöl:

- (1) 1a–5a: Magyar prédikációk: Elseő aduent Vasarnap, homilia a perikopa leckéje (Róm 13) nyomán. Euangelium in Dominica Palmarum.
- (2) 5a–8b: Jesu filij Mariae. Misztérium dráma. Kiad. DÖMÖTÖR TEKLA, Régi Magyar Drámai Emlékek. Bp. 1960. II, 192–99; vö. KLANICZAY TIBOR, A MTA nyelv- és irodalomtudományi Osztályának Közleményei V. 1964, 351.
- (3) 8b–11b: De Assumptione BMV. Kezdősor: Drága amtetistus Indiában termik. Jelen kiadásban: 422. sz.
- (4) 12a: Cantio de Beata Virgine. Kezdősor: Élesztője s ébresztője ki vagy kétes szüvekknek. Nyéki Vörös Mátyásnak az (5) alatt következő énekének harmadik része.
- (5) 13a: Continuatio. Kezdősor: Mondj naponként és óránként. Nyéki Vörös Mátyás, RMKT XVII/2, 95. sz.
- (6) 16b–19a: De Sancta Catharina. Kezdősor: Kiterjedett szép ég, ragyogó csillagok. Jelen kiadásban: 523. sz.
- (7) 19a–19b: De Epiphania. Kezdősor: Láttaték minékünk új csillag az égen. Jelen kiadásban: 160. sz.
- (8) 20a-b: Vegyes magyar-latin üdvözlő versek a Petky- és Lázár-nemzetségre.
- (9) 21a–23b: Lupuj uajdanak romlasarol... ualo enek. Kiad. SZABÓ T. ATTILA: ItK 1930, 355–7. és VARGA IMRE, RMKT XVII/9, 131. sz.
- (10) 24a–43a: Rosa Aurea (latin próza).
- (11) 43a–43b: Funebrales (magyar sirató énekek).

Hátul:

- (12) 1a–5b: Humillima quadragesima in commemoratione Sancti Pauli (magyar próza).
- (13) 6a–9b: Constructio furni (magyar alchimista szöveg a kemence, retorta készítéséről).
- (14) 9b–20a: Incipit liber magni magistri Joannis de rupe scissa 1534.
[Ioannes de Rupescissa, a XIV. században élt francia ferences, akinek a bölcsek kövéről, a quinta essentiaról írt értekezéseit a XVI. században többször is kiadták.]
- (15) 20a–38a: Liber Alhidij philosophi qui dicitur clausi philosophorum.
[Alphidius vagy Artephius középkori alkimista *Clavis sapientiae* című traktátusa először 1609-ben Parisban jelent meg nyomtatásban.]
- (16) 38b–43b: Üdvözlő költemény a Petky és Lázár család tagjaira 64 versszakban.
- (17) 43b–44a: Notationes (ékkövek latin betűsoros jegyzéke.).

A *Formularium* Morvaországból került Erdélybe. Feltehetően még az első tulajdonos köttetett az elejére és végére tiszta leveleket, hogy ezekre jogászi, bírói vagy kancelláriai munkája közben az iratok, oklevelek készítéséhez mintákat, jegyzeteket írjon. A kötet idővel Erdélybe került, ahol az üres lapokra a katolikus Petki és Lázár családokkal kapcsolatban, azok szolgálatában állt, latinul is jól tudó későbbi tulajdonosa más természetű szövegeket írt.

A fenti leírásból a jelen kötetben (mikrofilm alapján) a (3), (6) és (7) jelzésű tétel kerül közlésre. Ezek az énekek a vízkereszti áldás-formulán kívül más forrásból nem ismeretesek. A toldalék második része, a *Formularium* végére kötött 44 levélen lévő szövegeket csupán SZABÓ T. ATTILA idézett ismeretéből közölhetjük. Közülük azonban több is a három közölt ének forrását, tartalmát magyarázza.

A toldalék egykori írójának az alkímia, a titkos tudományok és főként az ékkövek iránti érdeklődése ugyanis nyilvánvalóan összefügg a *De Assumptione BMV.* (422. sz.) és a *De Sancta Catharina* (160. sz.) című énekek drágakő-szimbolikájával.

Az *Apor Formularium toldaléka* a korábbi kutatókat elsősorban a Lupuj vajda versbe foglalt történetének ismeretlen változata miatt érdekelte. Ezt a magát meg nem nevező szerző az utolsó versszak szerint 1654-ben szerezte. A toldalék szövegei tehát nem sokkal ezután kerülhettek a *Formularium* elejére és végére. SZABÓ T. ATTILA feltételezte, hogy a verses história e változatának szerzője talán Kájoni János lehetett; érvei azonban további bizonyításra szorulnak. Annyi azonban bizonyos, hogy az ének szerzője és a toldalék szövegek írója a Petki és Lázár családokkal kapcsolatot tartott, talán a szolgálatukban álló pap vagy ferences lehetett. Ebben a környezetben hiteles értesülései lehettek II. Rákóczi György fejedelemnek 1653. októberében Lupu Vasile moldvai vajda elleni büntető hadjáratáról. A drágakövek iránti érdeklődése alapján egyben az is feltételezhető, hogy ugyanő a három templomi-gyülekezeti használatra szánt énekek is szerzője volt.

Turóci cantionale. (XVII. sz. második fele.) Bp. EK, A 113. — STOLL 157. sz.

Az 1651-ben megjelent *Cantus catholici* (RMK I, 856; vö. RMKT XVII/7) bővített kiadására szánt kéziratos gyűjtemény.

Terjedelme 82 + 117 lap, egykorú számozással. Az 1. levél számozatlan; ezen olvasható a kötet címe: *Cantionale et Passionale Hung[aricum]*, amit egy másik, de egykorú kéz kiegészített: *Societatis Jesv Residentiae Turociensis*.

A címlap hátán a kézirat szerkesztőjének következő bevezető megjegyzései olvashatók:

NB. Multorum desiderio, et publicae etiam necessitati satisfacere uolens; formai linguâ Vngaricâ, Kyrie, Gloria, Credo, pro omnibus sollempnioribus Festis, et pro communi etiam tempore, additis multis alijs novis Cantionibus.

In hoc quidem libro, sunt Duo opuscula.

Primum est uaria[um] Cantionum, pro uario tempore nouiter factarum: quae sunt integrè descriptae, ac proinde illae solum reuidentae.

Additae sunt aliquae antiquae usitatae, necdum approbatae, quae etiam reuideri debent.

Cantiones uero quae citantur, illae sunt iam impressae, et app[ro]batae, pro notitia solum Typographi propositae.

In Altero Opusculo.

Est Passio Christi Domini, a 4 Euangelistis descripta. Textus ejusdem est ex Biblijs Kaldi desumptus. Notae uero ad impressum quoddam opus antiquum accommodabat.

Additae sunt Lamentationes Jeremiae Prophetae juxta Breui[ari]i Rom[ani]. Textus etiam earumdem est ex Biblijs Kaldj desumptus, et ad notas Romanas accommodatus.

Cum uero hujus operis Author non sit perfectus Vngarus: si quid in eo deprehendatur, quod poliri debeat; Licebit reuisoribus addere, demere, et debilem Authorem ad gloriam Dei promouendam, iuuare.

Si quae Cantiones inuenientur excludendae, notendum signo aliquo ad marginem: ne propter exiguum defectum, totum opus reprobetur.

E megjegyzésekből kitűnik, hogy a gyűjtemény nyomdai kéziratnak készült. Az első részben (Cantionale) vannak régi, a templomokban használt és jóváhagyott énekek, és vannak újak, amelyek még ellenőrzést és jóváhagyást (approbatio) kívánnak. A régi énekeknek a szerkesztő csupán a kezdősorát idézte és utalt az 1651-i *Cantus catholici* lapszámára; a nyomdásznak a szöveget és dallamot innen kellett volna az új gyűjteménybe átvennie. A kéziratban 97 magyar és 55 latin, összesen 157 ének kezdősora található Szőlősy Benedek gyűjteményéből, amelynek egyébként a szerkesztő a beosztását is hűen követte.

A második részben (Passionale) Krisztus szenvedéstörténete és Jeremiás próféta siralmainak szövege található Káldi György bibliafordításából, a jóváhagyott római liturgikus könyvek beosztásával, dallamával.

A szerkesztő önmagát „szerző”-nek (author) mondja és mentegetőzik tökéletlen magyar nyelvtu-

dása miatt; ezért a revizorokat arra kéri, hogy az észlelt hibákat a lapszéleken jelöljék meg, és egyetlen kiragadott hibáért ne vessék el az egész művet. A szerkesztő-szerző személye egyébként ismeretlen. Nem valószínű, hogy jezsuita, a kislétszámú, 4–5 rendtagot számláló turóci (Znióvárjalja, Varallia) rezidencia tagja volt; sokkal inkább lehetett a templom laikus kántora, aki egyaránt értett a magyar és szlovák anyanyelvű lakosság nyelvén. A vegyesajkú hívek jelenlétét sejtetik az egykorú rendi névsorok is, amelyekben a XVII. századi előljárók, hitszónokok között mindkét nyelv tudása képviselve volt. Nyilván az éneklés is két nyelven folyt és szükség volt a magyar cantionalera is. A szerkesztő pedig nem véletlenül választotta mintának az 1651-i *Cantus catholicit*, amelynek szerzője, Szőlősy Benedek a megjelenés utáni években, 1652–53-ban a turóci rezidenciában volt hitszónok. Szőlősy ezekben az években szerkesztette a szlovák anyanyelvű hívek részére a másik gyűjteményének, az 1655-i *Cantus catholicine* kéziratát, ami azután a *Turóci cantionale* „új énekeinek” egyik fő forrása lett. Szőlősy 1654–55-ben a szépesi misszió tagja és innen végezhetette a lőcsei Brewer-nyomdában a kiadás munkáját. A szlovák *Cantus catholici* megjelenése után visszatért a turóci rezidenciába, ahol rövidesen, 1656. december 10-én halt meg. Emléke, énekgyűjtésének és könyvszerkesztésének hagyománya tehát e helyen elevenen élhetett a XVII. század második felében a ház tagjai, munkatársai között.

A *Turóci cantionale*-ban a jóváhagyáshoz szükséges átvizsgálásnak vagy a nyomdai előkészületeknek nincsen nyoma. De nem fedezhető fel összefüggés az 1674-ben Kassán megjelent és teljesen átdolgozott *Cantus catholici*-vel (RMK I, 1159) sem, pedig mindkettőnek lényegesen új vonása a csoportosan szerzett mise-énekek (Kyrie, Gloria, Credo, Agnus). Lehetséges, hogy a kassai gyűjtemény megjelenése tette feleslegessé a nyelvileg amúgy is kifogásolható turóci kézirat kinyomtatását. Ez esetben a *Turóci cantionale* keletkezése az 1656–1674 közötti évekre tehető.

A kéziratban található énekekről a következő táblázat nyújt áttekintést:

Turóci cant. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
	[Első rész: CANTIONALE]		
	ADVENTI ÉNEKEK. CANTUS DE ADVENTU DOMINI.		
1	Ó felséges mindenható Atya	3	CC 1655, 83: Hospodine Otče.
2	Dicsőség mennyben Istennek	549	CC 1655, 201: A na Zemi budiz lidem. Vö.: 29, 44, 63. lap.
2	Küldeték arkangyal mennyből	36	CC 1655, 10: Poslan gest.
4	Küldeték Szűz Máriához	38	CC 1655, 13: Angel k Panny.
5	Az Úristen Ádám atyánknak, kezdetin e világnak	22	
5	Ave hierarchia		
7	A keresztyénségben igaz vallás		XVI. sz. CC 1651, 3.
8	Az Úristennek csuda hatalma		CC 1651, 4. RMKT XVII/7, 191. sz.
9	Üdvözítőnknek szent anyja		Nyéki Vörös Máttyás. RMKT XVII/2, 67. sz.
9	Ave Maria... Így üdvözlé angyal		CC 1651, 7. RMKT XVII/7, 192. sz.
10	Ó fényesség szép hajnal		CC 1651, 7. RMKT XVII/7, 193. sz.
	KARÁCSONYI ÉNEKEK		
11	Puer natus		
11	Gyermek születék		Középkori. Telegdi 1577.
11	Grates nunc omnes		
12	Hálát adjunk mindnyájan		Középkori. Telegdi 1577.

Turóci cant. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
12	Nagy örömnep		Középkori. Telegdi 1577.
13	Dies est laetitiae		
13	Dicséretes a gyermek		Középkori. Telegdi 1577.
14	Magnum nomen Domini		
15	Úrnak nagy nevezeti		CC 1651, 16. RMKT XVII/7, 7. sz.
15	Jer, mi dicsérrjük, áldjuk és felmagasztaljuk		XVI. sz.
17	Jer dicsérrjük ez mai		XVI. sz. Batizi András.
18	Ez nap nekünk		XVI. sz.
19	Jer mindnyájan		XVI. sz.
20	En nagy vigasságos örömet hirdetek		CC 1651, 26. RMKT XVII/7, 195. sz.
21	Ez nap nekünk		CC 1651, 27. RMKT XVII/7, 196. sz.
23	Küldé az Úristen		CC 1651, 2. RMKT XVII/7, 190. sz.
24	Mittit ad virginem		
25	Atya Isten, életnek kútfeje	64	Cithara sanctorum 1636, 25: Hospodine studnice dobroty.
28	Kyrie fons bonitatis		
29	Dicsőség mennyben Istennek	549	Vö.: 2, 44, 63. lap.
29	Hiszünk mi egy Istenben, mennyei Atyában	67	CC 1655, 24: Wermež w Boha
30	Szent, szent, szent, mindenható Atya Isten	70	
30	Isten Báránya, ki a bűnt elvészted	71	
31	Krisztus születék Bethlemben	103	CC 1655, 32: W meste Bethleme.
31	Halljátok keresztyének	93	CC 1655, 34: Posluchagte krestiané.
32	Zengedezzünk új énekkel	145	CC 1655, 36: Spýwagmež wssychny.
33	Mennyei udvarból, derék dolog, földre izentetik	109	CC 1655, 38: Radostná nowina
33	Az Augustus császár idejében	78	
34	Egy szép gyermek most született	83	CC 1655, 45: Dyte milé.
35	Megváltónk nekünk születék	108	Lat.: Redemptor orbis natus est.
35	Ma született ez világra	105	Lat.: Nobis est natus hodie.
36	Ez nap a Krisztus jegyese	86	Lat.: Fit porta Christi pervia.
37	Psallite unigenito		
37	Zengjetek egyetlen egynek	146	Lat.: Psallite unigenito.
37	Omnis mundus		
37	Mind e világ örvendezzen	111	Lat.: Omnis mundus.
[38]	[VJ ESZTENDÖRE VALÓ ÉNEKEK]		[Csupán sorkezdetek.]
	NAGYBÖJTRE VALÓ ÉNEKEK. KRISZTUS KÍNSZENVEDÉSÉRŐL.		
39	Ó felséges teremtő Isten	163	Cithara sanctorum 1636, 91: Hospodine otče žaducj.
40	Hiszünk mi egy Istenben	167	CC 1655, 84: Wermež w Boha.
41	Passionem Domini		

Turóci cant. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
	HÚSVÉTI ÉNEKEK.		
43	Atya Isten, mennyen földön	227	
44	Dicsőség mennyben Istennek	549	Vö.: 2, 29, 63. lap.
44	Hiszünk mi egy Atya Istenben	229	CC 1655, 124: Otce naýmilostiwegsýho.
	ÚR MENNYBEMENETELE NAPJÁRA.		
47	Ó felséges Atya Isten	250	
48	A Krisztus mennybe felméne, szent dicsőségébe	254	Cithara sanctorum 1636, 183: Wstúpil gest Krystus na nebe.
	PÜNKÖSDI ÉNEKEK.		
49	Ó Szentlélek teremtő nagy Isten	261	Stvoriteli, Boze Dusse Svaty.
	A SZENTHÁROMSÁGRÓL.		
51	Mennybéli Atya teremtő szent Isten	276	CC 1655, 164: O Boze.
	A SZENT OLTÁRISZENTSÉGRÓL.		
52	Örvendetes keresztyén lélek	341	CC 1655, 175: Radugme.
52	O salutaris hostia		
53	Ó üdvösséges áldozat	337	Lat.: O salutaris hostia.
	BOLDOGSÁGOS SZŰZ MÁRIÁRÓL		
55	Atya Isten szüzességnek ura	371	CC 1655, 22: Kyrie fons bonitatis.
56	Kyrie virginittatis amator		
56	Üdvözlégy szép Szűz Mária	405	Lat.: Ave Maria.
58	O stellula Maria fulgida		
[59]	[A SZENT APOSTOLOKRUL. IN FESTIS APOSTOLORUM ET ALIORUM SANCTORUM CELEBRIMUM.]		[Csupán sorkezdetek.]
	CANTUS COMMUNES. KÖZÖNSÉGES IDŐRE VALÓ ÉNEKEK.		
61	Mindenható Atya Isten, ki uralkodol mennyégben	546	
61	Kyrie magne Deus		
62	Mennybéli Atya Úristen	547	CC 1655, 199: Bože nass.
62	Mennybéli szent urunk, te vagy a mi teremlőnk	543	CC 1655, 200: Otce nass.
63	Dicsőség mennyben Istennek	549	Vö.: 2, 29, 44. lap.

Turóci cant. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
64	Hiszünk egy Atya Istenben	558	CC 1655, 203; Wergme.
64	Hiszünk mi egy Istenben, mennyei Atyában	563	
65	Hiszünk mi egy Atya Istenben	559	
65	Hiszünk egy Istenben, mennyei Atyában	561	CC 1655, 204; Wermez.
	PRÉDIKÁCIÓ ELŐTT VALÓ ÉNEKEK.		
66	Mennybéli Atya Isten, könyörülj híveiden	578	
	PRÉDIKÁCIÓ UTÁN VALÓ ÉNEKEK.		
67	Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemi		XVI. sz.
67	Boldog az olyan ember az Istenben		XVI. sz.
68	Megbántunk, Isten szüntelen		XVI. sz.
68	Vedd el Úristen, rólunk haragodat		XVI. sz.
69	Emlékezzél Úristen, híveidről		XVI. sz.
69	Az Úr énnékem őriző		Szenci Molnár Albert. RMKT XVII/6, 23. sz.
	REGGELI ÉNEKEK.		
70	Emlékezzél meg te gyarló		XVI. sz. Szerémi Illés.
70	Krisztus ki vagy nap és világ minket		XVI. sz.
71a	Ó felséges Atya Isten ki uralkodol mennyégben		Prot. XVII. sz.
	CANTUS FUNEBRES.		
73	Jézus Krisztus Isten fia		XVI. sz. Siderius János
74	Kelj fel, drága lélek	616	
75	Kérlek és intlek		Prot. XVI. sz.
76	Figyelmezz keresztyén lélek	601	
77	Úristen, irgalmazz nékem	638	
77	Jer, elmélkedjünk keresztyén népek	613	
78	Szükség végső dolgainkról, sokszor elmélkednünk	637	
80	Jer, tessük el a tetet		XVI. sz. Prot.
	[Második rész: PASSIONALE]		
1	[Passiók prózában]		
93	Dicséretet mondjunk Úristennek		XVI. sz.
95	[Jeremiás próféta siralmi prózában]		

Turóci cant. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
111	Halljátok panaszát mennyei szerelmes szent Atyának	225	CC 1651, 67. RMKT XVII/7, 200. sz.
114	Atya Úristen az ő egyetlen egy Fiát	226	
116	Ah, ah, ah, jaj nékem szomorúnak		
117	Oratio Jeremiae prophetae... Jeremias Profeta Imádsága [prózában].		

A *Turóci cantionale* összesen 78 magyar és 14 latin ének szövegét tartalmazza. Beosztásában, fejezetcímeivel az 1651-i *Cantus catholicit* követi. A szerkesztő az új énekszövegeken kívül még ebből is 157 éneket szándékozott kiadásába átvenni, ezeknek azonban csupán a sorkezdését és az 1651-i nyomtatott kiadás lapszámát idézte az egyes fejezetek, csoportok elején. Az incipitek a táblázatban nincsenek feltüntetve; néhány fejezetcím viszont, ahol új énekszöveg nem található, szögletes zárójelbe került. A táblázatban felsorolt énekek közül 47 magyar ének szövege a jelen kiadásban a *Turóci cantionale* alapján kerül közlésre. Közülük 8 latin, 24 pedig cseh vagy szlovák nyelvű minta fordítása vagy parafrázisa; 15 ének forrása ismeretlen.

Irodalom: BOGISICH MIHÁLY: *Cantionale et Passionale Hungaricum Societatis Jesu, Resid. Turociensis*. Bp. 1882. – PAPP GÉZA: *A XVII. század énekelt dallamai (= RMDT II.)*. Bp. 1970, 49–51, 188. l.

NYOMTATOTT FORRÁSOK

Páduai Szent Antal zsolozsmája (1662)

Ma öt XVII. és három XVIII. századi kiadása ismeretes. Ezek a következők:

1. (Nagyszombat 1662). Nyomatási évére és a valószínű nyomdahelyre az 1674-i kiadás címlapja nyomán lehet következtetni; eszerint „ez előtt tizenkét esztendővel deákból magyarrá fordíttatott”. Példánya nem került elő. (Vö.: RMK I, 1583)

2. Padvai Szent Antal Solosmaja. Cassan, (1669–1674) Ericus Erich. 192 lap. 12r. (RMK I, 1583). Egyetlen ma nem hozzáférhető példányát SZABÓ KÁROLY a körnöcbányai ferences könyvtárban látta. A svéd származású Erich Erichson kassai nyomdász kiadványai 1669–1674 között jelentek meg. (Vö.: GULYÁS PÁL: A könyv sorsa Magyarországon II. Bp. 1961, 124.)

3. (Nagyszombat 1672). E kiadás adata DÉZSI LAJOSnak BALLAGI ALADÁRra utaló feljegyzéseiből ismert. (Kéziratot hagyaték a szegedi Egyetemi Könyvtárban).

4. PADUAI SZENT ANTAL SOLOSMAJA ELETE-nek és csuda tetelének Rövid Sommaban Foglaltatott Le-irasaval, sok szép imadsagokkal, es soltarokkal, ugyan azon Sz. Antalhoz, es a' Boldogsagos Szüz Mariahoz, Ez előtt tizen-két esztendővel Deákból Magyarrá fordíttatott és most újjonnan ki nyomtatott. Nagy-Szombatban az Academiaj Bötükkal, Año 1675.

8 + 233 lap. 12r. (RMK I, 1194.)

A Páduai Szent Antal életének egy-egy jelenetét ábrázoló, hat soros versekkel ellátott rézmetszetű képeken lapszámokra való utalás látható; ezek a könyvkötőnek a beillesztés megfelelő helyét jelzik. A képsorozat tehát eredetileg ehhez a kiadáshoz készült (vö. 464. sz. jz.). A címlap hátán nemesi címer. Ezt követi a nagyszombati könyvnyomtató ajánlása Boka Annának, az 1670-ben meghalt Esterházy Farkas királyi személynök özvegyének (vö. NAGY IVÁN II 156, IV 82.). Szövege a következő:

Az Tekintetes, Es Nagysagos Boka Anna Aszszonynak, A' Néhai, Tekintetes, és Nagyságos Galanthai Esterhazy Farkas, Magyar Ország Personalissa megh hagyot özvegyének. Nékem Böcsülletes Aszszonyomnak, Patronámnak Boldog hoszszú életet, és üdvösséget.

Nem szereti szerével az Istent, valaki ennek öröktül fogva kedvelt fő barátit, és választott szenteit, érdemek szerént, illendő böczülettel nem tiszteli, 's böczüllj; kívánvan minnyájunktúl, az ötet dücsöjtöket az meg-döcsüito Isteni Felség, hogy más több tiszteletinek rendes módgyai között, tiszteltetnék, 's-dücsöitetnék az meg-dicsöült szenteknek méltó tisztelésekben is: Söt önnön maga előmenetelét, 's hasznát-is foganatosban keresi az, ki-minekelötte szorgos ügyét, és szükségét, Urának kegyes jámbor, és kegyelmes szemei eleiben terjessze, magát elsöben az ö fő Barátinak, titkos Tanácsinak, es Udvara Elejnek kedvében bé szerzi; mintsem a' ki ezek mellett el menván, és senkit szószöllőjül maga mellé nem vévén, nagyob mérészséggel, mint alázatos diszességgel, az hatalmas, s' mint-egy retentő méltóságos Rendek székein maga dolgát vitaitya: S' erre tekintett talám Nagyságodnak az elmúlt napokban, Düczöséges Padvai sz: Antalhoz mutatott buzgó szeretete, midön meg nem elegendvén azzal, hogy vagy csak igen köz, és már jobbára meg hült ahítatossággal, vagy csak igen kevés lélek által dicsirtetnék Isten, az ö meg-boldogúlt szentjeben, annyira gyülladott, és olly üdvösséges, s' Istenes erre való eszköszit készítettett, mikor az Officiumnak ki nyomtatására bövkezü segítségét nújytotta, ki mind az mindenható Istennek az szentekben helyhesztetett dücsösége fel-magasztalására, mind azon mennyei, Dücsö szent Lelkeknek tisztelete nevedekésére; s' Nagyságodnak-is annak fölötte, és minden azzal élő, s' Isten félo keresztyén lelkeknek kíváltképpen való hasznára, és előmenetelére lécnd, hazánknak ('a-mint méltán reménlyünk) jobb darabján minden rendbéli Férfiú, és Asszony-embereknek keze közé jutván, és ki terjedvén. Mellyet ez okáért, méltán nyúitunk elsöben-is az Nagyságod adakozó kezeihez, hogy szokott

buzgósága szerént, elsőben-is Nagyságod éleszthesse tulajdon a hitatosságiban fel-gyűllat lelki indúlatit ez üdüösséges eszközzel, melyben hogy más töb felebarátinknak-is része lehetne, az Nagyságod kivált-keppen való bővkezüése czelekedte. Kjért a' Fölséges, mindeható Isten s' annak minden Szentei, de főképpen Padvai Dúcö-szent Antal, kinek hire, s' dicziretes Neve, s' tisztelete már e' tellyes keresz-tyén világ kerektségére ki terjedett, Nagyságodat áldgya, és szerenczés, böldog állapotban mind végig tarcza meg, s' vigasztallya a' mennyieiek dúcösége napról napra tapasztalható öreghülésével, és el válhatatlanul az földieknekis lelki haszna, és üdüössége nyilván való gyarapodásával.

Nagyságodnak
Alázatos Szolgája
A' Nagy-szombati Academia-béli
Könyv-nyomtató.

A könyvecske tartalma a következő:

- 1–69. lap: Páduai Sz. Antal kisofficiuma.
70–91: Szent Antalról való litánia, különféle könyörgésekkel.
91–102: Kérdések és magyarázatok Páduai Sz. Antal életéről, attributumairól.
103–107: Responsorium Szent Antal dicséretiről és tisztességéről, melyet Seraphin Sz. Bonaventura Doctor szerzett.
108–122: Tizenkét rövid Imádság, kik közül mindenik edgyet a fellyül meg írt Responsoriumnak malasztjában magában foglal, mind bötü s-mind titkos értelem szerént.
122–134: Rövid Imádságok.
134–137: Szent Antalhoz való Imádság.
137–194: Hét áitatos elmélkedések Páduai Szent Antal életéről, a hétnek mindenik napjára redeltetve. — Rövid Magyarázattya.
194–202: Lauretomi Litánia.
202–212: A' Böld. Szüz Máriához Imádság.
212–217: Imádság az Atya Istenhez a' Szorongatásokban lévő vigasztalásért. A' Kristus Jesus-hoz akaratumknak szabása, nyomorúságinkban való vigasztalásért.
218–222: Mise, vagy Communio előtt, s' utánna való Imadságok, böldog ki múlásért.
223–226: A' segéto Boldogságos Szüz Máriához.
227–233: A' Magossagbeli Istennek áldásáért... imádságok.
233: Szent Antal áldása.

5. PADVAI Szent Antal Solosmaja, es Congregatiojanak Regulai, Rendi, és Búcsúi; Csudatételi-nec rövid Summában foglaltatott le-írásával, Melyet Szent Ferentz Szerzetin lévő Idvözitönk Provinci-ája, Gyöngyösön, a' Böldog Aszszony látogatása Templomában, 1671. esztendőben kezdett, a' Tizedik KELEMEN Pápa engedelmébül, és javallásábül. Most újobban ki-nyomtatattott, a Regulak némellj Punctuminak világosabb magyarázattyaival; Nemes, és Nemzetes, Vitézlo MARIN ISTVAN Költsegen. Emlkezze meg Urá, a' te Gyülekezetedrül, melyet bírál eleitül fogva. Psal. 37.
Cassan. Nyomtat. Bosytz Istvan által. 1684. esztendőben.

24 + 158 lap. 12r. (RMK II, 1318.)

SZABÓ KÁROLY e kiadásból példányt még nem ismert, meglétére az 1747-i (kolozsvári) kiadás címlapjának megjegyzése nyomán következtetett. A gyöngyösi ferencesek államosított könyvtárából néhány évtizede 18 példány krúdában került elő; ezek nagy része ma jelentős régi magyar gyűjteménnyel rendelkező könyvtáraink állományában található. A címlap szerint e kiadás a gyöngyösi ferences zárda Páduai Sz. Antal kongregációjának tagjai számára készült. Az ajánlást a költségeket vállaló Marin István gyöngyösi polgár írta, akinek családja 1668-ban szerzett nemességet (vö. NAGY IVÁN VII 321). Szövege a következő:

Ajanlo Level.

Az Isteni Bölcsesség alkotmányiban faradhatatlanul munkálkodó gondviselése által, valamint a' Tengernek mélyseges örvényébül, belső és titkos folyamási által, mint-egy emlőjbül, az egész földet szoptattya, legelteti, és zöldellő füveknek, s' fáknac nemzöjévé tészti: Ugy a' mennyei áldásoknak mélyseges tengerébül, érdemeknek folyamási által, Csudatételekkel tündöklö PADVAI Sz. ANTAL,

minden hozzád folyamodó, s' téged óhajtó lelkeket táplálni, és legeltetni láttatol. Midőn a' bünösöknek kegyelmet, lankadt betegeknek egészséget, háború és félelmes sziveknek erősséget, nyomorultaknak vigasztalást, veszedelmekben lévőknek segédelmet, és szabadulást, esedezésed által szüntelen nyersz Istentül.

En-is azért, Dicsőséges Patronusom, tudván, hogy (az helyre, mellyből ki-jönek a folyó vizek, viszsza mennek, hogy ismét folyanak, Eccli. c. 1. 7.) általad Istentül javaimból, Zászlód alatt vitézkedő Gyülekezetednek hozzád átitatosságát hogy nevelhessem; ez, tiszteletedre szenteltetett SO-LYOSMADOT, újjobban ki-nyomtatattván, nagy hálá-adással néked ajánlom, bé-mutatom. Légyen azért kellemetes nálad alázatos Szólgádnak kiseded ajándéka, hogy újjobban tovább-is, szent érdemed által, folyaon reám Istennek malasztja, s' meñyei áldása.

Igy kívánnya tölled
Alázatos Szolgád
MARIN ISTVAN.
(fol.A_{2a}-A_{3a})

A könyvecske tartalma az 1675-i kiadáshoz hasonlítva a következő részekkel bővült:

A_{4a}-A_{11b} fol.: Regvlak, avagy Rendtartások.

1–154. lap: Pádúai Sz. Antal kisofficiuma.

155–158: Czeli alázatos Imádság az Bölögságos Szűz MARIA-hoz mindeneknek segédelméhez.

6. A ma ismert XVIII. századi kiadások a következők: Nagyszombat 1703 (RMK I, 1682), Kolozsvár 1747, Nagykaroly 1758.

A népszerű ferences ájtatossági könyvecskének a 464–467. sz. alatt közölt verses részei a két ismert XVII. századi kiadásból valók.

Két égő lámpás (1669)

Loyolai Szent Ignác és Xavéri Szent Ferenc tiszteletére világiak számára szerkesztett zsolozs-máskönyvnek csak egyetlen kiadása ismeretes. A címlapján ez olvasható:

Két Egő Lampas Szent Loyola Ignatz, Iesus Tarsasaganak Kezdője, Es szent Xaverius Ferencz, Azon Jesus Tarsasagabol Indiai Apostol, Tiszteségére Deákbúl magyarra fordittatott áitatosságok, és imádságok. Mellyeket maga költségén leg-elsőbē ki-nyomtatattott Tekéntetes és Nag: Groff Monyoró-keréki Erdődi Borbala Aszszony, Tekéntetes és Nagyságos Groff Czobor Adam, Kedves házasa társa, maga es több ájtatos szivek léliki vigasztalásokra.

Nyomtatta Nagyszombatban az Academia bőüivel Byller Máthé. 1669.

8 + 205 lap 12r. (RMK I, 1090).

A második levélen kezdődő ajánlás a kiadás költségeit adó Erdődy Borbálának, Czobor Ádám tábornok feleségének (vö. NAGY IVÁN III, 209; IV, 67) szól és szövege a következő:

Az Tekintetes És Nagyságos Groff Erdődi Borbala Aszszonynak, Az Tekintetes És Nagyságos Groff Czobor Adam Uram Ó Nagysaga Kedves Hazas-Tarsanak, Nekem bizodalmas Aszszonyomnak Patronámnak.

Hogy e' világi életnek minden napi fogyasztásoktól, mint setét felyhőkütl reá borúlt homályá-ban, minden veszedelem félelme nélkül bátorságosan járna a keresztyén ember, tanácsul adta üdvözi-tönek, hogy két égő lámpást venne kezébe: Lucernae ardentis in manibus vestris Luc. 11. Egő lámpások legyenek, ugy mond kezetekben: kétség nélkül, hogy elegendő világossága kezében lévén, mind magá-nak, mind az utánna valóknak lenne vezérlésekre. Es imé, vagy fogatta más ezt á tanácsot, vagy sem; de à mint látom Nagyságod szivessen fogadta, midőn régi kívánságának hogy eleget tehetne, nem csak magának, hanem másoknak-is úgy juttattya kezében à két égő lámpást Szent Loyola Ignátzot és Szent Xaverius Ferenczet, hogy kezekben tartván, mind nappal, az-az ártatlan életekben: mind éyel, azaz, bünben esetekkor merre kellene lépniek, elöttök láthatnák életékből, és érdemck által erőt-is nyerhet-nének az üdvösség utára valo térésekre. Két égő lámpásnak mondom pedig ezt a' két dicsőséges szentet s-nemis akár melly két égő lámpásnak, hanem ahoz hasonlónak, a' mellyet a' teremptes idején dicső-ségesen alkotta Isten: luminare majus, et luminare minus: nagyobb és kisebb világositot, ugy mint a' mellynek egyike nappal, a' másika eyel szolgálna; egyik Istentül, a' másik Isten után à nagyobbiktul venné világosságát: mert ugyan-is valamint a' verőfény nappal táplál világával, ugy Szent Ignátz az igaz

hitben lévők között Európában, Romából magassab tetejerül az igaz hitnek kezdé terjeszteni szent élete sugárit: Szent Xaverius Ferencz pedig Isten után Szent Ignázt tüzetül meg gyuladván a setétségben lévő Indiai Pogányok közzé ugy sieté világosságával, hogy nyilván valo veszedelmekből, az örök kárhozatból, valakik hallanák beszédit, és látnák életet, ki mentetnének, az igazság utára töle vezéreltetvén. Mert ha a' mint Sz. Cyril. Alexand. in Cate. S. Tho. soll: *Lucernae accensio significat, ut non patiamur alique in tenebris ignorantiae vivere, a' világosító lámpásnak meg gyuitása nem egyéb, hanem a' felebarátunknak tudatlansága setétségéből ki vezetése; nem mondhatta senki, hogy nem világosító lámpás Szent Ignázt, és Szent Xaverius, a' kik nap kelettül nap nyugottig minden nemzetségeknek üdvössége keresésében, és oktatásában végezték el életüket: a' kik holtok-után-is ugy félnének csuda-tételekkel, hogy csak az ne érezze segítségeket nyavalyájában, a' ki nem kívánnya. Szent Ignázt, (a' ki Szent Pállal, nagyob részét e' világnak fadalommal szülte Istennek) tisztelik a' szülő Anyák: Szent Ferenczet böcsüllik az halálos ágyokban nyomorgottak: mind a' kettőt valaki szorongattatik, hasznoson hija segítséül. Kik hogy többeknek lennének hasznokra ugy látom én Nagyságos Aszszonyom, hogy magad költségével magassab helyre, czimmered tornyára, arra a' végre emelled fel, hogy a sanyaruságok vizen avagy tengerén evező lelkek, mint Pharos névü világos torony világosságánál látnák hová kell szemeket fel emelni; és nyavalyájokban folyamodni; midőn életüket áitatos imádságokkal ugy rendeltted, hogy egyik felől elméjek, másik felől akarattok gyuladna és világosittatnék: elmélyek világosittassék az igaz Isten isméretségére, akarattok gyuladgyon annak szeretetére, a' ki szenteinek dicsőítettik szent-ségében. Elly azért Nagyságos Aszszonyom, kezedben vett égő lámpásid világossági között, és mind addig álhatatosan vélek fényeskedgyel, meddig a' szerelmes Jesusod el jövelekor, mint örök jegyesed bé kérésére e' világ setetéséből ki nem szállittatol az örökké valo dicsőségnek meg maradando lakásában*

Nagyságodnak
Alázatos Szolgája
Nagyszombati Könyvnyomato.
(fol. A₂a – A₄b)

A szerző nevének feltüntetése nélkül megjelent könyvecske tartalma a következő:

1. lap: Sz. Loyola Ignatz Officiuma
 22: Sz. Ignatz Ohajtasi
 23: Sz. Ignatz Litaniaja
 30: Különféle imádságok (Sz. Ignatz képe előtt mondanó, A Jesus szentséges nevének buzgó szeretetéért, Ayanló imádság, Nehezkes Aszszonyok áitatossága, Sz. Ignatz kedves imádsága, Az emberi akarattal Isteni akarattal való egyesítése, Hetedik Sándor pápa imádsága).
 59: Szent Xaverius Ferencz Officioma
 85: Szent Xaverius Ferencz ohajtasi
 86: Szent Xaverius Ferenczhez litania
 95: Különféle imádságok (Xaverius Ferenczhez minden lelki és testi nyavalyákban, Az pogányok, eretnekek és bűnösök meg-téréséért, Hetednapai áitatosságok az boldog ki-mulásnak ... megnyeréséért, Kilencedznapi áitatosságok, Áitatos imádság).

A kisofficiumok verses részei és egy-egy verses könyörgés a két jezsuita szent közbenjárásáért a 485–486. és 530–531. sz. alatt találhatók.

Cantus catholici Latino-Hungarici (1674)

Az énekeskönyv címe Szólósy Benedek 1651-i kiadványára utal, tartalmában azonban attól eltér. Szegedi Ferenc Lénárd egri püspök költségén nyomtatták; ezért a mecénás nevével is idézik; helyesebb így: „1674-i” vagy „kassai Cantus catholici”. Leírása a következő:

Cantvs catholici Latino-Hvngarici in Ivcem dati autoritate et liberalitate illvstrissimi ac reverendissimi d. d. Francisci Leonardi Szegedi episcopi Agriensis. Az méltóságos egri püspök urunk ő nagysága akarattjából, és bőv-kezü adakozásából ki-bocsátatott, magyar és deák, keresztyeni catholicvs eneknek; Istennek nagyobb dicsőségére, és Magyar-Ország lelki vigasztalására. Cassoviae, Typis Academicis Soc. Jesv: per Franciscum Lubovienski, et Georgium Pilgram. An. 1674.
14 + 560 lap. 4r. RMK I, 1159.

Az ismert példányokban az Fff, a Ggg és a Hhh íveken, vagyis a 409–432. lapon variáns szedés figyelhető meg. Ennek alapján az Országos Széchényi Könyvtár példánya A-variánsnak, a budapesti Egyetemi Könyvtár és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára példányai B-variánsnak minősülnek. A kétféle szedés oka ismeretlen. Az apró változtatások helyesírási jellegűek és az ékezetek helyes használatát célozzák. A kritikai szövegközlés, amelyet a variáns szedés nem módosít, az A-variáns alapján történik.

A címlap hátán Szegedi Lénárd Ferenc liliomot tartó oroszlánokat ábrázoló címere van latin feliratokkal. A címer fölött: Illustrissimo ac reverendissimo domino episcopo Agriensi; comitatum Hevesiensis et utriusque Szólnok perpetuo supremo comiti, ac sac. caes. regiaeque majestatis consiliario. Etc. A címer alatt a következő disztichonok annak allegorikus jelentését magyarázzák:

LILIA quàm gratè, LEO duplex porrigit Astris;
Tam gratos Caelo, HOS PRAESVLIS ajo SONOS.
Utque CRVCEM pergunt GEMINI alleviare LEONES;
Sic Cantu allevias, PRAESVL ad Astra vias.

A kiadvány elején olvasható a kassai jezsuita akadémia könyvnyomtatóinak következő ajánlása:

Meltosagos Urunk, Patronusunk.

Az Ngd Teketetes Püspöki Méltósága, ezt az mi munkánkat magához vonta, nem csak azért, hogy ehhez nem-is kezdhettünk volna, ha az Ngd bőv-kezü segítsége reá nem vitt volna; de leg-inkább azért, mert Ngd, Felső Magyar Országban Fő Lelki Atya lévén, és minden féle Lelki Eszközökhöz buzgólkodván; à tulajdon ahittatosságibanis, nagy Lelki indulatit mutattya Ngd: ezt azért, az áhittatosságra igen indító Eszközt, méltán nyújtjuk elsöbenis az Ngd méltóságos kezeinek; s' azok által, az egész Magyar-Ország-bélieknek: kiknek nagyob részét, mivel hogy à Romai Sz. Hit-től, az éneklés-béli zengésnek édesgetése vonta vala-el; mint egy mézes madzaggal rájok kötvén à sok féle tévelygést; ez okon méltónak itüle Ngd Sz. Agostonnal edgyüt, az igasságnak fontosságátis az éneklés szárnyaival édesdedben röpitetni az el-hült elmékbe: Ut dum svavitae Carminis, et delectabilibus modulis Cantilenae, mulcetur auditus; Divini Sermonis pariter utilitas inseratur. S. Augustinus in Prologo super Psalmos. Hogy, ugy mond, à midön az ének szónak gyönyörköttető zengésével à hallás simogattatik; s' azzal az Isten igéinek haszna-is bé-öltassék. A' melly ugy léssen, hogy ha az ének zengésével, az éneknek zavaitis meg-értik à Népek; a' mint azon Sz. Agoston kívánja: Lib. 10. Confess. Cap. 33 s' ez végre jóvallotta Ngdis, hogy az ének verseit elől mondván egy, avagy két Kántor, viszont mondgyák à többi-is utánna: kívánván Isteni buzgóságából Ngd Sz. Agostonnal; Ut svavesonantibus vocibus, eliquetur Dei veritas in corda hominum. Lib. 9. Confess. Cap. 6. hogy az éneklő szép zengéssel, az Istennek igassága mint egy beléjük olvadgyon az emberekbe: kiért, à Vigasztaló Sz. Lélcck Isten, (elsöbenis zengéssel à szomorú Apostolokat vigasztalván) egész Országostól vigasztallya-meg Ngdat, az egy igaz régi szent Hitnek telleségés el-terjedésével. Amen.

Ngdnak, mint Kegyes Patronusunknak Alázatos Szólgái,
Az Kassai Academicianak Könyv-nyomtatói.

Szegedi Ferenc Lénárd (Nagyszombat 1614 — Kassa 1675 szeptember 23) a bécsi Pazmaneyumban és a római Collegium Germanico-Hungaricumban a jezsuiták neveltje volt. Pályájának főbb állomásai: 1644-től esztergomi kanonok; 1660-ban erdélyi, 1663-ban váci és 1669-ben egri püspök. 1666–1669 között királyi kancellár. 1671-ben a protestánsoktól visszavette a kassai ősi katolikus templomot és székhelyét Nagyszombatból Kassára helyezte. Itt élt haláláig. Temetésén az egyik búcsúztatót, „A' Ház előtt való Predikacio”-t Sámbar Mátyás jezsuita mondta.

A XVII. században a jezsuiták kiadásában *Cantus catholici* címmel megjelent mindhárom énekeskönyv (1651, 1674, 1675) kottás volt; mozgatható, összerakható elemekből álló, öntött hangjegydúcok felhasználásával készült. Ez a jezsuita énekeskönyvek kiadásánál külföldön is lényeges mozzanatot volt. A felszerelés a hazai kollégiumokban hiányzott, és a költséges készlet beszerzésére kezdetben aligha gondolhattak. Ezért esett a választás 1651-ben a kotta nyomtatására is berendezett lőcsei Brewer-műhelyre, amely protestáns volt és ezért a címlapon a kiadás helye és a nyomdász neve sem volt feltüntetve. A hiányt a század második felében a kassai és a nagyszombati kollégiumban gazdag mecénások, Szegedi Ferenc Lénárd egri püspök és Szelepcsényi György esztergomi érsek költségével pótolták. Pavercsik Ilona nyomdatörténeti kutatásaiból tudjuk, hogy Kassán a jezsuiták 1673. márciusában egy ismeretlen vándornyomdász elhagyott felszerelésének birtokába jutottak. Ezzel kezdték el nyomtatni a nagy terjedelmű, több mint hetven íves katolikus énekeskönyvet, amit 1674-ben fejeztek be. Még ez év márciusában, majd újra augusztus 27-én a tipográfiai tüz pusztította el. A címlapon szereplő két nyomdász, a lengyel Franciscus Lubovienski és a német Georgius Pilgram már a kollégium alkalmazottai voltak. A nyomda betűkészlete kopott, leromlott állapotban volt; az ismeretlen eredetű hangjegydúcokat egyetlen alkalommal, az énekeskönyv kinyomtatásához használták.

A *Cantus catholici Latino-Hungarici* név nélkül jelent meg és szerkesztőjének személyére vonatkozóan csupán feltételezésekre hagyatkozhatunk. Az évenként összeírt rendi katalógusokban a kassai kollégiumban 1669–1676 között tűnik fel Sámbar Mátyás neve, akit az irodalomtörténetben általában szenvedélyes, személyes hangvételű hitvitázóként szokás emlegetni. A jelzett években 1673-ban rövid időre a szatmári misszióba került, a jezsuiták nyomdájának működése idején azonban újra Kassán találjuk. Sámbarnak egy kancionáléjára Kájoni János a kézirat latin-magyar versgyűjteményének végén, az 1046. lapon mint egyik forrására hivatkozott a következő formában: „... Ex Cantionali Patris Zámbar, quae pulchra sunt accipere”. (Az adatot idézi PAPP GÉZA, RMDT I, 69. l.) Eszerint Sámbar Mátyás, aki 1651–1658 között az erdélyi misszióban (Udvarhely, Gyulafehérvár) is működött, foglalkozott templomi énekekkel is és volt valamilyen, feltehetően kéziratos énekeskönyve, amiről Kájoni tudomást szerezhetett és hozzájuthatott. Ezt azonban adatok híján azonosítani nem lehet.

Másik körülmény, ami Sámbar kiadói közreműködését valószínűvé teszi, hogy kassai tartózkodása alatt kapcsolatban volt Szegedi Ferenc Lénárd püspökkel, akinek halotti búcsúztatóját is mondotta. A magyar prédikáció *Lilium inter spinas* címmel nyomtatásban is megjelent (Kassa 1676, RMK I, 1191). Mondanivalóját az elhunytak az énekeskönyv elején is látható, két oroszán között liliumot ábrázoló címeréhez fűzte. A beszéd személyes vonatkozású megjegyzéseiből kitűnik, hogy Sámbar a püspököknek bizalmasa és gyóntatója volt. Az énekeskönyvre ugyan semmi utalás sem található, mégis meglehet, hogy a támogatást ő eszközölte ki.

Sámbar kassai tartózkodása idején a papnevelő régense volt és az akadémián a kontroverz teológiát tanította. Ezenkívül az 1676-i *Catalogus personarum* a hitszónoki és gyóntatói beosztása mellett feltünteti a „praefectus tonorum” elnevezésű feladatkörét is. (Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár, 118. J. 1.) Ez a tisztség a jezsuita Provincia Austriae kollégiumaiban, köztük a magyarországi házak XVII–XVIII. századi névsoraiban, ha nem is mindig következetesen, de megtalálható. A feladatkört a rendi iskolai előírásokban, a *Ratio Studiorum*-okban nem határozták meg. Jól elkülöníthető azonban más praefectusi feladatköröktől, többek között a retorikai gyakorlatokat, szónoklatokat vagy az asztali felolvasást felügyelő *praefectus concionum*, *corrector mensae* szerepétől; de nem azonos a ritkábban előforduló *praefectus chori*-val, az énekkar vezetőjével. Feltételezésünk szerint a *praefectus tonorum* a templomi közös éneklést irányító, az énekek rendjét beosztó iskolai előjáró tisztsége lehetett.

A névsorok elszórt adataiból arra is lehet következtetni, hogy a feladatkör betöltőinek a jezsuita énekeskönyvek szerkesztéséhez, kiadásához is köze lehetett. Így Szőlősy Benedek is Nagyszombatban 1638–1641 között viselte e tisztséget. Nagyszombatban és Kassán 1669–1684 között e feladatkörben ketten egymást váltották. Sámbarnak Kassán 1670–1673 között Toposs Ferenc (1613–1683) volt a prefektus-elődje. A kassai *Cantus catholici* megjelenésének évére azonban váltották egymást, Toposs Nagyszombatba került és neve mellett 1674–1683 között az általános tanulmányi felügyelői (cancellar) tisztség mellett legtöbbször a „praefectus tonorum et concionum” is olvasható. Így az is feltételezhető, hogy az 1675-ben megjelent másik *Cantus catholicus*nak, Szőlősy Benedek második kiadásának talán ő volt a sajtó alá rendezője.

Feltevésünk szerint a kassai jezsuita nyomda rövid működésének és az azzal egy időbe eső személycserének oka a két énekeskönyv kiadásának ügye lehetett.

A *Cantus catholici Latino-Hungarici* beosztását, az énekek eredetét, a szerkesztőnek a dallamokra és alkalmazásukra vonatkozó megjegyzéseit a következő táblázat mutatja be:

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
	ADVENTI ÉNEKEK		
1	Kyrie angelum mittens... Isten anygalodat küldvén	1	
2	Dicsőség mennyben Istennek, Békeség...	4	
2	A kereszténységben igaz vallás a hitben		XVI. sz.
3	Sanctus, sanctus, sanctus... Szent, szent, szent az Úristen	10	
4	Agnus Dei, hominum... Istennek szent bányája, bűneink...	11	
4	Ó ártatlan szent bány, tarts meg békeségben	12	
5	Rettenetes áldozat, ó szentséges Jézus	51	
5	Reggeli friss harmatunk, ó szentséges Jézus	50	
6	O stellula, Maria fulgida		
7	Üdvözlégy drága szép szűz Mária	56	
8	Elküldeték arkangyal Gábiel	24	CC 1675, 276.
9	Ó Mária, Istennek áldotta	47	
10	Immáron betölt, amit jövendölt régen a próféta	27	
11	Ó dicsőséges, ó fényességes, lelki arany bányája	43	
11	Ave Maria, Istennek anyja	19/II	
12	Szűz Máriához az Isten küldvén	54	
13	Ó születendő, hozzánk jövendő	48	
15	Jézus edénye, szüzesség fénye	31	
15	Menyországi fényes hajnal	41	
16	Sötétség világa, szent szűz, tenger csillaga	57/II	
17	Atyák szomjúhozván, s az egekbe kiáltván	18	
18	Áron vesszeje virágozik	17	
20	Kedvesen tekints ránk	33	
21	Az idő eljött, az ige betölt	20	
23	Nyílnak az egek, gyűlnek seregek	42	
24	Üdvözlégy mennyei bányája	58	
25	Kelj fel bennem szomjú lélek	34	
25	Üdvözlégy szentséges Mária	62	Kájoni 1676, 366.
26	Küldeték arkangyal Gábiel Máriához	39	
28	Üdvözlégy drága szent szűz		Nyéki Vörös Máttyás. RMKT XVII/2, 83. sz.
29	Istennek követsége, az ég fényessége	28	
30	Jer mi dicsérjük Jézusnak szent anyját	30	
32	Üdvözlégy szűz Mária, Krisztusnak szent anyja	62	
33	Angyalok ide siessetek szent szűzhöz	16	
35	Szép reggeli dicsérettel		RMKT XVII/7, 190/II. sz.
36	Üdvözítőnk anyja szent szűz	55	

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
37	Redemptoris mater, ó szentséges szűz Mária	49	
38	Ó fényesség szép hajnal		RMKT XVII/7, 193. sz.
39	Ave mater Iesu Christi		
40	Lelki szent bánya, Istennek anyja	40	
41	Ó ékes szép virág, édes Jézus	44	
42	Szentlélek temploma, üdvözlégy Jé- zusnak anyja	53	
KARACSONI ÉNEKEK			
43	Kyrie eleison, drága gyermecske	65	Szövegét ld. még az énekeskönyv 140., 155. és 332. lapján.
43	Dicsőség mennyben Istennek	66	
45	Hiszünk mi az egy Istenben	68	
45	Szent, szent, szent Úristen	69	
46	Istennek báránya, szívünknek lelki aranya	72	
46	Született drága váltságunk	133	Másik szövegváltozat az énekeskönyv 72. lapján.
47	Pásztorok ide siessetek nagy úrhoz	126	
47	Cito surgite et currite pastores		
49	Egek vigyázatok	82	
51	Caeli attendite		
53	Ah édesem, szerelmes kisededem	116	Kájoni 1676, 84.
53	Dum virgo vagientem		
54	Exultet et laetatur		
56	Kelj fel keresztyén lélek	100	Kájoni 1676, 84.
57	Üdvöztök szűz anyja, menyországi szent bánya	138	
57	O Iesule mi sponsule		
58	Ah Jézusom szép édesem	75	
60	Szép violácska, kedves rózsácska	130/II	
61	Ó Jézus, szűzen született szép rózsá- szál	120	
62	Cor tibi Iesu dedico		
64	Vedd magadnak én szívemet	142/I	
65	O aestuantis animae		
66	Áldott Jézus új királyunk	76	
68	Infinitae bonitatis		
69	Ím, véghetetlen kegyelmű		RMKT XVII/7, 218/II. sz.
71	Ember szemléld ez istállót	85	
71	Kikelt Názáretből szép virágunk	101	
72	Üdvöztök szent anyja, egek fényes tornya	137	
72	Született drága váltságunk	133	Másik szövegváltozat az énekeskönyv 46. lapján.
73	Adsint huc omnes angeli		
74	Jertek Isten archangyali	95	
76	Nagy Istennek szent anyala		Prot. XVII. század
78	Respicit nos divinitas		

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
79	Üdvözlégy kis Jézus lelkünk ébresztő- je	368/II	
81	Szent Szűz Jézuskának, énekel s fiá- nak	129	
82	Mater canit nato		
83	Ó Istennek szentséges anyagi	119	CC 1675, 283.
84	O angeli cito accurrite		
86	Gratulare virgo singulari privilegio		
87	Szűz Mária e világra		RMKT XVII/7, 221. sz.
88	Ó Istennek csodálatos volta	117	
89	Szűz anyától születik, édes Jézus	136	
90	O mi pulcher floscule		
91	Örüljünk Jézusunknak	123	
92	O puer dilectissime		
93	Szerelmes édes Jézusom, te vonszod szívemet	131/I	Kájoni 1676, 89; vö. CC 1675, 280.
95	Gyermek szent szűztől születék	91	
97	Jer rengessük a kisededet	94	
97	Ó Istennek nagy kegyelme	118	
98	Ez nap nekünk dicséretes nap		XVI. sz.
100	Jer mindnyájan örüljünk		XVI. sz.
102	O gratiose Iesule		
103	Ez világnak teremője		XVI. sz.
104	Az ige testben öltözék		XVI. sz.
105	Laetare virgo Israel		
105	Örvendj ó áldott Izrael	125/I	Kájoni 1676, 93; vö. CC 1675, 283.
106	Beata immaculata		
107	Ó boldog kinél szebb nem volt	115	
108	Jer mi dicsérjük, áldjuk, és felmagasz- taljuk		XVI. sz.
111	Született váltságunk, Krisztus szép vi- rágunk	135	
112	Az egek nyílt útja, szüzesség szent kútja	79	
112	Friss harmattal szent illattal	89	
113	Dicséretes a gyermek		XVI. sz.
114	Nagy örömnapp ez nekünk		XVI. sz.
116	Dies est laetitiae		
117	Mennynek földnek igaz királynéja	110	
117	Puellus nobis natus est		Az ének végén: <i>Ezen nótára más Enek- is ki-mégyen. fol. 74. Jertek Isten Ar- changyali etc. [ld. 95. sz.]</i>
119	Megjelent mennyei tűz	106	
119	Jézus születésének, örüljünk szent ne- vének	97	
120	Dulcis Iesu, dulce nomen		
121	Puer natus in Bethlehem		
121	Gyermek jelent Bethlehemben		XVI. sz.
122	Iam divini succensum		
123	Puer natus in Bethlehem, Unde		

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
123	Gyermek jelent Bethlehemben, örül- nek		XVI. sz. — Az ének végén: <i>Ezen Nótára, s' formára énekelhetni ezt az Eneket-is: úgy mint; Nagy Istennek szent Angyala, fol. 76. Végéhez ad- ván, Alleluja, Alleluja.</i>
124	Puer natus in Bethlehem, applaudite		XVI. sz. — A szövegnek és dallamnak újesztendőre való alkalmazásáról ld. az énekeskönyv 155–6. lapján a megjegy- zést: 66. sz. jz.
124	Gyermek jelent Bethlehemben, örven- dezzünk		
125	En virgo parit filium		RMKT XVII/7, 119. sz.
125	Mária szülé szent fiát, örvendezzünk		
126	Drága szűz egy szép fiat szült	81	
128	Üdvözlégy édes Jézus, szívünkbe mé- lyen juss	140	
129	Világ teremtő született	143	
130	Jézus édes, neve kedves	96	Vö. CC 1675, 282.
131	Laetare puerpera		
132	Benevolus audi quae tibi sunt laudi		
134	Kegyelmesen halljad	99	
135	O nostra patrona, o domina bona		
136	Kegyelmes szószólónk	98	
138	Eja mea anima, Bethlehem eamus		
	ÚJ ESZTENDŐRE VALÓ ENEKEK		
139	Kyrie eleison, kyrie eleison, új időben s esztendőben	147	
140	Dicsőség mennyben Istennek	66	Szövege először az énekeskönyv 43. lapján.
140	Hiszünk mi az egy Istenben	148	
141	Szent vagy, szent vagy örök Atya Isten	149	
141	Jelent piros vérben szép virágunk	150	
141	Istennek báránya édes Jézus	151	A tartalommutató <i>Lajstrom</i> -ban az <i>Új esztendőre-valo énekek</i> felsorolása vé- gén ez a megjegyzés olvasható: <i>Sok rendbéli énekeket, új esztendőre való- kat, az Karácsoni énekekből mint kel- formálni, lass fol. 142. 143. 144. A 142. lapon lévő általános megjegyzést ld. 120. sz. jz.</i>
144	Puer circumciditur		RMKT XVII/7, 68. sz. (A kassai <i>Can- tus catholicus</i> -ben Hajnal Mátyás lénye- gesen átformált szövege található; kö- zölve a jegyzetekben az 512–4. lapon.) CC 1675, 62.
145	Iesu dulcis memoria		
147	Jézus édes emlékezett		
152	Ah drága édes kisedünk	152	XVI. sz.
153	Nekünk születék mennyei király		
154	Puer natus in Bethlehem. Hoc in anno		

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
155	Gyermek jelent Bethlehemben Ez időben		XVI. sz.
155	Dicsőség mennyben Istennek	66	A szöveg először az énekeskönyv 43. lapján. Újévi alkalmazásáról uo.
156	En Trinitatis speculum VIZ-KERESZT NAPJARA VALO ENEKEK		
157	Fényességén e mai szent napnak		RMKT XVII/7, 125/V. sz.
159	Hol vagyon zsidók királya	157	
160	Krisztusnál Bethlehembe voltunk	159	
161	Három királyok napját	156	CC 1675, 72.
162	Új csillag jelent az égen	162	Kájoni 1676, 109; CC 1675, 73.
164	Ó szép Jézus ez újesztendőben	153/II	CC 1675, 74; vö. Kájoni 1676, 99. A tartalommutató <i>Lajstrom</i> -ban a Vizkereszt napjára való énekek felsorolása végén ez a megjegyzés olvasható: <i>Több éneketis ide valót a' Karácsoni énekekből mint formálhatni, láss f. 163 [recte: 165]. Az ide vonatkozó általános megjegyzést ld. 66. sz. jz.</i>
	VIZ-KERESZT UTANRA VALO ENEKEK		
164	Kyrie eleison, kyrie eleison Isten irgalmaz nekünk	542	
165	Dicsőség mennyben Istennek	550	
165	Hiszünk egy igaz Istenben, menny s földnek teremőjében	560	A Kyrie, Gloria és Credo szövegének, dallamának újesztendőre való alkalmazásáról az itt található megjegyzést ld. 66. sz. jz.
166	Sanctus, ter sanctus dominus Deus		
166	Szent vagy örökké Atya Úristen	565	
166	Agnus Dei qui tollis peccata universa mundi		
166	Istennek báránya, szívünk oltoványa	567	
167	Egeknek fényes villámja	416	
168	Ó Istennek szent anyja, szentséges Szűz Mária	418	
169	Tekints reánk kegyelmesen szerelmes szép Jézusunk	293	
170	Bőséges irgalmú Isten, nagy hatalmú	288/I	
171	Ave regina caelorum, heroina angelorum. Mennyországnak királynéja, Magyarország oltalmazója	419	
172	Üdvözlégy egek szent királynéja	420	
172	Isten irgalma, erős hatalma	289	
173	Felséges Isten neked jelentjük		XVI. sz.
174	Igaz általút, jókkal forró kút		Rimay János (38. sz.)

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések		
175	Adj szent békességet kegyes Jézus	286	Rimay János (50. sz.)		
175	Szégyent vallott orcát senki azon nem lát				
177	Hogy feledkezel el rólunk teljességgel			Rimay János (53. sz.)	
178	Örök életnek minden nemzetnek			Rimay János (46. sz.)	
179	Illik énnekem édes Istenem			Rimay János (24. sz.)	
180	Az igaz keresztyén szelíd ez világon			Rimay János (21. sz.)	
182	Ó kegyes Jézus tekints reánk mennyből			Rimay János (31. sz.)	
183	Hálát adok Jézus a te jóvoltodért			Kassai András. RMKT XVII/9, 15. sz.	
184	Ó kegyelmes szent atyánk			Kassai András. RMKT XVII/9, 16. sz.	
185	Nem lehet szebb dolog a keresztyénségnél			Rimay János (23. sz.)	
187	Nincsen e világon semmi állandóság			Rimay János (26. sz.)	
188	Enyhítsd meg Úristen bús szívem keservét			Rimay János (35. sz.)	
190	Kedvező szemekkel nézz reám nagy Isten			Rimay János (39. sz.)	
192	Nincsen segítségem kívüled s jó végem			Rimay János (22. sz.) — Az ének végén olvasható alternatív dallamutalást ld. 288/l. sz. jz.	
194	Hallgass meg engemet, ki hívom nevedet			Rimay János (32. sz.)	
195	Kinek tegyek panaszt jaj nem tudom			Rimay János (52. sz.)	
196	Isten gondod lévén szál hajamra			Rimay János (34. sz.)	
197	Reménységem vagyok nekem			Rimay János (25. sz.)	
198	Embert hatalommal legfőbb oltalommal			Rimay János (63. sz.)	
200	Isten az égben királyi székben			Rimay János (51. sz.)	
201	Adjunk hálát Istenünknek			Rimay János (55. sz.)	
	KÖVETKEZNEK HETEDSZAKRA VALÓ HET KÖNYÖRGŐ REGGELI ENEKEK				
202	A nap feljövén immáron				A fejezetcím után: <i>Mellyeket mondhatni több Nótákra-is fol. 36. 43. 76. 95.</i>
203	Látod Isten szíveinket				XVI. sz.
204	Felséges Jézus szent Isten		XVI. sz.		
205	Mai nap mi életünkben		XVI. sz.		
205	Atya Istennek egy fia		XVI. sz.		
206	Az éjszakai sötétség		XVI. sz.		
208	Krisztus Jézus igaz Isten		Prot. XVII. század		
	HETEDSZAKRA VALÓ ESTVELI HÉT KÖNYÖRGŐ ENEKEK KÖVETKEZNEK				
209	Immár estét értünk		Rimay János (41. sz.)		
210	Krisztus igaz napfény		Rimay János (41. sz.)		

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
211	Már a nap hogy elszáll		Rimay János (41. sz.)
211	Közelget setétség		Rimay János (41. sz.)
212	Aki ma tápláltál		Rimay János (41. sz.)
213	Éjszaka a sátán		Rimay János (41. sz.)
214	Immár az éj rajtunk		Rimay János (41. sz.)
214	Könyörülj Jézus atyánk a kimúlt híve- ken	620	
215	Ó Istennek szent anyala	442	A 216. lapon a Víz-Kereszt utánra való énekek befejezéseként ez a megjegy- zés olvasható: <i>Mind Ezeket, a' VIZ- KERESZT UTANRA VALO Enekeket, mondhatni PÜNKÖSD UTANRA-is.</i>
	FARSANGOS NAPOKRA VALO ENEKEK, AZ VILAGI HIVSAG- RÓL, ES AZ ÖRÖKKE-VALÓKNAK KEVANASARÓL, S AZ HALAL- RÓL		
216	Dicam ne quid sit orbis		
218	Ismerd világ árnyékát	609	
220	Ki még élsz s törtől félsz		RMKT XVII/10, 63. sz. jz.
222	Íme szörnyű halál köztünk igen kaszál	608	
225	Kaszás itt földön a halál	614	Kájoni 1676, 720
227	Est messor cognomento mors		
229	Szép anyali ártatlanság	635	
230	Gyakorta mondjuk örökké	603	
233	Quid est quid est aeternitas		
233	Szörnyű örökkévalóság	636	
236	Cur mundus militat		
237	Mit használ ez világ		XVI. sz.
239	Hívek keresztyének el ne tévelyedjünk		Rimay János (48. sz.)
241	Quid miseri homines sumus		
243	Ó emberi gyarló nemzetség	627	
245	Jaj én szegény gyarló féreg	610	
247	Ardent in antro flammeo		
248	Ah ki sokan örök tűznek mélyében perzselődnek	594	
	NAGY BÖJTRE VALO ENEKEK		
249	Kyrie eleison, kyrie eleison, kyrie ir- galmazz minékünk	164	
250	Dicsóítsuk magas égben az Istent	165	
251	A mindenható atyában hiszünk s nincs kétségünk abban	166	A 251–269. páratlan lapokon élőfejből: <i>POENITENCIA-TARTASRÓL.</i>
252	Szent, szent, szent mindenható Atya Isten	168	
252	Istennek szent báránya édes Jézus	169	
252	Reménységem te légy nekem		Rimay János (43. sz.)
253	Megyek lelkeim orvosához		Rimay János (44. sz.)

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
254	Kiáltok hozzád mélységből		Rimay János (42. sz.)
256	Kegyelmes Isten nézz, kérlek szépen		Rimay János (95. sz.)
257	Isten csapásodat, gyenge sujtásodat		RMKT XVII/7, 181/VI. sz.
258	Szegény fejem Istenhez óhajt		RMKT XVII/8, 151. sz.
259	Felséges Isten hozzád kiáltunk		XVI. sz.
261	Úristen irgalmazz te nagy irgalmassá- godként		XVI. sz.
262	Ó Uram Isten, mely távol estem		Rimay János (49. sz.)
263	Boldog kinek Isten vétkét meghocsátta		Rimay János (47. sz.)
265	Isteni félelem nagy jószág		Rimay János (64. sz.)
267	Test, vér nem kell nyálánkságotok		Rimay János (61. sz.)
269	Könyörülj Isten a te nagy irgalmad szerint	195	
270	Patris sapientia		
271	Atyának bölcsessége		XVI. sz. A 271–323. lapon előfejjben: <i>A' CIIRIS- TUS KIN SZENVEDESERŐL.</i>
272	Salve mundi salutare		
275	Jézus világ megváltója		RMKT XVII/7. 198/II. sz.
280	Amoris o incendium		
281	Ó szeretet gyulladása	208	
282	O fons amoris unice		
282	Ó szeretetnek bő kútja	209	
284	Kínt látott Krisztusunk	193	
285	Üdvözlégy szent orvosunk	216	
286	Drága Jézus szenvedése	178	
287	Jézusnak drága kínjában legyen mi re- ményiségünk	190	
288	Vérrel izzad üdvözítőnk	218	
289	Járulunk Istenhez tiszta szívből	189	
290	Uram irgalmazz minékünk, Krisztus kegyelmezz	212	
291	Stabat mater dolorosa		
292	Álla keresztnél szűz anya		RMKT XVII/7, 71. sz. (Hajnal Mátyás átalakított fordítása a CC 1674-ből kö- zölve az 526–7. lapon).
294	Ó szentséges kereszt fája	206	
296	Kegyes Jézus adjad nekünk	192	
297	Ember mély eseti sok nyavalyák ere- deti	180	
298	O languens Iesu		
299	O Jézus, Jézus, ó édes Jézus	202	CC 1675, 294.
300	Üdvözlégy Jézus szent feje	213/II	
302	Aki Jézus szavát hallja, nyomdokát is kövesse	172	
303	Fiam Jézus üdvözítőm, vérem, tagom, segítőm	182	
304	Jaj édes szerelmesem	187	
305	Jaj bűnnek mélyiben megyek Isten rút tömlőcében	186	
305	Condolete Mariae		
306	Ó Jézus nemzetedtől jaj mely igen bántattál	203	

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
307	Jézusunk szent halála felindítá szívünket	191	
308	Ó megsebhett Jézus	204	
309	Megholt Jézusért járunk	196	
310	Isten édes anyjával, Jézus Szűz Máriával	185	
311	Ó szép Jézus szenvedése, lelkemnek nevelése	207	
312	Bűnöm miatt retteg lelkem	175	
313	Ó drága Jézus, ó édes Jézus	199	
314	Mely nagy a bűn gonoszága	197	
315	Stabat iuxta crucem Christi		
317	Ó Jézus drága szülöttem	201	
318	Ó mennyei szerelmünk, felséges Istenünk	205	
320	Ergone pro me Iesu		
320	Nézzén magas keresztfára	198	
321	Ah Jézus szenvedése mi vétünkért való	171	
322	Királyi zászlók lobognak		RMKT XVII/7, 199. sz.
323	Gloria laus et honor tibi sit		
324	Dicsőség és dicséret tenéked megváltó királyunk		XVI. sz. A 324–331. lapon élőfejen: <i>NAGY HETRE VALÓ ENEKEK.</i>
324	Üdvözlégy drága királyunk	220	
326	Ez szín alatt a kívánt jó	221	
328	Én nemzetem zsidó népem	222/II	Az ének végén a 331. lapon ez a megjegyzés olvasható: <i>A' Nagy Pénteki prócessióra, és a' Christus koporsójánál, mondhatni a' Christus szenvedéséről va l ó Enekeket, mellyek vadnak rendeltetve a' Nagy Böjti időre; és a' Jesus nevről valót-is. fol. 147. [= Jézus édes emlékezet].</i>
HUSVETRE VALÓ ENEKEK			
331	Kyrje elejson, elejson uram irgalmaz minékünk	228	
332	Dicsőség menyben Istennek	66	Szövege először az énekeskönyv 43. lapján
332	Hiszünk igaz Istenben	230	Kájoni 1676, 235. A Kyrice, Gloria és Credo szövegének és dallamának újesztendőre való alkalmazásáról itt olvasható megjegyzést ld. 66. sz. jz.
333	Sanctus, sanctus, dominus Deus noster ... Szent, szent, szent vagy Úr Isten, Alleluja	231	
333	Agnus Dei, qui tollis culpas mundi... Istennek szent báránya, fel költ Jézus	232	
333	Ragyog a nap fényességgel		XVI. sz.
334	Jézus fényessége lelkünk ékessége	236	

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
335	Örülj örvendezz szent Szűz	245	Kájoni 1676, 253.
335	Vigadjunk Jézus napján		RMKT XVII/7, 203/III. sz.
336	Ki meghala szörnyű kínban	238	
337	Surrexit Christus hodie		
338	Feltámadt Krisztus ép testben		RMKT XVII/7, 201/II. sz.
339	Úr Krisztusunk feltámadta	233/II	
339	Örvendezz mennyországnak szent ki- rálynéja	246	
340	Krisztusunk feltámadta, mi bűnünket megoldá		XVI. sz.
341	Krisztusunk feltámadván dicséret Is- tennek	239/I	
342	Jézusnak édes anyja, örvendezz Szűz Mária	237	
343	Krisztus feltámadta igazságunkra		XVI. sz.
344	Jézus feltámadásán vígan énekeljünk		RMKT XVII/7, 203/IV. sz.
345	Ez húsvéti ünnepekben		XVI. sz.
346	Krisztus világ fényessége		XVI. sz.
346	Keresztyének serege húsvét napját di- csérje		XVI. sz.
347	Mihelyt Krisztus felkele	243	
348	Örüljünk mindnyájan ez nap keresz- tyének		Prot. XVII. század
348	Úr Krisztus feltámadta, hogy minket megváltana	248	
249	Krisztus feltámadta, mi bűnünket		XVI. sz.
350	Örülj örvendezz szent Szűz	245	Kájoni 1676, 253.
350	Resurgente Domino		Az ének végén a fordítására utal a kö- vetkező megjegyzés: <i>Ezen Nótára és formára mondhatni amaz Eneket-is; Fol. 335. Vigadgyunk Jesus napján: Illy módon; Vigadgyunk Jesus nap- ján, Ki meg hala Kereszt-fán. Nagy vígan örvendezzünk; Jesusunknak ked- vezzünk. Alleluja, Alleluja. 2. Ha- lálának érdeme, Lött népének öröme. etc. Fol. 336. [vö. RMKT XVII/7, 203/III.].</i>
351	Krisztus halált meggyőzé		RMKT XVII/7, 202. sz.
352	Úr Krisztus feltámadta, húsvét napján virrada	249	
353	Úr Krisztus feltámadta, nekünk örömet ada		XVI. sz.
354	Krisztus virágunk, szép termő águnk	242	
355	Ó Jézus, bátorító kegyes hadnagyom	244	

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
356	Feltámadt a mi életünk		Pécseli Király Imre. RMKT XVII/2, 14. sz. — Az ének végén megjegyzés olvasható a dallamnak a <i>Ki meghala szörnyű kínban</i> kezdetű húsvéti darabra való alkalmazására; ld. 238. sz. jz. A megjegyzés folytatása protestáns eredetű énekekre vonatkozik: <i>Eppen így mondhatni amaz Eneket is; Ragyog az Nap fényességgel, etc. fol. 333. Ezen formán mondhatni amaz két Eneket-is; Ez Húsvéti innepekben, etc. fol. 345. Item; Christus, Világ fényessége, etc. fol. 346.</i>
358	Regina caeli lactare		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 69. sz. (var., a CC 1674 szövege a 464. lapon).
358	Mennynek királyné asszonya		
	UR MENYBE MENETELI AVAGY: ALDOZO NAPJARA VALO ENE- KEK		
359	Kyrje elejson, elejson az egekben lakó Isten	251	
359	Dicsőség mennyben Istennek, Békeség földön embernek: Alleluja.		A Glória szövegének és dallamának újesztendőre való alkalmazásáról az itt olvasható megjegyzést ld. 66. sz. jz.
360	Hiszünk egy igaz Istenben		
360	Sanctus, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth ... Szent, szent, szent vagy Atya Isten	252	
360	Agnus Dei, agnus Dei, qui tollis peccata mundi... Istennek áldott Bíránya	253	
360	Fényes felhőjébe mene Jézus mennybe	255	
361	Szent arany oltárra szent atyád jobbárra	260	
361	Mária szent szűz, égi fényes tűz	258	
362	Már tőlünk elmentél, ó Jézus mennybe érkezédtől	257	
362	Jézus Krisztus mi királyunk		XVI. sz.
363	A Krisztus mennybe felméne		XVI. sz.
364	Örülj szent szűz Mária	259	
365	Krisztus mennybe felméne, nekünk helyt szereznie		XVI. sz.
366	Ascendit Christus hodie		
366	Felméne Krisztus az égbe		XVI. sz.

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
	PÜNKÖSTI ENEKEK		
367	Kyrje elejson, eleison, eleison, Menny- béli teremő	262	
368	Dicsőség magas mennyben az Isten- nek	263	
369	Hiszünk az igaz Istenben	264	
369	Sanctus, sanctus, sanctus, sanctus, Sa- baoth Dominus aeternus		
370	Agnus Dei, Agnus Dei		
370	Spiritus Sancti divina gratia		
370	A Szentléleknek áldott szent kegyelme		XVI. sz.
371	Veni creator spiritus		
371	Jöjj el Szentlélek Istenünk		RMKT XVII/7, 178/III. sz.
372	Veni Sancte Spiritus, Alleluja		
373	Jöjj el Szentlélek Isten, Alleluja		RMKT XVII/7, 173/III. sz.
374	Nobis Sancti Spiritus		
374	Minékünk adattassék Szentlélek ma- lasztja		RMKT XVII/7, 180/III. sz.
375	Pünkösödnék jeles napján Szentleket dicsérjük vígan	268	
376	Pünköső napja betelvén		XVI. sz.
377	Mennynek királyné asszonya		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII, 69. sz.
377	Örülj élet fája szent frigynek ládája	267	
378	Jövel Szentlélek Isten lelkünk fényes záloga	265	
379	Jövel teremő Szentlélek		XVI. sz.
380	Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj minket szívünkben		XVI. sz.
380	Jövel Szentlélek Úristen, ki Atyával vagy egy Isten		XVI. sz.
	A' SZENT HAROMSÁGROL VALÓ ENEKEK		
381	Kyrie hatalmas Isten, uralkodó földön mennyen	269	
382	Dicsőség légyen a magas mennyben teremő Istennek	270	
383	Patrem in omnipotentem		
383	Szent vagy örökké Atya Úristen a ma- gas mennyégben	271	
384	Agnus Dei qui tollis peccata universa mundi		
384	Istennek báránya, lelkünket szánja	272	
384	O mi Deus qui es tu		
384	Ó Isten, ki csodás vagy	277	CC 1675, 125.
385	Salve, salve o regina, Mater misericor- diae		
386	Üdvözlég, ó nagy királyné	284	

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
387	Salve, salve o regina, Misericordiae mater		
387	Üdvözlégy királyné Szent Szűz	285	
387	Ó Szentháromság egy Isten	279	
388	Téged Úristen dicsérünk, téged úrnak vallunk	283	
391	Téged Úristen dicsérünk, csak téged nagy úrnak vallunk	282	
	UR NAPJARA; AVAGY AZ OLTARI SZENTSEGRŐL VALÓ ENEKEK		
393	Kyrje elejson mennyei bástyánk	296	
393	Lauda Sion Salvatorem		
394	Dicsérd Sion Megváltodat		RMKT XVII/7, 73. sz. (Hajnal Mátyás átalakított fordítása a CC 1674-ből kö- zölve az 533. lapon).
396	Imádlak itt elrejtett Istenség		RMKT XVII/7, 172. sz.
397	Üdvözlégy igaz test szűztől ki születlél		RMKT XVII/7, 82. sz.
399	A véghetetlen kegyelmű	338/II	
400	Áldott Jézus kenyér színben	300	Kájoni 1676, 341; Csíkcsobotfalvi 179.
401	Áldjad lelkem Jézus nevét	298	Kájoni 1676, 345.
402	Ó egek gyönyörűsége, szent sacra- mentomunk	326	
403	Ó ártatlan szent bárány	323	
404	Üdvözlégy szent kenyér, életünk kút- feje	364/II	
406	Én Jézusom szívemnek öröme	306	
407	Jézus, nézz ránk e szentségből	316	
408	Örvendj bús életem, lelki ismeretem	343	
409	Váltságomnak drága ára	370/II	Vö. CC 1674, 422.
410	Üdvözlégy Krisztus szentsége	357	Kájoni 1676, 342
411	Üdvözlégy felség, oltári szentség	352	Kájoni 1676, 348; Csíkcsobotfalvi 182.
412	Istenség mélyisége, lelkek édessége	311	
413	Üdvözlégy szent manna, drága kincses tonna	363/II	
413	Keresvén szarvas friss kutat	318	
414	Áldjad ember e nagy jódat	297	
414	Szarvas járván sebes utat	344	
415	Mennybéli vendégség, hitbéli boldog édesség	320	
416	Emberek ide siessetek nagy úrhoz	305	
417	Imádlak híven itt elrejtett Istenség	310	
417	Ó Jézus szép fényes napunk	328	
418	Jézus, ki jelen vagy ebben	315	
419	Jézusunk drága szentsége	317	
419	Ha csak ruhája peremüt	309	
419	Szerelmes Jézusom, mennyei drága kincsem	346	
420	Testünkben van gyarlóságunk	347	
421	Megtöltött gyümölcsnek étke	319	

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
421	Üdvözlégy szent orvosunk, oltári drá- ga szentség	366	
422	Melchisedek áldozatja	370/III	Vö. CC 1674, 409.
424	Ó láthatatlan szent felség	322	
424	Ó ártatlan szent bárány, mennyei szép arany	301	
426	Ó kegyelmes szívű Jézus	331/II	
427	Úr Jézus Krisztus meghagyta	348	
428	Üdvözlégy Krisztus szentsége, Bűn- söknek reménysége	360	
429	Oltári drága nagy szentség	339	
430	Ave hostia salutis		
431	Emberek halászi, Istennek papjai	304	
432	Oltári nagy szentség, lelkünk gyógyí- tója	340	
	KÖZÖNSEGES IDŐRE ES VASAR- NAPOKRA VALÓ ENEKEK		
			A fejezetcím után: <i>Víz-kereszt utánra irt Enekek ide-is szolgáltnak. 173. fo- liustól fogva. Kyrie, Gloria, Patrem, Sanctus, Agnus; úgy lehet, mint fol. 164. [Vízkereszt után] 249. [Nagyböjt- re] 382 [Szentháromságról].</i> Sztárai Mihály. XVI. sz. Németi Ferenc XVI. sz.
434	Sok ínségünkben hozzád kiáltunk		
435	Az Úristent magasztalom		
437	Ó mi mennybéli szent Atyánk	583	
438	Ó áldott Szűz Mária könyörögj éret- tünk	579	
438	Hiszünk mi az egy Istenben	557	
439	Seregeknek ó nagy hatalmas királya		Sinka György. RMKT XVII/7. 185. sz.
440	Halljuk keresztyének szavait Krisztus- nak		Szentmártoni Bodó János. RMKT XVII /4, 210. sz. (63–69. versszak).
441	Meg ne vessük hívek Krisztus szép ja- vait		Ua. (70–75. versszak).
442	Beszédim ki úgy hallgatja		Ua. (76–82. versszak).
444	Meg ne fedj engem		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 59. sz. (var. a CC 1674 szövege a 456. lapon).
445	Boldogok, akinek sebét		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 60. sz.
445	Aki a felséges úrnak		Szenci Molnár Albert. RMKT XVII/6, 91. sz. (var).
446	Halld meg Isten szavainkat		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 62. sz. (var. a CC 1674 szövege a 457. lapon).
447	Hozzád kiáltok mélységből	591 A	
448	Vigasztald Jézus szívünket	591	
449	Fohászodunk hozzád nagy mélység- ből	572	

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
449	Ó Jézus, békességnek szent fejedelme	580	
450	Ó mennyei szent orvosunk	581	
450	Az Úristen nekem édes oktatóm		XVI. sz.
451	Üdvözlégy szent orvosunk, ó szépsé- ges Jézusunk	590	
452	Teremtett állatok minden alkotmányok		RMKT XVII/7, 76. sz.
454	Áldj meg minket e mai nap	568	Az ének után ez a megjegyzés olvas- ható: <i>Ezen közönséges üdöre szolgálnak az Oda Fel Meg Irt Enekek-is, Ugy mint; Reggeli Enek, fol. 183. Estvéli Enek, fol. 184. Isteni vigasztalásért, fol. 188. 190. 192. etc. Predikáció előtt-való Enek, fol. 201. Predikáció után, fol. 201. Reggeli Könyörgő Enekek, egész Heted-szakára, fol. 202. 203. etc. Estvéli Enekek, fol. 209. 210. etc. Az öröző Angyalhoz, fol. 215.</i>
455	Gyónom az élő atyának	574	Kájoni 1676, 161. A tartalommutató <i>Lajstrom</i> -ban a <i>Közönséges üdöre, es vasarnapokra</i> szóló énekek felsorolása végén ez olvasható: <i>Töb enekesis, Közönséges üdöre valók találatnak, az a jedzés szerént melly vagyon fol. 454. és 456. [Vö. 574. sz. jz.]</i>
	BOLDOG ASZSZONYROL VALO ENEKEK		
			A <i>Lajstrom</i> -ban a cím után ez olvas- ható: <i>Kyrie, Gloria, Patrem. Sanctus. Agnus. fol. 457. Szüz Marianak Het ünnepiről, Magyar és Deák énekek. Makula nélkül való Fogantatásáról; fol. 457. 458. Születéséről: fol. 459. 460. 461. Templomba viteléről. 461. 462. Gyümölcs öltő B. Aszszonyról: 463. B.A. Látogatásáról: 464 Gyertya szentelő B. Aszszonyról: 466. 467. Nagy Bóld. Aszszonyról: 467. 468. 470. 471. 520. [!]</i>
457	Kyrie szent Atya Isten dicsőítéssel szűzben	372	A végén ez a megjegyzés: <i>Gloria. Patrem. Sanctus. Agnus. ugy, mint Sz. Háromság napján: fol. 382. 383.</i>
457	Szüz Mária Jézus anyja	408	
458	Salve decus virginum		RMKT XVII/7, 205/II. sz.
459	Születik nagy vigasságra		Tarnóczy 1676, 87.
460	Szívek édessége Szüz Mária	411/II	
461	Stella Iacob Maria nascitur		
461	Szentháromságnak szentelt ház	412/II	Tarnóczy 1676, 134.
462	Ecce venit sponsa de Libano		

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
462	Nagy Istennek teremőnek	413/II	Tarnóczy 1676, 462.
463	Salve virgo gloriosa		
464	Názáret helyéből hegyes tartományban	414/II	Tarnóczy 1676, 243.
465	Anima consurge pia		
466	Írott törvénye Mózesnek	417/II	Tarnóczy 1676, 287.
467	Maria in urbem vadit		
467	Isten udvarának s szentek városának	423/III	Tarnóczy 1676, 335.
468	Istennek áldott szent anyja	424	
469	Szűz Mária imádj értünk	426	
470	Quae est ista gloriosa		
470	Kelj fel már álmodból szűz szent anyánk	425	
472	Szűz Mária Krisztus anyja, mennyor- szág magas tornya	400	Kájoni 1676, 364.
472	Ave o puerpera fons iucunditatis		
473	Mária magyarok királyné aszszonya	380	
474	Maria mater numinis		
474	Üdvözléggy frigynek ládája	402	
476	Omni die dic Mariae		
479	Mondj naponként		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 95. sz.
484	Szűz Mária szép arany ház	401	
485	O Maria virgo pia		
485	Szűz Mária Krisztus anyja		RMKT XVII/7, 206. sz.
487	Sancta Messiae gentirix		
487	Szent Szűz Mária malasztnak árja	398	
488	Sanctissima, dulcissima mater Dei		
488	Ó szentséges, dicsőséges Szűz Mária		RMKT XVII/7, 208. sz.
489	Szent szűz életünk hozója	397	
490	Salve o regina		
490	Üdvözléggy tenger csillaga		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 65. sz.
491	Ó árvaságnak szent anyja	386	
492	Díszes nemességgel, királyi fenséggel	377	
492	Minden bűn nélkül lelkünkben szépül	383	
493	Stella polaris et lux solaris		
494	Inviolata, intemerata virgo		
494	Istenségnek szép edénye	378	
	A' SZENT ANGYALOKROL		
495	Kik Istennek udvaroltok	440	
496	Beate custos angele		
496	Kezdetin a napkeletnek	439	CC 1675, 238.

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
	A' DICSÖÜLT SZENTEKRŐL KÖ- ZÖNSEGES ENEKEK		
499	Dicsérjük a szent apostolokat	430	
500	Római szent hitben végig megmarad- junk		RMKT XVII/7, 83/VII. sz.
501	Dicsőségnek szent királya	432	
501	Jézusnak mártíromit dicsérjük víg énekekkel	433	
501	Krisztushoz nem méltó amint maga mondja	434	CC 1675, 233.
502	Ez az Úr Jézusnak boldog confessora	435	CC 1675, 233.
503	Jézus szüzek koronája	437	
	JANVARIVSRA, avagy. Bold. Asz- szony Havara-Való Enekek. Kyrie, Glo. Patrem. Sanctus. Agn. ugy á mint fol. 165. [= a Viz-Kereszt Utan- ra valo Enekek elején; ld. 542., 550., 560., 565., 567. sz.]		
503	Szent Pál megtérése napján	444	
	FEBRVARIVSRA, avagy, Böjt Elő Havara-Valo Enekek. Kyrie. Glo. Patrem. San. Agnus. ugy à mint fol. 250. [= a Nagy Böjtre Valo Enekek elején; ld. 164., 165., 166., 168., 169. sz.]		
	II. FEBR. GYERTYA SZENTELŐ B. ASZSZONYRÓL: lás oda föl, fol. 466. et 167.		
504	Nyavalyások szószólója	445	
505	Gonosz Júdásnak helyébe	447	
	MARTIVSRA, avagy, Böjt más Havá- ra Való Enekek. Kyrie. Glo. Patrem. San. Agn. à mint fol. 250. [Azonos a februárnál tett utalással.]		
505	Nagy szentséggel tündöklöttél	450	

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
506	Szent József éltünk formája XXV. MARTIJ: Gyümölcs óltó B. ASZSZONYROL. Láss oda föl, fol. 463. APRILISRA, avagy, Sz. György Ha- vára Való Enekek. Kyrie. Glo. Pat- rem. San. Agn. à mint fol. 331. [= a Husvetre való enekék elején; ld. 228., 66., 230., 231., 232. sz.]	451	
507	Szent Albert püspök és mártír	453	
507	Szent György nevezeti	455	
508	Szent Márk ünnepén mindnyájan MAIVSRA. Avagy, Pünkösöd Havára Való Enekek. Kyrie. Glor. Patrem. Sanctus. Agn. ugy à mint fol. 368. [= a Pünkössti Enekek elején; ld. 262., 263., 264. sz.]	456	
509	Szent Filep s Jakab apostol	458	
509	Szent Ilona boldog lettél JVNIVSRA, avagy, Sz. IVAN Hava- ra Való Enekek. Kyrie. Glo. Patre. Sanct. Agn. ugy à mint fol. 382. [= A' Szent Haromsagrol való Enekek elején; ld. 269., 270., 271., 272. sz.]	460	
509	Páduai szent Antal híres csodák által	463	
510	Dicsérjük Isten szentét Aloisiust	468	
510	A kereszteleő Szent János napja	469	
511	Szent János lángját elérvén s napját	472	
511	Szent László királyunk Istennek szol- gája	475	
512	Két oszlopa igazságnak JVLIVSRA, avagy, Sz. Jakab Havara- Való Enekek. Kyrie. Glo. Patre. Sanctus. Agn. ugy à mint fol. 165. [Azonos a januárnál tett utalással.] II. JVLII: BOLDOG ASZSZONY LATOGATASARÓL. Láss fol. 464.	477	
513	Mária Magdolna megtérvén sok bün- ből		RMKT XVII/7, 77/III. sz.
514	Mária Magdolna sok rút vétkeket tett		Szentmártoni Bodó János. RMKT XVII/4. 210. sz.
515	Krisztus kedves tanítványa	481	

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
515	Dicsértéssel magas mennyben Áldott szent Anna	483	
516	Nagy úri nemzetből spanyolok földé- ből	484	
517	Virum admirabilem		RMKT XVII/7, 213. sz.
517	Csodálatos szent Ignát		
	AVGVSTVSRA, avagy Kis Aszony Havára Valò Enekek. Kyrie. Glor. Patrem. San. Agn. ugy à mint fol. 249. [Azonos a februárnál tett utalás- sal.]		
518	Jézusunk színe változik	488	
519	Szent Lőrinc mártír harcol Jézusért	492	
519	Szűz apácák ékes fénye	493	
520	Szent Szűz Salamontól megmondattott		RMKT XVII/7, 204/II. sz. Az ének vé- gén ez a megjegyzés olvasható: <i>Több enekeket, Nagy Bölde. Aszszonyról-va- lòkat, Láss fol. 468. [vö. 423/II., 424., 425., 426. sz.]</i>
521	Magyarország fondálója	495	
522	Szent apostolnak ünnepe napját	497	
	SEPTEMBERRE, avagy Sz. Mihaly Havára Valò Enekek. Kyrie. Glo. Pat- rem. San. Agn. à mint fol. 393. [= az <i>Ur Napjara... valo Énekek</i> elején a 296. sz.]		
523	Tövis nélkül nyílt szép rózsa	499	
	VIII. SEPTEMB. KIS ASZSZONY- RÓL: Láss oda föl, fol. 459. 460. 461.		
524	Szent kereszt pogány kezében	501	
524	Szent Máté apostol és evangelista	503	
525	Szent Mihály főbb angyalok homlokja		RMKT XVII/7, 212/II. sz. Az ének vé- gén: <i>Lass ezen Napra több eneketis à Sz. Angyalokról: fol. 495.</i>
525	Szent Zsófia Krisztus híve	504	
	OCTOBERRE, avagy, Mindszent Ha- vara-Való Enekek. Kyrie. Glo. Pat- rem. San. Agn. úgy à mint fol. 382. [Azonos a júniusnál tett utalással.]		
526	Szent Borgia Gandiának hercege	505	
527	Szent Ferenc ünnepe Krisztusnak ele- ven képe	507	
528	Szent Simon szent Thadeussal	510	

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
	NOVEMBERRE, avagy, Sz. Andras Havára Való Enekek. Kyrie. Glor. Patrem. Sanctus. Agnus. úgy à mint fol. 165. [Azonos a januárnál tett utalással.]		
528	Legyen áldott mindszent napja	512	XVI. sz.
529	Követi vala Krisztus csodáit		
	II. NOVEMB; LELKEK EMLÉKE- ZETIRÖL. Könyörülly Iesus, etc. Láss oda föl, fol. 214. MAS, AZON LELKEKRÖL. Nötája, fol. 272. Je- sus nézz ránk ez Szentségből, Hozzád kiáltunk mélységből, etc. a' VEGIBE; MINDENIK VERS VTÁN, HOZZA ADVAN; Jésus irgalmazz Lelkeknek, Adj nyúgvást kimúlt Hivceknek.		
530	Áldjuk szent Imrét szüzességnek vi- rágját	513	
530	Szent Márton magyarok fénye	517	
531	Iuvenem mirabilem, decus polonorum		
531	Magyar királytól származván	520	
	XXI. NOVEMB. BOLDOG ASZ. TEPLOMBA-VITELÉRÖL; láss oda föl, fol. 461.		
532	Szent Cecilia tiszta szűznek példája	521	
533	Szent Katalin görög földön	524	
533	A Krisztus Jézusnak első követője	525	
	DECEMBERRE, avagy, Karacson Havara-Való Enekek. Kyrie. Glo. Patrem. San. Agn. úgy à mint fol. 164. [Azonos a januárnál tett utalás- sal.]		
534	Xavier napja Indiák apja	529	
534	Szent Borbála ellen felgyulladván aty- ja	532	
535	Szent Miklós püspök élt nagy szent- ségben	536	
	VIII. DECEMB. BOLD. ASZSZ. FO- GANTATASARÖL: Lás oda föl, fol. 457.		
536	Apostolokat szemléljük	538	

CC 1674 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének eredete, szerzője, korábbi kiadása. Egykorú megjegyzések
	XXVI. XXVII. XXVIII. DECEMB. Sz. ISTVANRÖL; Sz. JANOSRÖL; APRÓ SZENTEKRÖL: Lás oda föl. fol. 127. abban az énekben, a' melly igy kezdetik; Idvöz légy édes Jesus; etc.		
	A' MEG-HOLTAK-ROL-VALO ENE- KEK akár Test felett, akár másut mon- dandók.		
537	Mindnyájan kik ide gyűltünk (I.)	623	
538	Mit használ kérlek e világ (II.)		Nyéki Vörös Mátvás. RMKT XVII/2, 99. sz. (var., a CC 1674 szövege az 501. lapon).
539	E világi nemes rendből (III.)	599	
540	Ah kegyetlen mérges halál (IV.)	593	
541	Nagy emberi nyomorúság (V.)	625	
542	Mi haszna sokat aggódnunk (VI.)	622	
543	Verőfénynek ne higgyetek (VII.)	639	
544	Jaj halál bűneinknek te keserves zsold- ja (VIII.)	611	
544	Keserves életem dolgaid megbeszélge- tem (IX.)	618	
545	Fúvására trombitáknak halottak feltá- madnak (XI. recte X.)	602	
546	Kis ártatlan mennyben éljen (XII. rec- te XI.)	619	Az ének után ez a megjegyzés olvas- ható: <i>MAS ENEKETIS, AZ ARTATLA- NOKRÖL VALÖT LASS oda föl. fol. 229. [= Szép angyali ártatlanság; 635. sz.] Söt akármí rendü halottak fölöttis, mondhatni azokat az énekeket, mellye- ket az Világi hívságról jedzettünk-föl, 218. foliustól fogva, 248. foliusig. De mind ezeket, egy vagy két gyer- mek mondgya elől; utánna mondgyák à többi, versenként: avagy pedig csak az versek végeit mondgyák viszontagk [!] à többi.</i>
	LITANIAK, KÜLÖN FÉLE IDŐKRE VALOK [prózában]		
549	A' Jesvs neverül		
550	Boldog Aszszonyról [A Loretói és a Cavate-litania egybe szerkesztve].		
552	Minden Szentekről		
556	Hetfői Litania, A' Meg-Hóltakért.		
558	Pénteki Litania, A' Bóldog Ki-Múla- sért.		
560	Oszolhatatlan Szentháromságnak	281	

Az énekeskönyv 465 magyar és 94 latin énekszöveget tartalmaz. A magyar énekek közül 30 már a XVII. század első felének katolikus énekei között, főként Szőlősy Benedek 1651-i *Cantus catholici-jének* kritikai jegyzeteiben található (vö. RMKT XVII/7); 325 ének ebben a kötetben kerül közlésre. Az énekek közül 101 kottás, a többinél nótajelzés vagy lapszám a kiadvány kottás darabjaira utal; az utalások a kritikai jegyzetekben feloldva találhatóak. A dallamok közül 54 az 1651-i *Cantus catholiciból* származik.

Az énekek egy jelentős része XVI–XVII. századi protestáns eredetű. Ezeket a kassai szerkesztő alaposan átdolgozta, főként az egyházi tanítástól eltérő tartalmúakat tudatosan átalakította. Ez különösen feltűnő Rimay János harmincöt énekénél, ahol az átfogalmazott szövegek még megoldandó forráskritikai kérdéseket is rejtenek; a szerkesztő valószínűleg ma már hozzá nem férhető forrást is használt.

Kevés egyezést mutatható ki a kassai énekeskönyv darabjai és a közel egy időben megjelent nyomtatott gyűjteményekkel. Szőlősy Benedek *Cantus catholici-jének* 1675-ben megjelent második kiadásában kilenc olyan közös ének található, amely az első kiadásban még nem volt meg. Ezeknek a kassai énekeskönyvvel való közvetlen szövegösszefüggését nem lehet kimutatni; nem zárható ki az egymástól független kézirat hagyomány vagy a közös forrás használata (24, 119, 152, 156, 202, 277, 434, 435, 439. sz.).

Kájoni énekeskönyvével közös énekek nagyrészt egymástól független forrásból származnak (biztosan: 61, 100, 116, 400. sz.; valószínűen: 245, 298, 357. sz.). Három esetben a korábbi kézirat forrás is bizonyítható (Csíksobotfalvi kéziratban: 300, 152. sz.; Cserey-énekeskönyvben: 614. sz.).

Öt énekszöveg variánsa Kájoni János 1676-ban nyomtatott *Cantionale catholicum*-ában és az 1675-i nagyszombati énekeskönyvben is megvan. Három eredete bizonytalan (96, 125, 131. sz.); kettőnél kimutatható a korábbi és egymástól független szöveghagyomány (153, 162. sz.).

A *Cantus catholici Latino-Hungarici* újdonsága volt, hogy a nép számára az egyházi év fő ünnepeire miseénekeket (Kyrie, Gloria, Credo, stb.) és minden ismert szentnek, patrónusnak napjára külön éneket közölt. A szerkesztő a kiadványt az „egész Magyar-ország-bélieknek” szánta. Fontosnak tartotta, hogy „az éneklő szép zengéssel az Istennek igassága mint egy beléjek olvadgyon az emberekbe”. A híveknek az istentiszteleteken való tevékeny részvételét szolgálták a tudatosan szerkesztett, egy vagy két kántor közreműködését előlő felelgetős, válaszos énekek. Az énekeskönyvnek mégsem volt igazi sikere. Ennek oka az lehetett, hogy hiányoztak belőle a hagyományos, megszokott énekek, és a régicikkek is szövegét, versformáját, dallamát a nyilvánvaló újítás szándékával átalakították. Ezért nem volt újabb kiadása sem. A kántorok a XVIII–XIX. században a hétköznapiakra való énekek nagy választékából sokat lemásoltak kézirat gyűjteményeikbe. Egyes darabok a templomi használatból az esztendő jeles ünnepeinek népszokásaiba is átkerültek. Minderre az egyes énekek jegyzeteiben utalás történik.

Irodalom: BARTALUS ISTVÁN: A magyar egyházak szertartási énekei a XVI. és XVII. században. Pest 1869. – BOGISICH MIHÁLY: Szegedi Ferenc Lénárt egri püspök énekeskönyve 1674. Bp. 1886. – CHOBOT FERENC: A váci egyházmegye történeti névtára. Második rész: A papság életrajzai. Vác 1917, 583–585 (Szegedi Ferenc Lénártól). – GULYÁS PÁL: A könyv sorsa Magyarországon II. Bp. 1961, 124–127 (a kassai nyomdáról). – GALLI KATALIN – PAVERCsik ILONA: Fejezetek a kassai könyvnyomtatás történetéből. In: Az OSzK 1981. évi évkönyve. Bp. 1983 360–365. – Catalogi personarum II (Szőlősy Benedek, Sámbar Máttyás, Toposs Ferenc).

Cantus catholici (1675) („Editio Szelepcsényiana”)

Szőlősy Benedek jezsuita először 1651-ben megjelent kancionáléjának új, részben bővített kiadása Szelepcsényi György esztergomi érsek pártfogásával és költségével jelent meg. A gyűjtemény azonos voltát a címlap majdnem változtatás nélkül átvett szövege is jelzi. Leírása a következő:

Cantus Catholici. Régi, és Új. Deak, és Magyar Ajitatos Egy-hazi Énekek, és Litaniak. Mellyekkel a' Keresztyének, Esztendő által való Templomi Solennitásokban, Processiókban, és egyéb ájtatosságokban szoktak élni: Most újonnan, más több szép Énekekkel meg-szaporítottak, és a' Keresztyéneknek Lelki épületekre, es vigasztalásokra ki-bocsáttattak. Tellyesedgyetek-bé Szent Lélekkal, szólván magatok között Sóltárokkal, és Dicsirettekkel, és lelki Énekekkel énekelvén, és dicsiretet mondván a' ti sziveitekben az Urnak, ad Ephes. 5. 19. A.M.D.G.B.V.M. et O.S.S.H. (= Ad maiorem Dei gloriam, Beatae Virginis Mariae et Omnium Sanctorum honorem). Nagy-Szombatban. Nyomtatott az Academiai Betűkkel, Anno M.DC.LXXV. 1 + 229 + 9 lap. 4r. (OSzK: RMK I, 1183a).

A kiadvány elején olvasható a nagyszombati nyomdász ajánlása Szelepcsényi György esztergomi érsekhez, aki e kiadást szorgalmazta és költségeit fizette. Szövege a következő:

Reverendissimo, ac Celsissimo Principi, domino, domino Georgio Szelepcheni, metropolitanae ecclesiae Strigoniensis archi-episcopo, locique ac comitatus ejusdem supremo, ac perpetuo comiti, primati Hungariae, summo, et secretario cancellario, sacrae caesareae, Regiaeque Majestatis intimo consiliario, et per Regnum Hungariae in judiciis locumtenenti.

D. D. et patrono suo gratiosissimo vitam, et felicitatem.

Quod in Hungaria calamitosis jam dudum difficultatibus involuta, à saeculo vix optari, nedum sperari satis poterat, summa cum admiratione, ac laetitia singulari confectum ex integro fere cernimus Reverendissime, et Celsissime Princeps. Quippe ad malum tam atrox, tam altè radicatam, tam latè diffusam, tantà audaciâ, temeritate, perviciâ, et violentiâ propagatum, vel mediocriter coërcendum, gladio Gedeonis, et praevalidi cujusdam Exercitus robore opus esse existimabatur. At heu sine ferro, et igne, sine tonitru, et fulgure, sine strepitu machinarum, sine discrimine praeliorum, ultra spes etiam Bonorum, felicissimè debellatum est. Consilium hoc fuit Altissimi, ut ex curatione vulneris manifesti, occulta simul etiam plaga sanaretur: dumque luxata membra in ordinem Justitiae rediguntur, simul etiam maligna febris, quasi aliud agente Medico, misericorditer curaretur. Divinissimum hoc planè operandi genus est, verbo uno Fiat, mundū condere; volo dicere, paucis multa, et summa agere. Quam Altissimi dexteram tam ingentia, et tam multa suaviter, fortiterque velociter, ac feliciter in Capite Cleri Hungarici, Praesule videlicet Reverendissimo, et Celsissimo operante, dum omnium Fidelium singulari cum jubilo contemplanur; aliud quodammodo superesse non videtur, quàm ut ex Canticis Sion, quae nuper in terra, quasi aliena, cantare non licebat, cantemus nunc, et exultemus in terra nostra. Quoniam humilitatis inimicus Dei, instauratum est templum in Jerusalem, reposita candelabra, reaccensae Lucernae in Sanctuario, adornatae mensae benedicto pane propositionis, et emundatâ abominatione desolationis, resplenduit in Regno Apostolico jure Sacrificium, et memoria temporis illius ter beati, quo uno corde, unoque labio, Sacrae hujus Coronae clientes populi, laudabant, et glorificabant mirabilia Dei, quae operabatur per manus fidelium Servorum, ad terrorem inimicorum Crucis Christi. Et ecce Providentiae Divinae non levi argumento, quasi pridem praevisâ hac jubilandi necessitate, quem libellū Cantionū ad usum Ecclesiarū Hūgariae recudi mandaverat vigilantissimus Archi-Praesul; is ipse non prius lucem videre, non prius munificū impensae novae lucis Largitorē salutare ausus est, quàm, postquam tot centuriis Ecclesiarum receptis, canendi, et jubilandi tempus omnino adesset. Parce igitur Reverendissime, et Celsissime Princeps, si tardiusculè compareat, dudum vocatus et citatus ex praelo nostro hic libellus; nam si ad feliciora haec tempora venire distulit, quo nimirum usus, et necessitas longè manifestior appareret, quàm unquā antea, facilem sperabit veniam tarditatis. Ut verò carmen hoc Laudis, et Exultationis resonet in Aula Sancta Dei, in Ecclesia tanto Capiti commissa, et in Regno hoc Apostolico universo in generationes et generationes: Sitque hoc memoriale quoddam sempiternum Vigilantissimi Archi-Praesulis Georgii, cujus operâ, et Consilio, Fecit nobis magna, qui potens est, cum omnibus voveo.

Reverendissimae, et Illustrissimae
Celsitudini Tuae, Subjectissimus
Typographus Academiae Tyrnaviensis.
(fol. *)

Szelepcsényi György (Nagyszombat 1595 — Litovica 1685) az esztergomi érseki székben Pázmány Péter harmadik utóda volt. A papi pályára is nagy elődje indította el. A hierarchia különböző lépcsőit bejárva jelentős szerepe volt a XVII. század második felében a katolikus megújulás és az ellenreformáció kibontakozásában. Támogatta a papnevelést, szerzetesrendeket telepített le, intézményeket alapított. Kora legjobb magyar rézmetszőjének tartják. Műpártolásával, könyvgyűjtésével is kitűnt. A bécsi udvarban képviselte az aulikus rendiséget, betöltött jelentős kormányzati hivatalokat, volt kancellár és királyi helytartó. Vállalta fontos könyvkiadások költségeit; többek között támogatásával jelent meg új kiadásban a XVI. századi pálos rendfőnöknek, Gyöngyösi Gergelynek külföldön nagy tekintélyt szerzett Apocalypsis-kommentárja (Nagyszombat 1682). Nemzetközi vonatkozásban is az elsők között figyelt fel a pápai tekintélyt támadó francia gallikanizmus 1682-ben kihirdetett négy artikulusára és még az év október 24-én a magyar papság nemzeti zsinata nevében Nagyszombatban nyomtatásba kiadott pásztorlevélben kárhóztatta azt. E megnyilatkozásáért korának legnagyobb francia egyházi szónoka, J. B. Bossuet, sőt 1683 június 23-án a párizsi parlament is tiltakozott.

Szelepcsényi szorgalmazására és anyagi segítségével látott napvilágot Szőlősy Benedek név nél-

kül megjelent *Cantus catholici*jének második kiadása is. Pártfogói szerepe a nagyszombati akadémiai nyomda számára jelentős volt. Szőlősy énekeskönyvét 1651-ben még Lőcsén, a kották nyomtatására is felszerelt Brewer nyomdában kellett kinyomatni. A nagyszombati jezsuita nyomda az 1675-i második kiadáshoz szerezte be az öntött és összerakható, variálható hangjegyekből álló dúcait. Ettől kezdve ezzel a felszereléssel nyomtathatták a kottás énekeskönyveket; és használták a XIX. századi betűminta-könyvek tanúsága szerint még Budán is az Egyetemi Nyomdában. A *Cantus catholici* 1675-i kiadását a kortársak „Editio Szelepcsényiana”-nak nevezték, amint erre már a Nagyszombathban 1703-ban megjelent harmadik kiadás (RMK I, 1679) címlapja is utalt.

A második kiadás énekeiről, az első kiadáshoz hasonlított gyarapodásról a következő táblázat nyújt áttekintést:

CC 1675 lapszám	CC 1651 lapszám	Kezdősor	RMKT: XVII. 14.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
		CANTUS DE ADVENTU DOMINI. ADVENTI ENEKEK.		
1	1	Mittit ad virginem. non quemvis ange- lum		
2	2	Küldé az Úristen gyors és hív szolgáját		RMKT XVII/7, 190. sz.
3	3	A keresztyénségben igaz vallás a hit- ben		XVI. sz.
4	4	Az Úristennek csoda hatalma im mit cselekedé		RMKT XVII/7, 191. sz.
6	6	Üdvözítőnknek szent anyja mennyek- nek megnyílt kapuja		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 67. sz.
6	7	Ave Maria, gratia plena, így üdvözlé angyal		RMKT XVII/7, 192. sz.
7	7	Ó fényességes szép hajnal		RMKT XVII/7, 193. sz.
8	8	Ave mater Iesu Christi		
		CANTUS DE NATIVITATE DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI. Karácsoni Enekek.		
9	9	Puer natus in Bethlehem, unde gaudet Jerusalem		
10	10	Gyermek születék Betlehemben		Középkori. Telegdi 1577.
10	10	Puer natus in Bethlehem, unde gaudet Jerusalem, amor		
11	11	Grates nunc omnes reddamus, Domino Deo		
11	11	Hálát adjunk mindnyájan az Úristen- nek		Középkori. Telegdi 1577.
12	12	Dies est laetitiae in ortu regali		
13	13	Nagy örömnep ez nekünk, mert Krisz- tus születék		Középkori. Telegdi 1577.
14	14	Dicséretes a gyermek, ki e nap szüle- ték		Középkori. Telegdi 1577.
15	15	Magnum nomen Domini, Emmanuel		
16	16	Úrnak nagy nevezeti, Emmanuel		RMKT XVII/7, 7.
17	17	Jer, mi dicsérjük, áldjuk és felmagasz- taljuk		XVI. sz.

CC 1675 lapszám	CC 1651 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 14.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
19	19	Jer, dicsérjük e mai napon a mi Urunkat		Batizi András. XVI. sz.
21	21	E nap nekünk dicséretes nap		XVI. sz.
22	22	Jer, mindnyájan örüljünk, és szívünkben vigadjunk		XVI. sz.
24	24	In natali Domini, gaudent omnes angeli		
24	24	Születésén Istennek		RMKT XVII/7, 194. sz.
25	25	En Virgo parit Filium, jubilemus		
25	25	A Szűz szülé szent fiát, örvendezzünk		RMKT XVII/7, 119. sz.
26	26	Én nagy vigasságos örömet hirdetek		RMKT XVII/7, 195. sz.
27	27	E nap nekünk örvendetes nap, bizony vigasságnak napja		RMKT XVII/7, 196. sz.
28	28	Beata immaculata, Virgo puerpera		
29	29	Szeplőtelen Szűz Mária, Istennek szent anyja		RMKT XVII/7, 197. sz.
30	30	In dulci jubilo, zengjen víg énekszó		RMKT XVII/7, 127. sz.
		CANTUS LATINI DE NATIVITATE DOMINI.		
31	31	Laetare puerpera, lacto puerperio		
32	32	Dulcis Iesu, dulce nomen, dulcis Dei Genitrix		
33	33	Infinittae bonitatis, et immensae charitatis		
35	35	Redemptor orbis natus est		
36	36	Dum Virgo vagientem, somnumque postulantem		
36	36	Exultet et laetetur, totusque iucudetur		
37	37	Cor tibi Iesu offero, o cordis sponsule		
38	38	Dormi fili, dormi, Mater cantat Unigenito		
39	39	O gratiose Iesule, duro cubas in stramine		
40	40	Laetare virgo Israel, qua natus est Emmanuel		
40	40	Puellus nobis natus est ex virgine		
41	40	Nobis est natus hodie		
41	41	Fit porta Christi pervia		
42	256	A véghetetlen kegyelmű s megmérhetetlen szerelmű		RMKT XVII/7, 218. sz.
43	257	Midőn a Szűz magzatját, jászolyban síró fiát		RMKT XVII/7, 219. sz.
43	257	Aludj fiam, így énekel anya ó szülötének		RMKT XVII/7, 220. sz.
44	258	Quis te tenet in conclavi castitatis abditum?		
45	259	Dulci collo pendens pondus ludit inter basia		

CC 1675 lapszám	CC 1651 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 14.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
46	260	O mi dulcis Iesule sponsule decore		
46	261	Gratulare Virgo singulari privilegio		
47	262	Szűz Mária e világra nekünk szent fiát hozá		RMKT XVII/7, 221. sz.
48	262	Coelo rores pluunt flores (2. vsz. Coe- lum...)		
48	263	Coelo rores pluunt flores (2. vsz. Ri- dent...)		
49	264	O Iesule! dulcedo cordium		
50	264	O angeli cito accurrite		
51		O pastores, boni cantores laudes dicite		
52	265	Csordapásztorok midőn Betlehemben		RMKT XVII/7, 222. sz.
53		Amoris igne, ignem accensum sentio		
54	267	O Iesule mi floscule o mei pectoris animule		
55	267	O puer dilectissime tu moves pectora		
55	254	Gaude Virgo gloriosa, mater Christi		
56	255	Örülj dicsőséges szép Szűz, Krisztus anyja		RMKT XVII/7, 81. sz.
		UJ ESZTENDÖRE VALO ENEKEK		
57	42	Puer natus in Bethlehem, unde gaudet Jerusalem. Laetamini		
57	42	Gyermek születék Betlehemben, kin örüle		Középkori. Telegdi 1577.
58	43	Puer natus in Bethlehem hoc in anno		
58	44	Gyermek születék Betlehemben, az időben		Középkori. Telegdi 1577.
58				
59	44	Nekünk születék mennyei király, Szűz Máriának		Középkori. Telegdi 1577.
60		Cruente culter, quid Deum homine na- tum cocidis?		
61		Puer circumciditur dulcis Iesus		
62		Jézus mi drága kiseddünk	152	CC 1674, 152.
62		O Iesu! Iesu! Iesu, dicamus omnes Iesu		
63	99	Iesu dulcis memoria		
67	102	Jézus édes emlékezet		RMKT XVII/7, 68. sz.
70		Dulcedo Iesu cordium		
		VIZ-KERESZT NAPJARA		
71	45	Fényességén e mai napnak		RMKT XVII/7, 125. sz.
72		Három királyok napját	156	CC 1674, 161.
73		Új csillag jelent az égen	162	CC 1674, 162., Kájoni 1676, 109.
74		Ó szép Jézus ez újesztendőben légy hí- veidben	153/II	CC 1674, 164.

CC 1675 lapszám	CC 1651 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 14.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
		FARSANG NAPOKRA, AZ VILAGI HIVSAGROL.		
75	248	Cur mundus militat	628	XVI. sz.
76	249	Mit bízik e világ ó álnokságában		
77		Eheu quid homines sumus		
79		Ó emberi gyarló nemzetség		
80		Puri soles, alti colles		
		CANTUS Quadragesimales. NAGY BÖJTRE VALO ENEKEK.		
82	47	Patris sapientia, veritas divina		
93	48	Atyának bölcsessége, bizony istensége		XVI. sz.
84	49	Stabat mater dolorosa		
85	50	Álla a keserves anya		RMKT XVII/7, 71. sz.
87	52	Stabat juxta crucem Christi		
89	54	Salve mundi salutare		
94	59	Jézus világ megváltója		RMKT XVII/7, 198/II. sz.
97	64	Vexilla regis prodeunt		
98	65	Királyi zászlók lobognak		RMKT XVII/7, 199. sz.
98	65	Gloria, laus, et honor tibi sit, Rex Ch- riste redemptor		
99	66	Dicsőség és dicséret tenéked megváltó királyunk		XVII. sz. prot.
100	67	Ah! ah! ah jaj nékem szomorúnak!		RMKT XVII/7, 200. sz.
102	268	Septem tuos dolores Maria dum con- sidero		
		CANTUS DE REXURRECTIONE DOMINI. Husvétii Enekek.		
104	70	Surrexit Christus hodie, alleluja, laus sit Deo		
105	71	Feltámadt Krisztus e napon, alleluja. Hála		RMKT XVII/7, 201. sz.
105	71	Krisztus feltámadta, mi bűnünket el- mosá, és kiket ő szerete		Középkori. Telegdi 1577.
106	72	Krisztus feltámadta, irgalmazz miné- künk		Középkori. Telegdi 1577.
107	73	Krisztus feltámadta, mi bűnünket el- mosá. Kyrie		Középkori. Telegdi 1577.
107	73	Krisztus feltámadta, mi bűnünket el- mosá. És kiket		Középkori. Telegdi 1577.
108	74	Krisztus feltámadta, igazságunkra		XVI. sz.
109	75	Feltámadt a mi életünk		Pécseli Király Imre. RMKT XVII/2. 14. sz.
110	76	Fénylik a nap fényességgel		XVI. sz.

CC 1675 lapszám	CC 1651 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 14.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
111	77	Krisztus halált meggyőzé, a sátánt megkötözé		RMKT XVII/7, 202. sz.
112	78	Resurgente Domino, jubilemus, exul- ternus		
112	78	Úrmak feltámadásán, örvendezzünk és vigadjunk		RMKT XVII/7, 203. sz.
113	79	Regina coeli laetare, alleluja, alleluja		
113	79	Mennynek királyné asszonya, örülj szép Szűz, alleluja		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 69. sz.
114		Victimae paschali laudes		
		CANTUS DE ASCENSIONE DOMI- NI. Ur Menybe menetele napjára.		
115	80	Ascendit Christus hodie alleluja, alle- luja		
115	80	A Krisztus mennybe felméne, alleluja, alleluja		XVI. sz.
116		Krisztus mennybe felméne, hogy né- künk helyt szerzene		XVI. sz.
		CANTUS DE SPIRITU SANCTO. Pünkösti Enekek.		
117	81	Spiritus Sancti gratia, apostolorum pectora		
118	81	A Szentléleknek kegyelme, apostolo- kat bétölté		XVI. sz.
118	82	Veni creator Spiritus, mentes tuorum visita		
119	83	Jöjj el Szentlélek Istenünk, látogasd meg sérült lelkünk		RMKT XVII/7, 178. sz.
120	84	Veni Sancte Spiritus, et emitte coelitus		
120	84	Jöjj el Szentlélek Isten s ereszd reánk teljesen		RMKT XVII/7, 173. sz.
121	85	Nobis Sancti Spiritus gratia sit data		
122	86	Mínénkünk adattassék Szentlélek ma- lasztja		RMKT XVII/7, 180. sz.
123		A pünkösdsnek jeles napján		XVI. sz.
		CANTUS DE SS. TRINITATE. A' Szent Háromságul.		
		O mi Deus! qui es tu? Ó mely csudálatos vagy! természetben	277	CC 1674, 384.
125		Isten egy vagy		(Prózában.)
125	98	Téged Isten dicsérünk		

CC 1675 lapszám	CC 1651 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 14.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
		IN SOLEMNITATE CORPORIS CHRISTI. DE SANCTISSIMO EUCHARISTIAE SACRAMENTO. A' Szent Oltári Szentségről.		
127	87	Pange lingua gloriosi corporis mysterium		
128	88	Zengjed nyelvem, dicsőséges		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 74. sz.
128	89	Lauda Sion Salvatorem		
130	90	Dicsérd Sion Megváltódat		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 73. sz.
132	92	Imádlak téged elrejtett Istenség		RMKT XVII/7, 172. sz.
133		Ave hostia salutis		
134		Ó kegyelmes szívű Jézus	331/II	CC 1674, 426.
135	96	Quo me Deus amore, utro complecteris		
136	97	Rex clementissime, Jesu dulcissime		
137	94	Imádlak tégedet láthatatlan Istenség		RMKT XVII/7, 6. sz.
138	95	Üdvözlégy szent test, szűztől ki születél		RMKT XVII/7, 82. sz.
		KÖZÖNSEGES ÜDÖKRE ES VASARNAPOKRA.		
139	156	Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének		Huszár Gál. XVI. sz.
140	157	Adjunk hálát mindnyájan az Atya Úristennek		Dávid Ferenc. XVI. sz.
142	159	Jövel, Szentlélek Úristen, lelkünknek vigassága		Batizi András. XVI. sz.
143	160	Áldj meg minket Atyaisten		RMKT XVII/7, 214. sz.
144	161	Hajnali csillagnak		RMKT XVII/7, 75. sz.
145	162	Mivel már beestvéledett		RMKT XVII/7, 171. sz.
146	163	Uram szemed előtt, mint nagy látó előtt		RMKT XVII/7, 191. sz.
147	227	Homo Dei creatura		
150	230	Ember, Isten alkotmánya		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 70. sz.
153		Jaj miképpen dobog szívem s mint tűz lobog		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 98. sz.
		SZENT DAVID SOLTARI.		
157	165	Meg ne feddj engemet, Uram, felgerjedett haragodnak		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 59. sz.
158	165	Boldogok, akiknek undok vétkeinek sebéit		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 60. sz.
159	167	Meg ne feddj engemet, Uram, felgerjedett haragodnak		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 61. sz.

CC 1675 lapszám	CC 1651 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 14.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
160	168	Végtelen irgalmú, ó te nagy hatalmú Isten		Balassi Bálint. XVI. sz.
162	170	Uram halld meg szómat, nézd nagy siralmimat		Nyéki Vörös Mátvás. RMKT XVII/2, 62. sz.
163	171	Sok háborúságban, szívem nagy bánatban		Nyéki Vörös Mátvás. RMKT XVII/2, 63. sz.
164	172	Hajtsd meg füleidet, kérem felségedet		Nyéki Vörös Mátvás. RMKT XVII/2, 64. sz.
165	173	Mint a szép híves patakra a szarvas kívánczik		Szenci Molnár Albert. RMKT XVII/6, 42. sz.
166	175	Szent Dávid próféta éneklő könyvének huszonkettő		Sztárai Mihály. XVI. sz.
168	177	Az Úristen nékem édes táplálóm		XVI. sz.
170	181	Teremtett állatok		RMKT XVII/7, 76. sz.
		A' NAGY VEGSŐ DOLGOKRUL.		
172	222	Ad perennis vitae fontem		
174	225	Az örökké élő kutat		Hajnal Mátvás. RMKT XVII/7, 67. sz.
176	232	Horrenda mors, tremenda mors		
179	235	Szörnyű halál, íme hol áll, lest hányván		Nyéki Vörös Mátvás. RMKT XVII/2, 96. sz.
181	238	Nyíljék meg pokol kapuja, örök barlangnak szája		RMKT XVII/7, 216. sz.
188		Ó búlátott sok kint vallott gyarló testem		Comico tragoedia. 1646. (Vö. Kájoni 1676, 729.)
191	244	Ó mely félelem, rettegéssel is lesz a nagy ítélet		RMKT XVII/7, 217. sz.
194	250	Dies irae, dies illa		
195	251	A nap nagy haragnak napja		Hajnal Mátvás. RMKT XVII/7, 72. sz.
197		Igazságszerető te tudós számvető		Nyéki Vörös Mátvás. RMKT XVII/2, 97. sz.
198	253	Languentibus in purgatorio		
		ÜNNEP NAPOKRA VALO ENEKEK. BOLDOG ASZSZONYRUL.		
199	106	Angyaloknak nagyságos asszonya		Vásárhelyi András. 1508.
200	107	Felvitetett magas mennyországba		RMKT XVII/7, 204. sz.
203	110	Felviradt az új örömnapp fénye		RMKT XVII/7, 205. sz.
205	112	Ó dicsőült szép kincs		Nyéki Vörös Mátvás. RMKT XVII/2, 73. sz.
206	113	Mennyországnak királynéja		Nyéki Vörös Mátvás. RMKT XVII/2, 66. sz.
207	114	Ave maris stella		
207	115	Üdvözlég Mária, tengernek csillaga		RMKT XVII/7, 177. sz.
208	114	Tengernek fényes csillaga		Nyéki Vörös Mátvás. RMKT XVII/2, 65. sz.

CC 1675 lapszám	CC 1651 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 14.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
209	116	O gloriosa virginum, sublimis inter sydera		
209	116	Ó dicső Szűz, ki szüzeket		RMKT XVII/7, 175. sz.
210	117	O Maria, Virgo pia, magna mortalium patrona		
211	118	Szűz Mária, Krisztus anyja, emberi nemzetnek oltalma		RMKT XVII/7, 206. sz.
212	119	Iesu Salvator, mundi amator		
213	120	Jézus szerelmünk és üdvösségünk		RMKT XVII/7, 207. sz.
214	121	Sanctissima Mater Dei		
215	122	Ó szentséges Szűz Mária		RMKT XVII/7, 208. sz.
215	122	Ave rubens rosa, Virgo speciosa		
216	123	Ave stella matutina, peccatorum medicina		
217	124	Ave mundi spes Maria, ave mitis ave pia		
217	135	Szűz Mária, kegyes anya		Szeredi Márton. RMKT XVII/7, 209. sz.
219	124	Stella maris, o Maria		
220	126	Virgo Mater extirpavit		
221	127	Omni die, dic Mariae		
225	131	Mondj naponként és óránként		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 95. sz.
		A' TÖBB DÜCSÖÜLT SZENTEK-RÜL.		
229	152	Úristen téged dicsérünk, és nyilván hálaát adunk		Prot. XVII. század
230	137	Az igaz hitben végig megmaradjunk		RMKT XVII/7, 83. sz.
232	139	Örvend az ég nagy dicséretekkel		RMKT XVII/7, 210. sz.
233		Krisztushoz nem méltó, amint maga mondja	434	CC 1674, 501.
233		Ez Urunk Jézus boldog confessora	435	CC 1674, 502.
234	141	Édes Jézus, szüzeknek virága		RMKT XVII/7, 80. sz.
236	143	Dum saevit Africus, tunc rosa rutilat		
237	148	Szent Mihály arkangyal, Isten hadnagya		RMKT XVII/7, 212. sz.
238		Kezdetin a napkeletnek	439	CC 1674, 496.
239	147	Szent István Király, Istennek szolgálja		RMKT XVII/7, 211. sz.
240	144	Ó nagy szeretetnek felgerjedi tüzes lángja		RMKT XVII/7, 77. sz.
243	150	Virum admirabilem, novum iubar solis		
244	151	Csodálatos Szent Ignác, mint egy új nap fénye		RMKT XVII/7, 213. sz.
245	153	Szűz támadá pogány népnek nemzetéből		RMKT XVII/7, 102. sz.
246	154	Drága színben öltözött menyasszonyság		RMKT XVII/7, 79. sz.

CC 1675 lapszám	CC 1651 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 14.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
248	179	Dicsőült helyeken, mennyei paradicsomban		Kanizsai Pálfi János. RMKT XVII/8, 55. sz. XVI. sz.
249	140	Követi vala Krisztus csodáit népnek sokasága		
		PROCESSIONKRA VALO KÜLÖNFELE LITANIAK. (Prózában.)		
		APPENDIX. Következnek egynéhány oda-fel helylyel, helylyel ki-maradott igen szép ENEKEK.		
275	125	Sancta Messiae Genitrix		
276		O stellula, Maria fulgida		
276		Elküldetéek arkangyal Gábrriel	24	CC 1674, 8.
277		Aeterni Patris gremium		
278		O pacis angeli quis coeli aureos		
279		Vis tibi dicam, Iesu mi		
280		Szerelmes édes Jézusom, te vonszod szívemet Szent	131/II	(Vö. CC 1674, 93; Kájoni 1676, 89)
281		Vedd ajándékul szívemet, ó édes Jézusom	142/II	(Vö. CC 1674, 64)
282		Jézus édes, neve kedves, az Isten anyja kegyes	96	CC 1674, 130.
283		Örülj, örvendj Szűz Izrael	125/II	(Vö. CC 1674, 105; Kájoni 1676, 93).
283		Ó Istennek szentséges angyali	119	CC 1674, 83.
284		Örvendezzünk, Betlehembe menjünk ajándékokkal	124	
285		Omnis mundus iucundetur		
286		Dulcedo Iesu cordium		
286		Salve cordis gaudium		
287		Ave virgo virginum		
287		Bőséges irgalmú Isten s nagy hatalmú	288/II	CC 1674, 170.
289		Ó világ, méz alatt köszöntetett méreg	630	
289		Nincsen e világon semmi állandóság		Rimay János. XVII. sz.
290		Passionem Domini recolamus pariter		
292		Condolete Mariae sodales vobis piae		
292		Bágyad sérelmétől mártírok asszonya	174	
293		O languens Iesu, defuncte Iesu		
294		Ó Jézus! Jézus! ó édes Jézus! Ó Istennek szent Fia	202	CC 1674, 299.
294		Videte Sionis filiae in Christo nobilem		
295		A Krisztus igéjét hallja, ki magát hívének vallja	170	
297		Laus tibi Christe qui pateris		

A *Cantus catholici* 1675-i kiadása 145 magyar, 104 latin éneket tartalmaz, 155 dallammal. Az ismeretlen szerkesztő az első kiadás énekeit nagyrészt átvette. Csupán kettőt hagyott el (192: *Atya, Fiú, Szentlélek egy Isten*, vö. RMKT XVII/7, 142. sz.; 214: *Nyújtunk Szent Szűz olvasót*, vö. RMKT XVII/7, 215. sz.). Változtatott az énekek eredeti sorrendjén, átcsoportosította azokat. És az új kiadást 21 új darabbal bővítette, amelyek e kötetben kerülnek közlésre. 16 énekszöveg, amely az első kiadásban nem volt meg, közös az 1674-i kassai *Cantus catholici*vel. A szövegekből azonban nem lehet közvetlen átvételre következtetni. PAPP GÉZA (RMDT II, 43. lap) ugyanezt állapította meg a dallamokra. Nagyon valószínű, hogy a kassai *Cantus catholici* szerkesztője is ismerte és használta azt a kéziratot, amely a nagyszombati második kiadás szerkesztője előtt is volt. A kassai szerkesztő az átvett darabokat a szokásának megfelelően alaposan átalakította.

Irodalom: KÉRI, IOHANNES: Georgii Szelepcheny... vita, opera et virtutes. Posonii 1676; MESZLÉNYI ANTAL: Szelepcsényi primás és Északmagyarország rekatolizálása 1671–1675. Theologia 1935, 215–225, 325–337; ZOLNAI BÉLA: A gallikanizmus magyarországi visszhangja, Bp. 1935, 8–11; VAYER LAJOS: Szelepcsényi György a művész. Domanovszky-emlékkönyv, Bp. 1937, 643–663; HERMANN EGYED: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig, München 1973, 252, 287, 538.

Liliom Kertecske (1675)

E vegyes tartalmú imádságoskönyv a középkor végén divatos Hortulus animae-műfajba tartozik. Benne hét verses szöveg is található, amelyek közül kettő jelen kötetben kerül közlésre (374., 409. sz.). Tartalma ferences eredetre vall, mivel benne több imádság-szöveg és litánia olvasható Assisi Szent Ferenc, Pádúai Szent Antal és Assisi Szent Klára tiszteletére. A XVII. századból két kiadását ismerjük, közülük az első 1675-ben Pozsonyban jelent meg. A címlapon magát „Egy aétatos szerzetes lélek”-nek, az ajánlásban pedig „Jeg-kisebb szolgáltól”-nak mondó névtelen szerző-szerkesztő feltehetően klarissza apáca volt. Az is lehetséges, hogy azonos Fodor János kassai főbíró leányával, akiről Tarnóczy István a *Titkos értelmű Rósa* (Nagyszombat 1676) ajánlásában ezt írja: „... a' Kegyelmed kertéből messze földre-is által ültetett Rósája, a' melly a' Nagy-szombati Szent Clára Szerzetiben ártailan Szüességé mellett, példás áitatoságával hely tart a' több Virágok között...” (vö. 1.). Ezt a feltételezést megerősíteni látszik az is, hogy Tarnóczy az idézett elmélkedő könyvébe a *Liliom kertecskéből* vette át a *Boldog Asszony Macula nélkül való fogantatásáról* szóló kis officiumot és formálta azt kevés változtatással verses imádsággá (vö. 409. sz. jz.).

Az első kiadás leírása a következő:

Liliom Kertecske Az az Szep Istenes Viragokkal, öszve szedet külömb külömb-féle Imádságokkal, Litaniakkal, és az szentséges Papaktul engedtetet tellyes Buczákkal bevettetett Aétatos Könyvecske. Mellyet az Keresztyén Hiveknek Löliki vigasztalásokra Egy Aétatos Szerszetes Lélek, maga Költségével ki Nyómtattat az Tisztelendő Pr. Provincialis engedelmével. Nyomtatta Posoniban Zerweg Johann Gergely. 1675. Esztendőben.
8 + 529 + 10 lap. 12r. RMK I, 1186.

A címlap után az ajánlás olvasható:

Eleöl Járo Levél.

Hogy ezen buzgóságos Imádságokbul, és Littaniákbul, plántaltat kis könyveczkémet Liliom Kertecskének nevezem, és annak jó-illatú Liliomit, az aítatos Szüveknék agyában hathatóssabban begyökerezem.

Magad útát mutatsz ó Szépségek szépsége, illatok illattya, virágok virága szép Jesus! ki magad felöl az Bölcznél azt mondod Cant. 2. Ego sum Flos campi, et Lilium convallium. Én az mező virágia vagyok, és gyöngy virágh: És továbbá. Fulcite me floribus. Támogassatok-meg-engem az Viragokkal. De minémü virágokkal? jelented azt-is enyhány versel előtte, mondvan: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Mint az Liliom a' tövissek közöt, ugy az én Szeretöm az leányok közöt.

Hádd mondgyam tehat énis nagy alázatos bizodalommal. Dilectus meus mihi et ego illi, qui pascitur inter lilia. Cant. 2. Az én szeretöm enyim, és en övé, ki az Liliomok közöt legeltetik.

Vegyed azért szókot kegyességgel leg-kisebb-szolgáltól ezen Liliom Kertecskemet: és ha me-

rek szóllani. Descendat dilectus meus in Hortum suum. Cant. 5. jöjön az én szeretöm az ő kertiben, hogy annak jelen-létével örökkén legelthessünk az Liliomok között.

Az imádságkönyv napi használatra szánt, középkori gyökerekre visszavezethető és korábban megjelent nyomtatott imádságkönyvekből átvett népszerű szövegek gyűjteménye. Tartalmilag három részre osztható: Istenhez, Jézushoz, Máriához szóló imádságok; külön csoportban a szentek tiszteletére, és végül a különféle alkalmakra való könyörgések.

Irodalom: GAJTKÓ 1936, 42–44; TAKÁCS 1942, 75.

A másik XVII. századi ismert kiadásának egyetlen csonka példánya a kalocsai Főszékesegyházi Könyvtárban található (fénymásolata az Országos Széchényi Könyvtárban: RMK I, 1394/a). Ennek hiányzik a címlapja és közben még nyolc lap. Terjedelme: 2 + 429 + 3 lap. 8r. Az ajánlás tanúsága szerint Nagyszombatban nyomtatták, a betűtípusvizsgálatok szerint 1690 körül (PAVERCSIK ILONA meghatározása).

Az elején a következő ajánlás olvasható:

Tekéntetes és Nagyságos Jakusich Katalin Aszszonyinak.

Az tekintetes és Nagyságos Szunyog Gaspar Uram Házas Társának. Nékem kedves Patronámnak.

Ez nyomorult világon kesergő, s' kívánt szabadulásokat ohajtó áhétatos lelkek, hogy hosszú száradtságoknak sirmát engeszteljék, az testnek, melyben gyötrődnek terhétől el-felejtkezvén, az szeretetnek szármái által e földről fel emelkednek, és mindennemű gyönyörüségeket az Mennyei Vőlegénnyel való nyájaskodásokban helyheztek. Ugy annyira, hogy annak szeretetiben éppen el merülvén, egyedül amaz szökat forgattják szivekben, és szájokban. Cat. 2. Dilectus meus et ego illi. Az én szerelmesem enyim, és én övé. De azt-is jól által látván, hogy ugyan azon Mennyei Vőlegény igen utállya legyen az gazos bojtörjánt, és mérges tövissel termő posványos helyeket, őtet nem másut keresik, hanem az jó illatu, és kedvessen fényeskedő Liliom Kertben: a' hol nem csak kedve szerént mulatozik, hanem még az néki szentelt lelkek buzgó Imádságoknak, s' szívbéli foházkodásoknak láthatatlan cledelével-is édesdeden legeltetik. Qui pascitur inter lilia. Can. 2.

Ne csudálljad immár Tekéntetes, és Nagyságos JAKUSICII KATALIN Aszszonyom, hogy ez kised imádságos könyvcskét, mely LILIAM KERTNEK neveztetik az te Méltóságos nevednek alatt ezertem-ki kezeim közül. Meg érdemlette azt az Mennyei Vőlegényhez való áhétatos szereteted, és buzgó imádságid által véle való kedves nyájaskodásod. Mely hogy szüntelen lángodozzék szivedben, kívánom Istentől hogy ez kised LILIAM KERTBEN foglalt buzgó fohászokkossal sok számos esztendeig jó egészségben élhessen Nagyságod.

Nagyságodnak
Alázatos szolgálja
Nagyszombati Könynyomatató.

A nagyszombati kiadásban az 1675-i pozsonyi kiadás szövegének némely értelmellenségét, sajtóhibáit kijavítva találjuk. Ezenkívül még néhány apróbb, az eredeti szövegekkel rokon jellegű, archaikus imádságot iktatott az ismeretlen szerkesztő a könyvecske végére.

A *Liliom kertecske* a XVIII. században is népszerű volt; a mai ismereteink szerint még a következő kiadásokról tudunk: Lőcse 1701 (RMK I, 1634a); Nagyszombat 1720, 1740, 1767; Nagyszombat-Buda 1779; Pozsony 1819. A benne található verses antifónák, imádságok, a pestisjárvány idején mondandó Szűz Mária-kisofficium részben a RMKT XVII/7. kötetében, részben pedig itt kerülnek közlésre az alábbi táblázat szerint:

LILIAM KERTECSKE 1675 lapszám	1690 k. lapszám	A vers címe, kezdősora	RMKT XVII. 15.	Korábbi előfordulás
11	8	Az őrző angyalhoz Istennek hív szent angyala		Útitárs 1643 RMKT XVII/7, 169. sz.
14	11	Estvéli dicséret Mivel már beestvéledt		Útitárs 1643 RMKT XVII/7, 171. sz.

LILIAM KERTECSKE		A vers címe, kezdőszó	RMKT XVII. 15.	Korábbi előfordulás
1675 lapszám	1690 k. lapszám			
18	14	A boldog Szüz Máriához Mária ma- lasztnak anyja		Kopcsányi Márton 1637 RMKT XVII/7, 17. sz.
19	15	Az őrző angyalhoz Istennek böl- dog anyala		Kopcsányi Márton 1637 RMKT XVII/7, 18. sz.
183	135	Antiphona a böl- dog asszonyhoz dög- halál idején Az egek csillaga	374	
255	195	Boldog Asszonyunk Szüz Mária ma- kula nélkül való fogantatásáról kis of- ficium Üdvözlégy világ asszonya	409	
418	326	Szent Mária Magdolnának tiz rendbéli örömről Oh, Mária Magdolna		Penitentiának tüköre 1626

Tarnóczy István: Titkos értelmű rózsa (1676).

E kötetben közölt nyolc verses imádság Szüz Mária nyolc ünnepére együtt az 1676-ban Nagyszombatban megjelent *Titkos értelmű Rosa* című elmélkedő könyvben található. A könyv szerzője Tarnóczy István jezsuita. Pályája a rendi katalógusokból, a halálakor kiadott elogiumból állítható össze. Források: *Elogia defunctorum* (Budapesti Egyetemi Könyvtár kéziratár, Ab 145). – *Catalogi personarum.* – LUKÁCS, LADISLAUS: *Catalogus generalis. Pars III. Romae* 1988, 1688. p.

Tarnóczy István 1626. augusztus 20-án született Nyitraúvákon. Az alsóbb iskolákat a nagyszombati jezsuita kollégiumban végezte. 1647. november 18-án Bécsben belépett a jezsuita rendbe. A filozófiát 1651–1653-ban Grácban, a teológiát 1656–1659-ben Nagyszombatban végezte. Közben a rendi gyakorlatnak megfelelően Győrben és Sopronban tanított alsóbb osztályokban. Pappá szentelése után 1660-ban Judenburgban töltötte harmadik próbaévet, majd 1661-ben Ungvárott a retorikai és poétikai osztályokban tanított. A következő tizenhét esztendőben teológiai tárgyakat tanított: 1662–1666-ban Kassán, 1667–1668-ban Nagyszombatban. 1669–1671-ben a győri kollégium rektora, majd 1673–1677 között ismét a nagyszombati akadémia professzora, majd 1678-ban a klagenfurti kollégiumban tanít. Életének e legtermékenyebb korszakában Kassán és Nagyszombatban a filozófiai és teológiai stúdiumok teljes sorát végig tanította (logika, metafizika, etika, kontroverz és skolasztikus teológia, kánonjog, kazuisztika). Fontos szerepe volt a világi papképzésben; ismételtlen állott szemináriumok élén: 1666-ban Kassán „regens seminarii Kisdiani”, 1667–1668-ban és 1687-ben Nagyszombatban „regens seminarii S. Adalberti”, illetve „regens seminarii Szelepcheniani”. Élete utolsó szakaszában sokat betegeskedett; valószínűleg ezért nem folytathatta az akadémiai tanítást sem. 1679-től lelkipásztori és előljárói beosztásokban működött: 1679–1680-ban Sopronban, 1681-ben Lőcsén, 1682–1683-ban Pozsonyban, 1684-ben Leobenban, 1685-ben ismét Sopronban. A következő két évre újra visszakerült ugyan a nagyszombati akadémiaira, de 1689-ben beteg (valetudinarius) került életének utolsó állomására, Győrbe, ahol szeptember 30-án hatvanhárom éves korában halt meg. A halálakor írt elogiumban a győri kollégium rektora jellemzőként szelídségét, jámborságát, a szegény tanulók iránti gondoskodását és a betegségben, szenvedésben tanúsított türelmét emelte ki.

Tarnóczy István irodalmi munkássága figyelemre méltó. Hangja, stílusa távol áll korának szokásos hitvitáitól és a XVII. századi hazai jezsuita aszkétikus irodalom java természetéhez tartozik. Bölcséleti, erkölcstanító műveinek irodalmi, nyelvi, eszmetörténeti vizsgálata azonban még a jövő feladata. Az 1662–1685 között megjelent, fordított és önálló műveinek tárgya, ajánlásainak címzettjei Tarnóczy pályájának az élettrajzi vázlatból megismert állomásaihoz kapcsolhatók és pusztá felsorolásukkal is tükrözik szerzőjük szellemi hovatartozását. Ezek a következők:

1. *Oratio in funere...* Georgii Drugeth de Homonna. Kassa 1662. (RMK II, 985.) – Az ungvári jezsuita kollégium alapítója, Homonnai Drugeth László 28 évesen elhunyt György fiának temetésén mondott beszéd.

2. *Philosophia*. Kassa 1665. (RMK II, 1046.) – Az akadémia filozófiai kurzusán előadott és nyilvános vitára kitűzött vizsgatételek I. Rákóczi Ferencnek, Báthori Zsófia fiának szóló ajánlással.
3. *Menyben vezető kalauz*. Nagyszombat 1675. (RMK I, 1185.) – G. Bona Manuctio ad coclum (Roma 1658) c. művének fordítása Báthori Zsófiának szóló ajánlással.
4. *Titkos értelmű rosa*. Nagyszombat 1676. (RMK I, 1206.) – (Részletes leírása alább.)
5. *Holtig való baratsag*. Nagyszombat (1679–1682 között). (RMK I, 1606.) – Ajánlása Matussek András „Pápai Esperestnek, Győri Nemes Káptalanbéli Canonok Urnak és Sopronyi Beneficiátusnak mint jó-akaró Uramnak, s Baratomnak”.
6. *Nagy mesterseg a jo elet*. Nagyszombat 1679. (RMK I, 1252.) – R. Bellarmino De arte bene moriendi (Antwerpen 1620) c. művének fordítása Bercsényi Miklós vicegenerálisnak szóló ajánlással (vö. NAGY IVÁN II, 11).
7. *Idea coronata sive vita S. Stephani*. Bécs 1680. (RMK III, 3036.) – Terjedelmes latin poéma Szent István életéről Esterházy Pál hercegnek, dunántúli főkapitánynak és Sopron megyei főispánnak szóló ajánlással (vö. NAGY IVÁN IV, 85).
8. *Princeps angelicus, sive vita S. Emerici ducis Hungariae*. Bécs 1680. (RMK III, 3037.) – Latin poéma Esterházy Pálnak szóló ajánlással.
9. *Rex admirabilis, sive vita S. Ladislai regis Hungarico historica politica*. Bécs 1681. (RMK III, 3098.) – Latin poéma Joannelli Sylvester felvidéki nemesnek szóló ajánlással, amely a lőcsei rezidenciában 1681 június 27-én kelt.
10. *Jó akarat, melly által az ember Istennel egy értelművé válik*. Bécs 1685. (RMK I, 1325.) – Elmélkedések Bercsényi Miklósnak szóló ajánlással.
11. *Választott nyíl*. Bécs 1685. (RMK I, 1326.) – Elmélkedések Lomniczai Kisseyth Horváth György pozsonyi kamarai tanácsosnak szóló ajánlással (vö. NAGY IVÁN V, 152).
12. *Vigyazo szem, avagy Istennek mindenütt ielen lete*. Bécs 1685. (RMK I, 1327.) – Elmélkedések Erdődy Kristóf koronaőr, tábornoknak szóló ajánlással.

Támoczy nyolc verses Mária-imádságot tartalmazó könyvének címlapján ez áll:

Titkos értelmű rosa, avagy B. Aszszony koronaja. Melly magaba foglallya a' Sz. Irásnak, és a' Sz. Atyáknak a' Bóldogságos Szűzhöz-való áitatos Diesireit; és à Tökéltettségre indító belső jószágos cselekedeteknek gyakorlását. Heti napokra osztott. P. Tarnoczi Istvan Jesuvita által.

Nagy-Szombatban, Nyomtatott az Acad: Betűkkel Thamas Marton által MDCLXXVI. Esztend:

10 + 422 lap. 12r. (RMK I, 1206.)

A címlap után a szerző ajánlása a kiadvány mecénásának szól:

Nemes, nemzetes, es vitezlő, FODOR János, koronas kiralyunk ő felsege hadi, és Kassa Városának érdemes Birájának, nékem kedves jó akaró Uramnak, s' Patronusomnak. Istentől minden jókat kívánok.

Minden alkotmányok között, nemek szerént rendes különbözést, és felsőséget, úgy szerzett a' gondos Természet, hogy edgyik a' másiknál előb járjon: reá tartják a' Cedrust, a' Libánus fái, s' akár mit példázzon a' Csipke-bokornak választott méltósága, de ugyan amannak hajlanak-meg tisztos magassága előtt. A' Carbunculus, és Gyémánt kövekkel nem vetekedik a' Márvány, mert amazoknak csak az apraja-is töbre böcsültetnek ennek nagygyánál. A' kerti virágok között Királyné a' Rósa s' azért illatos szépségét, mint egy Udvar-néppel a' sűrű levéllel, és fegyveres darabontival a' hegyes tövisekkel örzi, és óltalmazza a' Természet; de ugyan felsőb még ennél-is a' titkos értelmű Rosa, a' melly eleitől fogva tetszet Mennyégben az Atyának, kedvellette a' Fiú, szerette a' Szent Lélek, a' tellyes Szent Háromság úgy meg-böcsüllette, hogy minden Virágoknak ékességet, és illatytát egyben ebben foglalná: benne vagyon ebben a' Violák alázatossága, benne a' Liliomok tisztasága, benne a' Rosáknak jó illatu hire, neve, s' valamit mást jót példázhatunk a' Virágokban, ebben fel-talállyuk; mert úgy alkotott szépségében, hogy Királynéja volna minden alkotmánynak. Mivel azért, a' kedvetlen Télnek el-költözése után, a' nyájas kerteket meg-vidámító Tavasz a' Virágoknak meg-elevenített szépségével kedveskedik;

En-is igaz Jó-akaratomnak bizonyítására a' szépiben szakasztván-le, oly titkos értelmű Rósat nyújtok Kegyelmednek, a' mellyet mennél tovább forgat keze között, annál jobban érzi illatját, nyúlvaiban láttya szépségét, s' tovább neveli belőle vett el-fogyhatatlan gyönyörűségét. Igaz ugyan, hogy Ellen-ségén győzedelmet vévő Vitéznek (a' mint eztet Kigyelmednek valóságos tulajdon cselekedete hirdeti Nemes czimerében) mind karját, s' mind fejét, el-hervathatatlán zöld Laurus illetné; de ugyan tudom azt-is, hogy a' jó hírnek, mint jó illatnak ki-terjesztése jelenségére, Romai Vitézeknek-is adtak ródásból kötött Koronát, mert valamint a' rósának el-hervadása után-is meg-marad illatja, úgy a' vitéz Ernbernek hólta után-is eleven az hire, ama régi Romaiak beszéde szerént, vivit post funera virtus. A' mellyet Kegyelmed, mind Felséges Királlya hivsége mellet, mind igaz hitinek álhatatos meg-tartásával, sok üldözések közöt-is fáradságos tiszteiben meg-műtatta: és noha kevés igasságot talált fel eddig a' Bölcsék tanácsa a' vitézkedők táborában, de ugyan annyira ment a' Kegyelmed tökéletességének hire, hogy mind a' vitézlő, s' mind a' Nemes Cassa Várossa Rendeinek törvényt tenne, igasságot szabva, személy válogatás-nélkül igaz Birája volna, mind szegénynek, s' mind gazdagnak; Ebből-is Rósa viselésre méltó, mert mind lágy, s' mind sanyaruab itéletit, ki ki érdeme szerént vette-ki az igasságnak mértékéből. Jút azon fellyül az-is eszemben, hogy a' Kegyelmed kertéből meszse földre-is által ültetett Rósája, a' melly a' Nagy-szombati Szent Clára Szerzetiben ártatlan Szüzessége mellet, példás áitatosságával helyt tart a' több Virágok között, oly dicséretes életének illatjával, hogy annak érdemből jövődöben-is nem kicsiny dücsösségét várhasza Kegyelmed. De mivel életében tiltya Embert dicsírem a' Szent Lélek: Ante mortem ne laudes hominem, Eccl. II. ezek-is sub Rosa legyenek mondvá. Azomban úgy ajánlom Rósás Könyvetskémét, hogy midön aztot forgattya Kegyelmed felőlem-is emlékezzek.

Kegyelmednek
Alázatos Káplánnya
P. Tamoczi Istvan Jesuvita
(A₂a — A₄a fol.)

Az előszóban utalás történik Fodor János kassai bíró címerére és a pozsonyi klarisszák kolostorában élő leányára. A címert NAGY IVÁN (i.m. IV, 184) így írta le: „E nemes család czimere: a paizs mezejében egy magyar vitéz, jobb kezében levágott törökfejet tartva. A paizs fölötti sisak koronáján kiterjesztett szárnyakkal egyfejű sas áll. E családból élt 1676-ban nemes Fodor János 'király ő felsége hadi és Kassa város bírja', mint őt Tarnóczy István jesuita egy neki ajánlott 'Titkos értelmű Rósa' című könyvében nevezí, hol leirt czimere is közölve van". Eszerint a nemesi címer a könyvben, feltehetően az elején, a címlap előtt volt látható; ez a ma ismert példányokból hiányzik. Tarnóczy könyvének a klarisszákhoz való vonatkozását az első verses imádság is sejteti, amelynek forrása az először 1675-ben Pozsonyban megjelent *Liliom kertecske* című imádságokönyv volt (vö. 409. sz. jz.).

Az ajánlás után rövid előszóban a könyv használatára vonatkozó útmutatás található. Ennek szövege a következő:

A' Kegyes Olvasozhoz Oktatas.

Jol-lehet sokan bölcsen és szentül a' Böldogságos Szent Szüznek Koronáján való tiszteletit, ki-nyilatkozatták; de mivel hogy hoszszú a' Parancsolatnak úttya, rövid pedig a' példának ösvenye, imé nyúlvaiban ki-terjesztem a' buzgó sziveknek kedvekért.

Az egész Olvasó tizen öt Mi-Atyánkbul, és száz ötven Üdvözlethül áll, a' Sz. Dávid Soltára száma szerént. Ez az hitünk Titkai szerént, három részre osztatik: úgy mint a' Böldog Aszszony Öröminek, Christus Urunk Fájdalminak, és az ő Dücsösségének emlékezetire.

Hogy pedig a' kis Olvasón 63. Üdvezletet mondunk azzal a' Böldogságos Sz. Szüznek élete Esztendeit üllyük. Mivel azért mindenik Üdvezlet után egy egy áitatos Imádságot, a' Sz. Atyákbul hozzá töttem, minden napra csak egy Tizedet rendeltem, hogy annál könnyebben és áitatosabban azt el-mondván, ki ki a' Belső indúlatok által, Isteni szeretetben foglalhasza magát. A' ki pedig minden nap mind a hat Tizedet, avagy a' közönséges Böldog Aszszony Koronáját el-akarja mondani, tehát el hagyván a tizedik után való áitatosságokat, el-mondhattya, mellyek a' következendő napokra vannak elrendelve.

Azomba az időhez-is alkalmaztassa magát, a' kikre el-rendelte az Anyaszent-egy-ház üdvösségünknek titkait. A' mint ez Könyvetskének végén meg-vagyon írva.

(A₄v — A₅v fol.)

A 383. lapon pedig ez olvasható:
Utólszor Intes.

A' ki magát Istenhez való Belső indulatokban akarja gyakorlani, arra vigyázzon, hogy fogadást ne tégyen, és azoknak megtartására új parancsolattal ne kötelezze magát, hanem szabadon élljen véle: s bizonyos lévén, hogy mennél gyakrabban cselekszi, annál hasznosabb leszén, és rövid üdö alatt stenhez el-válhatatlanúl, ki néki első és leg nagyobb boldogsága, hozzája kapcsollya magát.

A *Titkos értelmű rosa* tehát az olvasónak (rosarium, rózsafüzér) nevezett, a megváltás titkait déző és a középkorban elterjedt népies imádságsorozathoz fűzött magyarázatoknak, elmélkedéseknek yűjteménye. Az olvasó mondásának az évszázadok során egyes szerzetesrendeknél, jámbor társulaknál többféle módja is elterjedt. A ma általánosan ismert formája, a nagy vagy teljes olvasó a papi solozsmában mondott 150 zsoltár mintájára 15 Miatyánk, 15 Üdvözlég és 15 Dicsőség elmondásáól áll. Ezt a füzért tizenöt részre, tizedre osztják, amelyek mindegyikéhez a megváltás történetének nás-más titka az elmélkedés tárgya. E titkok három csoportban a Megváltó születéséhez (örvendetes olvasó), szenvedéséhez és halálához (fájdalmas), végül a feltámadásához és mennybemeneteléhez (örvendetes) kapcsolódnak. Az imák számlálására a középkorban elterjedt a gyöngyfüzérek használata. A bevezető utal még az ún. kis olvasóra, amely hat tizedes és a kezdéshez mondott három Üdvözet után még hatvan Üdvözetet tartalmaz' emlékeztetve Szűz Mária életkorának legendás számára. Végül a 383. lapon olvasható Intés voltaképpen okos józanságot ajánl és a felesleges fogadalommal okozott ülézástől óv.

	Titkos értelmű Rósa Nagyszombat 1676	Cantus Catholici Kassa 1674	Lilium kertecske Pozsony 1675	Cantionale Catholicum Csík 1676	Leiki fegyverház Nagyszombat 1693	Leiki útiöltéség Nagyszombat 1693
IMMACULATA CONCEPTIO Üdvözlég világ asszonya	409/IV		409/I-II Officium	409/III	409/V Officium	
NATIVITAS Üdvözlég egeknek fényessége	411/I	411/II				
PRAESENTATIO Szenháromságnak szentelt ház	412/I	412/II				
ASSUMPTIO Nagy Istennek s Teremtőnek	413/I	413/II				
VISITATIO Názáretből nagy hegyes tartományból	414/I	414/II				
PURIFICATIO Irt törvénye Mojszesnek	417/I	417/II				
ASSUMPTIO Isten udvarának s szentek városának	423/II	423/III				423/I Officium
BMV. AD NIVES Minden hónap hóharmatnak	428					

Tarnóczy elmélkedő könyve nyolc részből, fejezetből áll. Az első hét fejezetben vasárnaptól szombatig a hét napjaira elosztva található a kétféle olvasó titkai nyomán Szűz Mária tiszteletére szerkesztett elmélkedés sorozat, a titkok magyarázata, imádság-parafrazisok és tanácsok különféle erények, „belső jószágos cselekedeteknek” gyakorlására. Mindezt egy nyolcadik fejezetben a Mária-litániáról és életéről szóló elmélkedések, továbbá a „Szent gyónáshoz és Úr vacsorájához járuló embernek imádsági” egészítik ki. Mind a nyolc részben egy-egy hosszabb, a Szűz Mária fő ünnepeire szóló verses imádság található. Ezek eredetileg verses kisofficiumok voltak. Ezek kiadásairól, változatairól a táblázat ad áttekintést.

A nyolc verses imádság, amint az az egyes darabok jegyzeteihez fűzött érvekből is kiténik, egy Szűz Mária ünnepeire szerkesztett kisofficium gyűjtemény darabjai. Kettő közülük az eredeti zsolozsma formájában nyomtatott kiadásból ismert (409. és 423. sz.). Kettőnek pedig a Tarnóczy István által közölt szövegében utalás van a kisofficium esti órájára (412. sz. 63. sor, 413. sz. 31. és 37. sor). Hat versnek viszont a rövidített és átalakított változata már két évvel korábban. 1674-ben nyomtatásban jelent meg a kassai Cantus catholiciben. Mindebből feltehető, hogy ezek a hórás énekek már 1674 előtt kéziratban közkézen forogtak. Az sem lehetetlen, hogy a gyűjtemény szerzője egy névtelen jezsuita volt.

Lelki Fegyverház (1693 előtt)

Mindennapi használatra szánt imádságkönyv. A XVII. századból három kiadása ismeretes. Ezek a következők:

1. Az első kiadásra az 1693-i második kiadás címlapján olvasható utalás. Példánya nem került elő. Feltehetően Nagyszombatban nyomtatták. Mivel a következő kiadásokban meglévő Makula nélkül fogantott Szűz Máriának solosmája 1674 előtt keletkezett (vö. 409. sz. jz.), nagy valószínűséggel állítható, hogy az első kiadás a XVII. század utolsó harmadában, de biztosan 1693 előtt készült. A harmadik ismert, 1700-ban nyomtatott kiadás ajánlása szerint „Fénlett midőn először ki-nyomtatott ez Könyv, abban a Méltóságos Czobor név, mert Czobor Maria nevével diszekedett” Ami azt jelenti, hogy az első kiadás Czobor Máriának szóló ajánlással és az ő költségével jelent meg. A címzett valószínűleg Csáky Ferenc (megh. 1670) felsőmagyarországi főkapitány felesége és a harmadik kiadás költségeit adó Kollonics Ádámné Czobor Krisztinának rokona volt.

2. A második kiadást Melcer Annának költségével, neki szóló ajánlással 1693-ban Nagyszombatban nyomtatták. Melcer Anna férje Szentiványi László volt, aki a protestánsokat üldöző katolikus hírében állott; Bártfa, Szeben és Eperjes kapitánya, majd 1690-től gróf és Kraszna vármegye főispánja, a pozsonyi kamara tanácsosa volt. Rokonságban állott Szentiványi Mártonnal, a neves jezsuita professzorral és a nagyszombati nyomda prefektusával; bizonyára ez a kapcsolata is közrejátszott a népszerű magyar imádságkönyvnek felesége nevével való kinyomtatásában. (vö. NAGY IVÁN X, 637). E kiadásnak ma egyetlen példánya sem hozzáférhető. Leírását SZABÓ KÁROLY (MKsz 1879, 123–124) a lontói Rakovszky-könyvtár példánya alapján közölte a következő formában:

„Lelki Fegyverház Melyben Minden-féle lelki, és testi ellenség meg győzössére erős fegyver készetetet A Tekintetes És Nagysagos Melcer Anna ö Nagysága költségével, minden hiv, és Isteni szeretettel buzgó leleknek örömére egybe szedetet. Nagy Szombathban pedig ugyanon másodszor Nyomtatot, az Academiai bötükkel Friedl Adam Adam által M.DC.XCIII. Esztendőben. 4r. 206 lap. Elül: czil., ajánlás 2 szllan lev.”

3. A legkorábbi példányból ismert kiadás a harmadik, amely Czobor Krisztinának, Kollonics Ádám generális feleségének költségével Nagyszombatban 1700-ban jelent meg. Az egyetlen hozzáférhető példány csonka; hiányzik a címlapja és a végén néhány levél, a meglévő részek is helyenként erősen sérültek. A verses részek ebben jól olvashatók és a jelen szöveggel is alapjául szolgálnak. Címleírását ugyancsak a lontói Rakovszky könyvtár ma nem hozzáférhető példánya alapján KUDORA KÁROLY írta le (MKsz 1879, 213–214) a következő formában:

„Lelki Fegyver-haz, Melyben Minden-féle Lelki, és testi ellenség meg győzésére erős Fegyver készített. A' Meltosagos Czobor Szent Mihályi Groff Czobor Christina Asszony Ö Nagysága Költségével, minden hiv, és Isteni szeretettel buzgó léleknek örömeire egybe szedetett. Nagyszombathan, Nyomattatott az Academiai Bötükkel, Hörmann János által 1700 Esztendőben. 200 l. Elül: Cziml. 1 és 3 ajánló levél.”

(Az Országos Széchényi Könyvtárban RMK I, 1602/a) jelzettel található még egy csonka példány, amely a kalocsai jezsuita kollégiumból származik. Cím lapja és a vége hiányzik, megvan az I–198. lapja. A könyvtári leírás szerint a nyomtatás helye és ideje: „Nagyszombat 1700 körül” Tipográfiai jellege a nagyszombati műhely XVII. századi kiadványaira vall és jól elkülöníthető a *Lelki Fegyverház* XVIII. századi kiadásaitól is. Lapszámozása kevéssé eltér a Czobor Krisztina költséggel megjelent 1700-i harmadik kiadástól is. Nem lehetetlen tehát, hogy ez a csonka kiadás az elvesztett első vagy a példányból nem ismert 1693-i második kiadással azonos. A benne lévő verses szövegek az 1700-i kiadáséval azonosak és a kritikai közlés szempontjából közömbösek. A *Lelki fegyverház* kiadástörténete különben csak a teljes példányok előkerülése után tisztázható véglegesen.)

Az 1700-ban megjelent kiadást a nagyszombati akadémiai nyomda vezetője Kollonics Ádám generális feleségének, Czobor Krisztinának ajánlotta, akinek apja ugyancsak katona, Czobor Ádám generális volt (vö. NAGY IVÁN III, 207, 209–210). Az imádságoskönyv címének is megfelelő „katonás” jelleg az ajánlás gondolataiból is kitűnik. Szövege a következő:

Meltosagos Czobor Szent Mihályi GROFF CZOBOR CHRISTINA asszonymnak, a' meltosagos KOLLOGRADI GROFF KOLLONICS ADAM Uram ö Nagysága kedves Házas Társának, nékem nagy Asszonymnak Ö Nagyságának, Istentől minden jókat kívánok.

Nem csak régenten minden féle nemzetség alázatossan tisztelte 's illendő keppen nagyra magasztalta a' bátor s [...] vitéz Asszonymokat, hanem még e' jelen való, [...] békességesen folyó világ-is ugyan azokat kivált keppen való dicsirettekkel szokta böcsülleni. 's tiszt[...] Innen vagyon, hogy majd mindeneknél fe[...] [...] jcsoséges emlekezete Judith Asszonnak, kinek erős karjai az el-veszendő Bethulia Várasát Iolofernes haragjátúl meg-menték. Ugyan innen esett az-is, hogy mind eddig nem homályosodott-bé ama Amazon Asszonymoknak hírének fényessége, melyeknek roppant táborát csudállyák sokan, dicsirik többen merész hadakozásit; az kik a' Scythia béli, 's Görög népekkel meg-ütköztvén nem egyszer őket meg-szégyenítették, és győzedelmet vettek. Es noha a' Keresztyén Tartományokban meg-szűnt légyen immár e' féle fejér gyenge népnek táborozása, vannak mind azon által, nem kevesen találtnak, az kik ez Amazon Asszonymokat, nem csak más dicsiretes erkölcsökkel, hanem vitézségekkel is, elől haladgyák; midön tudni illik az ö Nazarethéli Fejedelmektől fel-emelet Kereszt Zászló [...]] lelki vitéztek harcolnak erőssen, vitézkd- [...]] dicsőségesen.

Ezek között egyik 's első vagy Méltóságos Grófné Czobor Christina Asszony! kinek bátor szívét, szép, nagy elméjét, Istenhez való szeretetét, buzgó áitatosságát ki ki el-gondollya, méltán azt áll-littya, hogy ha minden gyenge 's gyarló személy ebbe a' Lelki hadba vitéznek tetszik lenni. Te mint egy Keresztyéni erősséggel tündöklő Elöl járó Hadnagygya 's Generálissa légy, dicsirtessél sokaknak, sőt, csak nem minnyájoknak. Es nem kevesen csudállyák ugyan a' Te illy gyönyörű szép erkölcsi-dét, De nem csudálom én, a' ki jól tudom, hogy a' régi Poéta igaz mondása szerént: Non imbellem progenerant Aquilae Columbam, nem félő 's rettegő, noha szelid Galambok, hanem az vitéz Sasoktól, csak hansoló Sasok származni szoktak. Sőt inkább, azt csudálhatnám, ha illy dicsiretes nem vólnál, a' kiben ama Méltóságos Czobor vér olyan hathatóssá vált, hogy Te felőled mondhasam: Tu super-gressa es universas. Nem-is lehetne más keppen; mert minden Isteni erkölcsre nevedkvdn, illy Fő 's Méltóságos Férfinak Házas Társa lévél, a' melly az ö Vitéz erkölcsi 's cselekedeti által, méltó vala hogy Czobor Ádám Istenben el-nyugodott Atyádnak Generálisságát hordozná, és magában ugyan azt a' nagy Dicsőséges Urat mint egy fel-támasztaná ujobban, midön már más Czobor Ádám vála-ki belőle, akár tudományát, és elméjét, akár nyájasságát, és áitatosságát, akár vitezségét szemlélyed. De vallyon mi szükség mind Méltóságos Házas Társodat, mind Tégedet ennyire dicsírni Méltóságos Groffné nagy Asszonymom, a' kit az egész Hazánk dicsir, tisztel, szeret; Tudom hogy ezeket a' dicsiretteket-is, alig szenvedni el a' Nagyságod alázatossága; Azért inkább tisztelnem akarom Nagyságodat; ha meg-engedi.

De vallyon micsoda Tisztelettel imadom én Méltóságodat? Ha meg nem esalatkoztam megval-lom olly ajándéokra akadtam, az melly hogy kedves légyen, nem kétem. Hogy áitatos, örök emlekezetre méltó Lelki Fegyver-Házát építettett. A' munkás, a' mester-ember én valék. Fel-is épült már ez a' meg

gyözhetetlen fegyvereknek erős 's dicsőséges háza, a' melyben a' lelki fegyverek, az az a' szépséges szép Imádságoknak rendi olly ékessen tündöklök, hogy még az magas Egek vitézit-is, sőt a' seregeknek Urát-is az ő gyönyörködtető ékességével mint egy maga nézésére s' dicsiretjére hija-le magához. Igen-is illendő tehát hogy illy rendes, Lelki Fegyver-Házat nagy alázatossággal járulván, nem egyéb gondviselése alá adgyam, hanem egyedül az Méltóságos Aszszonyoságnak, a' ki egygik, és az egyedül oka vala az Lelki Fegyver-Ház épületinek, az az ki-nyomatásának. Az vagy Méltóságos Gróffné nagy Aszszonyom, ki meg nem elégedvén avval, hogy Istenedet minden féle áitatosságoknak gyakorlásival, szorgalmatossan tisztelnéd, azt cselekedted, hogy ez Könyv ki-nyomatása által többeknek módot, alkalmatosságot mutatnál az áitatosságra. Fénlett mindön először ki-nyomtatott ez Könyv, abban a' Méltóságos Czobor név, mert a' Tekéntetes és Nagyságos Gróff Czobor Maria nevével dicsekedett, engedgyed hogy most-is ugyan azon név ékesitse ötet, az az a' te szép dicsiretjére Méltóságos neved. Mellyet midön nagy alázatossággal kérek, hogy Méltóságodat hazánk ékességére, Férfjének örömére, hiv és Isteni Lelkeknek vigasztalására, a' jó Isten Békességnek és hadaknak Ura, a' szép nevededő magzattal egyetemben, éltesse sokáig kívánom.

Meltosagodnak
Alázatos Szolgálója
A' Nagy-Szombati Könyv nyomtató Háza.
(x₂a — x₄b fol.)

A negyedréti formájával a kor szokásos imádságoskönyv-típusától eltérő könyvben a különféle imádságok nyolc részre (fejezetre) osztva található. Ezek a következők:

- 1–16. lap: Első Részt, Reggeli Gyakorlás az-az szép reggeli isteni dicsiretek.
- 17–24: Második Részt. A' Penitentia Tartas Sacramentoma.
- 25–32: Harmadik Részt. Az Ur Vacsoraja.
- 33–54: Negyedik Részt Isteni Tiszteletnek gyakorlása, az-az külömb külömb féle szép Isteni dicsiretek.
- 55–113: Ötödik Részt. A' Szentséges Jesus Nevének tiszteleti.
- 114–140: Hatodik Részt. Isten Szent Anyjának Szeplötelen Szüz Marianak Tisztelete gyakorlása.
- 141–173: Hetedik Részt. Szentek Tisztelete gyakorlása.
- 173–199: Nyolczadik Részt. Keresztyén Embernek külömb külömb-féle szükségje idején való Gyakorlása.

Bár a *Lelki Fegyverház* megjelenési ideje túl van kötetünk időkorén, mégis részletes leírását adtuk, egyrészt azért, mert a 499. sz. himnusz kiadásához alapszövegül szolgált, másrészt meg azért, mert lehetséges, hogy elveszett első kiadása 1674 előtről való. (Ld. a 499. sz. ének jegyzetét.) Ugyanezért közzétesszük itt két másik, korábbi forrásokban nem szereplő darabját is. Az első a 16. lapon levő himnusz, amely az imádságoskönyv XVIII–XIX. századi kiadásában is változatlan szöveggel megtalálható:

Oh édességes Jesusom,
Jesus kegyes Királyom.
Kérlek mindenkor légy velem,
S' ez éjjelel maradj mellettem

Hogy gyarló testem nyugodgyék
De szívem el ne aludgyék,
Téged mindenkor láthasson,
Minden gonoszt távoztasson.

Ez az esti verses imádság a *Te lucis ante terminum* kezdetű breviáriumi completorium-himnusz (CHEVALIER 20138; AH 51, 42) parafrázisa, a szokásos harmadik versszak, a doxológia nélkül. Ismeretes egy négy strófás változata is a *Manuale Marianumból* (Nagyszombat 1700, 16), mely a *Lelki Fegyverház* szabadon átalakított szövegéhez hozzákapcsolja a több Mária-himnuszban is előforduló

Maria mater gratiae kezdetű strófának fordítását. Ez a század első felében az *Officium B. M. Virginis* (Pozsony 1643) és a *Cantus catholici* első kiadásában (Lőcse 1651) már megtalálható; ld. RMKT XVII/7, 175. és 176. sz. (jegyzetben a latin szövege). — A *Manuale Marianum* csak itt előforduló szövege a következő:

HYMNUS.

- 1 OH édeseseges Jesusom,
Oh Jesus, kegyes királyom,
Mindenkor, kérlek, gyámolom
S-ez ejel legy én oltalom,
- 5 2 Hogy gyarló testem nyugodgyék,
De szívem el-ne alugyek,
Mindenkor te veled lakjék,
Minden bün töle távozzék.
- 10 3 Engem az Angyal örizzen,
Sz. keresztel meg jegyezzen,
A' Sátán tölem el menyen,
Jesus maga velem legyen.
- 15 4 Malasztnak Anya Maria,
Irgalmasságnak Aszszonya,
Legy Lélkunk oltalmazója,
S vég órán bé-fogadoja,
Amen.

A *Manuale Marianum*ban a *Te lucis ante terminum* régebbi, szóról szóra történt fordítása is megtalálható, *Mivel már beestvéledett* kezdettel; ld. RMKT XVII/7, 171. sz.

Versformája: 8-8-8-8 (a-a-b-b illetőleg a-a-a-a rímképlettel). — Dallama ismeretlen.

Másik itt közlendő szövegünk a *Lelki Fegyverház* 148–54. lapján található kissofficium Szent Józsefről. Prózaí részeivel együtt közöljük:

OFFICIUM

Szent Josefről, a' Boldogságos szüz
MARIANAK iejyesséről.

A' MATUTINUMRA.

JESUS, MARIA, JOSEF.

V. Uram nyiszd meg az én ajakimat.
R. Es az én szám a' te dicsireteted hirdeti.
V. Istenem figyelmez segítségemre.
R. Uram siess segítségemre.
Dicsőség Atyának

Hymnus.

- 1 JOsef Dávid házzából születél,
Marianak Férjül jegyeztetél,
Jesus Attyának-is neveztetél.
Mert minden szentséggel tündöklöttél.

- 5   2 Oh Jesus! Szűz Anyád jegyessének,
Te kedves és hiv gondviselődnék,
Erdemeért szentséges Josefnek,
Halgasd-meg kérését Hiveidnek.

Antifóna. Üdvöz Légy Pátriárkáknak dicsősége, és az Isten Anya szent egy házának sáfára, mellynek az életnek kenyerét, és az valasztottaknak gabonáját meg tartottad.

V. Imádkozzál érettünk boldogsagos szent Josef.

R. Hogy méltuk legyünk a' Christus igiretire.

Könyörgjünk. A' Te szentseges szüléd Jegyessének érdemi, Uram, ségítsenek minket: hogy a' mit meg nem nyerhetünk, a' mi tehetségünkkel, a' nekünk az ő közben-járása-által adattassék. Ki-élsz és uralkodol mind örökkön örökké. Amen.

V. Uram halgasd-meg az én könyörgésemet.

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe.

V. Aldást mondgyunk az Urnak:

R. Halákat az Istenne.

A' Hivek Lelkei, Isten irtalmasságából békességben nyugodgyanak Amen.

A' PRIMARA.

JESUS, MARIA, JOSEF.

V. Istenem figyelmezz ségítéségre.

R. Uram siess ségítéségre.

Dicsőség Atyának

Hymnus.

- 3 NAgy bánattal láttad Marianak.
10 Terhes állapattyát szűz mátkádnak
De vigan hallád szavát Angyalnak,
Hogy okát adá ez mély titoknak.
Oh Jesus! Szűz Anyád jegyessének...

[Ezzel a bevezetővel kezdődik a Tertia, Sexta, Nona és a Vecernye, majd a Matutinum antifónája, és záradéka következik a könyörgéssel.]

A' TERTIARA.

- 4 BEthlehemben jutál Mariaival,
Hogy adót adnál Dávid Házával,
15 Születék Jesus: kit Sz. Annyával,
Imádál, s' Istennek Angyalival.
Oh Jesus! Szűz Anyád jegyessének...

A' SEXTARA.

- 5 HALLád Angyalnak szavát almodban,
Hogy Herodes dúl fül az várasban
20 Fel-vévéd Jesuskat az Polában,
S' vived Sz. Annyával Egyiptusban.
Oh Jesus! Szűz Anyád jegyessének...

A' NONARA.

- 6 MEg-hala Herodes Judaeában,
Meg-térél gyorsan Galilaeában,
Maradál Názáreth Várasában,
A' kis Jesust neveléd házadban,
Oh Jesus! Szűz Anyád jegyessének...

A' VECERNYERE.

- 25 7 AZ tizen-két Esztendő Jesuskát,
El vesztötöd, világ meg-váltóját,
De fel találván Angyalok Urát,
Ugy örzötöd mint szemed világát.
Oh Jesus! Szüz Anyád jegyessének...

A' COMPLETARA.

JESUS, MARIA, JOSEF.

V. Terics meg minket mi szabadító Istenünk.
R. Es fordics-el rollunk a' te haragodat.
V. Istenem figyelmezz segítségemre.
R. Uram siess segítségemre.
Dicsőség Atyának

Hymnus.

- 30 8 Bóldog vagy, mert napján haláloznak
Jesusnak karján, és Marianak
Adád lelked keblében Abramnak,
Kérek nyerj jó vég orát szolgálodnak.
Oh Jesus! Szüz Anyád jegyessének...

AJÁNLÁS.

- 35 EZ el-rendelt Horákat,
Nagy ajtatossággal.
Néked Josef mondottam,
En Lelki buzgósággal.
Hogy halálom oráján,
Segély imádságoddal.

A kisofficium feltehetően megvolt a *Lelki Fegyverház* elveszett korábbi kiadásaiiban is. Változatlan szöveggel megtalálható a XVIII–XIX. századi kiadásokban, valamint a *Lelki utiköltés*gben (Lőcse 1693, 112–18).

A *Manuale Marianum*ban olvasható változat (Nagyszombat 1700, 119–30), a completára szóló himnusz negyedik sora után egy ötödiket is fűz: *Ennekem-is szegény szolgálódnak*. (A régiségben ugyanis a *szolga* férfit, a *szolgáló* nőt jelentett, ez a sor tehát nagyjából volt alkalmazható.)

A teljes kisofficium megvan Pongrácz Eszter *Arany korona* (Nagyszombat 1719, 304–307) című imádságoskönyvében. A verses részekből szerkesztett, rövidített ének (az *Angyaloknak nagyságos asszonya* dallamára a XVIII. századi kéziratok források közül megvan a következőkben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 474); *Dőri-ék.* (1763–74, 295).

Szent József ünnepéről: 451. sz. jz.; a vers műfajáról: 409. sz. jz.

A vers eredetije a *Joseph David filius, Clara stirpe natus* kezdetű hórásének (CHEVALIER 9771), amely kisofficiumba foglalva több XVII. századi magyarországi latin imádságoskönyvben is megtalálható. Szövegét a *Varia Pietatis ac Sanctarum Precum Exercitia* című kiadványból (Tyrnaviac 1674, 251–57) közöljük:

Sabbatho OFFICIUM S. JOSEPHI
Sponsi B. Virg.

AD MATUTINUM.
JESUS, MARIA, JOSEPH.

Domine labia etc.
Deus in Adjutorium etc.
Gloria Patri, etc.

Hymnus.

Joseph David filius Clara stirpe natus,
Jesu Christi Domini Pater nuncupatus,
Matris Dei Sponsus coelitus vocatus,
Utriusque Custos coelo destinatus.

A. Salve Patriarcharum decus, et Ecclesiae Sanctae DEI oeconome, qui panem vitae, et frumentum Electorum conservasti.

V. Ora pro nobis beatissime Joseph,
R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

Oremus. Sanctissimae Gentricis tuae sponsi, quaesumus Domine meritis adjuvemur, ut quod possibilitas nostra non obtinet, ejus nobis intercessione donetur. Qui vivis.

AD PRIMAM.
JESUS, MARIA, JOSEPH.

Deus in adjutorium etc.
Gloria Patri, etc. Sic per omnes horas.

Hymnus.

TU, qui Sponsam gravidam, dolens cum videres,
Cogitabas anxius, an eam retineres;
Sed coelestis monitor, Ne amplius timeres,
In somnis admonuit, Ut potius gauderes.

Antiphona. Salve Patriarcharum. Versus. Oratio, etc.

AD TERTIAM.

Hymnus.

BETHLEHEM es profectus, censum soluturus,
Cum praegnante Virgine, ubi nasciturus
Erat mundi Dominus, quique mox facturus,
Ut ipsum infantulum esses amplexurus. etc.

AD SEXTAM.

Hymnus.

Cum Herodes impius in pueros saeviret;
Gabrielis monitu, ne amplius dormiret,
Retulisti Sponsae: sed tecum veniret,
Et accepto parvulo in Aegyptum iret. etc.

AD NONAM.

Hymnus.

HOstibus defunctis inde recessisti,
Et in Gallilaeam tecum reduxisti
Puerum, et Sponsam, sicut didicisti
Coelitus, et in Nazareth humilis vixisti. etc.

AD VESPERAS.

Hymnus.

O Qui JESum factum duodecim annorum,
Perdidisti tuum lumen oculorum;
Sed inventum postea in medio Doctorum,
Custodisti sedulus Regem Angelorum. etc.

AD COMPLETEORIUM.

JESUS, MARIA, JOSEPH.

Converte nos DEUS salutaris noster.
Et averte iram tuam a nobis.
Deus in adjutorium etc.
Gloria Patri, etc.

Hymnus.

Felix quem in ulnis JESus cum Maria,
Tenuit cubantem, dum in agonia.
Spiritus efflares, ut directa via,
Tenderes ad Patres, Fructus vita pia.
Antiphona. Vers. Oratio. Ut in Matutino.

COMMENDATIO.

HAs horas Canonicas cum attentione.
Dixi Sancte Joseph, tui ratione,
Ut sis memor mei in oratione,
Et vivamus simul in coeli regione. Amen.

A magyar fordításban *Oh Jesus! Szűz Anyád jegyessének* kezdetű, minden órában második versszakként ismétlődő strófának a latinban nincsen megfelelője. Ez valószínűleg a névtelen fordító leleménye.

Versforma: 10-10-10-10 (a-a-a-a), az Ajánlás: 7-6-7-7-7 (x-a-x-a-x-a). — Dallama ismeretlen.

A *Lelki Fegyverház* verses szövegeiről az alábbi táblázat nyújt áttekintést:

Lelki Fegyver Ház lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
16	Szép reggeli isteni dicséret Oh édességes Jesusom	Ld. fent	Manuale Marianum 1700
114	Makula nélkül fogantott Szűz Marianak solosmaja Üdvözlegy világ asszonya	409	Liliom Kertecske 1675
148	Szent Joseph solosmaja Joseph Dávid házából született	Ld. fent	Manuale Marianum 1700
170	Szűz Szent Apolloniáról hymnus Nyavalyások szószólója	445	Cantus Catholici 1674
171	Szűz Szent Rosaliához hymnus Tövis nélkül nyílt szép rósa	499	Cantus Catholici 1674

Két versnek az 1674-i kassai Cantus Catholiciben átalakított formájú előfordulása a szövegeknek korábbi, esetleg kézíratos hagyományban való terjedésére enged következtetni.

A Lelki Fegyverház népszerűségét mutatja, hogy 1856-ig további tizenhat kiadása jelent meg Nagyszombatban, Budán, Egerben, Komáromban, Pesten, Pozsonyban és Vácott. Irodalom: GAJTKÓ 1939, 45–46.

Lelki Utiköltés (1693)

Kongregációs kézikönyv a kereszten haldokló Krisztus tiszteletére, a rosznyói jezsuita rezidenciában 1693-ban alapított jámbor társulat tagjai számára. A könyvecskének egyetlen kiadása ismeretes. Leírása a következő:

Lelki Utiköltés avagy, E' Földön buidoso Léleknek Üdvösséges foglalatossága, melyet az halálra vált, és keresztfán meg-hólt Ur Jesus neve-alal kezdetett Rosnyai Congregatio egyben szedet, à Boldog halálra kiszülő híveknek vigasztalására.

Ki-nyomtatatot Nemzetes Posgai Gaspar Uram költséggel.

Lötsén Brewer Samuel által M.DC.XCIII.

24 + 191 + 1 lap. 12r. RMK I, 1444.

A címlap után az ajánlás olvasható:

Elöl járó Oktato Rende ennek à Gyülekezetnek.

Buidosok vagyunk ez számkivetésnek helyén mind addig, míg az örökké-valoságnak kapuján által lépvn örökös hazánkban nem jutunk: minnyájan előb vagy utób nagy lépésekkel egy célhoz közelgetünk; s' boldogok, ha végső lépésünket olly vigyázó készüllettel ujtjuk, hogy az elők tartományában meg nyugodjunk. Az Egből hallotta aszt Szent János: Boldogok az halottak, a' kik az Urban hálnak meg. Már mostantúl fogva mondgya a' Lélek, hogy meg nyugodgyanak az ő munkajoktól: mert az ő cselekedetek követei őket. [Jel 14, 13] Ennek az egyedül kívánatos Boldogságnak ugy mint üdvösséges boldog halálnak el nyeréséért, a' Jesus Társaságának szerzeti egy bizonyos Gyülekezetet inditot, melly Halálra vált Kristus Congregatiojának, vagy Társaságnak neveztetnék; kit is szép butsukkal, és lelki ajándékokkal böven fel ékesétettek a' Romai Papak, hogy bé iratván magát ki ki c' Társaságban,

annak Regulái szerént, ugy kiszülnének a' boldog kimúlásra, hogy halálok oráján a' keresztfán halálra vált Ur Jessussal bizodalmasan mondassák: Atyám a' te kezeidben ajánlom az én lelkeket. Lucae 23. Aszt minden hiveknek atyafiai szeretettel kivannya

a Pater Jesuiták gondviselése
alat virágzó Halálra vált Ur
Jesus Rosnyobányai Congregatioja.
(A_{12a-b} fol.)

A címlapon megnevezett Posgai Gáspár az esztergomi érsekség provizora, a jezsuiták barátja és jótevője és 1693-ban Rozsnyó város bírása (polgármestere) volt. Neve a rozsnyói rezidencia történetében ismételtelen olvasható. 1689-ben a templomnak egy Borgia Szt. Ferenc megterését ábrázoló nagyméretű képet ajándékozott. Az 1690–1692. években az atyáknak egy-egy hordó bort adott. 1693-ban, a kongregáció alapításának évében a rozsnyói háznak négy tagja volt: Gazdag György rektor és Balogh Tamás magyarok, Sipski Dániel cseh atya és Rajmanus Mihály magyar klerikus. A magyar páterek egyike lehetett a fenti ajánlás írója és a könyvecske szerkesztője. A kongregáció alapításáról pedig nyilván a rektor jegyezhetette be a háztörténetbe az 1693. esztendő emlékezetre méltó eseményei közé a következőket:

... Crevit in his partibus divinae Majestatis Honor Sodalitate Christi in cruce agonizantis, hoc anno primo in medio quasi acatholicorum inchoata, quam G(enerosus) D(ominus) Casparus Posgay Oppidi Rosnaviensis actualis Judex et bonorum Archi-Eppalium Provisor, grandiori et eleganti Damascisso vexillo, atque sumptuoso albo congregationis huius expensis procurato, pie ac liberaliter augmentavit ... (a margón: Inchoata Congregatio Agoniae).

(Historia Annu Residentiae Societatis Jesu Rosnaviensis ab Anno Domini 1656 continuata, fol. 9v. Budapesti Egyetemi Könyvtár kéziratára: Ab 100.)

Tehát Posgai Gáspár alapította a' jámbor társulatot, és ellátta a szokásos kellékekkel, szép és nagyméretű damasztból készített zászlóval és értékes albummal, amibe beírták a szabályzatot, a búcsúkat és időről időre a tagok névsorát. Az idézett megjegyzésből az is kitűnik, hogy az alapításnak missziós-terítő célja is volt, és az új egyesület vallási gyakorlatai, az évenként megült búcsúünnep a város evangélikus polgárait is hatással volt. Ettől kezdve a háztörténetben minden esztendőben rövid beszámoló olvasható a társulat működéséről.

A könyvecske tartalma a következő. Az elején a mennyegzőre tiltott napok, a változó ünnepek táblája és a kalendárium (A_{3a} — A_{12b} fol.) után a társulat szabályai és imádságai (Az Halálra vált ... Ur Jesus Congregatiojának Búcsújáról, Reguláiról, és ajtatos Imádságiról, 1–12. lap), a Hétfői Lítania, e' Társaságból ki-múlt Atyánk fiának lelkekért (13–19), a Pénteki Lítania, a' Christus kin-szenvedéséről az élő Társaság bélieknek boldog kimúlásokért (20–29), majd A reggeli, és estvéli ájtatosságról (30–50) című rész található. Ezután következik kilenc verses kisofficium az alábbi táblázat felsorolása szerint; közben az első után a Lítania az üdvösséges Jesus nevérol, a harmadik után a Lauretomi litania. Ez a könyvecske legterjedelmesebb része (51–161). A záró részben a gyónásról, áldozásról és más különféle alkalmakra szóló imádságok vannak (162–191). A verses szövegek közül két kisofficium a XVII. század első felének forrásaiból ismert, további két kisofficiuma (423. és 439. sz.) a többi forrásnál bizonyíthatóan korábbi verziót őrzött meg, s ezért kiadásunk alapszövegéül választottuk. Könnyen lehetséges tehát, hogy többi verses szövege (egy himnusz és három kisofficium) is korábbi kéziratok hagyományra megy vissza, s ezért e szövegeket is közreadjuk itt, a jegyzetekben.

Az alábbi himnusz *A reggeli és estvéli ájtatosságról* című részben, a 31. lapon található, és ez az egyetlen előfordulási helye:

Hymnus.

I Már meg-virradván éj után,
Kérjünk Istent le-borúlván,
Hogy minket ez nap fáradván,
Bűnbe ne ejesen a' Sátán.

- 5   2 Ugy folyjon nyelvünk szollása,
Ne hallassék dúlfúlása,
Szemeinknek nyargallása,
Világ hivságát ne lássa.
- 10   3 Mint hó tiszta legyen szivünk,
Tavozzék minden restségünk,
Jozan légyen eledelünk,
Hogy jora hodullyon testünk.
- 15   4 Hogy ez nap jól el-nyugodgyék,
S' Bóldog ej ránk következzeék,
Világtúl szivünk búcsúzzék.
Egy Isten tölünk áldassék.
- 20   5 Dicsőség Légyen Istennek,
Atya Fiú szent Léleknek,
Egyenlő Három személynek,
Egy állatú Istenségnek.

Reggeli verses imádság, a zsolozsma első kis órája (prima) *Jam lucis orto sidere* kezdetű himnuszának (CHEVALIER 9272; AH 51, 40) fordítása. Szerzője ismeretlen.

A latin himnusz korábbi, XVII. századi fordítása *Hajnali csillagnak* kezdettel Hajnal Mátyás elmélkedő könyvéből (1629, 1642) ismeretes; ld. RMKT XVII/7, 75. sz., jegyzetben a latin eredeti szövege.

Versformája: 8-8-8-8 (a-a-a-a). — Dallama ismeretlen.

Az alábbi három kissofficiomot a himnuszokat kísérő prózai szövegekkel (versiculus, responso-rium, antiphona, könyörgés) együtt közöljük. (A műfajról ld. 409. sz. jz.) A 119–30. lapon olvasható kissofficium Xavéri Szent Ferenc tiszteletére mondandó:

OFFICIUM

Xaverius szent Ferenczről. Indiának Apostoláról.

A' MATUTINUMRA.

V. Uram nyisd-meg az én ajakimat.

R. Es az en szám a' te dicsiretedet hirdeti.

V. Istenem figyelmezz segítségemre.

R. Uram siess segítségemre.

Dicsőség Atyának, Fiúnak, es Sz. Léleknek: Mi képpen kezdetben vala, és most, és mindenkoron. etc.

Hymnus.

- 1 Virágjaban életének,
Xavier világ kincsének,
Ellene-mond szépségének,
S' minden gyönyörüséginek.
- 5   2 Tüzétől Ignátiusnak,
Szive szent Xaveriusnak,
Gyuládoz; Hogy szolgáljának,
Aldozza magát Jesusnak.

3 Jesus már öröké áldlak,
10 Hogy ki-hoztál ez világnak,
örvényéből; S' te szolgálodnak,
Választottál, és fiadnak.

Antifona. Gen: 12. v. 1. Meny-ki földedből, és rokonságod közzül, és az Atyád házából, és jöj a' foldre, melyet néked mutatok.

V. Meg-találtam az Jesse fiát az én szívem szerint valo férfiat: Act: 13. v. 22.

R. A' ki meg cselekszi minden akaratomat.

Könyörögjünk. Ur Isten, ki indiának [!] Nemzettségét, Xaverius Szent Ferencz praedikállasa, és csuda-tételi által, a' te Anya szentegy házában [!] hoztad: Engedel kegyelmessen, hogy a' kinek dicsőséges érdemit tiszteljük, jószágos cselekedetinek-is kövessük példait. A' mi Urunk Jesus Christus-által, ki te veled, és a' te szent Lélekkel él, és uralkodik örökkön örökké. Amen.

V. Uram halgasd-meg az én könyörgésemet.

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe.

V. Aldást mondgyunk az Urnak:

R. Halákat az Istennek,

A' Hivek Lelkei Isten irgalmasságából [!] békességben nyugodgyanak Amen.

A' PRIMARA.

V. Istenem figyelmezz segítségemre.

R. Uram siess segítségemre.

Dicsőseg Atyának, és Fiúnak, és Sz. Léleknek etc.

Hymnus.

4 SZent Xaverius Indián,
Utolsó világ Határán,
15 Könyörülvén nagy vakságán,
[...]

5 Vevé Jesust ö szívében,
Hogy a' Pogány nemzettségben,
Hirdetvén minden helyekben,
20 Juthatnának dicsőségben.

6 Tüze Jesus szerelmének,
Gyúlaszsa lángiát szívemnek,
Szolgálattára népének,
Dicsőségére nevének.

Antifona. Isa. 18. v. 2. ERedgyetek gyors Angyalok, a' meg-romlott, és meg-szaggattott, a' várakozó, és el tapodtatott Nemzettséghez, melynek földét el-ragadozták a' folyó vizei.

V. Adtalak [!] téged a' Pogányoknak. Isa: 49. v. 6.

R. Hogy Üdvözítőm légy a' foldnek végső határaig.

Könyörögjünk. Ur Isten, ki Indiának etc. mint fol 120.

A' TERTIARA.

[A bevezetés mint a Primánál.]

Hymnus.

- 25   7 Bizonsága Pogányoknak,
            Sokasága nagy csudáknak,
            Xáveriust Apostolnak,
            Kialtyák, s' Jesus társának.
- 30   8 Magát még-is utolsónak,
            Xávier nem Apostolnak,
            Hanem mondgya szolgálójának,
            Leg-kisseb halgatójának.
- 35   9 Jesus, kevélyek rontója,
            Kisdedek magasztalója,
            Légy szívünknek alázója,
            S' Menyben fel magasztálója.

Antifona 2. Reg: 6. v. 21. AZ Ur előtt, ki el-valasztott engem, aláh-való lészek inkább hogy sem vóltam és alázatos lészek szemeim előtt, és dicsőségesbnek láttatom.

V. Hogy mindeneget üdvözétnék.

Könyörögjünk. Ur Isten, ki Indianak, etc. fol 120.

A' SEXTARA.

[A bevezetés mint a Primánál.]

Hymnus.

- 40   10 NAP-keletben ezer helyben,
            Szent Xáverius járt mellyben,
            Bizonyitnyak hogy epségben,
            Elt mindenütt szüzességben.
- 45   11 Hóltá után koporsóban,
            Teste hogy nem tére porban,
            Jele szüzekkel egy karban,
            Lelke nyugszik meny országban.
- 45   12 Oh Jesus! Szüzek virágja;
            Szüz virág szál Jesus Anya,
            Menyben szüzesség illatya,
            Engedd szívemet hogy vonnya.

Antifóna. Sap: 4. v. 1. OHI melly szép a' tiszta nemzetség a' fényességgel! Mert halhatatlan annak emlekezete; Mert mind az Istennél, s' mind az embereknél ismértes.

V. Ezek követik a' Báránt valáhová mégyen Apoc. 14. v. 4.

R. Mert macula nélkül valük az Istennek Királyi szeki előtt.

Könyörögjünk. Ur Isten ki Indiának etc. fol 120.

A' NONARA.

[A bevezetés mint a Primánál.]

Hymnus.

- 50 13 HAtáráról Indiának,
Munkájáról Pogánysagnak,
Bötüje Ignacziusnak,
Csak egy hija: enged annak.
- 14.A' nap-is jár gyorsasággal,
De eggyez Alkotojával,
55 Mert ha akarja jár, vagy ál,
Ugy Xavier Jesussal ál.
- 15 Nevednek első betűjét,
Ismérem Jesus bélyegét,
Hozza életemnek végét
60 Csatlom, s' engedelmességét.

Antifona. Prov: 1. v. 8. HAlgasd Fiam az Atyád oktatását, és el ne hadgyad az Anyad törvényét
hogy kedvesség adassék a' fejednek, és arany láncz a' nyakadban.

V. A' könyvnek summájában írva vagyon felölem. Psal. 39. v. 9.

R. Hogy a' te akarotodat cselekedgyem.

Könyörögjünk. Ur Isten ki Indiának etc. fol 120.

A' VECERNERE.

[A bevezetés mint a Primánál.]

Hymnus.

- 16 XAverius Jáponiát,
Meg-térité és Indiát,
Khinának ki-nyesé úttját,
Igy fejezé-bé pálláját.
- 65 17 Bátran mondá: Én bait vittam,
Ellenséggel jól harczoltam,
Rolla diadalmat hoztam,
Jesust így gazdagítottam.
- 18 Légy nékem oh én Jesusom,
70 Mikor testül lesz válásom,
S' Ez világtúl búcsúzásom,
Jutalmam csak te Jesusom.

Antifona. Psal. 3. 90. v. 15. VÉle vagyok a' háborúságban, meg mentem ötet hosszú napokkal
betöltöm ötöt, és meg-mutatom neki az én szabadtásómat.

V. Igen tiszteltetek a' te barátid Ur, Isten.

R. Es igen meg-erősödött az ő Fejdedelemségék.

Könyörögjünk. Ur Isten, ki Indiának etc. fol 120.

A' COMPLETARA.

V. Térjcs-meg minket mi szabadító Istenünk.

R. Es fordicsd-el rólunk a' te haragodat.

V. Istenem figyelmezz segítségemre.

R. Uram siess segítségemre.

Dicsőség Atyának, és Fiúnak, és Sz. Léleknek etc.

Hymnus.

19 Atyánk már Jesushoz mentél,
S' Dicsőségben helyeztettél,
75 Kérünk rollunk emlekezzél,
Hazánkról se feletkezzél.

20 Tudgyuk csuda tetelidnek,
Erejét, s' könyörgésidnek,
Hozzad futó bünösöknek,
80 Nyerj kegyelmet, s' mindeneknek,

21 Nyerd meg nekünk Meny-országban,
Egy hét légyen Országunkban,
Egy szívünk az szolgálásban,
S' Jesust lássuk boldogságban.

Antifona. 2. Mach: 15. v. 14. EZ az Atya-fiaknak, és az Izraël népének szeretője: ez a' ki sokat imádkozik a' népért és az egész szent Varasért.

V. Imádkozzál éretünk szentséges Xaverius Ferencz.

R. Hogy méltok legyünk a' Christus igiretire.

Könyörgjünk. [!] Ur Isten, ki Indiának etc. 120.

Kisofficium Xavéri Szent Ferenc tiszteletére. Ld. 528. sz. jz. Szerzője, forrása vagy más szövegváltozata nem ismeretes. A hét hóra három-három strófás himnusza a szent élettörténetét idézi.

Versforma: 8-8-8-8 (a-a-a-a).

Dallama ismeretlen.

A 14. sor a nyomtatásból kimaradt.

A *Lelki Utiköltség* 131–40. lapján az alábbi kisofficium olvasható:

OFFICIUM

Szüz Sz. Borbára Mártírról.

A' MATUTINUMRA.

V. Uram nyisd-meg az én ajakimat.

R. Es az én szám a' te dicsiretedet hirdeti:

V. Istenem figyelmezz segítségemre.

R. Uram siess segítségemre.

Dicsőség Atyának, és Fiúnak, és Sz. Léleknek etc.

Miképpen kezdetben vala, és most, és mindenkoron, és örökkön örökké. Amen.

Hymnus.

- 1 KEzde a' nap az égen félneni,
Kezde a' földön világoskodni,
Midön Bórbára kezdé szenvedni,
Egy setét házban.
- 5 2 De az világosság alkotója.
Kegyelmét a' Sz. Szűzhöz mutattya.
Mennyei fénnel világositya
Midön az Házban
- 10 3 Nem csak tömlöcze világossággal,
Nem csak szive bozgo kívánsággál,
Ha nem néki mennyei malasztal,
Bé-telek Lelke.
- 15 4 Dicsiret neked Atya, s' dicsőség,
Dicsirjen Fiú, minden Nemzetség.
Téged-is áldgyon földi kerektség,
Szent Lélek Isten.

Antifóna. Sap. 4. OH melly szép a' tiszta Nemzetség a' fényességgel! Mert meg-halhatatlan annak emlekezete: Mert mint az Istenél s' mind az embereknel ismérctes.

V. Imádkozzál érettünk késedelem nélkül szüz Sz. Borbára.

R. Hogy méltók legyünk ez orától fogva mindenkor Christus malasztára.

V. Uram halgasd-meg az én könyörgésemet.

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe.

Könyörögjünk. MUTasd-meg nekünk kérünk Uram, a' te kegyelmességednek irgalmasságát, mellyet a' te Martirodban, szüz szent Borbárában, kegyessen, és irgalmassan meg-mutattál; Hogy az ő könyörgése, és érdeme-által, az hertelen és véletlen haláltól meg-szabadollyunk: és halalunk napja, és orája előtt, a' te Sz. Testednek, és szent vérednek, és az utolso Sz. Kenetnek szentségivel, üdvösségesen meg-erősitessünk, és az ő esedezése által, minden ellenséginknek incselkedésétől meg oltalmaztassunk és te hozzád kegyes ájtatossággal, és vigassággal juthassunk. A' te Sz. Fiad, a' mi Urunk Jesus Christus által, ki te veled, és a' szent Lélekkel egyetemben, él és uralkodék örökkön örökké. Amen.

V. Uram halgasd-meg az én könyörgésemet.

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe.

V. Aldást mondgyunk az Urnak.

R. Halákat az Istennek.

A' Hivek Lelkei Isten Irgalmasságából békességben nyúgódgyanak Amen.

A' PRIMARA.

V. Istenem figyelmezz segítségemre:

R. Uram siess segítségemre.

Dicsőség Atyának...

[Valamennyi óra ugyanigy kezdődik.]

Hymnus.

- 5 FEI-gyulada Atyának Haragja,
Leányát az Oltárhoz ragadgya,
Kénszeriti, s' kéri hogy imádgya,
Az Poganj Istent
- 20

6 Gyötrik, kiozzák szüz Sz. Borbárát,
De vigan szenvedti Testi kinnyát,
Aldgya csak e' világ alkotóját,
Az igaz Istent.

Dicsiret néked Atya, s' etc.
[Valamennyi óra befejezése azonos a Matutinuméval.]

A' TERTIARA.

25 7 A' Szent szüz a' Búróhoz vitetik,
Halálra hamissan ítéltetik,
Sietséggel kezében adatik.
Kinző Hohérnak.

30 8 Hohér forgattya pallosát,
Héjában rettentti szent Borbárát,
Mert csak egy üdvözítő Jesusát,
Vallya Urának.

Dicsiret néked Atya, etc.

A' SEXTARA.

35 9 MEzitelen mikor vetköztetik,
Gyenge Teste meg-ostoroztatik,
Talpig maga vérben kevertetik,
Igy kiozzatik.

40 10 De kinnyaiban el nem hagyatik,
Istentől mert ő látogattatik,
Sebeibül meg-gyogyittatik,
S' Vigasztaltatik.

Dicsiret néked Atya, etc.

A' NONARA.

11 NOha kinnya igen nevelkedik,
De elméje semmi nem változék,
Azért fegyver alá itiltetik,
Kézben adatik.

45 12 Mellye vass fogoval szaggattatik,
Tüzzel, szent oldala égettetik,
Arczúl, nyakon, rútúl csapdostatik
Foga töretik.

Dicsiret néked Atya, etc.

A' VECERNYERE.

50 13 ÜDvöz-légy Christus Martira,
Tiszteletes szent Borbára,
Paradicsom szép virága,
Liliomnak tisztasága.

- 55 14 Üdvöz légy oh tellyes szépség,
Szeretemben foglalt épség,
Tekéntetes ért Nemesség,
Minden jószág közt ékesség.
- 60 15 Üdvöz-legy szent szüz Borbára,
Halgass jegyessed szavára,
Teged ki hiv Bóldogságra,
Menyben fénlő koronára.
- 65 16 Üdvöz-légy Maculátlanság,
Szép vagy mint fel-tetczet újság,
Vég énekben szó hangosság,
Benned ép az ártatlanság.
- 70 17 Üdvöz-legy bóldog Borbára,
Jegyessedhez társaságra,
Készültél szep házasságra,
Mennyei nagy Aszszonyságra.
- 18 Üdvöz-legy szép gyöngy virág szál,
Ki Jesus szerelmében ál,
Tudgyuk hogy meg-bóldogultál,
Mi érettünk imádkozzal.

A' COMPLETARA.

- 75 19 ERzi Borbára Attya Pallosát,
Mellyel mészárollya gyenge nyakát
De azzal neveli ő jutalmát.
Mennyen és földön.
- 80 20 Földön ez világ tartya tetemét,
Menyben Isten helyezteté lelkét,
Hogy áldgya, s' dicsirje teremőjét
Vég nélkül Amen.

Dicsiret, néked Atya

A kisofficium Szent Borbála ünnepére (ld. 533. sz. jz.) készült. Változatlan szöveggel megvan még a *Manuale Marianumban* (Nagyszombat 1700, 104–18), itt a *Leiki Utiköltség* néhány sajtóhibája ki van javítva. (Ld. alább a 45., 55. és 62. sorhoz írt jegyzetet!)

A órás ének latin eredetije a hozzátartozó prózai részekkel együtt megtalálható több XVII. századi hazai latin imádságoskönyvben. Szövegét a *Varia pietatis ac sacrarum precum exercitia* (Tyrnaviae 1674, 236–244) c. gyűjteményből közöljük:

OFFICIUM PARVUM
DE S. BARBARA, VIRGINE, ET MARTYRE.

AD MATUTINUM.

Domine labia mea aperies.
Et os meum annunciabit laudem tuam.
Deus, in adjutorium meum intende, etc.
Gloria Patri, et Filio, etc.

Hymnus.

- 1 COperat solis jubar albicare,
Cooperat terris radiare lumen;
Diva cum plenis tenebris inivit,
Barbara claustrum.
- 2 Sed Sator lucis Deus, et diei,
Plenus affulsit radiante luce,
Plenus affluxit miserationum,
Fluminis instar.
- 3 Cincta nec tantum fuit illa luce,
Sed voluptates etiam beatas
Inter et circum penetrale cordis,
Barbara sensit.
- 4 Sint tibi grates, Pater, atque laudes,
Nulla te, Fili, taceat vetustas,
Spiritus Sancti penetret per omnes
Gloria terras.

Ant. O quam pulchra est casta generatio cum claritate! immortalis enim est memoria illius, quoniam apud Deum nota est, et apud homines.

Ora pro nobis sine mora S. Virgo Barbara.
Ut simus digni ex hac hora semper Christi gratia.
Domine exaudi orationem meam.
Et clamor meus ad Te veniat.

Oremus. Ostende nobis Domine quaesumus tuae pietatis misericordiam, quam in Sancta Virgine et Martyre tua Barbara, pie et misericorditer ostendisti, ut ipsius precibus, et meritis, a subitanea et improvisa morte liberemur, et ante diem et horam exitus nostri, tui sacratissimi Corporis et Sanguinis, Sacraeque Unctionis Sacramentis salubribus muniamur, eaque intercedente ab omni hostium incurso protegamur, et ad te pia devotione et lacticia perducamur. Per Dominum nostrum JESum Christum, etc. Amen.

AD PRIMAM.

Hymnus.

- 5 PLenus irarum Pater, et Deorum
Filiam saevum rapit ad tribunal,
Urget, ut suplex veneretur aras
Filia thure.
- 6 Barbaris, quamquam cruciata poenis,
Non tamen jussis gerit obsequelam:
Stat suis verbis, fideique leges
Barbara servat.

Sint tibi grates, etc.
Antiph. Oratio. etc.

AD TERTIAM.

Hymnus.

7 SACra cum Virgo venit ad tribunal,
Impius Judex tonat inter enses,
Audet in verae fidei Parentem
Fundere probra.

8 Ni Jovem Virgo precibus fatiget,
Impius Judex gladium minatur,
Virgo sed flocci facit imperata,
Judicis ensem.

Sint tibi grates, etc. ut sup.

AD SEXTAM.

Hymnus.

9 VIRgo Divorum sacra cum tuetur,
Nuda crudeli laceratur ictu.
Manat è membris cruor, et cruore
Terra madescit.

10 Acriter quamvis laniata Virgo,
Non tamen mentem laniata mutat,
Carcerem visit Deus, et medelis
Vulnera curat.

Sint tibi grates, etc. ut supra.

AD NONAM.

Hymnus.

11 SI licet Virgo satiata poenis,
Non tamen poenis saturata mens est
Judicis, ferrum jubet expediri
Judicis ira.

12 Virginis ferrum venit in mamillas,
Virginis flammae veniunt in artus,
Virginis pugno quatiuntur ora
Numinis ergo.

Sint tibi grates, etc. Ut sup.

AD VESPERAS.

Hymnus.

13 Ave martyr gloriosa
Barbaraque generosa,
Paradisi vernans rosa,
castitatis lilium.

- 14 Ave virgo pulchra tota,
Charitatis fonte lota,
dulcis, mitis et devota,
vas virtutum omnium.
- 15 Ave criminis ignara,
Sponsum audis voce clara:
„Veni pulchra, veni cara,
Veni, coronaberis”.
- 16 Ave Barbara serena,
Pulchra, quasi luna plena,
Singulari cantilena
Sponsum agnum sequeris.
- 17 Ave Barbara beata,
Quae cum sponsa praeparata
Nuptiarum adoptata
Introisti gaudia.
- 18 Ave fulgens margarita
In corona JESu sita,
Tam in morte, quam in vita
Sis nobis propitia. Amen.

Antiph. O quam pulchra, etc. Versus. Oratio. Ut sup.

AD COMPLETORIUM.

V. Convertite nos etc.
V. Deus in adjutorium etc.
Gloria Patri etc.

Hymnus.

- 19 Virgo crudelis Patris icta ferro
Virgo mortali spoliata vita,
Auget astrorum sacra tecta donis
Auget et orbem.
- 20 Membra nam servat tumulata mundus,
Spiritus vero nitet inter astra,
Et serenata sine fine cernit,
Numinis ora.
- Sint tibi grates, etc. Ut Sup. etc.

A kisofficium a maga egészében XVII. századi szerkesztmény. A vers a *Coeparat solis jubar albicare* kezdetű matutinumhymnusz kezdősorával az *Officium Rákocziánium* 1763-i kiadása nyomán került bele a nemzetközi himnológiai irodalomba (CHEVALIER 36293), ahol összesen tizennégy versszaknyi terjedelemben regisztrálták. A vespers-hymnusz a kisofficiumba betétként került. Ez az *Ave martyr gloriosa* kezdetű, német nyelvterületről származó XV. századi sequentia női vértanúk (Barbara, Margarita) ünnepére (CHEVALIER 1915; MONE III, 212; AH 55, 96). A hazai középkori liturgikus források közül egyedül a *Kassai Gradualé*-ban (OSzK, Cod. Lat. 172, I, 348 és II, 345) található meg kottás változata *Ave virgo gloriosa* kezdettel (dallamára vö. RAJECZKY 1956, 282–83). Mivel ez a

betét-darab mind a latin, mind pedig a magyar változatában a kisofficiumba szerkesztve található, a latin órás versekkel együtt közöltük. A órás vers önálló énekként csupán a XVIII. század második felében keletkezett kántorkönyvekben fordul elő: *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 302), *Bozóki Mihály kéziratosa énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 405; nótajelzése: O Deus ego amo).

Verforma: 10-10-10-5 (a-a-a-a); a vesperás himnuszában: 8-8-8-8 (a-a-a-a).

XVII. századi dallama ismeretlen.

45 A *Lelki utiköltés*g nyilvánvalóan hibás *fogával* szavát a *Manuale Marianum* alapján javítottuk.

55 A *Lelki utiköltés*gben a sor első szava: *Tekéntetesére*, ami értelmetlen is, és hibás szótag-számtöbbletet eredményez. A *Manuale Marianum* szövegétadtuk; ért = teljes, tökéletes. (NySz I, 663; az itt közölt példamondatok közül a Virginia Codexé magyarázza a legjobban e helyet: Fenlik vala nagi erth erkwlczel.)

62 A *Lelki utiköltés*gben *fel-tetezet* olvasható, de értelmileg is, szótagszám tekintetében is jobb a *fel-tetzet*, (=feltűnt, apparuit), melyet gyakran használtak égi jelenséggel kapcsolatban (NySz III, 644–45). Újság = újhald (NySz III, 850).

63 Vég = víg

71 meg-bóldogultál = boldoggá lettél.

A *Lelki utiköltés*g harmadik itt közlendő kisofficiuma a 141–49. lapon található. Ezt is a prózai betétekkel együtt adjuk:

OFFICIUM.

Kinek-kinck szent Patronussáról.

A' MATUTINUMRA.

V. Uram nyisd meg az én ajakimat.

R. Es az én szám a' te dicsiretedet hirdeti.

V. Istenem figyelmezz segítségemre.

R. Uram siess segítségemre.

Dicsőség Atyának, Fiúnak, es Sz. Léleknek:

Mi képpen kezdetben vala, es most, es mindenkoron etc.

Hymnus.

1 Üdvöz Légy szentséges Patronusom,
Téged rendelt nékem én Jesusom,
Légy minden nyavalyámban orvosom,
Es ellenségim ellen paisom.

5 2 Reám-való gondvéscélésednek,
Tulaidonitom, s' könyörgésidnek,
Bocsánattyát undok vétkeimnek,
S' Jobbúlását feslet életemnek.

Antifona Jacobi. 1. v. 12. Bóldog ember, a' ki a' késértetet, szenved, mert mikor megprobáltatik el-vészi az életnek koronáját, melyet igirt az Isten az ötet szeretőknek.

V. Dicsőséggel, es tisztelettel meg-koronászd ötet.

R. Es a' te kezeidnek alkotmányin helyesztetted ötet.

Könyörögjünk. Engedd-meg nekünk, kérünk téged mindenható Ur Isten, hogy az en Patronusomnak Sz. N. N. Könyörgése-áltl minden Lelki es testi, veszedelemből meg-szabadúllunk, es az örök bóldogságnak nyugodalmlában bé-vitessunk. A' mi Urunk Jesus Christus által Amen.

V. Uram halgasd-meg az én könyörgésemet.

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe.

V. Aldást mondgyunk az Urnak:

R. Halákat az Istennek.

A' Hivek Lelkei, Isten irgalmasságából békességben nyugodgyanak. Amen.

A' PRIMARA.

V. Istenem figyelmezz segítségemre.

V. Uram siess segítségemre.

Dicsőség Atyának, es Fiúnak, és Sz. Léleknek. etc.

[Ugyanígy kezdődik a következő három kis óra és a vecsernye is.]

Hymnus.

10 3 TE ez földön jó harczot harczoltál,
Ellenségről diadalmat hoztál,
Nagy jutalomra menyben jutottál,
Dicsőséggel meg-koronáztattál.

15 4 Tekéncs reám menyből te szolgáladra,
Vezérelly a' bődogság úttára,
Mert én életerme nyomorúságra,
Jutott ez világon, s' baj-vivásra.

Antifona. Ecl. 15. v. 3. ETeti ötet, az életnek és értelemnek kenyérével, és az üdvösséges bölcseségnek vizével itattya ötet a' mi Urunk Istenünk.

V. Az igaz mint az Pálma-fa virágzék.

R. Mint a' Libiánus [!] Cedrusa sokasodik.

Könyöröjünk. Enged meg nekünk kér: etc. fol 142.

A' TERTIARA.

V. Istenem

Hymnus.

20 5 NÉked most mindenek örvendeznek,
Földön, mennyen, áldást énekelnek,
Mert udvarában lakol Istennek,
S' Társaságában minden szenteknek.

6 Kérlek te szolgálóknak áldozatját.
Meg ne utáld szives kívánságát,
Ha nem halgasd-meg fohászokodását,
Szükségében buzgó imádságát.

Antifona. Ecl. 39. v. 6. AZ igaz, a' szívét reggel, az Ura-való vigyázásra adgya, a' ki ötet teremtette, és a' felségesnek színe előtt könyörög [!].

V. Az igazát igaz útakon hordozta az Ur.

R. Es meg-mutatta néki az Isten országát.

Könyöröjünk. Engedd-meg nekünk kér: etc. fol 142.

A' SEXTARA.

V. Istenem

Hymnus.

25 7 NÉked könyörgök Sz. Patrónusom,
Nyerd-meg hogy távozzék búsulásom
Aradgyon Lelki vigasztalásom
S' Legyen a' szentségben újulásom.

30 8 Noha lelkem sok bűnnel fertelmes,
Még-is nagy bizodalommal tellyes,
Hogy érdemedért Isten kegyelmes,
Lészen, s'-könyörgésemre figyelmes.

Antifóna. Sap: 10. v. 10. AZ igazat igaz úton hordozta az Ur, és meg mutatta neki az Isten Országát, és a' szentek tudományát adta néki, fel-tisztelte ötet, a' munkában, és bételleyesítette az ő munkáját.

V. Szerette ötet az Ur, és fel-ékessétötte ötet.

R. Es az dicsőségnek ruhájában öltöztette ötet.

Könyörögjünk. Engedd-meg nekünk kér: etc. fol 142.

A' NONARA.

V. Istenem

Hymnus.

35 9 MELly nap Isten szinyét meg-mutattya,
Lelkemet akkor meg-boldogittya,
Minden keresztől meg szabadittya,
Minden javaival gazdagittya.

40 10 Téged Sz. Pátronusom áldalok,
Isten kedves Baráttjának vallak,
Azért mostan segítségül hílak,
Legy velem napjáig halalomnak.

Antifóna. Ecl. 44. v. 1. NEM találatott hasonló hozzája, ki meg tartotta a' Felségesnek törvényét, azokért az ő Nemzetségében meg-sokasította ötet.

V. Szentek és igazak örüllyetek az Urban.

R. Titeket választott az Isten maga örökségének.

Könyörögjünk. Engedd-meg nekünk kér: etc. fol 142.

[A' VECERNYERE.]

V. Istenem

Hymnus.

11 KÖrnyül-vött ereje ellenségnek,
A' Testnek, világnak, és ördögnek,
Hálálnak, és minden késértetnek,
Nyery diadalmat te Vitézednek.

45 12 Melly fegyverrel hajdon te harczoltál,
Mikor sok ellenségekkel vittál,
Azont nekem sokszor sűgallottál,
S' Hogy jól harczolnék mellém állottál.

Antifona. Sap: 5. v. 3. AZ igazak, nagy áthatossággal fognak állani azok ellen, kik őket nyomorgatták, és a' kik el-vötték az ő munkájokat.

V. Bóldógok a' kik a' te házadban laknak.

V. Eörökkön örökké dicsirnek, tégedet.

Könyörödjünk. Engedd-meg nekünk, kér: etc. fol 142.

A' COMPLETARA

V. Terics meg minket mi szabadító Istenünk.

R. Es fordicsd-el rollunk a' te haragodat.

V. Istenem figyelmez segítségemre.

R. Uram siess segítségemre.

Dicsőség Atyának, és Fiúnak, etc.

Hymnus.

50 13 SZiből kérlek szerelmes Jesusom,
Adgyad, légyen az én Patronusom.
Minden szándékimban jó tanácsom
Halálomkor menyben kalaúzom.

55 14 Tes-is [!] Sz. Szószolóm Meny-Országban,
Nyerd-meg; Testi lelki tisztaságban,
Ellyek végig; s' Isten malasztyában,
Örökkén-is veled bóldogságban.

Antifona. Ecl. 31. v. 8. Bóldog férfiú, a' ki macula-nélkül találtatott, és a' ki az arany után nem járt se nem bizot a' penzben és a' kincsekben kicsoda ez, és dicsirjük ötöt? Mert csuda dolgokat cselekedett életében.

V. Ez a' ki meg-útálta a' világnak életét

R. Es bé jutott mennyeknek országában.

Könyörödjünk. Engedd-meg nekünk, kérünk téged mindenható Ur Isten, etc. fol. 142.

Szövege megtalálható még az *Officium Rákocianum* magyar kiadásaiban (Kassa 1756, 309–14; Győr 1756, 479–86) *Akár melly Szent Pátronusnak Tiszteletéről* címmel.

Kisofficium (hórárs vers) a védőszent tiszteletére. A műfajról ld. 409. sz. jz. Forrása, más szövegváltozata nem ismeretes. Az ismeretlen szerző a hét órának két-két strófás himnuszában a külön meg nem nevezett pátrónusnak, vagyis az imádságot mondó névadó védőszentjének közbenjárását kéri, keresztény életének példáját általános jellemvonásokkal idézi.

Versforma: 10-10-10-10 (a-a-a-a).

Dallama ismeretlen.

A *Lelki Utiköltség* verses szövegeiről a következő táblázat nyújt áttekintést:

Lelki utiköltés 1693 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
30	Hymnus Mar megvirradván éj után	Ld. fent	
51	Officium a Jésum Nevére Jésum édes emlékezet		Hajnal Mátyás 1629 RMKT XVII/7, 68. sz.
73	Officium a' Szent Keresztről Atyának bölcsesége		XVI. sz.
84	Officium Nagy Bódog Asszonyról Isten udvarának s szentek várasának	423/I	Tarnóczy István 1676
101	Officium az örző szent angyalról Kezdetin a nap keletnek	439	Cantus catholici 1676
112	Officium Szent Józsefről Josef David házából született	Ld. fent	Lelki fegyverház 1693
119	Officium Xaverius Szent Ferencről Virágjában életének	Ld. fent	
131	Officium Szüz Sz. Borbára martirról Kezde a nap az égen félneni	Ld. fent	
141	Officium, kinek-kinek szent Patronu- sáról	Ld. fent	
150	Üdvözlégyszentséges patronusom Officium a halottakért Az a nap, haragnak napja		Hajnal Mátyás 1629 RMKT XVII/7, 72. sz.

Irodalom: GAJTKÓ 1936, 49–50; HOELL 1955, 408.

KÁJONI JÁNOS KÉZIRATAI ÉS NYOMTATOTT ÉNEKESKÖNYVE

Kájoni János a XVII. századi katolikus egyházi éneklés legjelentősebb képviselője. Tudatosan gyűjtötte az énekszövegeket, jegyezte azok dallamát, nótajelzését és jelentős részüket nyomtatásban is kiadta.

Irodalom

DANKÓ, JOSEPHUS: *Vetus hymnarium ecclesiasticum Hungariae*. Bp. 1893, 65–68, 90–91. — RUPP KORNÉL: Adalékok Kájoni János életéhez. MKsz 1896, 65–67. — SEPRÓDI JÁNOS: A Kájoni-kódex irodalom- s zenetörténeti adalékai. ItK 1909, 129–146, 282–301, 385–424. — JÉNÁKI FERENC: Kájoni János énekes könyve és forrásai. Kolozsvár 1914. (Értekezések a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Szemináriumából. 3. sz.) — BOROS FORTUNÁT: Kájoni János: Fekete könyv. Hírnök 1923. IX. 1., 405–407. — BOROS FORTUNÁT: Az erdélyi ferencrendiek. Kolozsvár 1927. — SZABOLCSI BENCE: A XVII. század magyar főúri zenéje. Bp. 1928. 66. (Magyar Zenei Dolgozatok 3.) — GYÖRGY JÓZSEF: A ferencrendiek élete és működése Erdélyben. Kolozsvár 1930. — SZABÓ T. ATTILA: Kéziratok énekeskönyveink és verses kézirataink a XVI–XIX. században. Zálau-Zilah 1934. — PAPP GÉZA: Kájoni János orgonakönyve. Bp. 1942. (Klly. Magyar Zenei Szemle) — FORRAI MAGDOLNA: Egy ismeretlen Kájoni-kézirat. MKsz 1972, 91–93. — MOCANU, VASILE: Joan Căian. Bucuresti 1973. — DOMOKOS PÁL PÉTER: „... édes Ilazámnak akartam szolgálni...” Kájoni János: *Cantionale catholicum*... Bp. 1979. — MIKIÓSSY V. VILMOS: Kájoni János hasznos orvoscönyve és forrásai. Gyógyszerészet 1980, 63–68. (Klly.) — Fekete könyv. Az erdélyi ferences kuszódia története. Kájoni János kézírata 1684. Szeged 1991. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 31. sz.)

Kájoni pályája

Sokoldalú tehetsége nagy zenei műveltséggel párosult. Növényteni ismereteiről, a székely rovásírás iránti érdeklődéséről jegyzetei tanúskodnak. Értett az orgonaépítéshez, játszott orgonán, virginálon és arra másokat is tanított. Gyűjtött Viadanatól és másoktól többszólamú egyházi kórusműveket, világi énekeket, táncmuzsikát, magyar, román s cigány népzeneit. Kottás feljegyzései a magyar zenetörténet jelentős emlékei. A szakirodalomban nyilvántartott Kájonira vonatkozó írásos források és nagyszámú kéziratai ma nagyrészt hozzáférhetetlenek, ismeretlen helyen vannak vagy talán meg is semmisültek. A régebbi leírások, ismertetések pontatlansága miatt ezekről világos áttekintést adni nem lehet.

Életrajzi adatait a ma ugyancsak hozzáférhetetlen rendi levéltári források alapján György József gyűjtötte össze (i.m.). Ezt kiegészíti a kötéséről *Fekete Könyv*-nek nevezett kézirat, amelynek fényképmásolata a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kéziratárában található (Ms 4611/6. sz.; vö. Domokos 1979, 108–110). Ez a VIII. Orbán pápa által 1640. február 3-án megerősített erdélyi, Szt. Istvánról nevezett ferences kuszódia (rendtartomány) eredetét, történetét, különféle birtokjogi iratait tartalmazza. Az első 82 folio nagyrészt Kájoni János írása. Itt maga jegyezte fel állomáshelyeinek, ferences pályájának kiemelkedő eseményeit.

Származásáról az 1669-ben másolt kéziratok imádságoskönyvének címlapján ezeket írta: „Hortv-lvs devotionis... ex varijs auctoribus selectis, pro incremento devotionis studiosissime refertus. Per me

Fratrem Ioannem Kaioni, de Kis Kaion, Ord. fratrum minorum strictioris observantiae Valachum et in Monasterio Csikiensi Organistam.” Családja tehát a nevét a Szolnok Doboka vármegyei Kiskájónról nyerte, amelynek lakói, tehát Kájoni ősei is románok és orthodox, görögkeleti vallásúak voltak. Kájoni azonban nem itt, hanem saját feljegyzése szerint a Kolozs-vármegyében fekvő Jegenyén és a katolikus vallásban született. Ez a falu a középkorban a kolozsmonostori bencés apátság jobbágyfaluja volt. Az apátság egykori birtokaihoz néhány falut Báthori István 1579-ben a jezsuitáknak adott (L. KÁCS, Documenta III, 11–12), akik a lakosságot 1580 táján katolikus hitre térítették (Monumenta II, 43–44). A jezsuiták iskolája kezdetben Kolozsmonostoron működött. Később Kolozsvárra költözésük után is egészen 1653-ig a monostori templomban háborítatlanul tovább működhettek. Számuk csekély volt, így Kájoni születése idején, 1627–1631 között a rendi névtárakban egyedül Móri István magyar hitszónok szerepel (Catalogi personarum II, 300, 311–312, 324, 338, 353). A kolozsmonostori rezidenciához tartozó faluk lelki gondozásáról ekkor már csak kis mértékben tudtak gondoskodni.

Kájoni az életkorára vonatkozó megjegyzésekből visszaszámolva 1629-ben (vagy 1630 elején) született. A *Fekete Könyv*ben falujuk lelki ellátottságáról és saját kereszteléséről édesanyjának elbeszélését idézi. A vallási harcokban szétzilált kolozsvári esperesi kerületben ebben az időben már csak négy katolikus plébánia maradt meg, közöttük szülőfaluja, Jegenye; pap azonban itt sem működött. Mivel a faluban nem volt olvasni tudó katolikus ember, a szomszédos Egresről hívták el a kálvinista lelkipásztort, hogy az ünnepeket és a böjtöket meghirdesse, temessen, kereszteljen és a házasulandókat megeskesse. Ezért megkapta a plébános járandóságát, a katolikus templomban azonban nem léphetett az oltárhoz és nem prédikálhatott. Kájoni mindezt így írta meg: Ad hoc propositum occurrit hic, hoc memorabile non omittendum: in districtu Claudiopolitano 4 quoque Parochiae, Monostor, Fenes, Bács, et Jegenye ab incendio supradicto usque hodie remanserunt illesae, quarum ultima (quae me in lucem hanc edidit) cum per aliquod tempus in luctuosissimo et penuriosissimo statu Ecclesiae Catholicae, Ministrum Catholicum pro sua Ecclesia nullatenus nancisci posset, nec inter Parochianos quisquam litteras nosset, proximi pagi Egeres vocati, Ministrum Calvinistam commendum tenuit, salvam mercede integram Catholicum ministro debitam hoc firmo tamen pacto, ut statis diebus adveniens, festos dies jejuniæque eis denuntiaret, Baptizaret, copularet, mortuosque sepeliret et caetera: sed nequam praesumeret eis concionari, vel imagines tangere, unde vice quadam contra pactum scalam altaris conscendenti, et exhortationis verba dicere volenti, dictum est illicò à valentiori Rustico, Varga Bolthisar nuncupato, Tace: descende, exi spontè, quia invitus exhibis, serva tuum pactum. Haec à matre mea accipi, quae per talem Ministrum ante annos 64. [sic!, helyesen: 54] baptizari me (qui haec scribo) in Ecclesia fecit, quod sane divinae providentiae, et tutelae S. Michaelis Archangeli tribuendum, cujus honori Ecclesia illa dicata est. (fol. 45–46)

Kájoni életpályáját GYÖRGY JÓZSEF (i. m. 519–525) és SEPRÓDI JÁNOS (ItK 1909, 136–138) az egykorú rendi feljegyzésekből összegyűjtött adatok alapján rajzolta meg. A betűvetést, az olvasást, a grammatikai osztályok anyagát feltehetően már a csíki kolostor iskolájában végezhette el. Itt 1647 szeptemberében belépett a ferencesek Szent Istvánról nevezett rendtartományába, és ugyanitt — a noviciátusi év elteltével, 1648. szeptember 17-én egyszerű, egy további év elmúltával pedig ugyanezen a napon ünnepélyes fogadalmat tett. Az orgonálás és a templomi éneklés már korán érdekelte. Egyik feljegyzésében (alább még idézzük) ugyanis beszámolt a csíki kolostor első orgonájának 1650-ben történt megszerzéséről és hazaszállításáról, amelyben ő is résztvett. Ez nem sokkal a noviciátus befejezése után, alig húsz esztendő korában történt. Ezután került Nagyszombatba, ahol 1651–1655 között a filozófiai és teológiai tanulmányokat végezte. Itt gazdagíthatta zenei ismereteit is és talán megismerhette Szőlősy Benedeknek az akkor új *Cantus catholicus*-jét. 1655. szeptember 5-én Nagyszombatban szentelte pappá Zongot Zsigmond váradi püspök, az esztergomi káptalan nagyprepostja.

1656-ban tért vissza Erdélybe. Első beosztását Damokos Kázmértől, a provincia kétszer három évre (1654–1660) megválasztott előjárójától kapta, aki egyben a betöltetlen erdélyi egyházmegyét is generális vikáriusként igazgatta. Damokost püspökké is szentelték, magát azonban haláláig ferencesnek vallotta. Ebben az időben indult meg a majdnem teljesen elnéptelenedett ferences rendtartomány újjászervezése és ebben Kájonival tevékenyen együtt működött. Ennek első emlékei az 1661–1665. évekből valók. Ekkor Kájoni már a provincia tanácsosa (definitor) volt. Az 1661-ben, II. Rákóczi György bukása után Erdélyt ért török-tatár pusztítás során a csíki kolostort és templomot is felégették. A gardián ekkor Damokos volt. Elpusztult az „öreg orgona” is, amelyet tíz évvel korábban együtt szállítottak Kájonival Csíkba. Erről és az újjáépítésről a *Fekete Könyv*ben ezt olvassuk: „P. Casimirus Damokos es Pater Joannes Kajoni hoztuk a” szep öreg Orgonat Brassobol, melyet vöttünk Orgona csinalo Janostol

fl. 1000 et plus, mellyet jobb reszre a poganyasag mind el egetet volt, es az utan P. Joannes Kajoni Organista et Organifaber uolag, meg jobban es szebben mind felepitet, sicuti est hodie, ad gloriam Dei et honorem B. V." (fol. 68^v). Egy másik ugyancsak sajátkező, de részletesebb feljegyzést — az orgonakészítők szokása szerint — eredetileg az új orgonában helyezhette el. Ebben részletesen beszámolt a somlyói pusztulásról és orgonaépítő tevékenységéről. Ezt az iratot először ORBÁN BALÁZS ismertette (A Székelyföld leírása II, Pest 1869, 17). Szövege, amely a templom első orgonájának vásárlásáról is beszámol, a következő: „Anno 1650 die 15 Aug. ezt az orgonát a Bold. sz. Mária templomának ékességére, a csíki klostromban a Felséges Istennek tiszteletére vette örök emlékezetre méltó Tiszt. Pr. Miklos Somlyai Gvardgján ejusdem con(ven)tus et pater Cazimirus Domokos Czyk Pro(vinc)ialis Patres et fundatores basisque custodiae S. Stephani regis in Transilvania. Istenben elnyugodott Tekintetes és nagyságos Haller István ide hagyott alamizsnájából Ezer ötven magyar forinton eperjesi orgona tinalotol Jánostól, melyet Brassoba a prazmári százszok számára tsinált volt; de megdrágálván belé hadtak, mi megvettük. Hozták ki két szekeren pro H. fl. 10; de hogy Istennek reánk bocsájtott ostorából Anno 1661. 21 oct. in festo S. Ursulae a pogányság az egész Csíkot elrabolta, elégette (akkor P. Miklóst Somlyait két fráterrel levágták P. Petrus Pálfalvát elégették, 4 frater elraboltak, noha azokat Isten megszabadította) akkor az orgona is mind elégett volt, de mivel hogy az Isten engemet ingyen való irtalmasságából megtartott, minthogy az elalkuvásban, megvételeben és kihozásában jelen lévően eszköz voltam és sokat fáradtam, im megint Anno 1664 esztendőben a romlás után pro gloria dei megtsináltam. Azomban a R. P. Casimirus Domokos a klostromot éppen csak nem mind fundamentumából megépítette, megholtatta, megfedte, oltárokkal a templomot felékesítette, a mint a tornyon lévő levelekből kitetszik, annak felette új positivumot Mihhazi és Gyergyai klostromot tsináltam és Udvarhelyre PP. Jesuitis, et alia multa instrumenta etc. et Fratres Stef. Alfalvi et Nicol. Ferenczi clericos megis tanítottam Mihhazi gvardjanságomban annak nyomására. Scriptum anno 1664 Fr. Joannes Kájoni valachus, Definitor Actualis, concionator, confessarius, organista, organi faber p(ro) t(empore) Gvárdjános Szárhegy”.

Ez az emlékeztető feljegyzés néhány évvel a somlyói orgona felújítása után készült és benne Kájoni a korábbi éveknek, évtizednek főbb eseményeit foglalta össze. Ekkor kerülhetett Mihházára (1664–1669), majd Szárhegyre (1669–1674) gvardiánnak. Mihházan a vesszőből, vályogból épített házuk helyére kőből, téglából emelt rendházat. Szárhegyen, a „gyergyói klostrom”, a régi gótikus kolostor és templom barokk átalakítása esett erre az időre.

1675-ben megválasztották a rendtartomány vezetőjének, provinciálisnak. Ezt a tisztségét 1678-ig viselte. Ez a három év pályájának csúcspontját is jelentette. Az utolsó esztendőben, 1677. szeptember 5-én halt meg provinciális elődje, Damokos Kázmér, aki felszentelt püspökként az erdélyi egyházmegye vikáriusa is volt. Az erdélyi katolikusok lelki gondozása a XVII. században missziós feladat volt, amelynek irányítása és részben anyagi támogatása is Rómában a Congregatio de Propaganda Fide ügykörébe tartozott. Ez a hivatal Kájont bízta meg a vikáriusi feladatok ellátásával. Erre vonatkozik Kájoninak sajátkező levele, amelyet a csíki kolostorból 1678. március 24-én küldött Rómába. Szövege a következő:

Eminentissime Domine Domine ac Patrone gratiosissime.

His meis sat tristem Suae Eminentissimae Dominationi sisto nuntium, scilicet: mortem sanctam nostri Reverendissimi Patris Casimiri Damokos Vicari Generalis Transylvaniae, qui obiit 5. Septemb. anno praeteriti 1677. et 12. die eiusdem mensis in Conventu fratrum Cik sepultus, avertio ex litteris suis nondum recepisse meas, quas Suae Eminentissimae Dominationi transmiseram adhuc praeterito anno, super morte Patris Casimiri pie defuncti. Ego autem 22. Febr. anni praesentis recepi bullam Suae Sanctitatis, et Decretum Sacrae Congregationis de Vicariatu Apostolico in Transilvania, simul cum litteris Suae Eminentissimae Dominationis et Sacrae Congregationis, quas nostro Reverendissimo pie defuncto transmiserant, unde intelligo Sacrae Congregationis ordinationem, quod sanctissimo Domino nostro annuente me Vicarium Apostolicum Transylvaniae, et Patrem Stephanum Tapolczai Vicarium Apostolicum in Episcopatu Moldaviae, constituerit suae sanctitati, et sacrae Congregationi et suae Eminentissimae Dominationi, totus prostratus humillimas ago gratias, quod meam parvitatem, ac imbecillitatem promoverit, et apud sacram Congregationem commendaverit donec vixero non obliviscar in meis indignis precibus, litteras pro confirmatione Vicarii, à nostro Celsissimo Principe nondum recepi, quia Domini Catholici distulerunt ad futura Comitia Generalia regni, in proximo mense Maii celebranda, tunc quid futurum sit non scio, quia Clerus est totus contrarius, ut ex ordine fratrum minorum habeant Vicarium, ego totus allaborabo, ut intentioni et imperio Sacrae Congregationis satisfaciam, ac proinde Suam Emi-

nettissimam Dominationem humiliter rogo, litteris suis commendare me velit, si ita videtur et statui Catholico ut assistant, protegant, et ipsi clero, ut se ordinationi Sacrae Congregationis et Suae Sanctitatis accommodare velint. Pecuniam pro magistro scholae nondum recepi, quam primum recipiam, statim significabo. Similiter nec expersam Sacrae Congregationis à Domino Capiteo Francisco Biale, super hoc autem expecto resolutionem Suae Eminentissimae Dominationis. His sacras manus humiliter exosculor. Quam Deus etc. Ex Conventu Cik, 25. Martii Anno 1678.

Eminentissimae Dominationis Humilis Capellanus

Frater Joannes Kajoni
Custos Provincialis Transylvaniae,
et Vicarius Generalis Apostolicus mp.

(A levél hasonmását, átírását és fordítását közölte: DOMOKOS 1979, 130–132.)

A levélből kitűnik, hogy Kájoni az apostoli vikáriusi megbízatást elvállalta. Remélte a fejedelem (Apafi Mihály), az erdélyi országgyűlésben a katolikus főurak hozzájárulását is. A világi papság azonban ellenezte, hogy ismét ferences legyen az apostoli helynök; ezért Kájoni a római Congregatio támogatását kérte. Igyekezete, úgy látszik, nem járt sikerrel. A *Fekete Könyv* sajátkezű feljegyzése szerint a római kinevezést elhárította: „Anno 1675. Pater Joannes Kajoni factus Custos Provincialis triennio duravit, quem Sacra Congregatio de propaganda fide constituit Vicarium Generalem Regni Transylvaniae Catholicorum cum successione ad Episcopatum Transylvaniensem, ut in Bulla habetur, in locum Episcopi Casimiri Damokos, sed recusavit” (fol. 65^v).

Kájoni tartományfőnökségének idejére esett a csíki kolostor nyomdájának megszervezése és a *Cantionale catholicum* kiadása. Erre már hosszabb ideje készült. A nyomtató felszerelés vásárlására 1674 végén, vagy 1675 elején Rómából kért engedélyt, és ezt 1676 nyarán meg is kapta (GYÖRGY i.m. 187–190). A vásárlásra a költségeket adományokból és „kézi munkájával” gyűjtötte össze. Erről is a *Fekete Könyv*ben található néhány fontos adat: „Kornis Gaspar es Haller Janosne, attak a' Typographia szerzeseben szaz forintot: Banfi Christophne pedig adott fl. 10.” (fol. 79^v). Ugyancsak saját kezével jegyezte fel az ajánlás címzettje, az énekeskönyv mecénása által adott összeg nagyságát: „Torma Istvan adot a' Cationale Nyomtatasa ra fl. 200.” (fol. 82^v).

1681 után, letelvéen tartományfőnöki megbízásának ideje és már a csíki kolostor gvardiánja volt, amikor a *Fekete Könyv*ben még egyszer összefoglalta korábbi munkásságának állomásait, eredményeit: „Pater Joannes Kajoni Guard. Anno 1681. factus Guard. Conventus Csikiensis et per tres annos duravit, sub hoc triennio, az Templomnak a' fel oldalat ujolag meg cserepeztük a' Cellakat hasonlóképpen meg cserepezettette, az Templomban az Organat meg ujtatta, mert egy igen szep Pedalt csinaltatott melleje egy Positivumot hatul pro Cantu Ungarico pro fl. 80. Iten P. Joannes Kajoni csinaltatta a' szep koporsot minden keszsegevel aranyzasauaal, mellyet Nagy Penteken szoktunk ki tenni: pro deuotione populü. P. Joannes Kajoni szerzette a' Typographiat pro necessitate Missionis Apostolicae et Catholicorum huius regni a' melynek szerzeseben se Csik, se Mikhazi kalastrom egy penzt sem adot, hanem kezi munkajauaal szerzette az arrat, cum omnibus requisitis et pertinentiis suis.” (fol. 75^v).

Csíki gvardiánságának idejére esett a kolostor templomában ma is álló Boldogasszony-kegyeltárnak és a temetőnek megáldása, amelyet Vitus Pelutius (Peluzzi) ferences missziós érsek, a töröktől megszálta területek metropolitája nagyszámú székelyföldi zarándok részvételével végzett. Kájoni erről ezt jegyezte fel: „Ecclesiam Conventus Csikiensis Anno 1682. 10. Maii: Illustrissimus Dominus Archiepiscopus Marcanopolitanus Vitus Pilutius consecravit Dom: infra oc. Ascensionis, et Altare maius, inter Missarum solemniam in Pontificalibus existens, spectante toto populo et admirantibus omnibus ceremoniam admirabiles eo quod iuxta promulgationem, omnis populus ad Ecclesiam conuenerat: Consecrationem procurante A. R. P. Joanne Kajoni Guardiano eiusdem Conventus, quam consecravit in honorem B. V. Mariae Visitantis... Es ugyan 1682 die 7 Maii in Ascensione Domini idem Archiepiscopus benedixit Caemeterium nostrum Ecclesiae Conventus Csikien. in Pontificalibus, cum suis ceremoniis, procurante haec omnia Patre Joanne Kajoni, Guardiano et Custodiae Patre, ut sit ibi requies defunctorum” (fol. 77^v–78).

Kájoni utolsó állomáshelye a szárhegyi kolostor volt. Ennek gvardiánjaként halt meg ötvennyolc éves korában, amint erről az *Organo Missale* utolsó lapján egyik rendtársa egykorú bejegyzéssel emlékezett meg: „Anno a Partu a Virgine 1687-dik Jesu 25 április. Mult ki boldogul a böcsületes és boldogh

emlékezetű Kájoni Fr. Pater János Sz. Márk Evang. napján reggel 6 Orakor. Requiescat in pace. Melly időben Én Stephanus Benedekfi voltam az Szárhegyi Parochiában" (GYÖRGY i.m. 525).

Kájoni zenei vonatkozású kéziratai

Gazdag irodalmi hagyatékának darabjai, zenei feljegyzéseket vagy énekeket tartalmazó kéziratai ma jórészt lappanganak. A szakirodalomban ezeket eltérő címeikkel és gyakran pontatlanul írták le, ami azonosításukat nehezíti (vö. STOLL 102. sz.). Mai ismereteink szerint latin vagy magyar verses szövegek a következőkben kereshetők:

1. *Kájoni-kódex*. 1634–1671. — STOLL 56. sz.; DOMOKOS 1979, 123–5; SZABOLCSI BENCE, A XVII. sz. magyar világi dallamai. Bp. (1950), 6–7. — Egykor a csíksomlyói ferences zárdában volt, majd sokáig lappangott, újabban ismét előkerült. 1–152. lapjának fényképe: OSzK Ms. mus. 8.950.

2. *Antiphonarium Romanum*. 1649. — STOLL 102. sz.; DOMOKOS 1979, 125. — A zsolozsma éneklésénél használt kézirat kóruskönyv, amely a szárhegyi kolostor használatára készült. Ma ismeretlen helyen.

3. *Kájoni Cantionale, vagy Szárhegyi Kájoni-kódex*. 1650 (?). — STOLL 102. sz.; SEPRÓDI 144–5 (*Cantus catholici, vagy Cantionale cum cottis scriptum* címmel); DOMOKOS 1979, 116. — Az egymástól eltérő leírások szerint latin nyelvű graduálé, a szárhegyi kolostor gregorián miseének gyűjteménye volt, benne a misénél használt népekekre vonatkozó utasításokkal. DANKÓ JÓZSEF (*Vetus Hymnarium* 90–1) erről a kéziratról azt állította, hogy Kájoni fejezte be 1650. augusztus 15-én; ugyanakkor idézte a kötet végén olvasható négy soros verset (*Filomena praevia*...), amely a FRAT. IOANNES CHAIONI nevet és az 1679. évet rejti. Az is lehetséges, hogy a DANKÓ által leírt kézirat azonos a JÉNÁKI (i.m. 137) által „*Cantus catholici 1674*” címmel említett latin gregorián énekeskönyvvel. Ma ismeretlen helyen.

4. *Csikcsobotfalvi kézirat*. 1651–1676. — Részletes leírását lásd a kézirat forrásai között.

5. *Organo Missale*. 1667. — STOLL 102. sz.; PAPP GÉZA, Kájoni János orgonakönyve. Magyar Zenei Szemle 1942, 133–55. — Csonka fényképmásolata az OSzK Zeneműtárában. — Teljes címe: *Organo-Missale Opera ac studio Fratris Patris Joannis Kaioni Ordinis Minorum Organistae et Organifabri, Guardiani Conventus Mikhaziensis. Anno 1667. Contenta in hoc libello Index monstrabit. Misék, litániák, antifonák, szertartási énekek orgonakísérettel. Ma ismeretlen helyen.*

6. *Latin-magyar versgyűjtemény*. 1659–1677. — Részletes leírását lásd alább.

7. *Gregorián miseének gyűjtemény*. 1681. — MTAK Kézirattár, K 786. FORRAI MAGDOLNA, Egy ismeretlen Kájoni-kézirat. MKsz 1972, 91–3. — A csíksomlyói kolostorban használt, neumas hangjegyekkel írt graduale, amelyben utalások találhatók a misén énekelt magyar énekekre is. Az első 55 lap Kájoni kézírása. A 14. lapon ez a bejegyzés olvasható: Fr. Joannes Kájoni scribebat Guard. Convent. Csikiensis. 1681.

8. *Kájoni-töredék*. 1686. — STOLL 119. sz. — Ma ismeretlen helyen.

Csikcsobotfalvi kézirat. (1651–1675 között) — STOLL 99.

A *Cantus catholici* 1651-i első kiadásával egybekötött kéziratot 1928-ban Domokos Pál Péter a Csíksomlyóval határos Csikcsobotfalván fedezte fel; innen az elnevezés. Korábban Pálosi Géza csikcsobotfalvi kántortanító tulajdonában volt, aki azt Petres András helybéli asztalosmester műhelyében találta. A kéziratot ismertette és a benne lévő kottás dallamokat közölte DOMOKOS PÁL PÉTER (*Zenei Szemle* 1929, 25–30. *ItK* 1929, 209–214); majd az tőle rövidesen az Országos Széchényi Könyvtár zeneműtárába került, ahol ma Ms. Mus. 1211. jelzettel található.

A kolligátum első része a Szőlősy Benedek által szerkesztett *Cantus catholici* 1651-ben Lőcsén nyomtatott első kiadásának (RMK I, 856) csonka példánya, amely mai állapotában a 67. lappal kezdődik, és hiányzik belőle a 93–96., a 165–66. lap. Ehhez kötötték hozzá a kézirat rész kilenc füzetét, amelyet egykorú, de az énekszövegek írásától különböző kéz. folio-számokkal látott el. Ez a levélszámozás a nyomtatott rész lapszámai föl. 270–371. folytatta olyan módon, hogy már a nyomtatvány utolsó négy számozatlan levelét is megjelölte. A kolligátum újabb restaurálásával a csonka *Cantus catholici*-t és a kilenc különálló füzetre bontott kéziratot közös tékában őrzik. A felújítás során a kéziratot

részl 1–186. terjedő modern lapszámozással látták el, amelyet jelen kiadványunkban is idézünk. A kézirat rész végén található még egy levél, a modern számozás szerinti 185–186. lap, amelynek nem volt egykorú kézirat folió-száma.

A kolligátum egykor Kájoni Jánosé volt, amit a kézirat részben a kézírása tanúsít. A gyűjtést a *Cantus catholici* kiegészítésének szánta. A gyakorlati felhasználást célozhatták a nyomtatott részben több helyen is az orgonakíséretre és az intonációra vonatkozó bejegyzések. Ezek a következők:

106. lapon: *Ex G.* (Angyaloknak nagyságos asszonya, kottás).
 107. lapon: *Ex D. lude* (Felvitetett magas mennyországba, kottás).
 110. lapon: *Ex D. lude* (Feltámadt az új öröm napfénye, kottás).
 114. lapon: *Ex G.* (Tengernek fényes csillaga. Ad notam: Üdvöztöknnek szent anyja).
 119. lapon: *Ex D. lude vel ex F.* (Jézus szerelmünk és üdvösségünk, kottás).
 124. lapon: *Ex B.* (Ave mundi spes Maria, kottás).
 135. lapon: *Ex C.* (Szűz Mária kegyes anyja, kottás).
 154. lapon: *Nota. Drága dolog az Ur Istent dicsírni etc.* (Drága színben öltözött menyasszony-ság, kottás).

Az első hét lapszéli bejegyzésnél az utasítás nyilván az orgonakíséretre a kezdőhang magasságát jelezte. Az utolsónál, a *Drága színben öltözött* kezdetű Borbála-éneknél egy XVI. századból való zsolnáraparfrázis kezdősorát idézi. A *Cantus catholicus*ban kottával ellátott Borbála-ének később a nyomtatott *Cantionale catholicum*ban is ezzel a kéziratos nótajelzéssel szerepel.

A kézirat részéből néhány levél hiányzik; így a 2–3. lap között az eredeti számozású 275. levél, a 20–21. között a 285., a 132–133. között a 344., a 146–147. között a 352. és a 184–185. között egy jelzetlen levél. Feltehetően csonka a kézirat vége is, amelyben összesen 16 latin és 91 magyar ének található. A gondosan másolt, piros kezdőbetűkkel díszített szövegben kilenc ének kottás. A következő táblázat a kézirat tartalmáról nyújt áttekintést feltüntetve a szövegek terjedésének legfontosabb forrásait. A főszövegbe került forrásokat kiemelt szedés jelzi.

Csikcs. ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
	Cantus de Adventu		
1	Kyrie sanctorum lumen		
1	Kyrie szenteknek fénye	2	Kájoni 1676, 1.
1	Sanctus... Omnes unanimiter		
2	Földön lévő nemzetek	9	Kájoni 1676, 5. Pálffy-ék. 5b.
3	Nagy szóval várják		RMKT XVII/7, 167. sz. Kájoni 1676, 9.
4	Síralmunknak oka lőn	52/I	Kájoni 1676, 8 (52/II).
6	E világot Ádám hogy elveszté		RMKT XVII/7, 109. sz. Kájoni 1676, 13.
7	Mittitur ad virginem Dei fortitudo		RMKT XVII/7, 110. sz.
7	Küldték a szent szűzhöz		Kájoni 1676, 15.
8	Dicséretes vagy szép Szűz Mária		RMKT XVII/7, 116. sz. Kájoni 1676, 16.
10	Jer, mi dicsérjük a szép Szűz Máriát (kottás)	29	Pálffy-ék. 10b. Kájoni 1676, 17.
11	Az öröktől fogván való	21	Petri-ék. 97b. Kájoni 1676, 17.
12	Áldott gyümölcse szép szűznek	15	Kájoni 1676, 18.
13	Üdvöz légy Mária, ki vagy tenger	57/I	Kájoni 1676, 19.
14	Missus est archangelus		

Csikcs. ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
15 17	Küldeték az arkangyal a szűzhöz Az Úristen ím az Adámnak (kottás)	37	Kájoni 1676, 20. RMKT XVII/7, 86. sz. Kájoni 1676, 21.
18 19	O aurora lucidissima Ó fényességes szép hajnal, Krisztus anyja kegyelmes szűz		RMKT XVII/7, 112. sz. Kájoni 1676, 28. Kájoni 1676, 30.
20	Ó fényességes szép hajnal, Krisztus anyja kit az angyal	46	
	[Karácsonyi énekek]		
21 21	Puer natus in Betlehem (kottás) Szent Esaiás így írt		Szegedi Gergely. XVI. sz. Kájoni 1676, 50.
23	Krisztus Jézus születék Atyaistentől		XVI. sz. Kájoni 1676, 52.
24	Úristennek szent fia ez nap nekünk születék		XVI. sz. Kájoni 1676, 52. XVII. sz. prot. Kájoni 1676, 54.
25	Mennyből jövök most hozzátok		Kájoni 1676, 55.
27	Pásztorok, kik a nyájnál	127	Kájoni 1676, 57.
29	Most örüljünk örvendezzünk	112	Kájoni 1676, 59.
30	Aludj ó fiacskám	77	Kájoni 1676, 63.
31	A szűz egy fiat szült	74	Szabó István. Kájoni 1676, 65.
32	Serkenj lelkem mély álmodból	128	
34 37 39	Panditur Caeli atrium Megnyílt mennyország kapuja Vedd jó néven én szívemet	107 141	Kájoni 1676, 61. Petri-ék. 93a. Kájoni 1676, 88.
	PRO NOVO ANNO		
41	Menneyi király születék		XVII. sz. prot. Kájoni 1676, 97.
42	Jer mondjunk éneket		RMKT XVII/7, 90. sz. Kájoni 1676, 99.
48	Mikor Krisztus Betlehemben születék (kottás)		Erdélyi Máté. XVI. sz. Kájoni 1676, 102.
	EPIPHANIA DOMINI		
53 58 59	Királyoknak királyának (kottás) O praeclara lucidaque Ó te fényes kis csillag	158	Kájoni 1676, 105. RMKT XVII/7, 124. Kájoni 1676, 108.
60	Pogányok, nemzetségek, nyelvek és minden népek	161	Kájoni 1676, 108.

Csikcs. ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
61	Emlékezzünk Istennek nagy hatalmas- ságáról (kottás)	155	Kájoni 1676, 109.
	QUADRAGESIMALES CANTUS		
62	Mennynek földnek e világnak ura		RMKT XVII/7, 136. sz. Kájoni 1676, 113.
87	Szűz Mária Jézusnak szent anyja		RMKT XVII/7, 160. sz. Kájoni 1676, 126.
95	Isten fia magát megalázá		Középkori. RMKT I ² , 32. Kájoni 1676, 130.
97	Kérlek én zarándok lelkem		Kopcsányi Márton. RMKT XVII/7, 48. sz. Kájoni 1676, 132.
98	Kinek nevére föld s az ég		Kopcsányi M. RMKT XVII/7, 49. sz. Kájoni 1676, 132.
99	Nagyobb csudát nem olvasott		Kopcsányi M. RMKT XVII/7, 50. sz. Kájoni 1676, 133.
100	Véres verítéke után		Kopcsányi. M. RMKT XVII/7, 51. sz. Kájoni 1676, 134.
101	Az ég és föld irtózzanak		Kopcsányi M. RMKT XVII/7, 52. sz. Kájoni 1676, 134.
102	Isaiasnak írása		Kopcsányi M. RMKT XVII/7, 53. sz. Kájoni 1676, 135.
105	Joseph, Joseph hol vagy Joseph (kot- tás)		RMKT XVII/7, 188. sz.
107	Szűz által jött e világra	211	Kájoni 1676, 146. Kájoni 1676, 151.
109	Hallgass meg minket, Úristen, keser- ves könyörgésünkben		RMKT XVII/7, 132. sz.
110	Könyörgésünkre kegyes süleidet	194	Kájoni 1676, 152. <i>Mihál F. k. 19a.</i> Kájoni 1676, 154.
111	No, földnek minden népei		XVII. sz. prot. Kájoni 1676, 154.
114	Hatalmas mennyei király	183	Kájoni 1676, 159.
116	Gyómom az élő Atyának	574	Gendre János. Kájoni 1676, 161.
118	Bűnös lélek sirasd kérlek (kottás)	176	Kájoni 1676, 165.
120	Jaj, mit látok s mit szemlélek	188	Kájoni 1676, 166.
124	Caenam cum discipulis		
	DE RESURRECTIONE DOMINI		
127	Krisztus feltámadta, nekünk örömeg ada		Batizi András. XVI. sz. Kájoni 1676, 241.
128	Krisztus feltámadta, ki értünk meghalt vala, mindennek utat nyitva, az örök boldogságra. Irgalmazz nekünk (kot- tás)		XVI. Kájoni 1676, 243. sz.

Csikcs. ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
131	Krisztus feltámadása, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvivé. Úristen megváltá mind e világot szent halálával		Középkori. Telegdi Miklós 1577. Kájoni 1676, 235.
132	Feltámadás mi Urunk (csonka)	235	<i>Kájoni 1676, 246.</i>
133	[Első napján szombatnak] (eleje hiányzik)	234	<i>Kájoni 1676, 247.</i>
133	Victimae paschali laudes		
	DE ASCENSIONE DOMINI		
134	Krisztus mennybe felmene, nekünk helyet szerezne, ül Atyjának jobbjára, lón mindeneknek Ura		XVI. sz. Kájoni 1676, 258.
136	A Krisztus mennybe felmène, Nekünk helyet szereznie, Atyjával megbékéltetne, életre bevinne		XVI. sz. Kájoni 1676, 259.
137	Krisztus kínt szenvedé mi bűneinkért	256	<i>Kájoni 1676, 261.</i>
138	Kyrie qui ascendisti (kottás)		
	DE SPIRITU SANCTO		
139	Az Úr Krisztus Isten fia		RMKT XVII/7, 138. sz. Kájoni 1676, 265.
140	A pünkösd ünnepnapján tanítványok egy házban		XVI. sz. Kájoni 1676, 266.
142	Pünkösd napja betelvén, Jeruzsálemben lévén		XVI. sz. Kájoni 1676, 267.
144	Kyrie fons bonitatis (kottás)		
145	Jövel Szentlélek Úristen, világosítsd meg elménket	266	<i>Kájoni 1676, 271.</i>
146	A Szentléleknek malasztja		RMKT XVII/7, 140. sz. Kájoni 1676, 272.
	AZ OLTÁRI SZENTSÉGRŐL VALÓ ÉNEKEK		
147	[Ó titkos és mély szentség] (eleje hiányzik)	335	<i>Petri A. ék. 102.</i> Kájoni 1676, 314.
147	Üdvözlégyszent kenyér, életnek kútfeje	364/I	<i>Kájoni 1676, 314.</i>
148	Üdvözlégyszent Krisztus szent teste, Bűnösöknek		RMKT XVII/7, 148. sz. Kájoni 1676, 315.
148	Imádjuk istenségedet		RMKT XVII/7, 73. sz. Kájoni 1676, 319.
151	Ave vivens hostia, veritas et vita		
154	Üdvözlégyszent ostya, igazság és élet	351	
158	Üdvözlégyszent Istennek szent teste		Középkori. RMKT I ² 218. Kájoni 1676, 320.
158	Ó áldott manna, Istennek teste, megtért bűnösnek nagy reménysége		RMKT XVII/7, 155. sz. Kájoni 1676, 320.

Csikcs. ék. lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
159	Üdvözlégy Krisztus, Istennek Fia, ki nekünk adád		1588.
160	Üdvözlégy szent kenyér, emberek élete	365	Kájoni 1676, 321. <i>Pálffy-ék. 36b.</i>
160	Ó kegyelmes szívű Jézus	331/I	Kájoni 1676, 322. <i>Pálffy-ék. 42b.</i>
161	Váltságunknak drága ára, mi vitt téged Isten arra	370/I	Kájoni 1676, 323. <i>Pálffy-ék. 36b.</i>
165	Atya Úristen öröktől fogva	302	Kájoni 1676, 324. <i>Pálffy-ék. 38a.</i>
166	Üdvözlégy szép Jézus hívek éltetője	368/I	Kájoni 1676, 326. <i>Kájoni 1676, 327.</i>
168	E szín alatt a kívánt jó	303	<i>Kájoni 1676, 328.</i>
169	Üdvözlégy ó manna	363/I	Kájoni 1676, 329.
169	Itt vagyon Krisztus szent teste	314	Kájoni 1676, 328.
171	Üdvözlégy szentséges ostya, ki az ő kegyelmét osztja	367	<i>Petri-ék. 101b.</i> Kájoni 1676, 330.
172	O amoris sacramentum, o doloris incrementum		
172	Ó szabadságonnak díja	333	<i>Kájoni 1676, 331.</i>
174	Üdvözlégy Krisztus Istennek Fia, kit az ártatlan Ábel	356	<i>Mihál F. k. 93b.</i> Kájoni 1676, 331.
175	Ave hostia salutis		
176	Ó véghetetlen kegyelmű s megmérhetetlen szerelmű	338/I	Kájoni 1676, 334.
178	Nagy dicsőségben lakozó Istenség	322	<i>Kájoni 1676, 342.</i>
179	Áldott Jézus kenyér színben	300/I	Kájoni 1676, 341.
180	A Melkizedek rendjén való főpap		RMKT XVII/7, 147. sz. Kájoni 1676, 345.
181	Engemet miért szeretgetsz?	307	<i>Petri-ék. 93b.</i> Kájoni 1676, 347.
182	Üdvözlégy felség, Oltáriszentség	352	Kájoni 1676, 348.
184	Szent, szent, szent Isten, ki Atya mennyben	345	Kájoni 1676, 340.
185	[Te Deum] (eleje hiányzik)		
185	O Pater sancte mitis		
186	O mi szent Atyánk		XVI. sz. Kájoni 1676, 291.

A *Csikcsobothfalvi kézirat* énekei közül középkori eredetű három. XVI–XVII. századi protestáns forrásból való tizenöt. A század első feléből származó katolikus gyűjteményekben megtalálható huszonnegy ének; ezek közül hat Kopcsányi Márton szerzeménye, a többi bizonyíthatóan erdélyi kéziratok hagyományból került Kájonihoz. A jelen kötetben negyvenkilenc ének szövege kerül közlésre, közülük huszonegy főszövegben. Az *Üdvözlégy élő ostya, igazság és élet* kezdetű oltáriszentségi ének (351. sz.) kivételével Kájoni valamennyit átvette az 1676-i nyomtatott *Cantionale catholicum*-ba; néhányat változtatás nélkül, a legtöbbet azonban javítva, stílusát csiszoltabbá téve, a szöveget gyakran megrövidítve. Az énekek egy jelentős részénél az erdélyi kéziratok hagyomány nyomán követhető. A táblázatban a források közül csak azok szerepelnek, amelyeknek szövege főszövegbe került; a gyakran szerteágazó variánsokra vonatkozó megjegyzések az egyes énekek jegyzeteiben találhatóak. A főszövegbe a feltételezett eredeti szöveghez legközelebb álló, kikövetkeztetett verzió került: két esetben a *Mihál Farkas-kódexből* (194., 356. sz.); öt-öt esetben pedig a *Petri András-énekeskönyvnek* a Réti János által írott részéből (21., 141., 307., 335., 367. sz.) és a *Pálffy Márton-énekeskönyvből* (29., 302., 331/I.,

365., 370/l. sz.). A *Csikscsobotfalvi kézirat* tehát 1651–1675 között keletkezett, az 1651-i *Cantus catholici* újabb darabokkal való kiegészítését célozta, és Kájoni Jánosnak a *Cantionale catholicum* kiadását megelőző énekgyűjtő-szerkesztő munkáját tükrözi.

Kájoni latin–magyar versgyűjteménye. („Kájoni-hymnarium”). (1659–1677 között) — STOLL 99. RMDT II, 69. 1.

A XVII. század második felében keletkezett legjelentősebb kézirat katolikus egyházi énekeskönyv. A csikcsomlyói ferences zárdában őrizték és ott a második világháború idején elrejtették. Azóta lappangott és csak az utóbbi években nehezen ellenőrizhető hírek szerint ismét előkerült. További sorsa és jelenlegi őrzési helye ismeretlen.

A folió nagyságú kötet 1023 lapon énekeket, további 23 lapon pedig az énekek betűrendes és alkalom szerinti jegyzékét foglalta magában. Az utolsó lapon az 1046. szám volt.

A tartalmára vonatkozó ismereteink a korábbi szakirodalomból valók. Először behatóbban JÉNÁKI FERENC (Kájoni János énekes könyve és forrásai. Kolozsvár 1914) foglalkozott vele, és közölte részben vagy egészen néhány ének szövegét, fényképét. A kéziratot utóljára PAPP GÉZA tanulmányozhatta. Az 1944 előtt gyűjtött adatait felhasználta a RMDT II. kötetének jegyzeteiben. Az általa készített teljes kezdősor-jegyzéket pedig átengedte a XVII. század második felének katolikus énekeit feldolgozó jelen kiadáshoz. Ezek alapján Kájoni János latin-magyar versgyűjteményének magyar énekei megközelítő pontossággal számbavehetők.

A kézirat Kájoni János írásával készült. Mindegyik lapja két hasábra oszlik, bal oldalon a latin énekek, jobb oldalon pedig a magyar énekek találhatók. A szövegek egy része fordítás vagy parafrázis, ahol az eredeti latin szöveggel párhuzamos a magyar. Az első 23 lap már korábban is hiányzott. Az ezeken volt énekek kezdősorát PAPP GÉZA a tartalomjegyzék alapján kikövetkeztette. A kézirat tartalma jelen ismereteink szerint 883 latin és 220 magyar énekszöveg. 149 latin ének fordítása párhuzamosan található a második hasábon. Lehetséges az is, hogy egyes latin szövegeket a magyar ének alapján Kájoni készített. Az énekeket az első részekben az egyházi év főünnepi szerint csoportosította, majd külön részbe breviáriumi himnuszokat, a szentekről szóló énekeket, halottas énekeket, végül a Szűz Mária tiszteletére valókat gyűjtötte. A kézirat nem befejezett, lezárt énekeskönyv. Sok benne az üres lap vagy beíratlan hasáb annak jeléül, hogy Kájoni az énekeket folyamatosan gyűjtötte. A lapszámozás hibái és az üresen maradt lapok jegyzékét PAPP GÉZA közölte (RMDT II, 69. 1.). A kéziratnak teljes és megnyugtató leírását azonban csak az újból való kézbevétele után lehet elkészíteni.

A következő táblázatban az említett források, az incipitjegyzék segítségével megkíséreljük áttekinteni a latin-magyar versgyűjtemény magyar énekeit. Tartalmazza tehát a feljegyzésekben regisztrált valamennyi magyar ének kezdősorát. A latinok közül csupán azokat, amelyekről több kevesebb valószínűséggel megállapítható, hogy a párhuzamos magyar énekkel összefüggtek; a többi latin ének helyén [...] található. A magyar énekek közül a JÉNÁKI FERENC vagy PAPP GÉZA által idézett darabok külön sorban találhatóak a megfelelő irodalmi utalással. A többi magyar kezdősor a kézirat lapszámozásának feltüntetésével folyamatos közlésben [...] közé került. Ugyancsak [...] között található az első 23 korábban elveszett lapnak a tartalomjegyzék alapján kikövetkeztetett éneke, valamint a kézirat ugyancsak kikövetkeztetett fejezetcímei. A táblázatban a szakirodalom (RMDT II, JÉNÁKI) idézésén kívül megtalálható a XVII. századi katolikus énekek két kötetéből a szövegek kiadására és az 1676-i *Cantionale catholicum* lapszámára való utalás.

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lapszám	Jénaki lapszám	Kájoni 1676 lapszám
1	[SZENTHÁROMSÁGI ÉNEKEK] O lux beata Trinitas, et principiis Ó te boldog Sz. Háromság, meltos. O nullis hominum pervia sensibus	280		480		286

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lap- szám	Jénáki lap- szám	Kájoni 1676 lapszám
2	Ó örökké való egység, és háromság Alme rerum conditor, in personis trine Állatok teremője, ki személyben há- rom Quicumque volt animam firmiter salva- re Valaki akarangya lelkét [3: In majestatis solio, tres sedent in triclinio — A felséges dicső székben hárman ülnek; 4: Adesto S. Trinitas — Légy segítség Sz. Háromság; 5: Credo in Deum Patrem — Hiszek Istenben es olyan; 6: A keresztyenségben igaz vallas; 7: Menybeli Sz. Isten, tellyes Sz.]	278				286
		273		539		289
		274		539		287
8	Imadunk mi teged Sz. Háromság [8: Szent Háromság, es csak egy]	275			105	290
10	O Pater sancte mitis atque pie O mi Sz. Atyánk, kegyes es kegyel- mes [10: O lux beata Trinitas, tres unum — O Fenyés boldog háromság; O adoran- da Deitas — O Imadando Istenség, eg állatban]			511		
13	Pater, gnatus, spiritus, sunt unus Atya Fiu, szent Lelek. Egy Isten [25: Pater in coelis Deus omnium — Menybeli Atya. Ura mindennek szent- ség adassék te neucednek; Pater nos- ter in coelis, fac glorificetur — Mi mennyei szent Atyánk had diczoites- sek; Pater noster, Rex omnium — Mi atjank ki mindeneknek Nagy királyá- vá löttél; Rerum o conditor, et repertor orbis — Allatok teremője, ez vilagh fel lölje]		142			759
	PARS II. DE FILIO. ADVENTUS					
29	Mittit ad Virginem Az szüzhöz ezerté Nem minden Angi- alát	14		543	42	
30	Mittitur ad Virginem Küldtetetik az szüzhöz, Isten erőssége		110/I	539		15
31	Conditor alme syderum, Aeterna lux credentium Csillagoknak Teremője Es hiueknek örök fenyé	23			44	

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lap- szám	Jénáki lap- szám	Kájoni 1676 lapszám
	[31: Verbum supernum prodiens A patre olim exiens — Felliul az egből le iouen Attjatul regen kimenuen; 32: Vox clara ecce intonat Obscura quaeque increpat — Ime tizta szo hangiczal Minden setetsegh ketté vál; 32: Veni redemptor gentium — Jöuel nepek megh valtoja. Mutasd mint lesz szüz magzasa]					
33	Egy szüz nagy tiszta eletben. Lakik vala Nazaretben, <i>Michael Fenesi</i> .			70, 481		
34	Aron veszszeje viragzik szüz meheben fogantatik [34: Zengjünk egy szoval Hangos vig enekkel]	(vö. 17)				
	[KARÁCSONY]					
37	[37: A solis ortus cardine, ad usque terrae limitem — Nap keletrül kik hol vattok Ez földigh minden allatok] Christe redemptor omnium Ex Patre Patris unice Christus minden megh valtoja	102			43	68
40	[38: Agnoscat omne saeculum venisse vitae — Ez egez vilagh megh tudgia Hogy el jöt eltünk jutalma; 39: Corde natus ex parentis — Kebleből az Atjanak kezdetj elöt vilagnak]			623		
41	Dies est lactitiae in ortu Regali Nagy oromnek ez napia Hogy kiraly születék Natus est hodie Ex Maria virgine Ez nap születetek Mariatul szarmazek					
42	[42: Puer natus in Bethlehem... Per Gabrielem — Gyernek születek Bethlemben kin Jerusalem örömben; 43: Natus est hobis hodie De pura virgine — Mi nekünk szuletetek ma tizta szüznek magua]			471		
	Puer natus in Bethlehem, natus in Bethlechem ... 8-6-8-8 Puer natus in Bethlehem Unde gaudet Jerusalem ... Per Gabrielem 10 vsz Gyernek születék Bethlemben, kin Jerusalem örömben ... 8-8			470		
	Puer natus in Bethlehem Hoc in Anno Unde gaudet Jerusalem Ad laudem Domini ... 8-4-8-6-13			471		

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lap- szám	Jénáki lap- szám	Kájoni 1676 lapszám
	Puer natus in Betlehem ... Amor, Amor			481		
	Puer natus in Betlehem			550		
43	Puer natus in Betlehem In natali Domini gaudent omnes angeli Szuleseben az Urnak Az angialok vi- gadnak			601 589		
	In natali Domini Virgo Deum Szuleseben az Urnak Az angialok vi- gadnak ... (5. sor:) Maria Istent nem- ze [44: Natiuitatem saluatoris Nostri Re- demptoris — Iduözitönknek születését Megh valtonk nemzeset; Paruulus no- bis nascitur — Kis gyermek nekünk születik Mely a szep szüztül szarma- zik]			589		
45	Magnum nomen Domini Emmanuel Urnak nagy nevezeti Emmanuel [46: Omnis mundus jucundetur Nato Regi gratuletur — Mind ez vilagh vi- gan legien szült kiralnak örvendezzen; Resonet in laudibus cum jucundis pla- usibus — Zengedez dicsirettel, kegyes örvendezessel; Cantemus Jesu nato pa- ruulo — Enekeljünk szuletet Urunknak Uy eneket az kis Jesusnak; 47: Pu- er nobis nascitur Rector Angelorum — Gyermek nekünk születik Angialoknak Ura; Benedicamus Regj potenti — Ha- lat adjunk az erős kiralnak; Ecce tan- dem sempitemus — Im az örökké va- lonak örökké valo fia]		7	616		37
50	Coelitus modo descendo Menyből jouök most hozzatok [51: Laetabundus Exultet fidelis cho- rus Halleluja — Gyermek szüztől szü- lettetek Es az Jaszolyban fektetek; . .]			488		
53	Mikor Christus Bethlehemben, <i>Matt- heus Senegar</i> — <i>Erdélyi Máté</i> .			495		
56	Jer mi dicsirjuk, aldziuk				84	
60	Jer diczirjük ez maj napon				84	
63	Jer mindnyajan örüllünk [64: Jesus születek iduössegunkre; 65: Dicsiretes az gyermek]				84	
66	Ez nap nekunk dicziretes nap [67: Halat most adgiunk mindnyajan Az Ur Istennek]				46	

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lap- szám	Jénáki lap- szám	Kájoni 1676 lapszám
67	Puer natus in Betlehem ... Exultet parua Betlehem Gyermek születek Betlehemben Kin Jerusalem örömben Vigadozzon kis Bethlehem			471		
68	Puer natus, natus in Betlehem ... Lu- get in cunis Bethlem városban gyermek született kin Jerusalem			471		
69	Puer nobis nascitur rector Angelorum Nekünk gyermek születik angialoknak Ura					
69	In dulci júbilo cantate gaudio In dulci júbilo mi eneklesünk io Ez vi- gasagos idokban Enekelljünk örömben [70–72: ...]			595		
73	Puer nobis nascitur de pura Virgine Gyermek nekünk születek tizta nemes szüztül [73: Betlehemben születek Christus ez vilagra] [VEGYES ÉNEKEK]	90				—
75–97	<i>Comico-Tragoedia constans scenis quatuor.</i> 1646. [87: Ó bu-látott, sok kin vallott]				52	729
98	Porrá válo, jaj el mulo eiletem. <i>Pataki Anna éneke.</i> — <i>RMKT XVIII/11, 124.</i> [101: ...; 113: Natus est nobis Rex gloriae Ab intacta pura Virgine — Di- csösegh kirallja nekünk születek Egy tizta szüztül; Cultro secanda saxeo — Kessel meteltetni taghiat Christus megh engedí magát; Natus est nobis Rex gloriae, Dictus salutis — Ne- künk születék Mennyej kirall; 114: Jer dicsirjük az mi Urunkat Menyből le szalot uj kiralyunkat; 117:]			520	29 54	
118	Jesu dulcis memoria dans vera cordis gaudia Jesus edes emlekezet Aduan szine szent örömet. <i>Hajnal Mátyás.</i> [123:]			476		
			68	487		(vö. 299).
123	Jaj nagy kedven tartot Draga edes szü- löttem			450		

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lap- szám	Jénáki lap- szám	Kájoni 1676 lapszám
141	[125: ... ; 126: Mitte clementiam Domine gratiam — Boczasd kegyelmedet Uram szent lelkedet; 128: ... ; 130: Jesus Christus az igaz haynal; 131: ...] Emlékezzünk keresztyenek Az Ur Jesus Christusrol [142: ...] 144: <i>Fr. Joan. Kajoni 1659.</i>		98	648		—
	[AZ OLTÁRISZENTSÉGRŐL]					
145	Pange lingua gloriosi Zenghjed nyeluem diczoseges Ur testenek szentseget. <i>Hajnal Mátyás.</i>		74			—
146	Corporis mysterium Pange gloriosi [148: ... ; 149: Salue saluberrima tu salus infirmorum — Iduóz legy egesseges Betegek edenye]			539		
152	Adoro te deuote latens Deitas Imadlak en teged el reytet Istensegh		172			312
153	Adoro deuote occulta te Deitas Imadlak tegedet lathatatlan Istensegh [153: Aue verum corpus natum — Iduóz legy test ki szarmazol Szüz Maria mehetul; Aue caro Christi chara — Iduoz legy Christus szent teste kerez t oltaran szenuedue]		6	587 69	66	313
154	Aue viuens hostia veritas et vita Iduöz (legy) elő ostya Igassagh es elet	351		540		—
158	Lauda Sion saluatorem Dicsird Sion megh valtodat vezeredet paztorodat. <i>Hajnal Mátyás.</i> [160 ... ; Iduoz legy aldót szep Manna Jduessegnek meg adoja;]		73	437	43	279
	[NAGYBÖJTRE]					
167	[167:] Sirjatok en velem, o ti magoss egek [168: ... ; O Emberek tekinczetek Ennel nagyob kint ha letek; Az Eg s a föld irtozzanak Nagy kinnyan az Ur Christusnak; 171: Az Ur Jesus Christusnak kennyat es szent halalát; 173: ... ; 177: O draga szerelmünk, egyetlen órómünk; 178: ... ; 205: Emlékezzünk mostan a Christus Jesusrol 206: ... ; 212: Salue; crux sancta salue			641		

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lap- szám	Jénáki lap- szám	Kájoni 1676 lapszám
	mundj gloria — Aldot kerez t fa szent legy vilagh fris pompaja; 213: Lign- num crucis mirabile olim per orbem praenitet — Az chudalatos kerez t fa Ez vilagon mar tündöklük; 213: ... ; 216: In passione Domini Qua salus da- tur homjni — Az Urnak szenedese- ben Ember iduössege; 218: Christum ducem qui per crucem — Christus ve- zert ki fan tóf bert Ertünk az Ellenseg- nek]					
219	Hymnum dicamus Domino, Laudes Deo Enekellyünk teremtonknek Zengedez- zünk Istenünknek [220: ...]			627		
222	In mea sint memoria [225: Quid gens mea feci tibi — Mit vetettem en nemzetem Mostan felely megh enekem; 227: ... ; 231: Sal- uator noster Dominus — Az mi Urunk Jesus Christus Mint szenede mi eret- tünk; 235: ...]			480		
236	Aue manus dextra Christi [237:]			579		
238	Salve mundi salutare Totus lotus [239:]			579		
241	Salve mundi salutare ... Cruci tuae [245: ... ; 251: O nam ez volt amaz szomorúság napia; 253: Regi peldaza- tok immaron be töltek; 257:]			579		
	[HUSVÉTI ÉNEKEK]					
	[259: ... ; Halaadasokkal mi ene- kellyünk, Az Atya Istennek; 261: ... ; Ez nap tamadot fel Christus dicsőség- gel; 262: ... ; 263: Mortem morte strauit Sathanam ligauit — Halalt ha- lal giöze Sathant meg kötöze; 265: In hoc paschali festo — Ez Husuet inne- peben Aldgiuk Istent szüünkben; 266: ... ; Ad coenam agni prouidi Et stolis albis candidi — Az barany vacso- rajara készüljünk tizta ruhaba; 267: Jesu redemptor saeculi verbum Patris — Jesus vilagh megh mentöje Meny- beli Atja igheje; Aurora lucis rutilat coelum laudibus intonat — Az piros					

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lap- szám	Jénáki lap- szám	Kájoni 1676 lapszám
	hajnal tündöklük Az eghben zengés hallatik; 268: ...; 269: Mindenek- nek teremtője Ez Husuetnek örömebe; 269:]					
	[MENNYBEMENETEL NAPJÁRA]					
	[273: Jesu nostra redemptio Amor et desiderium — Jesus mi drága váltsá- gunk szerelmünk es keuansagunk; Ae- terne Rex altissime Redemptor et fi- delium — Menybeli nagy örök kiraly Hiueidnek oltalmul aly; 274: ...]					
276	Christus menjben fel mene Nekunk helt szereznie			469	96	
278	Az Christus meniben felméne Hogy minekünk helt szereze [279:]			469		
	[PÜNKÖSDI ÉNEKEK]					
	[280:]					
283	Nobis spiritus sancti gratia sit data Szent leleknek malasztja legyen enged- tetet [284: ...; Beata nobis gaudia An- ni reduxit orbita — Boldogsagos vi- gassagot Eztendő forgasa hozot; 285: Spiritus sancti spudia (!) Apostolorum pectora — A szent leleknek kegyelme Apostoloknak szüekre szaluan; 286: Spiritus sanctum hodie Misit Chris- tus — Az szent lelket el kulde ma Christus dichosegh kirallia;]			534		
287	Veni creator spiritus Mentis tuorum Jövel teremto szent lelek [288:]			493 469		
289	Veni sancte paraclete Jövel szent Lelek Ur Isten vilagosits megh elmenkben	266				271
290	Adoremus Numinis sanctam virtutem Konioroghjunk az Istennek szent Lel- kenek				85	
291	Veni sanctissimum Pneuma Jövel szent lelek Ur Isten Lelkünknek [292: Veni spiritus sancte Serua nos in sermone — Jouel szent lelek Isten Tarcz megh minket ighidben; 293: In festo Pentecostes — Ez pünkösöd inne- peben Dicsirjük Istent szüel;]				85	

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lap- szám	Jénáki lap- szám	Kájoni 1676 lapszám
294	In die Pentecostes Discipuli in aedes Az Pünkösöd Innepe napian Tanítva- nyok [296: ...] [BREVIARIUMI HIMNUSZOK, VE- GYES DICSÉRETEK]			545		
383	Ad preces nostras Deitates aures Böjtnék tündókló szep napja Audi benigne conditor Nostras preces cum fletibus Halgas megh minket Ur Isten keserves könjörgesünkben [385: ...]		134	511		152
389	Örül mi szívünk mikor Templomban A harang szot halljuk [391: ... ; 401: Kerunk tegedet Atya Ur Isten A te szent Fiadert; ... ; 405: Meltotzassal Uram Isten Meghalgatni keresünkben;]		132	477	47	
417	Ohajtasat, es siralmát a te nepeidnek (<i>RMKT XVIII/4, 41</i>) [419: Kegyes Atyánk most te neked kónyörgünk]				48	
421	Sirvan kialtunk hozzád kegyes Isten [423:]		146		64	–
425	Felseges Ur Isten ki lakol menyegben Az sz. Angyalokkal		228		48	–
427	Szentseg, dicsőség, es magasztalas Az nagy Ur Istennek			174		
431	Menybeli Isten mennek földnek Ura ki sz. Fiadat küldéd			511		
437	Földnek, es Menynek Nemes teremője Angyali karok be tellyesítője	573				–
439	Irgalmas es kegyelmes Ur Isten		145		50	–
443	Ur Isten hozzád folyamunk Es escedez- ven kialtunk	589			50	–
449	Szabadito sz. Ur Isten ki lakozol ma- gos menyben [463: ... ; Az Atja Ur Isten Adamot hogj teremte; 471:]	587			51	–
480	Jam lucis orto sydere Deum precemur supplices [481:]			613		
483	Magnae Deus potentiae, Qui ex aquis ortum genus [484:]			482		

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lap- szám	Jénáki lap- szám	Kájoni 1676 lapszám
	[A SZENTEKRŐL]					
487	Minden szenteknek öröme Ez világ jd- vezítője [491: Vita sanctorum decus Angelo- rum — Szentek dize Angyalok szep- sege; ...]			580		
493	Sancta Dei genitrix flos virginitatis [494: ...]			559		
494	Summe pater sancte Deus Peccatorum ego reus [497: Custodes hominum psallimus Angelos — Pasztorul embernek An- gyalokat mondunk]			580		
497	Christe sanctorum decus Angelorum Szent Angyaloknak Christus diszesse- ge Emberi nemnek bírāja [497: ... ; 499: Nouo lucis exordio o custos mi dulcissime — Ez sz. napnak kezdetiben, o edesseges őrizőm; 500: Tibi Christe splendor patris, vita, vir- tus cordium — Neked Christus Atya fene, elet szünek jo szaga]			511		
500	Tu, qui es notitia doctus matutina Te amellyet tanitot hajnali ismeret [501: Auete mentes lucidae — Aldot fenyesseg lelkei Uduessegünk őrizői; 501: ... ; 505: Felséges Isten seregek- nek Ura, Az bünösöknek;]			539		
505	Ez az Istennek bizonyos követe Chris- tus Jesusnak igaz hirdetője [506: Szent Jakab Christus szolgálja Kedves Édes Attya fia; Az igaz hitben vegigh meg maradgiunk; 507:]			511		
521	De patre verbum prodiens corpus de matre [521: ...]			480		
531	Teremtő ujjain rengedező föld hátának Erős két oszlopi [532: ... ; 543: Aucte coelj principes — Aldot Eggek fejedelmi, Vilag aldot fenyessegi; 543: ; 544: Aue cohors fortissima — Jduetz legy o erős Tabor Gyors lanuul reszegült bor; 544: ... ; 550: Szent Lórinz Martyr Christusnak szolgálja; 550: ; 572: Jesu corona celsior Et veritas sublimior — Jesus Nagysagos korona Meltosagnak igas- saga; Te christe Rex pijissime Illic con-			563		

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMIDT. II. lap- szám	Jénáki lap- szám	Kájoni 1676 lapszám
621	fitendo jugiter — Teged kiraly Ch- ristus hiven Vallast tón rollad; 573: ...; 598: Joseph David filius clara stirpe natus — Joseph Daidnak fia tizta nemből szulue; 599: ...; 617: Jesu corona Virginum Quem mater il- la concipit — Jesu nagysagos korona Meltosagnak igassaga; 618: ...; 619: Sancta parens Ecclesia — Anyaszent- egyhaz eneket Borbalanak mondgyon verset; 620: Coeperat solis jubar albi- care — Az nap világa kezde fejedni; 621: Aue martyr gloriosa Barbaraque generosa — Jduetz legy martyrok uttya es te nemzetes Borbála; 621:] Matutino tempore Barbara beata [621: ...; 622: Virgo Dei egregia — Istennek nemes uiraga érettünk Apol- lonia; Gaude virgo Catharina Quam re- fecit lux diuina — Öruendez szüz Cat- harina kit illete Vr jo uolta]			539		
622	Aue Catharina, martyr et regina [622: ...; 625: Gratulare Caesarea Patronae colens merita — Örvendez o Caesarea Tiszteluen szented erdemit; 625:]			449		
638	Adeste dies recolenda mirandis [638: ...; 651: Clara diej gaudia Mo- dulizet Ecclesia — Dicsiretes vagy sz. Anna Aszszony Marianak Annya; 652: ...; 653: Eörök Istennek egy fia ki az bünösöket hija; 654: Gaude felix Ungaria (2. vsz.: Helena tu sanctis- sima) — Örül boldog Magyarország öruly Christus ajandokán; 654: ...; Jduetz legy Rosak rosaja Szüzességnek violaja; 655:] [HALOTTAS ÉNEKEK] [676: ...; 677: Cur mundus militat — Miert diczekedik vilagh heusaga- ban; 678: Quid mundus fragili confi- sus purpurae — Mért bizuan ez vilagh romlando barsonjban; 686:]				66	
689	Mit halasz utannam te orczatlan Vi- lagh. <i>Nyéki Vörös Mátyás: Tintinna- bulum. RMKT XVIII/2, 93.</i> [710: ...]					
719	Homo Dej creatura			474		

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lap- szám	Jénáki lap- szám	Kájoni 1676 lapszám
733	[719: ... ; 726: Vir quidam extiterat dudum Eremita — Vala egy jeles férfi regenten Remete]					
758	Audaci fulgidum vita pro humanum Batóságban élő oh emberi nemzet <i>Nyéki Vörös Mátyás: Dialogus. RMKT XVII/2, 90.</i>			455		
797	Ad perennis vitae fontem Az örök életnek kuttját szaraz szív szomjuhossza. <i>Hajnal Mátyás.</i> [759: O Solis aureum jubar — O Nap és Hold, tündöklő mod Legyetek eges- ségben; 763: ... ; 797: O szomorú hír hordozó Vig sziveket bura hozó] Szomorú a halál a gyarló embernek <i>Kőrösi István. RMKT XVIII/8, 60.</i>		67	645		733
809	[798:] Quis me liberabit de corpore <i>RMKT XVIII/8, 617. 1.</i> Bűn testből, tómléczeből, ki szabadít meg engem. <i>RMKT XVIII/8, 156. (Kő- rösi István ?).</i>					
811	[810:] Vis tibi dicam Jesu mi Mit kívánnyon akaratom Es miben le- gyen szandekom			554		
813	Arnyekhoz hasonlo uilag dicsősége, O mely hamar mulik ennek ekessege <i>Siralmas versek 1677. Nemzetes Rácz István Uram halotti bucsuztatója. — RMKT XVIII/11, 123.</i>			69	52	
	[816:] [MÁRIA-ÉNEKEK]					
819	Eja mea labia nunc annunciate Nosza edes ajakim mostan hirdessetek [819: ...]	407				422
819	Lux advenit veneranda, Lux in choris jubilanda [820:]			439		
821	Tandem audite me Sionis filiae Maria coeli gaudium, terrae delictum [822:]			567 615		
825	Aue virgo Maria gratia completa Aue fuit prima salus Qua vincitur O Mater pia, Virgo Maria [827: ... ; 837: Alma Redemptoris mater — Megh valtonk szent Annja.			539 485 567		

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMIDT. II. lapszám	Jénáki lapszám	Kájoni 1676 lapszám
838	ki menjre ki nyittatot ut vagy; Mater redemptoris sancta — Iduozitónknek szent Annja Mennjeknek megh nyilt kapuja; 838: Aue Regina coelorum — Iduöz legy mennek Aszszonja, Angialoknak kiralneja] Maxima coeli Regina Menjorszagnak kiralneja Angialoknak <i>Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 68.</i> Aue maris stella, Dei mater alma Iduöz legy Maria tengernek csillaga Ave maris fulgens stella Tengernek fenyek csillaghia Iduöz legy Christus szent annja <i>Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 65.</i>		177	479 449 485		371
839	[839:] Sponsa coelorum Regia Menjorszagnak kiralneja Irgalmaszagnak. <i>Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 66.</i> [839: ... ; 842: Salue mater Saluatoris vas electum vas honoris — Iduöz legy			479		
843	Urunk szüleje valasztot tiztnek edenje] Imperatrix gloriosa Potens et imperiosa [844:]			490		
845	Aue virgo virginum laus et lux iustum Jduez legy szüzek szüze igazaknak fenyek [846: Aue plena gratia, virgo foecundata — Jduezlegy malaszt tölte, gyümölcs hozó szüz fa; 847: Aue virgo gloriosa stella sole clarior Mater Dej speciosa — Jduez legy szüz dicsőséges csillag, napnal ekesseb;]			539		
847	Aue o puerpera fons iucunditatis. O dulcis			539		
848	Aue mundj spes Maria Aue mitis aue pia [850: Salue mundi Domina coelorum regina — Iduöz legy ez világnak, mennjeknek aszszonya; 851: ... ; 852: Aue virgo virginum Aue lumen luminum Aue stella praeuia — Jduez legy szüzek szüze, Jduez legy fenyek fenyek; 856: Veni sancta Maria,			477		

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lap- szám	Jénáki lap- szám	Kájoni 1676 lapszám
858	mitte nobis varia — Jövel szep szüz Maria Adassek mi nekünk ma;] Üdvözítőnknek szent anyja <i>Nyéki Vö- rös Mátyás. RMKT XVII/2, 67.</i> Virgo Dei genitrix, quem totus non ca- pit orbis [858:]			485 434		
859	Fit porta Christi peruia Referta plena gratia Maria mater gratiae, mater misericor- diae Maria kegyelem annja Irgalmassagnak szent annja [859: Quem terra ponthus aethera — Az kit föld, tenger kék egek, Zengnek imadnak tisztelnek; 860:]	381		472 484		
862	En virgo parit filium, jubilemus Nitida stella, pulchra puella Szep csillagoczka Fris leanyoczka Te kedues virag [863: Summe summi tu patris unice — Nagy Atianak Nagy egyetlen eggye Ez vilagnak szepen epítője; 865:]			592 567		
868	En Trinitatis speculum Illustravit sae- culum			608		
869	In Natali Domini Redemptor orbis natus est Világ váltója születik [870: Modulizemus omnes corde, vo- ce, ore — No enckelliünk tizta szuvel nyeluel szoval; 871: Lux mundj be- atissima — Ez uilag boldog uilaga Fenyesseges szüz Maria; Quod chorus vatum venerandus olim — A mit re- genten Profetak hirdettek szent lelek által; Veneremur virginem genetricem gratiae — Tisztellyük a sz. szüzet, Annyát a kegyelemnek; 872: Impe- ratrix clementiae — Királyneja Irga- lomnak, Harmattyát... malasztodnak; 873:]	144		552		74
875	Stabat mater dolorosa Alla az keserues Anja. <i>Hajnal Mátyás.</i>		71/II	436		174
876	Laus tibi Christe qui pateris [876: 877: Ave dulcis mater Christi quae dolebas — Jducz legy szüz Christus Annya ki bus szivel sze- nuedz vala; 878:]			627		
879	Mater sapientiae, rosa sine spina Ave mundi gloria, Virgo Mater Maria			539 546		

Hymnarium lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	RMKT. XVII. 7.	RMDT. II. lapszám	Jénáki lapszám	Kájoni 1676 lapszám
880	[879: ...] Ave mundi spes Maria... Ave plena gratia			477		
886	[881: Consolare Domina mater et regina — Örvezendz Aszony Anya, Egek kiralyneja; ... ; 883: Astat Virgo virginum cruci saluatoris — Al a szüzeknek szüze Urunk keresztnél; ... ; 885: Regina coeli laetare — Örüly mennynek kiralneja Alleluja Mert az kit erdemlel] Regina coelorum regina Mennynek kiralne aszszonya örüly szep szüz. <i>Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVIII/2, 69.</i> Regina coelj laetare Oruendgy mennyeknek aszszonja Mert az kit erdemlel Christus surrexit, Mala nostra textit, Et quos hic dilexit, Hos ad coelos vexit Christus fel tamada Mi bününket elmosa, És kiket ő szerete, Mcny országba fel vive [887: ... ; 889: Jducz legy Egek Aszszonya Dicsőseges szüz Maria]			70		
889	O szentseges, o szentseges Szüz Maria		208	648		380
908	[890: ...] Dulcis Jesu, dulce nomen Laetare puerpera			606 454		
959	[909: ... ; 939: Salve mater misericordiae Mater spei — Jducz legy irgalmassagnak Anyya, Remensegnek bozcanatnak Anyya; 945:] Ave dulcis Mater Christi, quae cor tuum gladio			480		
972	[959: ...] Omni die dic Mariae			461		
1000	[980: ...] Sanctissima Mater Dej Aue fulgens in aula coelj			458		
1001	[1001: ...] Aue Domina, tu es praeclara [1001: ... ; 1003: Veni o dilectissime — Jöj el lelkennek jegyesse Es szivemnek szerelmesse; 1015: 1021: Benedicam Dominum omni tempore — Dicsirem az Ur Istent minden üdöben; 1023: Egesz Israelt Daud fel gyüjté A szent ladat Sionban késéré].			567		

Kájoni János a latin–magyar versgyűjteménybe az énekeket tartalmuk szerint csoportosítva, hosszabb időn át folyamatosan jegyezhette le. Ennek eredményeként a kéziratban időbeli rétegződés figyelhető meg.

A legkorábbi évszámhoz köthető bejegyzés a 144. lap jobb hasábjában, a vegyes tartalmú énekek végén: „Fr. Joan. Kajoni 1659”. Ezen kívül a 813. lapon a *Siralmas versek* címében az 1677-es évszám olvasható. Ezt a felíratát szerint Kájoni elhunyt sógorának, a csíksomlyói kolostor jötevőjének, Rác Istvánnak temetésére szerezte. Róla a ferences provincia történetének, a *Fekete könyv*-nek 82. levelére 1677. szeptember 6-i dátummal maga Kájoni jegyezte be a következőket:

Racz Isuan, feleségeul Kajoni Judittal, vetek temetőhelt a' Sz. Gabriel Oltara elöt fl. 32. es mind joszagokat, hazakat, es mindeneket Csik Szereda Varosaban a' Calastromban testaltak, mivel Pater Joannes Kajoni a' feleségeul edes egy volt... (fol. 82)

Racz Istvan köttete be az egyyk nagy Gradualet Brassóban, fl. 4. es mindenfele sokat szolgalt faradot a Calastrom szolgálatában... (fol. 82*)

Rác István tehát az 1677. esztendő utolsó hónapjaiban halhatott meg, és a kolostor templomában a sírhelyet is bizonyára már végső betegségében vásárolta. A halotti búcsúztató tehát már a *Cantionale catholicum* megjelenése után került a versgyűjteménybe.

Az ismert szerzők, Hajnal Mátyás, Nyéki Vörös Mátyás, Körösi István versei a század első feléből valók. Ezek a gyűjtemény keletkezési idejének körülhatárolásához nem adnak fogódzót. Nyékittől a Mária-antifonákon és néhány más kisebb versen kívül a latin–magyar gyűjteményben a halottas énekek között a *Tintinnabulum* (689. l.) és a *Dialogus* (733. l.) rövidített változata szerepel. Az utóbbinak máshonnan nem ismert mintája is *Audaci fulcidum vita pro humanum* kezdettel, Papp Géza szerint a versfőkébe rejtve Nyéki latinus nevével azt jelzi, hogy az elveszett vagy lappangó latin változat is egy szerzőtől való. (RMKT XVII/2, 471. l.; vö. uo. 452, 482, 486. l.)

Az erdélyi származású Fenesi Mihály jezsuita (1625–1678) egész pályája során, 1658-tól haláláig Erdélyben működött (LUKÁCS, LADISLAUS: *Catalogus generalis I. Romae* 1987, 327). Kájoni tehát ismerhette személyesen is, és tőle másolhatta az *Egy szűz nagy tiszta életben, Lakik vala Nazaretben* kezdetű (33. l.), egyébként ismeretlen karácsonyi éneket. A lejegyzés idejét azonban pontosan meghatározni nem lehet.

JÉNÁKI (i.m. 43) előbb azt tartotta valószínűnek, hogy Kájoni a latin–magyar versgyűjtemény másolásához már a nyomtatott énekeskönyve 1676-i megjelenése után kezdett hozzá. Ennek azonban egy másik megfigyelésével maga mondott ellene (i.m. 52–53. l.). Kájoni ugyanis kéziratába bemásolta a *Comico Tragodia* című névtelen verses dráma teljes szövegét (75. l.), amely 1646-ban Nagyváradon jelent meg, és amelynek 1676 előtt más kiadását nem ismerjük. A kéziratosszöveg JÉNÁKI megfigyelése szerint ezzel az első kiadással teljesen egyezik. Egy erősen rövidített változata bekerült a *Cantionale catholicumba* (729. l.) is, amiből az következik, hogy Kájoni a művet már 1676 előtt ismerte és a teljes másolatát a karácsonyi énekek közé, a vegyes énekek csoportjába már korábban bemásolta.

Végül a kezdősor-jegyzék alapján megállapítható, hogy a kéziratból legalább 20 énekszöveg a nyomtatott énekeskönyvbe is bekerült. A másolás fordított sorrendje elképzelhetetlen; ugyan miért is írta volna le Kájoni a már egyszer jól kiadott énekek szövegét újra? Ez pedig azt bizonyítja, hogy a kéziratosszöveg részben már 1676 előtt megvolt, és Kájoni azt a nyomtatott énekeskönyv megjelenés után, főként fordításra szánt latin énekszövegekkel gyarapította.

Cantionale catholicum. (1676)

Kájoni János több mint három évtizedes énekgyűjtésének eredménye, rendszeres összefoglalása a nyomtatott énekeskönyve volt, amely tartományfőnöksége idején, pályájának delelőjén a csíki kolostorban maga alapította nyomdában jelent meg.

Leírása a következő:

Cantionale catholicum. Régi és új, deák és magyar áitatos egyházi énekek, dicsereitek, soltarok, és lytaniak; kikkel a' keresztyének esztendő-által-való templomi solemnitásokban, processiókban, és egyéb áitatoságokban szoktanak élni. Halottas temetéskor-való, és a' négy utolsó dolgokról emlékeztető cnekekkel egyült. Most újonnan nagy szorgalmatossággal egybeszedettek, meg jobbítottak, és a' keresztyének épületire, s' lelki vigasztalásokra ki-bocsáttattak.

A' Szent-Ferencz-szerzetiben lévő Kajoni P. Frater János által. Superiorum permissu. A' Csiki kalastromban. Nyomtatott Cassai András által 1676-ben [!].
Terjedelme: [16] + 786 + [24] = 826 lap. Formája: 4-rét.

A címlap hátán a következő szentírási idézet olvasható:

S. Paulus apostolus ad Ephes. 5. v. 19.

Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobismetipsis, in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes, et psallentes in cordibus vestris Domino.

Tellyesedgyetek-bé Szent Lélekkel, szólván magatok-között soltárokkal és dicséretekkel, és lelki énekekkel, énekelvén, és dicséretet mondván, a' ti szivetekben az Urnak.

A *Cantionale catholicum* egyetlen nyomdai egység, kiadvány, amit a folyamatos ívjelzés és a lapszámozás jelez. A díszes kerettel kiállított címlap szövege általánosságban foglalja össze a gyűjtemény tartalmát és burkoltan utal annak három fő részére. Az elsőben az egyházi év főbb időszakaiba és ünnepeire szerkesztett énekek találhatók adventtől pünkösdig. A második és harmadik részt a főcímlaphoz hasonló, díszes kiállítású ál-címlap vezeti be. Így a második rész előtt, a 281. számozatlan lapon a Szentháromság vasárnaptól az év ünnepeire, Szűz Mária és a szentek tiszteletére szóló énekek, a különféle dicséreték és zsoltárok előtt a következő szöveggel olvasható:

Cantionale catholicum régi és új, deák és magyar egyházi énekek, dicséreték, és lytaniák. Kikkel a keresztyének esztendő-által-való templomi-sollemnitásokban, processiókban, és egyéb áhítatosságokban, és temetéskor szoktanak élni. Most újonnan-kibocsáttattak: Pars II. A' Szent Ferencz szerzetiben lévő Kajoni Frater Janos által. Superiorum permissu. A' Csiki-kalastromban. Nyomtatott, Cassai András által. 1676-ben.

Ugyancsak a 649. számozatlan lapon a halott és temetési énekek előtt díszes keretben ez áll:

Mors. Memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis. Emlekezzél-meg a' te utolsó dől-gaidról, és örökké nem vétkezel. Pars III. Temetéskor, és halottaknál-való énekek. Mellyeket nagy szorgalmatossággal, egybe-szedett a' Szent Ferencz zászlója-alatt vitézkedő Kajoni Frater Janos. Superiorum permissu. A' Csiki kalastromban, Nyomtatott Cassai András által. 1676-ben.

A kiadvány elején, a 3–16. számozatlan lapon a mű bevezető részei találhatók. Ezeknek szövege a következő:

1. *Kájoni János ajánlása Torma Istvánnak, Belső Szolnok-vármegye főispánjának, a kiadvány mecénásának.* A forrásokra történő utalások az eredeti szövegben a lap szélén a margón vannak; itt számokkal jelölve a szöveg után találhatók.

A' tekéntetes, nemes és nemzeti Csicsó-Kereszturi Torma Istvan uramnak; nemes Belső-Szolnok-vármegyének egyik fő-ispánnyának, etc. nékem becsülletes pátrónusomnak. Ez életben isteni áldásokat, szerencsés bődlog hoszszú életet, az-után pedig az örök bődlogságnek koronáját, kívánom Istentül.

A' ki az Istenhez akar járulni, és az ő igaz tiszteleti és szolgálattya-által idvességét kíván nyerni, a' mennyci bölcseségnek vezérléséből hinni és tudni kell;¹ hogy e' világnak, vezérlő ura, gond-viselő fejedelme, teremő Istene vagyon: ki, minden-ható erejével e' világot alkotta, bölcseségével vezérli, gond-viselésével szent nevének dicsősségére igazgattya, és ezt a' felséges Istent, tartozunk ex toto corde,² tisztelni, szeretni és dicsérni. Quem laudant astra matutina: a' kit dicsérnek a' hajnali-csillagok;³ holott, a' mint Sz. Dávid mondgya: A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini: Nap-

¹Hebr. 11. 6.

²Luc. 10. 23.

³Job. 38. 7.

kelettül-fogva, nap-nyugatig, dicséretes az Ur neve, mert jó, mert örökké az ő irgalmassága.⁴ Az Istennek ugyan-is ilyen nagy hatalmáról, és szeretetéről elmélkedik volt régente ezen próféta, midőn nagy lelki buzgósággal azt éneklé vala: Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! En Uram, én Istenem, mely csudálatos a' te neved, az egész földkerekségében!⁵ Laudabilis et gloriosus in saecula! Dicsősséges és örökkévaló dicséretre, szeretetre, és hálá-adásra méltó vagy szerelmes Istenem!⁶

De mely igen el-hült légyen nemzetes uram, e' mostani, világi embereknek szive, az isteni-szeretettől, napon-ként láttuk; melyből egyebet nem ilíthetünk, hanem hogy a' világnak seprejére, és majd a' végére jutottunk; és igazán bé-telleyesedett már, az Istenül el-hült szivekben. Szent Pál mondása: In novissimis diebus, instabunt tempora periculosa. Et refrigescet charitas multorum.⁷ Az utolsó napokban, veszedelmes idők lesznek. És sokakban meg-hül a' szeretet. Et erunt homines seipso amantes: Es magok-szeretők emberek lesznek, test-szerint élnek, és így nagy veszedelembé ejtik magokat, és majd mind el-vesznek szeretet-nélkül, holott ugyan azokról azt mondgya Szent Pál apostol: Si secundum carnem vixeritis, moriemini.⁸ Mivel-hogy a' testnek kedveznek, mindenben a' test akarattján járnak, nem csak testben, de lélekben-is meg-halnak.

Alexander Philosophus írja,⁹ hogy in Apulia olly mérges Tarantula-nevű kígyók teremnek, hogy a' kiket meg-mardosnak az emberek-közzül, azok majd mint-egy halva földre esnek, és semmi, akár-minémű drága orvosságokkal, vagy Patikában-lévő kedves illatokkal meg-nem éllednek, fel-nem tá-madnak, hanem csak szinte Musica-szóval, és énekléssel, a' mely dolgot önnön-maga szemével látotta; ennek pedig a' természet-vizsgálók nem egyéb okát adgyák, hanem, hogy a' Tarantula mérgeknk hideg természete, az embernek szivét el-fogja, természet-szerint-való hévséget el-öltya, meg-hidegíti, és úgy lesz, mint a' halottak, csak úgy fekszenek. Nem csuda tehát nemzetes uram, ha a' mostani világ-fiai, úgy annyira el-aluttak, meg-hültek az isteni szent szeretettül, és majd mint-egy halva fekszenek e' halandó-testnek koporsójában,¹⁰ mert a' pokol-béli Tarantula kígyónak halálos fulákja meg-sértette őket, és annak ártalmas mérge meg-járta az ő sziveket; de mivel ének-szó-nélkül szűkölködnek, költs-fel te őket nemzetes Torma István ezekkel az éneklésekkel, ezekkel az isteni dicséretekkel, ezekkel az isteni-szeretetre gerjesztő sóltárokkal, ezekkel mondom, az áitatos, buzgó, és istenes enekkel, ly-taniákkal, és a' mennyei bölgség-kívánására indító imádságokkal, mert az Isten, teged rendelt arra, midőn azoknak ki-nyomatására legelsőbben is fel-indított, engem biztatott, és annak költségét magára vállalta: nem-is egyéb-ért, hanem csak szinte a' nagy Istennek dicsősségére, a' keresztyén hívek vigasztalására, és hogy az isteni-szeretetre fel-indítsa az embereket, és a' mennyei szent tüzet fel-gyújtsa a' meg-hült szivekben.

Ugyan-is, ha meg-vizsgálom az el-múlt idöket, nem-de nem illyenek voltanak-é a' te eleid? midőn egy azok-közzül, infulatus abbas lévén, mind példa-adásával, mind tanításával, mind pedig az istenes étellel napon-ként ébresztette, gyújtogatta a' mennyei tüzet, és szeretetet, a' meg-hidegült szivekben? Vallyon nem elég bizonság-é, a' nemes Besztercze várossában lévő szép kalastrom? melyet a' te eleid fundált és épített volt, a' kire kincsét, gazdagságát, jószágát nem szánta, nem egyéb-ért, hanem hogy a' pokol-béli méregtől meg-részegült lelkek meg-élledgyenek; melyben a' Seraphim Szent Ferencz alázatos fiai, éjjel nappal Istent szolgálták, orgonáltak, prédikáltak, és terjesztették az Istennek nagy dicsősségét? A' melynek ékes, és rendesen épített kö-falai most-is fen-vannak, noha gyászolnak. Vaj-ki sokan lélekben meg-hólt emberek támadnak-fel abban, és nagy jutalmat vettek azért a' te eleid. O mely szép oltárokat emeltek azokban mondok, a' te régi áitatos eleid, a' melyeken osztogatták az Ur Jesus-nak szépséges testét, és vérét,¹¹ nem egyéb-ért, hanem hogy a' bünös lelkek, az áldott Jesus vérében, mint

⁴ Psa. 112.

⁵ Psa. 8.

⁶ Dan. 3. 52.

⁷ 1. Corint 10. 2. Tim. 3. 1. Matth. 24. 12. 2. Tim. 3. 1.

⁸ Rom. 8.

⁹ Lib. 2. cap. 16.

¹⁰ Rom. 7. 24.

¹¹ Joan. 6.

drágalátos feredőben meg-mosódgyanak, meg-éledgyenek!¹² mert a' mi édes Idvezitőnk-is magával tüzet hozott-le az egből, és azt akarja, hogy meg-gyúladgyon.¹³ Ujíts-meg tehát te-is nemzetes uram, és támaszd-fel jámbor Isten-félő eleidnek Torma emlekezéit, hadd lássa a' mostani hideg világ, hogy a' régi Torma nemzetiségnek, a' nyers gyökere még meg-maradott, és szépen zöldellik: es mint a' torma, hogy ki-szokta a' szemekből hozni a' könnyvet, nem kélem hogy ezek-is az istenes eneknek, sokaknak ki-hozzák az ő könnyvet, midőn oda-bé érénetik, és tapogaltják a' sziveket: és mint a' torma, mikor a hideg tél el-múlik, levelei meg-újulnak, meg-zöldellik, és meg-virágzik: úgy lesz, hogy az emberek szívének-is jege elolvadván, az isteni tisztelet, és a' mennyei szeretet meg-újúl, meg-zöldellik, meg-virágzik, és meg-gyümölcsözik az emberekben.

Az Istennek kedves embere Dávid, oly czitálás, és oly énekes volt, hogy mikor édesdeden pengette az ő hárfáját, énekelte az Ur sóltárit, a' gonosz lélek mindgyárt el-távozik, és futamodást véssen vala Saul királytól, midőn gyötrené;¹⁴ nyilván el-hitem nemzetes uram, hogy midőn ezek az eneknek (a' kiktől kegyelmed költséget nem szánta, hanem ki-bocsáttatta, publicáltatta) zengedezni fognak a' keresztyén hivek torkában, el-távozik a' gonosz lélek az emberektől, és az Istennek Szent Lelke foglallya-el az ő sziveket: sőt maga-is Dávid, Cytharam percutiebat in domo Domini, Gyönyörködve énekelte az Ur házában az Istennek szép dicséretit.¹⁵ Vallyon inkább Te, nemzetes Torma Istvan, nem gyönyörködöl-é az isteni dicséretekben? vallyon nem örömmel hallod-é, midon sok helyeken a te könyvedből Istent dicsérnek, és köszönik, hogy illy jó dolgot cselekedtél az Isten-félő keresztyének-közt, és örök emlekezetre-való dicséretes példát hattál az embereknek?

A' mi dicsőséges Szent Ferencz atyánk, úgy annyira gyönyörködött az isteni dicséretekben, hogy mikor egy idő-jártába dicsérné a' felséges Istent, le-jövének hozzá az Isten angyali czitarával, és musica-szóval kezdék vigasztalni, melynek édességében el-ájúlván, monda:

Szünnýl-meg Isten angyala, a' mennyei czitárát pengetni,
Mert ennek édességét az én szívem el-nem viselheti.¹⁶

Meg-nyugottam azért abban, nemzetes uram, hogy ezeknek az istenes enekneknek hallásában, ha szinte az emberek el-nem ájúlnek-is, de nagy lelki édességet fognak érezni az ő szivekben. Es a mint Ezékiel próféta parancsolattýára, a' száraz csontok meg-elevenedének, és egy nagy roppantott sereg lábára állá:¹⁷ úgy ezekre az istnes dicséretekre, a' száraz csontok meg-elevenednek; mert micsoda egyéb a' bűn, amaz mérges Tarantula kígyó mérgénél? mely minden jószágos-cselekedettől meg-fosztya embert, és mind egy-aránt, az iffiakat a' vénekkal a' földre le-veri, lelki nedvességeket ki-száraztja, és hasonlóvá tészí a' száraz csontokhoz.

E' volt az oka nemzetes uram, hogy sem munkámat nem kíméltem, sem fáráságomat nem szántam, hanem az Istentől nékem adott kicsiny talentomot ki-osztottam, hogy mikor el-jő, usorával meg-vehesse a' túnya-szolgákon, és meg-jutalmazza az igazakat.¹⁸ Gondolám azért magamban, ha valami szép nótákra szerzett eneket, sóltárokat, és dicséreteket egybe-szedetnék, jobb formában rakogatnék, rendesebben helyeztetnék, és ki-bocsátanék: talám az isteni szeretettől el-hült szivekben tüzet gerjeszthetnék, és másoknak-is afféle istenes dolgokra alkalmatosságot adnék. Egy-nehány esztendőül-fogva azért mind eddig-is, e' mostani változadó állapotok-miatt véghez nem vihettem jó intenciót, és igyekezetemet; noha kegyelmed mindenkor bízattott, és szívesen-is fáradott nyomtatásában; mert én, hogy igazán meg-mondgyam, azt mondhatom a' Poétával:

¹²Cor. 6. 11.

¹³Luc. 12. 49.

¹⁴1. Reg. 16.

¹⁵2. Reg. 6.

¹⁶S. Bonav.

¹⁷Ezech. 37. 1.

¹⁸Luc. 19. 12.

Da veniam scriptis, quoniam non gloria nobis
Causa, sed utilitas officiumque fuit.¹⁹

Csak az Istennek dicsőségét, és a' közönséges hasznót, s' szükségét tekintetem: azért mind munkámnak, mind pedig most nagy fáradsággal és költséggel újontán hozatott typographiámnak első sengéjét kegyelmednek szentelem, dedicalom, és alázatosan ajánlom; sőt ö maga-is ez a' könyv, nemzeti Torma István uram jó-vóltáéhoz folyamodik, mert ha ama' nagy emelekezeti Isten-félő, szent életü Carolus Borromeus Cardinal, egy nap negyven-ezer, más nap husz-ezer aranyát nem szánta Isten szerelmé-ért ki-osztogatni a' szegényeknek.²⁰ Kegyelmed sem szánta az Isten tisztességéért, sőt életével sem gondolna, ha a' szükség kívánná, az Isten mellett. Vegye kedvesen azért kegyelmed nemzeti uram e' kis munkámat:

Astra notas dico, coelum reor esse volumen,
Librum cudit amor, Verba dedit pietas.

A' mely csak szeretetből származott, és ha a' szegény özvegy aszszony fillére, becsüsbbe volt az Isten házában a' több kincseknél,²¹ olyan reménségem vagyom, hogy noha alacson, de jó szível a' maga protectiója-alá fogja ezt bocsátani. Engedgye Isten, nemzeti uram, hogy mind kegyelmednek, s' mind nemzetségeinek, mind pedig egyebeknek, a' kegyelmed segítsége-áttal lött munkám, szolgállyon idevességekre.

Költ a' Csíki kalastromban, Mind-szent havának 18. napján. 1675. Eszntedőben.
Kegyelmednek

Alázatos Isten imádó káplánnya,
Szent Ferencz zászlója-alatt vitézkedő
Kajoni Frater Janos,
Custos Provincialis
(** 2a — ** 4b)

2. Az egyházi elöljárók és cenzorok négy jóváhagyó iratának szövege:

Facultas.

Reverendissimi patris commissarii
generalis Cismontanae familiae,
Ordinis Minorum.

Frater Jacobus à Spinetulo, Ordinis Minorum Seraphici patris nostri Sancti Francisci, Cismontanae familiae commissarius generalis, et servus. Dilecto nobis in Christo patri fratri Joanni Kajoni, almae nostrae custodiae strictioris observantiae Sancti Stephani regis in Transylvania custodi provinciali. Salutem in Domino sempiternam.

Opus quoddam musicale, cui titulus est: Cationale Catholicum, pro majori Dei gloria, augenda catholicorum devotione, pro elevandoque in Deum spiritu, à te compositum et ex diversis auctoribus collectum, servatis servandis, revisum et approbatum, ut typis excudatur, facultatem concedimus. Datum Romae, in conventu nostro S. Francisci Trans-Tyberim, die 24. Majii. Anno M.DC.LXXV.

Frater Jacobus à Spinetulo
commissarius generalis
(** 1a)

Licentia reverendissimi ordinarii.

Frater Casimirus Damokos, ordinis minorum strictioris observantiae miseratione divina, et sanctae Sedis Apostolicae gratia per Transylvaniam vicarius apostolicus generalis, etc.

Omnibus has visuris salutem in Domino.

Cum liber hic, cui titulus est: Cationale catholicum, à reverendo patre Joanne Kaioni, ejusdem

¹⁹ Ovicius lib. 3. de Pont.

²⁰ Breviar. Rom. 4. Novemb.

²¹ Luc. 21.

ordinis, custodiae Sancti Stephani regis in Transylvania, custode provinciali; ex variis, et approbatis auctoribus collectus et compositus, à doctis viris et theologis revisus, nihil habeat impedimenti, quin in lucem emitti debeat: Ac proinde ut ad consolationem catholicorum lucem videre possit, (quem spero non ingratus prodire) desiderisque et votis multorum satisfactum sit, harum vigore, ad majorem Dei gloriam, et animarum profectum, licentiam concedo Datum in Monasterio Csikiensi, die 21. April. Anno Domini M.DC.LXXVI.

Imprimatur. Locus (+) sigilli.

Frater Casimirus qui supra m. p.
(* * * 1b)

Cationale hoc Catholicum, labore admodum reverendi patris fratris Joannis Kajoni, Ordinis Minorum strictioris observantiae, custodis provincialis, custodiae Sancti Stephani regis in Transylvania, congestum, et summo ingenio ex variis auctoribus in hunc ordinem deductum, ex mandato reverendissimi patris Jacobi à Spinetulo, commissarii generalis, ea qua potui diligentia perlegi, revolvi, et satis accuratè perspexi: sed nihil contrarietatis, abiguitatis nihil, vel fidei catholicae oppositum in eo reperi, quin potius lucem videre debere operae pretium existimavi, ut vel sic Dei cultus, et pietas christiana, summum incrementum: ac unusquisque desideratam spiritus consolationem percipere possit; quod et futurum, hoc sacros hymnos piè concinenti, et libellum hunc devota mente revolventi sanctè polliceor. Datum in conventu Sancti Stephani regis in Mikhaza, die 11. Martii. Anno M.DC.LXXVI.

Fr. P. Adalbertus Uifalvi, SS. Theol.
lector, et custodiae pater.

Fr. P. Emericus Dottzi, Theol. Concionator,
et custodiae diffinitor actualis.
(* * * 2a)

Lucubrationes reverendi patris Joannis Kaioni, ordinis minorum, custodis provincialis, in augmentum Christianae pietatis studiosè elaboratas, ego sat diligenter et magna cum inspectione vidi, et revolvi, sed nihil contra fidem catholicam positivè in eis reperi, quinimò solam ac meram pietatem redolere, divinique cultus promovendi studium hic contineri video, ac proindè, ut ad summam Dei gloriam, Ecclesiae incrementum, fidelium devotionem augendam, Cationale hoc Catholicum lucem videre, praeloquè committi possit, non incongruum esse arbitror. Datum in domo parochiali Sancti Martini in Csik. Die 29. Martii. Anno M.DC.LXXVI.

P. Petrus Hozo, SS. Theol. licent.
P. Joannes Nagy, SS. Theol. licent.
(* * * 2a)

3. *Kájoni János latin ajánló versei:*

Author in opus.

Ito meum vigilans studium, rigidi ite labore,
Daedala ceu laetis apis arte sua legit hortis
Nectareos labio sugens è flore liquores.
Hic et ego veterum pia volvens cantica; solo
Numine coelesti sacro aspirante labori.
Huc vos congressi, justo simul ordine finxi.
Diliciae ite meae spatiosas orbis in oras:
Ite mei plausus, recreatio, gaudia, risus.
Ite bonis velis, ventis remeate secundis.
Ite mei cantus, lusus meus, ito per orben,
Servitore meis, seclis servite futuris,
Numinis aeterni, sic per vos gloria crescat.

Ad benevolum lectorem.

Quaeso memento mei, semper mi candide lector;
Unum dic pro me, Virginis illud Ave.

Liber de seipso.

Perpeti huc vestros pede ferte gressus,
 Est quibus coelos animus domandi
 Subministrabo pharetras domes queis
 Numinis iram.
 Sum alter Aeneas, pietate, sacra
 Pulpita exorno, loquor alma, fermo
 Cum Deo sit. Quid? pietate non sum
 Crede secundus.

(* * * 2b)

4. *Kájoni János előszava.* A lap széli utalások számokkal jelölve a lap alján található.

A' keresztyen olvasonak Istentől minden jót kívánok.

Az emberi-nemzet a' végre teremtetett, hogy az Istent dicsírje, és e' földön néki szolgálván, hólta-után a' mennyei bődögságban bőséges jutalmát vegye, a' mi édes Idvéztünk-is nem egyéb-ért szállott-le az egekből, hanem, hogy az embert, kit a' maga személyére teremtet vala, mind példájával, s' mind tanításával, isteni tiszteletre, és szolgálatra vihethé, hogy így a' pokol-béli sátánnak tömlöczéből ki-szabadítván, a' mennyei bődögságnak örökös lakosságává tehetné.

Ennek pedig az isteni dicsiretnek forrásját, maga Christus Urunk meg-mutatta, és az ő kedves tanítványit-is meg-tanította, a' mint Szent Máthé emelekezik fölé: Hogy a' vég-vacsorán, Hymno dicto, exierunt in montem: Dicsiretet énekeltek, és úgy mentek-ki az Olaj-fák hegyére.²² Az Apostolok-is pedig, meg-tartották ezt a' szép rend-tartást; a' mint Sz. Pál bizonyította, intvén a' híveket, hogy sóltárokat, dicsireteket, és lelki énekeket mondgyanak az Urnak: módgyát-is megmondgya, hogy kellessék énekelni: Cantantes, et psallentes in cordibus vestris: Énekelvén, és dicsiretet mondván a' ti szíveitekben.²³ Sőt az ő törvényben-is szokás volt, hogy sóltárokat énekeltek az Isten házában: Sacerdotes stabant in officiis suis, et levitae in organis carminum Domini, quae fecit David rex, ad laudandum Dominum Quoniam in aeternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas: A' papok az ő tiszteketben álnak vala, és a' leviták az Ur énekeinek eszközivel, mellyeket Dávid király csinált vala, az Ur dicsiretjére. Mert örökké az ő irgalmassága, a' Dávid dicsiretjé énekelvén, az ő kezek-által.²⁴

Szent Dávid király önnön-maga-is hasonló-képpen ínt, hogy. Laudabo nomen Dei cum cantico, et magnificabo eum in laude. Dicsírem az Isten nevét énekkal, és fel-magasztalom őtet dicsirettel.²⁵ Innen vagyon az Anya-szent-egyháznak régi bé-vött szokása, hynus mind templomokban, processiókban, s' mind pedig egyéb áitatosságokban, psalmusokkal, hynusokkal, lytaniákkal, és szép istenes dicsirettekkel élljen.²⁶

A' magyarok, minek-utánna a' pogánysághól az igaz hitre tértek vólna, szép isteni dicsireteket, lytaniákat, és egyéb áitatosságra-gerjesztő hynusokat szerzének. Szent Dávid sóltáriban sokat magyarul fordítanak, mellyekkel templomban, és házoknál dicsírték az Istent: követvén ebben az Istennek szent angyalít, kik Christus Urunk születésekor az egekből leszálván, szép dicsirettel tisztelték a' gyermek Jesus-t.²⁷ Ezt előttök viselvén, fiokot-is szép istenes dicsiretekre tanították, a' mint most-is világosan ki-tetszik, a' templomok-mellett építetett iskolákból, a' holott az ifiúság egyhen-gyülekezvén, nem csak a' tudományban, hanem az Anya-szent-egyházi éneklésben-is tanítottot, hogy a' papi rend a' szent oltárnál az isteni szolgálatot véghen vivén, ők azonban ének-szóval Istent dicsírnének.

Hogy pedig jobb, s' alkalmasabb módgyok lehessen az egyházi-szolgáknak, az isteni dicsiretnek éneklésében, sok szép, új és régi deák és magyar énekeket, noha sok munkával, és fáratsággal, de igen szép rendesen szedtem egybe, mivel láttam a' romano-catholica religión-lévő efféle enekes-könyveknek szük-völtoakat. úgy-annyira, hogy a cántorok, és tanító-mesterek, kényszerítettek magoknak

²² Math. 26.

²³ Coloss. 3. Eph. 5.

²⁴ 2. Paral. cap. 7.

²⁵ Psal. 68. 31.

²⁶ Walarf. de rebus Eccles. cap. 25. S. Hyer. Raulph. propos. 10.

²⁷ Lucae 2.

sok alkalmatlansággal énekes-könyvet írni, és így a' sok írás, és kézről-kézre adott énekek (mint-hogy jó rész-szerint, nem minnyájan jó írók vagyunk) úgy meg-vesztegetődtenek, és corumpáltattanak, hogy az első születésektől igen távol estenek volt, azokat pedig régi szép ruhájokban öltöztetvén, és előbbeni épségekben állítván, ki-bocsátottam: Erre pedig gerjesztett engem Sz. Ferencz atyánknak szép rendtartása, melyet iffiúságomtól-fogva követtem, ki azt kíványa az ő fiaitól, hogy éjjel nappal dicsíriék az Istent, és a' kösséget-is isteni dicsíretre tanítsák, melyet maga-is (a' mint Sz. Dávid, totis viribus saltabat ante Dominum)²⁸ minden tchetségével meg-igyekezett cselekedni, ez okon éneklí róla az Anya-szent-egyház, non sibi soli vivere, sed et aliis proficere vult Dei zelo ductus.²⁹

Másodszor, hogy az uniformitás minden templomokban meg-tartassék, hogy mindenütt uno ore, egy szível, szájjal, egy forma énekekkel szolgállyunk Istennek.

Harmadszor, édes hazámnak akartam szolgálni, és másoknak-is alkalmatosságot e' kis munkámmal adni, hogy akadály nélkül dicsírhessék az Istent: Mert ha lelki hasznát az éneklésnek meg-tekintjük, felette nagy buzgóságra, és lelki áhítatosságra indította embert, a' szép nótára formált istenes ének-szónak hallása, azért szokták köz-példában mondani: Qui cantat, bis orat: a' ki énekel két annyit cselekszik, mint-ha imátkoznék, mert a' templom-béli szép éneklés-által, mások-is áhítatosságra gerjedeznek, és örömost halgatták az istennek dicsíretit, nagyobb kívánsággal-is igyekeznek öszvegyülni az Isten ígéje halgatására.

Hogy pedig semmi heával ne lenne a' keresztyén olvasó, a' sz. mise-alatt-való Kyrie-t, Et in terra-t, Patrem-et, Sanctus-t, Agnus-t, magyarul fordítottam, mely eddig soha nem volt, és mint-hogy az-is szokás volt, hogy az egyházi-szolgák, halottak temetésén énekeltenek, halott-temetéskorra-való, és a' négy utolsó dolgokra emlekeztető énekekkel fejezem-bé e' munkámat; szép lytaniákkal egygyütt. Ha kedved-szerint-valók kegyes olvasó, ély vélek, és Istent dicsírj.

Költ a' Csiki kalastromban, die 9. Maji. Anno 1676.

(** 3a — ** 4a)

5. *Útmutatás a kántoroknak és zenészeknek* a nyolc zsolnártónus kiválasztására a zsolnárok befeljező strófája, a záródoxologia (Gloria Patri et filio...) utolsó hat szótagjára (seculorum amen = euouae) megadott hangok segítségével. Szövege a következő:

Ad cantores et musicos.

Ha azt akarod meg-tudni, hogy az énekes vecsernyén miképpen kellésék intonálni a' psalmusokat, az az: hányadik tonus-t kellésék kezdeni. Tckínts-meg (ha vagyon Antiphonariumod) micsoda kótán, avagy notulán végződik az antiphona, melyet mondani akarsz: és viszontag tekínts-meg, micsoda kótán kezdődik-el az Evovae-nak első kótája, és mindgyárt meg-mutatodik, mert minden antiphona végiben gyakrabban, fő-képpen a' régi Gradualékban ilyen szót szoktanak írni kótával, Evovae. Verbi gratia: Ha valamely antiphonának legutólsó kótája, Re, és az Evovae-nak leg-első kótája La léssen, akkor a' primus Tonus-t kell kezdeni. Item Ha valamely antiphonának az leg-utólsó kótája Re, és az Evovae-nak az első kótája Fa léssen, akkor a' secundus Tonus-t kell kezdeni. Et sic consequenter. Pro quibus haec observanda. Unde,

Re, La. Primus Tonus

Fa, Fa. Quintus Tonus.

Re, Fa. Secundus.

Fa, La. Sextus.

Mi, Fa. Tertius.

Ut, Sol Septimus.

Mi, La. Quartus.

Ut, Fa. Octavus.

Mivel pedig hogy a' psalmusokat, nem több, hanem csak nyolcz nótára szoktuk énekelni, regulariter. (Excepto, in exitu Israël de Aegypto.) Noha néha a' psalmusok vége különböz valamennyire, minden tonusban, hogy azokra-is útát nyissak, im fel-jegyztettem: mivel ipsa varietas delectat, hogy ne csak mindenkor egyet mondgyon: Mind-azon-által, scientibus legem loquor. Az első és hatodik tonus ezen kezdődik: Fa, Sol, La. A' második és nyolczadik így kezdetik: Ut, Re, Ut. Et sic consequenter. Unde versus tales dantur:

²⁸ 2. Reg. 6.

²⁹ In ejus offic 4. Octobr.

Octo tonos servant psalmi generaliter omnes:
 Primus cum sexto, Fa, sol, la, semper habeto.
 Ut, re, ut, octavus, retinet, pariterquè secundus,
 Tertius Ut, re, fa. La, sol, la, sit tibi quartus.
 Ut, mi, sol quintus. Fa, mi, fa, sol septimus esto.

(** 4b)

Az énekeskönyv végén 24 számozatlan lapon: *Index alphabeticus. Mutato tabla*; majd a legvégén:

A' Nyomatásban esett fogyatkozások.

[A felsorolás után:] Ha mi egyéb aprólék fogyatkozások estek, a' kegyes olvasó magától észbe veheti.

In Momum.

Qui nihil aedificas, alios tu spernere noli.
 Si famam rodus, tu meliora strue.

Cronosticon.

ParCe DoMine IesV, serVVLo, tVo, Fratrl Ioanni KaIonI. [= 1676]

(Iiiii 4b)

A *Cantionale catholicum* énekeiről, azok eredetéről a következő táblázat nyújt áttekintést:

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
	CANTUS de ADVENTU DOMINI. Adventi Enekek.		
1	Kyrie sanctorum lumen		
1	Kyrie szenteknek fénye	2	Csikésobotfalvi-k. 1.
1	Dicsőség mennyben Istennek	5	Petri-ék. 104b
2	Mittit ad virginem non quemvis angelum		
2	Küldé az Úristen gyors és hű szolgáját		RMKT XVII/7, 190. sz.
3	Hiszünk egy bizony Istenben	7	
4	Küldé az Úr szent arkangyalát	35	
5	Sanctus... Omnes unanimiter		
5	Földön lévő nemzetek mind ifjak s mind vének	9	Pálffi-ék. 5b; Csikésobotfalvi-k. 2.
5	Resonemus pariter cum tripudiali		
6	Énekeljünk mindnyájan vígan s nagy örömmel	8	Pálffi-ék. 8b
6	Istennek szent báránya bűnünket töröld el	13	
7	Gábrriel elválasztaték. Atya Istentől küldeték	26	
7	Ave Maria, boldog Isten anyja	19/I	CC 1674, 11.
8	Síralmunk oka lón mindnyájunknak Éva	52/II	Pálffi-ék. 8a; Csikésobotfalvi-k. 4.
9	Nagy szívvel várják vala régenten		RMKT XVII/7, 167. sz. Csikésobotfalvi-k. 3.
10	A keresztyénségben igaz vallás a hitben		XVI. sz.

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
11	Az Úristennek csoda hatalma		RMKT XVII/7, 191. sz.
12	Üdvözítőnknek szent anyja		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XII/2, 67. sz.
12	Ave Maria gratia plena. így üdvözlé		RMKT XVII/7, 192. sz.
13	E világot Ádám hogy elveszté		RMKT XVII/7, 109. sz.; Csíksobotfalvi-k. 6.
13	Ave fuit prima salus		
14	Üdvözlettel az üdvösség	63	
14	Mittitur ad virginem Dei fortitudo		
15	Küldeté a szent szűzhöz Istennek erőssége		RMKT XVII/7, 110. sz.; Csíksobotfalvi-k. 7; Hymnarium 30
16	Dicséretes vagy szép Szűz Mária		RMKT XVII/7, 116. sz.; Csíksobotfalvi-k. 8.
17	Jer, mi dicsérjük a szép Szűz Máriát	29	
17	Az öröktől fogván való	21	Pálfi-ék. 10b; Csíksobotfalvi-k. 10.
18	Áldott gyümölcse szép szűznek	15	Petri-ék. 97b; Csíksobotfalvi-k. 11.
19	Üdvözlég Mária, te vagy tenger csil- laga	57/I	Csíksobotfalvi-k. 12. Csíksobotfalvi-k. 13.
19	Missus est archangelus		
20	Küldeté a szűzhöz el- menni	37	Csíksobotfalvi-k. 15.
21	Az Úristen im az Ádámnak az ő nagy vétké miatt		RMKT XVII/7, 86. sz.; Csíksobotfalvi-k. 17.
22	Az Atya Úristen Ádámot hogy teremté		Prot. XVII. sz.
23	Mennyből az Ige lejöve		XVI. sz.
23	Az Üdvözítőt régenten		XVI. sz.
24	Istentől választott népek		XVI. sz.
25	Conditor alme siderum		
25	Mindeneknek teremtője		XVI. sz.
26	Missus Gabriel de caelis		
26	Gábrriel égből küldeté	25	
27	Ó fényességes szép hajnal		RMKT XVII/7, 193. sz.
27	O aurora lucidissima		
28	Ó fényességes szép hajnal, Krisztus anyja kegyelmes szűz		RMKT XVII/7, 112. sz.; Csíksobotfalvi-k. 19.
28	Ó felkelő fényes nappal, tündöklő szép piros hajnal	45	
29	Üdvözlég szép Szűz Mária, Angya- loknak királynéja	59	
30	Ó fényességes szép hajnal, Krisztus anya, kit az angyal	46	Csíksobotfalvi-k. 20.
31	Ave mater Iesu Christi		
31	Jézus Krisztus egy igaz hajnal	32	

CANTUS de NATIVITATE DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI.

Karácsoni Énekck.

33	Puer natus in Bethlehem, unde gaudet Ierusalem		
33	Gyermek születék Bethlehemben		Középkori. Telegdi 1577.

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
34	Hálát adjunk mindnyájan az Úr Istennek		Középkori. Telegdi 1577.
35	Dies est laetitiae in ortu regali		
35	Nagy örömnep ez nekünk, mert Krisztus születék		Középkori. Telegdi 1577.
36	Dicséretes a gyermek, ki e nap születék		Középkori. Telegdi 1577.
37	Magnum nomen Domini Emmanuel		
37	Úrnak nagy nevezeti Emmánuel		RMKT XVII/7, 7. sz.; Hymnarium 45.
38	Jer, mi dicsérjük, áldjuk és felmagasztaljuk		XVI. sz.
40	Jer, dicsérjük e mai napon a mi Urunkat		Batizi András. XVI. sz.
41	E nap nekünk dicséretes nap		XVI. sz.
42	Jer. mindnyájan örüljünk és szívünkben vigadjunk		XVI. sz.
43	In natali Domini		
44	Születésén Istennek		RMKT XVII/7, 194. sz.
44	Virgo parit filium iubilemus		
45	A Szűz szülé szent fiát		RMKT XVII/7, 119. sz.
45	Én nagy vigasságos örömet hirdetek		RMKT XVII/7, 195. sz.
46	Beata immaculata virgo puerpera		
46	Szeplőtelen Szűz Mária, Istennek szent anyja		RMKT XVII/7, 197. sz.
47	In dulci iubilo, zengjen víg énekszó		
47	Laetare puerpera lacto puerperio		RMKT XVII/7, 127. sz.
48	Dulcis Iesu dulce nomen		
49	Infinitae bonitatis		
49	A véghetetlen kegyelmű		RMKT XVII/7, 218. sz.
50	Szent Ézsaiás így írt		Szegedi Gergely. XVI. sz.; Csíksobotfalvi-k. 21.
52	Krisztus Jézus születék		XVI. sz.; Csíksobotfalvi-k. 23.
53	Úristennek szent fia ez nap nekünk születék		XVI. sz.; Csíksobotfalvi-k. 24.
53	Jézus születék üdvösségünkre		Szegedi Kis István (?). XVI. sz.
54	Mennyből jövök most hozzátok		Prot. XVII. sz.; Csíksobotfalvi-k. 25.
55	Pásztorok, ki a nyájnál szüntelen vigyáztok	127	Csíksobotfalvi-k. 27.
56	Úristen veletek, keresztyének örüljete		XVI. sz.
57	Teljes szívvel örvendjünk		N.K.T. XVI. sz. prot.
57	Most örüljünk, örvendezzünk keresztyén népek	112	Csíksobotfalvi-k. 29.
58	Jövel népeknek Megváltója, Szűznek nemes szép virága		XVI. sz.
59	Mi Atyánk, Atya Isten		Sztárai Mihály. XVI. sz.
59	Aludj, ó magzatom, édes kis Jézusom	77	Csíksobotfalvi-k. 30.
60	Panditur caeli atrium		
61	Megnyílt mennyország kapuja	107	Csíksobotfalvi-k. 37.
61	O aestuantis animae		

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
63	A Szűz egy fiat szült, Alleluja	74	Csíksobotfalvi-k. 31.
63	O Iesule, mi floscule		
64	A Szűz egy fiat szült, Kin mennyben öröm gyúlt	73	
64	O puer dilectissime		
65	Serkenj lelkem mély álmodból	128	Szabó Stephanus. Csíksobotfalvi-k. 32.
66	Nato nobis salvatore		
66	Ez nap mi örvendezzünk	87	
67	Christe redemptor omnium		
68	✠Krisztus minden megváltója	102	Hymnarium 37.
68	Resonet in laudibus, cuj iucundis pla- usibus (Rotula I.)		
68	Salve Iesu parvule (Rotula II.)		
68	Nascente Christo Domino, stupescit natura (Rotula III.)		
69	Angelus pastoribus (Rotula IV.)		
69	Omnis mundus iucundetur nato salva- tore (Rotula V.)		
69	Caelum gaude, terra plaude (Rotula VI.)		
69	Puer nobis nascitur de pura vigine (Rotula VII.)		
70	Collaudemus, collaudemus Christum regem (Rotula VIII.)		
70	Jer, dicsérjük, jer dicsérjük az Úr Krisztus		Középkori. Telegdi 1577.
70	Psallite unigenito (Rotula IX.)		
70	Angelus ad pastores ait (Rotula X.)		
70	Venit lux in mundum, nocte hodierna (Rotula XI.)		
70	Promit vox angelica, cum cantico fes- tivo (Rotula XII.)		
70	Psallite senes, psallite iuvenes (Rotula XIII.)		
71	Verbum caro terris degit (Rotula XIV.)		
71	Quem pastores laudavere, Quibus an- geli dicere (Rotula XV.)		
71	Largum vesper rex gloriae (Rotula XVI.)		
71	Dicsérjük az áldott Jézust (Rotula XVII.)	80	
72	Dormi mea gratia, dormi mea rosa		
72	Ma születék a világnak üdvözítője	104	
73	Redemptor orbis natus est		
74	Világ váltója születik	144	Hymnarium 869.
74	Dum virgo vagientem		
75	Midőn a Szűz magzatját		RMKT XVII/7. 219. sz.
76	Dormi fili, dormi		

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
76	Aludj fiam, így énekel anya ő szülöt- tének		RMKT XVII/7, 220. sz.
77	Quis te tenet in concalvi castitatis ab- ditum		
78	Dulci collo pendens pondus ludit inter basia		
78	O mi dulcis Iesule, pusio venuste		
79	O mi dulcis Iesule, sponsule decore		
79	Gratulare virgo singulari privilegio		
80	Szűz Mária e világra nekünk szent fiát hozá		RMKT XVII/7, 221. sz.
80	Caelo rores pluunt flores... Caelum plaudit...		
81	Caelo rores pluunt flores... Rident sa- ta...		
81	O Iesule dulcedo cordium		
82	O angeli cito accurrite		
83	Csordapásztorok midőn Betlehemben		RMKT XVII/7, 222. sz.
84	Ó édesem, szerelmes kisededem	116	CC 1674, 53.
84	Kelj fel, keresztyén lélek	100	CC 1674, 56.
85	Szép violácska, kedves rózsácska	130/I	CC 1674, 85.
85	Exultet et laetetur		
86	Örüljön és vigadjon	121	
87	Született új király nekünk	134	
87	Cor tibi Iesu offero		
88	Vedd jó néven én szívemet	141	Petri-ék. 93a.; Pálfi-ék. 15b.; Csíkso- botfalvi-k. 39.
88	O mi pulcher floscule		
89	Szerelmes édes Jézusom, te vonszod szívemet	131/I	CC 1674, 93.
90	Iam divini succensum amoris ignem sentio		
91	Eia mea anima, Bethlehem eamus		
92	O gratiose Iesule		
93	Laetare virgo Israel		
93	Örvendj, ó áldott Izrael	125/I	CC 1674, 105.
93	Puellus nobis natus est		
94	Nobis est natus hodie		
94	Fit porta Christi pervia		
	NOVUS ANNUS. UI ESZTENDÖRE VALO ENEKEK.		
95	Puer natus in Bethlehem, unde gaudet Ierusalem. Laetamini		Középkori. Telegdi 1577.
95	Gyermek születék Betlehemben, kin örüle		Középkori. Telegdi 1577.
96	Nekünk születék mennyei király, Szűz Máriának		Középkori. Telegdi 1577.

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
96	Nékünk születék mennyei király, kit üdvözítőnek		XVI. sz.
97	Mennyei király születék		Prot. XVII. sz.; Csíkesobotfalvi-k. 41.
98	Megteljesíté az Atya Isten		Tuha Mihály. XVI. sz.
99	Ó szép Jézus, ez újesztendőben végy seregedben	153/I	CC 1674, 164.
99	Jer, mondjunk éneket a mi urunknak		RMKT XVII/7, 90. sz.; Csíkesobotfal- vi-k. 42.
102	Mikor Krisztus Betlehemben		Erdéli Máté. XVI. sz.; Csíkesobotfal- vi-k. 48.
104	Puer circumciditur EPIPHANI DOMINI. VIZ-KERESZT NAPIARA VALO ENEKEK.		
105	Királyoknak királyának, Jézus Krisz- tusnak	158	Csíkesobotfalvi-k. 53.
107	O praeclara lucidaque stella hodie exorta		
108	Ó te fényes kis csillag, ki ez nap tá- madál		RMKT XVII/7, 124. sz.; Csíkesobotfal- vi-k. 59.
108	Pogányok, nemzetségek, nyelvek és minden népek	161	Csíkesobotfalvi-k. 60.
109	Új csillag jelent az égen	162	CC 1674, 162.
109	Emlékezzünk Istennek nagy hatalmas- ságáról	155	Csíkesobotfalvi-k. 61.
110	Hostis Herodes impie		
110	Gonosz kegyetlen Heródes		XVI. sz.
111	Mi dicsérjünk e mai napon, Nagy tisz- tességgel CANTUS QUADRAGESIMALES. NAGY BÖITRE-VALO ENEKEK.		RMKT XVII/7, 125. sz.
113	Mennynek, földnek, e világnak Ura		RMKT XVII/7, 136. sz.; Csíkesobotfal- vi-k. 62.
126	Szűz Mária Jézusnak szent anyja		RMKT XVII/7, 160. sz.; Csíkesobotfal- vi-k. 87.
130	Isten fia magát megalázá		Középkori. RMKT I ² , 32.; Csíkesobot- falvi-k. 95.
132	Kérlek én zárandok lelkem		Kopcsányi Márton. RMKT XVII/7, 48. sz.; Csíkesobotfalvi-k. 97.
143	E világnak szépséges tüköre	181	
144	Csodálatos nagy bölcsesség		Melius Juhász Péter. XVI. sz.
146	Ó egcknek fényessége	200	
146	József, József, hol vagy József		RMKT XVII/7, 188. sz.; Csíkesobotfal- vi-k. 105.
148	Septem tuos dolores Maria		
149	Hora iam matutina matri nunciatur		

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
149	Üdvözlégly Jézus szent feje	213/I	CC 1674, 300
151	Szűz által jött e világra	211	Csikcsobotfalvi-k. 107.
152	Audi benigne conditor		
152	Hallgass meg minket Úristen		RMKT XVII/7, 132. sz.; Csikcsobotfalvi-k. 109; Hymnarium 383
153	Ad preces nostras deitatis aures		
154	Könyörgésünkre kegyes füleidet	194	Pálffy-ék. 21a.; Csikcsobotfalvi-k. 110.
154	No, földnek minden népei		Prot. XVII. sz.; Csikcsobotfalvi-k. 111.
156	In mea sint memoria		
158	Emlékezzünk mi hívek urunknak haláláról		Prot. XVII. sz.
159	Hatalmas mennyei királyi székemből	183	Csikcsobotfalvi-k. 114.
160	Én nemzetem zsidó népem	222/I	CC 1674, 328.
161	Gyónom az élő Atyának	574	Gyendre János. CC 1674, 455.; Csikcsobotfalvi-k. 116.
162	Jer, dicsérjük az Istennek Fiát		Batizi András. XVI. sz.
164	Hymnum dicamus Domino		
164	Dicséretet mondjunk Úristennek		XVI. sz.
165	Bűnös lélek sirasd kérlek uradnak nagy kínját	176	Csikcsobotfalvi-k. 118.
166	Jaj mit látok s mit szemlélek	188	Csikcsobotfalvi-k. 120.
168	Tudván Jézus, hogy eljött órája		Baranyai Tamás. RMKT XVII/7, 161. sz.
170	Mater sapientiae, rosa sine spina		
171	Atyáinknak szokásokból kereszténi rendtartásból	173	
171	Patris sapientia, Veritas divina		
172	Atyának bölcsessége, bizony istensége		XVI. sz.
173	Stabat mater dolorosa		
174	Álla a keserves anya		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 71. sz.; Hymnarium 875.
175	Stabat iuxta crucem Christi		
176	Salve mundi salutare		
181	Üdvözlégly világ váltója		RMKT XVII/7, 198. sz.
187	Vexilla regis prodeunt		
187	Királyi zászlók lobognak		RMKT XVII/7, 199. sz.
188	Gloria, laus et honor		
188	Dicsőség és dicséret tenéked megváltó királyunk		XVI. sz.
	[189: Virágvasárnapi passió; próza]		
197	Magas hegyén ím az olajfáknak		Prot. XVII. sz.
204	Planctus ante nescia		
	[205: Nagypénteki passió; próza]		
220	Patris sapientia, Christus in agone		
221	Szűz Mária hét fájdalma	210	
222	Váltságunknak drága ára	217	
223	Dicsérjük Jézust az Istennek Fiát	177	
224	Consolare domina, mater et regina		
225	Krisztus Urunk hogy megfeszítették	224	

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
228	Ave manus dextra Christi	214	RMKT XVII/7, 200. sz.
229	Üdvözlégy Krisztus jobb keze		
229	Ah, ah, jaj nékem szomorúnak		
231	Caenam cum discipulis Christe celeb- rasti		
233	Ave regina caelorum		
233	Mennyországnak királynéja		
	CANTUS De RESURRECTIONE DOMINI. HUSVETI ENEKEK.		
234	Victimae paschali laudes	230	CC 1674, 332.
235	Hiszünk igaz Istenben, menny s föld teremtőjében		
235	Krisztus feltámadta, mi bűnünket el- mosá és kiket ő szerete		
237	Krisztus feltámadta igazságunkra		
238	Feltámadt a mi életünk		
238	Fénylik a nap fényességgel		
239	Krisztus feltámadta, ki értünk megholt vala, Mi bűnünkért kínt valla		
240	Krisztus feltámadta, Mi bűnünket el- mosá ő szent vére hullása		
241	Krisztus feltámadta, Nékünk örömet ada		
242	Krisztust megfeszíték kegyellen zsidó népek, Ki érettünk születék		
243	Krisztus feltámadta, ki értünk meghalt vala, Mindennek utat nyita	Batizi András. XVI. sz.	
244	Surrexit Christus hodie	235	XVI. sz.
245	Feltámadt Krisztus e napon, alleluia. Hála		
245	ó Jézus mi üdvözítőnk		
246	Feltámadta mi Urunk, Jézus Krisztus Istenünk		
246	Ad caenam agni providi		
247	Első napján szombatnak a Máriák in- dulnak		
248	Krisztus halált meggyőzé, a sátánt megkötözé		
249	Resurgente Domino qui pendit in ligno		
249	Úrnak feltámadásán, örvendezzünk és vigadjunk, ki meghala keresztfán		
249	Ez a nap kit az Úr szerzett		
251	Krisztus feltámadott ő halottaiból	241	RMKT XVII/7, 201. sz.
			N.K.T. XVI. sz. prot. Csíksobotfalvi-k. 132.
			Csíksobotfalvi-k. 133.
			RMKT XVII/7, 202. sz.
			RMKT XVII/7, 203. sz.
			Kopcsányi Márton. RMKT XVII/7, 48. sz.

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
252	Ur Jézus keresztfán mint erős oroslán	247	
253	Örülj, örvendezz Szent Szűz	245	CC 1674, 335. és 350.
253	Az Ur Krisztus feltámadá, nekünk re- ményiséget ada	233/I	CC 1674, 339.
253	Krisztus feltámadá, Hála Istennek	239/II	CC 1674, 341.
354	Krisztus feltámadá, Húsvét napján vir- rada	240	
254	Regina caeli laetare		
255	Mennynék királyné asszonya		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 69. sz.
	CANTUS De ASCENSIONE DOMI- NI. Ur Menybe-meneteli Napjára.		A 256–62. lapon élőfejbén: ALDOZORA-VALO ENEKEK.
256	Kyrie qui ascendisti		
256	Postquam hostem et interna		
257	Rex omnipotens die hodierna		
257	Ascendit Christus hodie,		XVI. sz.
257	A Krisztus mennybe felméne, Allcluja		XVI. sz.; Csíksobotfalvi-k. 134.
258	Krisztus mennybe felméne, Nekünk helyet szerzenie, Ül		XVI. sz.; Csíksobotfalvi-k. 136.
259	A Krisztus mennybe felméne, nekünk helyet szerzenie, Atyjával		Prot. XVII. sz.
260	A Krisztus mennybe felméne, Minden	256	Csíksobotfalvi-k. 137.
261	Krisztus kínt szenvedé mi bűneinkért		
262	Iesu nostra redemptio		
	CANTUS De SPIRITU SANCTO. PÜNKÖSTI ENEKEK.		
262	Kyrie fons bonitatis		
263	Sancti spiritus adsit nobis gratia		
264	Veni sancte spiritus		
264	Jőjj el Szentlélek Isten s ereszd reánk teljesen		RMKT XVII/7, 173. sz.
265	Az Ur Krisztus Isten fia, mennyor- szágból elbocsátta		RMKT XVII/7, 138. sz.; Csíksobotfal- vi-k. 139.
266	A pünkösöd ünnepnapján tanítványok egy házban		XVI. sz.; Csíksobotfalvi-k. 140.
267	Pünkösöd napja betelvén Jeruzsálem- ben lévén		XVI. sz.; Csíksobotfalvi-k. 142.
268	A pünkösödnek jeles napján Szentlélek Isten küldeté		XVI. sz.
269	Régi pünkösödnek idején		Prot. XVII. sz.
269	Jövel Szentlélek Úristen lelkiünknek vigassága		Batizi András. 1546.
270	Jövel Szentlélek Úristen, ki Atyával vagy egy Isten		XVI. sz.

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
271	Jövel Szentlélek Úristen, világosíts meg elménkben	266	Csíksobotfalvi-k. 145.; Hymnarium 289. RMKT XVII/7, 139. sz.
272	A pünkösdnek jeles napján hála legyen az Istennek		
272	A Szentléleknek malasztja		
273	Spiritus sancti gratia apostolorum pec- tora		
274	A Szentléleknek kegyelme apostolokat betöltte		
275	Jöjj el Szentlélek Istenünk, Látogasd meg		
275	Nobis sancti spiritus gratia sit data		
276	Minékünk adattassék Szentlélek ma- lasztja		
	IN SOLEMNITATE CORPORIS CII- RISTI. UR-NAPI PROCESSIONA.		
277	Pange lingua gloriosi		
278	Mondj éneket zengő nyelvem szentsé- ges Úr testének		
278	Lauda Sion salvatorem		
279	Dicsérd Sion megváltódat		
	CANTUS De SACRO-SANCTA TRI- NITATE. A' SZENT HAROMSAGROL.		
284	Profitentes Trinitatem veneremur uni- tatem		
285	Szentháromság és csak egy Istenség		
285	O lux beata Trinitas		
286	Ó te boldog Szentháromság		
286	Ó örökkévaló egység és háromság		
286	Quicumque vult animam firmiter sal- vare		
287	Hogyha valaki akar üdvösséget nyerni	274	Hymnarium 2.
288	Alme rerum conditor in personis trine	273	Hymnarium 2.
289	Állatok teremője, ki személyben há- rom		
290	Ímádunk mi téged Szentháromság	275	Hymnarium 8.
291	O pater sancte mitis atque pie		XVI. sz.; Csíksobotfalvi-k. 186; Hym- narium 10.
291	Ó mi szent Atyánk, kegyes és kegyel- mes		

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
	DE DULCISSIMO NOMINE IESU. A' Drágalátos JESUS Nevéről.		
291	Iesu salvator mundi amator		
292	Vis tibi dicam Iesu mi		
293	Ego amo te et tu amas me		
293	Gaudete dulces lacrymae		
293	Ó én szerelmes Jézusom		Kopcsányi Márton. RMKT XVII/7, 16. sz.
294	Ó Istennek szent fia, Ó szépséges Jé- zus	291	
295	Bátorítója szívünknek, vigasztalója lelkünknek	287	
295	Iesu cordis gaudium salve Iesu		
296	Üdvözlégy szent életünk, Ó szépséges Jézus	295	
296	Iesu dulcis memoria		
299	Jézus szent szívek aranya		RMKT XVII/7, 168. sz.
304	Míg nem látom víg orcádat, Ó édes Jézusom	290	
	DE SANCTISSIMO EUCHARISTI- AE SACRAMENTO. A' SZENT OLTARI SZENTSEGRŐL.		
312	Imádlak téged elrejtett Istenség		RMKT XVII/7, 172. sz.; Hymnarium 152.
313	Imádlak tégedet láthatatlan Istenség		RMKT XVII/7, 6. sz.; Hymnarium 153.
313	O magnum sacramentum		
314	Ó titkos és mély szentség	335	Petri-ék. 102a; Csíksobotfalvi-k. 147.
314	Üdvözlégy szent kenyér, életünk kút- feje	364/I	Pálffi-ék. 360; Csíksobotfalvi-k. 147; CC 1674, 404.
315	Üdvözlégy Krisztus szent teste, bűnő- söknek reménysége		RMKT XVII/7, 148. sz.; Csíksobotfal- vi-k. 148.
316	Ó drágalátos nagy szentség	325	Petri-ék. 97a.
316	Ó csodálatos Istenség	324	Petri-ék. 100b.
317	Örülj, vigadj ó én lelkem testté lett igének	342	Petri-ék. 99b.
317	Ó egeknek királya, Drágalátos szent- ség	327	Petri-ék. 99a.
318	Ó Jézusom, hitünk segedelme	329	
318	Ó Jézusom, kinek az ég széki	330	
318	Üdvözlégy Jézus Krisztusnak szent teste	354	
319	Imádjuk istenségedet		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 73. sz.; Csíksobotfalvi-k. 148.
320	Üdvözlégy Istennek szent teste		Középkori. RMKT I ² , 218.; Csíksobo- totfalvi-k. 158.
320	Ó áldott manna, Istennek teste		RMKT XVII/7, 155. sz.; Csíksobotfal- vi-k. 158.

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
321	Üdvözlégy Krisztus, Istennek fia, ki nekünk adád		Csiksesobotfalvi-k. 159.
321	Úr vagyon a kenyér színben	349	
322	Üdvözlégy szent kenyér, emberek él- te	365	Pálffi-ék. 36b; Csiksesobotfalvi-k. 160.
323	Üdvözlégy Krisztus szent teste, Bűn- söknek reménysége, Üdvözlégy	358	
323	Ó kegyelmes szívű Krisztus	331/I	Pálffi-ék. 42b; Csiksesobotfalvi-k. 160; CC 1674, 426.
324	Váltságunknak drága ára, Mi vitt téged Isten arra (I.)	370/I	Pálffi-ék. 38b; Csiksesobotfalvi-k. 161; CC 1674, 409. és 422.
325	Ó mennyország ékessége (II.)	370/I	Pálffi-ék. 36b.
325	Ó mennynek égő lámpása (III.)	370/I	Pálffi-ék. 36b.
326	Atya Úristen öröktől fogva való szent fiadnak	302	Pálffi-ék. 38a; Csiksesobotfalvi-k. 165.
327	Üdvözlégy szép Jézus hívek éltetője	368/I	Pálffi-ék. 38a; Csiksesobotfalvi-k. 166; CC 1674, 79.
328	E szín alatt a kívánt jó	303	Pálffi-ék. 38b; Csiksesobotfalvi-k. 168.
328	Itt vagyon Krisztus teste, kit a végva- csorán szerze	314	Csiksesobotfalvi-k. 169.
329	Üdvözlégy ó manna, égi majoránna	363/I	Pálffi-ék. 39a; Csiksesobotfalvi-k. 169; CC 1674, 413.
330	Üdvözlégy szentséges ostya, Ki az ő kegyelmét osztja	367	Petri-ék. 101b; Csiksesobotfalvi-k. 171.
330	O amoris sacramentum		
331	Ó szabadságomnak dija	333	Csiksesobotfalvi-k. 172.
331	Üdvözlégy Krisztus, Istennek fia, Kit az ártatlan Ábel példája	356	Pálffi-ék. 39b; Csiksesobotfalvi-k. 174.
332	Üdvözlégy lelkünk fehér gyöngyvirá- ga	361	
333	A Krisztus Jézus Istennek fia itt jelen vayon		RMKT XVII/7, 156. sz.
333	Ave hostia salutis		
334	Ó véghetetlen kegyelmű s megmérhe- tellen szerelmű	338/I	Pálffi-ék. 43a; Csiksesobotfalvi-k. 176; CC 1674, 339.
335	Üdvözlégy Krisztus szent teste, Ki vért ontál keresztfán	359	
337	Ave vivens hostia		
339	Üdvözlégy mennyei bárány	362	
340	Szent, szent, szent Isten, Ki Atya mennyben	345	Pálffi-ék. 40b; Csiksesobotfalvi-k. 184.
340	Üdvözlégy szép rózsza, lelkünknek or- vosa	369	
341	Rex Christe primogenite		
341	Áldott Jézus kenyér színben	300	Csiksesobotfalvi-k. 179; CC 1674, 400.
342	Nagy dicsőségben lakozó Istenség	322	Csiksesobotfalvi-k. 178.
342	Üdvözlégy Krisztus szent Teste, Bű- nösök reménysége	357	CC 1674, 410.
343	Áldott Jézus, Isten fia	299	
343	Corporis mysterium		

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
344	Ó szép Jézus reménységem	334	
345	Áldjad lelkem Jézus nevét	298	CC 1674, 401.
345	A Melchisedek rendin való főpap		RMKT XVII/7, 147. sz.; Csíkcsobotfalvi-k. 180.
346	Itt jelen vagyok az Istennek fia		RMKT XVII/7, 82. sz.
346	Quo me Deus amore ultro complecteris		
347	Engemet miért szeretgetsz, ó édes Istenem	307	Petri-ék. 93b; Pálffi-ék. 41a; Csíkcsobotfalvi-k. 181.
348	Üdvözlégy felség, oltári szentség	352	CC 1674, 411. Pálffi-ék. 40a; Csíkcsobotfalvi-k. 182.
	CANTUS DE BEATA VIRGINE MARIA. A Boldogságos Szüz MÁRIÁRÓL.		
350	Kyrie virginittatis amator inclyte		
350	Angyaloknak nagyságos asszonya		Vásárhelyi András. 1508.
351	Gyönyörködjél Szüz Mária		Fráter Gáspár. XVI. sz.
352	Maria mater gratiae		
352	Mária dicsőségnek anyja		RMKT XVII/7, 153. sz.
353	Veneremur virginem salutis dulcedinem		
354	Ave dulcis mater Christi		
355	Üdvözlégy Krisztus szent anyja	403	
355	Maria virgo virginum		
356	Ó Istennek szent anyja, Szépséges Mária	390	
357	Mennországnak királynéja, Bűnösök feljött csillaga	382	
358	Ave domina, tu es praeclara		
359	O gloriosa, o speciosa		
360	Dicséretes vagy szép Szüz Mária		RMKT XVII/7, 104. sz.
361	Sancta Dei genitrix, flos virginittatis		
362	Summe pater sancte Deus		
363	Ó kegyes szép Szüz Mária	391	
364	Szüz Mária Krisztus anyja, Mennországnak királynéja	400	CC 1674, 472.
365	Örök Atya Isten, hálát adunk néked	394	
366	Üdvözlégy szépséges Mária	61	CC 1674, 25.
366	O stellula, Maria fulgida		
367	Szeplőtelen Szüz Mária, Mennországnak vigassága	399	
367	Ó szentségnek legfőbb ága	393	
368	Nyílnak az egek, gyűl fényes sereg	384	
368	Lucisce stellis amicta		
369	Ó dicsőült szép kincs		Nyéki Vörös Máttyás. RMKT XVII/2, 73. sz.
370	Mennországnak királynéja		Nyéki Vörös Máttyás. RMKT XVII/2, 66. sz.

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
371	Ave maris stella		
371	Üdvözlégy Mária, tengernek csillaga		RMKT XVII/7, 177. sz.; Hymnarium 638.
371	Tengernek fényes csillaga		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 65. sz.
372	O gloriosa domina		
372	Ó dicsőséges asszonyság	387	
373	Gaude virgo gloriosa		
373	Örülj dicsőséges szép szűz		Gregorios. RMKT XVII/7, 81. sz.
374	Örülj Jézusnak szent anyja	396	
375	O Maria virgo pia		
376	Szűz Mária, Krisztus anyja, emberi nemzetnek oltalma		RMKT XVII/7, 206. sz.
377	Iesu salvator mundi amator		
378	Jézus szerelmünk és üdvösségünk		RMKT XVII/7, 207. sz.
379	Sanctissima, sanctissima mater Dei		
379	Ó szentséges, ó szentséges Szűz Mária		RMKT XVII/7, 208. sz.; Hymnarium 889.
380	Ó szentséges, ó szentséges Istennek szent anyja	392	
380	Ave rubens rosa virgo speciosa		
380	Üdvözlégy szép rózsza, szüzesség virága	404	
381	Ave stella matutina		
382	Ave mundi spes Maria		
382	Stella maris o Maria		
382	Sancta Messiae genitrix		
383	Stella caeli extirpavit		
384	Az egeknek szép csillaga	375	
384	Omni die dic Mariae		
388	Mondj naponként és óránként		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 95. sz.
392	Szűz Mária kegyes anya		Szeredi Márton. RMKT XVII/7, 209. sz.
393	Ave mundi domina, ave o Maria		
394	Salve sponsa deitatis		
394	Gaude flore virginali		
395	Ave nostrae spes salutis		
395	Ó áldott szűz anya, Mennyei szép rózsza	385	
396	Ave mundi gloria		
397	Ave mundi spes Maria		
398	Ave sydus lux dierum		
398	Virgo Dei genitrix		
399	Kegyes szép Szűz Mária, Kit világ meg nem foghata	379	Korábbi változat: RMKT XVII/7, 94. sz.
399	Salve mater misericordiae		
400	Salve porta aeternae gloriae		
401	Dicsőséges Szűz Mária		Demetrius. RMKT XVII/7, 152. sz.

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
402	Örülj Istennek szent anyja, a csudák- nak csudája	395	
402	Imperatrix gloriosa, potens et imperi- osa		
403	Salve sancta Christi parens		
403	Virginis Mariae laudes		
404	Veni virgo virginum		
405	Lux advenit veneranda		
405	Maria in urbem vadit		
406	Salve virgo gloriosa, Super omnes speciosa		
407	O Christi mater caelica		
407	Anima consurge pia		
408	Quae est ista gloriosa		
409	Adjunk hálát a Szentháromságnak, mert a paradicsomnak	421	
410	Ave o puerpera fons iucunditatis		
411	Választa az Isten magának híveket	427	
414	Felvitett magas mennyországba		RMKT XVII/7, 204. sz.
416	Maria mater numinis		
417	Feltámadt az új örömnep fénye		RMKT XVII/7, 205. sz.
419	E mai nap e világra Születék a Szűz Mária	410	
420	Stella Iacob Maria nascitur		
420	Salve mundi domina Caelorum regina		
422	Nosza édes ajakim, mostan hirdessé- tek	407	Hymnarium 819.
424	Salve decus virginum		
424	Üdvözlégy világ asszonya, Mennyor- szágnak királynéja	409	Tarnóczy 1676, 30.
427	Ecce venit sponsa de Libano		
427	Ave virgo virginum o Maria		
428	Languentibus in purgatorio		
	DE APOSTOLIS. A' SZENT APOSTOLOKROL.		
429	Exultet caelum laudibus		
429	Örvend az ég nagy dicséretekkel		RMKT XVII/7, 210/I. sz.
430	Az igaz hitben végig megmaradjunk		RMKT XVII/7, 83. sz.
432	A paradicsomnak dicső kútforrása	429	Pécsi-ék. 111a.
433	Aurea luce et decore roseo		
434	Jézus Krisztusnak kedves tanítványi		RMKT XVII/7, 95. sz.
435	Gloriosos pugiles militesque nobiles		
435	Atya Istennek szerelmes szent fia		RMKT XVII/7, 96. sz.
436	Dicsőséges Isten, mindeneknek ura	446	
437	Szent Filep, szent Jakab Krisztus ta- nítványi	459	
439	Szerelmes szent atyánk, életnek kútfe- je	482/II	

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
440	A szent Bertalan apostolnak napját	496	
440	Kegyves Úr Krisztus szenteknek királya	502/II	
441	Örök Úristen, bölcsességnek ura	509/II	
442	Szent András, Isten szolgája	527	
443	Szent Tamás vala az Úr Krisztusnak egyik tanítványa	540	
444	De Patre verbum prodiens		
444	Flore vernat virginali		
	TRANSFIGURATIO DOMINI. Ur-szine változása Napjára.		
445	A szent keresztnek dicséretiről, hatal- máról szólunk	500	
446	Quicumque Christum quaeritis		
446	Nagy gyönyörűség az urat követni	489	
447	Nagy hálát adjunk az Atya Istennek	490	
	DE MARTYRIBVS. A' SZENT MARTYROKRÓL.		
448	Deus tuorum militum, fors		
448	Sanctorum meritis inclitya gaudia		
449	Kyrie festum hodie omnium sancto- rum		
449	Követi vala Krisztus csodáját népnek sokasága		XVI. sz.
450	Christe redemptor omnium		
450	Örök mindenható irgalmasság atyja	491	Pécsi-ék. 29b.
452	Ime, egykor Szent István Istenben fel- állá	541	
	DE CONFESSORIBUS. A' SZENT CONFESSOROKROL.		
454	Ut queant laxis		
455	Hogy zengjen néped szép dicséreted- del	470	
456	Collaudantes exultemus		
456	Igaz napnak szép hajnalát	471	
457	Szent seregeknek ura és Istene	473	Pécsi-ék. 9a.
458	Iste confessor Domini sacratus		
458	Ez az Istennek kedves szent szolgája		RMKT XVII/7, 97. sz.
459	Plaude coetus paupertatis		
459	Bernardinum salutemus		
460	En gratulemur hodie		
460	Gyarló ember minthogy erőtlén vagy	462	
461	Crucis Christi mons Alvernae		
462	Proles de caelo prodiit		
462	Plaude turba paupercula		

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
463	Decus morum, dux minorum		
464	Sanctitatis nova signa		
465	Fregit victor virtualis		
466	Salve fratrum dux minorum		
467	Gratuletur hodie pauperum collegium		
467	Gloria vivorum fratrum egenorum		
468	Vitiorum scabie mundo sordescente		
468	Midőn e gyarló világot a bűn sötétsége	506	
469	Lauda Sion hunc minorem		
470	Szent Márton születék Magyarorszá- ban	518	
471	Gaude gemma praesulum		
471	Joseph David filius		
472	Mennynek és földnek dicső teremtője	474	Pécsi-ék. 12b.
473	Szent István király, Istennek szolgája		RMKT XVII/7, 211. sz.
474	Hatalmas Úristen, szerelmes királyunk	494	Pécsi-ék. 34a.
475	Virum admirabilem		
476	Csodálatos szent Ignát		RMKT XVII/7, 213. sz.
477	Mennyen és földön uralkodó Isten	528	
478	Sok hálaadással mi most tartozunk		RMKT XVII/6, 188. sz.
	DE SANCTIS VIRGINIBUS. A' SZENT SZÜZEKRÖL.		
480	Édes Jézus szüzeknek virága		RMKT XVII/7, 80. sz.
482	Dum saevit Africus		
482	Élő Istennek ártatlan fia, nyomorultak atyja	522	Pécsi-ék. 63a.
484	Ave Catharina, martyr et regina		
484	A pogány nemből egy szép szűz táma- da		RMKT XVII/7, 101. sz.
485	Castitatis lilium sancta Catharina		
485	Szűz támada pogány népnek nemzeté- ből		RMKT XVII/7, 102. sz.
486	Drága színben öltözött menyasszony- ság		RMKT XVII/7, 79. sz.
488	Matutino tempore Barbara beata		
488	Üdvözlégy szűz szent Borbála	533	
489	Mennyországnek dicső városa		RMKT XVII/7, 162. sz.
491	Concinat plebs fidelium		
491	O Clara luce clarior		
492	Iesu corona virginum		
492	Jézus szüzek koronája	436	
492	Fortem virili pectore		
493	Ó nagy szeretetnek felgerjedt tüzes lángja		RMKT XVII/7, 77. sz.
495	Iesu vena veniae Magdalenam respice		
496	Dicsőséges Isten, életnek kútfeje	480	Pécsi-ék. 23a.
497	Ave mater gloriosa, paradisi vernans rosa		

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
497 498	Atya Úristennek szerelmes szent fia Magyarország szép nemes csillaga	519	Pécsi-ék. 58b. RMKT XVII/7, 78. sz.
	DE ANGELIS. A' SZENT ANGYALOKRÓL.		
500	Úristen, téged dicsérünk		Prot. XVII. sz.
501	Tibi Christe splendor patris		
501	Christe sanctorum decus angelorum	441	
501	Krisztus szenteknek s angyaloknak ura		
502	Laus erumpat ex affectu		
503	Szent Mihály arkangyal, Isten hadna- gya		RMKT XVII/7, 212. sz.
504	Custodes hominum psallimus angelos		
504	Tu qui es notitia doctus matutina		
505	Istennek hú szolgája, őriző szent an- gyal	438	
506	Salve custos angele civis paradisi		
	CANTUS de TEMPORE. KÜLÖMB KÜLÖMB-FÉLE ÉNE- KEK. MISSA COMMUNIS.		
507	Kyrie magne Deus potentiae		
507	Kyrie nagyhatalmú örök mindenható Isten	545	
508	Omnes una celebremus		
509	Dicsőség az Istennek, mennyei felség- nek	548	
510	Hiszek én az egy Istenben	555	
511	Hiszek egy mindenható Atya Úristen- ben	554	
[513]	Hiszek egy mindenható szent Istenben	552	
514	Hiszek egy mindenható Istenben	373	Pálffi-ék. 1a.
515	Hiszek egy Atya Istenben	551	Pálffi-ék. 2a.
516	Hiszek egy Atya Istenben	6	Pálffi-ék. 1b.
517	Szent vagy Úristen, szent vagy Úris- ten, Szent vagy nagy Úristen	566	
517	Szent vagy örökké Atya Úristen a ma- gas mennyégben		XVII. sz. prot. Vö. Petri-ék. 70b.
517	Keresztyén népek szükség minékünk		Svchi György. RMKT XVII/8, 123. sz.
519	Fényességes mennyei nagy Isten	571	
520	Népeknek szól Isten kicsinded sere- gem		RMKT XVII/7, 226. sz.
522	Ne hagyj elesnem felséges Isten kese- rűségemben		Nagybáncsai Mátyás 1575.
523	Amely embernek jó hiti vagyon		Szerémi Illés. 1561.
524	Istenünkhöz fohászkodjunk, Könyör- gést hozzá		XVI. sz.

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
525	Csak tebenned Úristen vagyon bizodal munk		XVI. sz.
525	Úristen mely sokan vannak		RMKT XVII/6, 153. sz.
527	Téged Úristen a nagy felségben szüntelen dicsérünk		RMKT XVII/7, 149. sz.
528	Könyörögjünk az Istennek szent lelkének		Huszár Gál. XVI. sz.
528	Adjunk hálát mindnyájan az Atya Úristennek		Huszár Gál. XVI. sz.
529	Örök Atya, mindenható Isten, irgalmasságáról	585	
530	Áldott az Úristen, örökké mennyégben		XVI. sz.
530	Az Istennek szent igéjét	570	
531	Áldj meg minket Atya Isten		RMKT XVII/7, 214. sz.
531	Hajnali csillagnak nap fényességének		RMKT XVII/7, 75. sz.
532	Mivel már beestvedett		RMKT XVII/7, 171. sz.
532	Krisztus, ki vagy nap és világ, minket		XVI. sz.
533	Hála tenéked mennybeli szent Isten		RMKT XVII/6, 160. sz.
533	Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemi		XVI. sz.
534	Mondjatok dicséretet keresztyének az Úristennek		XVI. sz.
535	Alázatos szívbeli imádságokkal		Prot. XVII. sz.
535	Mindenható felséges Atya Uristen		RMKT XVII/6, 187. sz.
536	Jer, mindnyájan keresztyének	576	
537	Mi kegyes Atyánk, kit vallunk hitünkben		XVI. sz.
539	Vedd el Úristen rólunk haragodat		XVI. sz.
539	Aki akar üdvözülni		XVI. sz.
540	Atya Istennek mirőlünk nagy gondja	569	
541	Hálaadásunkban rólad emlékezünk		Sztárai Mihály. XVI. sz.
542	Ébredjél fel világ bűneidből		Nemes Imre. XVI. sz.
542	Emlékezzél Úristen híveidről		XVI. sz.
543	Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk		XVI. sz.
544	Járuljunk mi az Istennek szent Fiához		Huszár Gál (?). XVI. sz.
544	Könyörögünk néked Istennek szent Fia		XVI. sz.
545	Ó mennyei nagy boldogság		XVI. sz.
546	Jézus Krisztus mi kegyelmes hadnagykunk		Berekinus. XVI. sz.
546	Mennybéli nagy Isten hozzád kiáltunk		XVI. sz.
547	Mennynnek és földnek nemes teremője, És mindeneknek kegyelmes Istene		XVI. sz.
548	Áldott Izraelnek Ura		XVI. sz.
549	Ó mely igen rövid volt lám ez világ		XVI. sz.
550	Emlékezzél meg te gyarló ember a te Istenedről		Szerémi Illés. XVI. sz.
551	Mennyei felségnek Ura és Istene		Móricz Lőrinc. XVI. sz.
552	Neked mennyei szent atyánk könyörögünk		XVI. sz.

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
553	Jövel Szentlélek Isten tarts meg minket igédben		XVI. sz. Szegedi Kis István.
553	Üdvözlégy édes Jézusunk, És mi kegyelmes királyunk		XVI. sz.
554	Ó te ember Istennek teremtett állatja	584	Bornemisza Péter. XVI. sz.
555	Hallgassátok meg drága voltáról szölok mennyországban		
557	A nap feljövén immáron		XVI. sz.
558	Mostan ó Szentlélek Isten		XVI. sz.
558	Igaz bíró nagy Úristen		XVI. sz.
559	Allatoknak megtartója		XVI. sz.
559	Sok nyavalyánkban Atyánkhoz kiáltunk		XVI. sz.
559	Atya Istennek egy fia, e világnak ő bírója		XVI. sz.
560	Ó mennyeknek fényessége		XVI. sz.
561	Üdvözlégy Krisztus e világnak ura		XVI. sz.
561	Ó áldott Atya Úristen		XVI. sz.
562	E világnak fényessége		XVI. sz.
562	Jövel, légy velünk Úristen		XVI. sz.
565	Szükség megtudunk hű keresztyének	588 575	
567	Jer dicsérjük az Úristent hű keresztyének		
569	Uram szemed előtt, mint nagy látó előtt		RMKT XVII/7, 181. sz.
	SZENT DAVID SOLTARI.		
571	Boldog az olyan ember a világban		XVI. sz.
572	Szent Dávid próféta második énekében		XVI. sz.
573	Zúgódik dül fül magában e világ		Zeleméri László. XVI. sz.
575	Szent Dávid király háborúságában		XVI. sz.
576	Szent Dávid király bűnei ellen így panaszkodik		Szegedi Gergely. XVI. sz.
577	Számkivetésre Dávid megyen vala		Szegedi Gergely. XVI. sz.
580	Tekints reám Istenem nyavalyámban		Szegedi Gergely. XVI. sz.
581	Megnyomorodván ellenségeitől szent Dávid próféta		Sztárai Mihály. XVI. sz.
583	Szent Dávid király háborúságában		XVI. sz.
584	Sokan vannak most is olyan emberek		Sztárai Mihály. XVI. sz.
585	Szent Dávid próféta éneklő könyvének		Sztárai Mihály. XVI. sz.
586	Az Úristen nekem édes táplálóm		XVI. sz.
587	Mikor Dávid vala keserűségben		Sztárai Mihály. XVI. sz.
588	Mostan hozzád felkiáltak felséges Úristen		Sztárai Mihály. XVI. sz.
589	Szent Dávid próféta az Istennek nagy hatalmát látván		Sztárai Mihály. XVI. sz.
590	Dávid prófétának imádkozásáról		Szegedi Gergely. XVI. sz.

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
591	Sok nyavalya e világon nyomja mi utunkat	586	
593	Szent Dávid próféta éneklő könyvének		Sztárai Mihály. XVI. sz.
594	Mindenkoron áldom az én uramat		Sztárai Mihály. XVI. sz.
597	Mikoron Dávid Saul előtt futna		Mágocsi Gáspár. XVI. sz.
599	Nagy bánatban Dávid mikoron vala		Szegedi Gergely. XVI. sz.
600	Mint a szép híves patakra		Szenci Molnár Albert. RMKT XVII/6, 42. sz.
601	Lásd meg Uram én ügyemet		Tholnai Bálint. XVI. sz.
603	Mikor Sennakerib a Jeruzsálemet		XVI. sz.
604	Erős várunk nekünk az Isten		XVI. sz.
604	Minden népek örülvén tapsoljatok		XVI. sz.
605	Háborúsága Dávid királynak egykoron nagy vala		Harsányi Imre. XVI. sz.
607	Úristen kérünk a te szent nevedért		XVI. sz.
608	Mikoron Dávid nagy búsulásban		Kecskeméti Vég Mihály. XVI. sz.
610	Irgalmazz Úristen immáron énnékem		István deák. XVI. sz.
611	Irgalmazz Uram, irgalmazz énnékem		Szenci Molnár Albert. RMKT XVII/6, 57. sz.
612	Saulnak a Dávidhoz jó szerelme		Skarica Máté. XVI. sz.
613	Meghallgassad az én imádságomat		Sztárai Mihály. XVI. sz.
615	Sok jótéteményén nagyon csodálkozván		Sztárai Mihály. XVI. sz.
616	Örök Isten figyelmezzél az én segítségemre		XVI. sz.
617	Hogy Jeruzsálemnek drága templomát		Skarica Máté. XVI. sz.
618	Az Úristent magasztalom		Németi Ferenc. XVI. sz.
620	Felséges Isten neked jelentjük mi nagy nyavalyánkat		XVI. sz.
621	Az Úristen áll minden bírának gyülekezetiben		XVI. sz.
622	A jóhitű ember szelid e világon		Rimay János. XVII. sz.
623	Mely igen jó az Úristent dicsérni		Sztárai Mihály. XVI. sz.
625	Jer, örvendezzünk az Úristennek		Huszár Gál (?). XVI. sz.
626	Örüljetek az Istenben		XVI. sz.
626	Keresztýének, kik e földön lakoztok		XVI. sz.
627	Örül s örvend az én szívem		Thordai János. RMKT XVII/4, 177. sz.
628	Felséges Isten hozzád kiáltunk keserűséggel		XVI. sz.
628	Úrnak szolgálai no dicsérjétek		XVI. sz.
629	Minden állat dicsér Úristen tégedet		XVI. sz.
631	Nagy hálaadással magasztallak téged én Istenem		Németi Ferenc. XVI. sz.
633	Drága dolog az Úristent dicsérni	XVI. sz.	
635	Dicsőült helyeken	Kanizsai Pálfi János. RMKT XVII/8, 55. sz.	
636	Teremtett állatok minden alkotmányok	RMKT XVII/7, 76. sz.	

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
	SZENT DÁVIDNAK Hét Penitentiata- tartó SOLTARI.		
638	Meg ne fedj engemet, Uram, felgerje- dett haragodnak		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 59. sz.
639	Boldogok akiknek		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 60. sz.
640	Meg ne fedj engemet		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 61. sz.
641	Végtelen irgalmú		Balassi Bálint. XVI. sz.
642	Uram halld meg szómat		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 62. sz.
644	Sok háborúságban		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 63. sz.
644	Hajtsd meg füleidet		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 64. sz.
646	Ave virgo virginum		
646	Veni Iesu veni amor		
647	Ez a mai nagy Szent Antal	461	
	CANTUS FUNEBRES. TEMETÉSKOR ÉS HALOTTAK- NÁL-VALÓ ENEKEK.		
650	Emlékezem én uraim e csalárd világról	597	
652	Jaj mely hamar múlik e világ ereje	612	
654	Sokat írtak bölcsek világi dolgokról	634	Kornis Zsigmond
656	Kelj fel bűneidből rothadásra menő nép	615	
657	Sok rendbeli próbák vannak rajtunk ez életben		Pathai István. RMKT XVII/6, 53. sz.
659	Ó te meghaladó emberi nemzetség		XVI. sz.
660	Ember emlékezzél a szomorú halálról		Batizi András. XVI. sz.
660	A Krisztus Jézus vérével nyert népek	592	
661	Ím látod a halál mindeneket lekaszál	607	Pálfői-ék. 2b.
662	Emlékezzél meg emberi állat végső óradról		RMKT XVII/4, 46. sz.
664	Körülvettek halálnak sérelmi	621	Kodor Péter
665	Ha gondolod élő ember te állapotodat		Prot. XVII. sz.
667	Harc ember élete teljes életében	605	Pálfői-ék. 3b.
668	Pályafutásomnak végén	631	
669	Ó életünk végórája, Lelkünknek testtől válása	626	
670	Adj üdvösséges kimúlást		Dézi András. XVI. sz.
671	Halandó emberek, kik most jelen vagytok		XVI. sz.
672	Isten hívei, akik vagytok		XVI. sz.
672	Megértésétek keresztyének		Tuba Mihály. XVI. sz.
673	Ily nagy útra indul ember hogy szüle- tik	606	Fráter Ferenc

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
675	Keresztfán kínt vallott kegyelem kútfeje	617	
676	Krisztusnak hú keresztyéni		XVI. sz.
677	Sok nyomorúsággal élete embernek		Siderius János. XVII. sz.
678	Jézus Krisztus Isten fia mindeneknek ki vagy bírása		Siderius János. XVII. sz.
679	Élet adó halál ura	596	
680	Bűnnek az ő zsoldja a halál		Berekius. XVII. sz.
682	Véletlen embernek utolsó órája [négy részben]		Uz Bálint (?). 1595.
685	Már elmegyek az örömben		Miklós deák. RMKT XVII/
686	Cur mundus militat		
687	Mit bízik e világ ő álnokságában		XVI. sz.
688	Dies irae, dies illa		
689	A nap nagy haragnak napja		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 72. sz.
690	Horrenda mors, tremenda mors		
692	Szörnyű halál, íme hol áll		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 96. sz.
694	Élő emberek kik vagytok		Prot. XVII. sz.
696	Mostan, kik itt jelen vagytok		XVII. sz.
697	Emlékezzél meg ember Istenedről		Zólyomi Perina Boldizsár. RMKT XVII/8, 40. sz.
698	Rajtam nagy irgalmú Isten könyörülj		Thordai János. RMKT XVII/4, 106. sz.
700	Serkenj fel álmodból bűnös emberi nemzet	633/II	
700	E mostani végórámrá	598	
702	Bizonytalan voltát világ állapotjának		XVI. sz.
703	Seregeknek szent Istene	632	
704	Jer, mi szóljunk e szomorú alkalmosságban		Prot. XVII. sz.
705	Kegyes buzgóságtól viseltetett népség		Prot. XVII. sz.
707	Szomorú a halál a gyarló embernek		Kőrösi István. RMKT XVII/8, 60. sz.; Hymnarium 797.
711	Gondolkodjál ember a te bűneidről		XVI. sz.
712	A tenger fővenye ki sok		RMKT XVII/9, 58. sz.
713	Ó keserves jajszó, mindnyájan meghalunk	629	
	GYERMEKEK TEMETESERE-VALÓ ENEKEK.		
713	Krisztushoz készülök szerelmes szüelim		Czeglédi Pál. Prot. XVII. sz.
716	Figyelmetes keresztyének, kik ide gyűltetek		Kőrösi István. RMKT XVII/8, 61. sz.
719	Est messor cognomento mors		
720	Kaszás e földön a halál	614	CC 1674, 225.
722	Mindnyájan kik jelen vagytok	624	
723	Krisztusnak hívei, kik most jelen vagytok		Prot. XVII. sz.

Kájoni 1676 lapszám	Kezdősor	RMKT. XVII. 15.	Az ének szerzője, eredete, korábbi kiadása
	JUDICIUM. AZ ITTELÉRŐL.		
725	Kérlek és intlek mostan tégedet		XVI. sz.
726	Ó mely félelem és rettegéssel lesz		RMKT XVII/7, 217. sz.
	INVERNVS. POKOL.		
729	Ó búlátott sok kint vallott gyarló tes- tem		Comico tragoedia. 1646. (Vö. CC 1675, 188.); Hymnarium 75.
	DE COELESTI GLORIA. A' MENNYEI BOLDOGSÁGRÓL.		
733	Ad perennis vitae fontem		
733	Az örökké élő kutat		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 67. sz.; Hymnarium 758.
736	Homo Dei creatura		A 737–41. lapon előfejb: A' PENI- TENCZIAROL.
739	Ember Isten alkotmánya		Hajnal Mátyás. RMKT XVII/7, 70. sz.
742	Szegény gyarló ember		Nyéki Vörös Mátyás. (A 742–44. lapon előfejb: a címe: KESZÜLÖT FUVO TROMBITA.) RMKT XVII/2, 100. sz.
			A 745–6. lapon előfejb: AZ ÖRÖK- KE-VALOSAGROL.
745	Igazság szerető		Nyéki Vörös Mátyás. RMKT XVII/2, 97. sz.
			A 747–52. lapon előfejb: DOMINI- CA AD VESPERAS
	753: PROCESSIONKRA-VALO LITA- NIAK [próza]		
759	Attia, fiú, szent lelek egj Isten		RMKT XVII/7, 142/l. sz.; Hymnarium 13.
	PROCESSIONA-VALO HÁROM ENEK		
768	Ó mi mennybéli szent atyánk	582	
768	Üdvözlégy szép Szűz Mária	60	
768	Hiszek egy Atya Istenben	553	
769	Atya, Fiú, Szentlélek egy Isten		
772	A felséges Isten, ki lakik mennyégben	219	
	785: Processióra való közönséges régi litánia [próza].		

A *Cantionale catholicum* ismertetését PAPP GÉZA foglalta össze (RMDT II, 67–68. l.). Eszerint „az énekeskönyv három részben, mindegyik külön címlappal, de folyamatos számozással 545 magyar, 3 vegyes nyelvű és a miserészekkel együtt 247 latin énekszöveget tartalmaz”. Ebből 104 korábbi katolikus, főként kéziratos források és az 1651-i *Cantus catholici* alapján a RMKT XVII/7. kötetében került

kiadásra. A jelen kötetben 167 ének főszövegben, 47 pedig más forrásból közölt éneknél másodlagosan szerepel. A maradék 227 énekszöveg, az énekeskönyvek kereken kétharmada részben középkori és XVI. századi katolikus, részben pedig protestáns forrásokból való. Minderről a fenti táblázat nyújt áttekintést.

Kájoni az énekszövegeit nyomtatott gyűjteményekből és az erdélyi kéziratok hagyományából vette. Legfőbb forrása az 1651-i *Cantus catholici*, továbbá a XVII. század folyamán főként annak első felében megjelent katolikus imádságoskönyvek és elmélkedésgyűjtemények (Pázmány, Hajnal Mátyás, Nyéki Vörös Mátyás) voltak. A protestáns eredetű énekek viszont maradék nélkül megtalálhatók az 1654-ben Laurenz Brewermél (Brever Lőrinc) Lőcsén és ugyanabban az évben Szenci Kertész Ábrahám nyomdájában Váradon is megjelent *Keresztyeni isteni dicséretetek, melyek az magyar nemzetben reformáltatott ecclesiákban szoktanak mondattatni* (RMK I, 890. és 895–898.) című evangélikus egyházi énekeskönyvben, amely zsoltár- és himnuszparafrázisokat, temetési énekeket, és függelékként Szenci Molnár Albert *Psalterium Ungaricum*-át is tartalmazta.

A *Cantionale catholicum* énekeinek forrása tekintetében azonban a legfontosabb a kéziratok szöveg-hagyományozás. A különféle énekek variánsaiból kiderül az is, hogy még a nyomtatott forrásokra visszavezethető szövegek egy része is kéziratokból származik. Ezért a fenti táblázatban feltüntetettük nemcsak a *Csiksobotsfalvi kézirat* és a *Latin–magyar énekgyűjtemény* (Hymnarium) adatait, de utaltunk a legjelentősebb erdélyi kéziratokra (Petri András-ék., Pálffy Márton-ék.), továbbá a Pécsi-ék. megfelelő lapszámaira is. A szöveg-hagyományozás összefüggéseinek részletei viszont az egyes énekek jegyzeteiben kerültek közlésre. Papp Géza hívta fel a figyelmet még arra is, hogy a *Cantionale catholicum*-ban 34 olyan ének van, amely kisebb-nagyobb eltéréssel már az 1647-i kassai *Cantus catholicus*-ban is megvan (i.h.). Közvetlen átvételről és a szövegek gyökeres átalakításáról ebben az esetben aligha lehet szó. Feltehető, hogy Kájoni is, de a kassai énekeskönyv szerkesztője is korábbi kéziratok hagyományából merített. Különösen elgondolkoztató ez az összefüggés azoknál az oltáriszentségi énekekénél, amelyek változata a két nyomtatott forráson kívül már a *Csiksobotsfalvi kéziratban* és a *Pálffy Márton-énekeskönyvben* is megvannak (331, 338, 352, 363, 364, 368, 370. sz.). E kéziratok szöveg-hagyományozására a *Pálffy-ék.* és a *Cantionale catholicum* közös énekeinek más erdélyi gyűjteménnyel (Petri András-ék., Mihál Farkas-kódex, Zemlényi-ék.) való összefüggései még további adatokkal szolgálnak. Ezek a fenti táblázat és a források jegyzékének adatai nyomán az egyes énekek jegyzeteiből gyűjthetők össze.

JEGYZETEK AZ EGYES ÉNEKEKHEZ

ADVENTI ÉNEKEK

Advent a karácsony előtti négy hét, készületi idő Jézus születésének ünnepére. Neve: Úrjövét, Adventus Domini. A középkori egyházi írók értelmezésében a Megváltó eljövetelére váró Ószövetség négyezer évét, a pátriárkák és próféták korát jelenti. A liturgikus időszak himnológiai és népénekeremtő hagyományában jelentős szerepe van a gyermekét váró Mária tiszteletének és a bevezető ének (introitus) kezdőszaváról elnevezett hajnali Rorate-misének.

Irodalom: MIHÁLYFI 1933, 115–119. l.; BÁLINT 1973, 15–17. l.

A XVII. század első feléből származó adventi énekeket ld.: RMKT XVII/7, 86., 108., 109., 110/I–II., 111., 112/I–II., 113., 114., 115., 116., 117., 163., 164., 167/I–II., 190/I–II., 191., 192. sz.

Jelen kötetben az adventi időszak énekei: 1–63. sz.

1.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 1. — Cím: *Adventre valo Kyrie.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Écsi-ék.* (1700–25, 27), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 3), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 1), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 62).

Adventi kyrie-trópus az angyali üdvözlétről (Lk 1, 26–37), a *Kyrie angelum mittens ad virginem* kezdetű latin tropizált kyrie fordítása. A *Cantus catholici* 1674-i kiadása a latin eredetit és a magyar fordítást strófanként párhuzamosan közli (miként kiadásunkban is); ezt feltehetően a kántor és a nép felelgetve énekelhette.

A kyrie eredetileg fennhangon mondott vagy énekelt litánia-szerű könyörgés vagy acclamatio volt, amely a misében a bevezető éneket (introitus) követte, és a latin szertartásban is megőrizte a görög nyelvet. Szövege a *Missale Romanum* nyomán a következő:

Kyrie, eleison. Kyrie, eleison. Kyrie, eleison.

Christe, eleison. Christe, eleison. Christe eleison.

Kyrie, eleison. Kyrie, eleison. Kyrie, eleison.

Eredetileg ennek a szövegnek minden szótagjára hosszú, ékes, melizmatikus dallamot énekeltek. Utóbb e dallam minden hangjára egy-egy szótagot alkalmazva új szövegrészeket iktattak be. Ezt nevezzük trópusnak. Vö. JUNGSMANN I, 429–446; RAJECZKY 1981, 145.

A *Kyrie angelum mittens ad virginem* kezdetű trópus-t és magyar fordítását adventben, a karácsonyt megelőző négy hétben a hajnali miséken (Rorate) naponta énekeltek. A szokás a középkori hazai liturgiából származott és hagyománya a környező országokba is elterjedt. Vö. BÁLINT 1973, 15–7.

Versforma: 6–6–6–6–6 (a–b–a–b–c); közlésünkben három soros formában (12–12–6).

Dallama: RMDT II, 149/a. sz.

10 meg-építسد Adám veszedelmét — Értelme: tedd jóvá Ádám vétkét; a latin eredeti szó szerinti fordítása: Tedd Adámot az ég birtokosává.

14 veled tisztán való — Mária a Szentlélek erejéből tisztasága megtartásával lett Jézus anyja (Lk 1, 35).

2.

Kézirata és nyomtatott kiadásai:

Csikcsobottfalvi kézirat. 1675 k., 1. — Cím: *Ad Rorate*. — Előtte a latin eredeti.

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 1. — Cím: *KYRIE SANCTORUM*. — Előtte a latin eredeti. — Mindkét szöveg megvan a *Cantionale catholicum* második kiadásában is (1719, 1).

[Szőlősi Benedek:] *Cantus catholici*. Nagyszombat 1703, 342. — Cím: *Kyrie Sanctorum. Nota eadem*. — Előtte a latin eredeti *PRO ADVENTU* címmel. Dallamát is közli. Kiad. MIR 39, 157–8.

Kyrie-trópus az adventi hajnali (Rorate) misékre. Vö. 1. sz. jz. A *Kyrie sanctorum lumen* kezdetű trópus fordítása. Latin eredetije csak az idézett forrásokból, továbbá a *Petri András-ék*. később másolt részéből (1663–68, 110b) és a *Mihál Farkas-kódexből* (1677–87, 99) ismeretes. Vö. CHEVALIER 18602, DANKÓ 311. — Szövege Kájoni nyomán a következő:

1. Kyrie sanctorum lumen,
Illustrator, coeli numen.
Eleison.
2. Christe, genite, alme
Coronatorque Mariae.
Eleison.
3. Kyrie, ora pro nobis virgo Maria
In coelesti hierarchia.
Eleison.

Másik fordítása a *Mihál Farkas-kódexben* (i.h.) *Mennybéli szenteknek örök dicsősége* kezdettel található. (Lásd 544. sz. alatt.)

Formája ritmikus próza; a versszakok három-három szabálytalan szótagszámú sora közül az első kettő rímel.

Dallama legkorábban a *Cantus catholici* 1703-i kiadásában található. PAPP GÉZA szerint a gregorián dallamot már korábban énekelték és csak utóbb került be a nyomtatott forrásba. (RMDT II, 124.1., 45. sz. jz.)

3.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 1. — Cím: *Kyrie de Aduentu Domini*. — Dallamát is közli.

Kyrie-trópus adventre. Vö. 1. sz. jz. A *Hospodine Otce záducy* kezdetű kyrie-trópus fordítása. A névtelen fordító Szőlősy Benedek szlovákok részére készült gyűjteményét (*Cantus catholici. Pýsně Katolické*. Lőcse 1655, 83–9) használta. Az eredeti szövege a következő:

Kyrie Quadragesimale

1. HOspodine Otče žadúcj,
Bože Wsemohúcy,
O smilűg se nad nami.

Genžs dal' Syna na Wykúpeňý,
Lidu k-spomožeňý.
O smilűg se nad nami.

Vtrpnostem poddal' sy geho,
K-wýplaĽe hrýssného
Proň, smilűg se nad nami.

2. Kryste genž pro nás trpel zde mnoho, deg vžiři toho.
Kryste pokutus nassý, na se wzal, w-negžs pro nas
pracowal.
Kryste pro twé swaté poňýžený, prácj wtrpeňy.
O smilúg se nad nami.

3. Dosse dobrý Swatý, skrz Te Krystus w-Panne počaři,
pro Lid hrýchem yaři.
Tys to Człowečenstwý, naplñil sám dari z-wýsosti,
k-službe wszech spaseňy.
Rač y nas dariři, Krysta zde wčasínú čiñiři,
degž proň, y trpeři.
O smilúg se nad nami.

A magyar fordítás szorosan követi mintáját, és az eredeti latin acclamatio-nak megfelelően három részből áll; ezek mindegyike három-három strófát foglal magában, amit a végén az egyetlen szakaszból álló doxológia zár. A fordítás mintájául szolgáló eredeti nyomán az egyes részekben más-más strófaéplet van. Az egyes versszakok a sorvégeken rimelnek. Az összetett versforma a következő:

1. Kyrie eleison Atya: 10-7-7-7-10-7-7-7-10-7-7-7
2. Christe eleison Fiu: 5-7-9-5-7-8-5-6-8
3. Kyrie eleison Szentlélek: 9-9-8-9-9-8-9-9-8
4. Dicsőség: 13-7-7-7

8 engedvén kedvednek — engedelmeskedvén akaratodnak

12 kedvedet mutattad — irgalmadat

21 éhléséből — ihletéséből (vö. Lk 1, 35); ugyanez a 25. sorban: Ehlésedből.

4.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 2. — Cím: *ADVENTRE VALO GLORIA.* — Dallamát is közli.

Szövege megvan még: *Écsi-ék.* (1700-25, 287), *Szoszna Demeter-ék.* (1714-15, 126), *Vépi-ék.* (1725-68, [30]), [*Baranyi Pál:*] *Lelki paradicsom* (1700, Bbbb3a).

Verses Gloria-parafrázis adventre. Latin eredetije a *Gloria in excelsis Deo* kezdetű dicsőítő ének, a bibliai canticum-ok (Benedictus, Magnificat, Nunc dimittis) mintájára ritmikus prózában szerkesztett ókeresztény eredetű himnusz. A római egyház a mise bevezető részében a Kyrie után éneklí. Szövege a *Missale Romanum* szerint a következő:

- (1.). Gloria in excelsis Deo,
et in terra pax hominibus bonae voluntatis.
- (2.). Laudamus te:
Benedicimus te:
Adoramus te:
Glorificamus te.
- (3.). Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam,
Domine Deus, Rex caelestis,
Deus Pater omnipotens.
- (4.). Domine Fili unigenite, Jesu Christe.
Domine Deus, Agnus Dei, Filius Patris.
- (5.). Qui tollis peccata mundi, miserere nobis
Qui tollis peccata mundi,
suscipe deprecationem nostram.
Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis.

- (6.) Quoniam tu solus sanctus,
Tu solus Dominus,
Tu solus altissimus, Iesu Christe.
- (7.) Cum Sancto Spiritu in gloria Dei Patris. Amen.

A bevezető (1. vsz.) mottóként a bethlehemi angyalok karácsonyi énekét idézi (Lk 2, 14). Ezt követi a mennyei Atya megszólítása (2. vsz.) és hálaadó dicsőítése (3. vsz.). Jézus Krisztusnak, az Isten bárányának megszólítását (4. vsz.) litánia jellegű könyörgés (5. vsz.) és dicsőítés (6. vsz.) követi. A rövid záró sor a harmadik isteni személyt idézi. A Glóriát kezdetben a püspök énekelte, a XI. századtól kezdve minden ünnepélyes alkalomkor a miséző pap intonálta és a kórusban az oltár körül álló klerikusok folytatták az éneklést (JUNGSMANN I, 446–461). Adventben és nagyböjtben, amikor a készület, a böjt és a bűnbánat jeléül lila színben végzik a liturgiát, még a vasárnapokon sem énekeltek Glóriát. A XVII. századi hazai énekeskönyvekben az adventre való gloria a fehérben mondott hajnali Rorate-misékhez tartozott.

Versforma: 8–8–8 (a–a–a).

Dallama az 1651-i *Cantus catholicus*-ból ismert *Ó fényességes szép hajnal* kezdetű adventi énekével azonos (RMDT I, 118; vö. RMKT XVII/7, 112/1–II. sz. és 193. sz.).

13 Urasság — „te vagy az egyetlen Ur”.

5.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

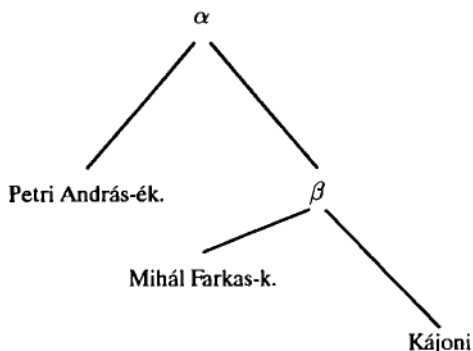
Petri András-ék. 1663–68, 104b. — Cím: *ET IN TERRA HUNGARJCE*. — Nótajelzés: *Nota Christus kj uagi nap es uilagi*.

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 1. — Cím: *GLORIA IN EXCELSIS DEO. Et in terra pax*. — Nótajelzés: *Nota: O gloriosa Domina*. — Szövege megtalálható Kájoni második kiadásában is (1719, 2).

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 49a–b.

Szövege megvan még: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 14), [*Szökösi Benedek*:] *Cantus catholici* (1703, 342; kiad. MIR 39, 158.)

Gloria-parafrazis adventre. Vö. 4. sz. jz. — A három szövegvariáns közül a *Petri András-ék.* Réti János kezétől származó változata a legrégebb. A *Mihál Farkas-kódex* szövege ugyanazt a hat-hat versszakból álló változatot szövegvariánsokkal őrizte meg. Kájoni a hagyományos szövegből elhagyta a 3–4. versszakot, továbbá a 6. záróstrófát két hasonló, a doxológiát bővebben kifejtő szakasszal helyettesítette; ezek stílusuk, szóhasználatuk alapján is Kájoni szerzésének tekinthetők. Ugyancsak Kájonitól való két kisebb változtatás is (2: földi-népeknek, 18: jobbjá körül). A többi szövegvariáns figyelve megállapítható, hogy Kájoni változata a *Mihál Farkas-kódex* szövegéhez közelebb áll, mint a *Petri András-ék.* variánsához. A két kéziratot változat valójában egy korábbi közös forrásra vezethető vissza. A variánsok összefüggéseit megfigyelve a következő stemma állítható fel:

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

A *Petri András-ék.* nótajelzése a *Christe qui lux es et dies* magyar fordítására utal; dallama: RMDT I, 228. sz. Kájoni János viszont az *O gloriosa Domina* kezdetű Mária-himnusz dallamát idézi: RMDT II 75. sz. Ez utóbbi a hazai középkori forrásokban is általános volt, szövege pedig a *Petri András-ék.* 1630–31-i részében (f. 8v), Kájoni kancionáléjában (1676, 372) és a *Mihál Farkas-kódelexben* (f. 69v) egyaránt megtalálható.

9 uilaginak — világnak

6.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 516. — Cím: *ADVENTRE-VALO PATREM.*

— Azonos szöveggel: *Pálffy Márton-ék.* 1676 előtt, lb.

Szövege megtalálható még Kájoni második kiadásában (1719, 436).

Credo-parafrázis adventre. — A mise-liturgiában a vasárnapokon és a fő ünnepeken előírt Niceai-Konstantinápolyi hitvallás ritmikus-rímes prózába foglalt fordítása. Latin eredetije a IV. században keletkezett. Szövege, amelyet Kájoni is közölt (1676, 508), a *Missale Romanum* szerint a következő:

Credo in unum Deum.

- (A.). Patrem omnipotentem,
factorem caeli et terrae,
visibilem omnium et invisibilem.
(B.). Et in unum Dominum Iesum Christum,
Filium Dei unigenitum.
Et ex Patre natum ante omnia saecula.
Deum de Deo, lumen de lumine,
Deum verum de Deo vero.

Genitum, non factum,
consubstantialem Patri:
per quem omnia facta sunt.

Qui propter nos homines
et propter nostram salutem
descendit de caelis.

Et incarnatus est de Spiritu Sancto
ex Maria Virgine:
Et homo factus est.

Crucifixus etiam pro nobis:
sub Pontio Pilato passus,
et sepultus est.

Et resurrexit tertia die,
secundum Scripturas.

Et ascendit in caelum:
sedet ad dexteram Patris.

Et iterum venturus est
cum gloria iudicare vivos et mortuos:
cuius regni non erit finis.

- (C.). Et in Spiritum Sanctum,
Dominum et vivificantem:
qui ex Patre Filioque procedit.

Qui cum Patre et Filio
simul adoratur et conglorificatur:
qui locutus est per Prophetas.

Et unam sanctam catholicam et apostolicam
Ecclesiam.

Confiteor unum baptisma
in resurrectionem mortuorum.
Et vitam venturi saeculi. Amen.

A szöveg három fő részben a három isteni személyre vonatkozó hittani tanítást, a fő hitigazságokat foglalja könnyen megjegyezhető, felmondható formába. Kezdetben a keresztségi hitvallásként alkalmazták, a XI. század elején került bele a római miseliturgiába a tanító rész (lecke, evangélium, homília) végére. (Vö. JUNGSMANN I, 591–606.) Az első sort a pap mondta vagy énekelve intonálta, majd a Patrem-től a nép közösen folytatta. Innen a Kájóninál és más régi népdékes gyűjteményekben e darabok gyakori *Patrem* címe; a versek élén néha még a kezdő Credo (Hiszek) szó fordítása is elmarad. A nép nyelvén német nyelvterületen a XV. századtól már használatos volt (vö. LIPPIARDT, WALTER: Johann Leisentrits Gesangbuch von 1567. Leipzig 1963, 111.). Magyar földön csak a XVII. században jöhetett szokásba. A *Cantus catholici* 1651-i kiadásában a latin Credo vagy fordítása még nem szerepelt; az 1675-i második kiadásban is csupán a függelékben (342.1.) található egyetlen verses parafrázis (vö. 7. sz.). Szőlősy Benedek először az 1655-i szlovák gyűjteményébe közölte, feltehetően cseh nyelvterületen már korábban használatos, énekelt hitvallásfordításokat. Nagyrészt ezek fordítása került bele a XVII. század végén a *Turóci cantionale*-ba (67., 167., 229., 558., 559., 561. és 563. sz.). Ezen kívül kettő az 1674-i *Pécsi énekeskönyv*ben (556., 562. sz.) és négy a *Cantus catholici* 1674-i kiadásában (68., 148., 557. és 560. sz.) található.

Kájoni a *Cantionale catholicum*-ban a különféle ünnepekre öt *Patrem*-et versben (7., 230., 553–55. sz.), négyet pedig ritmosos-rímes prózában (6., 373., 551. és 552. sz.) közölte. Az utóbbi négyet a nép orgona kísérettel (ORGANO) és a karzatról a kántor (CHORUS) felcélgetve gregorián dallamra énekelte. Ezeket Kájoni János saját szerzeményének vallja: „Ecce Kegyes Olvasó. ez a' Négy Patrem, a' kikkel itt mi közönségesen szoktunk élni: mellyek soha még eddig Magyar-nyelven nem vóltak: de, hogy a' Kösség inkább meg-értse, ezeket-is Magyarul fordítottam. Azon igyekeztem pedig, hogy a' Rhythmusok formáját meg-tartsam: holott a' Deák PATREM nótáját, per omnia meg-tartottam; ugy, hogy a' ki a régi Deák PATREM Nótáit jól tudja, Magyarul ezeket szintén el-mondhattya: mert abban semmit nem különböztettem; Contentus lévén a' mi régi eleink szerzett szép Nótájával. Légy jó egészségben; s' élly vélle.” (516.1.)

Az adventre való *Patrem* dallamát Kájoni orgonatabulatúrája nyomán közölte DOMOKOS 1979, 910–2, 1266.

3 állatoknak — minden teremtet lénynek, létezőnek (NySz I, 76–7).

29 elevenségeket — életre kelésüket, feltámadásukat.

7.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík, 1676. 3–4. — Cím: *CREDO IN UNUM DEUM.*

Patrem. — Nótajelzés: *Nota: Et in terra hominibus. Ut infra.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 5).

Szövege megvan még: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 342; kiad. MIR 39, 158–9).

Verses Credo-parafrázis adventre. Vö. 6. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8 (a–a–a).

Dallama: RMDT II, 331. sz.

8.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Pálffy Márton-ék. 1676 előtt, 8b. — Címe: *RESONEMUS VNGARICE.*

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 6. — Cím és nótajelzés: *RESONEMUS.*

Nota eadem. Az előtte lévő latin eredetire utal. Szövege megtalálható Kájoni második kiadásában is (1719, 7).

5. De coelo pro homine descendit Messias:
Quam praedixit Gabriel, vates Isaias.

6. Ergo tu progredere rector potentiae,
Jube benedicere in laudem Mariae. Amen.

Az ismeretlen szerző mintáját szabadon fordította és betoldásokkal a mise kánonját közvetlenül megelőző, Sanctus kezdetű ének parafrázisává alakította. A latin imádság szövegét lásd: 8. sz. jz.

Versforma: 13–13 (a–a); a sorok osztása 7/6, ami a latin minta négy soros szakaszait követi, annak formáját az első strofa belső rímelése még imitálja is.

Dallama: RMDT II, 45/b sz.

10.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 3–4. — Cím: *ADVENTRE VALO SANCTUS.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–15, 126), *Vépi ék.* (1725–68, [30]), *Zirci-ék.* (1751–66, 1a), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 5).

Sanctus-trópus adventre. Vö. 9. sz. jz. Mind a három versszakban a magyar fordítást megelőzi a latin. Ez szövegközlésünkben is megtalálható. Az első szakasz a liturgikus Sanctus-szöveg első sora. A másodikban a *Resonemus pariter* kezdetű magyarországi eredetű cantio (vö. 8. sz. jz.) szabadon formált két első sora, a harmadikban pedig a karácsonyi készüléket jelző Izaiás-idézet (45, 8: *Rorent caeli... , aperiatur terra et germinet salvatorem*) átalakított szövege olvasható.

Szerzője ismeretlen.

Versforma: 14–15 (a–a).

Gregorián eredetű, cseh gyakorlatból átkerült dallamáról: RMDT II, 42. sz.

11.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 4. — Cím és nótajelzés: *AGNUS DEI AD EANDEM MELODIAM.* — Dallamát is közli.

Agnus Dei-parafrázis, az *Agnus Dei, hominum peccata qui tollis* kezdetű versnek, a mise áldozás előtti hasonló kezdetű imádsága (vö. 13. sz. jz.) verses változatának fordítása. Forrásunkban és kiadásunkban a latin és a magyar szöveg együtt található.

Szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–15 (a–a).

Dallama: RMDT II, 42. sz.

12.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 4. — Cím: *ALITER.*

Agnus-parafrázis. A 11. sz. alatt közölt énekhez hasonló, annak latin mintáját variáló, egyetlen strofából álló ének. A cím is erre utal. — Szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–15 (a–a).

Dallama nyilvánvalóan az előző énekével: RMDT II, 42. sz.

13.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 6. — Cím: *AGNUS*. — Nótajelzés: *Nota: Resonemus*. — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 8).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–15, 127), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 6)

Agnus-parafrázis. A latin eredeti a misében a Krisztus szenvedését idéző kenyértörés alatt a pap és a hívek váltakozó éneke. A római liturgiában a VII. század végén keletről átvett szokás szerint a pap háromszor fennhangon mondta vagy énekelte Keresztelő Szent Jánosnak az evangéliumokból ismert szavait (Jn 1, 29), amire a nép mindannyiszor felkiáltással (acclamatio) válaszolt (vö. JUNGSMANN II, 413–422). Szövege a *Missale Romanum* szerint a következő:

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi:

Miserere nobis.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi:

Miserere nobis.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi:

Dona nobis pacem.

Versforma: 13–15 (a–a).

Dallama: RMDT II, 42. sz.

14.

Kézirata:

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k. 29. — A latin és a magyar szöveg hasonmását közölte: JÉNÁKI FERENC: Kájoni János énekeskönyve és forrásai. Kolozsvár 1914, 42–43.

Adventi ének, a *Mittit ad virginem non quemvis angelum* kezdetű, a magyarországi középkeleti liturgikus gyakorlatban általánosan elterjedt Mária-sequentia fordítása. Korábbi fordítása a *Cantus catholici* 1651-i kiadásából ismeretes *Küldé az Úristen gyors és hív szolgáját* kezdettel. A latin és a magyar szöveget Kájoni a kéziratos gyűjteményéből a *Cationale catholicum*-ba (1676, 2) is átvette. A korábbi fordítást, a sequentia szövegét és eredetét ld.: RMKT XVII/7, 190. sz.

Kájoni latin–magyar versgyűjteménye ma hozzáférhetetlen; ez ének 14 versszakából JÉNÁKI csak az első kilencet közölte. A szöveg régies szóhasználata, fordulatai arra vallanak, hogy Kájoni korábbi kéziratos hagyományból ismerhette és nem maga fordította.

Versforma: 6–6–6–7 (a–b–a–b–c).

Dallama: RMDT II, 149/a sz.

29 Kouet erejeuel — a latinban: virtute nuntii; az Úr által küldött Gábor főangyal tekintélyével.

29 Homalt — derengést, hajnalt.

32 idvözhed — üdvözölheted.

15.

Nyomatott kiadása és kézirata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 18. A versfőkben: *AVE MARIA*. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Szüz Maria kegyes Anya, etc.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 19).

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k. 12–13.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Vépi-ék.* (1725–68, 8), *Vöcsey János-ék.* (1752, 165), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 664), *Dóri Ferenc-ék.* (1763–74, 33; kottás), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, I 7).

Adventi ének a bűnbeesésről és az angyali üdvözlétről. A történetet advent idején naponta olvas-

ták a hajnali miséken (Rorate) a Lukács-evangélium elejéről vett szakaszban (Lk 1, 26–38). Az éneket a nép sequentia helyett a két olvasmány között énekelhette. Szerzője ismeretlen. Az evangéliumi szakasz szövegét Káldi György fordításában lásd RMKT XVII/7, 88. sz. jz. Hasonló adventi énekszokás vagy devóciós párbeszédés ének hagyománya a XVII. század első felének gyűjteményeiben is megfigyelhető (vö. RMKT XVII/7, 86., 88. és 167. sz. jz.). Lásd a továbbiakban a 16., 17., 24., 25., 26., 37., 38., 39., 52/I–II. sz. énekeket — Kájoni akrosztichonos énekeiről: 21. sz. jz.

Versforma: 8–8–12–8–8 (a–a–b–c–c); a 3. sor 6/6 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 189/I. sz.

11 újítására — megjavítására.

12 Jobb úttjok — üdvösségre vezető úttjok.

14 ülljön — maradjon.

18 fel-vészen — fogan.

16.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 33–35. — Cím: MAS. — Dallamát is közli.

Adventi ének az angyali üdvözletről. Vö. 15. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–7–12–9–7–8–8 (a–b–b–c–c–d–d); a harmadik sor 7/5 osztású. Az első sor a négy versszakban azonos szöveggel.

Dallama: RMDT II, 218. sz. — Ezt a formát és dallamot az első sor felszólítását variálva a kassai *Cantus catholici* névtelen szerkesztője *Pásztorok ide siessetek nagy Úrhoz* (126. sz.) kezdettel karácsonyi, *Emberk ide siessetek nagy Úrhoz* (305. sz.) kezdettel oltáriszentségi énekhez alkalmazta.

17.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 18–20. — Cím: MAS. — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Zirci-ék.* (1751–66, 9a), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 24), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, I, 8).

Adventi ének az angyali üdvözletről. Vö. 15. sz. jz. Közvetlen forrása ismeretlen. Az éneket az *Infinitae bonitatis* kezdetű, magyarországi eredetű karácsonyi kantiléna dallamára énekeltek. Ennek latinja és fordítása *A véghetetlen kegyelmű* kezdetű karácsonyi ének, amely először az 1651-i *Cantus catholicus*-ban található (RMKT XVII/7, 218/I–II. sz.). Feltehető, hogy a kassai *Cantus catholici* szerkesztője az itt közölt éneket e latin kantiléna mintájára szabadon alakította és gyűjteményében a továbbiakban ezt a dallamot már saját énekének kezdőszavaival (*Áron vesszeje virágozik*) idézte.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–b–b); a harmadik és utolsó sor 5/6, a negyedik és ötödik 5/5 osztású.

Népszerű, nótajelzésekben gyakran idézett dallamáról: RMDT II, 200/I. sz.

18.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 17–18. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *AZON NOTARA*, ami az előtte lévő *Sötétség világa, Szent Szűz, tenger csillaga* kezdetű ének (ld. 57/II. sz.) nótajelzésére utal: *Ennek notaja, Az keresztyénységben.*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–15, 146), *Zirci-ék.* (1751–66, 8b), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, I 7).

Adventi ének, amely a párbeszédés devóciós ének vagy prófétajáték hagyományát követi. Ennek egy példája a XVII. század első felében a *Kuun-kódekből* (1634–42) ismert és ez Kájoni Jánosnál (*Csikcsobotfalvi kézirat* 1675. k., 3–4; *Cantionale catholicum* 1676, 9–10) is megtalálható (ld. RMKT

XVII/7, 167. sz.). A kassai *Cantus catholici* ismeretlen énekszerzőjének ezt a darabját is a kántor és a nép felelgetve adhatta elő a következő módon:

1. vsz.	Kántor
2. vsz.	Nép
3-6. vsz.	{ Kántor (1-2. sor) Nép (3. sor)
7. vsz.	Nép

Versforma: 13-16-14; a sorok 6/7, 7/9, 7/7 osztásúak belső rímmel. A forma tehát inkább így jelölhető: 6-7-7-9-7-7 (a-a-b-b-c-c). A háromsoros tördeléssel a könyvnyomató a helytel takarékoskodott.

Dallam: RMDT I, 2/II. sz.

19/I.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 7. — Cím: *MAS.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 8).

Megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 4), *Vépi ék.* (1725-68, 33), *Zirci-ék.* (1751-66, 5b), *Dőri Ferenc-ék.* (1763-72, 25 kottás).

Szűz Máriát dicsérő adventi ének, az *Ave Maria* (Üdvözlégy) kezdetű latin imádság egyes szavait, kifejezéseit magyarázó akrosztichonos parafrázis. A versszakok első sora a latin szöveg két-két szavával kezdődik, az utolsó sorban pedig az *Ave MARIA* refrénként ismétlődik. A század első felének forrásaiban: RMKT XVII/7, 111., 113-115. sz.; e kötetben: 19/II., 35., 40., 579. sz.

Versforma: 11-11-11-5 (a-a-a-b).

Dallama: RMDT II, 113/I. sz.; vö. RMDT II, 121/III. sz.

19/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 11-12. — Cím: *ANGYALI ÜDVÖZLETRŐL.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. század kéziratok gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 26; *Ave Mária Boldog Isten Anyja* kezdettel, de az itt közölt változat szövegével a továbbiakban), *Szakcsi kántorkönyv* (1788-89, I, 6).

Szűz Máriát dicsérő adventi ének, Kájoni 19/I. sz. alatt közölt énekének rövidített és más dallamhoz alakított változata.

Versforma: 10-12-8 (a-a-a).

Dallama: RMDT II, 30. sz.

20 Lelki bánya — Szűz Mária lelki gazdagságát az énekszerzők gyakran kincsekkel teli bányához hasonlítják.

20.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 21-3. — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 36).

Máriát, a „Magyarok szentséges asszonyá”-t, „régii szent asszonyá”-t dicsérő adventi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 5–5–9–5–5–9–8–8–10 (a–a–b–c–c–b–d–d–d); forrásunkban hét soros strófiákban az 1–2. és 4–5. sor összevonva található.

Dallama: RMDT II, 243. sz. — Szövegét és dallamát idézi SZABOLCSI, MZK 47. l.

21.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Petri András-ék. 1663–68, 97b. (A Réti János által másolt részben.) — Cím: *IN ADUENTU CANENDA*. — Nótajelzés: *Ad notam Infinite bonjtatis*.

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k., 11–12. — Cím: *Mas*.

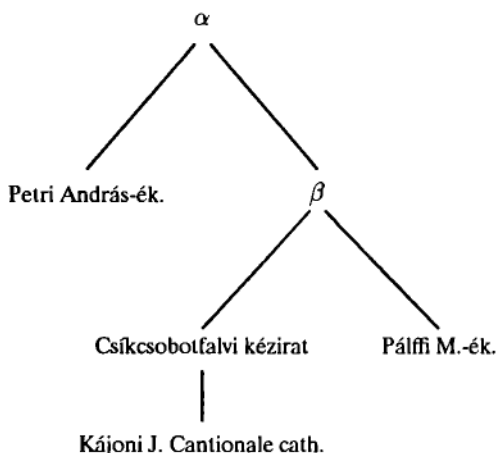
Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 17. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Infinitae bonitatis*. — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 18).

Pálffy Márton-ék. 1676 előtt, 44a–b.

A versfőkben: *AVE MARIA*.

Megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Zirci-ék.* (1751–66, 17a), *Vöcsey János-ék.* (1752, 164), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, I, 20).

Adventi ének. A versfőkben az ismeretlen szerző ugyan Mária tisztelésére utal, az ének mégis tartalma szerint az időszak Messiást váró mondanivalóját foglalja össze. Forrása, mintája egy hasonló tárgyú adventi kantiléna lehetett. A szöveg az erdélyi kántorok kéziratossági hagyományából kerülhetett Kájonihoz, akinek kéziratossági és nyomtatott változata a *Pálffy Márton-ék.* verziójával mutat közelebbi rokonságot. A szövegvariánsok feltételezett leszármazását a következő stemma mutatja:

Az *Infinitae bonitatis* kezdetű és csak magyar forrásokból ismert karácsonyi kantiléna dallama Kájoni nótajelzéseiben igen gyakran szerepel. A *Cationale catholicum*ban megtalálható a latin szövege (vö. CHEVALIER 28216); és *A véghetetlen kegyelmű* kezdettel annak fordítása is (1676, 49); ezeket Kájoni a *Cantus catholici* első kiadásából vette át, ahol a dallama, kottája is megvan (1651, 33 és 256; ld. RMKT XVII/7, 218. sz. jz.). Feltűnő, hogy Kájoninál a nótajelzés hat olyan éneknél is megtalálható, ahol a versfőkben ugyancsak akrosztichonos szöveg olvasható (21., 210., 211., 217., 333. és 382. sz.); közülük kettő a *Petri András-ék.* 1663–68 között Réti János által másolt részében fordul elő először (21. és 211. sz.). Mindez közös és korábbi versszerzői gyakorlatra utal. A *Váltásúgnak drága ára, Feszítettvén* kezdetű nagybőjti ének (217. sz.) akrosztichonjának torzulása is a vers régebbi keletkezését tanúsítja. Ezek az énekek feltehetően korábbi kéziratossági hagyományból jutottak Kájonihoz.

Egyéb akrosztichonos énekek Kájoni nyomtatott énekeskönyvében: 15., 37., 74., 128., 427., 574., 621., 606. sz.

Versforma: 8–8–9–10–10–11 (a–a–b–c–d–d); a 4–6. sor refrén; a tíz szótagos sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

22.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 5. Kiad. BOGISICH 1882, 35. — Cím: *Más Ének* [A lap szélén:] *Vj Ének*. — Dallamát is közli.

Adventi ének. Másik változata hasonló kezdettel (*Az Úristen Im az Ádámnak az ő nagy vétke miatt*) és ugyancsak adventi tartalommal a *Gyöngyösi-toldalék*ban (1628–35, 9a) található, és ezt Kájoni János is „Régi ének”-nek tartotta (*Csíkcsobotfalvi kézirat*, 1675 k., 17; *Cantionale catholicum* 1676, 21). Lásd RMKT XVII/7, 86. sz. A két változat azonban nem azonos; PAPP GÉZA szerint az egymástól függetlenül keletkezett két szöveg egy ismeretlen, talán cseh ének fordítása (RMDT II, 442.1.).

Versforma: 16–13 (a–a); az első sor 9/7 osztású belső rímmel; a második sor 8/5 osztású.

Dallama: RMDT II, 25. sz.

3 monda — 1 Móz 3, 15. Vö. RMKT XVII/7, 86. sz. 3. sor jz.

7 Bálám — 1 Móz 24, 17. Vö. uo. 7. sor jz.

11 Dávid kiralyt-is auual bisztatá — Jer 33, 14–16. Vö. uo. 13. sor jz.

13 Isajás — Iz 11, 1. Vö. uo. 9–12. sor jz.

18 Hogy még el-jő — Krisztus az utolsó ítéletkor (vö. Mt 25, 31–34).

23.

Kézirata:

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k., 31. — A kézirat ma nem hozzáférhető. A latin és magyar szöveget kiadta: JÉNÁKI FERENC: Kájoni János énekeskönyve és forrásai. Kolozsvár 1914, 44.

Az ének a *Conditor alme siderum* kezdetű, a hazai középkori liturgikus gyakorlatban általánosan használt adventi vespers-himnusz fordítása. (Vö. CHEVALIER 3733–4; AH 2, 35; uo. 51, 46.)

Korábbi fordításai a *Batthány-kódex*ből (XVI. sz. második fele, 14), a *Pétri András-énekeskönyv*-ből (1630–31, 16a) és a *Kuun-kódex*ből (1621–47, 107) ismert. Vö. RMKT XVII/7, 108. sz.; ugyanitt a jegyzetben a latin minta szövege is megvan. Kájoni János *Cantionale catholicum*ába (1676, 25) a *Mindeneknek teremtője, És híveknek éltetője* kezdetű fordítást protestáns forrásból vette át.

A latin–magyar versgyűjteményében lévő szöveg régies szóhasználata, archaikus fordulatai arra vallanak, hogy Kájoni korábbi kéziratok hagyományból másolhatta és nem maga fordította. Az 5. versszaknak a latinban nincs megfelelője, eredeti magyar szerzésnek látszik.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallamáról, régebbi fordításairól ld.: RMDT I, 78. sz.

24.

Nyomatott kiadásai:

Cantus catholici. Kassa 1674, 8. — Nótajelzés: *EJUSDEM MELODIAE* [utalás az énekeskönyv 6. lapján lévő kottás latin adventi Jubilus Marianusra: *O stellula Maria fulgida*].

[Szőlősy Benedek:] **Cantus catholici.** Nagyszombat 1675, 276–7. Kiad. MIR 39, 52–3. — Felirata és nótajelzése: *MAS. Azon Nótára* [utalás az előtte lévő latin ének dallamára: *O stellula Maria fulgida*]. — Szövege változatlanul megvan a következő kiadásban is (1703, 330).

Megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 129), *Vépi ék.* (1725–68, 26), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 48; Elküldeték Gábel arkangyal), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 18), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 12a).

Adventi ének az angyali üdvözlétről. Vö. 15. sz. jz. — Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 10–10–8–10 (a–a–a–a; az első két versszakban: a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 101/III. sz.

25.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 26–7. — Felirata és nótajelzése: *Missus Gabriel. Nota eadem.* — Szövege a második kiadásból már kimaradt. Előtte a latin eredeti.

Adventi Mária-ének az angyali üdvözléről (vö. 15. sz. jz.), a XII. században keletkezett *Missus Gabriel de caelis* kezdetű sequentia fordítása (vö. CHEVALIER 11636; AH 54, 298; SZÖVÉRFY I, 415; II, 121). Magyarországon a latin minta legkorábbi lejegyzését az 1341 előtt keletkezett pozsonyi *Missale Notatum Strigoniense* (fol. 351) tartalmazza; itt egyúttal a dallama is megvan. (A hasonló kiadásban 655–6. 1.) Latin szövege Kájoni nyomán a következő:

ALIUS, DE ANNUNCIATIONE ANGELICA.

- 1a. Missus Gabriel de caelis,
Verbi bajulus fidelis,
Sacris disserat loquelis,
Cum Maria Virgine.
- 1b. Verbum bonum et suave,
Pandit intus in conclave.
Et ex Eva, format Ave,
Evae verso nomine.
- 2a. Consequenter iuxta pactum,
Adest Verbum caro factum,
Semper tamen est intactum,
Puellare gremium.
- 2b. Patrem pariens ignorat,
Et quam homo non defforat,
Non terretur, nec laborat,
Quando parit Filium.
- 3a. Virga sicca sine rore,
Novo ritu, novo more,
Fructum protulit cum flore,
Sicque Virgo peperit.
- 3b. Benedictus talis fructus,
Fructus gaudii non luctus,
Non erit Adam seductus,
Si de hoc gustaverit.
- 4a. Iesus noster, Iesus bonus,
Piae matris pium onus,
Cuius est in caelo tronus,
Nascitur in stabulo.
- 4b. Qui sic est pro nobis natus,
Nostros debeat reatus,
Ipsi gloria, et laus,
Nunc et in perpetuum. Amen.

Kájoni a latin szöveghez nem adott nótajelzést, a fordítás felirata pedig a magyar dallamát a latinéval azonosítja. Feltehető tehát, hogy a *Missus Gabriel de caelis* gregorián dallama a XVII. században még közismert volt és a magyar fordítást is arra énekelték. Az sem kizárható, hogy a fordító Kájoni volt.

Versforma: 8–8–8–7 (a–a–a–b); a strófák negyedik sora a felelgetős sequentia-formának megfelelően páronként ugyancsak rimel ilyen módon:

1a: a–a–a–b

1b: c–c–c–b

2a: d–d–d–e

2b: f–f–f–e

stb.

Dallama: RAJECZKY 1982, 53–54.

7 El-fordítván újra az őt — a régít újjal cseréli, váltja.

8 Nevet váltván — az ősbűn okozójának, Évának nevét Gábriel arkangyal a szűz köszöntésekor felváltotta a megváltást hirdető Ave-ra. A középkori költészet kedvelt szójátéka az *Angyali üdvözlét* (Ave Maria) kezdőszavára utal. Legismertebb változata az *Ave maris stella* kezdetű himnuszban található (vö. RMKT XVII/2, 65. sz. és XVII/7, 9. sz.).

17 aszszú veszső — utalás az ószövetségi Áron kivirágzott vesszejének történetére (4 Móz 17, 1–8); lásd RMKT XVII/7, 7., 121., 150., 195. sz. énekét és uo. a 412. és 454. lapon lévő magyarázatot.

23 Adám sem léssen csalatott — a megfelelő latin sor jelentése: a félrevezetett, bűnre csábított Adám is bocsánatot nyer.

26.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 7. — Felirata és nótajelzése: *MAS. Nota: O gloriosa Domina, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 8).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Zirci-ék.* (1751–66, 14a), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 18), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 27), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, I, 5), *Mocsy Elek-ék.* (1798, 39), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 119).

Adventi ének az angyali üdvözlétről. Vö. 15. sz. jz. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 75/A. sz.

1 el-választaték — kiválasztaték.

27.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 10. — Cím: *MAS REGI ENEK.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Zirci-ék.* (1751–66, 4b), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, I, 11).

Adventi ének a bűnbeesésről és megváltásról. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 5–5–6–5–6 (a–a–b–c–b); közlésünkben kétsoros formában.

Dallama az *O gloriosa, o speciosa* kezdetű hazai eredetű latin kantilénának egy változata; ld. RMDT I, 130. sz. A kassai *Cantus catholici* 172. lapján az *Ave regina caelorum* fordításánál (420. sz.) viszont a nótajelzés az *Immaculon bé tölt* dallamára utal.

28.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 29–30. — Felirata: *MAS, Azon Nótára. Kurácsonhoz közelget-vén.* — A nótajelzésben Nyéki Vörös Mátyásnak az énekeskönyvben közvetlen előtte lévő *Üdvözlégy drága Szent Szűz* kezdetű kótás énekére történik utalás.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 37), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 24).

Adventi ének a karácsony előtti napokra. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–13–13–6 (a–b–c–c); a tizenhármassorok 7/6 osztásúak belső rímmel. A sorok osztása, rímélése és a dallam megengedi a 13–13–6–13 képletet is.

Dallama: RMDT II, 121/II. sz.

7 posztótska, istálócska — utalás a karácsony előtt szokásos betlehemezésre. Vö. 76. sz. 18. és 34. sor.

16 töllünk Sátánt el-üzd — az advent alapvető teológiai tanítása a megváltás, a bűntől való szabadulás. E sorban azonban utalás rejlik az adventhez fűződő népi, profán hiedelmekre is: a hajnali mise idején ajtót, ablakot, ólat jól bezárják a boszorkányok rontása ellen (vö. BÁLINT 1973, 17).

29.

Kézirati és nyomtatott kiadása:

Pálffi Márton-ék. 1676 előtt, 10b–11a. — Cím: *SZEP ENEK BOLDOGH ASZONY FOGANTATASA NAPIARA es Adventre illendo, egyeb időbenis helyes.*

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 29a–30a. — Cím: *De beata virgine.*

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k., 10–1. — Cím: *De beata virgine.* — Dallamát is közli.

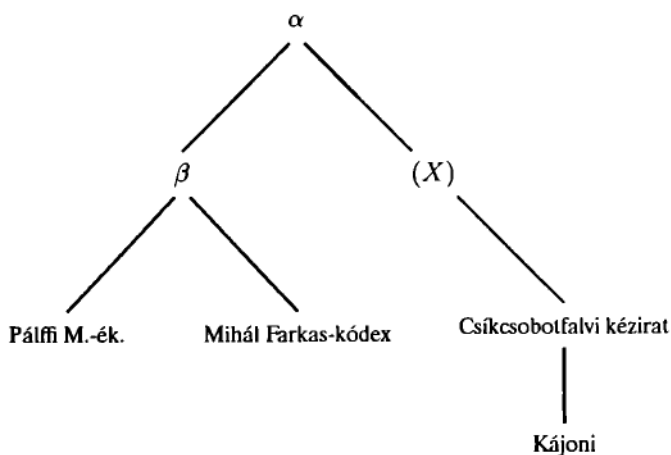
Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 17. — Cím: *MAS. De beata virgine.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 10).

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 7 var).

Máriát dicsérő adventi ének, a *Pálffi Márton-ék.* címe szerint Gyümölcsoltó Boldogasszony napjára (március 25). Forrása, szerzője ismeretlen.

A szövegeltérésekből az ének nagyobb kézirat hagyományára lehet következtetni. A szövegváltozatokban az ideális képlettől való eltérések arra vallanak, hogy a szótagszám az eredeti szerzői szövegben sem volt következetes; ez biztosan látszik a kézirat verzióknál a 6. versszak 3. sorában, és valószínűsíthető a 3. versszak 2. sorában. Az 1. versszak 2. sorában a ritmusdöccenőt Kájoni még a nyomtatott változatban sem javította (*Mennyeknek királyné asszonyát*).

Pálffi Márton szövegének elsődlegessége nyilvánvaló a 3. versszak esetében. A 4. sornál igen valószínű a „lectio difficilior” esete. A 8. sornál csak valószínű a *Pálffi Márton-ék.* elsődlegessége. A 22. sornál talán jobb a *Csikcsobotfalvi kézirat* verziója; eszerint itt β rontott. A 24. sorban is nagyon valószínű a *Pálffi Márton-ék.* elsődlegessége: az α és a *Csikcsobotfalvi kézirat* között valamelyik elveszett közvetítő (x) a *lennel-t lel-re* rontotta; ezt a *Csikcsobotfalvi kézirat* másolója, Kájoni, értelmileg „javította”, de a szótagszámhiba megmaradt. Végül Kájoni ezt a hibát is „javította”. Mindezek alapján a következő stemma állítható fel:

Versforma: 11–9–10–11 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 107/I. sz. — Szövegét és dallamát a *Csikcsobotfalvi kézirat*ból idézi: SZABOLCSI, MZK 47. 1.

9–10 Igéretet tön... Ördögnek feiet rontad — utalás az úgynevezett „ősevangéliumra” (1 Móz 3, 15); vö. RMKT XVII/7, 86. sz. 3. sor jz. és 167/I. sz. 7–10. sor jz. Vö. 54. sz. 13. sor jz.

11 Üresült karok — utalás az angyalok bukására.

13–15 prophetak... patriarchak... pogany sybillak — az ószövetségi próféták, pátriárkák, de a középkor felfogása szerint még az ókor jósnői, a Sibyllák is előre megjövendölték Szűz Mária csodálatos istenanyaságát. Vö. RMKT XVII/7, 37. sz. 14. sor jz.

16 Balam — lásd 22. sz. 7. sor jz.

25 keöszöntesben — Gábrriel arkangyal köszöntésében, az angyali üdvözlésben.

30.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 30–2. — Cím: *MAS.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Evangeliumok es Epistolak* (Nagy-szombat 1692, 328), *Károni János: Cationale catholicum* (Csík 1719, 10); továbbá a XVIII. századi kéziratok közül: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 1), *Zirci-ék.* (1751–66, 10b), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 41), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 51), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 23).

Máriát dicséző adventi ének. Az ismeretlen szerző az ének szerkesztéséhez felhasználta Szólósy Benedek *Cantus catholicijének* első kiadásából (1651, 110–112) a *Feltámadt az új öröm napfényre* kezdetű *Kis-aszszony napjara* (szeptember 8) szóló éneket; ugyanezt gyűjteményében ötsoros formában is átdolgozta (1674, 459–60) *Születik nagy vigasságra* kezdettel. Lásd RMKT XVII/7, 205/I–II. sz.

Az utolsó előtti versszakban felhangzó buzdítás: *Jó reggel légyen gondunk arra / légyünk ébren régen várt hajnalra*, az adventi Rorate-miséket idézi.

Versforma: 11–9–10–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 107/I. sz.

10 sohólt — sehol.

13 bün mérges fulánkjától — utalás Szent Pál hasonlatára (1 Kor 15, 55–56); vö. RMKT XVII/7, 23. sz. 15. sor jz., 65. sz. 16. sor jz. és 167/II. sz. 19. sor jz.

25–28 Vö. RMKT XVII/7, 205/I. sz. 17–20. sor; 205/II. sz. 6–10. sor.

32 fęr — férő, férj.

32–36 Vö. RMKT XVII/7, 205/I. sz. 1–4. sor.

41–44 Vö. RMKT XVII/7, 205/I. sz. 29–32. sor; 205/II. sz. 11–15. sor.

31.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 15. — Cím: *SZ. SZŰZ IDVÖZLESZ.* — Nótajelzés: *Azon notára* [Utalás az előtte lévő, ugyancsak adventi, *viratta előtt való* kottás énekre: *Oh születendő, hozzánk jövendő*; ld. 48. sz.].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 133), *Zirci-ék.* (1751–66, 7a), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 23), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 23).

Máriát dicséző adventi ének. Az ismeretlen szerző felhasznált több Szűz Máriára alkalmazott bibliai idézetet és alkalmazta a középkori Mária-költészetnek a litániákból is ismert hagyományos hasonlatát. Lásd 59. sz. jz.; vö. RMKT XVII/7, 39. és 207. sz. Közvetlen forrása ismeretlen.

Versforma a rímek szerint: 5–5–5 és 5–10 (a–a–b és c–c). Közlésünkben a dallam vonalának is megfelelő kétsoros strófákban.

Dallama: RMDT II, 174/I. sz.

5 Gedeon gyapja — a bibliai történetről (Bir 6, 36–40) és annak középkori mariológiai értelmezéséről ld. Kopcsányi Márton elmékedését: RMKT XVII/7, 39. sz. jz. Vö. LexChrIkon 2, 125–6.

7 Frigynek Szekrénye — a gyermekét hordozó Mária ószövetségi képe. Ld. Kopcsányi Márton elmékedését: RMKT XVII/7, 39. sz. jz. Vö. LexChrIkon 1, 341–3.; Maria gravida: 380. sz. 26. sor jz. — Szentség örvénye — szokatlan kép, amelynek eredete ismeretlen.

9 Aaron virágja — lásd 25. sz. 17. sor jz. — Noe galambja — a bárkából kibocsátott és csőrében olaját hozó galamb a vízözön elmúltát, a veszedelem megszűntét jelezte (1 Móz 8, 6–12).

11 Mojses csipkéje — az el nem égő csipkebokor Szűz Mária szimbóluma (2 Móz 3, 1–6).

32.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 31–2. — Cím: *HAINAL. AZ ITILETRŐL.* — Részben átalakított szövege megvan a második kiadásban is (1719, 28).

Adventi ének Jézus megváltói tevékenységéről (születéséről, haláláról, feltámadásáról, mennybemeneteléről) és az utolsó ítéletről. Ezt az éneket Kájoni az adventi énekek sorában az utolsó helyen közölte és címében (valamint az első sorában is) utalt az azonos strófaszerkezetű hajnal-énekekre, amely a magyarországi eredetű *O aurora lucidissima* kezdetű kantiléna (CHEVALIER 30222; kiad. RMKT XVII/7, 112. sz.) fordítása. Kájoni a *Cationale catholicum* 27–31. lapján az adventi énekek végén két latin és hat magyar éneket közölt, amelyek versformája egy híján azonos. A magyar énekek sorában legelől kettő az *O aurora lucidissima* parafrázisa, amelyeket az említett hajnal-nóta dallamára énekelték. Mindkettő már a század első felében a *Petri András énekeskönyvből* (1630–1, 18a) és a *Cantus catholici* első kiadásából (1651, 7) ismert; ld. RMKT XVII/7, 112. és 193. sz. A többi négy Kájoninál szerepel először (32., 45., 46. és 59. sz.); ezeket a *Cationale catholicum* szerkesztésekor az adventi tartalom mellett éppen az azonos versforma és dallamminta miatt sorolta egy helyre. Az itt közölt ének címében tehát a *HAINAL* nótajelzésként értelmezendő. A középkori dallam az úgynevezett hajnal-nótában Európa-szerte elterjedt és egyházi énekekben, világi köszöntőkben a legújabb időkig élt; lásd RMKT XVII/7, 112. és 193. sz.; RMDT II, 23–4.1.

Versforma: 9–8–9 (a–a–a).

Dallama: RMDT I, 118. sz.

7 Alá-szállál a Pokolra — A keresztény tanítás e tétele az Apostoli Hitvallásban így olvasható: „szálla alá poklokra” (descendit ad inferos). A holtak birodalmát jelenti, ahová Jézus a feltámadása után az igazaknak megvitte a bűn felett aratott győzelem, a megváltás hírét.

13 Negyven napig — A feltámadás és a mennybemenetel között eltelt idő.

19–20 — Idézet az Apostoli Hitvallásból: „onnan léssen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat” (Inde venturus est iudicare vivos et mortuos); vö. 22. sz. 18. sor jz.

22 A' nagy erős ítéletben — az ének az utolsó ítéletnek evangéliumi leírását követi (Mt 25, 31–46).

49 Ott léssen fog-csikorgástok — Mt 13, 49–50.

33.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 20–1. — Cím: *MAS.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Illyés András: Régi es új Enekek, es isteni dicshiretek* (Nagyszombat 1703, 34), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 133), *Magyar Cationale* (XVIII. sz. 1. fele, 9), *Vépi ék.* (1725–68, 268), *Zirci-ék.* (1751–66, 10a), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 26 kottás), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 18).

Az adventi hajnali misékre való válaszos ének, versbe foglalt reggeli imádság. Forrása, szerzője ismeretlen. Vö. 34. sz.

Versforma: 6–6–8–6–6–8 (a–a–b–c–c–b); közlésünkben négysoros strófákban: 12–8–12–8. A nyolc szótagos sorok refrénként ismétlődnek.

Dallama: RMDT II, 179. sz.

34.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 25. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Azon nótára* [utalás az előtte lévő kottás ének dallamára: *Űdvöz légy Mennyei Bánya*].

Szövege megtalálható a következő XVIII. századi kéziratokban: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 137), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 7).

Az adventi hajnali misére való ének, versbe foglalt reggeli imádság. Forrása, szerzője ismeretlen. Vö. 33. sz.

Versforma: 8–8–12 (a–a–a); a dallamminta harmadik sorát a névtelen szerző egy szótaggal megrövidítette (vö. 58. sz.).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 24/a. sz.

7 Kik mannát pusztában ettek — az ószövetségi zsidó nép csodás eledele a pusztai vándorlás alatt (2 Móz 16, 1–36), az újszövetségben a megígért Oltáriszentség előképe (Jn 6, 49–52). — Vö. RMKT XVII/7, 62. sz. 19. sor jz.

35.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 4. — Cím: *AVE MARIA.* — Nótajelzés: *Nota: Idvez-légy szépséges MARIA.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 5).

Adventi válaszos ének az angyali üdvözletről (Lk 1, 26–38) és az Ave Maria verses fordítása. Forrása, szerzője ismeretlen. Tartalmában az Ave Maria akrosztichonos parafrázisaihoz kapcsolódik (vö. 19. sz. jz.).

Versforma: 9–9–11 (a–a–b); a harmadik sor refrénként ismétlődik.

Dallama: RMDT II, 27/II. sz.

36.

Kézirata:

Turóci cationale. XVII. sz. 2. fele, 2–3. — Cím: *Más Enek* [A lapszélcn:] *Vj Ének.* — Dallamát is közli.

Adventi ének az angyali üdvözletről (vö. 15. sz. jz.), a *Poslan gest Archangel ku Marýgi Panně* kezdetű cseh ének fordítása, amely a *Mittitur archangelus fidelis* kezdetű latin kantiléna (CHEVALIER 11657) parafrázisa. A *Turóci cationale* névtelen szerzője mintáját Szólósy Benedek szlovák használatra szerkesztett énekeskönyvéből (Cantus catholici. Pýsně katolícké. Lőcse 1655, 10) vette. Ennek szövege a következő:

Gina.

1. Poslan gest Archangel, ku Marýgi Panně;
Do Města Nazaretu, k-ni samé, :/
Od Boha Otce welmi počliwe :/
Aby gi zwestowal, a rekl mile.
2. Zdrawa s plna' milosti Pán Bůh s.tebú.
Porodiss Syna, diwného plodu :/
Boha, a Čłoweka, ode spolu :/
A to Duchu Swatého spůsobu.
3. Kteráž se s.té recj zarmutila.
A sama gest w.sobe pomyslila :/
Kžkúc: Krerak. bych ya tu Matkú byla :/
A ya nikby Muže nepoznala?

4. Nechĕg se rmuĕfi, o MARJA.
Neb gsy nalezla milost v Pána :/
Wssak Bohu nic nepodobne gywa :/
Nestrachŭg se zwoliti, o MARJA.
5. Ay Alĕbeta Pricelkyne twá prýbuzna:
V ona počala gsúey stára :/
Kterážto gest neploďnú nazwaná :/
Tomu ssestý Wesýc gest, yal' w.ĕiwoĕ ma.
6. Ey ya Djwka Pana welikého,
Staniĕ mi se podle slowa twého :/
A tak podle pysma Prorockého :/
Wtelil se gest Syn Boha ŕiwého.
7. Podekŭgmeĕ Otcy Nebeskému,
V geho Synu welmi milému :/
V Duchu Swatému Mistru tomu :/
Gedinemu Pánu Bohu nassému.
8. Genĕ gest raĕil Cĕloweka obĕjwili,
Adamŭw pad túdi napravŕĕi :/
Kdyĕ se raĕil z Panny naroditĕj :/
Potom ŕeĕce na Swatem Krýĕi vmrŕĕi.
9. Pane Kryste pro cwé Swaté Wĕleňý.
Degĕ nám w-dobrých skutcých serrwaňý :/
Abychom se zde swých hrŕýchŭw kali :/
Porom s-tebŭ, weĕne w-Nebi prebýwali. Amen.

Versforma: 13–14–10–12 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 141. sz.

37.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csíkcsobottfalvi kézirat. 1675 k., 15–7. — A versfőkben: *KÜLDETET*. — Nótajelzés: *Nota eadem* [Az előtte lévő latin eredetire utal].

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 20–1. — A versfőkben: *KÜLDETET*. — Cím: *Missus est Archangelus*. — Nótajelzés: *Nota eadem* [Az előtte lévő latin eredetire utal].

Adventi ének az angyali üdvözlétről (vö. 15. sz. jz.), a *Missus est archangelus ad virginem ire* kezdetű cantio fordítása. Eredetije, amely csak Kájoninak itt idézett kéziratából és nyomtatott énekeskönyvéből ismeretes, szorosan összetartozik a magyar fordítással; a latin versfőiben a *MARIAHOZ* szó olvasható, amely a magyar fordítás versfőivel együtt összefüggő mondatot ad: *MARIAHOZ KÜLDETET*. Feltehetően a latin és a magyar egy szerzőtől, valószínűleg Kájoni Jánostól való. (Kájoni akrosztichonos énekeiről ld. 21. sz. jz.) A latin mintát a *Cantionale Catholicum* nyomán DANKÓ JÓZSEF idézte (*Vetus Hymnarium* 318; vö. CHEVALIER 29675). — Szövege Kájoni nyomán a következő:

1. *Missus est archangelus ad virginem ire,*
Ut salutaret eam Ave dicens mire:
Quae refringeret vires jam potestatis dirae,
Cujus vis in hoc mundo caeperat saevire.

2. Ave virgo suscipe in utero Deum,
Ut tibi denunciem hoc est opus meum:
Eris mater quia tibi non est corpus reum,
Virgineo ubere tu lactabis eum.
3. Repente hoc auditu regina turbatur,
Per eundem angelum cito confortatur:
Ne timeas Dei mater, placide solatur,
De coelis cujus eris mater ille datur.
4. Illa dicit: Domine, non cognosco virum,
Quo sine matrem esse foret valde mirum:
Ut filium utero quae portaret nimirum,
Et votum violare vel maxime dirum.
5. Ait illi angelus in te descensusus,
Virgo, spiritus erit et obumbraturus:
Sacrum pectus diva tuum ubi cubaturus,
Rex regum et dominus dominorum purus.
6. His auditis puella angelum affatur,
Fiat verbum Domini, quod per te mandatur,
Ecce nunc magis quam fuit et humiliatur,
Et qui vos ad me misit illa serva datur.
7. O virgo suscipias verbum tibi dictum,
Quo transtulit angelus quia non est fictum,
Concipies et paries Deum et invictum,
Homine ex ubere cui dabis victum.
8. Zelo ferventes tibi Pater sempiternae,
Canunt, infans et tibi simul coaeternae:
Cum Paraclito Spiritu in personis ternae,
Matri tuae canentes, pia fronte cerne.
Amen.

Versforma: 13–13–13–13 (a–a–a–a); a latin eredeti vágáns strófáinak 7/6 osztású sorait a fordító hűen követte.

PAPP GÉZA szerint a kézirat forrás a magyar fordítást a *Mittitur ad Virginem Dei fortitudo* dallamára énekelteti (RMDT II. 145. sz.).

3 A sor egy szótaggal hosszabb, mint a többi.

31 Kájoni a *Cantionale catholicum* nyomtatott változatában javította saját kéziratának szótaghibáját.

38.

Kézirata:

Turóci cancionale. XVII. sz. 2. fele, 4. — Cím: *Más Ének* [A lapszélén:] *Vj Ének*. — Dallamát is közli. — Kiad. BOGÍCH 1882, 40.

Adventi ének az angyali üdvözlétről (vö. 15. sz. jz.), az *Angel k Panny Marye z Nebe poslan by wsse* kezdetű cseh ének fordítása, amelynek eredetije viszont a *Mittitur ad virginem Dei fortitudo* kezdetű cantio (CHEVALIER 29683). A *Turóci cancionale* fordításának névtelen szerzője a mintát Szőlősy Benedek szlovák nyelvű énekeskönyvéből (Cantus catholici. Pýsně katholické. Lőcse 1655, 13) vette. Az eredeti szövege a következő:

O Pannenstwý Blahoslawene Pannj Marye.

1. Angel k Panny Marye z-Nebe poslan bynsse.
Pána swého Wieleňý, gy wyprawowawsse.
R. Panna, když pozdraweňý, hlas gest vslyssela,
Take wecy predywné w-sobe rozmisselela.
2. Hle z-Nebe sam Duch Swatý, plodnú le včičný.
A tebe Pán nagwižšsý, swú mocy zastýnj.
R. Porodýss nám Syna, ro-nemž lid bude weriŕi,
Gemu Otec wečnosti králowstwý, chce daŕi.
3. Když Panna powolila: Hned gest z-Nebe stúpil.
A z-čistého žiwota, Chrám sobe oblybil.
R. Panny welmi prečiste, w-schrann račil wgýti;
A sneg lela nassého podstatu prigyti.
4. Nezrussenu čistotu swú, gest zachowala.
A gak Panna počala, Panna porodjla.
R. Kwýcka vsslechŕjlecho, kmen čistý zustawa.
Any Matce tým rodem, čistoŕi vbýwa.
5. W-Prýbitel čistě Panny, Kral Nebeský wssel gest.
Vako w-stánku prečistem, tak w-ný prebywal gest.
R. Aŕby za nás bogowal, nasse odeňy wzal.
Odeným tak tym slussnym, lest Diabelskú sklamal.
6. Otce Dcerka splodila, newedúc bolesti.
Rodýci neprigala, w-swe čistoti strasti.
R. Ale colik z Swatého Ducha obŕyžena,
Radem nad pryrozený Matkú včinenena.
7. O Králowno Nebeska my tebe spýwámé;
Tegto pysňi, wolaným, hlasy widáwame.
R. Prosyme, aŕ skrz tebe, nam milostiw bude,
Pán Gežyss, a po smrti, až nas prýgme k-sobe.
Amen.

A cseh szöveg már korábban Hlohovsky énekeskönyvében (Pjsne katolícké. Olomouc 1622, 11) is megvan. A csupán magyarországi, erdélyi forrásokból ismert latin mintával való összefüggése nem tisztázott (vö. RMDT II, 145. sz. jz.).

Versforma: 14–14–14–13 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 145. sz. — Szövegét és dallamát idézi: SZABOLCSI, MZK 51. l.

39.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 26–7. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Azon nótára* [Utalás az előtte lévő kottás énekre: *Idvöz légy szentsgges Maria*].

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. 1. fele, 6 var).

Válaszos adventi ének az anyagi üdvözletről. Vö. 15. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 9–9–11 (a–a–b); a harmadik sor refrén, amelyben a dallamminta szerint a Mária-szó három szótagosnak számít.

Dallama: RMDT II, 27. sz.

3 frigynek ládája — lásd 31. sz. 7. sor jz.

40.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 40–1. — Felirata és nótajelzése: *MAS; ad notam, Ave Maria, fol. 11.*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 131), *Vépi-ék.* (1725–68, 32), *Zirci-ék.* (1751–66, 13a), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 10), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–77, 45), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 21), *Császár-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 19b).

Adventi ének, az Ave Maria verses parafrázisa. Vö. 19/I. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–12–8 (a–a–a) az első két sor 5/5, illetve 6/6 osztású, helyenként belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 30/I. sz. — A nótajelzés az *Ave Maria gratia plena* kezdetű adventi énekre utal; lásd RMKT XVII/7, 192. sz.

1 Lelki Szent Bánya — lásd 19/II. sz. 20. sor jz.

41.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 15–6. — Cím: *MAS AHITTATOS ENEK.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. elcje, 35).

Szűz Máriát dicsérő adventi ének. Megtalálható benne a hajnalének és az angyali üdvözlés néhány motívuma. Lásd 15. és 32. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–7–8–7 (a–a–b–b); közlésünkben kétsoros strófákban.

Dallama: RMDT II, 61. sz.

42.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 23. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Oh születendő Nótájára.*

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Zirci-ék.* (1751–66, 10b), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 24), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 18).

Szűz Máriát dicsérő adventi válaszos ének. Az ismeretlen szerző a középkori verses Szűz Mária-litániák invokációit, jelzőit idézi. Vö. 59. sz. jz. Közvetlen forrása ismeretlen. Tartalma, formája és dallama szerint szoros párhuzamot mutat a *Boldog Asszonyról való énekek* között a *Minden bűn nélkül, lelkünkben szépül* (383. sz.) és a Kájoni énekeskönyvének Mária-énekei között található, ugyancsak *Nyílnak az egek, gyűl fényes sereg* (384. sz.) kezdetű énekkel.

Versforma: 5–5–5–5–5 (a–a–b–b–b). Közlésünkben négysoros formában: 10–5–10–5, ahol a 2–4. sor refrén; a 2. sor *üdvöz légy Maria* az utolsó szó összevonásával öt szótagos.

Dallama: RMDT II, 174/I. sz.

1 vö. 383. sz. 1. sor.

6 Noe bárkája — utalás a vízözön történetére (1 Móz 6, 9–22; 7, 1–24). A veszedelemben a bárka nyújtott védelmet és jelentette a szabadulást. A hasonlat mariológiai jelentése: Szűz Mária méhében hordozta Jézust, a szabadulást hozó Megváltót. A sor Kájoninál is megtalálható: 384. sz. 7. sor; vö. 394. sz. 14. sor.

7 Jonatas méze — az ószövetségi Saul király fia, Jonatás (Jonatán) a filiszteusok elleni harc közben botja végét vadmézbe mártotta és azzal üdítette magát (1 Sám 14, 25–27).

Mojzes friss vize — Mózes a pusztában vándorló népnek az Úr parancsára botjával sziklából fakasztott vizet (4 Móz 20, 2–11). — Mindkét hasonlat kedvelt a középkori Mária-költészetben.

43.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 11. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *AZON NOTARA* [utalás a közvetlen előtte lévő *Immaron bé-iölt, à mit jövendölt* kezdetű kottás adventi énekre].

Szövege megtalálható még: *Zirci-ék.* (1751–66, 5b).

Szűz Máriát dicsérő adventi ének, az *O gloriosa, o speciosa, stella luminosa* kezdetű, késő középkori magyarországi cantio rövidített parafrázisa. Szerzője ismeretlen. A latin szöveg kiadása: RMKT XVII/7, 84. sz. jz.

A latin cantio keletkezésének idejét korábbi megállapításunkat módosítva az újabban előkerült Huszár Gál-énekeskönyv első kiadása alapján 1560 előtt kell keresnünk; a protestáns gyűjtemény Y_{8a} lapján a latin ének kezdősora ugyanis nótajelzésben szerepel. Vö. Bibliotheca Hungarica Antiqua XII. Bp. 1983. (hasonmás kiadás). Téves tehát az a feltevés, hogy a latin éneknek (vagy akárcsak a fordításának is) Pázmány Péter lett volna a szerzője (vö. RMKT XVII/7, 84. sz. jz.).

Versforma: 16–11 (b–b); a sorok 5/5/6 – 5/6 osztásúak a–a–b és b–b rímmel.

Dallama a nótajelzés alapján az *O gloriosa, o speciosa, stella luminosa* egy változata (RMDT I, 130/I. sz.).

44.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 41–2. — Cím: *MAS.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 136), *Zirci-ék.* (1751–66, 13b), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 45; kottás), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 24).

Szűz Máriát dicsérő felelgetős adventi ének. Litánián vagy körmeneten énekelhették. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 6–4–6–4–8–8–4 (a–b–a–c–d–d–c); a 2., 4. és 7. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 205. sz. — Az 1., 3. és 5–6. sort a kántor vagy az előénekesek, a többi a nép énekelte. Megfigyelhető, hogy ezt a dallamot a kassai *Cantus catholici* szerkesztője nótautalásaiban többször is idézte (ld. kezdősorok mutatóját); az eredeti felelgetős formát azonban csak a *Kely fel már álmodból* kezdetű Nagyboldogasszony napi éneknél (425. sz.) tartotta meg.

45.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1666, 28–9. — Cím: *MAS AZONROL.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 27).

A XVIII. századi kéziratos gyűjtemények közül megtalálható a következőkben: *Écsi-ék.* (1700–25, 275), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 15).

Adventi ének, a „hajnal ének” egyik változata. Lásd RMKT XVII/7, 112. és 193. sz. és e kötetben a 32. sz. Szerzője ismeretlen. Az első öt szakasz Máriához, a következő három Jézushoz szól; a két részt a harmadik sorokban ismétlődő két különböző refrén is nyomatékozza. Lásd még: 46. sz.

Versforma: 8–8–8 (a–a–b).

Feltevésünk szerint a hajnal-nóta dallamára (RMDT I, 118. sz.) énekelhették; lásd a 32. sz. dallamára vonatkozó megjegyzést.

46.

Nyomatott kiadása és kéziratai:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 30–1. — Cím: *MAS AZONROL.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 26).

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 20. — Szövege csonka.

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 50b. — A kézirat csonkasága miatt csak az első három sor van meg.

Szűz Máriát dicséző adventi ének, a „hajnal ének” egyik változata. Lásd RMKT XVII/7, 112. és 192. sz. és e kötetben a 32. sz. jz. Az anyagi üdvözletre utaló (Lk 1, 26–38) első versszak után a névtelen szerző a középkori Mária-költészet ismert hasonlatait, jelzőit alkalmazza. Lásd még: 45. sz.

Versforma: 8–8–8 (a–a–a).

A hajnal-nóta dallamára (RMDT I, 118. sz.) énekelhették; lásd 32. sz. dallamára vonatkozó megjegyzést.

47.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 9. — Cím: MAS. — Nótajelzés: AZON NOTARA [utalás a 6. lapon lévő *O stellula, Maria fulgida* kezdetű kottás adventi énekre].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. 1. fele, 10), *Zirci-ék.* (1751–66, 4a), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 18).

Szűz Máriát dicséző adventi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–10–8–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 101/I. sz.

II alázatosság árosa — A szó jelentése a régiségben: kereskedő (venditor, emptor, negotiator); vö. NySz I, 105; itt: „közvetítő”, valamiről „gondoskodó”. Vö. 56. sz. 4. sor jz.

48.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 13–4. — Cím: VIRRAITA ELŐT VALO ENEK. — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 132), *Vépi ék.* (1725–68, 38), *Zirci-ék.* (1751–66, 6b), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 23), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 17).

Szűz Máriát dicséző válaszos ének. A címe és a refrén utalása szerint az adventi hajnali miséken énekelték. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–6–10–5 (a–b–b–b); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel. A 2–4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 174/I. sz.

8 Juhait híja — utalás a jó pásztorról szóló evangéliumi példára (Jn 10, 11–14), amelyet Jézus magára alkalmazott.

49.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 37–8. — Cím: ALMA REDEMPTORIS MATER. — Kottáját is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 11), *Vépi ék.* (1725–68, 34), *Zirci-ék.* (1751–66, 12b), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 44), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, I, 21), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 20b).

Időszaki Mária-antifona, az *Alma redemptoris mater* kezdetű, Hermannus Contractusnak (Hermann von Reichenau) tulajdonított XI. századi Mária-ének parafrázisa. Nyéki Vörös Mátyás fordítását és a latin eredeti szövegét lásd: RMKT XVII/2, 67. sz.; Vásárhelyi Gergely fordítása: RMKT XVII/7, 10. sz. Az 1674-i *Cantus catholici* szerkesztője ezen kívül ugyancsak közölte több más változatát is; lásd e kötetben 55. sz. (Üdvözfőnök anyja, szent Szűz), 79. sz. (Az egék nyílt útja, szüzesség szent kútja), és 137. sz. (Üdvözfőnök szent anyja, egék fényes tornya). Az egyházi év liturgiájában az adventi

és karácsonyi ünnepkörben a zsolozsma, továbbá a nép által énekelt litánia befejezésül alkalmazták. Az ismeretlen szerző a parafrázisba latinul is betoldotta mintájának egy-egy fordulatát.

Versforma: 6-8-6-8-6-6-6-4-6-8 (a-a-b-b-c-c-d-d-e-e); közlésünkben ötsoros strófákban: 14-14-12-10-14.

Dallama: RMDT II, 250. sz.

50.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 5-6. — Felirata és nótajelzése: *ALIA, EJUSDEM MELODIAE* [utalás az 51. sz. ének címére és dallamára].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714-5, 128), *Zirci-ék.* (1751-66, 2b).

Adventre való válaszos úrfelmutatási ének. A következő 51. sz. alatt közölt darabbal együtt, azzal változtatva az adventi időszak miséjének a kassai *Cantus catholici* 1-5. lapján található állandó részeit (Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Agnus) egészíti ki; a dallama is a Sanctuséval azonos. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 7-6-7-6 (a-b-a-b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 42/I. sz.

51.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 5. — Cím: *POST ELEVATIONEM.* — Nótajelzés: *MELODIA EADEM* [utalás az énekeskönyv 3. lapján lévő kottás *Sanctus, sanctus sanctus* kezdetű énekre].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Écsi-ék.* (1700-25, 139), *Szoszna Demeter-ék.* (1714-5, 127), *Vépi-ék.* (1725-68, 334), *Zirci-ék.* (1751-66, 2a), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 6).

Adventre való válaszos úrfelmutatási ének. Vö. 50. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 7-6-8-6 (a-b-a-b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 42/I. sz.

52/I.

Kéziratai:

Pálfi Márton-ék. 1676 előtt, 8a-b.

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k., 4-6.

Adventi ének az angyali üdvözlétről, az evangéliumi perikópa (Lk 1, 26-38) versben való és párbeszédes formában is előadható krónikás elbeszélése. Az ismeretlen szerző mondatról mondatra követte Káldi György fordítását; az evangéliumi szöveg közölve: RMKT XVII/7, 88. sz. jz. Átvette a bibliafordítás fordulatait, szóhasználatát is. Az adventi hajnali miséken naponta olvasott evangéliumi szakasz a nép számára is jól ismert szöveg volt. Az ének párbeszédes formában is előadható és a ferenceseknél kedvelt párbeszédes devóciós énekek közé tartozik. Vö. RMKT XVII/7, 98. sz. jz. A párbeszédes előadásban a kántor magát a történetet adta elő (narrator); a párbeszédben résztvettek Szűz Mária és Gábrriel arkangyal; az elején és a végén pedig a nép közösen énekelt. Az így előadott ének beosztása a következő:

Sor	
1–6:	Nép
7–12:	Kántor
12–14:	Gábriel
14–18:	Kántor
19–21:	Gábriel
22:	Kántor
23–24:	Mária
25–32:	Gábriel
32–35:	Kántor
35–36:	Mária
37–42:	Kántor
43–48:	Nép

A *Pálffi Márton-ék.* szövege ugyan későbbi és az első nyolc sora is a kézirat csonkasága miatt hiányzik, mégis szövege épebben megtartotta a nótajelzésünkben Kájoni nyomán (vö. 52/II. sz.) megadott versformát. Egyben ez a változat egy korábbi kéziratot hagyományt tükröz, amely Kájoni kézirat és nyomtatott változatának is alapja volt. A dallamminta *A kereszténységben igaz vallás a hitben* kezdetű ének 13–16–14 szótagszámú strófaépítetét jelöli, ahol a sorok osztása: 6/7–7/9–7/6. A harmadik sor második tagjának szótagszáma már a XVI. századi mintában is ingadozott, a *Csíkcsobotfalvi kéziratonak* pedig valamennyi helyén hetessé bővült, feltehetően követve a módosított dallamot (vö. RMDT I, 418. l.). Viszont *Pálffi Márton-ék.* meglévő 14 versszakából csak a 3. és 6. strófa utolsó tagja hetes.

Megfigyelhető az is, hogy a *Csíkcsobotfalvi kézirat* írója a harmadik sorok második tagját egy-egy szó beiktatásával (így a 7., 8., 11. és 16. versszakban) vagy éppenséggel a szöveg teljes átfogalmazásával (5–6. versszak) tudatosan alakította át. Mindez a kézirat írójának, Kájoni Jánosnak munkája lehetett, amit az is igazol, hogy nyomtatott énekeskönyvében ugyanezt az éneket újra átalakította, lerövidítette és csiszoltabb változatban tette közzé. Vö. 52/II. sz.

Versforma: 13–16–13 (a–a–a); a sorok osztása 6/7–7/9–7/6.

Dallama: RMDT I, 2/II. sz.

52/II.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 8. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Nota: A' Kereszténységben, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 12).

Szövege megtalálható a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Illyés András: Régi es új Enekek, es isteni dicsiretek* (Nagyszombat 1703, 1), *Vöcsey János-ék.* (1752, 160).

Adventi ének az angyali üdvözlétről, az azonos kezdősorral kéziratok forrásokból ismert változatnak (52/I. sz.) Kájoni János által lerövidített, tartalmilag tömörebb és formailag csiszoltabb változata. Az átalakítás eredményeként a kézirat változat párbeszédes jellege jórészt eltűnt.

Versforma: 13–16–14 (a–a–a); a sorok osztása 6/7–7/9–7/7, belső rímmel.

Dallama: RMDT I, 2/II. sz.

53.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 42. — Nótajelzés: *Ad notam, REDEMPTORIS MATER, fol. 37.* [= 49. sz.]

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Zirci-ék.* (1751–66, 14a), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 22).

Szűz Máriát dicséző ének. Forrása, szerzője ismeretlen. A kassai *Cantus catholici* szerkesztője ezzel a darabbal zárta az adventi részt.

Versforma: 14–14–12–10–14 (a–a–b–b–c); a sorok osztása 6/8–6/8–6/6–6/4–6/8 belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 250. sz.

54.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 12–3. — Felirat és nótajelzés: *AZONROL: S' AZON NOTARA* [utalás a közvetlenül előtte lévő *Ave Maria, Istennek anyja* kezdetű kottás énekre, amelynek címe: *ANGYALI ÜDVÖZLETRŐL*, ld. 19/II. sz.].

Szövege megtalálható a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 130), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 8), *Dóri Ferenc-ék.* (1763–74, 44), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 6), *Bozóki Mihály kéziratoss énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 14).

Adventi ének az angyali üdvözléről. Vö. 15. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–12–8 (a–a–a).

Dallama: RMDT II, 30. sz.

13 Mojszes proféta — utalás az ún. ősevangéliumra, arra az ígéretre, amit az Úr a bűnbeesés után az első asszonynak adott, és amely messiási jövendölésként, próféciaként a Mózesnek tulajdonított első könyvben, a Teremtés könyvében olvasható (1 Móz 3, 15). Lásd RMKT XVII/7, 86. sz. jz. Vö. 29. sz. 9–10. sor jz.

55.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 36–7. — Cím: *ALMA REDEMPTORIS MATER.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 136), *Zirci-ék.* (1751–66, 12a).

Az *Alma redemptoris mater* kezdetű adventi Mária-antifona verses parafrázisa. Vö. 49. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 75/I. sz. és 72. sz. — A két dallam alternatív használatáról a *Cantus catholici* szerkesztője az *Úr Jezus Krisztus meghagyta* kezdetű oltáriszentségi ének (348. sz.) után ezt jegyzi meg: *Ezen Ének Notájára mondhatni mind azokat is, Mellyek Nótáját jedzettük fel, fol. 36.*

56.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 7–8. — Nótajelzés: *AD EANDEM MELODIAM* [utalás az előtte lévő *O stellula, Maria fulgida* kezdetű kottás énekre].

Szövege megvan még a következő XVIII. századi kéziratoss gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 128), *Zirci-ék.* (1751–66, 3a), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 17).

Az Üdvözlégység (*Ave Maria*) verses parafrázisa. Vö. 19/I. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–10–8–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 101/I. sz.

2 legel Istennek Szent Fia — „Istennek Báránya” helyett.

4 árosa — lásd 47. sz. 11. sor jz.

6 mételyes — értelme: „bűnös vágyhoz, kísértéshez nincsen semmi köze”. A szó eredeti jelentése „rühes”, „viszketeg” (*scabiosus*); átvitt értelemben: „inger”, „csábítás” (Pázmánynál: világi mételyes nyalánkságok). Vö. NySz II, 803.

57/I.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k., 13–4. — Nótajelzés: *Nota: Á keresztyénsegeben.*

Kájoni János: Canticale catholicum. Csík 1676, 19. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: A' keresztyénységben, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 19).

XVIII. századi kéziratos másolata: *Magyar Canticale* (XVIII. sz. eleje, 5), *Vépi ék.* (1725–68, 7).

Az Üdvözlégy (Ave Maria) verses parafrázisa (vö. 19/I. sz. jz.) kiegészítve a Mária-költészet több hagyományos jelzőjével, hasonlatával és a Mária-litániák invokációival. Szerzője ismeretlen.

Az énekek egy másik változata *Sötétség világa, Szent Szűz, tenger csillaga* kezdettel a kassai *Cantus catholicus*-ben (1674, 16–7) az adventi énekek között található. (57/II. sz.) A szövegegyezések alapján Kájoni két változata és a kassai változat közös kéziratos hagyományra vezethető vissza. Kájoni már a kéziratban, de a nyomtatott kiadásában a feltételezett mintáján sokat csiszolt, javított.

Versforma: 13–16–14 (a–a–a); a sorok osztása 6/7–7/9–7/7, belső rímmel.

Dallama: RMDT I, 2/II. sz.; vö. RMDT II, 37. sz. jz. — A dallammintára és a versformának Kájoninál való alakulására lásd 52/I. sz. jz.

2 Jessenek szép virága — Szűz Mária, Jessenek, Dávid király atyjának családjából származott. Utalás Izaiás jóvendülésére (Iz 11,1). Vö. RMKT XVII/7, 23. sz. 8. sor jz. Lásd még e kötetben: 81. sz. 19. sor, 96/I–II. sz. 7. sor, 326. sz. 10. sor, 383. sz. 5. sor, 394. sz. 12. sor, 410. sz. 5. sor.

6 Paradicsom kapuja — Szűz Mária dicsőítő jelzője, attribútuma, a tiszteletére szerkesztett litániák gyakori invokációja. Jelentése kettős: 1. Szűz Mária gyermekét szűzen szülte: porta clausa numinis (Ez 11, 1 és 44, 1–2); 2. Szűz Mária a kegyelem közvetítője: ianua caeli, porta paradisi, porta caeli (1 Móz 28, 17), porta sanctorum (Iz 26, 2). Vö. LexChrIkon 2, 284–5. Kopcsányi Márton magyarázata: RMKT XVII/7, 39. sz. jz. — Lásd még e kötetben: 59. sz. jz. (Cavate-litánia), 380. sz. 4. sor, 382. sz. 4. sor, 394. sz. 29. és 31. sor, 396. sz. 3. sor, 407. sz. 17., 24., 35. és 59. sor.

15 bé pecsételt kuttyat Davidnak — fons signatus; utalás az Énekek énekére (4, 12). A Mária-litániák gyakori invokációja, Szűz Mária attribútuma a középkorban. Vö. RMKT XVII/7, 207. sz. jz.

18 Váltót — Megváltót.

57/II.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 16–7. — Nótajelzés: *ENNEK NOTAJA, Az keresztyénységben.* fol. 2.

Szövege megvan még: *Zirci-ék.* (1751–66, 7b).

Az Üdvözlégy (Ave Maria) verses parafrázisa. Ld. 19/I. és 57/I. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–16–14 (a–a–a); a sorok osztása 6/7–7/9–7/7, belső rímmel.

Dallama: RMDT I, 2/II. sz.

A Mária-költészetből vett jelzőknek, hasonlatoknak, a Mária-litániák invokációinak értelmezését lásd 57/I. sz. jz. párhuzamos helyeinél.

58.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 24–5. — Cím: *MAS.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 35), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 6).

Az Üdvözlégy (Ave Maria) verses parafrázisa a középkori Mária-költészet több hagyományos jelzőjének, hasonlatának felhasználásával. Vö. 19/I. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

A versszakok harmadik sorának kezdő és utolsó szava refrént imitálva mindig a *Szűz Mária* megszólítással kezdődik és a *hajnala* szóval végződik. Ez nyilván az adventi hajnali misét idézi és alkalmas a kántor és a hívek váltakozó, válaszos éneklésére is.

Versforma: 8–8–13 (a–a–b).

Dallama: RMDT II, 24/a. sz.

10 Szent frigynek szekrénye — lásd 31. sz. 7. sor jz.

11 Mannának arany edénye — a csodálatos pusztai ételből arany edényben keveset elhelyeztek a szövetség szent sátrában a frigszekrény mellé; vö. 34. sz. 7. sor jz.

Nyomatott kiadása és kézírata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 29–30. — Cím: *MAS AZONROL* [utalás az énekeskönyv adventi részének végén a *BÓLDOG ASZSZONYRÓL* szülő énekek csoportjára]. — Megvan a második kiadásban is (1719, 25).

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 20a–b.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 151), *Zirci-ék.* (1751–66, 18b), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger, 1797–8, 287).

Szűz Máriát dicséző adventi ének, versbe foglalt litánia. Szerzője ismeretlen. Szerkezetét tekintve az *Ave, Tu, Per te* kezdetű latin verses könyörgések és Mária-litániák műfajába tartozik. Vö. RMKT XVII/7, 39., 85. és 207. sz.

Az énekekben a következő részek különböztethetők meg: 1–24. sorban a bevezetés a középkori himnusz-irodalomból ismert Szűz Mária-jelzők, hasonlatok sorozata. Ezt követi a 25–42. sorban a bibliai idézetekből szerkesztett *Cavate-litánia* (Cavate dalla Sacra Scrittura; röv.: *Cav.Lit.*) verses parafrázisa. A 43–54. sor a befejezés: a *Lorettói litániából* (röv.: *Lor.Lit.*) ismert invokációkból és könyörgésekből.

A *Cavate-litánia* a XVI. században Loretoiban keletkezett. Európában német jezsuiták (Petrus Canisius) terjesztették el. 1601-ben azonban VIII. Kelemen pápa egyházi hivatalos használatra egyedül a *Litania Lauretanat* hagyta meg, a *Cavate-litániát* csak magánhasználatra engedélyezte. Magyarul először Pázmány Péter *Keresztyeni imádságos könyvében* (Graz 1606, 208v–211r; RMNy 945) található. Hazai elterjedésében nagy szerepe volt Pongrácz Eszter *Arany koronájának* is (Nagyszombat 1719, 289–91). Ld. CZAPIK GYULA: A *Cavate-litánia*. Vigilia 1952, 337–344.

A *Cavate litánia* magyar változatában, amelynek forrásául Pázmány Szent Ágostont jelölte meg, hiánytalanul megtalálhatók a Kájoni itt közölt énekének Mária-invokációi. A litánia bibliai idézetekből összeállított része az ének megfelelő verssorainak feltüntetésével a következő:

Ugyan azon szeplőtelen Szűzrül más Litánia.

Sz. Ágoston Serm. 18. de Sanctis.

Bóldog Istennek Szent Anyja Mária, ki mindenkor szüzen maradtál, Istennek Temploma, a Szent Leleknek meg szentelt hajléka, ki tsak egyedül kiváltképpen tetszettél a mi Urunk Jesus Kristusnak, könyörögj a kösségért, imádkozzál az Egyházi rendért, esedezzél az Aszszonyi állatok ájtatos neméért, etc.

Uram, irgalmazz nekünk... Boldogságos Szűz Mária,

[valamennyi invokációnál ismétlődő válasz:]

Könyörögj érettünk

	Istennek szent Anyja		
	Szent szüzeknek szüze		
25:	Élőknek Anyja	Genes. 3. v. 20.	[1 Móz 3, 20]
	Szépséges szerelemnek Anyja	EccI. 24. v. 24.	[Sir 24,24]
	Szent reménségnek Anyja	Ibidem.	
	Gyönyörűségnek Paraditsoma	Genes. 2.v.8.	[1 Móz 2,8]
	Életnek fája		
26:	Böltességnek Háza	Prov.9.v.1.	[Péld 9,1]
27:	Menyországnek kapuja	Gen.28.v.17.	[1 Móz 28,17]
	Örökké való hegyeknek kívánsága	Gen.49.v.26.	[1 Móz 49,26]
40:	Óltalomnak várossa	Num.35.v.6.	[4 Móz 35,6]
	Életnek csatornája	Prov.10.v.11.	[Péld 10,11]
	Minden te benned bizók paissa	Prov.30.v.5.	[Péld 10,11]
30:	Jerusalemnek ditsössége	Judit 15.v.10.	[Jud 15,10]
	Istennek meg-szentelt hajléka	Exod.25.v.3.	[Vö.: 2 Móz 25–27]

32:	Békességnek sátora Istennek emberek között lakozó sátora	Exod.25.v.9. Apoc.21.v.3.	[2 Móz 25,9] [Jel 21,3]
	Isten engesztelésének helye	Exod.25.v.17.	[2 Móz 25,17]
42:	Ternjén-lartó Oltár	Exod.30.v.1.	[2 Móz 30,1]
36:	Jákób Patriárkának Lajtorjája	Gen.28.v.12.	[1 Móz 28,12]
22:	Testamentomnak szekrénye	Exo.28.v.26.	[vö: Móz 38, 25–27]
	Makula-nélkül-való tükör	Sapient.7.v.26.	[Bölcs 7,26]
	Moyses veszszeje	Exod.4.v.2.	[2 Móz 4,2]
23:	Aáronnak veszszeje	Num.17.v.8.	[4 Móz 17,8]
	Istennek veszszeje	Isaiae 11.v.1.	[Iz 11,1]
	Tövis közt fel nőtt Liliom	Cant.2.v.2.	[Én 2,2]
31:	Égő, és meg nem emésztetett tsipke bokor	Exod.3.v.2.	[2 Móz 3,2]
19:	Gedeonnak gyapja	Judic.6.v.37.	[Bir 6,37]
29:	Salamonnak királyi széke	3 Reg.10.v.8.	[1 Kir 10,8]
32:	Bé-petséltetett szép kut fő		
33:	Bé-kerített kert	Canticum 4.	[Én 4,12]
34:	Élő vizeknek kut feje		
	Meszszűnően jött kereskedőknek kenyér hozó hajója	Prov.31.v.14.	[Péld 31,14]
	Nap fénnel be környékeztetett Aszszony	Canticum 6.	[Én 6,9; inkább: Jel 12,1]
	Reggeli szép Tsülla		
	Szép piros hajnal		
	Ékes mint a hóld		
	Ki választott fényességü mint a nap		
	Roppant Seregeknek el rendelt tábora		
	Isten dicsőségének széki	Jere.14.v.21.	[Jer 14,21]

Versforma: 8–8–8 (a–a–a).

Feltehetően a hajnal-nóta dallamára (RMDT I, 118. sz.) énekelték. Lásd 32. sz. jz.

7–18 A 3–6. versszak hasonlatainak forrása az ószövetségi Sirák fia (Ecclesiasticus) könyve, amelynek a hagyomány szerint Salamon király volt a szerzője. A következő, Szűz Máriára vonatkoztatott mondatokat Nagyboldogasszony napján, mennybemenetelének ünnepén a szentmise lectiojaként olvasták: ¹⁷ Mint a' czédrus a' Libanuson fel-magasztaltattam, és mint a' czipros a' Sion hegyén: ¹⁸ Mint a' pálma fel-magasztaltattam Kádesben, és mint a' rósa plantálása Jerikóban: ¹⁹ Mint a' szép olajfa a' mezőkön, és mint a' platanus-fa fel-magasztaltattam a' víz-mellett az útzákon. ²⁰ Mint a' fa-hej's a' szépen illatozó balsamum illatoztam; mint a' válogatott myrra adtam a' jó illatnak gyönyörűségét. (Sir 24, 17–20.)

7–8 Csipke közt — Én 2,2: Mint a' liliom a' tövisek-között, úgy az én szeretőm a' leányok-között.

10–12 Így van írva Salamonnál — Én 6,9: Kichoda ez a' ki elő-jő mint a' fel-kelő hajnal, szép mint a' hóld, választott mint a' nap, rettenetes mint a' táboroknak el-rendelt serege?

13–15 Libánusnak szép Cedrusa — kedvelt ószövetségi hasonlat. Én 5, 15: A' szárai márvány oszlopok, melyek arany talpakra fondáltattak. Az ő ábrázattya mint a' Libanusé, választott mint a' czédrusok. Sir 50, 13: És körülé az atyafiak serege: mint a' czédrus plantálása a' Libanus hegyén.

14 élő-fa — az élet fája (1 Móz 2,9).

15 termő Palma — az ószövetségben többnyire az olajfa jelzője: oliva fructifera (Zsolt 51,10; Jer 11,16).

19 Gedeonnak — lásd 31. sz. 5. sor jz.

22 Frigynek szekrénye — uo. 7. sor jz.

23 Aron — uo. 9. sor jz.

60.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 768. — Cím: *AVE MARIA*. — Nótajelzés: *Nota eadem*. — Az 1719-i kiadásból kimaradt.

Az Üdvözlég (Ave Maria) válaszos éneklésre alkalmazott parafrázisa. Vö. 19/I. sz. jz. Kájoni az éneket a *PROCESSIONA VALÓ HÁROM ÉNEK* összefoglaló cím alatt az *Ó mi menyhéli szent anyánk* kezdetű Miatyánk-parafrázis (582. sz.) és a *Hiszek Egy Atya Istenben, Irgalmaz: mi-nékünk* kezdetű Credo-parafrázis (553. sz.) közé helyezte. A három ének dallama is azonos. A második sorban refrénként ismétlődő *Kyrie eleison* szerint ezt az éneket trópus-szerűen is énekelhették a misék elején. Tartalma szerint rokon az adventi énekekkel is.

Versforma: 8–6–8–4–11–12 (a–x–a–b–b–b); a 2. és 4–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 185. sz.

5 érettünk — helyesen: értünk; a dallamműtáiban ez a sor 10 szótagos, ezért nem zárható ki, hogy itt elírás vagy sajtóhiba van.

61.

Nyomatott kiadásai:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 366. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Küldé az Ur Szent Arkangyalát*. — Megvan a második kiadásban is (1719, 16).

Cantus catholici. Kassa 1674, 25–6. — Cím: *MAS*. — Dallamát is közli.

Az Üdvözlég (Ave Maria) verses, válaszos éneklésre alkalmas parafrázisa. Vö. 19/I. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen. A kassai *Cantus catholici* szerkesztője az adventi énekek között közölte. Kájoninak első kiadásában a Mária-énekek, a másodikban az adventi énekek között található. A két változat néhány eltérése miatt az egymástól független kéziratok hagyományra is következtethetünk; de az sem lehetetlen, hogy Kájoni a kassai, dallammal is ellátott kiadást ismerte, és annak szövegét néhány helyen módosította.

Versforma: 9–9–11 (a–a–b); a harmadik sor refrén 5/6 osztással és belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 27. sz.

62.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 32–3. — Cím: *MAS*. — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 142), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 134).

Szűz Máriát dicsőítő adventi ének, amelyet a névtelen szerző főként a Mária-litániákból ismert invokációkból (vö. 59. sz. jz.) szerkesztett. Közvetlen forrása ismeretlen.

Versforma: 13–13–13–7; a sorok belső osztása: 7/6–7/6–6/7–7. A fordító-versszerző nyilvánvalóan kísérletezett mintájával. Az első strófának rímképlete: a–a–a–a belső rímekkel; fokozatosan átveszi azonban mintájának képletét: a/a–b/b–c/c–c.

Dallama: RMDT II, 208. sz.

63.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 14–5. — Cím: *AVE FUIT*. — Nótajelzés: *Nota eadem* [Utalás az előtte lévő latin eredeti nótajelzésére: *Nota: Menyországnaq Királynéja*].

Szövege megtalálható még: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 46 kottás).

Az Üdvözlég (Ave Maria) akrosztichonos parafrázisa, a Jacopone da Tadinak (Jacobus de Benedictis, megh. 1306) tulajdonított *Ave fuit prima salus* kezdetű cantio (pium dictamen) fordítása

(CHEVALIER 1801; AII 30, 196). A latin eredeti szövege: RMKT XVII/7, 115. sz. jz. A latin minta Magyarországon már a XVI. században ismert volt, mert dallamát Huszár Gál 1560-ban megjelent énekeskönyvében az *Aki akar üdvözülni* kezdetű ének nótajelzésében idézi és kottáját is közli (RMNy 160, fol. H_b; hasonmás kiadás: Bibliotheca Hungarica Antiqua XII, Bp. 1983; vö. RMDT I, 59. sz.). Korábbi fordítása *Üdvözlét lőn az üdvösség* kezdettel a *Petri András-énekeskönyvből* (1630–31, 19b) és a *Kuun-kódexből* (1621–47, 105) ismeretes tizenhat versszak terjedelemben (RMKT XVII/7, 115. sz.); ez a fordítás egymást kiegészítve is többszörös másolás okozta szövegromlás jegyeit viseli és korábbi szövegagyományra vezethető vissza. A latin eredetinek Petri András kéziratában 9, Kájoni énekeskönyvében 14 strófája található meg. A versszakok első szava a latinban és a fordításban egyaránt az Ave Maria kezdetű imádság szövegét adják; a negyedik sor végén pedig a *MARIA* szó áll valamennyi strófában. A *Cantionale catholicum* tíz strófás fordításában felfedezhető ugyan a korábbi kéziratok források hatása. Mégis Kájoni a verset tömörebbé tette, és az egyes versszakok 3–4. sorában refrént alkalmazott.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a); a 3–4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 83. sz.

KARÁCSONYI ÉNEKEK

A karácsony Jézus Krisztus születésének ünnepe. Az ünneplés a nyugati, római egyházban a viglián, december 24-én böjttel kezdődik. A főünnep (dec. 25., Nativitas Domini) mellett az ünnepkörbe tartozik karácsony másnapja (dec. 26., Szent István diákonus, első vértanú ünnepe), a betlehemi gyermekgyilkosság vértanúinak emlékezete (dec. 28., Aprószentek), karácsony nyolcada (jan. 1., Újév, az Úr körülmetélékedése napja, Circumcisio Domini), és Vízkereszt ünnepe (jan. 6., Epiphania Domini), ami a keleti szertartású kereszténység karácsonyi ünnepe.

Irodalom: MIHÁLYFI 1933, 114–126, 177.; BÁLINT 1973, 18–164.

A XVII. század első feléből származó karácsonyi énekeket ld.: RMKT XVII/7, 119/I–V., 120., 121., 122., 123., 127., 128., 129., 130., 189., 195., 196., 219., 220., 221., 222.

Jelen kötetben karácsony ünnepére való énekek: 64–146. sz.

64.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 25. — Cím: *KYRIE NATALE. Kyrie fons bonitatis etc.* [A lapszélén:] *Vj Enek.* — A dallamát is közli.

Karácsonyi Kyrie-trópus. Vö. 1. sz. jz.; a versformára és dallamra: 3. sz. jz. A *Hospodine, studnice dobroty* kezdetű ének fordítása (Burlas–Fišer–Hořejs 270–1). Szövege Jiří Třanovský *Cythara Sanctorum*-a (Lőcse 1636, 25–7) nyomán a következő:

Kyrie, Fons bonitatis.

- (1) 1. HOspodine, Studnice dobroty
Otče nerozený,
Od tebe wssecko dobre pocházý,
Smilůg se nad námi.
2. Hospodine, Bože wssemohancý,
Genžs nám dal zswé mocy,
Syna swého gednorozeného,
Smilůg se nad námi.
3. Hospodine, genžs Zemiy Nebe
Siwořil sam od sebe,
Mílosti žádáme wždy od tebe,
Smilůg se nad nami.
- (2) 4. Kryste gediný, z Boha Otce rozený,
Gehož z Panny narozeného, Swětu přediwného,
Swatj zwěstowali Prorocy,
Smilůg se nad nami.

5. Kryste, přečislé, Panny Synu gediný,
Welmis žádán od Kralůw mnohých, od Proroků weřných,
Aby s staupil, age mi kaũpil,
Smilůg se nad nami.

6. Kryste, Nebeské, swětlo také y Zemské,
Genž sy pto nás s staupis s wýsosti, atrpěls Bolesti,
Na swém těle y vměls za nas,
Smilůg se nad námi.

(3) 7. Hospodine, ohni Nebeský,
Srdce násse ktoběžazzi, bychon spolu hodně,
Molaci mohli wždycky ktobě,
Smilůg se nad námi.

8. Hospodine, Vléssyteli,
Pane mily Dusse Swatý, ty dámáss swé dary,
Wssem twým weřným genz tebe žadagj,
Smilůg se nad námi.

9. Hospodine, diwná milosti,
Glž přemahass nasse zlosti, w nž máme nađegi,
Že odpustjss co sme prowinnili,
Smilůg se nad námi.

A hármás görög acclamatiónak megfelelően háromszor három versszakban foglalta össze a névtelen fordító a karácsony történetét és hittani mondanivalóját. Az ének címe az ünnepre utal; az alcímben a *Kyrie fons bonitatis* kezdetű pünkösdi trópust idézi (vö. DANKÓ 312), ehhez azonban a szövegnek nincs köze, csupán a gregorián dallamra vonatkozik.

Versformája három-három szakaszonként változik:

1: 10–6–10–6 (a–a–a–b),

2: 14–16–10–6 (a–a–a–b),

3: 10–15–10–6 (a–a–a–b).

PAPP GÉZA megállapítása szerint ez a darab is példája a csehekneli és szlovákoknál már korábban használatos anyanyelvű Kyrie-trópusok meghonosítására (RMDT II, 124. 1.).

65.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 43. — Cím: *Karacsonra valo Kyrie.* — Nótajelzés: *AD NOTAM, az idő el-jöt, fol. 21* [= 20. sz.].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 62), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 157), *Zirci-ék.* (1751–66, 20b).

Karácsonyi kyrie-trópus. Forrása, szerzője ismeretlen. Lásd I. sz. jz.

Versforma: 10–9–10–9–8–8–8 (a–a–b–b–c–c–x).

Dallama: RMDT II, 243. sz.

66.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 43–4. — Cím: *KARACSONRA VALO GLORIA.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar*

Cantionale (XVIII. sz. eleje, 62 és 92 húsvéti), *Écsi-ék.* (1700–25, 282), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 159), *Vépi ék.* (1725–68, 96), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 179a).

Karácsonyi glória-parafraízis. Eredetéről: 4. sz. jz. Az énekeskönyv szerkesztője ugyancsak a szöveget más jeles napra, így Újév, Vízkereszt, Húsvét és Mennybemenetel ünnepére is kisebb kiegészítéssel és más-más dallammal alkalmazta. Az erre vonatkozó utalásai a következők:

140. lapon az újesztendei énekek között: *GLORIA: Puer natus, Nótájára, fol. 123.* [RMDT II, 160. sz.] *Dicsőség Menyben Istennek (...)* etc. fol. 44. *Minden Versnek* [versszaknak] végéhez adván; *Járjunk hiven, ez időben.*

155-6. lapon az újesztendei énekek között: *Puer natus in Bethlehem. Hoc in Anno...* [Kottás; RMDT II, 230/l. sz.] *MAGYARÚL: Azon Nótára. GYermek jelent Bethlehemben, Ez időben. örülnek Jerusálemben. Ez időben vigadozzunk, Szűz Anyának örvendezzünk szent dicsirettel: Ur Jesusnak kedveskedgyünk tiszta élettél. [...]* Ezen Énekek a' két első cikkelyei [verssorai] helyébe, bővön találás cikkelyeket, fol. 95. 96. [Gyermek szent szűztől születék, 91. sz.] 97. [Jer rengessük a kisdédet, 94. sz.] 105. [Örvendj ó áldott Izrael, 125/l. sz.] 129. [Világ teremtő született, 143. sz.] Ezeket mind énekelhetni *Hoc in Anno nótájára, és formájára. Azon kívül Gloriat, Patremet, ezen nótára mondhatni: példának okáért; Dicsőség Menyben Istennek, ez időben: Békesség földön embernek. Ez időben vigadozzunk. etc. Avagy a' 124-dik foliuson való formára-is el-mondhatod így; Dicsőség Menyben Istennek: örvendezzünk, örvendezzünk. Békesség földön embernek; szentül vigadozzunk; Uj esztendőn újjak legyünk. Kis Jesusunknak örvendgyünk. Avagy így; Uj esztendőben újjáállunk: Senki ellen ne dül-fállunk. Avagy így; Kiáltunk új esztendőben; Meg-áldgyon Jesus mindenben. Avagy így; Uj esztendőn Istent kérjük, Hogy Jesus áldásit érrjük.*

165. lapon a vízkereszt énekek között: *Ezt az Eneket [560. sz.]; és GLORIAT, PATREMET-IS; úgy mondhatni, mint az új esztendőre vagyon fel-jegyvezve fol. 155. Dicsőség Menyben Istennek; Ez időben. etc. A' hol pedig mondati; örvendezzünk; örvendezzünk; ott a' versek végébe mostanra így mondhatod; Három Királlyal Urunkat, Imáldgyuk szép Jesusunkat. Avagy így; Három Szent Királlyal járjunk; Ugy Jesustól áldást várjunk. Avagy így; Arany, temjén, mirha helyett; Tiszta szívünk kedves lehet. Avagy így; Szép Jesus csillagos fenyét, Kövessük, s' igaz törvényét.*

332. lapon a húsvéti énekek között: *GLORIA; Azon Nótára* [= Kyrje elejson elejson. RMDT II, 65/b. sz.] *Dicsőség menyben Istennek, Békesség földön embernek; Jó akaratu Híveknek, Szent indulatú népeknek: Alle-alleluja. Dicsérünk téged szent Urunk, etc. Ut supra Fol. 44.*

359. lapon a mennybemeneteli énekek között: *GLORIA: Azon Nótára.* [= Surrexit Christus hodie. RMDT I, 146. sz.] *Dicsőség menyben Istennek; Békesség földön embernek: Alleluja: Jó akaratu híveknek; Jó indulatú népeknek. Alleluja. 2. Dicsérünk téged Szent Urunk; Mennyei drága Pásztorunk: Allaluja. Téged áldunk etc. fol. 44.*

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 84. sz.; vö. 65/b. és 160. sz.

11 igaz szelid Bárány — az ószövetségi áldozati bárány Jézus előképe. Keresztelő Szent János Isten bárányának nevezte (Jn 1, 29 és 36), akit feláldoznak a világnak és így veszi el, engeszteli ki az emberi bűnöket. Vö. RMKT XVII/7, 67. sz. 38. sor jz. — LexChrIfkon 3, 7–14.

12 Juda nemzetből Oroszlány — utalás Jákob pátriárka áldására, amelyet fiának Judának adott; 1 Móz 29, 8–10: ⁸ Juda, téged dichérni fognak az atyád-fiai: a' te kezed a' te ellenségidnek nyakakon, imádni fognak téged az atyádnak fiai. ⁹ Oroszlánnak kölyke Juda: a' praedára fel-mentél fiam: megnyúgodván le-feküdtél mint az oroszlány, és mint a' nöstén-oroszlány, ki költi-fel őtet? ¹⁰ El nem vétetik a' fejedelmi pálcza Judából, és a' fejedelem az ő ágyékából, míg nem el-jö a' ki el-küldetik, és ő lészen a' nemzetségek várása. — E mondatokat kezdettől próféciaának értelmezték és a Messiásra vonatkoztatták. Ezt idézik a napkeleti bölcsek, amikor a megszületett Messiást keresik és ezt idézik Heródes király udvarának írástudói (Mt 2,6). Juda nemzetsége Dávid királytól kezdve egy évezreden át az uralkodó törzs volt és amikor hatalmát elvesztette, az első idegen nemzetségszerű király, az edomita Heródes idején Juda nemzetségéből született Jézus. — Az oroszlán mint Krisztus és a Messias jelképe: LexChrIfkon 3, 112–119. — Ld. még: 239/l. sz. 3. sor, 247. sz. 1. sor, 299. sz. 13. sor, 339. sz. 19. sor. — Vö. RMKT XVII/7, 202. sz. 7. sor jz.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 29. — Cím: *CREDO NATALE* [A lapszálen:] *Vj Enek.* — Dallamát is közli.

Verses Credo-parafrazis, a *Wermež w Boha gedného* kezdetű cseh egyházi ének fordítása. A latin minták közül az Apostoli Hitvalláshoz áll legközelebb (vö. 68. sz. jz.) A névtelen fordító Szőlősy Benedek szlovákok számára szerkesztett gyűjteményéből vette mintáját (Cantus catholici. Pýsně katolické. Lőcse 1655, 24). Szövege a következő:

Credo.

1. Wermež w Boha gedneho, Otce Nebestkého,
W-Bozstwý nerozdilneho, na nás Lástkawého.
Gemu žadna osobnost, nemůž se prypsaļj,
Aļj wsselyká Múdrost, nemůž obsatnuļj.
2. Nebe, Země y More, V wssecko což w-ných gest.
Stworila ruka geho: Tomu dný bylo ssest.
Sedmého pak posweļj, A ge cļiļi kázał,
Cžlowekú smrtedlnému; O tom Moyžjss nápsal.
3. Swětu se wkazowal, w-spůsobých rozličných.
W-Ohni, w-Wětru, w-Angelych, y w-Swatych Prorocých.
Naposledi w-Synn swem, w-té Nádohe čistě:
Náčil se wkáztj, we wssy plnostj swé.
4. Gehožto z-Panny čistě bylo Narozeňy.
A pod Pontským Pilátem hrozné wtrpeňy.
Porom slawné Wzkryssený, z-Prohu dne creļjho.
Na Nebesa wstúpeňy, w-radost Otce swého.
5. Odtúd Zj wych, y Mrtwých, súdiļ ma' prigyļi.
Spramedlywým, také zlym, Orčel wyskowylj.
Běda tomu kdo hressy, rússyc prykažaňy.
Bláže také každému, kdo čjňý pokány.
6. Wěrmež w-Ducha Swatého, Mytra wýborného.
Otcy, Synu rowného, Éana milostného.
Genz wsseckú Cyrkew Swatu, w-Sweļe sam sprawuge:
Dáwage gi milost swú, w-darych obhognuge.
7. W-Te Cyrk'wy, gestiļ také Swatých obcowaný.
Do ny kdo se dostane, a čjňý pokány.
Skrze Smřl Krysta, hrychi budu mu z-hlazeňy;
Tomu wěr Dusse wěrna, daļ Bōh žiwót wečňý.
8. A potož poslúchagme Swaté rečj geho.
O stawičně mrtwýce skutky Těla swého.
Dá nám wssem zde wsú milost, mýru, laskú, swornost.
A po tomto žiwole neskonalú radost. Amen.

Versforma: 13–13–13–13 (a–a–a–a); a sorok 7/6 osztásúak.

Dallama: RMDT II, 225. sz.

68.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 45. — Cím: *KARACSONRA VALO PATREM.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 66), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 160), *Écsi-ék.* (1700–25, 282), *Zirci-ék.* (1751–66, 77a), *Dóri Ferenc-ék.* (1763–74, 15), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 3).

Credo-parafraízis, az Apostoli Hitvallás verses fordítása. Az apostoli időkből származó szöveg (Credo, Hiszekegy) a keresztény hit tanítását foglalja tételekbe, azoknak legősibb felsorolása; a miseliturgiába bekerült Niceai-Konstantinápolyi Hitvallás (vö. 6. sz. jz.) mellett a mai napig az egyszerű nép számára is jól megjegyezhető összefoglalás. A fordítók miseének céljára leginkább ezt a rövidebb és már az iskolás gyermekek által is megtanult hitvallást dolgozták fel. A latin minta szövege a következő:

	Credo in Deum,
	Patrem omnipotentem,
	creatorem caeli et terrae.
	Et in Iesum Christum,
5	Filium eius unicum,
	Dominum nostrum,
	qui conceptus est de Spiritu Sancto,
	natus ex Maria virgine,
	passus sub Pontio Pilato,
10	crucifixus, mortuus et sepultus;
	descendit ad inferos,
	tertia die resurrexit a mortuis,
	ascendit ad caelos,
	sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis,
15	inde venturus est iudicare vivos et mortuos.
	Credo in Spiritum Sanctum;
	sanctam ecclesiam catholicam.
	Sanctorum communionem,
	remissionem peccatorum,
20	carnis resurrectionem,
	vitam aeternam. Amen.

A magyar verses fordítás a latint sorról sorra követi.

Versforma: 8–6–8–10 (a–a–b–b).

Dallama kiadatlan.

69.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 45–6. — Cím: *KARACSONRA VALO SANCTUS.* — Nótajelzés: *Ad notam, Redemptoris Mater. fol. 37 [= 49. sz.].*

Megvan még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Écsi-ék.* (1700–25, 283), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 161), *Vépi-ék.* (1725–68, 46).

Sanctus-trópus karácsonyi időszakra. Vö. 8. sz. jz. Szerzője ismeretlen. Összetartozik a 72. sz. alatt közölt *Agnus Dei*-trópusal. Az ünnepi miseken az Úrfelmutatás és az áldozás között énekeltek.

Versforma: 14–14–12–10–14; a sorok tagolása 6/8, 6/6 és 6/4 belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 250/I. sz.

70.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 30. — Cím: *SANCTUS* [A lapszálen:] *Vj Enek.* — Dallamát is közli.

Sanctus-trópus karácsonyi időszakra. Vö. 8. sz. jz. Szerzője ismeretlen. Összetartozik a 71. sz. alatt közölt *Agnus Dei*-trópusal.

Versforma: 11–11 (a–a).

Dallama: RMDT I, 134. sz., vö. RMDT II, 330. sz.

71.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 30. — Cím: *AGNUS DEJ.*

Agnus Dei-parafázis. Vö. 13. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 11–11 (a–a).

Dallamát a kézirat nem közli, mert azonos az előtte lévő *Szent, szent, szent, mindenható Atya Isten* kezdetű sanctus-trópuséval (70. sz.).

72.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 46. — Cím: *AGNUS.* — Nótajelzés: *Ad eandem Notam* [Utalás az előtte lévő Sanctus-trópus nótajelzésére: *Ad notam, Redemptoris Mater*]; vö. 69. sz.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 161), *Zirci-ék.* (1751–66, 22a).

Agnus-Dei-trópus. Vö. 1. és 13. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen. Összetartozik a 69. sz. alatt közölt Sanctus-trópusal.

Versforma: 14–14–12–10–14; a sorok tagolása 6/8, 6/6 és 6/4 belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 250/f. sz.

5 Oroszlány — lásd 66. sz. 12. sor jz.

73.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Canticale catholicum. Csík 1676, 64. — Cím: *MAS.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 41).

Karácsonyi válaszos ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 6–6–7–12 (a–a–b–b); a 3–4. sor refrén. Az utolsó versszakban a refrén első sora változik; lehetséges, hogy a kétféle záradékot strófaként váltakozva énekeltek.

Dallamát a Szentés Mózes tordaléka (Deák-Szentés kézirat; 1774, 20) nyomán PAPP GÉZA közölte: RMDT II, 325. sz. — Népi változata betlehemes ének, pásztortánc és karácsonyi köszöntő formájában Erdélyből ismeretes: MNT II, 456–8. sz., 615. sz. — Bukovinából származó népi változatát közölte: DOMOKOS 1979, 273. és 1256.

20 Limbus — az Ószövetség tanítása szerint a holtak lelke a feltámadásig az alvilágban tartózkodik. Ennek egy része a pokol tornáca vagy a limbus az igazak helye, amit Ábrahám kebelének is neveztek; az ószövetségi pátriárkák, próféták és más istenfélő emberek holtuk után itt várták a feltámadt Krisztust, aki a megváltás örömhírét először nekik vitte meg. A gonoszak helye az alvilágban a gyehenna. Ezek a fogalmak az Újszövetségben, Jézus tanításában is szerepelnek (Lk 16, 22). Vö. RMKT XVII/7, 91. sz. 96. sor jz.

74.

Nyomatott kiadása és kézirata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 63. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Virgo parit Filium, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 40). A versfőkben: *AVE MARJA.*

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 31–2.

Szövege megtalálható még: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 55; kiad. MIR 39, 83).

Karácsonyi válaszos ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Kájoni akrosztichonos énekeiről: 21. sz. jz.

Versforma: 6-4-6-4-6-6-6 (a-b-a-b-c-c-b); a 2. és a 4–7. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 212. sz. — A nótajelzés helyesen: *En virgo parit filium, jubilemus* (vö. RMKT XVII/7, 119. sz. jz.).

75.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 58–60. — Cím: *MAGYAR* [utalás az előtte lévő *O Jesule mi sponsule totus mente stupeo* kezdetű kottás latin cantóra]. — Nótajelzés: *Azon Nótára.*

Karácsonyi ének. Szerzője ismeretlen. Az idézett latin minta csupán ebből az énekeskönyvből ismeretes, a nemzetközi himnológiai irodalom sem tartja számon; feltehetően magyar szerző műve. A latin azonban csupán mintája volt a nyolc versszakból álló magyar éneknek, amely a mondanivalót strófáról strófára követi, de önállóan újra költi.

Versforma: 15–17–17 (a–b–b); a sorok osztása 8/7 és 10/7 belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 188. sz.

76.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 66–8. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Aaron veszeje Nótájára. fol. 18.* [= 17. sz.].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 54), *Vépi-ék.* (1725–68, 47), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 27), *Bozói Mihály kéziratos énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 40).

Karácsonyi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–b–b); a 3. sor 5/6, a 4–5. sor 5/5 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

16 válója — vályúja.

36 polája — pólyája.

39 kristály — a tisztaság, szépség, fényesség szinonimája (NySz II, 462); vö. 571. sz. 14. sor jz.

77.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 30–1. — Cím: *DE JESVLO.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 59. — Cím: *MAS. DE JESULO.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 68).

Szövege megtalálható még: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 55; kiad. MIR 39, 83–4).

Karácsonyi bölcsődal, melyben Szűz Mária a gyermekét altatja. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–4–12–4 (a–b–c–b); az 1. és 3. sor 6/6 osztású belső rímmel; a 2. és 4. sor refrén.

Dallamát a Szentés Mózes toldaléka (Deák-Szentés kézirat; 1774, 25) nyomán PAPP GÉZA

közölte: RMDT II, 179. sz. — Az erdélyi Lövétéről származó népi változatát közölte: DOMOKOS 1979, 265 és 1256.

78.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 33–4. — Cím: *Más Ének*. [A lapszálen:] *Vj Enek*. — Dallamát is közli.

Karácsonyi ének, amely Jézus születésének evangéliumi történetét (Lk 2, 1–12) foglalja versbe. Szerzője ismeretlen. Egy korábbi, hét strófás változata *Parancsola az Augustus császár* kezdettel először a *Petri András-énekeskönyvben* (1630–1, 27b) található (RMKT XVII/7, 120. sz.), és a karácsonyi kántálás népszokásában élt tovább (MNT II, 1134–5. l.). Feltehető, hogy a *Turóci cantionaléba* is innen származott. Kottás dallama Vásárhelyi András *Angyaloknak nagyságos asszonya* kezdetű kantilénájával azonos.

Versforma: 10–10–10–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 44/l. sz.

79.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 112. — Cím és nótajelzés: *ALMA REDEMPTORIS, azon Nótára* [Utalás az előtte lévő *Született válságunk, Krisztus szép virágunk* kezdetű karácsonyi ének nótajelzésére: *Kedvessen tekénts ránk, Nótájára*; vö. 135. sz.].

Megvan még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 172), *Vépi ék.* (1725–68, 82).

Az *Alma redemptoris mater* kezdetű, Hermannus Contractusnak (Hermann von Reichenau) tulajdonított XI. századi Mária-antifona parafrázisa. Korábbi fordítások Nyéki Vörös Mátyástól (RMKT XVII/2, 67. sz.) és Vásárhelyi Gergelytől (RMKT XVII/7, 10. sz.). Latin szövege: AH 50, 317–8; RMKT XVII/2, 67. sz. jz.; vö. CHEVALIER 861; SZÖVÉRFY I, 376. — Felelgetős ének.

Versforma: 12–8–12–8 (a–b–c–d); a sorok felelő metszettel, belső rímmel; a 2. és 4. sor refrén. Dallama: RMDT II, 179. sz.

80.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Canticale catholicum. Csík 1676, 71. — Cím: *Rotula XVII.* — A második kiadásból kimaradt.

Karácsonyi dicséret. — Kájoni János énekeskönyvében *Rotula I–XVII.* címmel tizenöt latin és két magyar rövid karácsonyi énekből állított össze versfüzért (1676, 68–71). Az egyes darabok részben középkori eredetűek, részben német vagy cseh gyűjteményekben is megtalálhatók; hat latin vers forrása ismeretlen. Az ugyancsak ismeretlen eredetű és a középkorból való *Collaudemus Christum regem* kezdetű *Rotula VIII.* középkori magyar fordítása is *Jer dicsérjük az Úr Krisztust* (RMKT I² 426) kezdettel megtalálható közöttük. E sorozat utolsó darabja az itt közölt *Dicsérjük az áldott Jézust* kezdetű vers, amelynek forrását nem ismerjük.

Versforma: 8–7–7 / 7–7–5 / 7–5 / 7–7; A *Canticale catholicum* eredeti tördelése szerint négy soros: 22–19–12–14.

Dallama ismeretlen.

81.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 126–8. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Azon Nótára* [Utalás az előtte lévő kottás latin mintára: *En virgo parit filium*].

Karácsonyi válaszos ének, az *En vigo parit filium iubilemus* kezdetű cantio szabadon alakított parafrázisa. A latin eredeti szövege kiadva: AH 45, 100; RMKT XVII/7, 119. sz. jz. Egy másik fordítása *Mária szülé szent fiát, örvendezzünk* kezdettel a kassai *Cantus catholicus*-ben megelőzi az itt közölt éneket (1674, 125); ez lényegesen átalakított változata a kéziratos hagyományból és Szőlősy Benedek *Cantus catholicus*-ének első kiadásából (1651, 25) ismert *A Szűz szülé szent fiát, örvendezzünk* kezdetű karácsonyi éneknek (vö. RMKT XVII/7, 119/l. és V. sz.). A kassai énekeskönyv szerkesztője az itt közölt éneknek szövegét a 143. lapon kisebb kiegészítéssel újesztendei éneknek is alkalmazta; az erre vonatkozó megjegyzése a következő: *A' versek végén; Jesust értük sebben, környül metélésben, jer dicsirjük. Hasonló-képpen, Drága szűz egy Fiat szült; etc.*

Versforma: 8–4–7–4–12–4 (a–b–a–b–c–b); az 5. sor osztása 6/6 belső rímmel; a 2. és 4–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 212. sz.

19 Jesse gyükere — lásd 57/l. sz. 2. sor jz.

21 Aronnak-is veszszeje — lásd 25. sz. 17. sor jz.

23 Dávid Királytól ágazott — Dávid Izrael és Juda királya (K.r.e. 1012–972 táján). Történetét Sámuel 1–2. és a Királyok 1. könyve mondja el. Nemzetségéből származott Szűz Mária és Jézus.

82.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 49–51. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *REDEMPTORIS MATER Nótájára. fol. 37.* [= 49. sz.] — A magyar ének után a latin eredetét is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Vépi ék.* (1725–68, 75), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 31), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 47).

Karácsonyi ének, a *Caeli attendite, cursum stellae compescite* kezdetű cantio fordítása. A latin vers csak a kassai *Cantus catholicus*-ból ismert. Szerzője ismeretlen. — Szövege a következő:

1. Coeli attendite, cursum stellae compescite,
Venti quiescite, res omnes obstupescite.
Ab orbe condito clausum in abdito,
Apertum patulo fit stabulo.
Aures erigite, mortales intelligite.
2. Nocte sol oritur, ardor rerum convertitur,
Quid mirabilis, quam sine patre filius?
Puella mater est, infans creator est;
Hoc satis audio, nec capio.
Coelorum domine, quid tibi, quid cum homine?
3. Qui te deseruit, horum nil homo meruit:
O magna charitas, quae tanta gratis factitas.
Puer dum nascitur, nil virgo patitur,
Quae Deo tenera dat ubera:
Deus amabilis et nimis admirabilis.
4. En leo mansuescit, Deus aeternus puer fit;
Ante luciferum natus, en prodit iterum.
Ah mentes inclytæ, vana relinquite,
Somnum excutite, et surgite:
Qui coelos aperit, hospitium non reperit.

5. Ergo nil reperit per quem nec ales esurit?
 Floras extruditur, per quem hic mundus conditur?
 Pessimam agis rem i grata Bethlehem
 Dum non vis sospitem hunc hospitem.
 Vadit ad stabulum, homini bruto pabulum.
6. Hic virgo parturit, hic fons e petra scaturit;
 Petra fortissima, guttā stillans purissimā.
 Huc adsis propere, quisquis in opere
 Te siti conficis, ac deficis:
 Hac unā stillulā, turget coelorum situla.
7. Dulce praesepium coeleste tu conchilium;
 Tua substantia, gemmarum quinta essentia.
 Quaestum qui facitis, qui gemmas capitis,
 Huc rete tendite, hanc prendite:
 In vili conchula, Deus est ipse gemmula.
8. Cor meum alligas, in hac deum concha navigas:
 Jube me maximis post te natate lachrymis.
 Dum sic te complicas, teque dum applicas
 Humano corpori et operi;
 Nunc vere coecus es, dum sic, o amor, meus es.
9. O sancta coecitas, quae sanctas mentes excitas;
 O Deus parvule, herus tu meus grandule.
 Magna cum despicias, cor meum respicis,
 Tibi quod consecro et obsecro;
 Me tuis cunulis astringe nunc fasciolis.
10. Vincetus ad cunulas, laetus dabo naeniolas;
 Hic libens moriar, dum Jesule te potiar.
 Tanto miraculo nascens in stabulo,
 Quaeris oviculam? en voculam:
 Hic sum, pastorcule: o Jesu! mi fratercule.

Versforma: 14–14–12–10–14; az 1–3. és az 5. sor osztása 6/8, a 4. soré 6/4, valamennyi belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 250/I. sz.

3 sok időtől rejtve vólt — a Megváltó eljöveteléről az Ószövetség népének hosszú ideig csak homályos sejtései voltak.

16 oroszlány szelidül — Izaiás jellemzi így a Messiás korát: A' farkas a' bárány lakik: és a' párducz a gödölyével együtt fekszik: a' borjú és az oroszlány és a' juh együtt-laknak, és egy kis gyermecke hajtya azokat (Iz 11, 6); A' farkas és a' bárány együtt legeltetnek, az oroszlány és az ökör polyvát észnek: és a' kigyónak az ő kenyere por: nem ártanak, se nem ölnek az én egész szent hegyemen. úgy-mond az Ur (Iz 65, 25).

27 kösziklából viz gördül — Izaiás hasonlata a messiási időről: Nem szomjúhoztak a' pusztában, midőn ki-hozná őket: vizet hozott-ki nékik a kő-sziklából, és meg-hasítottá a' kő-sziklát, és vizek folytak (Iz 48, 21). Vö. 89. sz. 8. sor jz.

33 jaspist feszegettek — A latinban: qui gemmas capitis (kincs után kapokodtok).

35 gyöngy-ház — conchula (kagylócska); a költői kép a bethlehemi kisedet jászolát, barlangját ábrázolja, és ezt a következő strófában tovább szövi.

37 könyvekkel — könnyekkel, a latinban: iube me maximis post te natate lachrymis.

46 vigasságos verset — a latinban: naeniolas; a nenia eredeti jelentése gyászdal, későbbi értelme: népdal, nóta.

49 veszet — elveszett; tévet — eltévedt.

83.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 34. — Cím: *Más Ének.* [A lapszálon:] *Vj Ének.* — Dallamát is közli.

Karácsonyi ének, a *Dytě milé této chwýle* kezdetű cseh egyházi ének fordítása. Az eredeti szöveget a névtelen fordító Szőlősy Benedek kottás, szlovákok részére szerkesztett gyűjteményéből (Cantus catholici. Pýsně katolické. Lócse 1655, 45) vette. Szövege a következő:

Gina.

1. Dylé milé :/: této chwýle.
Narodilo se nám w-Těle.
Z-čehož Ragstký, :/:
Kúr Angelký,
Spýwa gemu chwálu wždycky.
- R. Sláwa Bohu Naywyžssinu, :/:
Pokog bnd Lidu wernému, :/:
A dobrá múle každému. :/:

2. Czým gest bylo, :/:
Tým zustalo.
To Dýle Slowo Otcowo.
Cžým nebylo, :/:
Tym se stalo,
Byl tak na wěky erwalo.
- R. Tak že giž w-gedné Osobe, :/:
Bůh gest, a Człowek, to obe, :/:
Nass Spasytel w-gedné dobe. :/:

3. Powaž tehdy, :/:
Cžłowek každý,
Tagemstwý, té diwné raddj.
Angelský Rad, :/:
splnůg prýklad,
Chwálu Pánu swému nawrař.
R.Kryste Pane Krali stawný :/:
Genž gsy Bůh, y Człowek prawý :/:
Bud na wěky požehnaný. :/:
Amen.

Versforma: 8-8-8-8-8-8 (a-a-b-b-c-c-c).

Dallama: RMDT II, 265. sz.

84.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 99a–b. — Nótajelzés: *Ad notam Ô Istennek szent anyna.*

Karácsonyi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–13 (a–a); a sorok 7/6 osztásúak.

Dallama: RMDT II, 45/a. sz.

5 Meg látatot — megláttatott.

10 az menyei károk — Menyei karok és rendek. Szent Pál (Ef 1, 21; Kol 1, 16) és a középkori hittudósok az ember fölött álló teremtett, de anyaghoz nem kötött lényeknek, az angyaloknak összesen kilenc karát sorolják fel: angyalok, arkangyalok, fejedelemségek, erősségek, hatalmasságok, uralmak, trónusok, kerubok, szeráfok. Vö. SCHÜTZ 1937, I, 497. Ugyanígy a szentek tisztületének is a keresztény ókortól kezdve kialakított és a liturgiában is megnyilvánuló „rendje” volt: Szűz Mária, Keresztelő Szent János, apostolok, vértanúk, hitvallók, egyházdoktorok, szent szüzek és asszonyok. — Vö. RMKT XVII/7, 52. sz. 7–8. sor jz.

85.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 71. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás közvetve a 18. lapra, az *Áron vesszeje virágzik* kezdetű adventi ének dallamára; vö. 17. sz.]

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 169), *Vépi ék.* (1725–68, 53), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 27).

Karácsonyi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–11 (a–a–a–b–c–d); a 4–5. sor 5/5, a 6. sor 5/6 osztású belső rímmel.

Nótajelzését és dallamát a kéziratos *Kiss Sándor-ék.* (1839. STOLL 834. sz.) másolata alapján PAPP GÉZA azonosította: RMDT II, 200/III. sz.

2 válot — vályút.

5 Ember dija — váltságdíja.

16 könyvei — könnyei.

86.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 36. — Cím és nótajelzés: *Alius, Diei sollemnia fulget dies etc. Vide fol. 41. Jdem Vngaricè. Nota eadem.*

Karácsonyi választós ének. A címben megjelölt *Diei sollemnia fulget dies* kezdetű latin ének a kezdősorában átalakított változata a *Fit porta Christi pervia, Fulget dies* kezdetű adventi Mária-éneknek, ami viszont az azonos kezdetű és a karácsonyi időszakban énekelt breviáriumi completorium-himnusz átalakított változata (vö. CHEVALIER 6346; AH 52, 312). Az adventi Mária-ének szövege megvan a *Cantus catholici* első kiadásában (1651, 41) és Kájoni énekeskönyvének első kiadásában is (1676. 94). A *Turóci cantionale* idézett utalása is átalakított kezdősorral az 1651-i *Cantus catholici*-re utal. Ebben a formájában korábban már német énekeskönyvekből is ismeretes (BÄUMKER I, 396.1.). A feliratban idézett átalakított kezdősorú változat az utalás szerint megvolt a *Turóci cantionale* ma már hiányzó részében.

A névtelen fordítónak mintául szolgáló adventi Mária-ének kottás szövege a *Cantus catholici* első kiadásában a következő:

1. *Fit porta Christi pervia;*
Fulget dies, Fulget dies.
Referta plena gratia;
fulget dies ista.
Referta etc.
2. *Diei sollemnia;*
fulget dies, etc.
Celebrat Ecclesia,
fulget etc.

3. Genus superni luminis:
fulget etc.
Processit alvo Virginis:
ful: etc.
4. Honor Matris, et gaudium.
Fulget etc.
Immensa spes credentium.
etc.
5. Nascuntur mundo gaudia.
ful: etc.
Aeterni Patris germina,
fulg: etc.
6. Gloria tibi Domine.
fulget etc.
Qui natus es de Virgine.
fulget etc.
7. Cum Patre, et sancto Spiritu:
fulg: etc.
In sempiterna saecula
fulg: etc.

Versforma: 8–8–8–6 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 67. sz.

87.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 66–7. — Cím: *MAS.* — A második kiadásból kimaradt.

Karácsonyi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 7–13–13 (a–a–a); a 2–3. sor osztása 5/5/3.

Dallama ismeretlen. Feltűnő, hogy a ritka strófa képlet egyedül a Turóci cationale *Halljátok keresztényének* kezdetű karácsonyi énekében fordul elő (93. sz.), ami viszont a *Posluchagi'e Krestiané* kezdetű ének fordítása; dallama: RMDT I, 207. sz. Lehetséges, hogy Kájoni János a szlovák *Cantus catholici* dallamait is ismerte.

88.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 100a–b.

Karácsonyi válaszos ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Hiányzik a dallamára való utalás és ezért a versforma is nehezen állítható össze. A sorok szótagszáma ingadozó; feltehetően a bizonytalan szöveg egy-egy szótagjára melizmatikusan több hangot, illetve egy hangra több szótagot énekelhettek. A 2. versszak egy sorral rövidebb; hiányzik a 4. sor és ezért a *Szénán, szalmán* kezdetű sor állítmány nélkül marad. A kézirat eredeti sorbeosztása szerint az ének hét soros strófaból áll. A versforma az 1. versszakot alapul véve és a szótagszám további ingadozását is figyelve így alakul:

9 (8~9~10)
15
10 (9~10)
9 (8~9~10)
14 (14~15~16)
12
8

A 2. sor mindig 15 szótagos és 10/5 osztású. Az 5. sor három esetben 14 szótagos 8/6 és 9/5 osztással, egyszer 15 szótagos 9/6 osztással és egyszer 16 szótagos 10/6 osztással. Az is megfigyelhető, hogy a hosszú, tehát a 2. és 5. sorok első üteme rendszerint az előtte lévő sor (vagy sorok) végével összecsendül. Például: 3–5. sor: fia, világra, váltáságára; 8–9. sor: született, küldetett; 12–13. sor: születésével, szenvedésével; 14–16. sor: szerzette, ígérte, eltörölte. A szabálytalan vers formája nyilvánvalóan az ismeretlen dallamintához igazodott.

89.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 112–3. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Meny-oroszági fényes hajnal, Nótájára. fol. 15.* (vö. 41. sz.).

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 82), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 32).

Karácsonyi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–7–8–7 (a–b–a–b); a nyolcszótagos sorok 4/4 osztásúak belső rímmel. A szövegközlés a nyomtatott énekeskönyv eredeti sortördelését követi; vö. 41. sz.

Dallama: RMDT II, 61. sz.

1 Friss harmattal... egek hizlalnak — költői utalás a próféták leírására, a Messiás eljövételével beköszöntő bőségre (vö. Zak 8, 12).

3 véend — venni fog, hallani fog.

8 Vigak halmok, s' kútak folynak — a messiási idők prófétai jellemzése; Jóél 3, 18: És lészen az napon: édességet chöpögnek a' hegyek, és a' halmok téjjel folynak: és Júdának minden patakín vizek folynak: és kút-fő származik az Úr házából, és meg-öntözi a' tövissek patakát; Zsolt 64, 13: Meg-kövérednek a' pusztának szép helyei: és a' halmok körül-vétetnek vígassággal.

90.

Kézirata:

Pálfi Márton-ék. 1676 előtt, 16b. — Előtte a latin mintája.

Megvan még Kájoni János latin–magyar versgyűjteményében (1677 k., 73); a kézirat ma hozzáférhetetlen; a latin és a magyar kezdősor PAPP GÉZA feljegyzéséből ismeretes.

Karácsonyi ének, a *Puer nobis nascitur de pura virgine* kezdetű cantio fordítása. Tartalma szerint Vízkeresztre is illik. Az ismeretlen fordító az eredeti négysoros strófákat, feltehetően a dallaminta nyomán két-kétsoros szakaszokká bontotta.

A latin eredeti megtalálható Kájoni János énekeskönyvében (1676, 69), a tizenhét tagból álló *Rotula*, karácsonyi versfüzér VII. darabjaként (vö. 80. sz. jz.) és külön a Pálfi Márton-ék. idézett helyén. Külföldi énekeskönyvekben a XVI. században fordul elő (LIPPARDT, WALTHER: *Johann Leisentrits Gesangbuch von 1567.* Leipzig 1963, 44; WACKERNAGEL I, 330). Szövege Kájoni nyomán a következő:

Rotula VII.

1. Puer nobis nascitur de pura virgine,
Quem angeli laudant sine termino.
Cui bos, et asinus genua flexerunt,
Quia suum Dominum esse cognoverunt.

2. Reges Tharsis, et insulae munera portarunt:
Aurum, thus, et myrrham Christo donarunt.
Nos quoque concinatus huic parvulo:
Ut regi et salvatori nostro Domino.

Versforma: 13–13 (kevés ingadozással).
Dallama ismeretlen.

91.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 95–6. — Cím: *MAS.* — Dallamát is közli. [Az alternatív nótajelzésre vonatkozó magyarázatot ld. alább.]

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 56), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 36).

Karácsonyi válaszos ének. Fordulatai, hasonlatai a népi bethlehemes játékokban és karácsonyi kántálókban a legújabb időkig megtalálhatók. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b); a 3–4. sor két stróféként felváltva ismétlődő refrén.

Dallama: RMDT II, 76. sz. — Az alternatív nótajelzésre vonatkozó utalás az énekeskönyv 98. lapján az *Oh Istennek nagy kegyelme* kezdetű karácsonyi éneknél (118. sz.) található. Ennek nótajelzése az itt közölt *Gyermek Szent Szűztől születék* kezdetű ének, és a szövege után ez a megjegyzés olvasható: *Ezen Enekek, Más Nótára-is ki-mennek: úgy mint, fol. 43.* [= Dicsőség menyben Istennek, 66. sz. kottás] és 36. [= Idvözítőnk Anya Szent Szüz, 55. sz. kottás]. Az ajánlott két alternatív dallam: RMDT II, 84. és 75/l. sz.

10 megismertették — Bethlehemben az emberek nem fogadták be házukba Máriát és a kis Jézust; a jámbor képzetel szerint viszont az állatok ismerték fel a Messiást és melengették lehetetlennel (vö. MNT II, 392., 441., 450. sz.).

13 Jesus agyan nincsen paplan — a karácsonyi kántálókban gyakran visszatérő fordulat (vö. MNT II, 450., 546. és 547. sz.).

29 szép arany Almánk — a karácsonyi kántálókban: A kis Jézus aranyalma (vö. MNT II, 552., 555. és 563. sz.).

92.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 108b–110a. — Nótajelzés: *Ad notam Posluchagte krestyane, co ze gest stalo.*

Karácsonyi ének, fordítása a nótajelzésben idézett *Posluchag't'e Krestiané* kezdetű cseh eredetű éneknek. Szövege és dallama Szőlősy Benedek szlovákok számára szerkesztett énekeskönyvében (*Cantus catholici. Pýsně katolické. Lőcse 1655, 34–5*) található. (Vö. BURLAS—FIŠER—HOŘEJŠ 274–5.) Ugyanennek egy másik fordítása a *Turóci cantionale* hasonló kezdetű éneke (93. sz.). Az eredeti szöveg a következő:

Gina.

1. Posluchag'te Krestiané,
Co se gest stalo,
Pred Lej dāwno w-Bethleheme.
Nowiňy gyslé,
Pilně ge slyste, prawým wám.
2. Narodil se Krystus Pán,
Z-MARYe Panny,
Gsa Pán nad Pánmj geden sám.
Zádne radostj,
Mnohé úzkosti, mel gest tam.

3. W-Chléwe ho porodila,
MÁrya Panna
Krasného Syna wložila.
Mezj howadky:
Neb ginde mýsta neměla.
4. Obwjnula w-plenky ho,
A do Gesliček, kdež Múl,
Oslyček, nahého,
Panna chudičky,
Dala Synačka milého.
5. O Synáčku překrásnj,
Pročs se tak znižil,
Welmi poňýžil, gsa mocný.
Másss wsseho dostj,
Sám gsy w-úzkosti, k-nám rowný.
6. Děťatkem gsy včinen;
Gsa Král preslawný,
A' neobsáhly, lbklýčen,
W-úzkem žiwole,
W-nuzj, a' w-psole, gsy wložen.
7. Dal se klásti w-Gezličky,
Gsa wsseho Pánem,
Wocným Wladárem, Hospodu,
Moho zwoliťi,
Pekrásnu sobe, w-tú dobu.
8. Seno, slama, postel twá.
Zyma te trápi:
Twá milá Malí koliba.
Zehrywa poste,
Wolek, a' Osel howada'.
9. A' ty wssecko odýwas,
Leto, y Zymu, Rožich,
Perinú nam dáwáss.
Sám se tak hñetess,
Plačess, a' na to nic nedbáss.
10. Dáwass y wssecko zbožý.
Chudičkú Markú,
Sám w-nedostacku gsy wložil,
Bohate, chude,
Sám w-nuži, w gyde, se zrodil.
11. Pro nás gsy to wcinil,
Aby nás k-sobě,
W-té swé' chudobě, zbohařil,
Wsseho dobrého
Skrze swú milost pryprawil.
12. Sinj žádnj nemehol,
W-tom poslúžili,
Toho bogyři; Což Adam,
Z-Neposlussenstwým
A' wsserečnosti strařil nám.

13. Za Hrychi wssého Swěta,
Včiniš dosti,
Tak swému Otcy geden sám;
Kdy by nebyl Ty,
Wečnú pokutú hrozil nám.
14. Poznagmež dobrodeňy,
Krestiane toto.
Wětil gse proto Syn Božy.
Abychom geho,
Znali samého swé zbožj.
15. W-něho Wýru magýce,
Srdcem, y vsty,
Swatimi skutky swobodne.
Gej wyznawagme,
Y také chwálme: ržkúc wdečňe.
16. Kryste nám Narozeňý,
Bud tobě chwála,
Od nás wzdáwaná,
Z-wdečnostj. Až po smrti te,
Ctýme Té w-wečné radostj.
Amen.

Versforma: 7–13–13 (a–a–a); a 13-as sorok osztása 5/5/3.

Dallama: RMDT II, 207. sz.

93.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 31–2. — Cím: *Más Enek* [A lapszálen:] *Vj Ének*. — A dallamát is közli.

Karácsonyi ének, a *Posluchagi'e Krestiané* kezdetű szlovák ének fordítása. Az eredeti szövegét és a fordításra vonatkozó megjegyzést lásd 92. sz. jz.

Versforma: 7–13–13 (a–a–a); a 13-as sorok kevés kivétellel 5/5/3 osztásúak.

Dallama: RMDT II, 207. sz.

94.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 97. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Azon Nótára* [Utalás az előtte lévő kottás énekekre: *Gyermek Szent Szűztől születék*. Az alternatív nótajelzésre vonatkozó magyarázatot ld. alább.]

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 91).

Karácsonyi válaszos ének, a népi kántálókhan legújabb időig megmaradt motívumokkal (vö. 91. sz.). Forrása ismeretlen. Az énekeskönyv szerkesztője ugyanezt az éneket két más refrénnel újévi éneknek alkalmazta a 142. lapon ezzel a megjegyzéssel: *az versek végében; Meg-újjuállýunk mi lalkünkben, jobbúlván új esztendőben. Hasonló-képpen; Jer rengessük a' kisedet, fol.* 97. — Az ének egy másik újesztendei refrénjét lásd a 66. sz. jz.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b); a 3–4. sor két strófánként váltakozó refrén.

Dallama a nótautalás alapján: RMDT II, 76. sz. — Az alternatív nótajelzésre vonatkozó utalás az énekeskönyv 98. lapján *Oh Istennek nagy kegyelme* kezdetű éneknél (118. sz.) található; ennek nótajelzése a *Gyermek Szent Szűztől születék* kezdetű ének (91. sz.), és a szövege után ez a megjegyzés

olvasható: *Ezen Enekek, Más Nótára-is ki-mennek; ugy mint, fol. 43.* [= Dicsőség menyben Istennek, 66. sz. kottás] és 36. [= Idvözítőnk Anya Szent Szüz, 55. sz. kottás]. Az ajánlott két alternatív dallam: RMDT II, 84. és 75/A. sz.

95.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 74–6. — Cím és nótajelzés: *MAGYARÚL: Azon Nótára.* — Előtte a latin eredeti dallammal.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 77), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 28).

Karácsonyi ének, az *Adsint huc omnes angeli* kezdetű cantio szabadon fordított és rövidített parafrázisa. A latin minta csak a kassai *Cantus catholic*iból ismert és a himnológiai szakirodalom nem tartja számon.

Szövege a következő:

1. Adsint huc omnes angeli
Pro pupulo tenello:
Accurrant et archangeli,
Dent hymnulos agnello.
2. Agnellus absque villulis,
En totus obrigescit:
Ah Deus immutabilis,
En fletu colliquescit.
3. En increatus nascitur,
Et virginis papillā,
Infantulus en pascitur:
Haec urit me favilla.
4. En formam nostram induit,
Tam inclyta majestas:
Stupore mentes imbuit,
Haec numinis egestas.
5. Ah mire nobis jungitur,
Et munere pastoris,
Deus pro nobis fungitur:
O! quanta vis amoris.
6. Hunc agnellum terribilem,
Vobis fore sciatis,
Quotquot putatis debilem,
Et libere peccatis.
7. Hic agnus absque macula,
Candore micatoris;
Et munda petit corcula,
Ceu socios pudoris.

8. *Overm quaerit in stabulo,
Sed en bos et asellus:
Nempe vili vocabulo,
Ego notor misellus.*
9. *Factor ab hic excluditur,
Et odor sua Vicellus,
A virgine diffunditur,
Qua prodiit puellus.*
10. *In hac praesepeis conchula,
Magni gemma valoris,
Et in exili fossula,
En aequor est amoris.*
11. *Sitientes accurrite,
Et hoc liquamen ori,
Ex praesepe affundite:
Cum hoc sit dulce mori.*

Versforma: 8-7-8-7 (a-b-a-b).
Dallama: RMDT II, 58/l. sz.

96.

Nyomtatott kiadásai:

I. **Cantus catholici.** Kassa 1674, 130-1. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Dedkja, s' Nótája, fol. 120.* [= *Ad Melodiam, Meny-országí fényes hajnal*].

II. [Szőlősy Benedek:] **Cantus catholici.** Nagyszombat 1675, 282-3. — Cím és nótajelzés: *ALJUS. Dulcis JESV, dulce Nomen, et dulcis puerpera. pag. 32. MAGYARÚL. Azon Nótára.* [A latin a jelzett lapon dallammal.] Kiad. MIR 39, 58-9.

Szövege megtalálható még: *Szakcsi kántorkönyv* (1788-9, I, 44).

Karácsonyi ének, a *Dulcis Jesu, dulce nomen, et dulcis puerpera* kezdetű cantio fordítása. A minta német gyűjteményekből ismeretes (Corner, Georg David: *Magnum promptuarium catholicac devotionis.* Viennae Austriae 1635, 281; WACKERNAGEL I, 90. és 382-83). A hazai kiadványokban két latin változatban fordul elő. A korábbi a *Cantus catholici* első kiadásában (1651, 32) *Ad Christum natum* címmel és kottával. Ez a négyesoros refrénes stórfákba osztott változat megvan a *Cantus catholici* második kiadásában (1675, 32) is, és szövegét átvette Kájoni a *Cantionale catholicum*-ba (1676, 48). Ez a verzió a 96/II. sz. alatt közölt magyar változat mintája. — Az 1674-i kassai *Cantus catholici* szerkesztője az előbbi latin változatot átstilizálta, és kétsoros stórfákba rendezte; ez a verzió a 96/I. szöveg mintája. A latin cantio két eltérő szövege a következő:

Cantus catholici 1651, 32:
Ad Christum natum.

1. Dulcis Jesv, dulce nomen, dulcis Dei Gentirix
Dulce Caelum, dulce solum, dulce Matris gaudium.
- R. Dulcis natus, nobis datus dulcis Dei Filius.
Dulcis chorus, dulcis chorus, et dulce praesepeium.
2. Pulchrum numen, pulchrum lumen noctis in solatium.
Pulchrum flamen, pulchrum stramen, et pulchrum palatium.
- R. Antrum pulchrum, pulchrum fulcrum, et pulchrum turgurium.
Pulchrae cunae, ut lux lunae; sed puellus pulchrior.
3. Salve Virgo, salve virga, quae de Jesse floruit;
Salve nate nobis date, quem Maria genuit.

- R. Foelix tellus, quae per vellus rore Coeli maduit.
Foelix Homo, qui pro pomo vitae panem accipit.
4. Jesu veni, flatu leni, cor nostrum refrigera:
Carnis aestus, orci quaestus cessent mundi praelia.
- R. Cor devotum, te vult totum; Nam tu solus omnia.
Ergo veni, simus pleni, fontis tui copia.
5. Pie Jesv, qui pro esu pomi, per te vetiti,
Nudus nasci, lacte pasci voluisti perpeti.
- R. Da salutem per virtutem qua polles divinitus,
Ut hic donum, illic bonum acquiramus coelitus.
6. Tuus fletus Jesv, laetus, moestum mundum recreat.
Ejulatus tuus gratus, Patri nos conciliat;
- R. Sed da vere, tecum flere causam mali, crimina:
Vt post mortem, coeli sortem, nobis det in saecula. Amen.

Cantus catholici 1674, 120:

Alia: Ad Melodiam, Meny-Országi, etc. fol. 15.

1. Dulcis Jesu, dulce nomen, et dulcis puerpera;
Quae plorantis in solamen, Gnato praebet ubera.
2. Pulchrum numen, pulchrum lumen noctis in solatium.
Pulchrum flamen, pulchrum stramen, et pulchrum palatium.
3. Antrum pulchrum, pulchrum fulchrum, et pulchrum tugurium.
Pulchrae cunae, et lux lunae: et pulchrum augurium.
4. Salve Virgo, salve Virga, quae de Jesse floruit;
Salve nate nobis datae, quem Maria genuit.
5. Foelix tellus, quae ut vellus, rore Coeli maduit:
Foelix Homo, qui pro pomo sic sanari debuit.
6. Jesu veni, flatu leni, cor nostrum refrigera:
Carnis aestus, orci quaestus linquant nostra pectora.
7. Cor devotum, te vult totum, tua cum inopia:
Jesu veni, simus pleni, tui fontis copia.
8. Pie Jesu, qui pro esu pomi, per te vetiti;
Nudus nascens, puer lactens, haec volebas perpeti.
9. Da salutem per virtutem qua polles divinitus:
Pacis bonum, cordis donum aequiramus caelitus.
10. Tuus laetus, Jesu fletus, moestum Mundum recreat:
Ejulatus tuus gratus, per quem salus redeat.
11. Fac me vere, tecum flere causam mali, crimina:
Vt post mortem, coeli sortem cernant nostra lumina.

Versforma: 15–15 (a–a); a sorok osztása 4/4/7, a négyes ütemek rímelnék.

Dallama: RMDT II, 61/I. sz.

4 rendek — lásd 84. sz. 10. sor jz.

7 Jesse — lásd 57/I. sz. 2. sor jz.

9 gyapjat — Gedeon gyapja, lásd 31. sz. 5. sor jz.

97.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 119–20. — Felirata: *Azon Nótára: Sz. Istvánról, Sz. Jánosról Apró-Szenteokról*. — [Dallamutalása az előtte lévő *Meg-jeleni Mennyei tűz* kezdetű karácsonyi ének nótajelzésére vonatkozik: *Dum Virgo Vagientem, Nótájára*; vö. 106. sz.].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna*

Demeter-ék. (1714–5, 168), *Vépi ék.* (1725–68, 91), *Zirci-ék.* (1751–66, 23a), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 30).

Ének karácsony nyolcadának szentjeiről: Szent István első vértanúról (dec. 26), Szent János apostoról (dec. 27) és az Aprószentekről (dec. 28); a Szent Józsefről szóló záró strófa a Szentcesalád ünnepére (újban Vízkereszt nyolcadába eső vasárnap) utal. Lásd még 140. sz. Forrása, szerzője ismeretlen. Szent János apostoról: BÁLINT 1977, 88–109.

Versforma: 14–14–10–10 (a–b–c–c); az első két sor 7/7 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 155/I. sz.

98.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 136–8. — Cím és nótajelzés: *MAGYARÚL: Azon Nótára.* — Előtte a latin eredeti. A nótajelzés közvetve az ugyancsak előtte lévő kottás *Benevolus audi, quae tibi sunt laudi* kezdetű kottás latin éneke utal (vö. 99. sz.).

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 147), *Vépi ék.* (1725–68, 60).

Válaszos könyörgő ének karácsonyi időben Szűz Máriához, a magyarok pátrónájához; az *O nostra patrona, o domina bone* kezdetű latin ének fordítása. Az énekeskönyv szerkesztője mindkét darabot a karácsonyi énekek végére iktatta; az ünnepre a második versszak vonatkozik, különben az eretnekektől és pogányoktól való szabadulásért könyörög. Az eredeti latin ének, amelyet a himnológiai irodalom nem ismer, magyar szerző műve; Szűz Máriát *patrónánk*-nak (*nostra patrona*) szólítja és az eretnekektől, barbároktól megrontott hazát emlegeti.

Szövege a következő:

1. O nostra patrona, o domina bona,
O femina ter beata, miseris succurre:
Da facilem mentem, et audi canentem;
Hos accipe flores, et redde favores.
Miseris, miseris, miseris, miseris succurre.
2. Cantavimus nato, in stabulo dato;
O femina ter beata, miseris succurre:
Non sprevit psallentes, sed audiit flentes;
Servavit illaesos, jam pene pertaesos.
Miseris, miseris, etc.
3. Non primus est Lutter, qui cadat adulter;
O femina ter beata, miseris succurre:
Jam plures insani fuere tyranni,
Quos pede calcasti, et solo aequasti.
Miseris, miseris, etc.
4. Copronimus tacet, Nestorius jacet;
O femina ter beata, miseris succurre:
Calvinus est super, qui natus est nuper,
Quem praedo defendit, et Deum offendit.
Miseris, miseris, etc.
5. Est satis ruinae superque rapinae,
O femina ter beata, miseris succurre:
Fer quaeso hanc legem in barbarum regem,
Ut patriā cedat, aut aliud credat.
Miseris, miseris, etc.

6. Hanc tibi coronam nexuimus bonam,
O femina ter beata, miseris succurre:
Rosarium tolle ex floribus molle,
Quo pellimus Martem, ob nobilem artem.
Miseris, miseris, miseris, miseris succurre.

Verforma: 12–14–12–12–15 (a–b–c–d–b); a 2. és 5. sor refrén; a tizenkettes sorok 6/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 258. sz.

12 Nestorius — az V. században élt konstantinápolyi pátriárka, akit Krisztus istenségének tagadása miatt az efezusi egyetemes zsinat 431-ben eretneknek bélyegzett és hivatalától megfosztott.

Copronimus — ismeretlen tévtanító (?).

18–20 A 6. versszaknak nincs latin megfelelője.

21 Koronát — a latinban: Hanc tibi coronam; jelentése: imádság-füzért.

99.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 134–5. — Cím: *Azon ENEK Magyarúl.* — Előtte a latinja kottával.

Válaszos könyörgő ének a betlehemi Jézushoz a hazáért. A *Benevolus audi, quae tibi sunt laudi* kezdetű latin ének fordítása. A hazáért könyörgő (Patriam defende; Hungaria perit) latin kantiléna is magyar szerző műve, a himnológiai irodalom nem ismeri. A fordítás két versszakkal rövidebb, a latin 8–9. strófájának nincs magyar megfelelője.

Szövege a következő:

1. Benevolus audi, quae tibi sunt laudi;
O parvule, sed tremende, patriam defende.
Tu solus es agnus tam fortis et magnus,
Qui terreas hostem, et abigas pestem:
Patriam, patriam, patriam, patriam defende.
2. O nefas, o crimen! Mars transiit limen:
O parvule, sed tremende, patriam defende.
Jam victimae sumus, et pulvis et fumus,
Ni dexteram tendis, et fulmen prehendis:
Patriam, patriam, etc.
3. Tu nudus hic jaces, et friges et taces:
O parvule, sed tremende, patriam defende.
Minusculum pectus, durusculum lectus:
Nil ominis telo, pugnabis e coelo.
Patriam, patriam, etc.
4. Nos haeresis premit, Ecclesia gemit;
O parvule, sed tremende, patriam defende.
Compesce nocentes et impias gentes;
Timorem procellae, trans mare repelle.
Patriam, patriam, etc.
5. Grassantur, minantur, praedantur, bacchantur;
O parvule, sed tremende, patriam defende.
Nil linquunt inausum, dant inferis plausum:
Nil foedera valent, dum haereses calent.
Patriam, patriam, etc.

6. *Thuribula quaerunt, et gladios ferunt;
O parvule, sed tremende, patriam defende.
Ex templis thesaurum compilant et aurum,
Argenteas vestes, quos deceant restes.
Patriam, patriam, etc.*
7. *Hungaria perit, et spoliū erit;
O parvule, sed tremende, patriam defende.
Tu fregeris nisi vim hostis invisī,
Oppresseris facem, et dederis pacem.
Patriam, patriam, etc.*
8. *Hic vires humanae, hic irae sunt vanae;
O parvule, sed tremende, patriam defende.
Non plumbum volabit, non ferrum secabit,
Quod tuo favore, quod caret amore.
Patriam, patriam, etc.*
9. *Est tempus, est hora, ne quaeso sit mora;
O parvule, sed tremende, patriam defende.
Vicini laborant, nos undique vorant:
Quod perdidit hostis, vos superi nostis.
Patriam, patriam, etc.*
10. *In causa tam bona, de coelo jam tona;
O parvule, sed tremende, patriam defende.
Da nobis prudentes, et duces et mentes;
Da pacem serenam, et hostibus poenam.
Patriam, patriam, patriam, patriam defende.*

Versforma: 12–14–12–12–15 (a–b–c–d–b); a 2. és 5. sor refrén; a tizenkettes sorok 6/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 258. sz.

100.

Nyomatott kiadásai:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 84–5. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Midōn a' Szűz magzatyát, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 51).

***Cantus catholici*.** Kassa 1674, 56. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Azon Nótára* [utalás az előtte lévő kottás latin énekre: *Dum virgo vagientem*].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: [*Szólósy Benedek*:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 51; kiad. MIR 39, 79–80), *Écsi-ék.* (1700–25, 173), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 74), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I. 26), *Bozóki Mihály: Katolikus kar-béli kottás énekeskönyv* (Vác 1797, 128), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 95).

Válaszos karácsonyi bölcsődal. Forrása, szerzője ismeretlen. Kájoni János és az 1674-i *Cantus catholici* szerkesztője a szöveget egymástól függetlenül korábbi kéziratok hagyományából vehette. A népi hagyományozásban való továbbterjedését a késői nyomtatott kiadások és a népszerű dallam magyarázza; lásd MNT II, 491. és 542. sz.

A kassai *Cantus catholici* szerkesztője az énekeskönyv 142. lapján ugyanezt a szöveget a refrén módosításával újesztendei énekeknek ajánlotta ezzel az utasítással: *KEly-jel Keresztyén Lélek, etc. mindenik vers végéhez tévén; Ah Jesusom, véreddel had újjáálljak: új esztendőben csak néked szolgállyak.*

Versforma: Kájoniánál: 14–14–8 (a–b–c); az első két sor 7/7 osztású belső rímmel; a harmadik sor, amelyet a dallaminta szerint kétszer énekeltek, minden strófában refrén. — Az 1674-i *Cantus*

catholiciben 14–14–11–11 (a–b–c–c); az első két sor 7/7 osztású belső rímmel; a harmadik és negyedik refrén.

Dallama: RMDT II, 155/f. sz.

101.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 71–2. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nótája, Oh ékes szép virág.* fol. 41. (vö. 44. sz.).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 80), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 28).

Karácsonyi válaszos ének a betlehemi kis Jézushoz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–10–8–8–8 (a–a–b–c–d); a 3–5. sor felező nyolcas belső rímmel; az 5. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 205. sz.

15 urállyuk — mint urunkat elismerjük (NySz III, 862). Vö. 240. sz. 27. sor.

102.

Nyomtatott kiadása és kézirata:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 68. Cím és nótajelzés: *Christe Redemptor omnium. Nota eadem.* — Előtte a latin eredeti *HYMNUS DE NATIVITATE D. N. J. C.* címmel.

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k., 37. — Kiad. JÉNÁKI FERENC: Kájoni János énekeskönyve és forrásai. Kolozsvár 1914, 43.

Ének Jézus születéséről és a megtestesülés titkáról. A *Christe redemptor omnium, Ex patre Patris unice* kezdetű himnusz fordítása (CHEVALIER 2960; AH 2, 36). A breviáriumi himnusz Magyarországon a XV. században bencés és premontrei szerkönyvekben, a csíksomlyói ferences kolostor XV. századi kottás Psalteriumában és egy ferences Diurnalé-ban (OSzK, Cod.Lat.375) fordul elő (RADÓ 1945, 114. sz.). A karácsonyi matutinum (hajnali imádság) himnuszaként énekeltek. A latin szöveg Kájoni nyomán a következő:

Hymnus de Nativitate D.N.J.C.

1. Christe redemptor omnium,
Ex patre patris unice,
Solus ante principium,
Natus ineffabiliter.
2. Tu lumen, tu splendor Patris,
Tu spes perennis omnium:
Intende quas fundunt preces,
Tui per Orbem famuli.
3. Memento salutis Auctor,
Quod nostri quondam corporis,
Ex illibata Virgine,
Nascendo formam sumpseris.
4. Si praesens testatur dies,
Currrens per anni circulum:
Quod solus a sede Patris,
Mundi salus advenaris.

5. Hunc Coelum, Terra, hunc Mare,
Hunc omne quod in eis est:
Auctorem adventus tui,
Laudens exultat cantico.

6. Nos quoque qui Sancto tuo,
Redempti Sanguine sumus,
Ob diem Natalis tui,
Hymnum novum concinnimus.

7. Gloria tibi Domine,
Qui natus es de Virgine,
Cum Patre, et Sancto Spiritu,
In sempiterna saecula. Amen.

A magyar fordítás az eredetit hűen követi és alkalmas a gregorián dallamra való éneklésre is. JÉNÁKI FERENC (i.m. 41–43) lehetségesnek tartja, hogy a fordítás Kájoni munkája vagy ő egy korábbi fordítást átdolgozott. Egy másik, XVI. századi parafrázis *Krisztus, mi édes megváltónk* kezdettel Huszár Gál énekeskönyvének második kiadásából (Komjáti 1574, 334a) a protestáns gyűjteményekben terjed el (vö. RMDT I, 163. sz.); ehhez Kájoni fordításának nincsen köze.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Gregorián dallama: RAJECZKY 1956, 70. sz.

103.

Kézírata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 31. — Cím: *Mas Enek* [A lapszélcn:] *Vj Enek*. — Dallamát is közli.

Karácsonyi ének, a *W méste Bethleme rečenem* kezdetű szlovák egyházi ének fordítása, és jórészt a Betlehembe látogató, a kis Jézusnak ajándékokat hozó napkeleti bölcsek evangéliumi történetét foglalta versbe (Mt 2, 1–14). Mintáját a névtelen fordító Szőlősy Benedek kottás, szlovákok számára szerkesztett gyűjteményéből (Cantus catholici. Pýsně katolické. Kassa 1655, 32) vette. Ennek szövege a következő:

Gina.

1. W-Méste Bethleme rečenem:
Narodil se Pán Krystus w-ném, Alleluja.
To se zwestůge Lidem wssem.
2. Panna Syna prodila.
A w-gesličky ho wložila. Alleluja.
Čžistu Pannú gest zustala.
3. Prorokowali Prorocy.
Co gse stalo, o půl Nocy. Alleluja.
Narodil gse Bůh z-swé mocy.
4. Angel Gábriel zwestowal.
A Jozeff geho pestowal. Alleluja.
A' Symeon obětowal.
5. Vasná Hwezda swú yasnosti.
Oznamila to zwýsosti. Alleluja.
Radůgme se tomu hosti.

6. Trj Králowe znamenali,
Bez messkaňý se tam brali. Alleluja.
Dari z-sebú také wzálj.
7. Vssly gsú hned do židostwa.
Do toho Bethlehema Města. Alleluja.
Nassli gsú tam Pána Krysta.
8. Když gsú gemu dari dali.
Sinú cestu se prec brali. Alleluja.
Z-Marygj se rozžchnalj.
9. Herodes ten vkrutný Král.
Sluhj do Bethlehema postal. Alleluja.
Dýtky zmordowałj kázal.
10. Chtýc naležtj toho Pána,
Genž gest wssého Swěto schrana. Alleluja.
Negyla mu ta' moc dana'.
11. Zwedewssy to gehu Matka.
Že se Herodes po nem plá. Alleluja.
Vlékla s-nim do Egypta.
12. GEžyss gest ten drahý kameň.
Pred ným hasne wěčný plameň. Alleluja.
O spasyž nás Kryste Amen.

Versforma: 8–8–4–8 (a–a–b–a); a harmadik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 63. sz.

104.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 72–3. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Jer dicsirjük ez mái-napon etc.* — A második kiadásból kimaradt.

Karácsonyi ének, amely a megváltásra vonatkozó bibliai tanítást, Jézus születésének történetét foglalja össze. Kájoni gyűjteményében a karácsonyi énekek közé iktatta. Tartalma szerint az adventi devóciós énekekre, prófétajátékokra emlékeztet (lásd RMKT XVII/7, 167. és 191. sz.). Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–14–13 (a–a–a); a sorok 8/5 és 9/5 osztásúak.

Dallama: RMDT I, 66. sz.

20 igirtett maradéknak — utalás az ősevangéliumra (1 Móz 3, 15); ld. 29. sz. 9–10. sor jz.

22 Szent Dávid Király — Jeremiás próféciája szerint Dávid házából, családjából születik a Messiás (Jer 33, 14–16); vö. 81. sz. 23. sor jz.

25 Ábrahám Szent Pátriárka — A Mózes első könyvében bemutatott, Noéval záródó korszakból a tíz ősatya közül az első. Története: 1 Móz 11, 27–25, 10. A róla szóló elbeszélés szerint engedelmissége jutalmául az Úr megígérte neki, hogy családjából származik a Messiás (1 Móz 22, 15–18).

28 vén Simeon — Az evangéliumi történet szerint a templomban felismerte a gyermek Jézusban a Messiást (Lk 2, 25–33); vö. RMKT XVII/7, 33. sz. 10. sor jz.

105.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 35–6. — Cím és nótajelzés: *Alius. Nobis est natus hodie Vide fol. 41. Jdem Vngaricè, Nota eadem.* [A lapszálen:] *Vj Enek.*

Karácsonyi ének, a *Natus est nobis hodie* kezdetű középkor végi cantio fordítása (CHEVALIER 11907; AH 45, 100). A kézirat ismeretlen fordítója az ének feliratában Szőlősy Benedek *Cantus catholici*-je első kiadásából (1651, 41) az eredeti kottás latin szövegre utal. Ezzel közel megegyező latin változat és annak *Születék ez nap minékünk* kezdetű fordítása a *Petri András-énekeskönyvből* (1630–31, 29b) ismeretes (vö. RMKT XVII/7, 123. sz. jz.; itt a latin szöveg is közölve). Mindkét latin változat hét strófaból áll, a magyar csupán ötből.

Versforma: 8–12 (a–a).

Dallama a *Cantus catholici* 1651-i kiadása nyomán: RMDT II, 11. sz.

106.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 119. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Dum Virgo Vagientem, Nótájára. fol. 53.*

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 84), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 75).

Válaszos karácsonyi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 14–14–11–11 (a–b–c–c); a két első sor 7/7 osztású belső rímmel; a 3–4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 155/I. sz.

6 Rémutlek a' Szüz épségen — valamitől felindul, megindul (commoveor) jelentésben (NySz II, 1403; az Érdy kódexben: *ayoytatussagra remewlenek*).

12 Tanítatunk szerével — annak rende (per ordinem) szerint (NySz II, 200-1).

107.

Nyomatott kiadása és kézirata:

Kájoni János: Canticale catholicum. Csík 1676, 61. — Cím és nótajelzés: *Panditur Coeli atrium. Nota eadem.* — Előtte a latinja, amelynek felirata és nótajelzése: *ALIVS. Nota: Fit porta Christi pervia.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 39).

Csikcsoboffalvi kézirat. 1675 k., 37–9. — Előtte a latin kottával.

Karácsonyi ének Jézus születéséről és a napkeleti bölcsek látogatásáról; a *Panditur caeli atrium* kezdetű cantio fordítása. A latin eredeti, amely Kájoni kéziratában és nyomtatott kiadásában egyaránt megvan, a himnológiai szakirodalomban csak a *Canticale catholicum* és DANKÓ JÓZSEF *Vetus hymnariuma* (324.1.) nyomán ismeretes (CHEVALIER 31414); versfőiben *PUER NATVS IN BETHLEHEM* olvasható. Lehetséges az is, hogy a latin cantio és a magyar fordítás szerzője egyaránt Kájoni János volt (vö. 37. sz. jz.). — Szövege a következő:

1. Panditur coeli atrium, Alleluja,
Mittitur medius trium mundo. Alleluja.
2. Volens hic coelos relinquit, Alleluja.
Salvus homo ut sit, inquit, Veni. Alleluja.
3. Ecce virgo capit eum, Alleluja.
Claudit in utero Deum verum. Alleluja.
4. Rex coelorum flet in foeno, Alleluja.
In praesepio obsceno vagit. Alleluja.

5. Non agnoscunt hunc Judaei, Alleluja.
Quod esset Filius Dei veri. Alleluja.
6. Asinus et bos adorant, Alleluja.
Quem homines non honorant Deum. Alleluja.
7. Tharsis et insulae reges, Alleluja.
Donis plenos portant greges huic. Alleluja.
8. Virgo mitis nixa Deum, Alleluja.
Vili panno tegit eum, fovens. Alleluja.
9. Stellā duce magos videt, Alleluja.
Regum donis rex arridet puer, Alleluja.
10. In thure notatur Deus, Alleluja.
Quod sit rex, est signum ejus aurum. Alleluja.
11. Natus homo, mundi bono, Alleluja.
Verus est, hoc myrrhae dono patet. Alleluja.
12. Bos agnoscit creatorem, Alleluja.
Asinus mundi satorem timet. Alleluja.
13. En hyemali tempore, Alleluja.
Artus trepidant frigore hujus. Alleluja.
14. Te coeli rex, te domine, Alleluja.
Quis prostravit in stramine duro? Alleluja.
15. Linquens coeli palatia, Alleluja.
Quaeris pia solatia matris. Alleluja.
16. Ergone coelos deseris, Alleluja.
Ut subvenires miseris nobis. Alleluja.
17. Huc cor, oculos vertite, Alleluja.
Cuncti nascentem cernite Deum. Alleluja.
18. Ejus canamus gloriam, Alleluja.
Et laudem multifariam demus. Alleluja.
19. Mi Jesu dulcis bellule, Alleluja.
Dormi, nate tenellule Deus. Alleluja.
20. Qui finem non dant saecula, Alleluja.
Per infinita saecula regnes, Alleluja. Amen.

Versforma: 8–4–8–6 (a–b–a–b); a 2. sor, amely egyben refrén, ismétléssel nyolc szótagosnak is tekinthető.

Dallama: RMDT II, 67. sz.

20 Tarsis, s' szigetek királyit — Utalás a 71. zsoltár 10–11. versére, amely a vízkereszti zsolzma antifónái között szerepel: Reges Tarsis et insulae munera offerent: reges Arabum, et Saba dona adducent; Káldi György fordításában: A' Társis és a' sziget királyi ajándékokat mutatnak-bé: az Arábiaiak és a' Sába királyi ajándékokat hoznak.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 35. — Cím és nótajelzés: *Mas Ének. Redemptor orbis natus est. Vide fol. 35. Idem Vngaricè. Nota eadem.* [A lapszálon:] *Vj Ének.*

Karácsonyi ének, a *Redemptor orbis natus est* kezdetű cantio hú fordítása. A latin ének, amely a XVI. századi német és cseh gyűjteményekből ismert (BÄUMKER I, 412; CHEVALIER 17074), megvan a *Cantus catholici* első kiadásában (1651, 35); erre utal az idézett feliratban a Turóci cantionale ismeretlen szerkesztője is. Két másik magyar fordítása a kassai *Cantus catholici*-ben (1674, 129) *Világ teremtő született* kezdettel (143. sz.) és Kájoni János *Cantionale catholicum*-ában (1676, 74) *Világ váltója születik* kezdettel (144. sz.) található. Az itt közölt fordítás ismeretlen szerzője feltehetően a *Cantus catholici* első kiadásából az alábbi kottával is ellátott latin szöveget használta:

Alius.

1. Redemptor orbis natus est,
MARIA Virgo Mater est.
O per beatum nuntium,
O dulce cordis gaudium.
Alleluja, Alleluja.
2. Hanc diem fecit Dominus,
Qua nos invisit servulos
O per beatum etc.
3. Jam radix Jesse floruit,
Et Virgo fructum protulit.
O per beatum etc.
4. Foecunda partum edidit,
Et Virgo Mater permanet.
O per beatum etc.
5. In coelis cantant Angeli,
In terris Adae filii.
O per beatum etc.
6. Pastores laeti affluunt,
Magique currunt ocuis.
O per beatum etc.
7. Resultat Lymbus jubilo,
Quod Christus orbi natus est.
O per beatum etc.
8. Praecursor ejus omnibus
Salutem certam nuntiat.
O per beatum etc.
9. Sit Trinitati gloria,
Per quam haec nobis gratia.
O per beatum etc.

10. Tibique dulcis JESULE,
Sit laus cum Matre Virgine.
O per beatum nuntium,
O dulce cordis gaudium.
Alleluja, Alleluja.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b–c); az 5. sor 4/4 osztású belső rímmel; a 3–5. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 160/I. sz.

16 Atyák Lymbusa — lásd 73. sz. 20. sor jz.

18 Hopmestere — Keresztelő Szent János előfutára, útkészítője volt Krisztusnak.

109.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 33. — Cím: *Más Ének.* [A lapszálon:] *Vj Enek.* — Dallamát is közli.

Karácsonyi ének, a *Radostná nowina Poslysstež gy, Stary, také Mlaby* kezdetű ének fordítása. Az eredeti szöveget az ismeretlen fordító Szőlősy Benedek kottás, szlovákok részére szerkesztett gyűjteményéből (Cantus catholici. Pýsně katolické. Kassa 1655, 38) vette. Szövege a következő:

Gina.

1. Radostná nowina, Poslysstez gy, Stary, také Mlaby.
Která se zwěstuge, A wssem ohlasuge, yasnú twáry. :/:
2. Slawný, a weliký, skutek Božý, zgewil se na zemy.
W-prediwnem spogený; O němž vloženo bylo w-Nebj. :/:
3. Syn Božý gedíný, z-múle Otce, W-Lidskem prirozený.
Ráčil, se zňýžiti, Nam podobným byti, zde na Zemi. :/:
4. Geiž Panna počala z-múle Božý, Skrz Ducha Swatého.
To Angel zwěstowal, Když Jozeff spitowal, wúli geho. :/:
5. Nebog se Jozeffe wzýli Pannú, Mužj sprawedliwý.
Neb Syna porodý, kterýž wyswobody, Lid swúg wérny. :/:
6. Jozeff tak včinił, w-swé tichostj: Dal Angelu mýsto.
Tak Panna spaňila, Krysta porodila, węc gest gistá. :/:
7. Radúg se Krestiane, w-tom tituli. Krystus se narodil.
A tak íe hryssneho; sobe kupeného, z-nowu zrodil. :/:
8. Měgtež radost nowu, ženj, Mužj, Mladency, y Panny.
Wssem se wám narodil, Gežjss Pán z-žiwota čistě Panny. :/:
9. Toho Narozeňý gsú Swědkowé, Nebesstý Angele.
Rietýž se spolčily, z-Paskússki w-tú chwýli: tžkuce smele. :/:
10. Nebogtež se ňýňj Pastússkowé, Wěgtež potesseňý.
Panna porodila, w-geslech položila, wssech spaseňý. :/:

11. Rdož Bohu slůžite, Rečež spolu wssychny, Alleluja.
Spas nás Kryste milý, Násš Emmanueli, Alleluja. :/
Amen.

Versforma: 16–16 (a–a); a sorok osztása 6/4/6 és 6/6/4.
Dallama: RMDT II, 166/II. sz.

110.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 117. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Gratulare, Nótájára. fol. 86.*
Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 88).

Karácsonyi énekes könyörgés Szűz Máriához, Magyarország régi szószólójához. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 15–15–13–10 (a–b–c–d); a sorok osztása 10/5, 7/6 és 5/5 belső rímmel.
Dallama: RMDT II, 256/I. sz.

111.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 37. — Dallamát is közli.

Karácsonyi dal, az *Omnis mundus iucundetur, nato Salvatore* kezdetű XIV. századi németországi eredetű cantio fordítása (vö. BÄUMKER I, 307; CHEVALIER 14133 és Suppl.V, 296). Megtalálható kottával a szlovák *Cantus catholici*-ben (1655, 60) és a magyar *Cantus catholici* második kiadásában (1675, 285), továbbá csak a szövege *Rotula V.* címmel Kájoninál (1676, 69) a karácsonyi énekfüzérben (e füzérről: 80. sz. jz.). Szövege a következő:

Omnis mundus iucundetur nato Salvatore,
Casta Mater quem concepit Gabrielis ore,
Sonoris vocibus, sinceris mentibus,
Gaudeamus, et laetemur hodie,
Christus natus de Maria Virgine,
Gaudeamus, et laetemur itaque.

Versforma: 14–14–12–11–11–11 (a–a–b–b–b–b).
Dallama: RMDT II, 272. sz.

112.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 29–30. — Nótajelzés: *Nota. Jer dicsirjük è maj napon etc.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 57–8. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Jer dicsirjük ez máj-napon etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 67). — Kéziratos másolata: *Vépi ék.* (1725–68, 94).

Karácsonyi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–13–13 (a–a–a); a sorok 4/4/5 osztásúak. A dallamminta szótagszáma 14–14–13, ezért helyenként a 13-as és 14-es sorok ebben az énekben is váltakoznak.

Dallama: RMDT I, 66. sz.

2–3 gyermek születek, fiú adaték — utalás Izaiás próféta szavaira (9, 6), amely a karácsonyi ünnepi mise bevezető éneke (introitus): Mert KISDED SZÜLETETT nékünk, és Fiú ádatott nékünk, és annak fejedelemsége az ő vállán vagon: és hívatatik az ő neve Chodálatosnak, tanáts-adónak, Istennek, erősnek, a' következendő idő attyának, békesség-fejedelmének.

4 egi madarak — az evangélium szavai szerint (Mt 8, 20) Jézus önmagáról mondotta: És monda néki Jézus: A' rókáknak lyukok vagyon, és az égi madaraknak fészkek: az ember fiának pedig nincz a' hová fejét hajtsa.

19 Esaiás szent propheta öröm mondása — ld. 2–3. sor jz.

113.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 101a–b. — Nótajelzés: *Ad notam En nagy vigasságos.*

Az angyal karácsonyi éneke. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–12–6–12 (a–a–b–b); ez a forma a dallammintából is következik (RMKT XVII/7, 195. sz.), amelyre ugyancsak ez a képlet illik.

Dallama: RMDT II, 121/I. sz.

114.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 108a–b. — Nótajelzés: *Ad notam Gyz szlunce zwesdi wisto radugmese etc.*

Karácsonyi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–13–13 (a–a–a); olykor hibás sorvégekkel.

A nótajelzésben szereplő dallamot PAPP GÉZA (RMDT II, 163. 1.) azonosította Jiří Třanowský *Cithara Sanctorum* című nyomtatott gyűjteményéből (1636, 44); dallam közölve: BURLAS – FIŠER – HOŘEŠ 273.

115.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 107–8. — Cím és nótajelzés: *Magyar: Azon NOTARA.* Előtte a latinja dallammal.

Kézirat másolata: *Vépi ék.* (1725–68, 78).

Karácsonyi ének, a *Beata immaculata, Virgo puerpera* kezdetű, Szűz Máriát dicsőítő cantio (CHEVALIER 2332) fordítása. Korábbi magyar fordítása a *Cantus catholici* első kiadásában (1651, 29) *Szeplőtelen Szűz Maria, Istennek szent anyja* kezdettel található; ugyanitt a latin eredeti is megvan. Lásd RMKT XVII/7, 197. sz., jegyzetben a latin cantio szövege, amely Kájoni János *Cantionale catholicum*-ba (1676, 46) is átkerült.

Versforma: 14–14–16 (a–a–b); a tizenhatos sorok 8/8 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 186. sz.

116.

Nyomtatott kiadásai:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 84. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: O Stellula, Maria fulgida, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1718, 50).

Cantus catholici. Kassa 1674, 53. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Ad Notam, O STELULA. fol. 6.* Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: [*Szólósy Benedek:*] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 51; kiad. MIR 39, 79), *Vépi ék.* (1725–68, 69), *Zirci-ék.* (1751–66, 22a), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 26).

Karácsonyi ének, betlehemi bölcsődal. Forrása, szerzője ismeretlen. A szövegellérések azt mutatják, hogy Kájoni és az 1674-i *Cantus catholici* szerkesztője az éneket egymástól függetlenül kézirat hagyományból vehették; az eredetihez Kájoni szövege áll közelebb.

Versforma: 10–10–8–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 101/I. sz. — Népi változatát közölte: DOMOKOS 1979, 312. és 1257. 1.

117.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 88. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Azon Nótára* [utalás az előtte lévő *Gratulare virgo singulari privilegio* kezdetű kottás cantio dallamára].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 38), *Vépi ék.* (1725–68, 54), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 93), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 65), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 29), *Bozóki Mihály kéziratos énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 48).

Karácsonyi ének a betlehemi jászol előtt. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 15–15–13–10 (a–a–b–b); a tizenhármassorok 7/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 256. sz.

118.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 97–8. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Azon Nótára* [utalás az előtte lévő *Gyermek szent szüztől születék* kezdetű kottás ének dallamára; ld. 91. sz.] — [A szöveg után ez a megjegyzés olvasható:] *NB. Ezen Enekek, Más Nótára-is ki-mennek: úgy mint, fol. 43.* [= Dicsőség menyben Istennek, 66. sz. kottás] és 36 [= Idvözitönk Anya Szent Szüz, 55. sz. kottás].

Kéziratos másolata: *Vépi ék.* (1725–68, 48).

Karácsonyi ének a betlehemi jászolnál. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 76. sz.; az alternatív nótajelzés dallamai: uo. 84/I. sz. és 75/I. sz.

119.

Nyomatott kiadásai:

Cantus catholici. Kassa 1674, 83–4. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *O! Stellula, Nótájára. fol. 6.*

[Szőlősy Benedek:] **Cantus catholici.** Nagyszombat 1675, 283–4. Kiad. MIR 39, 59–60. — Cím és nótajelzés: *ALIUS. O Angeli citò accurrite etc. pag 50. MAGYARÚL. Azon Nótára.* [A latin énekre való utalás nem forrást, hanem dallamot jelöl!]

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 65), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 29).

Karácsonyi ének a betlehemi jászolnál. Forrása, szerzője ismeretlen. Az 1675-i *Cantus catholici* szövege két versszakkal rövidebb. A két időben közeli nyomtatott forrás szövegének eltérései arra vallanak, hogy a szerkesztők egymástól függetlenül, feltehetően kéziratos forrásból merítettek.

Versforma: 10–10–8–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 101/I. sz.

120.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 61–2. — Cím: *MAS.* — Dallamát is közli.

Megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 59), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 82).

Karácsonyi választós ének a betlehemi jászolnál. Forrása ismeretlen. A névtelen szerző a versszakok 1. és 3. sorában litánia szerűen ismételt *Oh Jesus* szavakkal főként a latin Mária-énekekben szokásos középkori költői szerkesztési módot elevenítette fel. Lásd még: RMKT XVII/7, 206. sz. — Az énekeskönyv szerkesztője az ének szövegét más refrénnel újesztendei énekeknek is alkalmazta. Az erre vonatkozó megjegyzés a könyv 142. lapján, az *Istennek báránya édes Jézus* kezdetű újévi Agnus-trópus végén (vö. 151. sz.) olvasható: *A' mely Karácsoni Enekeknek mindenik versei csak egy formán végeződnek, azokat könnyű alkalmaztatni az új esztendőre. Példának okáért keresd-fel fol 61. Oh Jesus,*

szűzen született szép rósa szál: Ennek mindenik verse így végeződik; Oh Jesusom, szent jegyesem, légy jelen én szívemben drága kedvesem: Ez helyett, új esztendőre így ejtsed; Oh Jesusunk, szent orvosunk, légy jelen új esztendőben mi igyünkben.

Versforma: 12–12–8–12 (a–a–b–b); a 3–4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 123. sz. — Szövegét és dallamát idézi SZABOLCSI, MZK 47. 1.

121.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Canticale catholicum. Csík 1676, 86. — Cím és nótajelzés: *MAS. Exultet et laetetur. Nota eadem.* — Előtte a latin eredeti szövege.

Karácsonyi ének a bellehemi jászolnál, az *Exultet et laetetur* kezdetű cantio parafrázisa. A latin minta csak magyar forrásokból ismeretes; megvan a *Cantus catholici* első (1651, 36) és második (1675, 36) kiadásában, a kassai *Cantus catholiciben* (1674, 54) és Kájoninál. A himnológiai irodalom DANKÓ nyomán (*Vetus Hymnarium* 324) Kájonit idézi (CHEVALIER 26404). Szövege a *Cantus catholici* első kiadása (1651, 36) nyomán a következő:

1. Exultet et laetetur,
Totusque jucundetur,
Mundus tuo natali.
O Jesule mi, o pupule mi.
2. Plaudat die beata,
Dum coelitus citata,
Manu sonant choraules.
O Jesule etc.
3. Tristes silete cantus;
Non vult habere planctus,
Salvator orbis natus.
O Jesule etc.
4. Alauda lirlirando,
Passerque circitando,
Natale pangant carmen.
O Jesule etc.
5. Dulcos mei sodales,
Adeste commensales,
Ad nuptias regales.
O Jesule etc.
6. Eja angelo credentes,
Stellam ducem sequentes,
Regem novum quaeramus.
O Jesule etc.
7. Quid tam diu moramur,
Pastoribus jungamur.
In Bethlchem pergamus.
O Jesule etc.
8. Praesepe circumdemus,
Et voculas aptemus,
Simulque cantilemus.
O Jesule etc.

9. Infantulo, novello,
Pulchellulo, tenello,
Psallamus omnes, omnes.
O Jesule etc.
10. Pro fasciis, cunisque,
Stratis, crepudiisque,
Cor molle praeparemus.
O Jesule etc.
11. Sat est, sat est, cessemus,
Dum blandulum videmus,
Jam somnulum venire.
O Jesule etc.
12. Eamus hinc ad claustra,
Jam bina nutant astra,
Dicamus omnes dormi.
O Jesule mi, o pupule mi.

A *Pécsi-ék.* azonos kezdetű éneke (122. sz.) ugyancsak az *Exultet et laetatur* fordítása; Kájonitól eltér, rövidebb.

Versforma: 7-7-7-8 (a-a-a-b); a 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 155/f. sz. — A *Cantus catholici* első kiadásában (1651, 36), valamint a későbbi kiadásokban és Kájoninál a négy soros strófák képlete: 7-7-7-10; a kassai *Cantus catholicus*-ben (1674, 54) a versszakok ötsorosak: 7-7-7-10. Ezeknél a nótajelzésben a *Dum virgo vagientem* és magyar megfelelője: *Midőn a Szűz magzaját* szerepel, aminek versformája: 7-7-7-7-11. A dallamot a fordításra tehát módosítással alkalmazták.

122.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 103a-b.

Karácsonyi ének a betlehemi jászolnál, az *Exultet et laetatur* kezdetű cantio rövidített fordítása. A mintáról és a Kájoni János énekeskönyvében lévő fordításáról lásd 121. sz. jz. A névtelen fordító a latin minta 4. és 10. strófáját elhagyta.

Versforma: 7-7-7-8 (a-a-b-c); a 4. sor refrén.

Dallamáról ld. 121. sz. jz.

123.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 91. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Dum virgo Vagientem, Nótájára. fol. 53.*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje 42, var), *Szoszna Demeter-ék.* (1714-5, 167), *Vépi ék.* (1725-68, 83).

Karácsonyi ének a betlehemi jászolnál. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 14-14-11-11 (a-b-c-c); az első két sor 7/7 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 155/f. sz.

Nyomtatott kiadása:

[Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici*. Nagyszombat 1675, 284–5. Kiad. MIR 39, 60–1. — Cím: *ALIUS*. — Nótajelzés: *Nota: O Pastores etc. fol. 51*.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Vépi ék.* (1725–68, 58), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 66 kottás), *Szakolczai István-ék.* (1762, 63b–65a, 73. sz.), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kódtás énekes könyv* (Vác 1797, 130), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 97).

A betlehemi pásztorok éneke. Karácsony éjjel a pásztorok miséjére, betlehemes játékokhoz vagy kántáláshoz alkalmas népének. A jászolban szalmán fázó kis Jézus motívuma olykor azonos szókapcsolatokkal felismerhető a *Csordapásztorok midőn Betlehemben* kezdetű betlehemes ének népi változataiban (MNT II 48–I., 408., 417–419., 426. sz.; vö. RMKT XVII/7, 222. sz.).

Versforma: 14–14–13–13 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 241. és 256/IV. sz.

1 Betlehembe — Betlemben (az egyébként végig hibátlan 4/5/5 osztású sor szótagszámának megfelelően).

125/I.

Nyomtatott kiadásai:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 93. — Cím és nótajelzés: *Laetare Virgo Israel. NOTA EADEM* [utalás az előtte lévő latin minta nótajelzésére: *NOTA: O GLORIOSA DOMINA, ETC.*]. — Megvan a második kiadásban is (1719, 55).

Cantus catholici. Kassa 1674, 105–6. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Azon Nótára* [Az előtte lévő latin eredetire utal. Alternatív nótajelzés az énekeskönyv 130. lapján, a *Világ teremto született szövege* után: *Ezen nótára más öt ének-is ki-mégyen, ugy mint; fol. 102. etc., vö. 143. sz.*].

Szövege megtalálható még: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 44 var), *Vépi ék.* (1725–68, 80).

Szűz Máriát dicséző karácsonyi ének, a *Laetare virgo Israel* kezdetű cantio fordítása. A latin eredeti csak magyarországi forrásokból ismeretes; a himnológiai irodalomba is DANKÓ JÓZSEF említése nyomán (*Vetus hymnarium* 324) és Kájoni énekeskönyvére hivatkozva került be (CHEVALIER 28876). A latin vers a *Cantus catholici* első kiadásában (1651, 40) ötsoros, és minden strófa *Alleluja, Alleluja*-val végződik; ez a sor Kájoninál elmaradt. Szövege Kájoni nyomán a következő:

1. *Laetare virgo Israel,*
Qua natus est Emmanuel.
Quae eras ante filia,
Nunc matris habes gaudia.
2. *Laetare dum te Gabriel,*
Salutat florem Israel.
Foecunda numen recipis,
Et virgo Christum concipis.
3. *Laetare dum Bethlemicis,*
Excluderis ab incolis.
Fers nobis magnum gaudium,
Dum virgo paris filium.
4. *Laetare ad praesepia,*
Tres ducunt magos sidera.
Qui suas opes ingerunt,
Aurum, thus, myrrham offerunt.

5. Lactare ab exilio,
 Dum stas in solo patrio.
 Lactare templo perditum,
 Cum natum ducis subditum.

A névtelen fordító hűen követte mintáját, és az öt strófát még a szokásos doxológiával is megtoldotta. A kassai *Cantus catholici* strófáinak ötödik sorában olvasható refrén azonos az 1675-i *Cantus catholici* változatával (ld. 125/II. sz.). A kassai *Cantus catholici* szerkesztője az ének szövegét újévre is alkalmazta (vö. 66. sz. jz.).

Szövege *Örvendj áldott Szűz Izrael* kezdősorral (vö. 125/II. sz.), de Kájoni János verziójával van meg a *Cantus catholici* harmadik kiadásában (1703, 42); kiad.: MIR 39, 78. Előtte a latinja is megvan.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 75/l., 158. és 160/l. sz.

2 Ennamuël — Iz 7, 14: Az-okáért az Ur ö-maga ád jelt néktek. Imé egy szűz méhében fogad, és fiat szűl, és a' neve Emmánuelnek hívattatik. — Vö. RMKT XVII/7, 7. sz. 1. sor jz.

11 el-hül — elbámulva, meghökkenne csodálkozik (NySz I, 1528).

125/II.

Nyomtatott kiadása:

[Szülősy Benedek:] *Cantus catholici*. Nagyszombat 1675, 283. Kiad. MIR 39, 59. — Cím és nótajelzés: *ALIUS. Laetare Virgo Israël etc. pag. 40. MAGYARÚL. Ad Notam: O Gratiose JESU-le etc. pag. 39.* — A latin eredeti uo. 39.

Szűz Máriát dicséző karácsonyi ének, a *Laetare virgo Israel* kezdetű cantio fordítása. Másik változata: 125/I. sz.; ugyanott a jegyzetben a latin eredeti kiadása.

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–b–b–c); az ötödik sor refrén.

Dallama: ld. 125/I. sz.

126.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 47. — Nótajelzés: *Ad Notam, Angyalok etc. fol. 33.* — A latin mintája az ének után található ugyanazon a lapon.

Szövege megvan még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 34).

A bethlehemi pásztorok éneke, a *Cito surgite et currite pastores* kezdetű cantio részleges fordítása. A nyolc versszakból álló latin eredeti a himnológiai irodalomban ismeretlen és csak a kassai *Cantus catholici*-ben található. — Szövege a következő:

1. Cito surgite et currite pastores,
 Salvator jam est natus,
 In Bethlehem Judae visibilis datus.
 Videte stabulo jacentem,
 Coelo quondam tonantem:
 Messiam hunc agnoscite,
 Vitam ab eo poscite.
2. Cito surgite et currite pastores,
 Messiam adorate,
 Et cultum humillimo pectore date.
 Hic est qui sydera creavit,
 Et orbem fabricavit:
 Adeste curvo poplite,
 Deum hunc verum colite.

3. Cito surgite et currite pastores,
 Mirabile cernitis,
 Supremus in astris nunc haeret vepretis.
 Cui mundi machina incumbit,
 Praesepio recumbit:
 Cubile vile framen est,
 Cui thronus, coeli culmen est.
4. Cito surgite et currite pastores,
 Fovete frigescentem,
 In pervia Boreae caula jacentem.
 Urbis est aedibus exclusus,
 A quo mundus est cusus:
 Qui coelo cunctos advocat,
 Hunc mundus foras elocat.
5. Cito surgite et currite pastores,
 Custodes prius gregis,
 Nunc eritis aulici maximi regis.
 Unus in stabulo misellus
 Ephaeus est asellus:
 Rex noscitur a bosculo,
 Ignotus sonti populo.
6. Cito surgite et currite pastores,
 Divitiarum fontem,
 In caula videbitis, aureum montem.
 Membra sub laceris tenelli
 Sunt fasciis puelli:
 Qui coelo mittit fulgura,
 Nunc omni caret purpura.
7. Cito surgite et currite pastores,
 Humana latitantem,
 Sub carne conspicite summum Tonantem.
 Sub pannis ruditer consutis,
 Mystera salutis
 Attoniti stupescite,
 Fidelis corde crescite.
8. Cito surgite et currite pastores,
 Nam simplices pastores,
 Praeripiunt numinis nati favores.
 Imbres praesepe divinarum,
 Effundit gratiarum:
 Ah! cito nun accurrite,
 Qui tardant, hos arguite.

Az ismeretlen fordító az első három strófát megközelítő hűséggel adta vissza, a negyedik versszak saját önálló alakítása. Betlehemes játékhöz vagy kántáláshoz is alkalmas népének.

Versforma: 12-7-12-9-7-8-8 (a-b-b-c-c-d-d); az első sor mind a négy strófában azonos.

Dallama: RMDT II, 218. sz. — A formát és dallamot az első sor felszólítását variálva a kassai *Cantus catholici* névtelen szerkesztője *Angyalok ide siessetek Szent Szűzhöz* (16. sz.) kezdettel adventi, *Emberek ide siessetek nagy Úrhoz* (305. sz.) kezdettel oltárizentségi énekhez alkalmazta. Az adventi ének kottás.

127.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 27–9. — Nótajelzés: *Nota. Oh Istennek szent anyja.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 55–6. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Oh Istennek szent anyja, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 66).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 57; kiad. MIR 39, 85), *Écsi-ék.* (1700–25, 286), *Vépi ék.* (1725–68, 84), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 32a; címe: Pastorella).

A betlehemi pásztorok éneke. Forrása, szerzője ismeretlen. Betlehemes játéokban és kántálásban továbbélő népzenei változatai: MNT II, 622. sz. jz. (1145–6.1.); 624. sz.

Versforma: 13–13 (a–a).

Dallama: RMDT II, 45/b. sz.

9 Rabságtoknak — a bűnben való rabság.

16 bűnöd faggattya — a régiségben jelentése lehord, leszid (NySz I, 756–7).

25 és 28 miért — a helyes szótagszám érdekében egyszótagos (mért).

37 Szent angyaltól üdvözlet Jესvs palotája — Szűz Mária gyakori díszítő jelzője: palota. ház, hajlék. Vö. 388. sz. 50. sor.

128.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 32–4. A versfőkben: *STÖPHIANUS SZABO.* — Nótajelzés:

Ad notam. Jer dicsirjük ez maj napon.

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 65–6. A versfők mint az előbbi forrásban. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Jer dicsirjük ez máj-napon etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 42).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 53; kiad. MIR 39, 81), *Écsi-ék.* (1700–25, 174), *Vépi ék.* (1725–68, 64), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 67 kottás), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 129).

Karácsonyi ének. Szabó Istvánról, aki nevét a versfökhöz rejtette és aki feltehetően az ének szerzője volt, közelebbit nem tudunk. A *Csiksobotfalvi kéziratban* Kájoni a szerzői szöveget feltehetően változtatás nélkül másolta. Az akrosztichon harmadik betűjének romlása helyesírási eredetű; itt a mintaszövegben *Eörüly* lehetett. A nyomtatott *Cationaleban* a szöveg három helyen módosult; így a 38. sor népdalra emlékeztető lírai virág-hasonlatait Kájoni a Szűz Máriáról vallott keresztény tanításnak inkább megfelelő sorral helyettesítette. — Kájoni akrosztichonos énekeiről: 21. sz. jz.

Versforma: 13–14–13 (a–a–a).

Dallama: RMDT I, 66. sz. — Népi változatát közölte: DOMOKOS 1979, 275, 1256.

16 és 37 Aronnak — lásd 25. sz. 17. sor jz.

129.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 81–2. — Cím: *MAS.* — Utána a latin minta. — Nótajelzés: *Kedvessen tekénts ráánk, Nótájára. fol. 20. (33. sz.).*

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 79), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 28).

Karácsonyi felelgetős bölcsődal, a *Mater canit nato* kezdetű cantio szabad parafrázisa. A latin minta a himnológiai irodalomban ismeretlen és csak a kassai *Cantus catholicusban* található. Kiad. — Szövege a következő:

1. Mater canit nato, Deo incarnato:
Dormi, dormi, dormi, dormi.
Somnum provocando, geminat cantando:
Dormi, dormi, dormi, dormi.
2. Nate mi mellite, saccharo condite:
Dormi
Vita meae vitae, Tibi canto rite:
Dormi
3. Quamvis haud amoeno, Te locavi foeno:
Dormi
Sic tristes fortunas, Tu nobis amoenas:
Dormi
4. Sit licet enormis Lectus, et informis:
Dormi ...
Sic tu quietabis, quos foeno locabis:
Dormi
5. Rosula formosa, Genna pretiosa:
Dormi
Phoebe mi serene, Jesu flos emoene:
Dormi
6. Puer o! Divine, Coeli rosmarine:
Dormi
Per tuso odores Cuncti vivunt flores:
Dormi
7. Puer o! mellite, Deus infinite:
Dormi ...
Tibi cedunt bella, Tibi pluunt mella:
Dormi
8. Venias vocate, somnule beate:
Dormi Jesu, dormi Jesu.
Ecce jam gemelli, Nictitant ocelli:
Dormi Jesu, dormi Jesu.
9. Jesus obdormiscit; vae qui turbans hiscit:
Dormi Jesu, dormi Jesu.
Absit vox molesta, Culpa immodesta:
Dormi Jesu, dormi Jesu.
10. Dormit vigilando, vigil dormitando:
Dormi Jesu, dormi Jesu.
Sis nostrum levamen, Dulce Jesu stramen:
Amen, Amen, Amen, Amen.

Versforma: 12–8–12–8 (a–b–c–b); a 12-es sorok 6/6 osztásúak belső rímmel; a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 179. sz.

130/I.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 85. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Jesu Salvator, mundi etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 51).

Szövege megtalálható még: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 52; kiad. MIR 39, 80), *Vépi ék.* (1725–68, 68).

Karácsonyi felelgetős ének a betlehemi jászol előtt. Forrása, szerzője ismeretlen. Betlehemes játékok kedvelt betétje; vö. PAPP GÉZA: Egy karácsonyi énekünk életrajzához. Énekszó 1946, 75. sz. Továbbélő népzenei változatai: MNT II, 402–404. sz. — Vö. 130/II. sz.

Versforma: 10–6–10–5 (a–b–c–d); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel; a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 174/I. sz.

130/II.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 60–61. — Nótajelzés: *Ennek Nótája, AZ IDŐ EL-JÖT. fol. 21.* (20. sz.).

Szövege megtalálható még: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 29).

Karácsonyi ének. Az azonos kezdetű, Kájoni János *Cationale catholicum*-ából közölt betlehemes ének (130/I. sz.) átköltése, továbbfejlesztése. A két ének szövege azonban közvetlenül aligha függhetett össze; valószínűleg mindkettő forrása korábbi kéziratot hagyomány volt.

Versforma: 10–9–10–9–8–8–10 (a–a–b–b–c–c–c); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 243. sz.

131/I.

Nyomtatott kiadásai:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 89–90. Latinja uo. 64. — Cím és nótajelzés: *MAS. O puer dilectissime. Azon Nótára.* — A második kiadásból kimaradt.

Cantus catholici. Kassa 1674, 93–5. — Nótajelzés: *AZON NOTARA.* — Előtte a latinja dallamával.

Karácsonyi könyörgő ének a betlehemi kised előtt; az *O puer dilectissime tu moves pectora* kezdetű cantio fordítása. A latin mintát a nemzetközi szakirodalom DANKÓ JÓZSEF (*Vetus hymnarium* 324) idézete nyomán Kájoni János énekeskönyvére utalva említi (CHEVALIER 30855). A cantio és dallama német eredetű, legkorábbi előfordulása 1655-ből egy prágai német énekeskönyvből ismeretes (BÄUMKER I, 159). A hazai források közül megvan már a *Cantus catholici* első kiadásában (1651, 267) és a szlovák *Cantus catholicibus* is (1655, 74). Ugyanez a szöveg kevés változtatással megtalálható még a kassai *Cantus Catholicibus* is (1674, 92). Szövege a *Cantus catholici* első kiadásában a következő:

Ad eundem [= AD JESULUM].

1. Ő Puer dilectissime tu moves pectora:

Ő Jesule chare ut sydera clare,
Ő Parvule nate plus millies grate
Tu moves pectora, tu moves pectora.

2. Si tua spectem lumina haec dico astra sunt,

Ex quibus amoena cum luce serena,
Quot fulmina jacis tot vulnera facis,
Vivit qui tangitur? vivit qui tangitur?

3. Os tuum merus hortulus, ah in hoc hortulo:
 Ô quam generosae sunt labia rosae,
 Ex illis per illas sermonem distillas
 Plusquam rosaceum, plusquam rosaceum.
4. Vel mundum omnem tollito, tu mihi mundus es:
 Tu dignus amari, tu scitus jocari,
 Tu pectore raptu et animo capto
 Me totum vendicas, me totum vendicas.
5. Tibi ô JESU dedico jam dudum Cor meum:
 Si totum comburis jam tui est juris,
 Hoc unicum spirat ut tuum acquirat
 Votis altissimis, votis altissimis.
6. Ocelle mi, Dilecte mi, quid nisi nutrio,
 Incendium grave, sed blandum et suave,
 Si expetis lectum, en porrigo tectum
 In centro pectoris, in centro pectoris.
7. Nunquid jam dilectissime, sic rectè canitur:
 Ô JESULE blande, ô Puer amande,
 Ô Pusio decens, Infantule recens
 Tu moves pectora, tu moves pectora.

A névtelen fordító mintáját tartalomban követte, az eredeti négy soros stórfákat azonban a dallam ismétlésével ötsorossá alakította. A fordítás három változatban ismeretes; mindháromban sok a közös sor, kifejezés. A legegyszerűbb és legvilágosabb Kájonié. A kassai *Cantus catholici* verziója lényegében Kájoni szövegének barokk szóvirágokkal megtűzdelt változata. A harmadik a *Cantus catholici* 1675-i kiadásában (131/II. sz.) további alakítás eredménye.

Versforma: 14–14–12–12–12 (a–a–b–c–d); a tizenkettes sorok 6/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 252/I. sz.

131/II.

Nyomatott kiadása:

[Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici*. Nagyszombat 1675, 280–1. Kiad. MIR 39, 56. — Cím: *ALIUS. O Puer dilectissime, tu moves pectora etc. pag. 55. MAGYARÚL.* [A latin eredeti az énekeskönyv 55. lapján.] — Dallamát is közli.

Karácsonyi ének, az *O puer dilectissime tu moves pectora* kezdetű cantio fordítása. Szövege egy korábbi változatnak (vö. 131/I. sz.) barokk ízlés szerinti átalakítása.

A latin minta szövege az előbbi ének jegyzetében; ugyanott lásd a versformára és dallamra vonatkozó megjegyzést.

132.

Kézirata:

Petri András-ék. 1663–68 (a Réti János által másolt részben), 100a–b. — Nótajelzés: *N. Eadem.*

Karácsonyi ének a betlehemi kisdedhez, a *Cor tibi Iesu offero, o cordis sponsule* kezdetű cantio fordítása. A németországi eredetű latin vers és dallama legkorábban 1633-ból ismeretes (BÄUMKER II, 150., vö. I, 139., 170., III, 90); a himnológiai szakirodalom DANKÓ JÓZSEF (*Vetus hymnarium* 323) nyomán Kájoni János énekeskönyvére utalva említi (CHEVALIER 24986). A hazai források közül

megvan a *Cantus catholici* kiadásában (1651, 37; 1675, 135; 1703, 192; mindegyik dallammal) és Kájoni első kiadásában (1676, 87). A kassai *Cantus catholici* (1674, 62) szerkesztője a latin éneket átstilizálta és a dallamot is közölte. Szövege a *Cantus catholici* első kiadásából (vö. MIR 35, 53–4) a következő:

Alius.

1. Cor tibi JESV offero, o cordis sponsule,
Et tota mente dedico, mi suavis parvule.
R. Amore tui ardeat, totumque in te transeat,
O mi beate pupule, pulchelle JESVLE.
2. Amore cor accenditur, o ardens JESVLE,
Liquescit, et dissolvitur amande parvule.
R. Urit dolor in viscere, urit amor in pectore:
Nudum te quando video, Matris in gremio.
3. Quid fecit? ut eligeres pro coelo stabula;
Amoris haec audaculi sunt stratagemata.
R. O Amor, o quam fortis es, ut coelo DEVM traheres;
Ah flectere gemmeolis parvi lachrymulis.
4. O Sol, o spes, o uni cum mentis solatium?
Quantum amoris patior, tui incendium.
R. Non capio tot flammulas, quis mihi pectus ustulas;
Ardebo dum in tennes, dissolver cineres.
5. Plus millies te diligo, o blande JESVLE!
Mori coram praesepio, quam vellem parvule.
R. En cor plenum amoribus, tuis advolvo pedibus,
Tuo mi suavis pusio, include corculo.
6. Non meus sum, sed tuus sum o dulcis parvule,
Ego tuum tu cor meum, habes o JESVLE,
R. Accurre Amor, ultima tibi debetur laurea,
Utrumque cor in unicum liquescat corculum. Amen.

A Réti János által másolt fordítás a mintát követni igyekezett. — A cantionak még három fordítása ismeretes: *Vedd jó néven én szívemet, ó edes Jezusom* (141. sz.), *Vedd magadnak én szívemet, ó edes Jezusom* (142/I. sz.) és *Vedd ajándékul szívemet, ó edes Jezusom* (142/II. sz.) kezdettel. Lehetséges, hogy az ének Réti János fordítása (ld. az énekeskönyvről írt bevezetést).

Versforma: 14–14–16–14 (a–a–b–c); a harmadik sor 8/8, a negyedik 8/6 osztású belső rímmel.

PAPP GÉZA (RMDT II, 233. sz.) a kézirat nótajelzését, amely nem utal meghatározott énekre, azonosította az *Engemet miéért szeretgetsz, oh Édes Istenem* kezdetű oltáriszentségi ének dallamával (vö. 307. sz.).

133.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 46–47. — Cím: *ENEK*. — Nótajelzés: *Ad Notam, Idivő: légy menyei, fol. 24.* (58. sz.).

Uo. 72–73. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Notája, fol. 24.* (58. sz.)

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratgyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 60, var), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 166), *Vépi ék.* (1725–68, 55),

Paksi Márton György-ék. (1760, 74), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 26), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 33a).

Karácsonyi ének a betlehemi kised előtt. Bellehemes játékhöz vagy kántáláshoz alkalmas népének. Forrása ismeretlen.

Versforma: 8–8–12 (a–a–a); a névtelen szerző a nótajelzésben idézett dallamminta formáját mindkét változatban módosította (vö. 58. sz.).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 24/a. sz.

3 Oh Jesus légy sinlésben orvosságunk (a II. szövegváltozatban) — sorvadásban, hágyadásban (NySz II, 1573).

134.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 87. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Nota: Fit porta Christi etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 53).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: [*Szólósy Benedek:*] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 50; kiad. MIR 39, 78), *Magyar Cationale* (XVIII. sz. cleje, 43).

Karácsonyi felelgetős, kántálós népének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–4–8–6 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 67. sz.

135.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 111–2. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Kedvessen tekénts ránk, Nótájára. fol. 20. (33. sz.).*

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 171).

Karácsonyi felelgetős, kántálós népének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–8–12–8 (a–b–c–b); a sorok feleződnek belső rímmel; a 2. és 4. sor refrén.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 179. sz.

136.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 89–90. — Cím: MAS. — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 89 kottás).

Karácsonyi felelgetős, kántálós népének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 7–4–7–4–11–6 (a–b–a–b–c–c); a tizenegyes sor 7/4 osztású belső rímmel; a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 115. sz.

137.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 72. — Cím: ALMA REDEMPTORIS. — Nótajelzés: *Nótája, Idvöz légy drága Szent Szűz. fol. 28.*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. cleje, 63), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 28).

Az *Alma redemptoris mater* kezdetű Mária-antifóna szabadon alakított parafrázisa. Lásd 49. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–13–6–13 (a–b–c–c); a tizenhárom sorok 7/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 121/II. sz.

138.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 57. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Azon Nótára, [= Dum virgo vagientem.]*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 167), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 27).

Az *Alma redemptoris mater* kezdetű Mária-antifóna szabadon alakított parafrázisa. Vö. 49. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 14–14–11–11 (a–b–c–c); a tizennégyes sorok 7/7 osztásúak belső rímmel; a 3. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 155/I. sz.

139.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 106a–b. — A szöveg eleje a kézirat csonkasága miatt hiányzik.

Karácsonyi ének oltáriszentségi vonatkozásokkal. Feltehetően a misén úrfelmutatás után vagy áldozáskor énekelték. Néhány sorában párhuzamos részek figyelhetők meg a *Mennyből jövök most hozzatok* kezdetű XVII. századi protestáns eredetű karácsonyi énekkel, amely az erdélyi katolikus kéziratos hagyományban is megvolt (vö. *Petri András-ék.* 1630–1, 34b; *Kájoni János: Cationale catholicum.* Csík 1676, 54). Az egyezéseket lásd alább az egyes verssorokhoz fűzött jegyzetekben.

Versforma: 13–13 (a–b); a sorok szótagszáma 13–14 között ingadozik; helyenként a 7–6-os osztás és a belső rím is megfigyelhető.

Dallama ismeretlen.

2 Melchizedek áldozáttya — a kenyert és bort áldozó ószövetségi papfejedelem (1 Móz 14, 18–20) Krisztus előképe. Vö. RMKT XVII/7, 147. sz. 1. sor jz.

3 manna — lásd 34. sz. 7. sor jz.

15–16 Jer hatt — Kájoni idézett énekében a 25–26. sor: Jertek hát mi is örvendjünk, A Pásztorokkal bé-mennyünk.

17 Nill szívem — Kájoninál 21–22. sor: Nyily meg szívem lásd-meg jobban Ki fekszik itt a Jaszolban.

19 Oh te kegyes — Kájoninál 45. sor: Oh kedves vendég nálam szállj.

20 Iüi csinály — Kájoninál 43–44. sor: Jövel, csinálj csendes ágyat, Szívemben magadnak házat.

22 Iüi be — Kájoninál 47. sor: Jöj-bé hozzám te szolgálhoz.

23 Magasságban — Kájoninál 53–54. sor: Az mennyei magas Egben, Istennek dicsősség légyen.

140.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 128–9. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 28.*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 385), *Vépi ék.* (1725–68, 83), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 31).

Ének karácsony nyolcadának szentjeiről. Vö. 97. sz. jz. Szent Józsefről a harmadik versszakban emlékezik meg, utalva a Vízkereszt nyolcadában hagyományos Szentcsalád ünnepére. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–13–6–13 (a–b–c–c); a tizenhárom sorok 7/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 121/II. sz.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Petri András-ék. 1663–8 (a Réti János által másolt részben), 93a. — Cím: *DE NATIUITATE DOMJINI NOSTRI JESU CHRISTI*. — Az ének végén: *Finis per me Joannem Cognomjne Retj Ego manente in kiis Aszonigh [?] exarauj in honorem Jesu*.

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 91b–92b.

Pálfi Márton-ék. 1676 előtt, 15b–16a.

Csikcsobottfalvi kézirat. 1675 k., 39–40. — Cím és nótajelzés: *Cor tibi Jesu offero. Nota eadem*. [Utalás a latin eredetire és annak dallamára, amely a kézirat elé kötött *Cantus catholicus*-ben (1651, 37) található].

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 88. — Cím és nótajelzés: *Cor tibi Jesu offero. Nota eadem*. [Az utalást Kájoni átvette a Csikcsobottfalvi kéziratból]. — Megvan a második kiadásban is (1719, 52).

Zemlényi János-ék. 1668, 48b–49b. — Csak az első sor ismeretes.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: [Szólósy Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 38; kiad. MIR 39, 76), *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 49), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 164), *Vépi ék.* (1725–68, 70), *Maracsókó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 120), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 101).

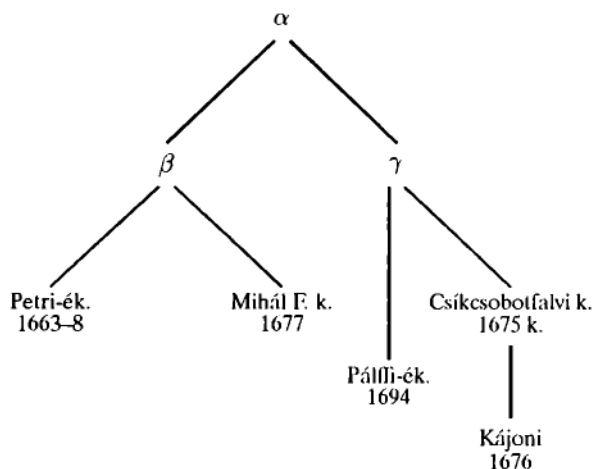
Karácsonyi feleletetős ének a betlehemi kisdédhez, a *Cor tibi Jesu offero, o cordis sponsule* kezdetű cantio szabad parafrázisa. Latin eredetije: 132. sz. jz.

Mivel a fordító forrását szabadon kezelte, az öt szövegváltozat leszármazását a latin alapján megfejtteni nem lehet. Kájoni kézirat verziója és a nyomtatott kiadás a 9. sor első szavától eltekintve azonos; ezt a két változatot Kájoni alakíthatta ki korábbi kézirat szöveg nyomán. Ettől az első három kézirat változat elkülöníthető. A három verzió egymástól is eltér és egyik sem vezethető vissza közös mintára. Közülük az eredetihez a *Petri András-énekeskönyv*-ben Réti János másolata állhat a legközelebb. Ezt bizonyítja a 19. sor, ahol a torzult *uthesissem* olvasható, ami helyett eredetileg *uethessem* lehetett. Ezzel a javítással a 18–19. sor így alakul:

Nisd kj szüuednek kapuiat,
Hogy uethessem buzgo langiat.

A *lángot vetni* kifejezés a régiségben átvitt, költői értelemben érzelmi felindulást, felhevülést, felbuzdulást (inflammo, redardesco, flammigero) is jelentett (NySz II, 518 és II, 1134). Az eredeti szót tehát Réti János vagy hibásan másolta, vagy pedig az előtte lévő forrásban már értelmetlen alakban találta és betű szerint átvette. A többi verzió másolója az elavult költői képet vagy hibásan találta vagy nem értette, és ezért más kifejezéssel akarta pótolni: a két másik kéziratban *érthessem buzgo langiat* ugyancsak homályos értelmű képpel helyettesítették, Kájoni viszont *érezzem buzgó lángját* kifejezéssel javította.

Az öt szövegváltozat családfája így állítható fel:

Versforma: 8-6-8-6-8-8-6 (a-b-a-c-a-a-c-b); a 2., 4. és a 7-8. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 233. sz.

142/I.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 64-5. — Cím: *Azon ENEK Magyarúl*. — Előtte a latin eredeti kottával.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 84), *Szakcsi kántorkönyv* (1788-9, I, 35).

Karácsonyi felelgetős ének a betlehemi kisdédhez, a *Cor tibi Jesu dedico, o cordis sponsule* kezdetű cantio szabad parafrázisa. Az eredeti latin mintáról és fordításairól vö. 132. sz. jz. Az eredeti verset feltehetően a kassai *Cantus catholici* szerkesztője átalakította. A lényegesen eltérő szöveg a következő:

MAS

1. Cor tibi Jesu dedico, O cordis sponsule:
Tamquam coelesti medico, O svavis parvule:
Amore tui langueat, totum cor in te transeat.
O mi beate pupule, pulchelle Jesule.
2. Amore tui uritur, cor meum Jesule;
Liquescit, et dissolvitur, amande parvule:
Dolor viget in viscere, fervet amor in pectore,
Frigentem dum te video Matris in gremio.
3. Quis fecit ut eligeres, pro Coelo stabula;
Utque mi Jesu pergeres ad foeni stragula?
Ô amor, tutam fortis es, ut Coelo Deum traheres:
Ah trahe nos gemmeolis Parvi lachrymulis!
4. O Sol, ô spes! ô unicum vitae solatium!
Amore tui patior cordis incendium:
O ter beatas flammulas, aeterni Regis famulas!
His ardens, vivo Superis; terror sum Inferis.
5. Deum te meum diligo, ô Blande Jesule:
Nil prae te terris eligo, Dulcis mi Sponsule:
En plenum cor amoribus, tuis advolvo foribus;
Tuis me claudio fasciis, indulgens basiis!
6. Ah totus quantus tuus sim, ô dulcis parvule:
Omni momento tecum sim, Here mi Grandule:
Affer ô Amor vinculum, Hero adstringe servulum;
Semper amore ferveam, aeterum serviam.

A kassai *Cantus catholici* 142. lapján a szerkesztő ugyanezt az éneket újjévre is alkalmazta a következő megjegyzéssel: *Vedd magadnak én szívemet etc. fol. 64. új esztendőben, szükséges igyemben.*

Versforma: 8-6-8-6-8-8-14 (a-b-a-b-a-a-b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 233. sz.

142/II.

Nyomatott kiadása:

[Szőlősy Benedek:] **Cantus catholici.** Nagyszombat 1675, 281–2. Kiad. MIR 39, 57–8. — Cím és nótajelzés: *ALIUS. Cor tibi JESV offero etc. ut suprâ pag. 37. MAGYARUL. Azon Nótára.*

Szövege megtalálható még: Szoszna Demeter-ék. (1714–5, 164), Vépi ék. (1725–68, 69).

Karácsonyi ének a betlehemi kisdédhez, a *Cor tibi Jesu offero, o cordis sponsule* kezdetű cantionak a kassai *Cantus catholicus*-ben (1674, 62–3) közölt változata után, és annak magyar fordítása nyomán készült átalakított szabad parafrázis. Vö. 142/I. sz. jz.

Versforma: 14–14–16–14; a négy sorba rendezett versszakok eredeti képlete: 8–6–8–6–8–8–6 (a–b–a–b–c–c–d–d).

Dallama: RMDT II, 233. sz.

143.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 129–30. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Gyermek jelent. Nótájára. fol. 123.*

Válaszos karácsonyi ének, a *Redemptor orbis natus est* kezdetű cantio fordítása. Két másik fordítása Kájoni János *Cantionale catholicum*-ból (1676, 74) *Világ váltója születik* kezdettel (144. sz.) és a *Turóci cantionáléből* (XVII. sz. vége, 35) *Világ Megváltónk nekünk születék* (108. sz.) kezdettel ismeretes. A latin eredeti szövegét lásd 108. sz. jz. A 8. versszaknak a fordításban nincs megfelelője. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–b–b–c); a 3–5. sor refrén. A refrén újesztendei változatát lásd a 66. sz. ének jegyzetében.

Dallama: RMDT II, 160/I. sz. — Az ének végén a dallamnak más szövegre való alkalmazását ajánlja a következő megjegyzés: *Ezen nótára más öt ének-is ki-mégyen, ugy mint; fol. 102. etc.; az énekek között az utolsó: Örvendj ó áldott Izrael* (vö. 125/II. és 66. sz. jz.).

144.

Nyomatott kiadása és kézírata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 74. — Cím: *ALIUS. Redemptor Orbis natus est.* — Nótajelzés: *Nota: O gloriosa Domina.*

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k., 869. — E tizenkét strófás változatnak PAPP GÉZA közlése alapján csak az első sora és a nótajelzése (*O gloriosa Domina*) ismeretes; vö. RMDT II, 160. sz. jz. (552. 1.).

Szövege megvan még: Vépi ék. (1725–68, 86).

Karácsonyi ének, a *Redemptor orbis natus est* kezdetű cantio fordítása. Két másik fordítása a kassai *Cantus catholicus*-ból (1674, 129) *Világ teremtő született* (143. sz.) kezdettel és a *Turóci cantionáléből* (XVII. sz. vége, 35) *Világ Megváltónk nekünk születék* (108. sz.) kezdettel ismeretes. A latin eredeti szövegét lásd 108. sz. jz. Az ismeretlen szerző az ötsoros, refrénes latin strófákat hét négysoros versszakba ültette át.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 75/I. sz.

145.

Kézírata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 32–3. — Cím: *Mas Ének* [A lapszálen:] *Vj Ének.* — Dallamát is közli.

Karácsonyi ének a betlehemi pásztorok és a napkeleti bölcsek látogatásáról, a *Spywagmez*

wssychny wesele kezdetű egyházi ének fordítása. Az eredeti szöveg, amely a XIV. században keletkezett *Quem pastores laudavere* (vö. CHEVALIER 16311; WACKERNAGEL I, 214–5; Kájoni 1676, 71, Rotula XV) kezdetű karácsonyi cantio fordítása, cseh énekeskönyvekből került bele Szőlősy Benedek szlovákok számára szerkesztett gyűjteményébe (Cantus catholici, Pýsně katolické. Kassa 1655, 36). Szövege a következő:

Gina.

1. Spýwagmež wssychny wesele,
Chwalýc swého Spasytele.
GEzu Krysta Narožeňý,
Wssech werných wtsešeňý.
2. Stala se diwna promeňa.
Noc, yako Deň vcinéna.
Mnoztwy Angelůw spywalo.
A radostně plesalo.
3. Pri tom byli Pastýrowe,
Slissýce spywaňý nowé.
Chwala na wýsostéch Bohu.
Na zemi pokog Lidu.
4. Zgewil se gim Angel Páne.
Ržka do Bethlehema gdete,
Tam nagdete krasne Dýte:
On gest Pán po wssem Swéte.
5. Pastyri ssli gsú z-radostj.
Nassli dar z-Božy milostj,
Syna Krále Angelského,
Z-Marygi Marku gehu.
6. Panna Syna porodila,
Gemuž welmi wdečná byla,
Pošesseňý s-ňim magýce,
A Bohu dekugýce.
7. Yasna Hwézda hned gest wyssla.
A pro Kralůw Pohanskych ssła.
Na wědomy dáwagýce,
K-Krystu gich wolagýce.
8. Prissli Králi od wýchodu,
Klaňeři se tomu rodu.
V my se klaňegme gemu,
Yakžto Pánu nassému.
9. Wiz yaké gest gehu Panstwo,
Molek, Oslyk gehu dworstwo.
Perjni, seno, a slama,
Gesličky za postel má.
10. Pohané ho také člii:
Padsse k-Zemi se klaněři.
Darj gemu dawagýce.
Složbu mu skybugýce.

11. Djwný twûg nerozum bude,
Když ňe Howado predegde.
K-tomu Králi Angelskému;
Kichle se utečme k-němu.
12. Nebud Howada hlúpegssy,
Nad Pohana poslednegssý.
Abys ty méň chwálil Krysta.
Gehož nesla Panna čista.
13. Kryste pro twé Narozeňý.
Degž nám hrýchům odpusstený.
AĽ nás nezže wečný plamen,
V choweg Kryste Amen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 79. sz.

146.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 37. — Dallamát is közli.

Karácsonyi bölcsődal, a *Psallite unigenito* kezdetű ének fordítása. A *Turóci cantionalé*ban a latin és a magyar szöveg együtt található. A latin német földön keletkezett (CHEVALIER 15760; BAUMKER I, 141–142); megvan Szőlősy Benedek szlovákok számára szerkesztett énekeskönyvében (Cantus catholici. Pýsně katolické. Kassa 1655, 60) és Kájoni első kiadásában (1676, 70, Rotula IX). A *Turóci cantionale* szövege a következő:

Psallite Vnigenito, Christo, Dei Filio,
Psallite Redemptori Domino
Puerulo jacenti in praesepio.

Kájoni változata:

Psallite unigenito, Christo Dei filio
Psallite, Redemptori Domino
Puerulo jacenti in praesepio.
Pueri psallite, Senes concinite,
Laudem date Domino, cum dulci jubilo.
Psallite unigenito etc.

Versforma: 15–10–12–12–13 (a–a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 236. sz.

ÚJESZTENDŐRE VALÓ ÉNEKEK

Az Újév (Novus Annus, jan. 1.) karácsony nyolcada (Octava Nativitatis Domini), a polgári év első napja. Népi elnevezése: Kiskarácsony. Egyházi szóhasználat szerint Jézus névadásának vagy az ószövetségi rituális szokást idézve Jézus körülmelítésének (Circumcisio Domini) emlékezte; ezt idézi a napi mise evangéliumi szakasza is (Lk 2, 21).

Irodalom: MÍHÁLYFI 1933, 124; BÁLINT 1973, 131–135.

A XVII. század első feléből származó újesztendei ünneplésre is utaló énekeket ld.: RMKT XVII/7, 90., 124., 125., 126.

Jelen kötetben újesztendőre való énekek: 147–153. sz.

Az 1674-i *Cantus catholici* karácsonyi énekeiből formálható újévi változataira vonatkozó megjegyzést lásd 120. sz. jz.

147.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 139. — Cím: *KYRIE*. — Nótajelzés: *Kedvessen tekénts ránk, Nótájára. fol. 20. (33. sz.).*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje 66), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 173), *Vépi-ék.* (1725–68, 96).

Kyrie-trópus újév napjára. Lásd 1. sz. jz. Közvetlen forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–8–12–8 (a–b–c–b); a sorok 6/6 és 4/4 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 179. sz.

8 Jesus nevét — utalás az ünnep tartalmára.

148.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 140–1. — Cím: *Patrem*. — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 67), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 174), *Zirci-ék.* (1751–68, 76b), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 106 és 345 kottás), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 16), *Jászfényszarú-ék.* (1788, 60), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 4 és 55; II, 20 és 69).

Cređo-parafraízis újév napjára, az Apostoli Hitvallás rövid verses fordítása. Lásd 68. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–6 (a–a–b–b).

A többszörös áttétellel követhető dallama a *Puer natus in Bellehem* egy változata; vö. RMDT II, 66. sz.

149.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 141. — Cím: *SANCTVS*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 41.* (44. sz.).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 68), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 174), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 107).

A Szentháromságot dicsőítő sanctus-parafrázis újév napjára. Az ének alapjául szolgáló liturgikus szöveg eredetéről lásd 8. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–10–8–12 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 205. sz.

150.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 141. — Cím: *SANCTVS után*. — Nótajelzés: *Azon Nótára való Ének* [Utalás az előtte lévő Sanctus-parafrázis nótajelzésére: *Oh ékes szép virág;* vö. 149. sz.].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 68), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 174), *Vépi ék.* (1725–68, 101).

Újzestendei ének, elmélkedés az ünnep mondanivalójáról (Lk 2, 21: circumcisio Domini). Forrása ismeretlen. A névtelen szerző ünnepi miscénekek szánta a Sanctus és az úrfelmutatás között.

Versforma: 10–10–8–8–8 (a–a–b–c–d); a nyolcas sorok 4/4 osztásúak belső rímmel; a 3–5. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 205. sz.; az eredetileg négysoros dallamot a 4. sor záró hangjainak megismétlésével módosította.

151.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 141. — Cím: *AGNUS DEI*. — Nótajelzés: *Azon Nótára* [Utalás az előtte lévő Sanctus-parafrázis nótajelzésére: *Oh ékes szép virág;* vö. 149. sz.].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 69), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 175).

Agnus-trópus újév napjára. Az ötsoros ének alapjául szolgáló liturgikus szövegről: 13. sz. jz. Szerzője ismeretlen. — A karácsonyra való alkalmazásáról: 120. sz. jz.

Versforma: 10–10–8–8–8 (a–a–b–c–d); a nyolcas sorok 4/4 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 205. sz. A dallam módosításáról: 150. sz. jz.

152.

Nyomatott kiadásai:

Cantus catholici. Kassa 1674, 152–3. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 140.* (148. sz.).

[Szőlősy Benedek:] **Cantus catholici.** Nagyszombat 1675, 62. — Dallamát is közli. — Kiad. MIR 39, 21.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 175), *Vépi ék.* (1725–68, 97), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 109), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 37).

Újévi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–6 (a–a–b–b); a 3–4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 66. sz.

153/I.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 99. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Szűz Maria ez világra nekünk. Fol. 80.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 73).

Újévi köszöntő ének Jézus nevééről. Forrása, szerzője ismeretlen. — Másik változata *Ó szép Jézus ez új esztendőben, légy híveidben* kezdettel a *Cantus catholici* 1674-i kiadásából ismert (vö. 153/II. sz.). A XVIII. században általánosan elterjedt és a mai napig népszerű éneknek két egykorú nyomtatott változata korábbi kéziratos hagyományra vall.

Versforma: 15–15–12–10 (a–a–b–b); a tizenkettes sor 6/6 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 256/III. sz.

153/II.

Nyomtatott kiadásai:

Cantus catholici. Kassa 1674, 164. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Gratulare, Notájára. fol. 86.*

[Szőlősy Benedek:] **Cantus catholici.** Nagyszombat 1675, 74. Kiad. MIR 39, 25. — Cím: *ALIUS.* — Nótajelzés: *Ad Notam. Gratulare Virgo singulari. Ut supra.* [Utalás az énekeskönyv 46. lapjára.]

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 51), *Écsi-ék.* (1700–25, 187), *Vépi ék.* (1725–68, 98), *Maracsó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 117), *Szakolczai István-ék.* (1762, 66a–b), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 138), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 102). — Továbbélő népi változata: MNT II, 34. sz.

Újévi köszöntő ének Jézus nevééről. Forrása, szerzője ismeretlen. Vö. 153/I. sz. jz.

Versforma: 15–15–13–10 (a–a–b–b); a 3. sor 7/6 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 256/III. sz.

VÍZKERESZT NAPJÁRA VALÓ ÉNEKEK

A Vízkereszt vagy Háromkirályok napja (jan. 6.) a karácsonyi ünnepkör második központi ünnepe. A karácsonynál régebbi eredetű; Keleten Krisztus születésének ünnepe. A görög elnevezés (Epiphania Domini) is az Úr születését, földön való „megjelenését” idézi. A római egyház a Bethlehembe látogató napkeleti bölcsek evangéliumi történetét (Mt 2, 1–14) állította a liturgia középpontjába. A vízkereszt elnevezés az ünnepen szokásos szenteltvíz-megáldásra utal.

Irodalom: MIHÁLYFI 1933, 121–3; BÁLINT 1973, 136–164.

A XVII. század első feléből származó vízkereszti éneket lásd RMKT XVII/7, 90., 124., 125., 126. sz.

Jelen kötetben: 154–162. sz. A karácsonyi énekek között a három napkeleti bölcstörténetét is elmondja: 103. sz.; kisebb utalásokat lásd 90. sz. 5–6. sor, 107. sz. 20–34. sor, 108. sz. 15. sor, 125/I–II. sz. 13–16. sor, 134. sz. 19–20. sor, 145. sz. 21–28. sor, 290. sz. 34–36. sor.

Az 1674-i *Cantus catholici* karácsonyi énekeiből formálható vízkereszti változatokra vonatkozó megjegyzést lásd 66. sz. jz.

A Vízkereszt nyolcadával záruló karácsonyi és a húsvéti ünnepkört bevezető Hetvened vasárnap közé a *Missale Romanum*-ban hat vasárnap (ill. hét) kerül. Ezek száma a Húsvét évenként változó idejének megfelelően kevesebb is lehet. Ennek az időszaknak elnevezése az egyházi évben „közbeeső idő” (tempus intermedium); a másik „közbeeső idő” a Pünkösöd utáni huszonnégy vasárnap. Mai elnevezéssel erre a két időre esnek az évközi (tempus per annum) vasárnapok. A karácsonyi ünnepkör utáni közbeeső időt a kassai *Cantus catholici* szerkesztője külön fejezet-címmel jelölte, amely alá a *Víz-Kereszt utánra való Énekek*-et gyűjtötte össze (164–201. l.). Jelen kötetben ezek közül a miscénekek (542., 550., 560., 565., 567. sz.) a *Közönséges időkre* c. részben, a Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére valók (416., 418., 419., 420. sz.) a Mária-énekek között, végül három ének (286., 288., 289. sz.) a tartalmi szempontok szerint kialakított *Jézus nevééről* c. részben találhatók.

Lásd még a *Közönséges időre és vasárnapokra való énekek* bevezetését (501. l.).

154.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 110a–b.

Vízkereszti ének, amely a napkeleti bölcsek evangéliumi történetét foglalja versbe (Mt 2, 1–12); az elbeszélésből azonban a Heródes királyra vonatkozó rész hiányzik. Feltételezhető, hogy ez az ének vagy verses mondóka a „csillagjárás”, „három király járás” népi szokásából való, amikor is gyermekek adhatták elő házról házra járva kivilágított csillagot hordozva. De szerepelhetett a vízkereszti rekordálás (az ünnepről való játékos megemlékezés) vagy az ünnep nyolcadában szokásos házszentelés alkalmával is. Ezekre az alkalmakra utal a 25–26. sor megjegyzése: *Isten maradjon veletek, Mert nekünk tovább kell mennünk*. Vö. BÁLINT 1973, 147–164. — Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8 (a–a); a sorok szótagszáma ingadozik.

Dallama ismeretlen.

155.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csikcsobottfalvi kézirat. 1675 k., 61–2. — Cím: *DE CREATIONE MUNDI*. — Dallamát is közli.

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 109–10. — Cím: *DE CREATIONE MUNDI*. — Megvan még a második kiadásban is (1719, 84).

Szövege megtalálható a következő XVIII. századi gyűjteményekben: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici*. (Nagyszombat 1703, 76; kiad. MIR 39, 97), *Bocskor-kódex* (1717–39, 111b–112b), *Vépi ék.* (1725–68, 99).

Bibliai ének a teremtésről. Az ismeretlen szerző Mózes első könyvének elbeszélése nyomán (1 Móz 1, 1–31 és 2,1) a teremtéstörténetet foglalta versbe. Az ének valamennyi forrásban a vízkereszti énekek végén található. Ennek magyarázata az, hogy a hat vasárnapot magában foglaló vízkereszti időszak után a nagyböjt kezdetéig még három, böjtot előkészítő vasárnap (hetvened, hatvanad, ötvened) volt hátra, és ebben az időszakban az Egyház a hivatalos papi imádságban, a zsolozsmában Mózes első könyvét olvastatta. A szent időknek ezt a Trienti zsinat által is megerősített középkori olvasmány-rendjét a XVII. századi ének is tükrözi.

Versforma: 14–9 (a–a); az első sor 7/7 osztású.

Dallama: RMDT II, 10. sz.

156.

Nyomtatott kiadásai:

Cantus catholici. Kassa 1674, 161–2. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 53.*

[Szőlősy Benedek:] **Cantus catholici.** Nagyszombat 1675, 72–3. — Nótajelzés: *Ad Notam: Dum Virgo Vagientem pag. 36.* — Kiad. MIR 39, 23–4.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 52), *Écsi-ék.* (1700–25, 197), *Vépi ék.* (1725–68, 99), *Maracsó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 128), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 115), *Szakolczai István-ék.* (1762, 28b–29a), *Bozóki Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 139), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger, 1797–8, 104). Továbbélő népi változatok: MNT II, 41., 47., 52., 54–5. sz.

Vízkereszti „három király járó” válaszos ének. Vö. 154. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 7–7–7–7–11–11 (a–a–b–b–c–c); az 5–6. sor refrén, amelynek sor- és szótagszáma a különféle verziókban változik (7–7–7–7–11, 7–7–7–7–11–11–10).

Dallama: RMDT II, 155. sz.

157.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 159–60. — Cím: *A' 3. SZ. Királyokról.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 123.*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 118), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 37), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 69). — Továbbélő népi változata: MNT II, 46. sz.

Vízkereszti „három király járó” válaszos ének. Lásd 154. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–b–b–c); az ötödik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 160. sz.

158.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csikcsobottfalvi kézirat. 1675 k., 53–7. — Dallamát is közli.

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 105–7. — Nótajelzés: *Nota: A' Szüz szülé Szent Fiát, etc.*

Szövege megtalálható még: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici*. (Nagyszombat 1703, 71–74; kiad. MIR 39, 92.)

Bibliai ének a bethlehemi három királyról. Epikus részletezéssel mondja el az újszövetségi történetet, benne Heródes királyt is szerepeltetve (Mt 2, 1–18). A névtelen szerző forrásként feltehetően egy ismeretlen ferences prédikációs gyűjteményt is használt. Az elbeszélés során a szereplők közül Heródes (10–12. versszak) és a királyok (19. versszak) első személyben szólalnak meg, ami a párbeszédes előadás lehetőségét sem zárja ki. Erre vall az éneknek vízkereszti játékokban és egy karácsonyi kántálóban felbukkanó részlete is. Vö. MNT II, 42., 50. és 648. sz. Az éneket a Vízkereszt nyolcadában szokásos házszentelési processióban házról-házra járva adhatták elő.

A háromkirályok archaikus hazai kultuszáról és a vízkereszti házszentelési szokásokról lásd BÁLINT 1973, 140–8.

Versforma: 13–13–13 (a–a–a).

Dallama: RMDT II, 33/II. sz.

7 Nyolcsad napja — az Újév, Jézus névadásának és körülmetélésének (Circumcisio Domini) napja.

12 Gaspar, Menyhart és Boldisar — a napkeleti bölcsek nevét az evangéliumi elbeszélés nem ismeri; legendás, apokrif hagyomány őrizte meg.

159.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1574, 160–1. — Cím: *MAS... A' Házak Szentelő Prócessioban*. — Nótajelzés: *Azon Nótára* [Utalás az előtte lévő *Hol vagon zsidók királya* kezdetű ének dallamára: *Puer natus in Bethlehem*; vö. 157. sz.].

Vízkereszti házszentelési processziós ének a három királyról. A szokásról lásd 158. sz. jz. A névtelen szerző utal a környezetre, a más hiten lévőkre is (8–9. sor: *Utunkat ki megneveti, Menyország utját elvétí*; 24–5. sor: *Ez fényt valaki utálja, Krisztus hitit nem jól vallja*).

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b–c); az ötödik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 160. sz.

160.

Kézirata:

Apor Formularium *toldaléka*. XVII. sz. 2. fele, 19a–20b.

Vízkereszti házszentelő ének. A kétszer öt versszakból álló ének, amelyet a kántor és a nép adhatott elő, közrefogja a ritmosos-rímes prózába foglalt áldás szövegét. Az áldást a házszentelést végző pap mondhatta vagy recitálhatta. Ennek a szövegnek, amely ismeretlen latin forrásból származhatott, kialakult formája volt. Nyomatott forrásokban először Pongrácz Eszter *Arany korona* (Nagyszombat 1719, 43) című imádságos könyvében a következő formában olvasható:

IMÁDSÁG.

Kiben ember, áldást kér az Istentől.

AZ áldás, mellyel az Atya Isten e' világot meg-áldá, mikor a' mi Üdvözlítő JESus Kristusunk e' világra született: a' szállyon, és jöjjön én-reám-is.

Az áldás, mellyel az Atya Isten az első embert meg-áldá, mikor teremté; a' szállyon, és jöjjön én-reám-is.

Az áldás, mellyel Jákób Pátriárka, az ő fiát Jósefet meg-áldá; a' szállyon, és jöjjön én-reám-is.

Az áldás; mellyel a' vén Tóbiás az ő fiát meg-áldá, mikor az idegen földre küldé; a' szállyon, és jöjjön én-reám-is.

Az áldás, mellyel a' Bölögságos Szüz Mária az ő Szent Fiát JESust meg-áldá, mikor a' Templomban az ő Szent Attyának bé-mutatta; a' szállyon, és jöjjön én-reám is.

Az áldás, mellyel a' mi Urunk Istenünk az ő hiveit meg-áldá a' magas Kereszt-fán, mikor az ő Szent Lelkét ki-botsátá, a' szállyon, és jöjjön én-reám-is.

Az áldás, mellyel a' mi Urunk JÉsus Kristus az egész világot meg-áldá, mikor Menybe fel méne; a' szállyon, és jöjjön én-reám-is.

Az áldás, mellyel a' mi Urunk JÉsus Kristus, az ő Tanítványit meg-áldá, mikor a' Szent Lelket reájok küldé; a' szállyon, és jöjjön én reám-is.

Az áldás, mellyel a' mi Urunk Istenünk, itélet napján az ő hiveit áldani fogja, a' szállyon én reám-is, Amen.

Az öt versszakból álló bevezető rész a karácsony és az újév ünnepének tartalmára vonatkozik; az áldást követő öt strofa pedig az áldást magát foglalja versbe. Az *Apor Formularium toldalékában* ennek az utóbbi öt versszaknak az írása más mint a bevezetőé és az áldásé. Ha egy kéztől is származik, bizonyosra vehető, hogy a másoló később és sietős írással toldotta hozzá ezt a részt az áldás-formulához. Így ez akár önálló versnek vagy éneknek is tekinthető. De mindhárom rész szövege archaikus jellegű és a másolásból eredő romlás jegyeit viseli. Ez különösen szembeötlő egyes görög vagy latin szavak torzulásánál (18. és 48. sor), amelyekhez a népi rigmusok továbbadói értelmetlen alakjukban is ragaszkodtak, és változtatás nélkül megőrizték. Az itt közölt „három király járó” éneknek (vö. 154. sz. jz.) szövege átmenetnek tekinthető a falusi kántor-szerzemények és a nép által önállóan használt, kántált szövegek között.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama ismeretlen.

18 Panachietol [?] — Paracletos, a Szentlélek görög nevének eltorzult alakja lehet.

23 Jakob — Jákob áldása, amit Józsefnek adott (1 Móz 49, 22–26).

25 Tobias — Tóbiás áldása; valószínűleg utalás Tóbiás könyve 13. fejezetére, amelyben az idősebb Tóbiás ünnepélyes ének formában magasztalja Istent és megjövendöli Jeruzsálem dicsőségét.

39 eondödik [?] — talán: ontódik [?]

48 Perfecti [?] Judában [?] — talán a prefectus eltorzult alakja.

161.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 60–1. — Nótajelzés: *Nota. Jer minnjaján örülly.*

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 108–9. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Jer minnyaján örüllünk, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 83).

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: [*Szülősy Benedek:*] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 75; kiad. MIR 39, 96), *Écsi-ék.* (1700–25, 189), *Vépi ék.* (1725–68, 100).

Vízkeresztii „három király járó” ének. Lásd 154. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 7–7–9 (a–a–a).

Dallama: RMDT I, 129. sz.

162.

Nyomtatott kiadásai:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 109. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: O gloriosa Domina, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 83).

Cantus catholici. Kassa 1674, 162–3. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *En Trinitatis, Nótájára. fol. 156.*

[*Szülősy Benedek:*] *Cantus catholici*. Nagyszombat 1675, 73–4. Kiad. MIR 39, 24. — Cím: *ALIUS.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 117), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 140), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 104).

Vízkeresztii „három király járó” ének. Lásd 154. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen. A három

egykorú nyomtatott változat szövegeltérései arra vallanak, hogy a szerkesztők egymástól függetlenül kéziratok hagyományból merítettek.

FRICK JÓZSEF (A középkori magyar himnusz-költészet. Kolozsvár 1910, 123) mint a szöveg-hagyományozás egyik távoli pillérét idézi a domonkos eredetű *Debreceni-kódex* 112. lapjáról (Nyelv-
emléktár XI, 66) ez ének első, variáns sorát: *Uj csillag jelönnék az egön*. Ez a kezdősor azonban
egy középkorvégi prédikációba szöve és elszigetelten található; az összefüggés nagyon bizonytalan;
lehetséges a véletlen egyezés vagy egyszerű utalás a betlehemi csillagra.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 239. sz.

21 Aldott IESVS új Királyunk — az 1674-i kassai *Cantus catholicus*-ból közölt karácsonyi ének
kezdősora (vö. 76. sz.); az egyezés csak Kájoni szövegében fordul elő; lehetséges, hogy ez csak véletlen,
mert éppen ez a sor a másik két verzióban merőben más.

NAGYBÖJTRE VALÓ ÉNEKEK

A nagyböjt a húsvétra való előkészület, a bűnbánat és a megtérés ideje. Eredete az apostoli időkre és a patrisztikus hagyományra vezethető vissza. Liturgikus rendjét a gazdag népi hagyományt őrző *Nagy böjtre való énekek* (Cantus quadragesimales) is hűen követik. Ezt a XVII. században a tridenti zsinat által kibocsátott szerkönyvek, elsősorban a *Missale Romanum* legújabb időkig érvényes előírásai és szövegei határozták meg.

A távolabbi előkészület a húsvét ünnepe előtti kilenctől hetedik vasárnapmal kezdődött. Ezeket nevezték Hetvened (Septuagesima), Hatvanad (Sexagesima) és Ötvened (Quinquagesima) vasárnapnak. Az elnevezés eredetileg háromszor tíz napot, a negyven napos böjttől megelőző harminc napot jelölte, amely később három hétre rövidült. A távolabbi előkészületi idő végét az Ötvened, népiesen Húshagyó vagy Farsang vasárnap és a rákövetkező két farsangi nap jelzi.

Ezután következik a Hamvazószerda, amely a szigorú böjt kezdetét jelenti Jézus negyven napos (Quadragesima) pusztai böjtölésének emlékére (Mt 4, 1–2). A szoros értelemben vett nagyböjt húsvét vasárnapig tart és magában foglalja a négy böjti vasárnapot és a szenvedés vasárnapját (Dominica passionis) követő hetet. Ennek végén a Virágvasárnap (Dominica in palmis) a húsvét előtti utolsó hetet (nagyhét, Hebdomada sancta) vezeti be, amikor az Egyház Jézus szenvedésére és halálára emlékezik. A húsvétot közvetlen megelőző három nap (Sacrum Triduum) a Nagycsütörtök, a Nagypéntek és a Nagyszombat.

Irodalom: MIHÁLYFI 1933, 130–152; BÁLINT 1973, 183–274.

A XVII. század első feléből származó nagyböjti énekek: RMKT XVII/7, 132., 134., 136. sz.

Jelen kötetben a nagyböjti időszak énekei: 163–226. sz.

Az 1675-i kassai *Cantus catholici* szerkesztője a farsangi énekeket halotti énekként való alkalmazásra is ajánlotta. Ezek az énekek e kötetben az utolsó részben a halottas énekek között találhatóak (felsorolásukat lásd 594. sz. jz.).

163.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 39. — Cím: *KYRIE QUADRAGESIMALE*. — A dallamát is közli.

Nagyböjti Kyrie-trópus. Lásd 1. sz. jz.; a versformára és dallamra: 3. sz. jz. A *Gospodine Otče Žádancý* kezdetű ének fordítása. Az eredeti kottás szövege Jiřík Třanovský *Cythara sanctorum*-a nyomán (Lőcse 1636, 91) a következő:

Kyrye.

- (1) 1. *Gospodine Otče Žádancý,*
Páne wssemohancý,
Smilug se nad námi.
2. *Genžs dal Syna na wykupenj,*
Lidu k spo mo ženj,
Smilug se nad námi.

3. Otrpnostem poddal sy geho,
K wyplatě hřj ssne ho
Smilug se nad námi.
- (2) 4. Kryste genžs trpěl pro nás zedemnoho,
Legž v ži ti toho,
Ó smilug se nad námi.
5. Kryste pokutus nassj na se wzal,
W nj pro nas pracowal,
Ó smilug se nad námi.
6. Kryste pro twé w Swětě ponižený,
Prácy, O tr pnej,
Ó smilug se nad námi.
- (3) 7. Dusse dobrg Swaty
Teban Krystus w Panně počatý,
Pro lid hřjchem gaty,
O smilug se nad námi.
8. Tys to člowěčenstwý,
Naplnil sam dáry k Poselstwju,
K službě wssech spasenj,
O smilug se nad námi.
9. Rač nás dažiti,
Krysta zdevča sinych či niti,
Degž proů y trepčti,
O smilug se nad námi.

A névtelen fordító mintáját követve három-három strófában különböző versformát használt a következő módon:

- 1: 9–6–7 (a–a–b),
2: 10–6–7 (a–a–b),
3: 6–9–6–7 (a–a–a–b).

PAPP GÉZA megállapítása szerint ez a darab is példa a cseheknel és szlovákoknál már korábban használatos Kyrie-trópusok anyanyelvű meghonosítására (RMDT II, 124. 1.; dallamát nem közölte).

164.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 249–50. — Cím: *Kyrie*. — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 89), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 189).

Nagybójtai Kyrie-parafrázis. Lásd 1. sz. jz. Közvetlen forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 15–6–12 (a–b–b).

Dallama: RMDT II, 8. sz.

165.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 250–1. — Cím: *GLORIA*. — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 90), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 142).

Gloria-parafrázis nagyböjtre. Lásd 4. sz. jz. Szerzője ismeretlen. Mindkét idézett forrás a nagyböjti énekek elején közölte. A nagyböjti vasárnapok miséjét a bűnháti idő jeléül lila öltözetben mondják és a liturgikus előírások szerint az örömet kifejező Gloria is elmarad. Kivétel ez alól a szenteknek erre az időszakra eső ünnepe (pl. Szent József, Gyümölcsoltó Boldogasszony). A „nagyböjti” Gloria tehát nem ellentmondás.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 89. sz.

166.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 251–2. — Cím: *CREDO*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 18.* (17. sz.).

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 90).

A Niceai-Konstantinápolyi hitvallás parafrázisa nagyböjtre. Lásd 6. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–c–d); a 4–5. sor 5/5, a 6. sor 5/6 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

167.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 40. — Cím: *CREDO QUADRAGESIMALE*. — Dallamát is közli.

Az Apostoli Hitvallás (vö. 68. sz. jz.) verses parafrázisa nagyböjtre, a *Wermež w Boha gedného* kezdetű ének fordítása. Az eredeti szöveget a névtelen fordító Szőlősy Benedek kottász, szlovákok számára szerkesztett gyűjteményéből (Cantus catholici. Pýsně katolícké. Kassa 1655, 84) vette. Szövege a következő:

Credo Quadragesimale.

1. WErmež w-Boha gedného,
Otce Wssemo húcýho.
W Syna geho milého,
a' Gednorozného.
2. Který pro nás pro Hryssne,
Y pro nasse spaseňý.
Račil z-Nebe stúpiti,
A z-Panný se narodíli.
3. Zrazen, zwazan, bičowan,
Y trńym koronowan.
Vplawan, poličkowan,
Nass milý Gežyss Kristus Pán.
4. Pylát na Smrt odsudil,
Na poly giž mrtwého.
Pro geho synalosti,
Ne každý gest poznal geho.
5. Z-Lotry z-Mesta wyweden,
Wssecek vkrwaweňý.
Omdlýwagé pod Krýžem,
Pro nás, pro nasse spascěňý.

6. Na Krýž gsú ho prybůli.
Ruce, Nohi rozcahli,
Powrazý tak vktutne:
Až se žili w-nem trhali.
7. Vrmel na Krýži težce.
W-Hrobe nowem položen.
A tretý Deň, z-Wrtwych wstal;
Dusse wrné z-sebu pogal.
8. Wstúpil gest na Nebesa,
Do Prýbitku Ragského.
Odtud prygde súdili.
Cžloweka wsseligakého
9. Wermež w-Ducka Swatého.
Wssech Swatych obcowaňy.
Y Hrychůw odpussteňý:
Krystowo gest zaslůžeňy.
10. Amen wssychňi spywagme.
W Krystin Nadegi magme.
AĽ po Smřli, da nám wssem:
Z-sebu žiwot wečňy Amen.

Versforma: 7-7-7-8 (a-a-a-a).

Dallama: RMDT II, 46. sz.

168.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 252. — Cím: *SANCTVS.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 89. (136. sz.).*

Sanctus-trópus nagybőjtje. Lásd 8. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 11-11-11-6 (a-a-a-a).

Dallama: RMDT II, 115. sz.

169.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 252. — Cím: *AGNVS.* — Nótajelzés: *Azon Nótára [Utalás az előtte lévő Sanctus-trópus dallamára: Szűz Annyától születik; 136. sz.].*

Agnus-parafrázis nagybőjtje. Lásd 13. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 11-11-11-6 (a-a-a-a).

Dallama: RMDT II, 115. sz.

170.

Nyomatott kiadása:

[Szőlősy Benedek:] **Cantus catholici.** Nagyszombat 1675, 295-6. Kiad. MIR 39, 71-2. — Cím: *A' SZENT KERESZTNEK FEL-VETELERE, és a' Christus követésére való intéz.* — Dallamát is közli.

Tanító ének a keresztről és Jézus követéséről. Forrása ismeretlen. PAPP GÍZSA megállapítása szerint a dallam metrikus lejtése (jambussal kevert *ionicus a minore*) idegen eredetre vall (RMDT II, 193. sz. jz.). Vö. 176. sz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–7–8–8–7 (a–a–b–c–c–b).

Dallama: RMDT II, 193. sz.

2 nyomdokát kövesse — Utalás Jézus evangéliumi tanítására. Mt 16, 24: Akkor monda Jézus a tanítványinak: Ha ki utánam akar jöni, tagadja-meg magát, és vegye-fel az ő keresztét, és kövessen engem.

10 Kereszt Zaszlója — A *Vexilla regis prodeunt* kezdetű himnusz kezdő szavait idézi, amit a *Cantus catholici* első kiadásában (1651, 65) Szőlősy Benedek így fordított: *Királyi zászlók lobognak, Fénylik tiika keresztjának* (RMKT XVII/7, 199. sz.).

17–20 Christus győzedelme... Pokol fejedelme... — Ismételtén visszatérő evangéliumi gondolat. Vö. Jn 12, 31–32.

171.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 321–2. — Címe és nótajelzése: *MAS: Melynek Nótája, fol. 318.* (205. sz.).

Sírató, bűnbánati ének Jézus keresztfénél. Vö. 200. sz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–13–10–12; vagy a nagybetűs kezdések és a rímek szerint: 7–6–7–6–10–12 (a–b–a–b–c–c).

Dallama: RMDT II, 221. sz.

172.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 302. — Cím: *HOGY AZ CHRISTUST KÖVESSÜK.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 294.* [= Oh szentséges kereszt-fája; 206. sz.] *et 230.* [= Gyakorta mondgyuk, örökké; 603. sz.] 245 [= Jaj én szegény gyarló fereg; 610. sz.].

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. elcje, 83).

Tanító ének a keresztről és Jézus követéséről. Forrása, szerzője ismeretlen. Vö. 170. sz. 2. sor jz.

Versforma: 8–7–8–7 (a–b–a–b).

Dallama: RMDT II, 60. sz.; a nótajelzésben ajánlott két másik dallam: uo. 55. sz. és 62a/l. sz.

173.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 171. — Cím: *Ex more docti mystico.* — Nótajelzés: *Nota: Menyországak etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 127).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Vépi ék.* (1725–68, 128), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 127), *Bozóki Mihály kéziratos énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 141).

Nagyböjti himnusz, a hagyomány szerint Nagy Szent Gergely pápának (540–604) tulajdonított *Ex more docti mystico* kezdetű breviáriumi himnusz fordítása (CHEVALIER 5610; AH 2, 83 és 51,55). A hazai középkori kéziratos forrásokban és a korai nyomtatott breviáriumokban általánosan elterjedt. A középkori magyar fordítása *Tytk zokasnak tanosagabol* kezdettel mint böjti vecsernye-himnusz a Döbrentei-kódexből ismeretes (RMKT I², 131–132).

A himnusznak egy másik fordítására utal a *Pécsi-ék.* (1674, 25a) egyik nótajelzése *Atyaink sokaságiból keresztény hűt tarhaszabol* kezdettel (vö. 479. sz.). Feltehető, hogy Kájoni a fordítást korábbi kéziratos hagyományból vette át és javította ki.

A latin eredeti szövege a *Breviarium Strigoniense* nyomán a következő:

1. Ex more docti mystico
Servemus hoc ieiunium,
Deno dierum circulo
Ducto quater notissimo.
2. Lex et prophetae primitus
Hoc praetulerunt, postmodum
Christus sacrauit, omnium
Rex atque factor temporum.
3. Utamur ergo parcius
Verbis, cibis et potibus,
Somno, iocis, et arctius
Perstemus in custodia.
4. Vitemus autem pessima,
Quae subruunt mentes vagas,
Nullumque demus callidi
Hostis locum tyrannidi.
5. Dicamus omnes cernui,
Clamemus atque singuli,
Ploremus ante iudicem,
Flectamus iram vindicem.
6. Nostris malis offendimus
Tuam Deus clementiam,
Effunde nobis desuper,
Remissor, indulgentiam.
7. Memento, quod sumus tui,
Licet caduci, plasmatis,
Ne des honorem nominis
Tui, precamur alteri.
8. Laxa malum quod fecimus,
Auge bonum quod poscimus,
Placere quo tandem tibi
Possimus hinc et perpetim.
9. Praesta beata Trinitas,
Concede simplex Unitas,
Ut fructuosa sint tuis
Ieiuniorum munera.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b).
Dallama: RMDT II, 83/l. sz.

174.

Nyomatott kiadása:

[Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici*. Nagyszombat 1675, 292–3. — Cím: *MAS*. — Dallamát is közli. Kiad. MIR 39, 68.

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Kájoni János: Cationale catholicum* (Csík 1719, 123), *Écsi-ék.* (1700–25, 204), *Vépi ék.* (1725–68, 118), *Maracsó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 111), *Kovács András-ék.* (1770–97, 29b), *Kulesár Pál-melodírium* (1775–85, II, 37), *Zemplényi-kézirat* (1775–85, 2b), *Kovács Ferenc-ék.* (1777–1801, 6b), *Bozói Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 167), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 154), *Énekeskönyv* (XIX. sz. 1. fele, 25–6; MTAK, RUI 8^r. 141).

Mária-siralom, a *Languescit dolore martyrum domina* kezdetű latin ének fordítása. A latin eredetit a magyar fordítással egy közelebből nem ismert, és ma nem hozzáférhető 1747-ből való kolozsvári kézirat alapján PAPP GÉZA azonosította (RMDT II, 525–6.1.). A fordító ismeretlen. — A kántor és a nép felelgetve adta elő.

Versforma: 12–12–12–5; a harmadik sor 6/6 osztású belső rímmel; a harmadik és negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 127/I. sz.

175.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 312–3. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő *O szép Jézus szenvedése, Lelkemnek nevelése* kezdetű ének alternatív nótajelzésére; lásd 207. sz.].

Bűnbánati ének a szenvedő Jézushoz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–7–8–7 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 62a/I. sz.; a nótajelzésben ajánlott két másik dallam: uo. 55. és 60. sz.

176.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 118–20. — Cím: *MAS SZÉP ENEK.* — Dallamát is közli.

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 165–6. — *MAS SZÉP ENEK.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 119).

Szövege megvan még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: [Szökö Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 125; kiad. MIR 39, 123–5), *Écsi-ék.* (1700–25, 231), *Vépi ék.* (1725–68, 133), *Maracsó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 106), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 164), *Bozói Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 154), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 136).

Bűnbánati ének a szenvedő Jézushoz. Forrása ismeretlen; a kötött szótagszámú sorok jambikus lejtésű dallamot hordoznak, ami a szövegnél is idegen mintát feltételez. Vö. 170. sz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 14–14 (a–a); a sorok osztása 4/4/6.

Cseh eredetű dallama: RMDT II, 5/I. sz.

177.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 223–4. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Jer mi dicsírjük a' szép szűz. fol. 17.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 173).

Nagybójtai tanító ének, amely a megváltásról szóló katekézist foglalja versbe és bűnbánatra szólít. Krisztus, az emberré lett Isten Fia magára vette az emberiség bűneit, kereszthalálával mindenki helyett kiengesztelte a mennyei Atyát, és kiérdemelte számukra az örök életet. A tételes egyházi tanítás alapjául szolgáló újszövetségi idézetek az ének kifejezéseiben, hasonlataiban felismerhetők. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 11-9-10-11 (a-a-a-a).

Dallama: RMDT II, 107/l. sz.

2 ez Világ díját — vö. 1 Kor 6, 20: Mert nagy árron vételtetek-meg; bennfoglaltatik az engesztelés (reconciliatio) és a megváltás (redemptio) fogalma.

5-6 ő nagy szerelme, ki meg-nem foghat — vö. Jn 3, 16: Mert úgy szerette Isten e' világot, hogy az ő egyetlen egy szüldött fiát adná; hogy minden, a' ki ő-benne hiszen, el ne veszzen, hanem örök élete légyen. — Ebben van összefoglalva a megváltás misztériuma.

8 Világ Fejedelme — vö. Jel 1, 5: [békesség néktek...] a' Jésus Kristustól, a' ki hüv tanu, elsőszüldött a halottak-közül, és a' föld királyinak fejedelme.

12 Elő-könyvében — vö. Jel 21, 27: Bé nem mégyen abba valami ferteztetett, vagy útálatosságot chelekedő és hazugságot, hanem chak a' kik bé-írtattak a' Bárány Élő-könyvében.

15 a' bün nemze sóldgyát a' halált — vö. Róm 6, 23: Mert a' bűnnek zsóldgya a' halál.

18 ő juhait — utalás a jó pásztorról és a juhokról szóló evangéliumi példabeszédre (Jn 10, 1-20).

21 a' régi kigyót — vö. Jel 12, 9: És le-vettetek ama' nagy sárkány, a' régi kigyó, ki örödögnek hívatatik, és sátánnak.

23-24 a' Menyországot Meg-nyissa — vö. Jel 11, 19.

26 Hogy velünk lakjék — vö. Jn 14, 23.

178.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 286-7. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 272.*

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714-5, 195).

Válaszos passió ének Jézus szenvedéséről. Közvetlen forrása ismeretlen. A névtelen szerzőt feltehetően a nótajelzésben megjelölt *Salve mundi salutare* kezdetű, a keresztfán függő Jézus tagjai tiszteletére szerkesztett verses imádság (vö. RMKT XVII/7, 198. sz.) önálló, a latinnál rövidebb és könnyebben előadható ének szerkesztésére indította.

Versforma: 8-8-8-8-8-8 (a-a-a-a-b-b); a strófák 5-6. sorában három váltakozó refrénnel.

Dallama: RMDT II, 197/l. sz.

179.

Kézírata:

Pécsi-ék. 1674, 122a-126b. — Cím: *PLANCTUS BEATAE MARIAE.*

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714-5, 208).

Mária-passió. A terjedelmes, 105 strófából szerkesztett elbeszélő ének Szűz Mária életének szenvedéseket tartalmazó részleteit mondja el. Ezek részben az evangéliumi elbeszélésekből valók; így Jézus körülméletésén érzett fájdalom (Lk 2,21), a menekülés Egyiptomba (Mt 2, 13) Jézus elvesztése és keresése a jeruzsálemi templomban (Lk 2, 41-50). A versbe foglalt szenvedéstörténet más részei viszont legendás, apokrif elemekkel keverednek; ilyenek: 17-28. versszakban Jézus búcsúja anyjától; a 29-51. versszakban Mária keresi elfogott fiát Jeruzsálemben és találkozik a szegeket készítő kovácsokkal és a keresztet felállító ácsokkal; az 52-63. versszakban Veronika és a jeruzsálemi asszonyok találkozása Jézussal; a 64-95. versszakban a siratás a kereszt alatt, és végül a 92-102. versszakban a temetés leírása. Az ének alkalmas a párbeszédese előadásra is. Eredetét a középkori prédikációk, a passiók laudák és dialógusok között kell keresnünk. Hagyománya összefügg a Hétfájdalmú Szűzanya ünnepének (szeptember 15) szokásával is. Erről: BÁLINT 1973, 236-250; BÁLINT 1977, 279-86. Lásd még: 210., 211. sz.

Versforma: 8-8 (a-a).

Dallama ismeretlen.

180.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 297–8. — Cím: *MEG-TERŐK FOHÁSZKODASA A' CHRISTUS szenvedéséhez.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 37.*

Szövege megvan még: *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 57).

Bűnbánati ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 14–14–12–10–14 (a–b–c–d–e); a sorok 6/8, 6/6 és 6/4 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 250/I. sz.

8 héjánosok — hiányosok, tökéletlenek (NySz I, 1423).

22 bort... olajt... — utalás Jézus példabeszédére, amelyben az irgalmas szamaritánus a rablók kezébe esett ember sebeit borral és olajjal gyógyította (Lk 10, 25–35).

181.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 143–4. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Angyaloknak Nagyságos Asszonya, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 104).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: [*Szólósy Benedek: Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 112; kiad. MIR 39, 111–2), *Écsi-ék.* (1700–25, 226), *Vépi ék.* (1725–68, 112), *Maracskó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 112), *Bozóki Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekes könyv.* (Vác 1797, 141).

Böjtre buzdító ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–10–10–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 103/I. sz.

13 Tanúllatok — ld. Mt 11, 29.

15 Kövessetek — az evangéliumokban Jézus gyakori kifejezése. Így pl. Mt 16, 24.

17 Negyven-napig — ld. Jézus böjtlésének történetét: Mt 4, 1–11.

25 Ninivé Városát — Jónás próféta Ninve városának lakóit böjtre és bűnbánatra intette; azok hallgattak szavára és Isten nem pusztította el őket (Jón 3, 1–10).

29 Magdalena — utalás az evangéliumi bűnbánó Mária Magdolna (Mk 14, 3–9) és a IV. században élt, bűneit a pusztában vezeklő Egyiptomi Mária legendásan összeolvasztott történetére. Vö. 188. sz. 92. sor jz.

45 Véle-ösze az almában öitünk — a régies nyelvhasználat a vers archaikus voltát jelzi. Vö. 217. sz. 12. sor jz.

50 A' sátánnak hogy ellene-mondunk — utalás a keresztség szertartásában elhangzó ígéretre, az ún. „keresztségi fogadásra”. A pap kérdésére a keresztszülők a keresztelendő gyermek nevében ismételték ezekkel a szavakkal ígérik a gonosz lélekkel való szakítást.

182.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 303–4. — Cím: *BÓLDOG ASSZONY SÍRALMA.* — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő *Az ki Jesus szavát hallya, Nyomdokát-is kövesse* kezdetű ének alternatív nótajelzésére; 172. sz.]

Mária-síralom; buzdítás együtt-érzésre, együtt-szenvedésre. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–7–8–7 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 60. sz.; a nótajelzésben ajánlott másik két dallam: uo. 55. és 62a/I. sz.

183.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csiksohofferfalvi kézirat. 1675 k., 114–6. — Nótajelzés: *Nota. Hálaadásunkban.*

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 159–60. — Cím: *MAS SZEP ENEK*. — Nótajelzés: *Nota: Hála-adásunkban etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 114).

Szövege megtalálható még a következő nyomtatott énekeskönyvekben: [*Szőlősy Benedek*.] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 122; kiad. MIR 39, 120–1), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 161).

Passiós ének, amelyben Jézus első személyben mondja el a megváltás és szenvedés történetét. Archaikus formája és dallama régebbi erdélyi hagyományra utal; devóciós énekként a nagyhéten énekelhették. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

A nótajelzésben Sztárai Mihály XVI. századi énekét idéző dallam: RMDT I, 15/l. sz.

184.

Kézirata:

Pálfi Márton-ék. 1676 előtt, 32a–34a.

Nagypénteki passiós ének. A névtelen szerző az első részben Jézus megkínzásáról, a másodikban Szűz Mária sirmáról, a harmadikban Jézusnak kereszthaláláról és a megváltásról elmélkedik. Közvetlen forrása ismeretlen.

Versforma: 14–14 (a–a).

Dallama ismeretlen.

7 te eseted — elesett voltod.

15 el uezset johot — Evangéliumi példa az elveszett és megtalált juhról (Mt 18, 12).

59 copazto hegnek — a Golgota, Jézus megfeszítésének helye; eredeti etimológiája: koponyák helye. A régi magyar nyelvhasználatban: kopasztó-hely = Kálvária (NySz I, 1395).

76 Kit my attiank — Ádám, aki a bűn terhét szerezte.

77 rakoni — rokonai; a régiségben *racon* alakban is előfordul (NySz III, 1449).

80 Tanituannak — Jézus a keresztről Szűz Máriát Szent János apostol gondjaira bízta (Jn 19, 25–27).

81 haladokkal — A régi magyar nyelvhasználatban: háládó = hálaadó (NySz I, 15).

185.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 310–1. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Azon Nótára*. [Utalás az énekeskönyv 305. lapján lévő *Condolete Mariae* kezdetű kottás latin ének dallamára].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 77), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 207), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 206), *Dőri-ék.* (1763–74, 97), *Szakcsi kántorkönyv.* (1788–9, I. 58), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 122).

Nagyböjti Mária-ének. Forrása ismeretlen. A névtelen szerző benne Máriához, mint a haza oltalmazójához könyörög (6. sor: *Ujitsa nemzetünket*; 15. sor: *Oh Szűz Anyánk, régi Bástyánk*). A nótajelzésben idézett *Condolete Mariae Sodales, vobis piaie* kezdetű cantio ugyancsak magyar versszerző műve, amelyben a magyarok nagyasszonyához könyörög; szövege csak a kassai *Cantus catholici* idézett helyéről és Szőlősy Benedek énekeskönyve második kiadásából (1675, 292) ismeretes. A magyar éneknek azonban ez a cantio nem volt forrása.

Versforma: 14–14–8–11 (a–b–c–d); a sorok 7/7, 4/4 és 4/7 osztásúak belső rímmel.

Dallamát PAPP GÉZA a késői Kiss Sándor-ék. (1839, 110) nyomán azonosította: RMDT II, 229/II. sz.

186.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 305. — Cím: *AZONRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 37.*

Szövege megtalálható még: *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 56).

Bűnbánó ének a szenvedő Jézushoz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 14–14–12–10–14 (a–b–c–d–e); a sorok 6/8, 6/6 és 6/4 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 250/l. sz.

187.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 304. — Cím: *MEG FESZÜLT CHRISTUSHOZ FOHASZKODAS.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 270.*

Könyörgés a szenvedő Jézushoz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–13–13–13 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 61/l. sz.

188.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k., 120–3. — Nótajelzés: *Nota. Infinitae bonitatis etc.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 166–8. — Felirata és nótajelzése: *MAS.*

Nota: Infinitae bonitatis etc. — Megvan a második kiadásban is (1719, 120).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: [S:ölősy Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 127; kiad. MIR 39, 125), *Écsi-ék.* (1700–25, 233), *Maracsó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 105), *Egervári ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 112), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 156).

Passiós ének a megfeszített Jézushoz. A csíki ferencesek nagypénteki kereszt körüli ájtatossághoz tartozhatott. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–9–10–10–11 (a–a–b–c–d–d); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/IV. sz.

42 vondoznak — vonszolnak (NySz III, 1246).

65 mérik — merészelik (NySz II, 768).

92 Magdolnával — a keresztrefeszítésnél jelen lévő Mária Magdolnával és a vele azonosított bűnbánó Magdolnával, aki olajjal kente meg Jézus lábát (vö. Mt 27, 56 és Lk 7, 36–50).

100 mennyei mannám — lásd 34. sz. 7. sor jz.

189.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 289–90. — Cím: *A' JESUS SZENVEDESE ALTAL VALÓ Könyörgés.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 41. (44. sz.)*

Bűnbánó ének, könyörgés a szenvedő Jézushoz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–10–8–8–4 (a–a–a–a–b); az utolsó sor refrén.

Dallama: RMDT II, 205. sz.

190.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 287–8. — Cím: *M.A.S.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 75; nótajelzés: Horrenda mors, tremenda mors), *Vépi ék.* (1725–68, 139).

Nagybőjti énekes elmékedés a keresztl előtt. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–7–8–7–7–8–8 (a–b–a–b–c–c–c); az első négy sor rímelése ingadozik: a–a–b–b.

Dallama a kassai *Cantus Catholici* közlésében azonos a 42. genfi zsoltár dallamával; ld. Szenci Molnár Albert 42. zsoltárát: RMKT XVII/6, 42. sz. (RMDT II, 172.1.); a *Magyar Cantionale* nótajelzésére: RMDT II, 147. sz.

191.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 307–8. — Nótajelzés: *Azon Notára: De az első czikkely kettőzetik.* [Közvetett utalás a 305. lapon található kottás énekre: *Condolete Mariae, sodales vobis piae*].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 84), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 204), *Vépi ék.* (1725–68, 126), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 66).

Bőjtre és bűnbánatra buzdító ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 14–14–8–11 (a–a–b–b); a sorok 7/7, 4/4, 4/7 osztásúak a latin mintában belső rímekkel, amelyeket a magyar ének szerzője keresztrímekké igyekezett alakítani.

Dallam: RMDT II, 229/I. sz. — A nótajelzésben közvetve idézett *Condolete Mariae, sodales vobis piae* kezdetű cantio négy soros, de az első és második sornak dallama azonos; ezért ez a dallam-minta egyaránt alkalmazható három és négy soros strófákra. Az itt közölt ének négysoros ugyan, de a közvetlen megelőző, a 306. lapon található és ugyanerre a dallamra éneklendő *Ó Jézus nemzetedől jaj mely igen bántattál* kezdetű ének (203. sz.) csak hámosoros. A dallamutalásban tehát az *Azon Notára* ere vonatkozik és az első sor (czikkely) dallamának megisméltésére figyelmeztet.

6 fris jó lakásnak — mértéktelen lakmározásnak (NySz II, 510–1).

192.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 296–7. — Cím: *A' CHRISTUS SZENVEDESINEK HASZNAI-RÓL.* – Nótajelzés: *Nótája, fol. 18.* (17. sz.).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 72), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 59).

Bűnbánó ének a szenvedő Jézushoz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–b–b).

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

193.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 284–5. — Cím: *CHRISTUSNAK HOZZANK VALÓ SZERETE-TIRŐL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 233.* (608. sz.).

Bűnbánó ének, egyben hálaadás Jézus megváltó áldozatáért. A tartalma szerint a nagybőjtben, a húsvéti gyónás elvégzése után énekelhették. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–9–12–9 (a dallamminta rímképlete: a–b–c–b; ezt bizonytalanul követi vagy a–a–b–b képlettel cseréli); a tizenkettes sorok 6/6 osztásúak belső rímmel. Vö. 608. sz. jz.

Dallama: RMDT II, 62d. sz.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 19a–20a. — Cím: *ALIA*.

Pálfi Márton-ék. 1676 előtt, 21a. — Cím: *Ad preces nostras. In Quadragesima.*

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k., 110–1. — Nótajelzés: *Nota: O, Pater Sancte etc.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 154. — Cím: *Ad preces nostras.* — Nótajelzés: *Nota eadem.* [Utalás az előtte lévő latin eredeti dallamára: *O pater sancte, etc.*] — Megvan a második kiadásban is (1719, 106).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: [*Szőlősy Benedek:*] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 120; kiad. MIR 39, 118), *Écsi-ék.* (1700–25, 228), *Bozóki Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 142).

Nagybőjti ének, az *Ad preces nostras deitatis aures* kezdetű nagybőjti vesperás-himnusz fordítása. Latin eredetije a XV. század végéről franciaországi nyomtatott forrásokból ismeretes (CHEVALIER 234; AH 51, 61). Szövege a *Cationale catholicum* nyomán (1676, 153) a következő:

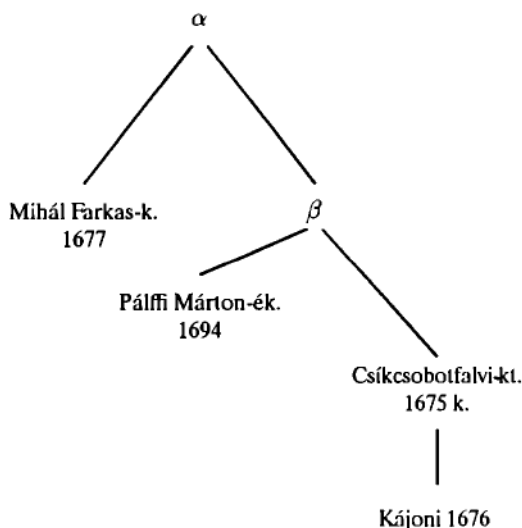
Hymnus

Nota: O, Pater sancte, etc.

1. Ad preces nostras deitatis aures,
Deus inclina pietate sola
Supplicum vota suscipe, precamur,
Famuli tui.
2. Respice clemens solio de sancto,
Vultu sereno lampades illustra:
Lumine tuo tenebras depelle,
Pectore nostro.
3. Crimina laxa pietate multa,
Ablue sordes, vincula disrumpe:
Parce peccatis, releva iacentes,
Dextera tua.
4. Te sine, tetro mergimur profundo,
Labimur alta sceleris sub unda:
Brachio tuo trahimur ad clara,
Sidera caeli.
5. Christe lux vera, bonitas, et vita,
Gaudium mundi, pietas immensa:
Qui nos a morte roseo salvasti,
Sanguine tuo.
6. Inere tuum, petimus amorem,
Mentibus nostris, fidei refunde:
Lumen aeternum, charitatis auge,
Dilectionem.
7. Tu nobis dona fontem lacrymarum,
Ieiuniorum fortia ministra:
Vitia carnis millia retunde,
Framea tua.

8. Procul a nobis perfidus absistat,
Satan a tuis viribus confractus:
Sanctus assistat Spiritus a tua,
Sede demissus.
9. Gloria Deo sit aeterno Patri,
Sit tibi semper genitoris nate:
Cum quo aequalis Spiritus per cuncta,
Saecula regnat. Amen.

A négy változat közül a latinhoz legközelebb áll a *Mihál Farkas-kódex* szövege, amely a mintáját igyekszik szóról szóra fordítani. Ezután következik a *Pálffi Márton-énekeskönyv* verziója, de ennek másolója előtt már a latintól részben elszakadó, javított és stilizált minta lehetett. Kájoni János két változatában, a *Csikcsobotfalvi kéziratban* és a nyomtatott kiadásban hiányzik a latin eredeti negyedik versszakának fordítása. Kájoni azonban a saját kéziratát is javította; megfigyelhető, hogy ahol a *Csikcsobotfalvi kézirat* eltér a nyomtatott változattól, ott a *Mihál Farkas-kódex* szövegével egyezik (pl. 3. versszakban). Kájoni nyomtatott változata tehát a kéziratos hagyomány fokozatos átdolgozásából alakult ki. A három kéziratoss forrás szövegeltéréseiből a kiterjedt szöveghagyományozást lehet nyomon követni. A négy változat egymáshoz való viszonyát a következő stemmával szemléltethetjük:

A középkori nagybőjti himnusznak *Hajtsd meg Úristen kegyes füleidet* kezdettel egy korábbi fordítása az 1566-i váradí énekeskönyvből (RMNy 222, 177) a protestáns gyűjteményekben terjedt el (Vö. RMKT VIII, 17), és ez megvan a *Mihál Farkas-kódexben* (55b) is.

Versforma: 11–11–11–5; rímelése bizonytalan.

Dallama: RMDT II, 111. sz.

24 Geöriezd — gerjeszd.

195.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 269–70. — Cím: *PAENITENCZIA-TARTÓ 50-dik SÓLTAR.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 88).

Az 50. (Miserere) szoltár verses parafrázisa. Az énekeskönyv szerkesztője a nagybőjti énekek között közölte. Szerzője ismeretlen.

Másik parafrázisát lásd a *Turóci cationale* halottas énekei között (638. sz.).

Versforma: 13–14 (a–a).

Dallama: RMDT II, 4. sz.

196.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 309–10. — Cím: *BŐJTI PRÓCESSIÓKOR.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 305.*

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 206).

Nagybőjti körmeneti ének, a vasárnapi misék előtt szokásos templomot megkerülő processzióra. Forrása, szerzője ismeretlen.

A misét bevezető középkori kolostori eredetű körmenet eredetileg a kolostor keresztfolyosójáról a templom hajóján keresztül vonult a főoltárhoz az ünnepi mise előtt. Az oltár előtt a szenteltvízzel való meghintéssel (Asperges) kapcsolódott a mise lépcsőimájához. Hagyománya a plébániai misékre is áterjedt és falusi templomokban a mai napig megmaradt. Vö. JUNGSMANN I, 352.

Versforma: 14–14–8–11–8–11 (a–a–b–b–c–c). A sorok 7/7, 4/4 és 4/7 oszlása, a belső rímek és a nyomtatott szövegben a nagy kezdőbetűk a következő versformát mutatják: 7–7–7–4–4–4–7–4–4–4–7 (a–a–a–a–b–c–b–c–d–d–d–d); az első esetben az 5–6. sor refrén, a másodikban viszont a nyolc soros alap strófához négy soros refrén járul.

Dallama: RMDT II, 229/l. sz.

197.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 314–5. — Felirata és nótajelzése: *MAS: Melynek Nótája, fol. 18.* (17. sz.).

Szövege megtalálható még: *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 67).

Bűnbánati ének a nagybőjti gyónásra való előkészülethez. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–b–b).

Dallama: RMDT II, 200/l. sz.

39 szerzett — Jézus halála által elnyert.

198.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 320–1. — Cím: *JESUSERT VALÓ KESERGESEK.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 291* [= Stabat mater dolorosa]. *fol. 315* [= Stabat juxta crucem Christi].

Nagybőjti ének, verses elmélkedés a keresztre feszített Jézus előtt. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–7–7 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 17b. és 13. sz.

199.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 313–4. — Felirata és nótajelzése: *MAS: Melynek Nótája, fol. 298.*

Bűnbánó ének a szenvedő Jézushoz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 5-5-7-5-5-7 (a-a-b-c-c-b).

Dallama: RMDT II, 175/I. sz.

200.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 146. — Cím: MAS. — Megvan a második kiadásban is (1719, 108).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi forrásokban: [Szőlősi Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 114; kiad. MIR 39, 113), *Landovics István: Novus succursus, az az Uj segítség* (Nagyszombat 1689; kéziratos bejegyzés az Országos Széchényi Könyvtár 1. példányá végén; RMK I, 1380), *Vépi ék.* (1725-68, 122), *Furugtyás-ék.* (1764 k., 23).

Jézust sirató bűnbánati ének (vö. 171. sz.). Egyes fordulatai a nagypénteken szokásos úrkoporsó vagy szentsír körüli áhitatosság szokását idézik (8. sor: a' koporsóban hánt; 23. sor: Koporsóhoz járuljatok). Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 6-6-6-6 (a-a-a-a).

Dallama ismeretlen.

201.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 317-8. — Nótajelzése: *Magyarúl: Azon Nótára.*

Szövege megtalálható még: *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 65a).

Mária-siralom, amelyben Szűz Mária halott fiát siratva a természet minden *elementomát* és a *keserves Asszony népeket* szólongatja. Az ének feliratában jelzett kottás latin *cantio*, a *Stabat iuxta crucem Christi* csupán a dallam mintája, a magyar szöveggel nincs összefüggésben. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8-8-7-7 (a-a-a-a).

Dallama: RMDT II, 13. sz.

42 halálos tóbuz — Jézus koporsóját az alvilág távához hasonlíttja. Az ókori elképzelés szerint Epirusban az Acherusia nevű keserű vizű, mocsaras tó volt az alvilág bejárata, amelyen az Acheron (a gyász folyója) és a Cocytus (a jajgatás árja) folytak keresztül a Ion tenger felé.

202.

Nyomatott kiadásai:

Cantus catholici. Kassa 1674, 299-300. Előtte a latinja kottával. — Felirata és nótajelzése: *Magyarúl: Azon Nótája.*

[Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici.* Nagyszombat 1675, 294. Előtte a latinja kottával. Kiad. MIR 39, 70. — Felirata és nótajelzése: *Magyarul. Azon Nótára* [= O languens Jesu].

Szövege megvan még a következő gyűjteményekben: *Evangeliumok es Epistolak* (Nagyszombat 1692, 342), *Écsi-ék.* (1700-25, 205), *Vépi ék.* (1725-68, 139), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 171).

Sirató ének, az *O languens Jesu* kezdetű latin planctus parafrázisa. A latin eredeti csak az idézett magyarországi forrásokban található; a himnológiai irodalomban ismeretlen. — Szövege a következő:

1. O languens Jesu,
Defuncte Jesu,
Matris in sinu flentis:
Nostros dolores,
Cordis amores,
Fac socios dolentis.

2. O Jesu chare,
Fac nos amare,
Pro nobis te dolentem:
Te nunc deflendo,
Tecum dolendo,
Videbimus gaudentem.

3. O Chare pastor,
O vitae dator,
Jesu salus tuorum:
Tradis te lupis,
Mactari cupis
Pro vita mortuorum.

4. Pro charitate,
Ex nostra parte,
Quid Jesu tibi demus?
Pro tantis curis,
Pro plagis duris,
Nos totos devovemus.

5. O Jesu pati
Sumus parati,
Videntes patientem:
Tecumque mori
Non est horri,ori,
Dum flemus morientem.

A latin ének öt stórfás; ezt a magyar parafrázisban az 1675-i *Cantus catholici* öt versszakkal, az 1674-i kassai *Cantus catholici* még további öt versszakkal toldotta meg. Szerzője ismeretlen.
Versforma: 5-5-7-5-5-7 (a-a-b-c-c-b).
Dallama: RMDT II, 175/I. sz.

203.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 306-7. — Cím: *MAS.* — Nótajelzése: *Azon Nótára. Az első cikkel kettőztetése nélkül.* [Utalás az előtte lévő négy soros *Condolete Mariae* kezdetű cantio dallamára].

Szövege megvan még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714-5, 205).

Sírató ének nagypéntekre. Mondanivalója szerint a liturgiában a kereszt előtti tiszteletadás és az *Improperia* latin szövegeinek felel meg; vö. 222/I. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 14-12-7 (a-b-a); az első sor 7/7, a második 4/4/4 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 229/I. sz. (PAPP GÉZA szerint a versforma: 14-8-11). — A nótajelzésben idézett *Condolete Mariae* kezdetű cantio négy soros, és az első két sorának dallam-frázisa azonos; ezt a magyar énekben csak egyszer kell énekelni. Vö. 191. sz. jz.

13 Két Latorral, rosz órral — orozóval, orzóval, tolvajjal (NySz II, 1129-30).

204.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 308-9. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 18.* (17. sz.).

Szövege megtalálható még: *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 69).

Nagypénteki Jézust sirató ének, amely megtérésre és bűnbánatra indít. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–b–b); a tízes sorok 5/5 osztásúak kereszttrimmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

1 A sor egy szótaggal rövidebb.

34 halál tavában — lásd 201. sz. 42. sor jz.

39 Szent haját tépik mint valami burjánt — gazt, haszontalan növényt (NySz I, 326–7).

205.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 318–9. — Cím: *MAS.* — Dallamát is közli.

Válaszos nagypénteki sirató ének, amely megtérésre és bűnbánatra indít. Felelgetős előadásával helyettesíthette a liturgiában az *Improperia* latin szövegeit. Vö. 222/I. sz. jz.

Versforma: 13–13–10–12; vagy a nagybetűs kezdések és a rímek szerint: 7–6–7–6–10–12 (a–a–a–b–c és a–a–a–b–b). Vö. 171. sz.

Dallama: RMDT II, 221. sz.

206.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 294–6. — Cím: *MAS.* — Dallamát is közli. — A szöveg végén két másik, szabadon választható dallamra utal: *Ezen Eneket más Nótára-is mondhatni: fol. 230 [= Gyakorta mongyuk örökké], és 245 [= Jaj én szegény gyarló fereg].*

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 81).

Ének a szenvedő Jézusról, a keresztről és tagjairól (véréről, fejről, szájáról és nyelvéről). Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–7–8–7 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 60. sz.; a választható dallamok: uo. 55. sz. és 62a/I. sz.

1 marhája — kincse, vagyona (NySz II, 689–90).

7 lelkünk teje — táplálója; Jézusra általában oltáriszentségi vonatkozásban alkalmazott jelző; vö. 300. sz. 15. sor, 320. sz. 19. sor jz., 326. sz. 12. sor jz.

14 építsd — javítsd, állítsd helyre.

207.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 311–2. — Felirata és nótajelzése: *MAS: Melynek Nótája, fol. 245. [= Jaj én szegény gyarló fereg] 230. [= Gyakorta mongyuk örökké] 294. [= Oh szentséges kereszt-fája].*

Bűnbánati ének; az 5. versszak a gyónási előkészültre utal. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–7–8–7 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 55., 60. és 62a. sz.

208.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 281–2. — Felirata: *Magyarúl, Azon Nótára.* — Előtte a latin eredeti ezzel a dallamutalással: *Ad Melodiam, fol. 230. [= Gyakorta mongyuk örökké] et 245. [= Jaj én szegény gyarló fereg].*

Nagyheti ének, amely a Jézus szenvedéséért vállalt türelemre buzdít. Az *Amoris o incendium* kezdetű latin cantio parafrázisa. Eredetije csak az 1674-i kassai *Cantus catholicus*-ben található, és a himnológiai irodalom sem ismeri. — Szövege a következő:

1. Amoris o incendium
O Christe vir dolorum!
Arctae viae compendium,
O Christe rex amorum!
2. O Christe mi, tu suggere
Cordi meo dolorem:
Novasque flammās aggere,
Ut his alas amorem.
3. Dolor meus ut maximi
Sit amoris minister:
Amor tuus ut intimi
Doloris sit magister.
4. Da vulnus ergo supplici
Amoris et doloris:
Cor ure flamma duplici
Doloris ac amoris.
5. Magni doloris malleo
Totum cor atteratur:
Sic felleo sic melleo
Amore conterantur.
6. Doloris artes tunc amor
Cor conterens docebit:
Amoris arte cum dolor
Deo magis placebit.
7. Ah! parce, quod deliquerim!
Ah! parce jam dolenti!
Quod te Deum reliquerim
Ignosce poenitenti!
8. O vulnerata charitas
Doloris in theatro!
O artifex aeternitas
Amoris in theatro!
9. Per ista sacra vulnera
Et sanguinem fluentem,
Rogo meum cor vulnera!
Absolve poenitentem.

Fordítója ismeretlen.

Versforma: 8–7–8–7 (a–b–a–b).

Dallama: RMDT II, 55. és 62a. sz.

4 bővezésit — a latinban alere (táplálni) és aggere (halmozni) igék vannak.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 282–4. — Felirata: *Magyarúl: Azon Nótája.* — Előtte a latin eredeti ezzel a dallamutalással: *De Sanctiss. Crucifixo. Ad Melodiam, fol. 36.* [= Idvözitönk Anya Szent Szűz] *et 43.* [= Dicsőség menyben Istennek].

Ének Jézus keresztyéről, amely a szenvedésben türelemre buzdít. Az *O fons amoris unice* kezdetű latin cantio parafrázisa. Eredetije csak az 1674-i kassai *Cantus catholicus*-ban található, és a himnológiai irodalom sem ismeri. — Szövege a következő:

1. O fons amoris unice!
Quod inchoasti, perfice:
Iam cor meum sit cor tuum,
Ametque te, sic mortuum.
2. Nolo mihi jam vivere!
Fac ut sciam te quaerere:
Amore toto dignus es,
Qui sic mori dignatus es.
3. Quosvis dolores impera,
Sed hos amore tempera:
Dum vis cruces augescere,
Fac tunc amorem crescere.
4. Quando crucem considero,
Crucis famem desidero:
Nam si pati necdum scio,
Adhuc amare nescio.
5. Vellem pati, sed horreo!
Quid memetipsum terreo?
Ignis Dei sic nascitur,
Crucisque ligno pascitur.
6. O vos beata stigmata!
Amoris o aenigmata!
Haec est doloris extasis!
Felix amoris emphasis.
7. Ah! Erubescere cor meum!
Dum sic vides tuum Deum.
Doloris o spectaculum!
Amoris o miraculum!
8. O crux, lavacrum sordium,
Ecclesiastes cordium!
In hoc doloris pulpito,
Amoris arma sculpito.
9. Eheu! Quid est quod perdidit,
Instarque Judae prodidi?
Ingratus illi numini,
Rebellis illi lumini?

10. Tu me potes convertere,
Jesu cor meum flectere;
Amore me configere,
Dolore me confringere.
11. O me creans divinitas!
Me recreans humanitas!
Statera cordis aurea,
Dolens amoris laurea.
12. Hoc nulla mens intelligit,
Quantum Deus nos diligit:
Quod nec stupere sat queo,
Libens amare debeo.

Fordítója ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 75/l. és 84/l. sz.

210.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 221–2. — Cím: *MAS. SEPTEM DOLORES BEATAE VIRGINIS.* — Nótajelzés: *Nota: Infinitae bonitatis etc.* — A versfőkben: *SALVE MATER DEI.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 171).

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 115), *Vöcsey János-ék.* (1752, 104).

Ének Szűz Mária hét fájdmáról. A megemlékezésnek az egyházi liturgiában középkori hagyomány alapján szeptember 15-én ünnepe is van. A szentföldi zarándoklatokra visszavezethető kultuszt főként ferencesek terjesztették. A szakrális számszimbolika jegyében kialakult hét fájdalom közül négy az evangéliumok elbeszélésén alapszik, három pedig jámbor legendákból való. Ezek a következők:

1. A templomban való bemutatáskor az agg Simeon megjövendölte Szűz Mária szenvedését (Lk 2, 22–35).
2. Menekülés Egyiptomba Heródes gyilkos szándéka miatt (Mt 2, 13–18).
3. A tizenkét éves Jézust szülei keresik a templomban (Lk 2, 41–50).
4. Szűz Mária a kereszttúton találkozik halálra ítélt fiával.
5. Szűz Mária a kereszt alatt (Jn 19, 25–27).
6. Jézus testét leveszik a keresztről és Szűz Mária ölébe helyezik.
7. Szűz Mária jelen van Jézus temetésén.

A Mária-passiók hagyományáról: 179. és 211. sz. jz. — Kájoni János akrosztichonos szövegeiről: 21. sz. jz.

Versforma: 8–8–9–10–10–11 (a–a–x–b–c–x); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/l. sz.

211.

Nyomatott kiadása és kéziratjai:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 151. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Infinitae bonitatis, etc.* — A versfőkben: *SALVE REGINA.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 110).

Petri András-ék. (Réti János kézírása), 1663–68, 98a–b. — A versfőkben: *SALVE REG.* — Az utolsó három strofa hiányzik.

Csiksohofferi kézirat. 1675 k., 107–9. — Nótajelzés: *Nota: Infinitae bonitatis, etc.* — A versfőkben: *SALVE REGINA*.

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 119; kiad. MIR 39, 117), *Maracsó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 108).

Ének a kereszten függő Jézus hét szaváról. Forrása középkori elmélkedő imádságok, prédikációk, amelyeknek szerzői az evangéliumok elbeszéléseiből összegyűjtött idézeteket, Jézusnak a kereszten mondott szavait dolgozták fel. Az ének első nyolc versszakában a szerző ezeket a mondásokat veszi sorra a következő módon:

- 1–2. vsz.: Lk 23,35: Jézus megbocsát hóhérainak.
3. vsz.: Lk 23,43: Jézus szól a jobb latorhoz.
4. vsz.: Jn 19, 26–27: Jézus anyjához és Szent János apostolhoz szól.
5. vsz.: Mt 27, 46: Jézus a mennyei Atyához kiált a kereszten.
6. vsz.: Jn 19,28: Jézus szomjazva a zsoltár szavait (Zsolt 68,22) idézi.
7. vsz.: Jn 19,30: Jézus felkiált: Beteljesedett.
8. vsz.: Lk 23,46: Jézus a mennyei Atya kezébe ajánlja lelkét és meghal.

Az utolsó három versszakban a szerző a Jézus megváltói halálára vonatkozó tanulságot foglalja össze. A három XVII. századi változat közül Réti Jánosé csak a nyolc alapstrófát tartalmazza és ennek végén a *Finis* jelzi, hogy a másoló befejezettnek tekintette az éneket. Kájoni két verziójában az akrosztichon jelzi az eredeti terjedelmet. Kájoni akrosztichonos énekeiről: 21. sz. jz.

A kereszti kultuszra vonatkozó szakrális hagyomány irodalmát lásd 179. és 210. sz. jz.

Versforma: 8–8–9–10–10–11 (a–a–a–b–b–b); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

212.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 290–1. — Cím: *LITANIA A' CHRISTUS SZENVEDESERŐL*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 167.* [= Egeknek fényes villámja].

Verses litánia Krisztus szenvedéséről. Prózában szerkesztett változata hosszabb–rövidebb formában megtalálható a XVII–XVIII. századi imádságoskönyvekben. Megvan a *Cantus catholici* 1675-i kiadásában (272–4; kiad. MIR 39, 49–51) *Penteki Litania, a' Christus kin-szenvedeserül... a' boldog ki-mulasert* címmel. A névtelen szerző ezt tömörítette énekbe, amely ugyancsak alkalmas volt a litánia-szerű, felelgetős formában való előadásra. Az 1., 3. és 5. sort az előénekesek vagy a kántor, a 2. és 4. sort a nép egymásnak felelgetve énekelte, az 5. sort pedig ugyancsak a nép megismételte. Az éneklésnek erről a módjáról Kájoni Jánosnál kifejezett utasítás is található; lásd 416. sz. jz.

Versforma: 8–5–8–4–8 (a–b–a–b–c).

Dallama: RMDT II, 285. sz. A szerző a dallammintát a sorok szótagszámának és a refrénnek módosításával alkalmazta.

213/I.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 149–50. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Jesus Szent szivek arannya, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 108).

Válaszos ének a keresztfán függő Krisztus tagjaihoz. A katolikus egyházi éneknek ez a műfaja középkori előzményekre vezethető vissza. A hagyomány szerint Szent Bernátnak tulajdonított, valójában Löweni Arnulftól való *Salve mundi salutare* kezdetű cantio fordítását a középkor vége óta magyarul is énekeltek. A *Cantus catholici* első kiadásából (1651, 59–64) került át a század második felének nyomtatott énekeskönyveibe a legelterjedtebb változata (RMKT XVII/7, 198. sz.). Ekkor a ferencesek hatására több új ének keletkezett; ennek itt közölt változata egyik példája. — Vö. BALINT 1973, 231. skk.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–b).

Dallama: RMDT II, 74/l. sz.

24 Pellikán — az ókori monda szerint fiait vérével tápláló madár az ókeresztény és középkori szimbolikában a híveit testével és vérével tápláló Krisztus jelképe. Lásd LexChrIkon 3, 390–2. Vö. RMKT XVII/7, 172/l és III. sz. 21. sor jz.

213/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 300–2. — Cím: *A' JESUS KINZOTT TAGAINAK IDVŐZLESE.*

— Nótajelzés: *Nótája, fol. 291.* [= *Stabat mater dolorosa.*]

Szövege megtalálható még: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 78).

Válaszos ének a keresztfán függő Krisztus tagjaihoz; a 213/I. sz. ének más dallamhoz alakított változata. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–7–7 (a–a–a–b); a negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 17/b. sz.

214.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 229. — Cím: *AVE MANUS DEXTRA.* —

Nótajelzés: *Nota eadem.* [Utalás az előtte lévő latin eredeti nótajelzésére: *Nota: Salve mundi salutare.*]
— Megvan a második kiadásban is (1719, 177).

Szövege megtalálható még: *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 155).

Énekes-verses imádság Krisztus öt sebéhez, az *Ave caput Christi gratum* kezdetű *Oratio de vulneribus Christi* című XIV. századi verses imádság hat stórfájának fordítása. A latin vershez a középkori források szerint XI. Gergely pápa (1370–1378), az utolsó avignoni pápa ötven évi búcsút engedélyezett: *praescripta oratio est edita a beato Gregorio papa habens 50 annos indulgentiarum* (a XVI–XVII. századi latin imádságoskönyvek is így idézik). — A Krisztus szenvedésének, passiók eszközeinek tisztelete Magyarországon a XIV. század második felében terjedhetett el. A reánk maradt liturgikus szerkönyvek közül Pálóczi György esztergomi érsek 1389 előtt készült misekönyvében (OSzK, Cod. Lat. 359) az erre vonatkozó votív misék (*De quinque vulneribus Christi, De lancea Domini, De spinea corona Domini*) megtalálhatók. Elterjedése hatott a Krisztus szenvedésére emlékező népi ájtatosságokra. Vö. BÁLINT 1973, 234. skk.

Az eredeti latin vers hét versszakból állott (MONE I, 158–159); Kájoni ennek csupán a 2., 3. és 5. stórfáját közölte, de a négy soros eredeti versszakokat egy ötödikkel, a refrénnel megtoldotta. A magyar fordításban a latin minta első stórfájának nincsen megfelelője. Nyilvánvaló, hogy a fordító az öt szent seb tiszteletéhez alkalmazta a magyar éneket, és ezért hagyta el a Krisztus fejről szóló első stórfát. A nótajelzésben a tartalmilag rokon *Salve mundi salutare* kezdetű népszerű középkori verses imádságot idézte, amely a *Cantus catholici* első kiadásából (1651, 59; vö. RMKT XVII/7, 198. sz.) hat soros formában ismeretes. A fordítását a dallammintához alkalmazva refrénnel egészítette ki, amit az énekléskor ismételni kellett; Kájoni a latin szöveget is egy sorral megtoldotta (kiad. DANKÓ 343). A teljes latin szöveg — zárójelben a Kájoninál nem szereplő versszakokkal — a következő:

Hymnus Sancti Gregorii papae devotissimus.

Nota: Salve mundi salutare.

1. (*Ave caput Christi gratum*
Diris spinis coronatum
Nos conserva, ne peccatum
Poenae ducat ad reatum.)

2. Ave manus dextra Christi,
Perforata plaga tristi.
Nos ad dextram iube sisti,
Quos per curcem redemisti.
Jesu dulcedo cordium.
3. Ave palma Iesu laeva,
Sic confixa plaga saeva.
Nos ab illa morte leva,
Quam produxit mater Eva.
Jesu dulcedo cordium.
4. (Ave latus lanceatum
Unde fluxit flumen gratum,
Praebe nobis conducatum
Ad aeternae vitae statum.)
5. Ave vulnus Dextri pedis,
Aedem mentis pie laedis.
Dum ad eam saepe redis:
Esto nobis spes mercedis.
Jesu dulcedo cordium.
6. (Ave plaga laevae plantae,
Qua virtutum crescunt plantae,
Nos ab hoste subplantante
Contuere post et ante.)
7. (Ave tota denudata
Caro Christi flagellata,
Nos conserva, ne peccata
Vita privent nos beata.)

Amen.

Versforma: 8–8–8–8–8(–8), (a–a–a–a–b–b); az 5. sor refrén, amit feltehetően ismételték.
Dallama: RMDT II, 197/I. sz.

215.

Kézirata:

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 95a–96b. — Cím: *AD ELEVATIONEM*.

Úrfelmutatásra való válaszos ének a szenvedő Krisztus tagjairól. Feltehetően a nagypénteki csonkamisén énekelték, amikor is a Krisztus halálának emlékére az előző nap konsekrált ostyát (innen a latin név: *missa praesantificatorum*) körmenetben viszik az oltárra, ott a pap félkézzel felmutatja a híveknek, majd magához veszi. (MIHÁLYFI 148, 440). — Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–b); a negyedik sor refrén.

Dallama ismeretlen.

6 heges tör — tövis, mint hegyes tör.

17 alla — helyesen: válla, amelyen a kereszt súlya sebet ütött; Jézus vállsebénck kultuszáról:

BÁLINT 1973, 234.

216.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 285–6. — Cím: *A' BÓLDOG KI-MULASERT.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 168.* [= Oh Istennek Szent Anyja].

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 119 töredék), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 194), *Vépi ék.* (1725–68, 124).

Feleletgős ének a szenvedő Jézushoz a jó halál kegyelméért. Forrása, szerzője ismeretlen. — A kassai *Cantus catholicus*-ben azonos kezdősorral, versformával és dallammal, de különböző alkalomra írt szöveggel még két ének található: 366. és 590. sz.

Versforma: 7-7-7-7 (a-b-a-b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 45a. sz.

217.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 222–3. — Felirata és nótajelzése: *MAS AZON NOTARA* [Utalás az előtte lévő *Szűz Mária hét fájdalma* kezdetű ének nótajelzésére: *Nota: Infinitae bonitatis etc.*; vö. 210. sz.]. — Megvan a második kiadásban is (1719, 172).

Szövege megtalálható még: *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 138).

Passiós ének Jézus megváltó szenvedéséről és haláláról az evangéliumi elbeszélések nyomán. — A versfőkből egy akrosztichon töredéke rejlik: *VE RN INA*, amely *SALVE REGINA* vagy *AVE REGINA* lehetett. Ezt a feltevést megerősíteni látszik az is, hogy a dallammintát adó Mária-éneknek versfőiben a *SALVE MATER DEI* olvasható; vö. 210. sz. A csonka akrosztichon arra mutat, hogy Kájoni az éneket korábbi hagyományból vehette és azt feltehetően át is alakította. Kájoni akrosztichonos énekeiről lásd 21. sz. jz.

Versforma: 8-8-9-10-10-11 (a-a-x-b-c-x); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

3 tekint Annyára — vö. Jn 19, 25–27.

12 almát — a paradicsom tiltott gyümölcsét (1 Móz 2, 16–7 és 3, 1–24). Vö. LexChrkon 1, 123–4.

17 Mérget — a kereszten függő Jézusnak ecetet és epét adtak inni (Jn 19, 28–9).

20 Viz, és vér — Jézus lándzsával megnyitott oldalából víz és vér folyt (Jn 19, 34).

218.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 288–9. — Cím: *TESTI SANYARGATÁSRÓL.* — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő *Jesusnak drága kinyyában* kezdetű kottás ének dallamára; vö. 190. sz.].

Szövege megtalálható még: *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 57).

Verses elmélkedés Jézus megváltó szenvedéséről, haláláról. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8-7-8-7-7-7-8-8 (a-a-b-b-c-c-d-d).

Dallama: A nótajelzés közvetve a 42. genfi zsoltár dallamát idézi (vö. RMDT II, 172.1.); lásd Szenci Molnár Albert 42. zsoltárának dallamát (RMDT XVII/6, 42. sz.).

219.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 772–84. — Cím: *PASSIO DE VITA CHRISTI.* — Nótajelzés: *Nota: A' Szent irás mondgya, hogy szoros út vagyon etc.* — Megvan a második kiadásban is (1718, 694).

Verses passió, amelyet a névtelen szerző a bibliai históriák mintájára szerkesztett. Az elbeszélés az evangéliumok leírását követi és a párbeszédés előadásra alkalmas. A római liturgiában Virágvasárnap Szent Máté (26,1–27,66), Nagypénteken pedig Szent János (18,1–19,42) evangéliumából olvassák Jézus szenvedésének történetét a nép nyelvén is. Az ének e nagyheti szertartás párbeszédés helyettesítését szolgálta. A befejező részben (79–116. vers) elhangzik Szűz Mária siratója, a keresztről való levétel története, megszólalnak a temetésnél az apostolok, majd a feltámadás, a mennybemenetel és a Szentlélek pünkösdi eljövetele után Szent Péter buzdító beszédével zárul a história. Mindezek forrása a gazdag középkori exemplum-gyűjtemények és prédikációs irodalom lehetett.

Versforma: 6–6–7–6–6–7–6–6–7 (a–a–b–c–c–b–d–d–b).

Dallama: RMDT II, 206/l. sz. — A nótajelzés Apollónius királyfi históriájára utal, amely először 1591-ben Debrecenben jelent meg (RMNy 661). — Dallamának népi változatát közölte: DOMOKOS 1979, 1237 és 1271.

28 Tés — te is.

37 a' hajóból ki-léptem — Szent Péter Jézus szavára járt a tengeren (Mt 14, 28–31).

125 egy szálnéra sem — egy szálnyira sem (NySz III, 45).

152 Tüzzel lobogó Tón — lásd 201. sz. 42. sor jz.

176 nódittya — lökdösi, előretaszítja (NySz II, 987).

202 mérget — lásd 217. sz. 17. sor jz.

278 kegyelemmel bé-füzdött — befűzött, átjárt, átszött (NySz I, 1048).

313 raj-lépét — sokaság, gyermekserég, méh-raj jelentésben (NySz II, 1359); lásd még: 363/II. sz. 3. sor, 472. sz. 3. sor; vö.: lépes méz: 400. sz. 17. sor.

348 Egy Isten állattyának — léténck; vö. 6. sz. 3. sor jz.

220.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 324–5. — Cím: *VIRAG VASARNAPI PROCESSIONA*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 167.* [= Egeknek fényes villámja].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 215), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 96).

Körmeneti ének Virágvasárnapra, amikor Jézus Jeruzsálembé való ünnepélyes bevonulását ünnepli a liturgia, keleten pálmát, magyar földön barkát szentelve, körmenetben vonulva (Mt 21, 1–9). A szertartás szokásáról és a nyomában keletkezett népi hagyományokról ld. BÁLINT 1973, 194.skk. — A névtelen szerző a dallamintát a sorok beosztásának, szótagszámának és a refrénnek módosításával alkalmazta. Az 1. és 3. sort az előénekesek vagy a kántor, a 2. és 4–5. sort pedig a nép felelgetve énekelte; esetleg a 4–5. sort a kántor nyomán a nép megismételte. Vö. 416. sz. jz.

Versforma: 8–6–8–5–8 (a–b–a–b–c); a 2. és a 4–5. sor refrén; az 5. sor 4/4 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 285. sz.

221.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 326–8. — Cím: *NAGY-CSÜTÖRTÖKI MISSÉRE*. — Dallamát is közli. — Az énekeskönyv 428. lapján, az *Ur Jesus Christus meg-hadta* kezdetű kottás oltáriszentségi ének (348. sz.) után ez olvasható: *Ezen Enek Nótájára mondhatni mind azokat-is, Mellyek Nótáját jedzettük fel, fol. [...] 327.* — Az énekeskönyv szerkesztője ugyanezt az éneket *Szent Mise alatt gyakorta* mondható énekként is ajánlja; erre vonatkozó megjegyzését ld. ugyancsak az énekeskönyv 327. lapján [idézve a 340. sz. éneknél].

Nagycsütörtöki miseének. A nagyhét három utolsó napjából a csütörtök (Feria quinta in Coena Domini) az utolsó vacsorának, az Oltáriszentség alapításának és a mise mondására való papi küldetésnek emléknapja. Az ének a nap liturgiájában latinul elhangzó részeket idézi. Az első versszaka azonos Kájoni János *Cantionale catholicum*-ának egyik oltáriszentségi énekével (1676, 328; 303. sz.). Feltehető, hogy ezt a kassai *Cantus catholici* szerkesztője korábbi kéziratok hagyományból vette.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 90/l. sz.; a cserélhető dallam: uo. 72. sz.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 160–1. — Cím: *MAS. Popule meus?* — Nótajelzés: *Nota: Joseph, Jóseph, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 115).

Szövege megtalálható a következő gyűjteményekben: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 123; kiad. MIR 39, 121), *Vépi ék.* (1725–68, 132), *Bozóki Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 162), *Szenimihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 186).

A nagypénteki improprium-ok, a szenvedő és keresztre feszített Jézusnak első személyben felhangzó „szemrehányásai” verses fordításban. A nagypénteki liturgiában a keresztléti tiszteletadás alatt a szertartást vezető pap és a diakonusok felelgetve latinul éneklük, miközben felhangzik a háromszoros latin–görög *Sanctus-Agios* acclamatio. A kilenc Ego-val kezdődő, zsoltározó jellegű, a kora középkorban keletkezett strófát a szertartást végző pap éneklük, amelyre a diakonusok vagy a segédkező ministránsok és a kórus felelik a *Popule meus* (Én népem...) kezdetű ismétlődő strófa párt, miközben a háromszoros *Sanctus-Agios* acclamatio is felhangzik. Vö. MIHÁLYFI 1933, 147–8. Szövege a *Missale Romanum* szerint a következő:

- Celebrans: V. *Popule meus, quid feci tibi? aut in quo contristavi te? responde mihi.*
V. *Quia eduxi te de terra Aegypti: parasti crucem Salvatori tuo.*
- Diaconus: R. *Agios o Theós.*
- Subdiaconus: R. *Sanctus Deus.*
- Diaconus: R. *Agios ischyros.*
- Subdiaconus: R. *Sanctus fortis.*
- Diaconus: R. *Agios athanatos, eleison imas.*
- Subdiaconus: R. *Sanctus immortalis, miserere nobis.*
- Celebrans: V. *Quia eduxi te per desertum quadraginta annis, et manna cibavi te, et intorduxi te in terram satius bonam: parasti crucem Salvatori tuo.*
[R. *Agios o Theós...*]
- Celebrans: V. *Quid ultra debuisti facere tibi, et non feci? Ego quidem plantavi te vineam meam speciosissimam: et tu facta es mihi nimis amara: aceto namque sitim meam potasti: et lancea perforasti latus Salvatori tuo.*
[R. *Agios o Theós...*]
- Celebrans: V. *Ego propter te flagellavi Aegyptum cum primogenitis suis: et tu me flagellatum tradidisti.*
- Diaconus et
Subdiaconus: R. *Popule meus, quid feci tibi? aut in quo contristavi te? responde mihi.*
- Celebrans: V. *Ego eduxi te de Aegypto, demerso Pharaone in Mare Rubrum: et tu me tradidisti principibus sacerdotum.*
[R. *Popule meus...*]
- Celebrans: V. *Ego ante te aperui mare: et tu aperuisti lancea latus meum.*
[R. *Popule meus...*]
- Celebrans: V. *Ego ante te praevii in columna nubis: et tu me duxisti ad praetorium Pilati.*
[R. *Popule meus...*]
- Celebrans: V. *Ego te pavi manna per desertum: et tu me cecidisti alapis et flagellis.*
[R. *Popule meus...*]
- Celebrans: V. *Ego te potavi aqua salutis de petra: et tu me potasti felle et aceto.*
[R. *Popule meus...*]
- Celebrans: V. *Ego propter te Chananaeorum reges percussi: et tu percussisti arundine caput meum.*
[R. *Popule meus...*]
- Celebrans: V. *Ego dedi tibi sceptrum regale: et tu dedisti capiti meo spineam coronam.*
[R. *Popule meus...*]
- Celebrans: V. *Ego te exaltavi magna virtute: et tu me suspendisti in patibulo crucis.*
[R. *Popule meus...*]

A névtelen fordító a liturgikus szöveget hűen és felelgetve előadható formában adta vissza.

Versforma: 8–8–8–8 (2–2–2–2).

Dallama: RMDT II, 62b/I. sz. — Dallamának népi változatát közölte: DOMOKOS 1979, 1260.

222/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 328–30. — Cím: *NAGY PENTEKRE, MIKOR A' FESZÜLETET CSÓKOLLYAK.* — Dallamát is közli.

A nagypénteki *improperium*-ok verses fordítása. Lásd 222/I. sz. jz.

Versforma: 8–6/7,8/-7/8/-11/12/, (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 52. sz.

223/I.

Kéziratai:

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k., 123. — Cím: *Planctus B. V.* — Csupán a cím és a kezdősor ismeretes; terjedelme 12 versszak (PAPP GÉZA feljegyzése szerint).

Szentsei daloskönyv. 1704, 33a–34a. Kiad. BUDA JÁNOS. Bp. 1943, 41. — Cím: *MÁS ENEK NAGY PENTEKRE.* — Nótajelzés: *Nota Jaj edes m[é]hemnek drága édes gyümölcsé.*

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Vépi ék.* (1725–68, 120), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 180), *Dőri Ferenc-ék.* (1763, 74, 121), *Bozóki Mihály kéziratos énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 145).

Mária-siralom nagypéntekre. Forrása, szerzője ismeretlen. Kájoni János az éneket feltehetően kéziratos hagyományból ismerhette, de a *Cantionale catholicum* első kiadásába még nem vette fel. Bemásolta azonban a kéziratos latin–magyar versgyűjteményébe, amely ma nem hozzáférhető, és csupán a kezdősorok jegyzéke ismeretes. A kéziratos hagyománynak a legkorábbi emléke, és egyben a legerjedelmesebb lejegyzése a kuruckori világi költészet jeles gyűjteményében, a feltehetően Veszprém-megyében összeírt *Szentsei-daloskönyv*ben maradt meg. A nótajelzésben idézett *Jaj édes méhemnek drága édes gyümölcsé* kezdetű Mária-siralom is csak *Ács Mihály Zöngedező mennyei kar* (Lőcse 1696, 57) című énekeskönyvében, tovább XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben található: *Écsi-ék.* (1700–25, 291), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 198), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 114), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 78b).

Másik változata: 223/II. sz.

Versforma: 13–14 (a–a).

Dallama: RMDT II, 39/II. sz.

16 leburulván — leburulván.

223/II.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Canticale catholicum. Csík 1719, 124–25. — Felirata és nótajelzése: *MÁS ÚJ ENEK. Tulajdon nótája vagyon.*

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Écsi-ék.* (1700–25, 144), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 153).

Mária-siralom Nagypéntekre; a 223/I. sz. rövidebb, tizenegy versszakos és átdolgozott változata.

Versforma: 12–14 (a–a).

Dallama: RMDT II, 39/II. — Az első négy versszak szövege népi dallammal megvan népzenei gyűjtésekből (Moldvai csángó népdalok és népballadák. Szerk. FARAGÓ JÓZSEF, JAGAMAS JÁNOS. Bukarest 1954, 301–2.); itt egy ötödikkal is kiegészítik, amelyben az édesanya távolba szakadt gyermekét siratja:

Kő vóna ja szívik,
Meg kellne lágyujjon,
Gyermekemhez engedjenek,
Hogy én őt meglássom.

Ugyancsak idézi szövegét, dallamát és népzenei hagyományból ismert változatát: SZABOLCSI, MZK 52. 1.

224.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 225–8. — A sorozat címe: *NAGY-PENTEKRE-VALO LAMENTATIO. Jeremiás Prófétának Siralmáról.* — Az ének felirata: *R. Sepulto Domino.* Nótajelzés: *Nota: ut supra.* [utalás a nagycsütörtöki lamentációk nótajelzésére: *Menynek földnek ez világnak etc.*; 198. 1.].

Szövege megvan még a következő gyűjteményekben: [*Szólósi Benedek:*] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 155; csak az első tíz versszakot közli; kiad. MIR 39, 151), *Bozóki Mihály kéziratos énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 196), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kottás énekes könyv* (Vác 1797, 41).

A nagypénteki lamentáció responsoriumainak (válaszos énekeinek) verses parafrázisa. A lamentációk a nagyhét három utolsó napján (Triduum Sacrum) a papi zsolozsma hajnali horájában (matutinum) elhangzó olvasmányok, Jeremiás prófétának tulajdonított öt siratóéneke (threnosz) Jeruzsálem pusztulásáról és Isten büntető ítéletéről. Az első négy fejezet verseit a héber ábécé betűivel sorolták (Threni 3–5). Az ötödik fejezet Jeremiás imája a babiloni fogság idején. Vö. *Siralmak* könyve 1–5. Minden olvasmány végén záró versként felhangzik a próféta intés: *Jerusalem, Jerusalem, convertere ad Dominum Deum tuum* (Oz 14,2: Jeruzsálem, Jeruzsálem, térj meg a te Uradhoz Istenedhez). Kájoni az olvasmányokat prózában magyarul közölte a hozzátartozó responsoriumok verses fordításával. Ezek Krisztus halálára és temetésére utalnak, és a néppel a nagypénteki szertartás végén a szentsírnál énekeltek. Az ének egyes részei a latin responsoriumok kezdőszavát címként viselik. A három latin válaszos ének részei bibliai idézetek (Mt 27, 64–6; Threni 1,2; Joel 1,8–13), amit a székesegyházi és szerzetesi kórusban eredetileg az előénekesek (cantores) és a kanonokok, papság vagy a szerzetesek (chorus) adtak elő. A responsoriumok a magyar liturgikus forrásokban is a középkortól általánosan ismertek voltak; kottás másolatuk a XII. század első harmadában keletkezett *Codex Albensis*ben is megvan. Ennek szövege a következő:

- I. Sepulto Domino signatum est monumentum cum volventes lapidem ad ostium monumenti.
Ponentes milites qui custodirent illud.
Ne forte veniant discipuli eius et furentur eum et dicant plebi surrexit a mortuis.
Ponentes milites qui custodirent illud. (fol. 82^v).
- II. Hierusalem luge et exuere vestibus iocunditatem in cinere et cilicio.
Quia in te est occisus Salvator Israhel.
Ululate pastores et clamate aspergite vos cineri.
Quia in te est occisus Salvator Israhel. (uo.)
- III. Plange quasi virgo plebs mea ululate pastores in cinere et cilicio.
Quia veniet dies Domini magna et amara valde.
Plauserunt super me manibus omnes transeuntes per viam
sibilaverunt et moverunt caput.
Quia veniet dies Domini magna et amara valde.
Plange quasi virgo plebs mea ululate pastores in cinere et cilicio. (uo.)

A szertartásokat szabályozó hazai középkori ordináriusok előírása szerint ezeket a responzóriumokat énekeltek akkor is, amikor a keresztet és az Oltáriszentséget nagypénteken körmenetben az előre elkészített szentsírra vitték. A XV. századi esztergomi Ordinarius szerint: *His peractis descendat chorus processionaliter ad locum ubi sepulchrum ordinatum est, episcopo ipsos cum sacramento sequente*

precedentibus quatuor, precedentibus seu iuvenibus cum bacculis auratis, cum candelis accensis. Et dominus episcopus recondat crucem cum sacramento reverenter, thurificando et aspergendo ac sigillando sepulchrum. Interim chorus cantet R. Hierusalem luge. Ecce vidimus. Plange quasi virgo. Recessit pastor bonus. Recondito sacramento chorus cantet R. Sepulto domino: ... (DANKÓ 535–6). Ugyanilyen utasítás olvasható az 1509-i egri Ordinariusban is (Kiad. KANDRA KABOS. Eger 1905, 67).

Kájoni magyar parafrázisai nyilván ugyanennek a liturgikus szokásnak vulgáris változatát szolgálta.

Versforma: 10–10–10–10 (a–a–a–a).

Dallama ismeretlen. — Kájoni nótajelzése az első résznél *Nota: ut supra*, a másodiknál és harmadiknál *Nota: Mennynek, földnek, etc.* Ez az utalás a *Cantionale catholicum* 113. lapján kezdődő *Mennynek, földnek, e világnak ura* kezdetű, az erdélyi kéziratok hagyományban elterjedt verses passióra utal (RMKT XVII/7, 136. sz.). Dallama azonban ennek sem ismeretes.

Versforma: 5–8–9–7; a sorok szótagszáma helyenként bizonytalan.

Dallama: RMDT II, 32. sz.

48 Hohárihoz — hohérihoz; vö. 110. sor.

61 tulajdoni közé — vö. Jn 1, 11: Tulajdoniba jöve, és az övéi bé nem fogadak őtet.

65–84 Proféta szavaval — utalás a nagypénteki improperiumokra; lásd 222/I. sz. jz.

110 Hohárságokat — vö. 48. sor.

129 O Jerusalem — utalás a nagyheti lamentációk záró strófájára; lásd 224. sz. jz.

225.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, II, 111–3. — Dallamát is közli. — Kiad. BARTALUS 1869, 149; BOGISICH 1882, 42.

A nagypénteki improperiumok szabad parafrázisa. Lásd 222/I. sz. jz. A névtelen szerző az első személyben, Jézus nevében elhangzó panaszokat, szemrehányásokat az evangéliumi eseményekre vonatkozó utalásokkal toldotta meg.

Formája 2–2 rímelő, szabálytalan szótagszámú sorból álló strófa. Az éneket a közösség számára is ismert és a kézirat másolója által is közölt gregorián dallamra énekelték. Vö. RMDT II, 121–2. 1.

11 Én népem — *Popule meus*; a fordító utal a szóló énekre válaszként a kórus vagy a nép által ismételt strófára. A teljes szöveget azonban nem közli. Ugyanezt teszi a 18. és a 97. sorban is. Feltehető, hogy ezt négy-öt strófánként ismételték, a szöveg azonban a másolatból kimaradt.

43 ki uit — Jn 19, 4–5: Pilátus Jézust megostoroztatta és töviskoronával a fején, vörös palásban kivitte a nép elé.

55 Én tanítottam — Jn 18, 20: Én nyilván szólottam e' világnak: én mindenkor a' synagógában tanítottam, és a' templomban.

58 Ördögösnek, és Samaritanusnak — Jn 8, 48: A zsidók mondták Jézusnak: Nem-de jó mongyuk-e mí, hogy Samaritánus vagy te, és ördögöd vagyon? — Szamaritánus = idegen, hitetlen, pogány.

60 Belzebub — a démonok fejedelme; vö. Mk 3, 22.

61–2 az uakon született Embernek — utalás Szent János evangéliumának 9. fejezetére. A meggyógyított vak embert a farizeusok kizárták a zsinagógából: be tették előtte az oskolát. Vö. Jn 9, 34: Mindenestől bűnökben születél, és te tanítasz-e minket? És ki-veték őtet.

226.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, II, 114–16. — Dallamát is közli. — Kiad. BARTALUS 1869, 152–55; BOGISICH 1882, 45.

Nagypénteki passió ének. PAPP GÉZA megállapítása szerint (RMDT II, 446) az *Ociec niebieski iedynego májgc Syná* kezdetű lengyel ének fordítása. Eredetije megtalálható a *Pjsne chval bozskych. Pisne duchovnj evangelistské* című lengyel nyomtatott énekeskönyvben (Samotul 1561, fol. E XVIb, mikrofilmje az OSzK Zeneműtárában, FM 4, 1040).

Dallama: RMDT II, 32. sz.

HÚSVÉTI ÉNEKEK

A húsvét Jézus Krisztus halottaiból való feltámadásának napja (Resurrectio Domini). Az Egyház legrégebb ünnepe, amelynek eredetét, a feltámadás történetét az evangéliumok és az Újszövetség más könyvei beszélik el.

Irodalom: MIHÁLYFI 1933, 152–3; BÁLINT 1973, 275–322.

A XVII. század első feléből származó húsvéti énekeket lásd RMKT XVII/7, 201., 202., 203. sz. Jelen kötetben az időszak énekei: 227–249. sz.

227.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 43. — Dallamát is közli.

Húsvéti kyrie-trópus. Lásd 1. sz. jz. Hármass felépítése hasonlít a kézirat I. lapján található adventi kyrie-trópushoz; vö. 3. sz. jz. Ennél azonban a szorosán vett Atya-Fiú-Szentlelket megszólító könyörgés már az első három strófában elhangzik; a továbbiak a húsvéti ünnepre, a feltámadásra vonatkoznak. Forrása ismeretlen.

Versforma:

1. Atya Isten, Mennyen földön: 8–10–8–10–8–10
  2. Egy állatú Isten: 6–8–9–6–8–9–6–8–9
  3. E' Szent napon, az Istent áldgyon: 9–10–9–10–7–9–10
- A sorok rímélése következtlen.

Dallama PAPP GÉZA (RMDT II, 124. 1.) szerint példa a cseh nyelvterületen már korábban használatos anyanyelvű kyrie-trópusok meghonosodására.

7 Egy állatu — egy lényegű; lásd 6. sz. 3. sor jz.

18 a' szegletes kö — Csel 4, 11: Szent Péter a főpapi tanács előtt Jézust szegletkőnek nevezte, amelyet az építők elvetettek, pedig az üdvösség erre épül. Vö. 1 Pét 2, 4–8.

228.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 331–2. — Cím: *Husvétii Kyrie.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 92), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 216), *Zirci-ék.* (1751–66, 70a), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 254), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 3. és 68).

Húsvéti kyrie-trópus. Lásd 1. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–8–8–8–6 (a–b–b–b–a).

Dallama: RMDT II, 65b. sz.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 44. — Cím: *CREDO PASCHALE*. — Dallamát is közli.
[lapszálen:] Vj Enek.

Credo-parafrazis, az Apostoli Hitvallás verses fordítása. Lásd 68. sz. jz. A névtelen fordító
János Benedek szlovákok részére szerkesztett gyűjteményéből (Cantus catholici. Pýsně katholické.
šce 1655, 124) az *Otce Naýmilostiwegssyho* kezdetű Credo-parafrazist ültette át magyarra. Szövege
következő:

Credo

1. Otce Naýmilostiwegssýho.
Stworitele Nebe, y Zeme.
YW GEZV Krysta Syna geho.
2. Z-Ducha Swatého počateho.
Z-Panny na Swet Narodzeneho.
Vkrutne vkryžowaného.
3. Pochowaného w-Nowem Hrobe.
Kteryž gest byl' wyłesan z-skale.
Obwinutého w-platno lnene.
4. Odtud mocy Bohá samého.
Slawne w-treři deň wzkrýsseného.
A na Nebesa wstúpeného.
5. Na Prawýcy giž sedýciho.
Boha Otce Wsemohúcyho.
Za wsseckých orodugýciho.
6. Odtud ma' zase k-nám prigiři.
Žiwé, také mrrwé súdiři,
Z-Otcem na weky kralowaři.
7. Werime y w-Ducha Swatého,
Cyrkew Swatú sprawugycýho.
Ošessišele milostného.
8. O Cyrkwy Krestianské gediné.
Až mysti Tela ne prýcomné;
A wssak Duchem prawdi spogené.
9. Werýme Swatých obcowaňý.
Prebywaři w-tom milowaňý.
O nemž Pán Krystus wernym prawý.
10. Werýme, y o tom Wzkryseňý,
Které má biři w-Deň posledňý.
Z-Milosti Božj život mečňý.

11. Amen, spolu wssychňy spýwagne;
Slussnú chwálu Bohu wzdawagme.
Tak radosti mečne důgdeme. Amen.

Versforma: 9–9–9 (a–a–a); a szótagszám helyenként bizonytalan.
Dallama: RMDT II, 26a. sz.

230.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 235. — Cím: *CREDO*. — Nótajelzés: *Nota: Christus fel-támadá, Kyriel. Allel.* — A második kiadásból kimaradt.

Cantus catholici. Kassa 1674, 332–3. — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 93), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 258), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 9), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 89a).

Credo-parafrázis húsvétra, az *Apostoli Hitvallás* verses fordítása. Lásd 68. sz. jz. A két nyomtatott változat feltehetően korábbi kéziratos hagyományra vezethető vissza.

Versforma: 7–7–7–7–8 (a–a–a–a–b); az ötödik sor refrén, húsvéti acclamatio.

Dallama: RMDT II, 152. sz.

12 nagy kedvből — elhatározásából, önként.

231.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 333. A latin és a magyar szöveg egymást követi. — Cím: *SANCTUS*. — Nótajelzés: *Nótája fol. 89.* [= *Szűz Annától születik; vö. 136. sz.*].

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 93), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 258).

Húsvéti sanctus-parafrázis, a *Sanctus, sanctus, Dominus Deus noster* kezdetű egy strófás Sanctus fordítása. Lásd 8. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 11–11–11–6 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 115. sz.

232.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 333. A latin és a magyar szöveg egymást követi. — Cím: *AGNUS*. — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő Sanctus-parafrázis dallamára: *Szűz Annától születik; vö. 136. sz.*].

Húsvéti Agnus Dei-parafrázis, az *Agnus Dei, qui tollis culpas mundi* kezdetű egy strófás verses Agnus Dei fordítása. Lásd 13. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 11–11–11–6 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 115. sz.

233/I.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 253. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Surrexit Christus hodiè, Azon.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 192).

Húsvéti ének. Feltehetően a *Christus surrexit* kezdetű, hasonló tartalmú és versformájú latin

énekcsalád vagy az Allelujával váltakozó ünnepi versiculus magyar változata (vö. RMKT I² 431–5.1.; RMDT I, 635–6.1.; RMKT XVII/7, 201–203. sz. jz.). Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–4 (a–a–b); a harmadik sor refrén.

Dallama: RMDT I, 146. sz.

233/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 339. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az énekeskönyv 337. lapján lévő *Surrexit Christus hodie* kezdetű kottás latin énekre].

Szövege megtalálható még: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 95).

Felelgetős húsvéti ének, a *Christus surrexit* kezdetű énekcsalád egyik magyar változata.

Lásd 233/I. sz. jz.

Versforma: 8–12–8–12 (a–b–a–b); a második és negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT I, 146. sz.

234.

Nyomatott kiadása és kézírata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 247–8. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Christus fel-tám: Ur Isten meg-váltá.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 190).

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 133. — Az ének címe és az első 28 sor a kézirat csonkasága miatt hiányzik.

Szövege megvan még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 264), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 135), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 4).

Válaszos ének Krisztus feltámadásáról, a nagyszombat esti allelujás mise versbe foglalt evangéliuma (Mt 28, 1–7: *Vespere autem sabbati, quae lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene et altera Maria videre sepulchrum...*). Feltehetően az archaikus népi hagyományban gyökerező és sokfelé mindmáig élő húsvét hajnali Jézus-keresésnek is éneke (vö. BALINT 1973, 277–89).

Versforma: 7–7–7–7–12–5 (a–a–a–a–b–c); az 5. sor 6/6 osztású; az 5. és 6. sor refrén.

Dallama: RMDT I, 68. sz.

22 állatá — állította.

235.

Nyomatott kiadása és kézírata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 246. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Christus fel-támadá, etc. ut sup. fol. 243.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 189).

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 132. — Szövege csonka.

Húsvéti válaszos ének. A *Christus surrexit* kezdetű szerteágazó énekcsalád egyik magyar változata (lásd 233/I. sz. jz.).

Versforma: 7–7–7–7–5 (a–a–a–a–b); az ötödik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 151. sz.

8 Lymbus — ld. 73. sz. 20. sor jz.

236.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 334–5. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Mellynek Nótája, fol. 20.* [= Kedvessen tekénts ránk].

Szövege megvan még a következő gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 223), *Vépi ék.* (1725–68, 162), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 260).

Húsvéti felelgetős ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 6–6–8–6–6–8 (a–a–b–c–c–b); közlésünkben négy soros formában; a második és negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 179. sz.

237.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 342–3. — Cím: *REGINA COELI.* — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő *Christusunk fel-támadván* kezdetű kottás húsvéti énekekre, vö. 239/I. sz.]

Húsvéti felelgetős Mária-ének, a *Regina caeli laetare alleluia* kezdetű verses időszaki Mária-antifona parafrázisa; a latin szövegét lásd RMKT XVII/2, 69. sz.

Versforma: 7–7–8–7–4 (a–b–a–b–a); közlésünkben négy soros formában; a második és negyedik sor refrén.

Dallamára vö. RMDT I, 94. sz. és RMDT II, 150. sz.

238.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 336–7. — Cím: *MÁS.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 123.* [= Puer natus in Bethlehem]. — Egy másik választható dallamra vonatkozóan az énekeskönyv 357. lapján, Pécseli Király Imre *Feltámadt a mi életünk* kezdetű kottás éneke után ez olvasható: *Ezen Nótára mondhatni Más Enekeket-is: Fol. 336. Illyen formán; KI meg-hala szörnyű kínban, Fel támadt Christus nagy vígan Alle-Alleluja: Az őrzők meg-rettentettek; Mint hőltak, olyanáná löttek. Alle-Alleluja. Kyrje eleison, Alle-Alleluja: Kyrje eleison: Alle-Alleluja. 2. Christus mélységes sebei, etc. fol. 336.*

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 163).

Húsvéti válaszos ének Krisztusnak a halálán aratott győzelmről. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–b–b–c); az ötödik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 160. sz.; vagy uo. 237/I. sz. (Pécseli Király Imre *Feltámadt a mi életünk* kezdetű húsvéti énekének dallamára).

239/I.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 341–2. — Cím: *MÁS.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 100 var).

Felelgetős ének a megváltásról és a feltámadásról. Szerzője ismeretlen. — Másik közel egykorú változata: 239/II. sz.

Versforma: 7–6–8–10 (a–b–a–c); a második és negyedik sor refrén.

Dallama a *Cantus catholici* első kiadásából (1651, 74) ismert *Krisztus feltámadta igazságunkra* kezdetű, protestáns eredetű kottás húsvéti énekével rokon, annak megnyújtott változata. Vö. RMDT I, 94. sz.

3 oroszlán — a győzelmes Krisztus előképe; lásd 66. sz. 12. sor jz.

8 Dávid lön — a Goliátot, a filiszteus pogány harcost legyőző Dávid a bűn és a halál felett diadalt aratott Krisztusnak előképe (1 Sám 17; vö. RMKT XVII/7, 199. sz. jz.).

10 Sacramentomban — az Oltáriszentségben.

13 Sámsonunk — Krisztus előképe; az ószövetségi Bírák könyve 13–16. fejezetének legendás hőse, és a róla szóló elbeszélések a szorongattatások idején segítő Isten erejét példázzák.

239/II.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 253–4. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Christus fel-támadá, igasságunkra, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 194).

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 168; kiad. MIR 39, 154), *Écsi-ék.* (1700–25, 243), *Vépi ék.* (1725–68, 161), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 263 kottás).

Felelgetős ének a megváltásról és a feltámadásról. Szerzője ismeretlen. A kassai *Cantus catholici* közel egykorú változata (ld. 239/I. sz.) alapján korábbi kéziratossághoz is lehet közelethozni.

Versforma: 6–5–8–6 (a–b–a–b); a második és negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT I, 94. sz.

240.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 254. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Christus fel-támadá. fol. 235. ad Notam primam.* [Utalás a *Hiszünk igaz Istenben* kezdetű húsvéti Credo-parafrázis dallamára; lásd 230. sz.]. — Megvan a második kiadásban is (1719, 194).

Szövege megtalálható még: *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 5).

Válaszos ének Krisztus feltámadásáról, a *Christus surrexit*-kezdetű énekcsalád egyik magyar változata. Lásd 233/I. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 7–7–7–7–11–5 (a–a–a–a–b–c); az utolsó két sor refrén.

Dallama: RMDT I, 68. sz.; RMDT II, 152. sz.

I *Christus fel-támadá* — az ének első sora, akárcsak a dallammintác, egy szótaggal rövidebb. A feltehetően középkor végi első dallammintának kottás változata a *Cantus catholici* első kiadásából (1651, 71) ismert, ahol a hat szótagú első sor utolsó tagjára két hangot hajlítva énekeltek.

27 urallyuk — urunknak ismerjük; lásd 101. sz. 15. sor jz.

241.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 251. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Psal. 81. Örvendezetek az erős Istennek.* — A második kiadásból kimaradt.

Ének Krisztus megváltói haláláról és feltámadásáról. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–10–11 (a–a–a).

A nótajelzés Szenci Molnár Albert 81. zsoltárának kezdősorát és annak genfi zsoltárdallamát idézi; lásd RMKT XVII/6, 81. sz. (vö. RMDT II, 172. 1.).

5 Oroszlánt — a Bibliában a hősi bátorságon kívül (vö. 239/I. sz. 3. sor jz.) a halálos veszedelemnek is jelképe, a keleti ember félelmetes ellensége.

7–10 Drága szép kenettel — a drága kenettel a sírhoz siető asszonyok evangéliumi történetének rövid foglalata (vö. Mt 28, 1–7; Mk 16, 1–8).

242.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 354–5. — Cím: *MAS.* — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 41), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 226), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 198).

Húsvéti válaszos ének; a legújabb időkig a feltámadási körmeneten énekeltek. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 5–5–8–8 (a–a–b–b); a harmadik és negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 36. sz.

11 bé-tölt — a próféták jövendölése beteljesedett.

243.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 347. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő ének dallamára: *Keresztyének serege*].

Ének Krisztus feltámadásáról. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 7–7–7–7–8 (a–a–a–a–b); az utolsó sor refrén.

Dallama: RMDT II, 152. sz. — A nótajelzésben idézett XVI. századi húsvéti ének dallama azonos a 332. lapon lévő *Hiszünk igaz Istenben* kezdetű kottás Credo-parafrázis dallamával. Vö. 230. sz.

13 horgadgyunk — meghajoljunk, fejet hajtsunk (NySz I, 1491).

244.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 355–6. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 61.* [= Oh Jesus, szüzen született szép rósa szál].

Válaszos ének a halálról és a feltámadásról. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–12–8–12 (a–a–c–d); a harmadik és negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 123. sz.

245.

Nyomatott kiadásai:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 253. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: O Istennek Szent Anyja etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 193).

Cantus catholici. Kassa 1674, 335. — Címe: *REGINA COELI LAETARE.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 168.* [= Oh Istennek Szent Anyja].

Uo. 350. — Címe: *REGINA COELI LAET.* — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő kottás énekre: *Christusunk fel-támadá.*] — A 3. versszaknál a szöveg tetszés szerinti alkalmazására a következő megjegyzés olvasható:

3. *Ki-jött koporsojából, etc. Fol. 335.*

Ezen formán mondhatni ezt az Eneket-is;

Vigadgyunk Jesus napján: etc. Fol. 335.

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 168; kiad. MIR 39, 154), *Écsi-ék.* (1700–25, 243), *Vépi ék.* (1725–68, 162).

Felelgetős húsvéti Mária-ének, a *Regina caeli laetare alleluia* kezdetű verses időszaki Mária-antifóna parafrázisa. Latin eredetije: RMKT XVII/2, 69. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 7–6–7–6 (a–b–a–b); a második és negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 45a. sz. és RMDT I, 68. sz.

246.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 339–40. — Cím: *REGINA COELI LAETARE*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 61.* [= Oh Jesus, szűzen született szép rósa szál].

Húsvéti Mária-antifona, a *Regina caeli laetare alleluia* kezdetű időszaki Mária-antifona paraf-rázisa. Latin szövege: RMKT XVII/2, 69. sz. jz.

Versforma: 12–12–8–12 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 123. sz.

247.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 252. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: En nagy vigaságos. fol. 45.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 192).

Szövege megtalálható még a következő nyomtatott gyűjteményekben: *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 176), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 200).

Húsvéti ének Krisztus megváltó haláláról. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 6–6–6–6–6–6 (a–b–a–b–c–b).

Dallama: RMDT II, 121/I. sz.

1 Oroszlán — a győzelmes Krisztus előképe, vö. 66. sz. 12. sor jz.

5 Pelikán — lásd 213/I. sz. 24. sor jz.

6 maradvait — leszármazottait, az utókort (NySz II, 687).

10 régen szövetsége — „6-szövetség”, az Úristen és Izrael népe között a Sinai hegyen kötött szerződés (2 Móz 19., 24. és 32–4. fejezet).

27 a' Christus frigyét tött — „új-szövetség”, Krisztus kereszthalálával a Mózes által kötött szövetség érvényét veszítette, és életbe lépett a megváltói vérrrel megpecsételt új szerződés. Kezdetét az úrvacsoráról szóló elbeszélések jelzik (Mk 14, 24 és a párhuzamos evangéliumi helyek; 1 Kor 11, 25).

248.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 348–9. — Cím: *A' CHRISTUS FEL-TAMADASANAK HASZ-NAJRÖL*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 332.* [= Hiszünk igaz Istenben].

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 221).

Ének Krisztus megváltói halálának és feltámadásának hatásáról, gyümölcseiről. A névtelen szerző Szent Pálnak Krisztusról szóló alapvető hittani tanítását foglalta énekbe, hivatkozva az apostol leveleinek legfontosabb helyeire. Vö. SCHÜTZ 1937, II, 12–3.

Versforma: 7–7–7–7–8 (a–a–a–a–b); az utolsó sor refrén.

Dallama: RMDT II, 152. sz.

249.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 352–3. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 340.* [= Christusunk fel-támadván].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 224), *Zirci-ék.* (1755–66, 80a), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 262).

Válaszos ének a megváltásról és Krisztus feltámadásáról. Feltehetően a húsvéti kora reggeli misén énekelték, vagy a húsvét hajnali Jézus-keresés szokásához kapcsolható (vö. 234. sz. jz.).

Versforma: 7-7-7-11-5 (a-a-a-a-x-x); az utolsó két sor refrén.

Dallama: RMDT I, 68. sz.

15-17 Szállá alá Poklokra... Tekéntvén Abrahámra — utalás az *Apostoli Hitvallás* tételére (68. sz. jz.) és a limbusra (73. sz. 20. sor jz.).

19 Három Máriák — az evangéliumok Jézus életével kapcsolatosan több Máriát is említenek. Szűz Máriát, Jézus anyját; az ifjabbik Jakab apostol anyját (Mk 15,40); Betániában Lázár és Márta testvérét (Lk 10, 39-42), akit a hagyomány gyakran azonosít a bűnbánó Mária Magdolnával, akit Jézus meggyógyított és szolgált a mesternek (Lk 8,2), aki a keresztnél (Mk 15, 40) és a temetésnél (Mk 15, 47) jelen volt és aki a föltámadás után elsőnek látta Jézust (Jn 20, 11-18). Az apokrif legenda szerint ezek húsvét hajnalán együtt mentek Jézus sírjához.

25-6 Szent Atyákkal vigada, Foglyokat el-ragadá — vö. fentebb a 15-17. sor jegyzetével.

40 Eghi harmatnak — kegyelemnek.

AZ ÚR MENNYBEMENETELE NAPJÁRA VAGYIS ÁLDOZÓCSÜTÖRTÖKRE VALÓ ÉNEKEK

Az Úr mennybemenetelének napja (Ascensio Domini) az Újszövetség elbeszélése szerint a feltámadást követő tizedik napra, vagyis csütörtökre esett. Az ünnep magyar elnevezése az Áldozócsütörtök összefügg az Egyháznak azzal a régi rendelkezésével, amely az évenként egyszer kötelező húsvéti gyónás-áldozás utolsó határát e napon jelölte meg. Sok helyen az iskolás gyermekeket e napon az ünnepi szentmisén vezetik először szentáldozáshoz.

Irodalom: MIHÁLYFI 1933, 156; BÁLINT 1973, 323–30.

Jelen kötetben az Úr mennybemenetelének ünnepére való énekek: 250–260. sz.

250.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 47. — Cím: *KYRIE*. — Dallamát is közli.

Kyrie-trópus áldozócsütörtökre. Lásd 1. sz. jz.; a versformára és dallamra: 3. sz. jz. Az ének a latin hármasszó acclamatióknak megfelelően háromszor három versszakból áll. Közvetlen forrása és szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–7–7 (a–a–b–b)

7–8–11 (a–a–b)

8–8–7–7 (a–a–b–b).

Szövegét és dallamát idézi SZABOLCSI, MZK 51. 1. — PAPP GÉZA megállapítása szerint ez az ének is példa a cseh nyelvterületen már korábban használatos anyanyelvű Kyrie-trópusok meghonosodására. (RMDT II, 124. 1.)

251.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 359. — Cím: *Kyrie*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 337.* [= Surrexit Christus hodie].

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 164).

Kyrie-trópus áldozócsütörtökre. Lásd 1. sz. jz. Közvetlen forrása és szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–12–8–12 (a–b–a–b).

Dallama: RMDT I, 146. sz.

252.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 360. — Nótajelzés: *Cujus Melodia, fol. 165.* [recte: 356: Fel-támadt az mi életünk].

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 102).

Sanctus-trópus áldozócsüdtörökre. Lásd 8. sz. jz. Az énekeskönyvben a latin és a magyar szöveg együtt található, nyilván az együttes vagy felelgető éneklés célzatával. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 14-6-14-8-13-6; rím nélkül.

Dallama: RMDT II, 237/I. sz.

253.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 360. — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő Sanctus-trópus dallamára: Fel-támadt az mi életünk].

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 102).

Agnus Dei-trópus áldozócsüdtörökre. Lásd 13. sz. jz. Az énekeskönyvben a latin és a magyar szöveg együtt található, az együttes vagy felelgető éneklés célzatával. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 16-6-16-6-13-6 (a-b-c-d-d-d); a tizenhatos sorok felező osztással, belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 237/I. sz.

254.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 48. — Cím: *Más Enek.* [A lapszélén:] *Vj Enek.* — Dallamát is közli.

Ének Krisztus mennybemeneteléről, a *Wstúpil gest Krystus na Nebe* kezdetű szlovák katolikusok gyakorlatában is élő cseh egyházi ének fordítása. Eredeti szövege Szőlősy Benedeknek a névtelen fordító által is használt kottás, szlovákok részére szerkesztett gyűjteményében (Cantus catholici. Pýsně katholicé. Kassa 1655, 149) a következő:

Nota: Ascendit Christus hodie.

1. WStúpil gest Krystus na Nebe. Alleluja, Alleluja.
Aby werné pogal k-sobe. Alle, Alleluja.
2. Korunu nesa wytezstwy, Alleluja, Alleluja.
Potrel gest Smř zatraceňý. Alle, Alleluja.
3. Na geho slawnem Wstúpeňý. Alleluja, Alleluja.
Spywagmež Krestiane werný. Alle, Alleluja.
4. Neb když gest k-Otca gyří mel, Alleluja, Alleluja.
Očedlnýkúm swým powed'el. Alle, Alleluja.
5. By z-Geruzalema nessleri. Alleluja, Alleluja.
Ducha swatého čekali. Alle, Alleluja.
6. On wás bude, na wsse včít. Alleluja, Alleluja.
Což Lidem budeíte mluwit. Alle, Alleluja.
7. Nebo bez geho pomocy. Alleluja, Alleluja.
Ničunné gsú wsserky wecy. Alle, Alleluja.
8. Protož y mi, znagýce to, Alleluja, Alleluja.
Prosmež Boha snažne za to, Alle, Alleluja.

9. By plamen Swatého Ducha. Alleluja, Alleluja.
Zapaľil srdce vstidla. Alle, Alleluja.

10. Bychom dossli Sláwy wečne. Alleluja, Alleluja.
W-té radosti nekonečné. Alle, Alleluja.

11. Pro twé na Nebe Wstúpeňý. Alleluja, Alleluja.
Degž nám hrýchúm odpussieňý. Alle, Alleluja.
Amen.

Versforma: 14–7–14–6; a tizennégyes sorok 8/6 osztásúak, belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 184. sz.

30 Én vagyok az Vt — Jézus szavai (Jn 14, 6).

255.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 360–1. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 20.*

[= Kedvessen tekénts ráánk].

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 102), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 275).

Felelgetős ének Krisztus mennybemeneteléről. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 6–6–8–6–6–8 (a–a–b–c–c–b); közlésünkben négysoros strófákban, ahol a második és negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 179. sz.

6 Szép koronát mutat — az örök jutalom jelképe. Az evangéliumokban ez a hasonlat nem szerepel; később az apostolok, főként pedig Szent Pál kezdik használni. 2 Tim 4, 8: Végezetre el-tételett nékem az igasságnak koronája, mellyet meg-ád nékem az Úr ama' napon. Vö. 1 Kor 9, 25; Jak 1, 12; 1 Pét 5,4; Jel 2, 10; stb.

256.

Nyomatott kiadása és kézírata:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 261. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Christus fel-támadá igasságunkra.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 200).

Csíkcsobottfalvi kézirat. 1675 k., 137–8.

Szövege megtalálható még: [*S:ötlösy Benedek:*] *Cantus catholici* (Nagyszombat 1703, 172; kiad. MIR 39, 155), *Vépi ék.* (1725–68, 167).

Ének Krisztus mennybemeneteléről. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 11–14 (a–a); a sorok a dallamminta eredeti formáját követve 6/5 és 8/6 osztásúak.

Dallama: RMDT I, 94. sz.

257.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 362. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 37.* [= *Redemptoris Mater, oh szentséges Szüz Mária.*]

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 103), *Vépi ék.* (1725–68, 167), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 276), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 102a).

Ének (verses imádság) a Krisztus mennybemenetelének ünnepére. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 6-8-6-8-6-6-6-4-6-8 (a-a-b-b-c-c-d-d-e-e); közlésünkben ötsoros stórfákban: 14-14-12-10-14.

Dallama: RMDT II, 250. sz.

258.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 361-2. — Cím: *REGINA COELI LAETARE*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 354.* [= Christus Virágunk].

Szövege megtalálható még: *Szakcsi kántorkönyv* (1788-9, II, 11).

Válaszos Mária-ének Krisztus mennybemenetelének ünnepére, a *Regina caeli laetare alleluja* kezdetű húsvéti időszak Mária-antifona (vö. 245. és 246. sz.) parafrázisa. A latin minta: RMKT XVII/2, 69. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 5-5-8-8 (a-a-b-b); a harmadik és negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 36. sz.

259.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 364-5. — Cím: *REGINA COELI LAET*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 341.* [= Christusunk fel-támadván].

Felelgetős Mária-ének Krisztus mennybemenetelének ünnepére, a *Regina caeli laetare alleluja* kezdetű Mária-antifóna parafrázisa. Vö. 258. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 7-6-8-11 (a-b-a-b); a második és negyedik sor refrén.

A nótajelzés az énekeskönyv *Krisztusunk feltámadván, Dicséret Istennek* kezdetű kottás húsvéti énekére utal (341. lap, vö. 239/I. sz.), amelynek dallama a *Krisztus feltámadta igazságunkra* kezdetű, protestáns eredetű ének dallamával rokon, annak megnyújtott változata. Vö. RMDT I, 94. sz.

260.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 361. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő *Fényes felhőjébe mene Jézus mennybe* kezdetű ének nótajelzésére: *Kedvessen tekénts ránk; vö. 255. sz.*]

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725-68, 165), *Szakcsi kántorkönyv* (1788-9, II, 10).

Felelgetős ének Krisztus mennybemenetelének ünnepére. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 6-6-8-6-6-8 (a-a-b-c-c-b); közlésünkben négy soros stórfákban, ahol a második és negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 179. sz.

PÜNKÖSDI ÉNEKEK

A pünkösd a harmadik isteni személy, a Szentlélek eljövételének és az Egyház születésének ünnepe. Neve (Dominica Pentecostes) görög eredetű és ötvenediket jelent, mivel az ünnep a húsvét utáni ötvenedik napra esik. A bibliai történetet és az ősegház életének a pünkösd csoda után meginduló eseményeit az ünnep és az azt követő nyolcad napi miséjének leckéiben az *Apostolok Cselekedeteiből* vett szakaszok foglalják össze (vö. *Missale Romanum*). Az énekek (Cantus de Spiritu Sancto) a Szentlélekre vonatkozó hittani tanítás költői összefoglalásai (vö. SCHÜTZ 1937, I, 401–2, 407–8, 437; II, 431).

Irodalom: MÍHÁLYFI 1933, 156–7; BÁLINT 1938, 251–257; BÁLINT 1973, 333–342.

A XVII. század első feléből való pünkösd énekek: RMKT XVII/7, 138., 139., 140., 173., 178., 180. sz.

A jelen kötetben: 261–268. sz.

261.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 49. — Cím: *Kyrie de Spiritu Sancto* [a lapszálon:] *Vj Ének*. — A dallamát is közli.

Kyrie-trópus pünkösdre. Lásd 1. sz. jz. Eredetije a *Stvoriteli, Boze Dusse Svaty* kezdetű kyrie-trópus, amelynek kezdősora és kottája megvan a Victoris-kódexben, (fol. 89v) a szövegét azonban nem sikerült megtalálni. Lásd BURLAS–FIŠER–HOŘEJŠ 309; *Tabula Victoris saeculi XVII.* Ed. I. FERENCZI–M. HULKOVÁ. Bratislava 1986. 179. (*Musicalia Danubiana* 5.)

A hármás görög acclamationnak megfelelően háromszor három versszakból áll.

Versformája: 10–7–7–7 (a–a–b–b); 7–9–10 (a–a–a); 9–6–11 (a–a–a).

PAPP GÉZA (RMDT II, 124. 1.) szerint példa a cseh nyelvterületen már korábban használatos anyanyelvű kyrie-trópusok meghonosodására. A versformára és dallamra vö. 3. sz. jz.

262.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 367–8. — Cím: *Kyrie*. — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 106).

Kyrie-trópus pünkösdre. Lásd 1. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 11–10–11–11–6 (a–b–b–b–b).

263.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 368–9. — Cím: *GLORIA*. — Nótajelzés: *Azon Nótára*. [Utalás az előtte lévő *Kyrie elejson eleison eleison: Menyhéli Teremtő Atya Isten* kezdetű kottás kyrie-trópus dallamára].

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 106), *Écsi-ék.* (1700–25, 281).

Glória-parafrazis pünkösdre. Lásd 4. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 11–10–11–11–6 (a–a–a–a).

264.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 369. — Cím: *PATREM.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 356.* [= Fel-támadt az mi életünk].

Szövege megtalálható még: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 105), *Vépi ék.* (1725–68, 171).

Credo-parafrazis pünkösdre, az *Apostoli Hitvallás* verses változata. Lásd 68. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 16–6–16–6–13–6 (a–a–b–b–c–c); a tizenhatos sorok felező osztással és belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 237/I. sz.

265.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 378–9. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 340.* [= Christusunk feltámadá].

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 239), *Vépi ék.* (1725–68, 176).

Pünkösdi ének. Szóképei, fordulatai emlékeztetnek a *Veni sancte Spiritus* kezdetű pünkösdi sequentiára (vö. RMKT XVII/7, 173. sz. jz). Szerzője ismeretlen.

A Szentlélekre vonatkozó középkori eredetű latin költészet és részben az ide vonatkozó teológiai tanítás tételei is két bibliai idézetre vezethetők vissza. A Szentlélek hét ajándékát (munus septiforme) Izaiás próféta (11, 2–3) az eljövendő Messiásra vonatkoztatva így sorolja el:

Et requiescet usper eum spiritus Domini: spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini. (És megnyugszik azon az Úr lelke: a' bölcheségnek és értelemnek lelke, tanátsnak és erősségnek lelke, a' tudománnak, és Isteni tiszteletnek lelke, és bé-tölti őtet az Úr félelmének lelke.)

A másik idézetben Szent Pál (Gal 5, 22–23) a Szentlélek lelki tevékenységének tizenkét gyümölcsét sorolja fel:

Fructus autem spiritus est: caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. (A' Léleknek gyümölche pedig ez: Szeretet, öröm, békesség, tűrés, kegyesség, jóság, hoszszú-várakozás, szelídség, hit, mértékletesség, maga meg-tartóztatása, tisztaság.)

Dogmatikai vonatkozását, misztikus jelentését lásd SCHÜTZ 1937, II, 200–1.

Versforma: 7–7–7–7–6–11 (a–a–a–a–a–x).

Dallama: RMDT I, 68. sz.

266.

Nyomatott kiadása és kézírata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 271–2. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Jövel Szent Lélek Ur Isten, lelkünk.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 207).

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 145–6.

Pünkösdi válaszos ének, amely tartalmában rokon a nótajelzésben idézett Batizi-énekekkel és a

265. sz. alatt közölt *Jövel Szentlélek isten kezdetű énekkel*. Mindkettő a *Veni Sancte Spiritus* kezdetű középkori sequentiára vezethető vissza. Kájoni azonban ezt az éneket egy másik kéziratába, a ma nem hozzáférhető latin–magyar versgyűjteményébe (1677 k., 289) is bemásolta párhuzamosan a *Veni sancte Paraclete* kezdetű latin cantioval; e két éneknek azonban csupán a kezdősora ismeretes, és a latin ének más forrásban nem fordul elő. Lehetséges, hogy ez volt Kájoni mintája.

Versforma: 16–9–16–11 (a–a–a–b); a versszakok első sora 8/8, a harmadik 9/7 osztású belső rímmel; a negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT I, 7. sz. — A nótajelzés Batizi András pünkösdi énekére utal, amely az erdélyi kéziratok hagyományban elterjedt; szövege megvan a *Petri András-énekeskönyvben* (1630–1, 51a) és Kájoni énekeskönyvének első kiadásában (1676, 269) is. A szótagszám a különféle verziókban sokszor változik; így Kájoninál a forma: 15–7–15–11, ahol a tizenötös sorok 8/7 osztásúak, és a strófák rímképlete: a–a–x–x. Tehát Kájoni a saját gyűjteményéből idézett dallamminta formáját is módosította.

267.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 377–8. — Cím: *REGINA COELI LAETARE*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 36.* [= Kedvessen tekénts ránk].

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 177).

Felelgetős Mária-ének, a *Regina caeli laetare alleluia* kezdetű húsvéti időszak anti-fónának (vö. 245., 246., 259. sz.) pünkösdi ünnepére alkalmazott parafrázisa. A latin eredeti: RMKT XVII/2, 69. sz. jz.

Versforma: 6–6–8–6–6–8 (a–a–b–c–c–b); Közlésünkben négysoros strófákban, ahol a nyolc szótagos második és negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 179. sz.

268.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 375–6. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 341.* [= Christusunk fel-támadván].

Szövege megtalálható: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 107).

Felelgetős pünkösdi ének. Korábbi változata a *Petri András-énekeskönyvből* (1630–1, 52b), valamint lényegesen átalakítva Kájoni János nyomtatott gyűjteményéből (*Cationale catholicum* 1676, 272) ismeretes (vö. RMKT XVII/7, 139. sz.). Ugyanez a korábbi változat a század közepén protestáns énekeskönyvekben is megtalálható (Lőcse 1635, 253; 1654, 184; Várad 1654, 219). Az erősen eltérő verziókból közös eredetre, korai kéziratok hagyományra lehet következtetni.

Az ének Jézusnak a Szentlélek elküldésére vonatkozó ígéreteről (Jn 16, 5–14) és a Szentlélek eljövételéről elmélkedik. Ezt az evangéliumi részt az egyház hagyományos perikóparendszerében a pünkösdi megelőző vasárnapokon olvasták, és így az ének beleillik a húsvét és pünkösdi közötti időszakba. Lehetséges, hogy a szekvencia helyett, a mise két olvasmánya között énekeltek.

Versforma: 7–6–8–10 (a–b–a–b); a második és negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT I, 94. sz.

A SZENTHÁROMSÁGRÓL

A kereszténységnek az Istenről való, bibliai kinyilatkoztatáson alapuló legelvontabb tanítása. Tartalma: Az egy isteni természetnek három, valósággal különböző személy a birtokosa: az Atya, a Fiú és a Szentlélek. E három személy lényegileg egy Isten. Vö. SCHÜTZ 1937, I, 388–449. Ünnepe a XIV. századtól a pünkösöd utáni első vasárnapon külön is megülték. Lásd MIHÁLYFI 1933, 158.

A' *Szent Háromságról való Enekek* (Cantus de Sacro-Sancta Trinitate, Cantus de SS. Trinitate) között előfordulásuk és tartalmuk alapján a kassai *Cantus catholici* Te Deum- és Salve regina-parafrazisai is megtalálhatók.

A XVII. század első feléből való előzmények: RMKT XVII/2, 102. sz. (Salve regina); RMKT XVII/7, 11. sz. (Salve regina), 141. sz. (Szentháromság), 149. sz. (Te Deum).

Jelen kötetben: 269–281. sz. (Szentháromság), 282–283. sz. (Te Deum), 284–285. sz. (Salve regina).

269.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 381–2. — Cím: *Kyrie*. — Dallamát is közli.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 110), *Vépi ék.* (1725–68, 317), *Zirci-ék.* (1651–66, 69a), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 91), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 178b).

Kyrie-trópus a Szentháromságról. Lásd 1. sz. jz. Közvetlen mintája és szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–6 (a–a–a–x); a negyedik sor refrén.

Gregorián eredetű dallamáról: RMDT II, 294. sz. (vö. 124. 1. 45. jz.). Megjegyzendő azonban, hogy a magyar szöveg nem a *Kyrie Magne Deus* fordítása.

270.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 382–3. — Cím: *GLORIA*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 10.* [= Immaron bé-tölt, à mit jövendölt].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 111), *Ércsi-ék.* (1700–25, 275), *Zirci-ék.* (1751–66, 69a és 75a), *Vöcsey János-ék.* (1752, 11), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 3).

Gloria-parafrazis. Lásd 4. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 5–5–6–5–6 (a–a–a–a–a; a képlet csak az első két strófában teljes, a harmadik és ötödik sor azonban mindvégig összecseng).

Dallama: RMDT I, 130/f. sz.

271.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 383–4. — Cím: *SANCTUS*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 13.* [= Oh születendő, hozzánk jövődő].

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 112).

Sanctus-trópus. Lásd 8. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 5–5–6–5–5–5 (a–a–b–c–c–b).

Dallama: RMDT II, 174/I. sz.

272.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 384. — Cím: *AGNUS*. — Nótajelzés: *Ejusdem Melodiae.* [Utalás az előtte lévő Sanctus-trópus dallamára: Oh születendő, hozzánk jövődő].

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 112).

Agnus Dei-trópus. Lásd 13. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 5–5–6–5–5–5 (a–a–b–c–c–b).

Dallama: RMDT II, 174/I. sz.

273.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 289. — Cím: *ALME RERUM.* Előtte a latin eredeti. — Nótajelzés: *Nota eadem.* [Utalás a latin minta dallamára, ami viszont a *Quicumque vult animam firmiter salvare* kezdetű cantio nótajelzésére utal: *Mittitur ad Virginem;* vö. 274. sz. jz.] — Megvan a második kiadásban is (1719, 225).

Megvan ezenkívül még Kájoni János saját kezével másolt latin–magyar versgyűjteményében is (1677 k., 2); ez azonban nem hozzáférhető, és PAPP GÉZA feljegyzéséből csak a latin és a magyar kezdősor ismeretes.

Ének a Szentháromság tiszteletére, Udalrik von Wessobrunn (Udalricus Wessofontanus) *Alme rerum conditor in personis trine* kezdetű késő középkori cantiojának (pium dictamen) fordítása. A latin eredetinek huszonhárom strófája az ABC egy-egy betűjével kezdődik (AH 6, 24). Kájoni ebből csak nyolcat fordított le, és a mintául vett strófákat énekeskönyvében is közölte (kiad. DANKÓ 352–3; vö. CHEVALIER 22850). Szövege a következő:

ALIUS.

Nota eadem.

1. Alme rerum conditor in personis trine,
Quem unius fateor virtutis divinae:
Te laudare molior stylo columbinae,
Vocis, salva deprecor me in meo sine.
2. Benedicam Domine tuam majestatem,
Caelesti cum agnime per aeternitatem:
Si tuo cum lumine meam caecitatem,
Pellis, et cum crimine omnem pravitatem.
3. Causa tu pulcherrima omnium bonorum,
Quam laudat catholica plebs sonis hymnorum:
Aufer cuncta lubrica desideriorum,
Nec non et phantastica, cum causis eorum.

4. *Ens quod laudant superi summo cum conatu,
Angeli, et caeteri caeli comitatu:
Ad te clamant miseri maximo ploratu,
A suo ut liberi fiant incolatu.*
5. *Grates nunc referimus Sanctae Trinitati,
Qua sumus, et vivimus fide congregati:
Tibi nos prosternimus summae bonitati,
Ut nos mundes ocius a sorde peccati.*
6. *Vere lux es nobilis, super omnem lucem,
Quem nostrum cum angelis profiteamur ducem:
A nobis cum scandalis hostem pelle trucem,
Qui ligatus vinculis est per sanctam crucem.*
7. *Christianae pluribus malis iam oppressae,
Plebi, Deus citius digneris adesce:
Dum naturae legibus mori est necesse,
Electorum coetibus fac nos interesse.*
8. *Zelotes amabilis, Pater, Logos, Flamen,
Quem laudat cum angelis nostrum congregamen:
Servet a periculis nos tuum solamen,
Et finitis saeculis, ad te ducas, Amen.*

Versforma: 13–13–13–13 (a–a–a–a); a sorok 7/6 osztásúak keresztrímmel.

Dallama: RMDT II, 145. sz.

13 VAGY — a latinban: ENS; jelentése: Isten maga a létezés.

274.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 287–8. — Cím: *Quicumque vult*. Előtte a latin eredeti. — Nótajelzés: *Nota eadem*. [Utalás a latin nótajelzésére: *Nota: Mittitur ad virginem etc.*] — Megvan a második kiadásban is (1719, 223).

Megvan ezenkívül még Kájoni János saját kezével másolt latin–magyar versgyűjteményében is (177 k., 2); ez azonban ma nem hozzáférhető, és PAPP GÉZA feljegyzéséből csak a latin és a magyar kezdősor ismeretes.

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 183), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 185; Akvinás-héli Sz. Tamás vallása).

A Szentháromságra vonatkozó hittani tételek verses összefoglalása, a *Quicumque vult animam firmiter salvare* kezdetű középkori tanító vers (pium dictamen) fordítása. A latinja (CHEVALIER 32491; AH 30, 9) viszont a Szent Athanasiusnak tulajdonított és főként az V. századi eretnekségek ellen megfogalmazott hitvallás, a *Symbolum Athanasianum* (*Quicumque vult salvus esse*; vö. RMKT XVII/7, 141. sz.) versbe foglalása. Ezt a hitvallást a legújabb időkig a Szentháromság vasárnapjától adventig terjedő időszakban a papi zsolozsmában minden vasárnap mondták. Versbe foglalt változata viszont szakaszonként órákra bontva már a középkorban kis officiumként (*Horae de Sanctissima Trinitate*) szerepelt (vö. CHEVALIER 16566; MONE I, 28–9); erre utal a *Has horas* kezdetű utolsó versszak is. Szövege Kájoni nyomán a következő:

ALIUS.

Nota: Mittitur ad Virginem etc.

1. Quicumque vult animam firmiter salvare,
Tres personas credere, ipsas honorare,
Tenetur, et precibus iugiter orare,
Unum Deum dicere, solum adorare.
2. Trinitatem credimus summum Genitorem,
Sanctum eius Filium, nostrum Redemptorem:
Sanctumque Paracletum gratiae Datorem,
Unum tamen dicimus Deum Creatorem.
3. A se Patrem credimus, cum hunc generavit,
Filium, de lumine, lumen resultavit:
Procedentem Spiritum uterque spiravit,
Neuter horum genuit ipsum, vel creavit.
4. Ad Patrem vix pertinet super baptizatum,
Qua sonuit Filium humane vocatum:
Naturae susceptio, columbae volatum,
Credimus Spiritui Paracleto datum.
5. In Patre potentia cuncta denotatur,
Filio prudentia omnis declaratur:
Gloria Paracleto universa datur,
Qui cum Patre, Natoque conglorificatur.
6. Voluntate Filius Patris incarnatus,
Est de Sancto Spiritu, de Virgine natus,
Crucifixus, mortuus, atque tumulatus,
Resurgens a mortuis caelis elevatus.
7. Et per ipsum erimus omnes iudicati,
Beati ad gloriam aeternam vocati:
Ad poenas perpetuas ibunt condemnati,
Haec omnia tenentur credere beati.
8. Has horas sic recolo, ut in Trinitate,
Veneretur unitas, et in unitate,
Honoretur Trinitas. Atque pietate,
Faciatur me credere hoc cum firmitate. Amen.

Versforma: 13–13–13–13 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 145. sz.

13 Keresztelt Fiún-valo szó — Utalás Jézusnak a Jordán partján történt megkeresztelkedésére, ahol az evangéliumok leírása szerint a mennyei Atya szava hallatszott és a Szentlélek galamb képében megjelent. Mt 3, 16–17: Megkereszteltetvén pedig Jézus, mingyárt fel-jöve a' vízből: és ímé meg-yúlának néki az egek: és látá az Isten lelkét alá-jöni mint egy galambot, és reá szállani. És ímé szózat őn mennyekből, mondván: Ez az én szerelmes fiam, kibem nékem kedvem tőlt. (Vö. Mk 1, 9–11; Lk 3, 21–22.)

Nyomtatott kiadása és kézírata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 290. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Angyaloknak Nagyságos Asszonya.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 226).

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k., 8. — Csupán a magyar kezdősor ismeretes a ma egyébként hozzáférhetetlen kéziratnak tartalomjegyzékéből.

Ének a Szentháromságról. Az első három strófája közös az azonos kezdetű XVI. századi protestáns forrásokból ismert énekkel (JÉNÁKI FERENC: Kájoni János énekeskönyve és forrásai. Kolozsvár 1914, 104–5); ez először 1560-ban Huszár Gál énekeskönyvében (RMNy 160, fol. F₁b; hasonmás kiadás: Bibliotheca Hungarica Antiqua XII. Bp. 1983), majd Szegedi Gergely (1569, 166; RMNy 264) és Bornemisza Péter (1582, XXXIXa; RMNy 513) gyűjteményében jelent meg. Ez a három versszak Huszár Gálnál így olvasható:

Imadvnc mi tegedet szent Haromság
Kiben semmi nem lehet hamisság,
Hanem czac a szent öröc igasság,
Segítségre bizon nagy gazdagság.

Te vagy Atya fiu es szent Lelec,
Három személy de egy igaz Isten,
Fogyatkozás nalad semmi nintsen,
Bizodalom ha benned nagy leszen.

Imadunc mi teged Atya Isten,
Fiad által könyörgünc szüntelen,
Hogy szent Lelked sziuünkben tellyes legyen,
Erössekké minket hitben tegyen.

JÉNÁKI szerint (i.h.) Kájoni kéziratosságyűjteményének tartalomjegyzékéből következtetve az ének talán egy ismeretlen latin mintával együtt lehetett meg egykoron. Mivel ennek a ma hozzáférhetetlen kéziratnak már Jénáki idejében is hiányzott az első 22 lapja, ő sem tudta a Kájoni kézírásával másolt éneket megvizsgálni. Feltételezése szerint Kájoninál „az első és második strófa tartalmának megfelelően tovább is a Szentháromságot... dicsőíti. Valószínű, hogy az első két versszakot kivéve a többi Kájoni maga írta, illetve fordította.” (Jénáki nyilván nem két, hanem három átvett strófára gondolt!)

Versforma: 10–10–10–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 44. sz. és II, 103. sz.

Kézírata:

Turóci cationale. XVII. sz. 2. fele, 51. — Cím: *A SZENT HÁROMSÁGRÓL.* — Dallamát is közli.

Ének a Szentháromságról, a *O Bože Otče Sweta Stworiteli* kezdetű egyházi ének fordítása, amelynek eredetijét a névtelen fordító Szőlősy Benedek gyűjteményéből (Cantus catholici. Pýsně katolické. Kassa 1655, 164) vette. Szövege a következő:

Giná, o tágemstwý Trogýce Swaté.

1. O Bože Otče Sweta Stworiteli,
Vslýss ňyňi hlas náss, w-tornto Vdolý.
Deg aľ wýz, Trogýci ponáme,
a wýhlásyme.

2. Weryme Otče, že gsy Ty Stworritel,
Wszech Hřýchem mrtvých, močny obžiwitel;
W-osobách prwńý gsa, Božtwy nedelyss,
Mocy nemeńýss.
3. Co čińýss Otče; Czińý Syn twůg také.
Tolkež Duch Swatý; A' neńy neyaké,
w-Božstwý dýlnosti, Wssecko gest w-swornosti;
Gedens w-Mocnosti.
4. Tys Otče vlastńe Czińytelem mocným.
Syn twůg Mudrost twá, Spasytelem nassým.
Duch Swatý prawym Osprawedńitelem,
y Tessytelem.
5. Neńy stworeńý Otec, ńi splozeńý.
Syn pak z-samého Otce Narozeńý,
Gest, gsa pred weký, Počatku nemage,
Konce ńeznage.
6. Duch Swatý take neńi wčineńý.
Neńi stworeńy, ani Narozeńý.
Ale pocházý od obú. w-Trogýci,
Bůh gendné mocy.
7. Acž pak Syn, Na se prigal Człowečenstwý.
Niyakž wssak nezbyl w-Božstwý społočenstwý.
Człowek, Bůh prawý trwá, se nedely,
Krystus Pán celý.
8. Dle Telesenstwý, Otce sweho menssý.
Ale wssak w-Božstwý ńikdy se ńemenssy
Czehož rozum nass, nemůž postihnuńi,
ańi obsáhnuńi.
9. Protož wssetečńe, neslussi bludińi.
Než sprosta werit, zwesti se nedańi,
w-Trogich Osobách, že gest Bůh gediny
a nerozdilný.
10. Srdcem molagme k-Otca, take k-Synu,
k-Duchu Swatemu Bohu wssemocnému.
Ań nám odpusti, nasse neprávosti,
Prege Ktálowstwý.
11. O Trogice, twým memym po nyńegssy,
Smrti: když s-Telem delit budem Dussy.
Prygmiž nás w-Kyssy Nebeského Trńnu,
Pane Geżyssý.
12. O pro prymluwy MARYE twé Matky.
Y wszech twych Swatých, ań su nasse cesti,
Naprawugýcé, k-nassému spaseńy,
Bože gediny. Amen.

Versforma: 11-11-11-5 (a-a-b-b).
Dallama: RMDT II, 112.

Nyomatott kiadásai:

Cantus catholici. Kassa 1674, 384–5. — Felirata: *Magyarúl, Azon Nótára.* Előtte a latin eredeti címe és nótajelzése: *ALIA; Cujus Melodia: fol. 216.* [= *Dicam ne quid sit orbis; vö. 609. sz. jz.*]

[Szőlősy Benedek:] **Cantus catholici.** Nagyszombat 1675, 125. — Felirata: *MAGYARÚL Azon nótára.* Előtte a latin eredeti: *O mi Deus! qui es tu?* kezdettel és kottával. Kiad. MIR 39, 34–5.

Ének a Szentháromságról, az *O mi Deus, quis es tu* kezdetű latin cantio fordítása. Ez a latin vers, akárcsak az első verzió nótajelzésében idézett latin dallamminta, csak ebben a két nyomtatott forrásban fordul elő; a himnológiai irodalom sem tartja nyilván. Valószínű, hogy mindkettő hazai szerző műve. — Szövege a következő:

1. O! mi Deus, quis es tu?
In cujus uno numine,
Fecunditatis aestu,
Est lumen ortum lumine.
2. Oris tui labella
Sint lilium de lilio:
Sunt bina non gemella,
Unum Pater cum Filio.
3. Hi quando collabellant,
Spirant amoris flosculum:
Amando cum duellant,
Amoris extat osculum.
4. Tu sol es a teipso,
Nos inde lucem traximus:
Sol solus in seipso
Ter unus et ter maximus.
5. Ter unus, immo ternus,
Seu tres in uno numine:
Nam vivis aeviternus
Calore, luce, lumine.
6. Ter magnus absque mole,
Non absque plenitudine:
Nec solus absque prole,
Sed absque solitudine.
7. Cum Patre feta proles,
Amoris est origine:
Tres estis ergo soles
In unica caligine.
8. Tu primus et supremus,
A te velut primordio,
Sunt cuncta quae videmus,
Sed tu cares exordio.
9. Globus triangularis,
Centro carens rotunditas:
Triasque circularis,
Fundo carens profunditas.

10. Vivendo non senescis,
Nil tempus ex te deterit:
Quid sit fuisse, nescis,
Tempus tibi non praeterit.

11. Ex te fit omne verum,
Et non fit imperfectio:
Tu forma, tuque rerum
Es omnium perfectio.

A fordító és a latin vers szerzője ismeretlen.

Versforma: 7–8–7–8 (a–b–a–b).

PAPP GÉZA megállapítása szerint nyílt kérdés, hogy a kassai *Cantus catholici* közvetlen forrása volt-e a Nagyszombatban nyomtatott 1675. évi énekeskönyvnek; a latin minták, a fordítások és a dallamok ugyan erre engednek következtetni, de a közös forrás lehetősége is fennáll. Lásd RMDT II, 48. sz.

278.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 286. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Hálá-adásunkban rólad etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 222).

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 183), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 227).

Ének a Szentháromságról, M. Antonius Muretus (1526–1585) francia humanista *O nullis hominum pervia sensibus* kezdetű himnuszának fordítása (CHEVALIER 13341). Kájoni János a latin eredetit és fordítását párhuzamosan bemásolta a ma hozzáférhetetlen latin–magyar versgyűjteményébe (1659–77, 1); ezeknek azonban PAPP GÉZA feljegyzéséből csak a kezdősorát ismerjük. A latin himnusz szövege Muretus *Hymnorum sacrorum liber*. (Venetiae 1575, 31) című gyűjteményéből a következő:

In die S. Trinitatis.

1. O nullis hominum pervia sensibus,
Naturae penitus sola capax tuae,
Cuius condita sunt omnia numine,
Aeterna et monas et trias.
2. Nato aequaeve pater, nateque par patri,
Et manans ab utroque inclyte spiritus,
Circumfusa tuo nubila lumine
Nostro discute pectori.
3. Da, mens per speculum cernere te queat
Nostra, et posthabitis te petat omnibus,
E iussisque tuis pendeat, et tibi
Soli dedita serviat.
4. Tu clemens miseris da veniam pater.
Tu fili miseris sterne iter ad patrem.
Tu sanctum miseris pneuma vagantibus
Praefer conspicuam facem.

5. Simplex aetherii numinis unitas,
Quae distincta eadem est veraque trinitas,
Aeternis vigeat semper honoribus,
Et terra simul et polo. Amen.

Lehetséges, hogy a magyar fordítás Kájoni János munkája.
Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).
Dallama: RMDT I, 15/II. sz.

279.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 387–9. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 18.* (17. sz.).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 113), *Vépi ék.* (1725–68, 182), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 288), *Jászfényszarú-ék.* (1788, 177).

Ének a Szentháromságról. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–b–b).

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

280.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 286. — Címe és nótajelzése: *Ungaricè. Nota eadem. Vel, O gloriosa Domina.* Előtte a latin eredeti *Hymnus. Pro diebus sabbathi, ad vespas* címmel. — Megvan a második kiadásban is (171

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 75).

Ének a Szentháromságról, az *O lux beata Trinitas* kezdetű breviáriumi himnusz fordítása. A IX. században keletkezett latin liturgikus vers a magyarországi gyakorlatban is általánosan elterjedt és a szombati vecsemyében énekelték. Vö. CHEVALIER 13150; AH 51, 38; SZÖVÉRFY I, 142, 214. A himnusz latin szövege a *Cationale catholicum*-ban a következő:

HYMNUS.

pro diebus sabbathi, ad vespas.

1. O lux beata Trinitas,
Et principalis unitas:
Iam Sol recedit igneus,
Infunde lumen cordibus.
2. Te mane laudum carmine,
Te deprecemur vespere:
Te nostra supplex oria,
Per cuncta laudet saecula.
3. Deo Patri sit gloria,
Ejusque soli Filio:
Cum Spiritu Paraclito,
In sempiterna saecula. Amen.

Kájoni János a latin eredetit és a fordítást párhuzamosan bemásolta a ma hozzáférhetetlen latin–magyar versgyűjteményébe (1677 k., 1); ezeknek azonban PAPP GÉZA feljegyzéséből csak a kezdősorát ismerjük. Lehetséges, hogy a fordítás Kájoni munkája.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 75. sz. — Gregorián dallamát (Nota eadem) közölte: RAJECZKY 1956, 9.

281.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 560. — Cím: *HALA-ADAS, akár mi-jöért.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 10.* [= Immaron bé-tölt]. (27. sz.)

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 265), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 25).

Hálaadó ének a Szentháromsághoz, a kassai énekeskönyv záró darabja. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 16–11 (a–a); a sorok 5/5/6 és 5/6 osztásúak.

Dallama: RMDT I, 130/f. sz.

282.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 391–2. — Cím: *TE DEUM LAVDAMUS.* — Nótajelzés: *MAS Nótára: fol. 250.* [= Dicsötisük magas égben] (165. sz.) 43. [= Dicsőség mennyben Istennek].

Szövege megtalálható még: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 286).

Dicsőtő, hálaadó és könyörgő ének, a *Te Deum laudamus* kezdetű, ritmikus prózában szerkesztett középkori himnusz fordítása. Lásd RMKT XVII/7, 149. sz. jz. Az első rész a Szentháromság dicsőítése 1–5. vsz.), a második himnusz Krisztushoz (6–12. vsz.) és a vége könyörgés (13–14. vsz.). Az ünnepélyes hálaadásra való *Te Deum*-parafrázist az egyházi év más jeles alkalmain is énekelhették. A kassai *Cantus catholici* szerkesztője a másik azonos kezdősorú parafrázissal együtt (283. sz.) a tartalma, mondanivalója alapján mindkét darabot a Szentháromság ünnepére való énekek végére sorolta. — Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b).

Dallamok: RMDT II, 84. és 89. sz.

283.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 388–91. — Cím: *TE DEUM LAVDAMUS.* — Dallamát is közli. Dicsőtő, hálaadó és könyörgő ének, a *Te Deum laudamus* fordítása. Vö. 282. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–6–8–8 (rímelése bizonytalan).

PAPP GÉZA megállapítása szerint a hívek által is megtanult gregorián dallamra énekeltek; vö. RMDT II, 123–4. 1. (57. sz. jz.)

284.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 386. — Felirata: *Magyarúl: Azon Nótára.* Előtte a latin eredeti *SALVE REGINA* címmel és kottával.

Mária-ének, a *Salve regina* kezdetű időszaki Mária-antifóna verses átíratának, a *Salve, salve o regina, Mater misericordiae* kezdetű latin éneknek fordítása. A latin eredeti a himnológiai irodalomban

ismeretlen, szövege egyedül a kassai *Cantus catholicus*-ben található. Feltehetően magyarországi eredetű.
— Szövege a következő:

1. Salve, salve o regina,
Mater misericordiae:
Vita, dulcedo et spes nostra
Salve o! regina.
2. Ad te, regina clamamus,
Exules Evae filii:
Ad te o! virgo, suspiramus
gementes et flentes.
3. In hac lacrymarum valle
Ad te clamamus exules:
Eja nunc ergo advocata,
Advocata nostra.
4. Ad nos verte illos tuos
Misericordes oculos:
Et Jesum benedictum fructum
Ostende, Ostende.
5. Post exilium ostende
Nobis Jesum dulcissimum:
Clemens et pia o! Maria,
Dulcis o! Maria.

Hasonló kezdetű másik változatát lásd 285. sz. jz.

A *Salve regina* kezdetű antifónát a breviáriumi órák végén latinul, vagy a nép a litániák végén magyarul Szentháromság vasárnapjától adventig terjedő időben (per annum) éneкли. Az 1674-i *Cantus catholici* szerkesztője azért iktatta ezt a Mária-éneket a Szentháromság vasárnapjára való énekek végére, mert az egyházi év folyamán először ezen a napon énekeltek.

Versforma: 16–15 (a–a); a sorok 8/8 és 9/6 osztásúak.

PAPP GÉZA szerint a hívek által is megtanult gregorián dallamra énekeltek; vö. RMDT II, 123–4. 1. (57. sz. jz.)

285.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 387. — Felirata: *Magyarúl, Azon Nótára.* Előtte a latin eredeti *SALVE RAEGINA* címmel, nótajelzése: *Nótája, fol. 24.* [= Vdvoz légy Mennyei Bánya].

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 287), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 36).

Mária-ének, a *Salve regina* kezdetű időszaki Mária-antifóna verses átíratának, a *Salve, salve o regina, Misericordiae mater* kezdetű latin énekek fordítása. A latin eredeti a himnológiai irodalomban ismeretlen, szövege egyedül a kassai *Cantus catholicus*-ben található. Feltehetően magyarországi eredetű.
— Szövege a következő:

1. Salve, salve o Regina,
Misericordiae mater:
Vita et dulcedo
Et spes nostra salve.

2. O! Mater ad te clamamus,
Exules filii Evae:
Ad te suspiramus
Gementes et flentes.

3. Eja advocata nostra
Oculos ad nos converte:
Tuos illos oculos
Misericordes.

4. Jesum fructum benedictum,
Nobis ostende placatum:
O! clemens, o! pia,
O! dulcis Maria.

Hasonló kezdetű másik változat lásd **284.** sz. jz.

Versforma: 8–8–12 (a–a–a).

Dallama: RMDT II, 24/a. sz.

JÉZUS NEVÉRŐL

Jézus nevének tisztelete a korai középkorban keletkezett (Beda Venerabilis, Clairvaux-i Szent Bernát, II. Ince pápa). A népies kultuszt a kolduló rendek, kivált az angol és olasz ferencesek terjesztették (Heinrich Seuse, Bernardino da Siena, Giovanni da Capestrano). A ferencesek a XVI. században január 14-én ünnepelték. (Az Újév és Vízkereszt közé eső vasárnapon való ünneplése újkeletű.) Kájoni János a *Cantionale catholicum* első kiadásában (1676, 291–311) *De Dulcissimo Nomine Jesu. A' Drágalátos JESUS Nevéről* címmel a Szentháromságról szóló énekek után tizenkét latin és magyar éneket közölt.

Irodalom: MIHÁLYFI 1933, 124–5.

A XVII. század első feléből való énekek: RMKT XVII/7, 16. (Kopcsányi Márton), 133., 168. sz.

A jelen kötetben: 286–295. sz.

286.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 175. — Felirata és nótajelzése: MAS: *Melynek Nótája*, fol. 41.

[= Oh ékes szép virág].

Szövege megtalálható még: *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 105).

Felelgetős ének Jézus nevééről; kérés hékességért, a pogányság megtéréséért és a kereszténységért. Az 1674-i *Cantus catholici* szerkesztője a Vízkereszt utánra való énekek között közölte. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 6-4-6-4-8-8-4 (a-b-a-b-c-c-b); a négy szótagos sorok refrén.

Dallama: RMDT II, 205. sz.

9 ásit — áhítózik, óhajtozik (NySz I, 127).

287.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 295. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Nota: Salve mundi salutare, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 232).

Felelgetős ének, könyörgés Jézushoz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8-8-8-8-8-8 (a-a-a-a-b-b); az 5-6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 197. sz.

288/I.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 170–1. — Felirata és nótajelzése: MAS: *Melynek Nótája*, fol. 164. [= Kyrie eleison, kyrie elcison].

Feljelgetős ének, könyörgés Jézushoz. Az 1674-i *Cantus catholici* szerkesztője a Vízkereszt utánra való énekek között közölte. Forrása, szerzője ismeretlen.

Más dallamra énekelt változata: 288/II. sz.

Versforma: 6-6-7-6-6-7 (a-a-b-c-c-b); a hét szótagos sorok refrén; közlésünkben négy soros strófákban.

Dallama: RMDT II, 177. sz. — A kassai *Cantus Catholici* 194. lapján Rimay János *Nincsen segítségem kívüled s jó végem* kezdetű énekének végén az itt közölt énekre még egy alternatív nótautalás is található: *Ezen Nótára és formára Más Eneket-is mondhatni: ugy mint: fol. 170. [= 288/I. sz.] fol. 182. [= Ó kegyelmes Jézus tekints ránk mennyből] etc.* A Rimay-ének dallama: RMDT II, 179. sz.

288/II.

Nyomatott kiadása:

[Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici*. Nagyszombat 1675, 287–8. — Cím: MAS. — Dallamát is közli. — Kiad. MIR 39, 63–4.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Ilyés András: Régi es új Enekek, es isteni dicsiretek* (Nagyszombat 1703, 14; 7 versszak), *Ércsi-ék.* (1700–25, 94), *Vépi ék.* (1725–68, 217), *Maracska Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 64).

Feljelgetős ének, könyörgés Jézushoz. Az 1675-i *Cantus catholici* szerkesztője az *Appendix*-ben a vízkereszt és nagybőjti énekek közé iktatva közölte. Más dallamra énekelt változata megvan az 1674-i kassai *Cantus catholici*-ben; vö. 288/I. sz. Erre vonatkozóan PAPP GÉZA a következő megjegyzést tette: „A két énekeskönyv közötti összefüggés még felderítetlen, s ezért nem állíthatjuk teljes bizonyossággal, hogy az 1675-ben megjelent gyűjtemény szerkesztői az egy évvel korábbi énekeskönyvből vették át, bizonyos fokú átdolgozással. Közös forrás is feltételezhető, amelynek darabjait éppen a kassai énekeskönyv használta fel kevésbé híven, mint a nagyszombati. Legalábbis erre a következtetésre kell jutnunk a két énekeskönyv más, ismert énekeskönyvekhez való viszonyából.” (RMDT II, 570. 1.).

Versforma: 6-6-8-6-6-8 (a-a-b-c-c-b); a nyolc szótagos sorok refrén; közlésünkben négy soros strófákban.

Dallama: RMDT II, 179. sz.

289.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 172–3. — Felirata és nótajelzése: MAS: *Melynek Nótája, fol. 13.* [= Oh születendő, hozzánk jövendő].

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 283), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 78).

Válaszos ének Jézushoz. Az 1674-i *Cantus catholici* szerkesztője a Vízkereszt utánra való énekek között közölte. Jézus nevének ünnepén körmeneti énekek vagy rövid litániának alkalmazhatták. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 5-5-6-5-5-5 (a-a-a-b-b-b); közlésünkben kétsoros strófában: 16–15, ahol a második sor refrén.

Dallama: RMDT II, 174/I. sz.

290.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 304–11. — Cím: *IESUS Pusio Adamatus, et per totius suae vitae acta acquisitus, et concomitatus. PARS PRIMA.* — Nótajelzés: *Nota: Vedd jó néven én szívemet.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 241).

Ének-ciklus Jézus életéről; pap hiányában laikus kisegítő licenciátus (kántor, iskolamester) által előadott tanító ének (vö. Bevezetés 27. l.). A latin cím a gyermek Jézusra utal; magyarul: A gyermek

(pusio = kisfű) Jézusról, akit (a jámbor lélek) megszeretett, cselekedeteivel egész életében keresett (felkutatott) és követett. A nyolcvanöt versszakot tartalmazó ének-füzért a szerkesztő három fő részben (Prima, Secunda, Tertia Pars), azon belül I–IV. számozott, többségében hét strófából álló kisebb részre osztotta. A poéma Jézus életét mondja el és személyes hangja Hajnal Mátyás embléma-verseire, valamint a *Jesu dulcis memoria*-fordítására (RMKT XVII/7. 66. és 68. sz.) emlékeztet. Forrása ismeretlen. A névtelen költő vers-ciklusa a magyar nyelvű barokk költészet jeles darabja.

Versforma: 8–6–8–6–16–14 (a–b–a–b–c–d); a 16 szótagos sor 8/8, a 14-es 8/6 osztású belső rímmel; a 2., 4. és 6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 233. sz.

128 húrítás — gyalázkodás (NySz I, 1519).

219 Lymbusból — lásd 73. sz. 20. sor jz.

241 A' szarvas nem kívánczik — utalás a 41. zsolttár ismert kezdő sorára.

291.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 294–5. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: O Istennek Szent Anyja etc.*; ld. 390. sz. — Megvan a második kiadásban is (1719, 231).

Szövege megtalálható még: *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 19).

Felelgetős ének Jézus nevének tisztelésére, a Jézus neve-litánia invokációinak felhasználásával processiós éneknek alkalmazva. Az *üdvösséges JESVS Nevéről való Litánia* szövegét ld. Szőlősy Benedek *Cantus catholici*-kiadásaiban (1651, 183–187; kiad. MIR 35, 217–221). Szerzője ismeretlen. A 2–4. versszak megegyezik a *Petri András-énekeskönyv*be egy évtizeddel korábban Réti János által bemásolt azonos kezdősorú ének első három strófájával; lásd 294. sz.; ebből közös kéziratot hagyományra lehet következtetni. Lásd még 292. sz.

Tartalma és a nótajelzésben idézett *Ó Istennek szent anyja* kezdetű, több változatban is ismert Mária-ének (388., 389., 390. és 418. sz.) révén egy csoportba tartozik még a 293. és a 295. sz. énekkel is.

Versforma: 7–6–7–6 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 45/b. sz.

292.

Kézirata:

Petri András-ék. 1663–8 (Réti János által másolt részben), 104a. — Cím: *DE NOMINE JESU.* Felelgetős ének Jézus nevről, processióra. Közvetlen forrása ismeretlen. Egyes sorai a Jézus nevről szóló litánia invokációiból vannak (5: Angyaloknak öröme; 11: Mártírok erőssége); másokat az ismeretlen szerző átformált (12: Minden szentek öröme), ismét másokat hasonló szövegemlékek nyomán szabadon alakított (6: Szép rózsának vesszeje). Lehetséges, hogy az ének Réti János szerzése (lásd az énekeskönyvről írt bevezetést).

Versforma: 7–6–7–6 (a–b–a–b); 2. és 4. sor refrén.

Az éneknek nincs nótajelzése, de formája azonos Kájoni János nyomtatott énekeskönyvének azonos kezdősorú énekével. Ezért feltehető, hogy ezt is az *Ó Istennek szent anyja* kezdetű Mária-ének dallamára énekelték (RMDT II, 45b. sz.); ennek egy változata a *Petri András-énekeskönyv* 98b. lapján ugyancsak Réti János kezeírásával található; lásd 388. sz.

A szöveg és dallam összefüggéseiről: 291. sz. jz.

293.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 169–70. — Felirata: *MAS: Azon Nótára.* — Előtte: *Oh Istennek Sz. Anyja* kezdetű kottás ének ezzel a címmel: *Azon Napra való Prócessioban, vagyis Gyertyaszentelő Bóldog Aszszony napjára*; lásd 418. sz.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 179), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 397), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 14).

Felelgetős ének Jézus nevééről, processióra. Közvetlen forrása, szerzője ismeretlen. Szövegének és dallamának összefüggéseiről ld. 291. sz. jz.

Versforma: 7–7–7–7 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 45a. sz. — PAPP GÉZA megjegyzése szerint a nótajelzésben idézett *Ó Istennek szent anyja* (418. sz.) és az itt közölt *Tekints reánk kegyelmesen* kezdetű Jézus nevééről való ének eltérő és bizonytalan szótagszámának oka a különféle dallamutalások keveredése.

294.

Kézirata:

Petri András-ék. 1663–8, 42b. (A Réti János által másolt részben.)

Felelgetős ének Jézus nevééről, processióra. Közvetlen forrása ismeretlen. Szövegének és dallamának összefüggéseiről ld. 291. sz. jz. Az első három versszak megegyezik a Kájoni János nyomtatott énekeskönyvének azonos kezdősorú énekében a 2–4. strófával; vö. 291. sz. Lehetséges, hogy az ének Réti János szerzése (lásd az énekeskönyvről írt bevezetést).

Versforma: 7–6–7–6 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Az összefüggések alapján feltételezhető, hogy az *Ó Istennek szent anyja* kezdetű Mária-ének dallamára énekelték (RMDT II, 45b. sz.); vö. 292. sz. jz.

295.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 296. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Nota: O Istennek Szent Anyja, etc.*; ld. 390. sz. — Megvan a második kiadásban is (1719, 234).

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 217), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 367; kottás).

Felelgetős ének Jézus nevééről; verses litániának énekelhették, amint egyes invokáció-szerű utalásai a templomi, szentségimádási vonatkozásokat emelik ki (5–8. sor, 16. sor). Forrása, szerzője ismeretlen. Szövegének és dallamának összefüggéseiről lásd 291. sz. jz.

Versforma: 7–6–7–6 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 345b. sz.

13 kegyes Pelikán — lásd 213/I. sz. 24. sor jz.

AZ OLTÁRISZENTSÉGRŐL VALÓ ÉNEKEK

Az Oltáriszentség (*De Sanctissimo Eucharistiae Sacramento, A szent Oltári Szentségről*) a kenyér és a bor színe alatt jelen lévő Krisztus titka. E misztériumról szóló énekek egy része a szentmisén az Úrfelmutatás után vagy a szentáldozás körül használatosak. Más részük viszont az oltárszekrényben (tabernaculum) őrzött, ünnepélyes alkalmakkor, litánia keretében vagy máskor a hívek elé imádságra kitett vagy körmeneten nyilvánosan tisztelt Oltáriszentség tiszteletére szólnak.

Az Oltáriszentség alapításának ünnepe *Nagycsütörtök*, az utolsó vacsora napja. A fő ünnep az *Úrnapja (Sollemnitatis Corporis Christi de Sanctissimo Eucharistiae Sacramento)*, a Szentháromság vasárnapja utáni csütörtökön. Az ünneplés a XIII. század derekán jött szokásba. A legjelentősebb latin liturgikus verseknek, a magyarra is lefordított sequentiának, himnuszoknak Aquinói Szent Tamás (1225–1274) a szerzője (*Lauda Sion Salvatorem, Pante lingua gloriosi Corporis, Adoro te devote latens deitas*).

Irodalom: MIHÁLYFI 1933, 159–160, 644–647; BÁLINT 1973, 343–359.

A XVII. század első feléből származó oltáriszentségi énekek: RMKT XVII/7, 1., 2., 6., 12., 13., 14., 73., 74., 82., 147., 148., 155., 156., 158., 170., 170/A., 172. sz.

Jelen kötetben: 296–370. sz.

296.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 393. — Címe és nótajelzése: *Kyrie. Nótája, fol. 21.* [= Az idő el-jöt, az ige bé-tölt].

Kyrie-trópus az Oltáriszentségről. Lásd 1. sz. jz. A névtelen szerző a hármass akklamációt egyetlen versszakban írta körül. Azonos formában és dallammal, de két strófában szerkesztette az énekeskönyv karácsonyi Kyrie-trópusát; lásd 65. sz.

Versforma: 10–9–10–9–8–8–8 (a–a–b–b–c–c–x).

Dallama: RMDT II, 243. sz.

297.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 414. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 24.* [= Vdvöz légy Mennyei Bánya].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 313), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 144b és 154b), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger, 1797–8, 281).

Válaszos ének az Oltáriszentségről. Tartalma szerint verses imádság a kenyér és bor színe alatt jelen lévő Krisztushoz, aki megtestesülése és kereszthalála által megszabadította az embereket a bűn és halál átkától. Ez a gondolatmenete általában a misében énekel úrfelmutatási énekeknek; vö. RMKT XVII/7, 147., 148., 156–158. sz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–4 (a–a–a–b); a 4. sor refrén. A névtelen szerző a nótajelzésben idézett dallamintát (58. sz.) módosította, akárcsak a *Dicsőségnek szent királya* kezdetű, a vértanúk tiszteletére szerzett énekét (432. sz.).

Dallama: RMDT II, 24a/l. sz.

3 Mannádat — lásd 34. sz. 7. sor jz.

10 Ez én testem — utalás Jézus szavaira, a „szerzésre”: Ez az én testem (Mt 26,26; Mk 14, 22; Lk 22, 19).

298.

Nyomatott kiadásai:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 345. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Nota: Iesus Szent szívek aranya etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 279).

Cantus catholici. Kassa 1674, 401–2. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Azon Nótára* [Utalás az előtte lévő *Aldott Jézus kenyér színben* kezdetű ének nótajelzésére: *Melynek Nótája, fol 272.* = *Salve Mundi Salutare*; vö. 300. sz.].

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 205), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 138b).

Oltáriszentségi ének, a misében az úrfelmutatás után, az áldozásra készülve énekeltek; erre utalnak többek között a következő sorok: 15–6: *fejlve jarulunk Asztalodhoz...*; 17: *... magad osztod; 20: magad így adod.* Lásd 297. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: I: 8–8–8–8 (a–a–a–a);

II: 8–8–8–8–8 (a–a–a–a–b–b); az 5–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 74/l. sz. és 197/l. sz.

299.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 343. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Nota: Salve mundi salutare, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 278).

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 198).

Válaszos ének az Oltáriszentségről. A misében az úrfelmutatás után, áldozásra készülve énekeltek; erre utal az ötödik versszak (Jövel, mert régen kívánlak...). Lásd 297. sz. Forrása ismeretlen. Ez az ének csiszoltabb változata a *Csikcsoboffalvi kézirat* (1675 k., 179–80) *Áldott Jézus kenyér színben, kívánkozik tiszta szívben* kezdetű, azonos formájú és dallamú énekének; ennek ötödik verszaka a Kájoni kéziratából idézett ének harmadik strófájának átalakított változata (vö. 300. sz.).

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–a–a–b–b); az 5–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 197/l. sz.

11–12 Bárány... Sárkány... — szimbólumai az ártatlanságnak, büntelenségnek, és ami ezzel ellentétes, az Istennel való szembefordulásnak.

13 Jézus hatalmas Oroszlány — lásd 66. sz. 12. sor jz.

300.

Kézirata és nyomtatott kiadásai:

Csikcsoboffalvi kézirat. 1675 k., 179–80. — Nótajelzés: *Nota. Salve mundi salutare.*

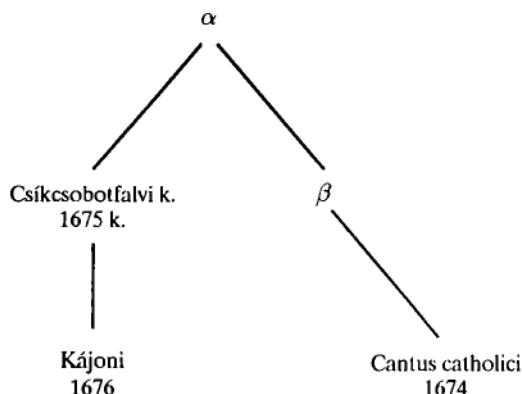
Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 341–2. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Nota: Salve Mundi salutare etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 277).

Cantus catholici. Kassa 1674, 400–1. — Cím és nótajelzés: MAS: *Melynek Nótája, fol. 272.* [= *Salve mundi salutare*].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Illyés András: Régi es uy Enekek, es isteni dicsiretek* (Nagyszombat 1703, 95), *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 124), *Vépi ék.* (1725–68, 335), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 137b), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 265).

Oltáriszentségi ének, a misében az úrfelmutatás után, áldozásra készülve énekelték; lásd 297. sz. jz.

A három szövegváltozat különböző terjedelmű: Kájoni kézirat verziója hét, a nyomtatott kiadásban öt, a kassai *Cantus catholici* pedig hat versszakos. Az első strófa azonos mindháromban. A *Cantionale catholicum* első két versszaka azonos a *Csikcsobotfalvi kézirat*éval, a többi három Kájoni új szerzeménye; ebben a két forrásban a refrén azonos. A kassai *Cantus catholici* hat strófája párhuzamos a *Csikcsobotfalvi kézirat* megfelelő szakaszaival; a hatsoros versszakok azonban nem refrénesek és az 5–6. sorokat is számítva tizennégy sor az ismeretlen szerkesztő új szerzeménye. Kájoni két verziójának összefüggése nyilvánvaló; ez a két verzió a kassai *Cantus catholici* szövegére aligha lehetett közvetlen hatással. A három forrás keletkezésének időbeli közelségét is számba véve feltételezhető a korábbi kézirat hagyomány, amelyhez a *Csikcsobotfalvi kézirat* szövege állhat a legközelebb, a következő stemma szerint:

Kájoninál ugyanennek az éneknek azonos formájú és dallamú, de szövegében átalakított, továbbfejlesztett változata az *Áldott Jesus, Isten Fia, Mi lelkünknek drága d[í]ja kezdetű ének*, amelynek 5. versszaka a *Csikcsobotfalvi kézirat* harmadik versszakával rokon (vö. 299. sz.).

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–a–a–b–b); Kájoni kézirat és nyomtatott változatában az 5–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 197/I. sz.

15 teje — tápláléka.

15–18 A 4. versszak négy sora kevés változtatással megvan: 335. sz. 21–24. sor, 336. sz. 21–24. sor, 350. sz. 1–4. sor.

19–22 Az 5. versszak első négy sora azonos szöveggel megvan: 335. sz. 17–20. sor, 336. sz. 25–28. sor, 350. sz. 5–8. sor.

301.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 424–6. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 272.* [= *Salve mundi salutare*; téves nótautalás].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 252), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 55).

Az oltáriszentségi litánia invokációiból kialakított felelgetős ének.

A litánia feltehetően a XIII–XIV. század folyamán kibontakozott nyilvános eucharisztikus kultusz nyomán keletkezett, és az Oltáriszentség misztériumára vonatkozó hitbeli tanítást, szentírási előképeket és hasonlatokat foglalja felelgetős könyörgés sorozatba. Kialakult latin szövege a XVI. századi imádságoskönyvekben általánosan elterjedt. Az Egyház csak magánhasználatra engedélyezte. Magyar

fordítása először Pázmány Péter *Imádságos könyv*-ének harmadik kiadásában (Pozsony 1625, 522–6; RMNy 1345) található. Ezt a szöveget a legújabb időkig népi ájtatosságokon használták. Népszerűségét bizonyítja, hogy a XVII. századi énekeskönyvekben több verses-énekes formája is megtalálható és fordulatai, invokációi más énekekbe is bekerültek (vö. 323., 324., 326., 345., 352., 356. sz.). A litánia (röv.: *Oltsz.Lit.*) a szokásos rövid könyörgés-formulával kezdődik; ezt követi negyven invokáció, a végén pedig egy hosszabb könyörgés sorozat különféle testi és lelki szükségben kér segítséget. Az invokációk latin és magyar szövege a következő:

Litaniae de Venerabili Sacramento

Kyrie eleison

1. Panis vivus de caelo descendens
2. Deus absconditus et Salvator
3. Frumentum electorum
4. Vinum germinans virgines
5. Panis pinguis et deliciae regum
6. Juge sacrificium
7. Oblatio munda
8. Agnus absque macula
9. Mensa purissima
10. Angelorum esca
11. Manna absconditum
12. Memoria mirabilium Dei
13. Panis supersubstantialis
14. Verbum caro factum
15. Habitans in nobis hostia sancta
16. Calix benedictionis
17. Mysterium fidei
18. Praecelsum et venerabile sacramentum
19. Sacrificium omnium sanctissimum
20. Vere propitiatorium pro vivis et defunctis
21. Celeste antidotum, quo a peccatis praeservamur
22. Stupendum super omnia miraculum
23. Sacratissima Dominicæ passionis commemoratio
24. Donum transcendens omnem plenitudinem
25. Memoriale praecipuum divini amoris
26. Divinae affluentia largitatis
27. Sacrosanctum et augustissimum mysterium
28. Pharmaceuticum immortalitatis
29. Tremendum ac vivificum Sacramentum
30. Panis omnipotentia Verbi caro factus
31. Incruentum sacrificium
32. Cibis et conviva
33. Dulcissimum convivium, cui assistunt

Angeli ministrantes

34. Sacramentum pietatis
35. Vinculum charitatis
36. Offerens et oblatio
37. Spiritualis dulcedo in proprio fonte degustata

Az Oltári Szentségről Litania

Uram irgalmazz nekünk
 Eleven kenyér ki égből szállottál
 El-rejtett Isten és üdvözítő
 Választottak gabonája
 Szűzek nevelő bor
 Kővér kenyér, Királyok gyönyörűsége
 Szüntelen áldozat
 Tiszta áldozat
 Macula-nélkül-való Bárány
 Tisztaságos asztal
 Angyalok eledele
 El-rejtett Manna
 Isteni csudáknak emlékezeti
 Természet-felet-valo kenyér
 Testé let ige
 Velünk lakozó Szent Ostia
 Aldomásnak pohára
 Hitünknek titka
 Felséges tisztelendő Szentség
 Szentséges áldozat
 Elevenek és holtak békéltetője
 Büntül oltalmazó mennyei orvosság
 Minden csudáknak csudája
 Az Ur halálának szentséges emlékezeti
 Minden bővséget meg-hallandó ajándék
 Isteni szeretetnek ki-vált emlékezeti
 Isteni ajándékoknak bővsége
 Szent és felséges titok
 Halhatatlanságnak orvossága
 Éltető rettenetes Szentség
 Az Igének mindenható erejével testé vált
 Kenyér
 Vér-nélkül-való áldozat
 Étél és vendég
 Gyönyörűséges lakodalom, melyben Angyalok szolgálnak
 Kegyességnek Szentsége
 Szeretetnek kötele
 Bé-mutatot ajándék, és bé-mutató
 Tulajdon kút-feje minden lelki édességnek

38. Refectio animarum sanctorum
 39. Viaticum in Domino morientium
 40. Pignus futurae gloriae Propitius esto

Aitatos lelkeknek táplálása
 Az Urban meg-hóltaknak úti eledele
 Jövendő dücsössegiünknek záloga Isten
 irgalmaz nekünk

Versforma: 6-6-8-6-6-8 (a-a-b-c-c-d). A 8-as sorok 4/4 osztásúak belső rímmel. A 3. és 6. sor minden strófában azonos szöveggel ismétlődik; ezen kívül a 4-5. sor a páros és páratlan strófákban váltakozva ugyancsak refrénszerűen ismétlődik.

A megadott nótajelzés versformája más és nyilvánvalóan téves; alighanem sajtóhiba következménye, és helyesen *fol. 20.* lenne. PAPP GÉZA megállapítása szerint a strófaszervezet a *Kedvesen tekints ránk* kezdetű adventi ének versformájával egyezik és dallamához is illik (RMDT II, 197. sz. jz.); ez az ének a kassai *Cantus catholici* 20. lapján található.

3 Lelki bövség — *Oltsz.Lit.* 24.

7 Tisztaságos asztal — *Oltsz.Lit.* 9.

11 Manna — *Oltsz.Lit.* 11.

12 Majoránna — a népköltészetben is gyakran emlegetett illatos dísznövény, amely a tisztaságot és a hálaadás erényét szimbolizálja (vö. RAPAICS RAYMUND: *A magyarság virágai.* Bp. 1932, 357).

15 Istennek nagy csudája — *Oltsz.Lit.* 12. és 22.

16 Eörök élet fája — a Jelenések könyvében szereplő élet fája (Jel 2,7; 22,2 és 14) a középkori szimbolikában Krisztus keresztjét jelenti, amelynek gyümölcse az örök élet.

20 Oó törvénynek vége — Krisztus vér nélküli áldozata az eucharisziában érvénytelenné tette az ószövetségi törvényben előírt áldozatokat.

24 Idvösség pohára — *Oltsz.Lit.* 16.

302.

Kézirati és nyomtatott kiadása:

Pálfi Márton-ék. 1676 előtt, 38a.

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 165-6.

Kájoni János: *Cantionale catholicum.* Csík 1676, 326. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Ave Domina, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 265).

Oltárszentségi ének. Lásd 297. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 11-11 (a-a); a sorok 5/5/6 osztásúak.

Dallama: RMDT II, 174/III. sz.

303.

Nyomtatott kiadása és kéziratai:

Kájoni János: *Cantionale catholicum.* Csík 1676, 328. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: O magnum Sacramentum etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 266).

Petri András-ék. 1663-8 (a Réti János által másolt részben), 101a.

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 168-9.

Pálfi Márton-ék. 1676 előtt, 38b-39a.

Szentségimádási ének. Forrása, szerzője ismeretlen. Első versszaka azonos a kassai *Cantus catholici* (1674, 326) nagycsütörtöki misére való énekével (221. sz.).

Versforma: 8-8-8-8 (a-a-a-a).

Dallama: RMDT II, 90/l. sz.

7 víz, s' vér — Krisztusnak lándzsával megnyitott oldalából víz és vér folyt (Jn 19, 34).

27 Szent ládaja — az oltárszekrény, tabernaculum, amely itt az ószövetségi előképével a *frigiditudo*-val (vö. 31. sz. 7. sor jz.) van párhuzamba állítva.

304.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 431–2. — Cím: *Christus szől az Oltári Szentség Szolgáltatóinak.*

— Nótajelzés: *Nótája, fol. 236.* [= *Cur mundus militat.*]

Ének a papi hivatásról. Az énekeskönyv szerkesztője ezt az éneket az oltáriszentségi énekek végén közölte. Ennek oka, hogy az Oltáriszentség alapításának ünnepe, a Nagycsütörtök, egyben a papi rend alapításának és az apostolok küldetésének is napja. Ezért a Nagycsütörtököt a papok ünnepének is szokták nevezni.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 189. sz.

1 Emberek halászi — az evangéliumokban a papi munkára való küldetés hasonlata (Mt 4, 19; Mk 1, 17).

2 Christus Poroszloi — itt hivatalos szolga, tisztviselő (lictor, apparitor) jelentésben, és nem a büntetést, fenyítést végrehajtó hatósági személy (lorarius) jelentésben (NySz II, 1317).

7 Sovánsagtúl — terméketlenségtől (sterilitas; NySz II, 1598).

13 süvölteni — sziszegni, füttyülni (NySz II, 1564).

20 Rosz cselekedettel bellyeb bújik Balás — ismeretlen szólásmondás a képmutatás kifejezésére; értelme: vizet prédikál és bort iszik. A *Balás* népi jelentése különben: szeles, bolond, „húbele Balás” (vö. MARGALITS EDE: *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások.* Bp. 1987, 41). A név más, olykor ugyancsak homályos összefüggéseiről lásd KIRÁLY GYÖRGY (Irodalomtörténet 1918, 313), KARDOS TIBOR (Filológiai Közönlöny 1955, 132. és 1957, 327) és SCHEIBER SÁNDOR (Filológiai Közönlöny 1959, 491) cikkeit.

305.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 416–7. — Cím és nótajelzés: *MAS; Melynek Nótája, fol. 34.* [=

= *Angyalok ide siessetek Szent Szűzhöz.*]

Oltáriszentségi ének a misében úrfelmutatás utánra vagy szentségimádásra. Forrása, szerzője ismeretlen. A kassai *Cantus catholici* névtelen szerkesztője az első sor felszólítását variálva ugyanezt a formát és dallamot *Angyalok ide siessetek Szent Szűzhöz* (16. sz.) kezdettel adventi, *Pásztorok ide siessetek nagy Úrhoz* (126. sz.) kezdettel karácsonyi éneknek alkalmazta; az adventi ének, amelyet a fenti nótajelzés is idéz, kottás.

Versforma: 12–7–12–9–7–8–8 (a–b–b–c–c–d–d).

Dallama: RMDT II, 218. sz.

11 Pellikán — lásd 213. sz. 24. sor jz.

306.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 406–7. — Cím és nótajelzés: *MAS; Melynek Nótája, fol. 6.* [=

O *stellula Maria fulgida.*]

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Vöcsey János-ék.* (1752, 35), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 139b).

Oltáriszentségi ének szentségimádásra. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–10–8–10 (a–a–a–a, vagy a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 101/l. sz.

2 Czimere — jelvénye, ismertető jegye (vö. NySz I, 355–6).

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Petri András-ék. 1663–8 (a Réti János által másolt részben), 93b. — Cím: *Cantio de Corpore Christi*. — Nótajelzés: *Ved io neuen en szuemet*.

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 90a–91a. — Cím: *Alia ad elevationem*.

Csikcsobottfalvi kézirat. 1675 k., 181–2. — Cím: *Quo me Deus*. — Nótajelzés: *Nota. Vedd jo neven*.

Pálffi Márton-ék. 1676 előtt, 41a. — Cím: *Más mondiad tiszta sziuel barátom*.

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 347. — Cím: *Quo me Deus*. — Nótajelzés: *Nota eadem* [Utalás az előtte lévő latin eredetire és nótajelzésére: *ALIUS. Nota: Vedd jó neven én szivemet*]. — Megvan a második kiadásban is (1719, 282).

Szövege megtalálható még: *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 30).

Oltárszentségi ének, a *Quo me Deus amore, ultro complecteris* kezdetű latin ének fordítása. Az eredeti csak magyar forrásokból ismeretes (*Cantus catholici* 1651, 96; 1675, 135; Kájoni 1676, 346).

— Szövegét Kájoni kiadása nyomán közöljük:

1. Quo me Deus amore, ultro complecteris.
Indignum me, favore quanto prosequeris.
Ex tua quando mens, o charitas immensa!
Mortalibus impensa, te das et sumeris.
2. Non tauros, neque boves, nec das altilia,
Non coturnices, oves, nec volatilia.
Lactucas nec agrestes, sed epulas coelestes,
Amoris tui testes donas in copia.
3. Sub pane te latentem Deum profiteor:
Hic Jesu te praesentem colo, confiteor.
In hoc te sacramento, sub hoc te velamento,
Ceum tectum vestimento adoro, veneror.
4. Valet jam regales luxus Assiriae,
Lautitiae carnales, ollaeque Aegyptiae.
Ad agni tendo coenam, deliciarum plenam,
Ad salientem venam, fontemque gratiae.
5. Non siliquis me pasci volo sed corpore,
Non capior Damasci undis et nectare.
O quis det e cisterna, Bethlehem superna,
Quem virtus ut falerna det mihi bibere.
6. De vineis Engaddi ah botrum sitio.
Huic manna super addi coeleste cupio.
O tritici medulla suavior quam ulla,
Te vilis homo bulla, o quam desidero!
7. Electum o frumentum, o quando venies!
O cordis firmamentum, me quando munies?
Cor meum tibi pando, o quando Jesu quando!
Illud inhabitando, me tibi unies.
8. O dulcis Jesu veni in cordis lectulum,
In quo nil sit obsceni, fac habitaculum.
Virtutibus ornatum et charitate stratum,
Me tibi praeparatum fac tabernaculum.

A fordítás eredeti szövegét és formáját a *Petri András-ék.* és a *Mihál Farkas-kódex* őrizte meg. Ez a legszembetűnőbb a 2. versszakban, ahol a latin szövegben az ószövetség pusztában vándorló népének az Istentől kapott csodás táplálékára, az Oltáriszentség előképeire történik utalás.

Az első két kézirat forrásban az áldozati állatok, a fűj (coturnix), a zöld saláta (lactuca) azonos vagy szinonim kifejezéssel található. Kájoni kézirat és nyomtatott változatában, továbbá a *Pálfi Márton-énekeskönyv*ben javított, Kájoninál csiszoltabb változatban olvashatók e sorok. Az I–II. verzió formája is a latinhoz áll közelebb:

Latin: 7/6–7/6–7/7–7/6

I–II: 7/6–7/6–8/7–8/6

V: 8/6–8/6–8/8–8/6

Az öt szövegváltozat családfája hasonló a nótajelzésben idézett *Vedd jó néven én szívemet* kezdetű karácsonyi ének (141. sz.) és a *Könyörgésünkre kegyes főleidet* kezdetű nagybőjti ének (194. sz.) stemmájához; mindkét esetben a *Pálfi Márton-ék.* verziója a kézirat szövegahagyományak egy variáns ágát képviseli.

Az ide is érvényes stemmát lásd 141. sz. jz.

Versforma: 13–13–14–13, 13–13–15–14, 14–14–16–14 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 233. sz. A latin eredetétől eltérő szótagszám a dallammintához igazodik. 2 kesercz — kísérsz.

5 Nem tuljkkot — az ószövetségi áldozati állatok húsát a szertartást végző pap és házanépe lakomán fogyasztotta el, mint az Úr adományát (vö. 3 Móz 3. és 7. fejezetét). A fűj (2 Móz 16, 13; 4 Móz 11, 31) és a keserű saláta, „mezei zöld fű” (2 Móz 12, 8) a pusztában vándorló zsidó népnek Istentől kapott tápláléka volt. Az újszövetségben Krisztus magát adta áldozatul és eledelül.

14 Aegiptomj leuk — a latinban: ollaque Aegyptiae — az egyiptomi húsos fazekak, amelyekben a pusztában vándorló és éhező nép vágyódott (2 Móz 16,3).

17 moszlekhöz — a latinban: Non siliquis — célzás a tékozló fiúról szóló példabeszédre, aki idegenben a moslékos vályú mellől atyja asztalához vágyódott (Lk 15, 11–32).

21 Istenem szőlőből — a latinban: De vineis Engaddi — vízben gazdag, termékeny város a Holt-tenger nyugati partján; szőlőt az Énekek éneke (1, 13) említi.

308.

Kéziratai:

Pálfi Márton-ék. 1676 előtt, 45a–b. — Nótajelzés: *Nota Infinitae bonitatis.*

Petri András-ék. 1663–8. (a Réti János által másolt részben), 99b.

Oltáriszentségi ének. Forrása, szerzője ismeretlen. Az egymástól alig eltérő két erdélyi kézirat a gergyói vagy csíki ferences kántorok hagyományát rögzítette.

Versforma: 8–8–8–10–10–11 (a–a–a–b–d–x); a 4. és 5. sor 5/5 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

13 Manna — lásd 34. sz. 7. sor jz.

14 el rontád — megszüntetted (vö. NySz II, 1456).

15 helyen — helyette, helyében.

28 liszt langiban — finom, szintiszta lisztből készült ostyában (vö. NySz II, 518–9).

309.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 419. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 36.* [= Idvözitök Anya Szent Szüz].

Oltáriszentségi ének, a misében áldozásra vagy áldozás után énekelhették. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–b–a–b).

Dallama: RMDT II, 75/I. sz.

I ruhája peremít — peremét, szegélyét; utalás az evangéliumi történetre: a beteg asszony titokban megérintette Jézus ruhájának szegélyét és meggyógyult (Mt 9, 20–21; Mk 5, 25–34; Lk 8, 43–49).

310.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 417. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Notája, fol. 61.* [= Oh Jesus, szüzen született szép rósa szál].

Oltáriszentségi ének. Az első két sora azonos az *Adoro te devote latens deitas* kezdetű himnusz kezdetével (vö. RMKT XVII/7, 12. sz. jz.), a rövid utaló idézetet túl az ének eltér, annak nem fordítása. Az önálló szerkesztmény szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–12–8–12 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 123. sz. (Az *Adoro te devote* fordítására vonatkozó megjegyzés téves.)

13 Lelkünket gerjesztő taplója — tűzének szítója (vö. Ny.Sz III 442).

311.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 412. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Notája, fol. 164.* [= Kyrie eleison kyrie eleison; vö. 542. sz.].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Bozóki Mihály kéziratosszéki énekesgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 247), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 1616), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kóttás énekes könyv* (Vác 1797, 94), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 284).

Oltáriszentségi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–7–12–7–12–7 (a–b–c–b–d–b); a tizenkettes sorok 6/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 177. sz.

7 Aron — lásd 25. sz. 17. sor jz.

13 törvény táblája — Mózes az ószövetségi törvény foglatát, a tízparancsolatot kőtáblákra véste (2 Móz 31, 18). — Szent Lélek pennája — utalás a keresztény tanításra, amely szerint a Biblia isteni, Szentlélektől való sugalmazottsággal íródott.

19 Jericho Várát — Józsué könyve 6. fejezetének leírása szerint a honfoglaló zsidó nép Kánaán földjén elsőnek Jerikót hódította meg. A bibliai leírás az Úr közreműködéséről és a nép hitéről tanúskodik.

26 Isteni tellyes Edény — az Oltáriszentség a külső színek alatt magát az Istent foglalja magában. A képet különben főként Szűz Máriára alkalmazzák.

312.

Kéziratai:

Petri András-ék. 1663–8. (a Réti János által másolt részben), 101a. — Nótajelzés: *Ad melodiam Oh magnum Sacramentum.*

Pálfi Márton-ék. 1676 előtt, 45b.

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 246).

Éneke foglalt tanítás az Oltáriszentségről. Forrása, szerzője ismeretlen. Az erdélyi kéziratosszéki hagyományról lásd 308. sz. jz.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 90/a. sz.

21 ez hatra — ez van még hátra.

313.

Kézirata:

Pálffy Márton-ék. 1676 előtt, 44b–45a. — Nótajelzés: *Ad [áthúzva: eandem] notam It jele[n] vagyon az Istennek fia].*

Úrfelmutatásra (vagy szentségimádásra) való válaszos ének, az *It jelen vagyon az Istennek fia* kezdetű ének variánsa (vö. RMKT XVII/7, 82. sz.). Az erdélyi kéziratok hagyomány legkorábbi példája a *Petri András-ék.* változata; a *Pálffy Márton-ék.* nótajelzése is erre utal. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–12–12–5 (a–a–a–b); a negyedik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 111. sz.

314.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 169–71. — Nótajelzés: *Nota. Ó magnum sacramentum.*

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 328–9. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *AZON NOTARA.* [Utalás az előtte lévő *E' szín-alatt a' kívánt jó* kezdetű ének nótajelzésére: *O magnum sacramentum etc.*; vö. 303. sz.]. — Megvan még a második kiadásban (1719, 267).

Szövege megtalálható a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 246), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 104; más dallammal; vö. RMDT II, 296. sz.), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 246).

Oltárszentségi ének, Krisztusnak a kenyér és a bor színe alatt való jelenlétéről szóló versbe foglalt tanítás. Kájoni a szöveg nagy részét az erdélyi kéziratok hagyományából vette; az 1., 3., 4. és 9. versszak nagyrészt egyezik az *Itt vagyon a lelki szépség* kezdetű ének (vö. 312. sz.) 1., 3–5. strófájával; ezeket átalakította és újabbakkal egészítette ki. Kájoni önálló szerzésének tekinthető a 7–8. versszak, amely az Úrnapja szentmiséjének leckéjét (1 Kor 11, 23–29) foglalja versbe:

23 Mert én az Úrtól vettem, a' mit előtökbe-is adtam, hogy az Úr Jébus a' melly éjjel el-árultaték, vévé a' kenyeret, 24 és hálákat adván meg-szegé, és monda: Vegyétek és egyétek: ez az én testem, melly tí-férettetek adatik: ezt az én emlékezetemre chelekedgyétek. 25 Hasonló-képpen a' pohárt is, minek-utánna vachorála, mondván: Ez a' pohár az új testamentom az én véremben: ezt az én emlékezetemre chelekedgyétek, valamenyíszter iszszátok. 26 Mert valamenyíszter észítek e' kenyeret, és iszszátok a pohárt: az Úr halálát hirdetitek a' míg el-jő. 27 Az-okáért valaki észí e' kenyeret, vagy iszszá az Úr poharát méltatlanul; vétkezik az Úr teste és vére-ellen. 28 Próbállya-meg azért magát az ember: és úgy egyék abból a' kenyérből, és igyék a pohárból. 29 Mert a' ki észík, és iszik méltatlanul, itéletet észík és iszik magának: meg nem választván az Úr testét.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 90/I. sz.

315.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 418. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Melynek Nótája, 327.* [= Ez szín alatt az kívánt jó].

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 310), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 146a).

Oltárszentségi ének, versbe foglalt tanítás Krisztusnak a kenyér és a bor színe alatt való jelenlétéről. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 90/I. sz.

9–10 élet fának Gyümölcsében — a keresztfa az élet fája; gyümölcse: Krisztus teste és vére az Oltáriszentségben; aki nem él vele, az élet jutalmát sem kapja meg. Ld. 301. sz. 16. sor jz.
15 öt árpa czipót — utalás Jézus csodálatos kenyérszaporítására: Mt 14, 17; Jn 6, 9.
30 lappangattyák — eldugják, eltitkolják (NySz II, 527).

316.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 407–8. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 327.* [= Ez szín alatt az kívánt jó] 36. [= Idvözítőnk Anya Szent Szűz] 43. [= Dicsőség menyben Istennek] 250. [= Dicsőítsük magas Egben]. — Az ének végén ez a megjegyzés olvasható: *Ezt az Eneket mondhatod az Halottakert, arra a' Nótára, melly vagyon fol. 272.* [= Salve mundi salutare] végéhez hozzá adván ezt a' két Verset;

*Jesus, irgalmazz Lelkeknek;
Adgy nyugvást ki múlt Híveknek.*

Ezt a változatot az énekeskönyv szerkesztője az 529. lapon így idézi: *II. NOVEMB. Lelkek emlekezetiről [...] Nótája, fol. 272.* [= Salve mundi salutare] *Jesus nezz ránk ez Szentségből, Hozzád kiáltunk mélységből; etc. a' vegibe, mindenik vers vtan hozzá advan; Jesus irgalmazz Lelkeknek, Adgy nyugvást ki-múlt Híveknek.*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Zirci-ék.* (1751–66, 54a), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 60), *Bozóki Mihály kéziratoss énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 262), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 140a), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 268).

Oltáriszentségi ének, a misében áldozásra vagy szentségimádásra énekelték. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 90/l. sz., 83/II. sz., 84/l. sz., 89. sz., vö. 75. sz. — A *Salve mundi salutare* dallamára ajánlott halottas ének-változat: RMDT II, 197. sz.

317.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 419. — Cím és nótajelzés: MAS: *Melynek Nótája, fol. 43.* [= Dicsőség menyben Istennek].

Oltáriszentségi (úrfelmutatás utáni) ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (az első strófa: 2–2–2–2, a többi: a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 84/l. sz.

318.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 413–4. — Cím és nótajelzés: MAS: *Melynek Nótája, fol. 297.* [= Jesusnak drága kinyyában].

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 212), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 144a).

Oltáriszentségi ének szentségimádásra. Az első sor a Vulgata számozása szerinti 41. zsolnárt idézi; a nótajelzés is közvetve ennek a zsolnárnak genfi dallamát idézi (Mint a szép híves patakra), és a „fris kut” az éneknek alapmotívumaként az 1. és 3. strófában is megtalálható.

Versforma: 8–7–8–7–7–8–8 (1. és 4. strófában: a–a–b–b–c–c–c, 2–3. strófában a–a–b–b–b–b–c–c).

Dallam: a közvetett nótautalásra vö. 190. sz. jz.; a 42. genfi zsolnár dallama: RMKT XVII/6. 42. sz., vö. RMDT II, 172. 1.

319.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 421. — Cím és nótajelzés: *MAS: Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő *Testünkben van gyarlóságunk* kezdetű ének alternatív nótajelzésére; ld. 347. sz.].

Szövege megtalálható még: *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 48).

Oltáriszentségi ének szentségimádásra. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a és a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 90/l. sz., 75/l. sz., 84/l. sz., 83/l. sz.

1 Meg-tiltott gyümölcsnek étke — A paradicsombeli életfának gyümölcse halált hozott (1 Móz 2,9; 1 Móz 16–17); a keresztfának gyümölcse életet.

4 Elet fajanak — a keresztfájára értendő; vö. 301. sz. 16. sor jz.

13 Arpa kenyérmél — lásd 315. sz. 15. sor jz.

14 Illyés lisztecskéjénél — Illés próféta a Szidonhoz tartozó Careftában (Sarepta) csodálatosan megszaportotta az özvegyasszony kevés lisztjét és olaját (1 Kir 17, 7–16).

18 élet fája — vö. 4. sor jz.

19 marhája — lásd 206. sz. 1. sor jz.

23 kinn-is — kívül, nyilvánosan, a templomon kívül; talán utalás az úrnap körmenetre.

320.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 415–6. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol 37.* [= *Redemptoris mater*].

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 203), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 145a).

Oltáriszentségi ének szentségimádásra. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 6–8–6–8–6–6–6–4–6–8 (a–a–b–b–c–c–d–d–e–e); közlésünkben ötsoros strófákban: 14–14–12–10–14.

Dallama: RMDT II, 250/l. sz.

6 Nagy hegynek tetején — az utalás nem világos; ld. még 17. sor.

14 Napját üllyük — utalás az Úrnapjára.

19 Edes Jesus teje — lásd 206. sz. 7. sor jz.

321.

Nyomatott kiadása:

Kájonai János: Cationale catholicum. Csík 1676, 278. — Cím: *Pange lingua gloriosi.* — Nótajelzés: *Nota eadem.* — Előtte a latin eredeti. — Megvan a második kiadásban is (1719, 214).

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: [*Baranyi Pál:*] *Lelki paradicsom* (h.n. 1700, Dddd1b), *Vépi ék.* (1725–68, 213), *Zirci-ék.* (1751–66, 61a), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 31 és 40), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 99), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 216).

Oltáriszentségi ének, Aquinói Szent Tamás *Pange lingua gloriosi* kezdetű úrnap-i himnuszának fordítása (vö. CHEVALIER 14467; AH 50, 586). A latin szöveg közölve: RMKT XVII/7, 2. sz. jz. Korábbi fordításai: *Fejts ki nyelvem dicsőséget* (RMKT XVII/7, 2. sz.), *Zengjed nyelvem dicsőséges* (szerzője Hajnal Mátvás, RMKT XVII/7, 74. sz.). — Fordítója ismeretlen.

Versforma: 15–15–15 (a–a–a); a sorok 8/7 osztásúak, helyenként belső rímmel.

Dallama középkori eredetű; vö. RAJECZKY 1956, 105; RMDT I, 531. sz.

322.

Nyomatott kiadása és kézirata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 342. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Az Melchisedek etc.* — Megvan a második kiadásban is (Csík 1719, 277).

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k., 178–9. — Nótajelzés: *Nota. Az Melchisedek.* [Utólag a lap szélére írva:] *Sapphica.*

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 195), *Bozóki Mihály kéziratos énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 245).

Oltáriszentségi ének szentségimádásra. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–b).

Dallama: RMDT II, 111. sz.; a nótajelzésben idézett *Az Melchisedek rendin való főpap* kezdetű úrfelmutatási ének összefüggéseiről ld. RMKT XVII/7, 147. sz.

9 Manna — lásd 34. sz. 7. sor jz.

323.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 403–4. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 168.* [= Oh Istennek Szent Anyja, szentszges Szüz Mária].

Az oltáriszentségi litánia invokációiból kialakított felelgetős ének. *Az Oltári Szentségrül Lítania* (röv: *Oltsz. Lit.*) latin és magyar szövegét lásd 301. sz. jz.

Versforma: 7–7–7–7 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 45/a. sz.

1 Bárány — *Oltsz. Lit. 8.*, vö. 66. sz. 11. sor jz.

7 Angyalok szent kenyere — *Oltsz. Lit. 10.*

9 Hitünk titkos mélysége — *Oltsz. Lit. 17.*

11 Tisztelendő vendégség — *Oltsz. Lit. 32.*

13 Szent áldozat — *Oltsz. Lit. 19.*

15 békéltetője — *Oltsz. Lit. 20.*

17 szent orvosság — *Oltsz. Lit. 21* és 28.

19 Minden csudák csudája — *Oltsz. Lit. 22.*

23 Szent és Felséges titok — *Oltsz. Lit. 27.*

25 Angyalok vendégsége — *Oltsz. Lit. 33.*

26 gyönyörűsége — *Oltsz. Lit. 5.*

27 Szeretnek kötele — *Oltsz. Lit. 35.*

29 Edességnek kút-feje — *Oltsz. Lit. 37.*

31 Igazak táplálása — *Oltsz. Lit. 38.*

32 Meg-hóltak úti társa — *Oltsz. Lit. 39.*

324.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Petri András-ék. 1663–8. (a Réti János által másolt részben) 100b. — Cím: *Alia.* — Nótajelzés: *No. Infynite bonitatis.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 316. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Infynitae bonitatis, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 255).

Mihál Farkas-ék. 1677–87, 28a–b.

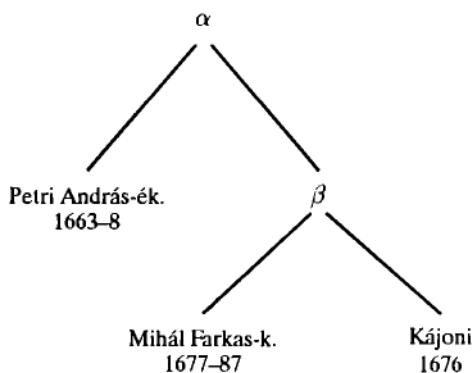
Szövege megtalálható még: *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 35).

Oltáriszentségi ének. A névtelen szerző a 2. és 3. versszakot *Az Oltári Szentségrül Lítania* (röv: *Oltsz. Lit.*) invokációiból szerkesztette (vö. 301. sz. jz.).

A szöveget legteljesebb formában a *Petri András-énekeskönyvben* Réti János másolata őrizte meg. A *Mihál Farkas-kódex* másolója a kéziratos hagyománynak egy strófával megrövidített és átalakí-

tott változatát vette át; Kájoni ugyanezt csiszoltabb formában közölte. A szövegváltozatok összefüggése így ábrázolható:

Versforma a dallamminta szerint: 8-8-9-10-10-11 (a-a-b-c-d-d); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel. Réti János másolatában főként az utolsó sorok szótagszáma ingadozik; Kájoninál és a Mihál Farkas-kódeksben a harmadik sor nyolc szótagos.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

3 Megh testesült diczo szent ige — *Oltsz. Lit. 14.*

4 Eghbol iot manna — *Oltsz. Lit. 11.*

7 angialoknak keniere — *Oltsz. Lit. 10. és 38.*

9 edesseghe — *Oltsz. Lit. 37.*

15-16 kegis oruossa... bün ellen fegiuer — *Oltsz. Lit. 21.*

325.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Petri András-ék. 1663-8. (a Réti János által másolt részben) 97a. — Cím: *Tempore eleuationis.* — Nótajelzés: *Nota: Salve mundi.*

Kájoni János: *Cantionale catholicum.* Csík 1676. 316. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Salve mundi salutare, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 255).

Oltáriszentségi ének, versbe foglalt katekézis az utolsó vacsoráról és az eucharisziáról. Réti János kézirata szerint úrfelmutatáskor a szentmisében énekelték. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8-8-8-8-8-8 (a-a-a-a-b-b); a strófák utolsó két sora kevés variációval refrénszerűen ismétlődik.

Dallama: RMDT II, 197/I. sz.

326.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674. 402-3. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melinek Nótája, fol. 167.* [= Egeknek fényes villámja].

Az oltáriszentségi litánia invokációinak mintájára szabadon alakított felelgetős ének. Vö. 301. sz. jz. Az énekeskönyv szerkesztője a dallammintát a sorok beosztásának módosításával alkalmazta; az előadás módját a nótajelzésben idézett Mária-éneknél részletesen előírta (lásd 416. sz. jz.).

Versforma: 8-6-8-13 (a-b-a-b; a 2. és 4. sor refrén; a 4. sor 4/4/5 osztású belső rímmel).

Dallama: RMDT II, 285.

7 Angyalok elő kenyere — *Oltsz. Lit. 10.*

9 Aronnak zöldült veszszeje — lásd 25. sz. 17. sor jz.; oltáriszentségi vonatkozásban: 311. sz. 7. sor jz.

10 Jesse gyökerének — A Mária-énekekből kölcsönzött hasonlat; lásd 57/I. sz. 2. sor jz.

11 Fel-talált Noé Szőlője — A bibliai elbeszélés szerint (1 Móz 9, 20) Noé a vízözön után földművelő volt és szőlőt is ültetett; ezzel az ókeresztény egyházi írók szerint közreműködött Krisztusnak a kenyér és bor színe alatti áldozatában.

12 Igért földnek folyó teje — Az Úr az égő csipkebokorból szólva Mózesnek megígérte, hogy ő fogja a zsidó népet Egyiptomból a tejjel-mézettel folyó Kánaán földjére elvezetni (2 Móz 3, 8). Vö. 206. sz. 7. sor jz.

13–14 Báránya... aranya... — vö. 323. sz. 1. és 3. sor.

327.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Petri András-ék. 1663–8. (a Réti János által másolt részben) 99a. — Cím: *Alia Tempore Eleuationis.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 317. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: O Istennek Szent Anyja, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 256).

Az oltáriszentségi litánia invokációinak mintájára szabadon alakított felkelgetős ének. Vö. 301. sz. jz. Réti János kézírata szerint úrfelmutatáskor a szentmisében énekeltek. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 7–6–7–6 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén. Az azonos versformájú és strófaszerkezetű énekekről lásd 291. sz. jz.

Dallama: RMDT II, 45/b. sz.

328.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 417–8. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 272.* [= *Salve mundi salutare*].

Válaszos oltáriszentségi ének. A kenyér és a bor színe alatt jelen lévő Krisztusról versbe foglalt tanítás a hittétel magyarázatát célzó prédikáció vázlatára, gondolatmenetére emlékeztet.

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–a–a–b–b); az 5. és 6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 197/I. sz.

7–8 Látomás kívül — Jézus a hitetlenkedő Tamás apostolnak mondta, hogy boldogok akik nem látták őt és mégis hittek (Jn 20, 29).

12 Sas próbállya fiát — Utalás az ószövetségi idézetre: Mint a' sas röpülésre izgatván a' fiait, és fölöttök röpösvén, ki-terjesztette szárnyait, és fel-vette őtet, és vállain hordozta (5 Móz 32, 11).

15 Aron veszszeje — eucharisztikus vonatkozását lásd 311. sz. 7. sor jz.

17 Szekrény job Mannával — lásd 303. sz. 27. sor jz.

18 példa már mind le-dölt — Értelme: az ószövetségi előképek (Áron vesszeje, a manna) érvényüket veszítették: Krisztus önmagát nyújtja táplálékkul.

19 Meg-szüntek pusztá pecséték — a bűn foltja, pecsétje megszűnt (vö. MTsz II, 103–4).

22 határozni — korlátozni, megcsonkítani (vö. NySz I, 1362).

33 Kívül-is fénylők Hitek — az eucharisztikus tisztelet nyilvános megvallását (úrnapi körmenet) a katolikus egyház a protestánsokkal szemben hangsúlyozta. Lásd még 347. sz. 37. sor.

329.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 318. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: O Stellula Maria fulgida etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 257).

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 335), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 264).

Oltáriszentségi ének. Kájoni ugyanabban a versformában és dallammal egymás után két 5–5 strófából álló éneket közölt (ld. 330. sz.). Mindkettőnek valamennyi strófája *O Jesusom* megszólítással kezdődik. A Szentháromságot idéző doxológia, záróversszak csak a második végén van. A két éneket tehát egyetlen, tíz strófából álló éneknek lehet felfogni, amelyet a *Cantionale catholicum* szerkesztője két részre osztott.

Versforma: 10–10–8–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 101/l. sz.

7 tiltott alma — lásd 315. sz. 9. sor jz.

330.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 318. — Felirata: *MAS AZON NOTARA.* [Utalás az ének első felének nótajelzésére: *Nota: O Stellula Maria fulgida etc.*]. — Megvan a második kiadásban is (1719, 257).

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 336).

Oltáriszentségi ének, a kiadásban az előtte lévő ének folytatása. Lásd 329. sz. jz.

Versforma: 10–10–8–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 101/l. sz.

331/I.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

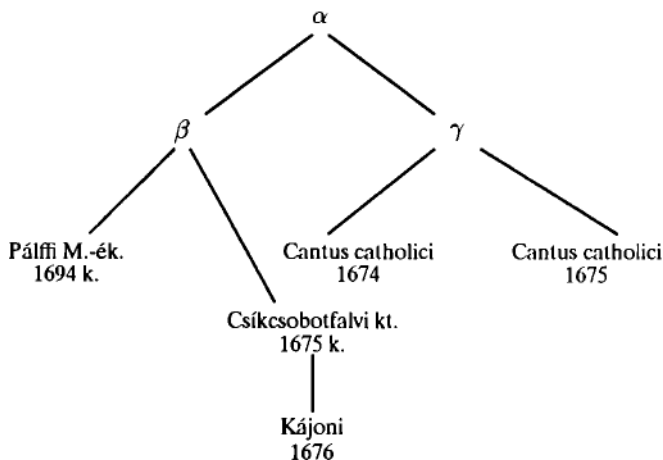
Pálffi Márton-ék. 1676 előtt, 42b. — Nótajelzés: *Nota. Infinitae bonitatis.*

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k., 160–1. — Cím: *Mas.* — Nótajelzés: *Nota. Infinitae bonitatis.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 323–4. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Infinitae bonitatis, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 262).

Oltáriszentségi ének. — A *Csikcsobotfalvi kézirat* és a *Cationale catholicum* szövege egyezik; mindkettő Kájoni János szöveggondozó munkájának eredménye. Ettől eltér a *Pálffi Márton-ék.* szövege. A másolat később keletkezett ugyan, a variánsokból következtetve mégis korábbi hagyományt őrzött meg; ezt megerősítik e kézirat más énekeinek szövegösszefüggései is (lásd 52/I. sz. jz.). Ugyanennek az éneknek két másik, szövegében lényegesen javított, a versformában variáns és néhány helyen egymástól is eltérő változatát két nyomtatott énekeskönyvben találjuk (331/II. sz.).

Az öt verzió eltéréseinek figyelembe vételével a következő családfa állítható fel:

Versforma: 8–8–10–10–11 (a–a–b–c–d–e); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.
Dallama: RMDT II, 200.

331/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 426–7. — Címe és nótajelzés: *MAS. Melynek Nótája, fol. 18.* [= Aaron veszeje virágzik].

[Szőlősy Benedek:] **Cantus catholici.** Nagyszombat 1675, 134. Kiad. MIR 39, 37. — Felirata: *AZON NOTARA.* [Utalás az előtte lévő *Ave hostia salutis* kezdetű latin ének nótajelzésére: *Ad notam: Infinitae bonitatis. fol. 33.*]

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Écsi-ék.* (1700–25, 105, 204, 254), *Vépi ék.* (1725–68, 185), *Maracsó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 99), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 271).

Oltáriszentségi ének, amely korábbi erdélyi kéziratok hagyományból módosított formában, nyomtatott jezsuita énekeskönyvekbe átkerült változata. Vö. 331/I. sz. A két idézett énekeskönyv egymástól távol és viszonylag csekély időbeli különbséggel jelent meg; ezért lehetséges, hogy a szövegek közötti eltérések korábbi kéziratok mintáinak átalakításából erednek.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–b–c–d–e); a tizenegyes sorok 5/6, a tízesek 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200.

332.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 424. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 369.* [= Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sabaoth Dominus aeternus].

Oltáriszentségi ének, tartalma szerint a misében áldozásra énekelhették. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–9–8–9 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 201. sz.

333.

Nyomatott kiadása és kéziratai:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 331. — Felirata: *MAS AZON NOTARA.* [Utalás az előtte lévő *O Amoris Sacramentum* kezdetű oltáriszentségi cantio nótajelzésére: *Nota: Infinitae bonitatis*].

Csikcsobottfalvi kézirat. 1675 k., 172–3. — Nótajelzés: *Azon notara.* [Utalás az előtte lévő *O amoris sacramentum* kezdetű cantio nótajelzésére: *Nota: Infinitae bonitatis*].

Pálfi Márton-ék. 1676 előtt, 39b. — Nótajelzés: *Nota Infinitae.*

A versfökbek: *O IESVSOM.*

Válaszos ének szentségimádásra; erre céloz a 8. sor: *Kitétteül az óltarra.* Forrása, szerzője ismeretlen. — Kájoni gyűjteményében az azonos dallamra énekelt akrosztichonos énekek közé tartozik; felsorolásukat lásd 21. sz. jz.

Versforma: 8–8–9–10–10–10 (a–a–b–c–d–e); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel; a 3–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

15 nevezet halló — a háromszoros „Sanctus”-t halló; utalás a Jelenések könyvében az Isten trónjáról való látomásra, amely körül a huszonnégy vén és az élőlények éjjel-nappal szünet nélkül a Sanctus mondásával hódolnak (Jel 4,8).

334.

Nyomatott kiadása és kézírata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 344. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: O magnum Sacramentum etc.*

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 79b–80b.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 276), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 191a).

Választoltáriszentségi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a, a 4. versszak: a–a–b–b); a 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 90/I. sz.

335.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Petri András-ék. 1663–8. (a Réti János által másolt részben) 102a. — Cím: *De uenerabili Sacramento.* — Előtte a latin eredeti 1. versszaka.

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k., 147. — A kézirat csonkasága miatt a cím, a nótajelzés és az első négy sor hiányzik.

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 77b–78b. — Cím: *O magnum sacramentum.* — Nótajelzés: *Nota eadem.* [Utalás a címben jelzett latin cantio dallamára].

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 314. — Cím: *O magnum sacramentum.* — Nótajelzés: *Nota eadem.* [Utalás az előtte lévő *O magnum sacramentum* kezdetű cantio nótajelzésére: *Nota: Ez szln-alatt a' kívánt jó*]. — Előtte a latin eredeti. — Megvan a második kiadásban is (1719, 253).

Zemlény János-ék. 1668, 7a–b. — Cím: *O magnum sacramentum.* — Nótajelzés: *E szin alatt a kívánt jó.* — Csak kezdősor.

Oltáriszentségi ének, az *O magnum sacramentum* kezdetű cantio fordítása. Az eredeti latin ének teljes szövege csak Kájoni János nyomtatott énekeskönyvéből ismeretes; a himnológiai irodalom is DANKÓ JÓZSEF (*Vetus hymnarium* 357) említése nyomán Kájonit idézi (CHIEVALIER 39411). — Szövegét Kájoni nyomán közöljük:

1. O magnum sacramentum,
O numinis testamentum,
Tu cibus es, tu pignus es,
Tu baculus viatorum.
2. Ave manna ter beatum,
Ab angelis degustatum,
O sapor, o mel coelicum,
O gloria beatorum!
3. Ave o favus distillans,
Dulcedo de coelo stillans,
Amarum fac, sit vitium:
Solatium infirmorum.
4. Ave de coelo descendens,
O panis et cor accendens,
Quam dulcis cibus coelorum,
Delicium Angelorum!

5. Ave scrinium amoris,
Coelestis o fons dulcoris,
O charitatis vinculum,
Speculum virtutis sanctum.

6. O lux beata dici,
Ubertas o domus Dei,
O agnus absque macula,
Margarita speciosa.

7. Tu vita tu sanctorum,
Refectio animarum,
Thesaurus tu fidelium,
Gloriae pignus futurum.

A *Petri András-énekeskönyvben* Réti János másolatában a fordításnak két különböző változata található (vö. 336. sz.). Az itt közölt fordítás 1–4. versszaka a latin 1–3. és 6. strófáját, ezenkívül a *Csikcsobotfalvi kézirat* 8. szakasza a latin 7. záró versét követi; a közbeeső 5–7. versszak önálló szerkesztés és megegyezik a másik fordítás 6–8. strófájával. Az ének népszerűségét mutatja, hogy egyes versszakai más énekekbe is átkerültek. Így ugyancsak a *Petri András-énekeskönyvben* Réti János kézírásával az *Üdvözlégy életünk teje* kezdetű oltáriszentségi ének (350. sz.) a 6. és 5. versszakkal kezdődik; Kájoni János pedig ugyancsak ezt a két strófát kevés változtatással az *Áldott Jézus kenyér színbén* kezdetű válaszos énekekbe (300. sz.) is átvette.

Versforma: 7–8–8–8 (a–a–a–a, a 4. strófa: a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 90/l. sz.

5 Oh manna — lásd 34. sz. 7. sor jz.

13 Szeretnek szekerénye — lásd 303. sz. 27. sor jz.

17–20 Az 5. versszak megvan: 300. sz. 19–22. sor; 336. sz. 25–28. sor; 350. sz. 5–8. sor.

20 szüünknek szara — szívünknek zára.

21–24 A 6. versszak megvan: 300. sz., 15–16. sor, 17–18. sor variáns; 336. sz. 21–24. sor; 350. sz. 1–4. sor.

23 szeptoie — segítője.

25–28 A 7. versszak megvan: 336. sz. 29–32. sor.

336.

Kézirata:

Petri András-ék. 1663–8. (a Réti János által másolt részben) 94a. — Cím: *Oh Magnum Sacramentum*.

Oltáriszentségi ének, az *O magnum sacramentum* kezdetű magyarországi cantio fordítása. A latin eredetiről és másik fordításáról ld. 335. sz. jz. Az itt közölt fordítás 1–5. versszaka a latin 1–5. strófájának fordítása; a 6–9. versszak önálló szerkesztés, ebből a 6–8. strófa egyezik a másik fordítás 5–7. versszakával. Lehetséges, hogy az ének Réti János fordítása (lásd az énekeskönyvről írt bevezetést).

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 90/l. sz.

21–24 A 6. versszak megvan: 300. sz. 15–6. sor, 17–18. variáns; 335. sz. 21–24. sor; 350. sz. 1–4. sor.

25–28 A 7. versszak megvan: 300. sz. 19–22. sor; 335. sz. 17–20. sor; 350. sz. 5–8. sor.

28 szüünknek szaria — szívünknek zárja, lásd 335. sz. 20. sor jz.

29–32 A 8. versszak megvan: 335. sz. 25–28. sor.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 52–3. — Cím: *Jdem Vngaricè.* [A lapszálon:] *Vj forditas.* — Nótajelzés: *Nota eadem.* [A cím és a nótajelzés az előtte levő latin eredeti címére és nótajelzésére utal: *Cantus De Sanctissima Eucharistia. Nota O gloriosa virginum.*]

Oltárszentségi ének, az *O salutaris hostia* kezdetű cantio fordítása. A névtelen fordító a latin ének szövegét a szlovákok számára szerkesztett *Cantus catholiciból* (Lőcse 1655, 174) másolta be kéziratába. A cantio ebben a formában csak ebből a kiadásból ismeretes. Az első strófával némelyik úrnapi officium kis óráinak himnusza kezdődik (AH 12, 34; 43, 33; 50, 588), ezeknek folytatása azonban eltér a fordítás mintájától, amelynek második és harmadik versszaka is csak részben vagy egészben található meg több, főként úrfelmutatási énekben (MONE I, 271, 283; vö. CHEVALIER 13681, 2169, 1710). A fordítás mintájául szolgáló latin eredeti szövege az 1655-i *Cantus catholici* nyomán a következő:

Alius. Nota. O gloriosa Virginum.

1. O salutaris hostia,
Quae caeli pandis ostium.
Bella premunt hostilia.
Da robur, fer auxilium.
2. Ave Verbum incarnatum,
In altari consecratum.
Salus et spes infirmorum,
Medicina peccatorum.
3. Ave caro Christi cara,
Immolata crucis ara.
Morte tua nos amara,
Fac prfrui luce clara.
4. Salve sanguis Iesu Christi,
Qui in cruce fusus fuisti
Et populum redemisti,
Nobis quoque spem dedisti.
5. Uni Trino sempiterno,
Qui vitam sine termino.
Nobis donet in patria,
In sempiterna gloria. Amen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a és a–a–b–b).

Dallama a latin minta nótajelzése alapján: RMDT II, 75/l. sz.

338/I.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 176–8. — Cím és nótajelzés: *Mas Nota eadem.* [Utalás az előtte lévő *Ave hostia salutis* kezdetű cantio nótajelzésére: *Nota: Infinitae bonitatis.*]

Pálffi Márton-ék. 1676 előtt, 43a–b. — Cím és nótajelzés: *Más Nota Infinitae bonitatis.*

Kájoni János: Canticale catholicum. Csík 1676, 334–5. — Cím és nótajelzés: *MAS AZON NOTARA.* [Utalás az előtte lévő *Ave hostia salutis* kezdetű cantio nótajelzésére: *Nota: Infinitae bonitatis, etc.*]. — Megvan a második kiadásban is (1719, 271).

Oltáriszentségi ének. Mindkét alapszövegének (vö. 338/II. sz.) első két sora azonos *A véghetetlen kegyelmű* (második változatában: *Ím véghetetlen kegyelmű*) kezdetű karácsonyi ének kezdősoraival; ez az ének a nótajelzésekben idézett *Infinitae bonitatis* kezdetű cantio fordítása; a versforma és a dallam mindkét ének alapszövegeinél azonos. Vö. RMKT XVII/7. 218/I–II. sz.

Az oltáriszentségi éneket a névtelen szerző Hajnal Mátyás *A' Jesus Szivet-szerető Szivek aitatosságára Szives Kepekkel Ki-ábrázlatott... Könyvecske* című elmélkedő könyve embléma-verseinek felhasználásával szerkesztette, amely először 1629-ben, változatlan kiadásban, másodszer 1642-ben jelent meg (RMKT XVII/7. 66. sz.). Az oltáriszentségi ének 3–7. versszakában összefüggő sorok Hajnal versének 2., 7–8. és 11. strófájából valók. A „szives könyvecske” kiadásainak éve, 1629 vagy 1642 tehát egyben az ének keletkezési idejének post quem-je.

Mindkét alapszöveget (338/I–II. sz.) figyelve megállapítható, hogy valamennyi verzió között a *Pálfi Márton-énekeskönyv* feltűnő romlást mutat; így értelmetlen a 15. sorban: *szivedek*, a 31. sorban: *roncsad kincsed*, a 33. sorban: *szüünknek gacsos haylekat*, a 39. sorban: *sz: kenaidnak kezeivel*. Ezzel szemben hibátlannak tűnik a *Cskicsobotfalvi-kézirat* szövege; másolója, Kájoni János ezt csiszolta, stilizálta tovább a nyomtatott kiadáshoz, a *Cantionale catholicum* számára. A másik alapszöveg a kassai *Cantus catholicus*ben (338/II. sz.) feltehetően egy kéziratoss forrásra visszavezethető, de lényegesen továbbfejlesztett, átalakított változat.

A szövegváltozatok összefüggéseinek meghatározásához a Hajnal Mátyás embléma-verseiből átvett sorok nyújtanak fogódzót. A párhuzamok a következők:

Cskicsobotfalvi kézirat:

3. Oh ember, ajtádon zörget
Szép Jesus, s tiúkon felelget
Te szivednek feleletire,
...
4. Kelly-fel, nyisd meg az ajtótod,
Készülty, s ékesicsd magadot
Szent jegyesednek jövésére.
...
5. Kegelem kútai folyának,
Óltarról hozzánk csorognak
Isteni malasztnak patakai.
...
6. Aldott Jesus, rósát hincsed,
És körül fel ékesicsed
Szivemnek gazos hájlékat,
Egi harmattal, szép viragokkal
Fel ékesicsed, szépen bé fűzed,
...
7. Vedd à mesterség pénáját,
Ird bé szivemnek czélláját
Szent kinaid képeivel

Hajnal Mátyás:

2. IESUS sziv aytáján zörget
Halgat és tiúkon fülelget
Az szlv feleletire.

*Kelly fel és nisd meg aytódat
Készülty s' ékesichd magadat
Mátkád jövetelire.*
7. EZ szép kútak hadd folyanak,
JESUS, s' szivbe churogjanak
Malasztodból patakok.
...
8. IESUS édes rosát hinched
Es körül-fel ékesiched
A' sziv egész haylékat.
Nyári harmat termésivel
Virágod legh szebb színével
Fűzz magadnak ágyachkát.
11. VEdD a' mesterségh pennáját
Ird bé az szivnek Celláját
Drága szép képeiddel.

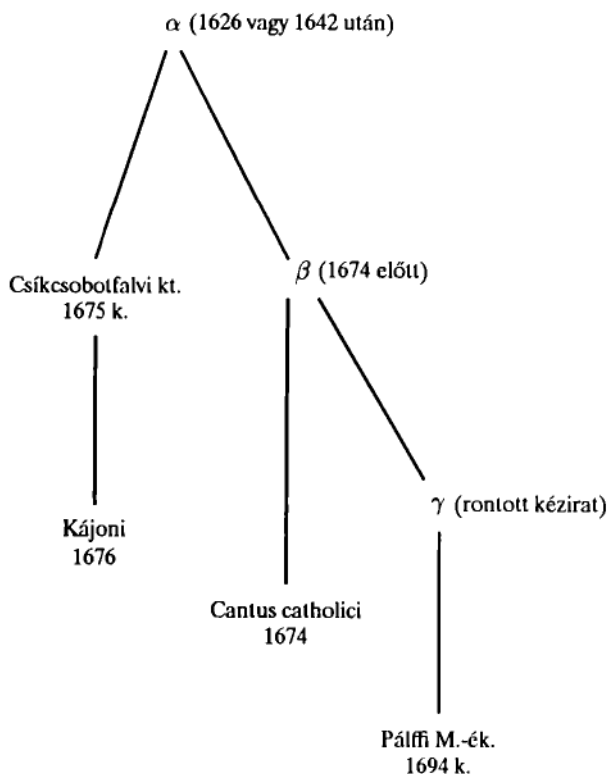
A párhuzamba állított sorokból kielemezhető négy olyan szókapcsolat, amelynek variációjából a kéziratok és a nyomtatott kiadások szövegének összefüggéseire, alakulására és a feltételezett mintapéldányokra lehet következtetni. Ezt a következő táblázat szemlélteti:

Hajnal M.:	α Kájoni mintája	β Cantus catholici (1674) mintája	γ Pálffy Márton-ék. mintája
2. vsz.: <i>Mátkád jövetelire</i>	4. vsz.: <i>jegyessednek jövésére</i>		4. vsz.: <i>jegyessed jövésére</i>
7. vsz.: szívbe churogjanak	5. vsz.: <i>hozzánk csorognak</i>	7. vsz.: <i>reánk csorognak</i>	5. vsz.: <i>reánk csorognak</i>
11. vsz.: szívnek <i>Celláját</i>	7. vsz.: <i>szívemnek czelláját</i>	5. vsz.: <i>szívemnek czelláját</i>	7. vsz.: <i>szívemnek hajlékát</i>
11. vsz.: <i>Drága szép képeiddel</i>	7. vsz.: <i>szent kinjaid képeivel</i>		7. vsz.: <i>szent kinaid kezeivel</i> [rontott]

Végül megfigyelhető, hogy Kájoni ismerte Hajnal Mátyás elmélkedő könyvecskéjét és az embléma-versekhez visszanyúlva a *Csikcsobotfalvi kézirat* szövegét a nyomtatott kiadásában két helyen is módosította: a 21. sorban *Mátkád jövetelire*, a 39. sorban: *szép képeivel*.

Mindezek alapján a szövegek összefüggésének ábrázolására a következő stemma állítható fel:

Versforma: 8–8–9–10–10–11 (a–a–b–c–d–d; a tízes sorok 5/5 osztásúak belső vagy keresztírmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz. — A versszakok harmadik sora 9 és 8 szótag között ingadozik

a kéziratot változatokban; ez az *Infinita bonitatis* dallamára énekelt szövegeknél másutt is előfordul (vö. *Oh csodálatos Istenség*, 324. sz.).

5 Felhőben laczik — az értelem számára homályban van.

338/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 399–400. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 18.* [= Aaron veszeje virágzik].

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Vépi ék.* (1725–68, 189), *Maracskó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 121), *Jászfényszarui-ék.* (1788, 51).

Oltáriszentségi ének, az erdélyi kéziratot hagyományból ismert azonos kezdetű éneknek (338/I. sz.) átalakított és bővített változata. A névtelen szerkesztő az eredetiből átvette az 1–2. és az 5–7. versszakot, elhagyta a közbeeső 3–4. strófát és négy új strófával kiegészítette.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–b–c–d–d, vagy a–a–b–c–c–c); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső vagy keresztírmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

339.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 429–30. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő *Ur Jesus Christus meg-hadta* kezdetű kottás oltáriszentségi ének dallamára; ld. 348. sz.]

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 197).

Oltáriszentségi ének. Felépítésében és fordulataiban idézi a század első felének forrásaiból ismert *It jelen vagyon az Istennek fia* kezdetű úrfelmutatói éneket (RMKT XVII/7, 82. sz.). A sapphói strófában szerkesztett mintát a kassai *Cantus catholici* névtelen szerkesztője átalakította; a jellegzetes sorkezdő *It* szót kiiktatta, de a *jelen* és *vayon* szavakat felváltva a 3–8. versszakoknak első sorába rejtette. Hasonló módon, de az eredeti mintához jobban ragaszkodva szerkesztette az *Idvöz légy igaz Test, Szűztől ki születél* kezdetű úrfelmutatói éneket az énekeskönyv 396. lapján; lásd RMKT XVII/7, 82/VIII. sz.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 72. sz.

13 Itt Ááron — lásd 311. sz. 7. sor jz.

14 Igért földnek teje — lásd 326. sz. 12. sor jz.

19 Oh nagy hatalmas Oroszlány — lásd 66. sz. 12. sor jz.

24 Manna — lásd 34. sz. 7. sor jz.

340.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 432–3. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 79.* [= Idvöz légy kis Jesus lelkünk ébresztője].

Énekebe foglalt tanítás az Oltáriszentségről. Forrása, szerzője ismeretlen.

A kassai *Cantus catholici*-ben az *UR NAPJARA; Avagy Az OLTARI SZENTSEGRŐL VALO ENEKEK* című résznek ez az utolsó darabja. Utána a 434. lapon ez a megjegyzés olvasható: *MAS, melyet a' Nagy Csötörtökre irtunk, fol. 327. EZ szín alatt a' kívánt jó etc.* [lásd 221. sz.] *Ezt, Szent Mise alatt gyakorta mondhatni.*

Versforma: 12–12–12–5 (a–a–a–b).

Dallama: RMDT I, 138. sz.

5 élet fája — lásd 315. sz. 9. sor jz.

9 manánál — lásd 34. sz. 7. sor jz.

13 Jánosnál — Szent János evangéliumának 6. fejezete Jézus eucharisztikus tanítását tartalmazza.
Vö. 341. sz. 16. sor.

17 szekrény — lásd 303. sz. 27. sor jz.

23 hittünk ágát — ágazatát, tételes tanítását.

24 szem világát — amit a szem lát.

25–26 Szekrény csak példája... Még-is Jósuével... — Az Úr jelenlétének őszövegségi helye, a frigyszekrény az Oltáriszentségben jelenlévő Krisztus előképe volt. A két sorban itt utalás olvasható Mózes utódának, Józsueának engesztelésére, amikor Izrael fiai Ákán titkos bűne miatt az ellenségtől vereséget szenvedtek: Józsue pedig megszagatá ruháit és Izrael valamennyi vénével együtt estig arcra borulva feküvék a földön az Úr ládája előtt és port hinte fejére (Józs 7, 6).

32 Bál — a pogány istenségek összefoglaló neve; jelentése: úr.

341.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 52. — Cím: *Más Ének.* [A lapszálon:] *Vj Ének.* — Dallamát is közli. — Kiad. BOGISICH 1882, 31.

Oltáriszentségi ének, a *Radŭgme se Krestiane* kezdetű ének fordítása. A benne versbe foglalt hittani tanítás egyes fordulatai Aquinói Szent Tamás *Adoro te devote* és *Lauda Sion Salvatorem* kezdetű himnuszából valók; a latin szöveget lásd RMKT XVII/7, 12. és 1. sz. jz. Az ének eredeti szövegét az ismeretlen fordító Szőlősi Benedeknek a szlovákok részére szerkesztett kottás gyűjteményéből vette (Cantus catholici. Pýsně katolícké. Kassa 1655, 175). Szövege a következő:

O Prýgýmaň Welebné Swátosti pod Gedným Spůsovnem.

1. Radŭgme se Krestiane:
Neb Krew z-Tělem Pané
Pri Oltári gsme wideli,
Yak nám pysmo welý.
R. Že hned po Posweceňý
z-Božským spusobeňym.
Chleb, a Wino se meňý:
A gest wokamžený,
Pan Gežyss prýtomůý.
2. Chut hezna, aňy tykaný,
Co se stalo ňyňi.
To diwné promeneňý,
Zmylum známo ňeňi.
R. Ač očima newidýme,
z-Wýri poznáwme.
Pod spůsobem Chleba,
Wina, prýtomneho
Pana Krysta wyznáwame.
3. Syra tež včei o tem,
Pod gedným spůsobem,
Tak mnohoyak pod obogým,
Že se dáwa wernym.
R. Neb Krystus Pán gediňý,
Rozdeleňý neňi.
Krew, z-Tělem ma' spogenú:
Bez druhé wecy,
Gednú ne ciny prýtomnú.

4. R-tomu nás reči geho,
v Jana Swatého.
Genž w-Ssestem gsu položený,
Wedú, a takco žňy.

R. Ya, gdy Krystus
Chleb gsem žiwý,
Lidem z Nebe daňý:
Kdo toho chléba vžywa,
Ten wenne zustawa,
Spaseňý dostáwa.

5. Protož po Wzskrýseňý swem;
Pod gedným Spůsobem.
W-Emansy Swátost delil;
Dwům werným se zgewil.

R. Tak, y Krestiané prwný,
Trwagýc w-Modleňý.
Pod genym gsu vžwali,
Kdy gim Aposstole,
Chleb tento lámali.

6. O Gežyssi mé spaseňý
w-Swátosti Oltárňi.
Pod gedným, yak pod obogým
Spúsolem ě werým.

R. Byłi čele prýtomného,
Nerozdeleného.
Degž bych hodne ě vžýwal.
A tak pamatowal,
Vmnčeňý twého. Amen.

Versforma: 14–14–14–14–6. A mintául szolgáló éneken a versforma: 8–6–8–6–7–6–7–6 és a sorok összecsendülnek. Ez az ötsoros magyar strófák sorainak osztásában is megmutatkozik, a rímek azonban bizonytalanok.

Dallama: RMDT II, 172/a. sz.

6–10 Aquinói Szent Tamás *Adoro te devote* kezdetű himnuszában: *Visus, gustus, tactus in te fallitur...*

16 Szent Jánosnál — lásd 340. sz. 13. sor jz.

22 Emmásban — Szent Lukács evangelista (24, 13–35) ír arról a két tanítványról, akik a feltámadás után a Jeruzsálemtől 24 km-re fekvő Emmauszba tartottak, és hozzájuk csatlakozott Krisztus is, akit a kenyértörésben ismertek fel.

342.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Petri András-ék. 1663–8 (a Réti János által másolt részben), 99b–100a. — Nótajelzés: *Ad notam Engemet miert szeretgedz.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 317. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Vedd jó néven én szívemet.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 256).

Oltárszentségi ének, a tartalma szerint a szentmisében úrfelmutatás után áldozási előkészületül énekelhették. Forrása, szerzője ismeretlen. Mindkét szövegváltozat korábbi kéziratok hagyományból származik, amit Kájoni főként verselés szempontjából átvitott.

Versforma: 14–14–16–14 (a–a–a–a); a sorok 8/6 és 8/8 osztásúak, a 3. és 4. sor belső rímmel, amit Kájoni következetesen alkalmazott.

Dallama: RMDT II, 233. sz.

343.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 408–9. — Cím és nótajelzés: *MAS. Melynek Nótája, fol. 177.* [= Hogy feletkezel el rólunk tellyességgel].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Écsi-ék.* (1700–25, 53), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 249), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 670), *Bozóki Mihály kéziratos énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 267), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 141a), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 270).

Válaszos oltáriszentségi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–6–12–7–12–7 (a–a–b–b–c–c); a tizenkettes sorok 6/6 osztásúak belső rímmel; az 5–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 245. sz.

344.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 414–5. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 18.* [= Aaron veszeje virágzik].

Szövege megtalálható még: *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 26).

Oltáriszentségi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–c–c); a 4–5. sor 5/5 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

8 sonkoly — lépes méz (favus); kedvelt szentírási hasonlat (Én 4, 11 és 5. 1; Zsolt 18, 11).

12 Szent János nyilván bizonyítja — lásd 340. sz. 13. sor jz.

9 A sor szótagszáma hibás.

17 Kanna — a kegyelem „élő vizének” tartója. A szentírási hasonlat Jézustól való, aki a szamáriai asszonnal való párbeszédben önmagát az élő víz forrásának mondja (Jn 4,7–27).

18 tonna — jelentése: hordó, kád, dézsa (NySz III, 710); vö. 363/II. sz. 1. sor jz.

345.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Csiksohótfalvi kézirat. 1675 k., 184. — Nótajelzés: *Nota Jesu salvator.*

Pálffy Márton-ék. 1676 előtt, 40b.

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 340. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: JESU Salvator etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 275).

Az oltáriszentségi litánia invokációiból kialakított felelgetős ének. Az *Oltári Szentségrül Litania* (röv. *Oltsz. Lit.*) latin és magyar szövegét lásd 301. sz. jz.

Az első négy strófa a Szentháromság megszólítása és a litániát bevezető szokásos rövid könyörgés-formula versbe foglalása. A következő tizenkét versszak első két sorában a litánia invokációiból válogatott sorozat szabad fordítása. Az utolsó négy strófa pedig a litánia záró könyörgésének néhány mondatát követi. Valamennyi versszakban négy soros refrén a litániákban szokásos választ adja a nép számára.

A három szövegváltozat azonos, az is lehetséges tehát, hogy a *Pálffy Márton-ék.* másolója itt Kájoni nyomtatott énekeskönyvét követte.

Versforma: 5–5–5–5–5–5 (a–a–x–x–x–x); a 3–6. sor refrén, amely az 1–4. versszakban és az 5–18. versszakban azonos.

Dallama: RMDT II, 174/I. sz.

13 Teste valt kenyér — *Oltsz. Lit. 1.*

21 El rejtet Isten — *Oltsz. Lit. 2.*

25 Angyali éték — *Oltsz. Lit. 10.*

27 El rejtet manna — *Oltsz. Lit. 11.*

31 Szüzeknek bora — *Oltsz. Lit. 4.*

33 Velünk lakozo — *Oltsz. Lit. 15.*

35 Hitünknek titka — *Oltsz. Lit. 17.*

41 Méltán kik esznek — a litánia záró részében: *Szent testednek vérednek méltatlan vételétül, Ments-meg Uram minket.*

45 Piros vérednek — a litánia záró részében: *Drága szent Véredért, melyet az Oltáron hattál, Ments-meg Uram minket.*

45 Öt mély sebednek — a litánia záró részében: *Ennek a' te Szent Testednek öt sebeiért, melyet éretünk fel-vettél, Ments-meg Uram minket.*

346.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 419–20. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 37.* [= Redemptoris mater].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 313), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–8, II, 64), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 146b).

Oltáriszentségi ének, a misében az áldozás előttre. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 14–14–12–10–14 (a–b–c–d–e); a sorok 6/8, 6/6 és 6/4 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 250. sz.

347.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 420–1. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 327.* [= Ez szín alatt az kívánt jó] 36. [= Idvözítők Anya Szent Szüz] 43. [= Dicsőség menyben Istennek] 201. [= Adgyunk hálát Istenünknek].

Oltáriszentségi ének az úrnapi körmenetre (vö. 25. sor). Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a, vagy a–a–b–b).

Dallama az alternatív nótajelzés szerint: RMDT II, 90/l., 75/l., 84/l. és 83/l. sz.

13 Ezer hat száz Esztendeje — A hagyomány szerint Jézus harminchárom éves korában alapította az Oltáriszentséget és ontotta vérét a keresztfán; ezért megkockáztatható az a feltevés, hogy az ének eredetileg 1633-ban keletkezett.

16 Christum nem pecsétnek vélte — az Egyház valóságos testének és véreinek, nem jelnek, szimbólumnak tartotta.

25 Ez mai nap — célzás az ünnepre.

37 Világ előtt bizonyítjuk — a körmenet nyilvános hitvallás jellegéről lásd 328. sz. 33. sor jz.

348.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 427–8. — Cím: *MAS. á Sz. Misséről.* — Dallamát is közli. — Az ének végén a következő alternatív nótajelzés olvasható: *Ezen Enek Nótájára mondhatni mind azokat-is, melyek Nótáját jedzettük-fel fol. 36.* [= Idvözítők Anya Szent Szüz] 43. [= Dicsőség menyben Istennek] 201. [= Adgyunk hálát Istenünknek] 327. [= Ez szín alatt az kívánt jó]. Vö. 347. sz. alternatív nótajelzésével.

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 839), *Dőri-ék.* (1763–74, 240).

Oltáriszentségi ének a miséről, mint Krisztus kereszttáldozatának vérontás nélkül való megismétléséről. A pap liturgikus öltözetének darabjai Krisztus szenvedésére emlékeztetnek. A misében viselt ruhákról: LThK² 4, 851–2.; MIHÁLYFI 1933, 252–61.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 72. sz.

2 Vacsoráját — az utolsó vacsorát.

4 jelengessük — megjelenítsük, jelenlévőnek tartjuk.

11 fel-mutatták — úrfelmutatás.

14 új gyölcs lepedőjében — utalás Jézus halotti leplére, amelynek új voltát Szent Lukács evangéliuma külön kiemeli (Lk 23, 53; vö. Mt 27, 59; Mk 15, 46).

26 Fejér ingel — miseing, alba; vö. LThK² 1, 273; MIHÁLYFI 1933, 253–4.

27 a' Pap válla — vállkendő, humerale, amit a miséhez öltöző pap először vesz magára vállára terítve és a két végén lévő szalaggal derekára kötve; vö. LThK² 1, 438 (Amikt); MIHÁLYFI 1933, 252–3.

29 kötéllel — cingulum; vö. LThK² 2, 1205; MIHÁLYFI 1933, 254–6.

32 Stóllával — vö. MIHÁLYFI 1933, 256–9.

40 Káslának — miseruha, casula; vö. LThK² 6, 10–11; MIHÁLYFI 1933, 259–61.

43–4 hathatóság, Kitül az ördög törben hág — a külső szemlélő számára világi hiúságnak látszó, pompázó ruhák felvétele közben a papnak a misekönyvben előírt imádságokat kellett mondania, amelyben a szétszór, kísértő gondolatok távoztatását kérte.

53 Melchisedek — lásd 139. sz. 2. sor jz.

57 állattya — a lényeg, substantia, amely az átváltoztatás szavaira megváltozik. A szó jelentésére lásd 6. sz. 3. sor jz.

349.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 321–2. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Nota: Salve Mundi salutare etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 260).

Válaszos tanító ének az Oltáriszentségről. Szentségimádáson énekelhették.

Versforma: 8–8–8–8–8–8 (a–a–a–a–b–b); az 5–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 197/I. sz.

25–26 Ti-is azt cselekedgyétek, Jó-tétem emlegessétek — utalás az evangéliumi elbeszélésre, amelyben Jézus az utolsó vacsorán tanítványainak meghagyta, hogy ugyanazt cselekedjék az ő emlékezetére (Lk 22, 19; 1 Kor 11, 24–5); ezzel apostolainak és utódainak a mise titokzatos áldozatának ismételt bemutatására adott felhatalmazást.

35 azon szókkal — amelyeket Jézus mondott.

40 állattya — vö. 348. sz. 57. sor jz.

350.

Kézirata:

Petri András-ék. 1663–8 (a Réti János által másolt részben), 101b.

Oltáriszentségi ének. Az első két versszak megegyezik az *O magnum sacramentum* kezdetű cantio fordítása 6. és 5. strófájával; lásd 335. sz.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama feltehetően azonos az *Oh titkos, oh meljseges* kezdetű *O magnum sacramentum*-fordítás dallamával; vö. RMDT II, 90/I. sz.

1–4 Az 1. versszak megvan: 300. sz., 15–16. sor, 17–18. sor variáns; 335. sz. 21–24. sor; 336. sz. 21–24. sor.

5–8 A 32. versszak megvan: 300. sz. 19–22. sor; 335. sz. 17–20. sor; 336. sz. 25–28. sor.

8 szüünknek szara — szívünknek zárja; lásd 335. sz. 20. sor jz.

28 czigazzuk — elferdítjük, tévesen értelmezzük.

Kéziratai:

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k., 154–7. — Cím és nótajelzés: *Ungaricè. Nota eadem.* [Utalás az előtte lévő latin eredeti címére és nótajelzésére: *Hymnus S. Bonaeventurae. Nota: Mittitur ad Virginem etc.*]

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k., 154. — PAPP GÉZA feljegyzéséből csak az első sor ismeretes. Vö. ItK 1929, 212–3.

Oltárszentségi ének, az angol ferences, Johannes Peckham canterburyi érsek (megh. 1292) *Ave vivens hostia* kezdetű három részes versének (pium dictamen) fordítása. (CHEVALIER 2278, 35867; AH 31, 111 és 50, 597; SZÖVÉRFY, Annalen II, 266–9). A ferences hagyomány az éneket Peckham egykori párisi tanárának, a rend nagyírú misztikusának és egyháztanítójának, Szent Bonaventurának tulajdonította; ez tükröződik az ének címében. A latin szöveg a *Csikcsobotfalvi kéziratban* (151. 1.) és Kájoni János *Cantionale catholicumában* (Csík 1676, 337) is megtalálható, és megvan a ma hozzáférhetetlen latin–magyar versgyűjteményben a magyar fordítással párhuzamosan. Kájoni nyomtatott kiadásában azonban a fordítást már nem vette fel. Az eredeti szövege a következő:

HYMNUS SANCTI BONAVENTURAE.

Nota: Mittitur ad Virginem etc.

I.

1. Ave vivens hostia, veritas, et vita,
In qua sacrificia cuncta sunt finita,
Per te Patri gloria datur infinita,
Per te stat Ecclesia, iugiter munita.
2. Ave vas clementiae, scrinium dulcoris,
In quo sunt deliciae caelici saporis,
Veritas substantiae tota Salvatoris,
Sacramentum gratiae, pabulum amoris.
3. Ave manna caelicum verius legali,
Datum in viaticum, misero mortali,
Medicamen mysticum morbo spiritali,
Victum dans catholicum vitae immortalis.
4. Ave corpus Domini, munus es finale,
Corpus iunctum Numini nobile locale:
Quod reliquit homini in memoriale,
Cum finali termino mundo dixit: vale.
5. Ave plenum gaudium, vita beatorum,
Pauperum solatium, honor miserorum,
Grande privilegium est hoc viatorum,
Quorum sacrificium merces est caelorum.

II.

6. Ave virtus fortium, obvians ruinae,
Turris, et praesidium plebis peregrinae,
Quam instultus hostium frangere non sine,
Ne vis malignantium praebeat divinae.

7. Hic Iesus veraciter, duplex est natura,
Non est parcialiter, nec solum figura,
Sed essentialiter caro Christi pura,
Latens integraliter brevi sub clausura.
8. Caelo visibiliter caro Christi sita,
Forma panis taliter iacet hic vestita,
Solutus novit qualiter, hanc qui ponit ita,
Potest hoc facilliter virtus infinita.
9. Sumptum non consumitur, corpus Salvatoris,
Idem totum sumitur omnibus in horis,
Forma panis frangitur dente comestoris,
Virtus carnis tangitur morsibus amoris.
10. Christus nihil patitur inde laesionis,
Forma panis solvitur vi digestionis,
Tunc si Christus queritur, est in caeli thronis,
Sicut vult hic tollitur, datis vitae donis.
11. Hoc ardoris calculo, veni nos ignire,
Hoc amoris stimulo, frange motus irae,
Et eodem ferculo, quo nos vis nutrire,
Velis cordis vinculo fortiter unire.
12. Moris est amantium invicem sitire,
Ut arcana cordium possint introire,
Sic vult rex regnantium charitatis mirae,
Cibando fidelium intima subire.

III.

13. O Iesu dulcissime, cibus salutaris,
Qui sic nobis intime tribui dignaris,
Mala nostra deprime, fletibus amaris,
Et effectus imprime, quibus delectaris.
14. Nobis consecrantibus istud sacramentum,
Et cunctis credentibus praestet nutrimentum,
Devote sumentibus sit delectamentum,
Omnibus negantibus fiat detrimentum.
15. Iesu vivens hostia placa maiestatem,
Sacramenti gratia confer sanitatem,
Pauperum substantia, da aeternitatem,
Domini memoria fove charitatem.
16. Vanitatem spernere fac me consolator,
Hostes dona vincere, Christe propugnator,
Et quod doces credere Iesu reparator,
Per te tandem cernere, da remunerator.

17. Ave simplex deitas trinae unitatis,
Te laudamus Trinitas hostiis beatis,
Nos affligit pravitas fame egestatis,
Dapes nobis inclytas, da aeternitatis.
18. Vita, salus, gaudium, spes universorum,
Tu merces, et praemium solus beatorum,
Tibi laudes omnium corda devotorum,
Concinunt in saecula, usque saeculorum.
19. Uni Deo persona trino laus summa,
Honor, virtus, gloria, sit donanti dona,
Per quae sacrificia fert nunc Ecclesia,
Ad delendum crimina per nos perpetrata.
20. Insuper altissimo grates referamus,
Est a quo refectio, quam nos manducamus,
Cuius corpore nato, hic eum laudamus,
Valedicentes mundo, ut secum vivamus.
Amen.

A fordító latin mintájának tartalmát és formáját hűen követte; az is lehetséges, hogy a fordítás Kájoni János munkája.

Versforma: 13–13–13 (a–a–a); a sorok 7/6 osztásúak keresztírmel.

Dallama: RMDT II, 145. sz.

28 e rövid rekesszel — a testnek szűk börtönével (a latinban: brevi sub clausura).

30 széniben — színe alatt.

63 uytok — újítók.

352.

Kéziratai és nyomtatott kiadásai:

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k., 182–3. — Nótajelzés: *Nota Jesu Salvator etc.*

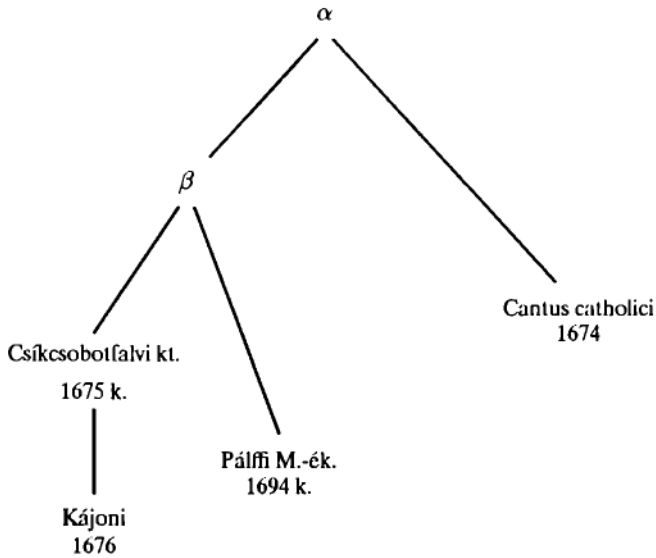
Pálffi Márton-ék. 1676 előtt, 40a–b.

Cantus catholici. Kassa 1674, 411–2. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 13.* [= Oh születendő, hozzánk jöendő].

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 348–9. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: JESU Salvator etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 284).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 127), *Vépi ék.* (1725–68, 198), *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 142b), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 261).

Verses oltáriszentségi litánia. A névtelen szerző a mintául szolgáló *Az Oltári Szentségrül Litánia* (röv: *Oltsz. Lit.*) invokációit (lásd 301. sz. jz.) szerzeményében szabadon használta fel. A szövegek közül a legteljesebb a két kéziratos változat; mindkettő tizenkét versszakból áll és egymástól alig különbözik, ami közös eredetre vall. Kájoni János a saját másolatát a *Csikcsobotfalvi kéziratból* átdolgozta, a 11. és 12. versszakot elhagyta, és ebben a formában közölte a *Cationale catholicumban*. A kassai *Cantus catholici* verziója ugyancsak a korábbi kéziratos hagyományra vezethető vissza, amit a *Csikcsobotfalvi kézirat*al való egyezések és a Kájonitól való eltérések is mutatnak; szövegét az ismeretlen szerkesztő átdolgozta, a 7., 9–10. és a 13. versszakot elhagyta; ez a változat tíz strófás. A szövegeltéréseket megfigyelve a következő stemma állítható fel:

Versforma: 10–6–10–5 (a–b–c–c); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel. — A strófák második sora — az első kivételével — *Jezusunk* (Kájoninál: *Jesumom*) szóval végződik, ami kiemeli a litánia jelleget. Lehetséges, hogy a nótajelzésben idézett *Jesu Salvator, mundi amator* kezdetű verses Mária-litánia (RMKT XVII/7, 207. sz.) analógiájára ennek az éneknek is egyes sorait a kántor előéneklése nyomán a nép megismételte.

Dallama: RMDT II, 174/I. sz.

5 Eleven kenyér — *Oltsz. Lit. 1.*

23 Régi szent hitet — a kifejezés a 43. sorban ismétlődik.

25 Noé galambja — lásd 39. sz. 9. sor jz.; Josue napja — József kérésére az Úr megállította a Napot az égen, amíg Izrael serege az amorreusokkal harcolt (Józs 10, 12–3).

21 Csudák csudaja — *Oltsz. Lit. 22.*; életnek fája — lásd 301. sz. 16. sor jz.

29 Frigynek szekrénye — lásd 303. sz. 27. sor jz.

37 Holtak orvóssa és uti társa — *Oltsz. Lit. 39.*

43 Régi szent hitet — vö. 23. sorral.

353.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 107a–b. — Nótajelzés: *Ad notam Itt ielen uagyon Istennek szent fia.*

Oltáriszentségi ének, amelynek dallamutalása úrfelmutatási éneket idéz (vö. RMKT XVII/7, 82. sz.). A kézirat másolója a karácsonyi ünnepkörbe való énekek közé írta be (92., 114., 139., 154. sz.). Az első négy versszak *Üdvösszlég, Idvöz legy* kezdőszava az *Ave*-vel kezdődő latin adventi cantiókra emlékeztet, és karácsonyra utal az 5–6. strófa is. A záró vers Sanctus-trópus (lásd 8. sz. jz.).

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 138. sz.

9 Jesse — lásd 57/I. sz. 2. sor jz.

17 atya kebelébül — Utalás Szent János evangéliumának prologusára: *Unigenitus filius, qui est in sinu patris* (Jn 1, 18).

23 diczsőséges károk — anyagi károk; lásd 84. sz. 10. sor jz.

354.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 318. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Itri jelen vagy* etc. — Megvan a második kiadásban is (1719, 257).

Szövege megtalálható még: *Vöcsey János-ék.* (1752, 218).

Úrfelmutatói ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–b).

Dallama: RMDT I, 138. sz.

355.

Kéziratai:

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 96b–97b. — Cím: *ALJA Ad elevationem*. — A cím után: 1679 *Volfangus mihali*.

Uo. 88a–b. — Cím: *ALJA*.

Pálffy Márton-ék. 1676 előtt, 45a.

Úrfelmutatói ének. A három szövegváltozatban gyakori a szótaghiba. A legépebb a *Mihál Farkas-kódex* 96b lapján kezdődő változat; ennek huszontét sorá egyezik a kikövetkeztetett versformával és a 3., 4. és 5. versszak hibátlan.

Versforma: 9–7–8–8 (a–a–a–a). Ez a képlet egyetlen esetben, az *Úrnak végvacsorájára* kezdetű XVI. századi úrvacsorai éneknél fordul elő. Szövege megvan Huszár Gál énekeskönyvének 1560–61-ben megjelent első kiadásában (c6b fol.; RMNy 160; hasonmás kiadás: Bp. 1983) és Szegedi Gergely énekeskönyvében (Debrecen 1569, 136; RMNy 264). Kottával először Huszár Gál énekeskönyvének második kiadásában jelent meg (Komjáti 1574, 287b; RMNy 353). Dallama az *Ad caenam agni providi* kezdetű középkori húsvéti himnusz gregorián dallama, amely a XVII–XVIII. századi protestáns énekeskönyvekben általánosan elterjedt. Vö. RMDT I, 144. sz. Feltehetően ezt az úrfelmutatói éneket is erre a dallamra énekeltek.

17–19 A három sor fordítás Aquinói Szent Tamás *Lauda Sion Salvatorem* kezdetű himnuszának 21. versszakából: *Ecce panis angelorum Factus cibus viatorum Dulcis hospes animae*.

356.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 93b–95a. — Cím: *Alia*. — Nótajelzés: *Nota oh aldor man[na]*.

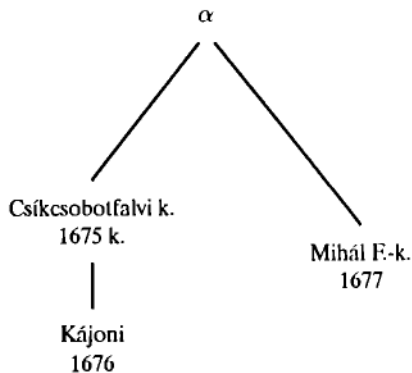
Pálffy Márton-ék. 1676 előtt, 39b. — Cím: *Maas*. — Nótajelzés: *Nota Oh aldor Manna*.

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 174–5. — Cím: *Mas*. — Nótajelzés: *Nota. Óh áldor Manna*.

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 331–2. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: O áldor Manna etc*.

Oltáriszentségi ének. A névtelen szerző versében Krisztus kereszttáldozatának ismert bibliai előképeit idézi és ezekkel *Az Oltári Szentségrül Litania* (röv: *Oltsz. Lit.*) invokációit (ld. 301. sz. jz.) variálja.

A szövegváltozatok közül a legteljesebb a *Mihál Farkas-kódex* tizennégy versszakból álló másolata, amely mintáját feltehetően a legteljesebben követte. Ugyanezt Kájoni János a kéziratos másolatában két, a *Cantionale catholicum*-ban további három versszak elhagyásával megrövidítette. A *Pálffy Márton-ék.* szövege csupán töredék. A változatok összefüggésének sztemmája a következő:

Versforma: 10–10 (a–a).

A nótajelzésben idézett dallamát csak késői forrásból, Bozóki Mihály nyomtatott énekeskönyvéből (1797, 102) ismerjük (vö. RMDT II, 219. sz.; RMKT XVII/7, 145. és 155. sz. jz.).

2 Abel peldaza — az ártatlanul megölt Ábel Krisztus előképe (1 Móz 4,8).

3 Isakban — Ábrahám fiában, akit Isten iránti engedelmességből atya hajlandó lett volna feláldozni, de az Úr nem fogadta el (1 Móz 22, 1–14); magatartása Krisztus keresztfájdózatának előképe.

5 Joseph peldazot — Jákob pátriárka fiát testvérei irigységéből eladták egyiptomi kereskedőknek, atyjuknak pedig báránnyérbe áztatott ruháit vitték haza (1 Móz 23. fejezet); József is Krisztus előképe.

7 egből le szállott kenier — *Oltsz. Lit. 1.*

8 ber — az üdvösség bére, ára.

9 gabannaia — *Oltsz. Lit. 7.*

10 szüzeseghnek edes io bora — *Oltsz. Lit. 4.*

11–12 adlozat... illat — *Oltsz. Lit. 6–7.*

13 asztal — *Oltsz. Lit. 9.*

15 Melchisedech — lásd 139. sz. 2. sor jz.

17 Oh keöver kinier, kiraliok etke — *Oltsz. Lit. 5.*

19 Oh mocsok nélkül való szép baranj — *Oltsz. Lit. 8.*

21 angialoknak vagi eledele — *Oltsz. Lit. 10.*

357.

Nyomtatott kiadásai:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 342–3. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Mint a' szép hives patakra, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 278).

Cantus catholici. Kassa 1674, 410–1. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 287.* [= Jesusnak drága kinyyában].

Oltáriszentségi (úrfelmutatási) ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–7–8–7–7–8–8 (a–a–b–b–c–c–d–d).

A nótajelzés közvetve a 42. genfi zsoltár dallamára utal (RMDT II, 172. lap); lásd Szenci Molnár Albert 42. zsoltárának dallamát (RMKT XVII/6, 42. sz.).

358.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 323. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: O gloriosa Domina, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 261).

Oltáriszentségi ének, a misében áldozási előkészületre. Ld. 297. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen. Az első két sora azonos a *Petri András-ék.* 80b lapján lévő úrfelmutatási énekkel (vö. RMKT XVII/7, 148. sz.).

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 75/l. sz.

13 méltán — méltó módon.

359.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 335–7. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Mint a' szép hives patakra, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 272).

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 211).

Oltáriszentségi (szentségimádási) ének. Forrása, szerzője ismeretlen. A három részt feltehetően hosszabb ájtatosság során, elmélkedés vagy beszéd megszakításával, pihentetőként énekeltek.

Versforma: 8–7–8–7–7–8–8 (a–b–a–b–c–c–d–d).

A nótajelzés közvetve a 42. genfi zsoltár dallamára utal (RMDT II, 172. lap); lásd Szenci Molnár Albert 42. zsoltárának dallamát (RMKT XVII/6, 42. sz.).

9 Manna — lásd 34. sz. 7. sor jz.

13 Frigy ládája — lásd 303. sz. 27. sor jz.

14 ivdségünk ajtaja — a Mária-énekek kedvelt hasonlata, itt eucharisztikus jelentéssel; vö. 57/l. sz. 6. sor jz.

40 közz — közvetítő.

61 fejen-kint — egyenként, fejenként.

360.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 428–9. — Cím és nótajelzés: *MAS: Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő *Ur Jesus Christus meg-hadta* kezdetű kottás énekre; vö. 348. sz.]

Oltáriszentségi (szentségimádási) ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 72. sz.

32 el-is ugrik — elmenekül.

361.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 332. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Itt jelen vagon etc.* — Megvan a második kiadásban is (1718, 270).

Oltáriszentségi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 138. sz.

4 Manna — lásd 34. sz. 7. sor jz.

11 Elet-fájában — lásd 301. sz. 16. sor jz.

16 kigyótól almát — utalás a paradicsombeli kísértőre, az ősszüülők bűnének kezdeményezőjére (1 Móz 3, 1–19); vö. 217. sz. 12. sor jz.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 339. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Infinitae bonitatis, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 274).

Oltáriszentségi ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–9–10–10–11 (a–a–b–c–d–d); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

19–21 Cherubimok... Seráphimok, Idvezült Szenteknek seregi — lásd 84. sz. 10. sor jz.

363/I.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 169. — Nótajelzés: *Nota. Alugy ô fiacskam.*

Pálffy Márton-ék. 1676 előtt, 39a–b.

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 329. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Alugy o magzatom. fol. 59.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 268).

Felelgetős oltáriszentségi ének. Forrása, szerzője ismeretlen. Másik, átalakított változata a kassai *Cantus catholicus*-ben található (363/II. sz.).

Versforma: 12–8–12–8 (a–b–c–b); a sorok 6/6 és 4/4 osztásúak belső rímmel; a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 179. sz.

5 meg dulsz — felülműlsz, lásd RMKT XVII/2, 491. lap, 473. sor jz.

8 méreg meg nem fest — A *méreg* itt „harag”, „düh” jelentésben (NySz II, 783); a *megfest* pedig „infectus”, „megfertőz” jelentésben (NySz I, 834).

363/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 413. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Notája, fol. 20.* [= Kedvessen tekénts ránk].

Felelgetős oltáriszentségi ének. Az erdélyi kéziratok hagyományból ismert *Üdvözlegy ô manna, égi majoránna* kezdetű éneknek (363/I. sz.) a kassai *Cantus catholici* szerkesztője által átalakított változata. A feltételezhetően hasonló szöveghagyományozásra vö. 352. sz. jz.

Versforma: 12–8–12–8 (a–b–c–b); a sorok 6/6 és 4/4 osztásúak belső rímmel; a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 179. sz.

1 Tonna — hordó, kád; vö. 344. sz. 18. sor jz.

3 szép raj mézzel — vö. 219. sz. 313. sor jz.

364/I.

Nyomatott kiadása és kéziratai:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 314–5. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Itt jelen vagyon etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 253).

Petri András-ék. 1663–8 (a Réti János által másolt részben), 94a–b. — Cím: *Cantio in Eleuatione Dicenda.*

Pálffy Márton-ék. 1676 előtt, 36a. — A kézirat csonkasága miatt csak az utolsó két versszak van meg.

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 97b–99a. — Cím: *De eadem.*

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 147–8. — Cím és nótajelzés: *Más Nota. Itt jelen vagion.*

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 193).

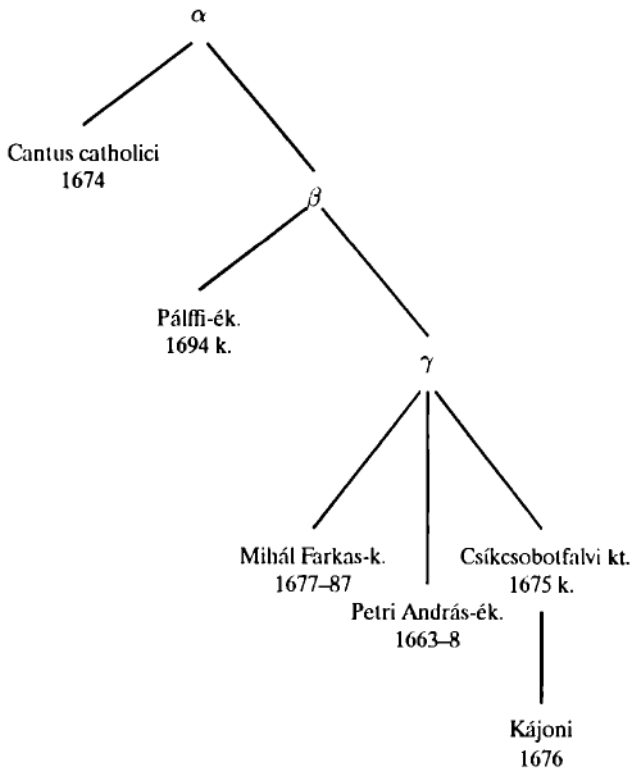
Válaszos oltáriszentségi (úrfelmutatási) ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Az éneknek két változata ismeretes; mindkettő korábbi szöveg hagyományra vezethető vissza. Az elsőt legépebben Kájoni János nyomtatott énekeskönyvének változata képviseli, ez az alapszöveg, és ez azonos Kájoni saját kéziratosa változatával. A Kájoni által másolt mintaszöveget követhette a *Petri András-ék.* korábbi, és a *Mihál Farkas-kódex* valamivel későbbben keletkezett másolata, amelyekben néhány egyéni másolási hiba található.

A másik változat szövegét az 1674-i *Cantus catholici* szerkesztője ugyancsak egy korábbi kéziratból vehette át, de azt lényegesen átalakította, megtoldotta. (364/II. sz.)

A *Pálffy Márton-énekeskönyv* szövege töredék, a kézirat csonkasága miatt csupán a 8. és 9. strófa maradt meg; ezzel a másoló be is fejezte énekét, közvetlen utána már más ének következik ugyanazon a lapon. A 25. sorban az *enekelyen* szó Kájoni szövegével egyezik (a kassai *Cantus catholici*-ben itt *Enekelvén* van). Ugyanakkor a 27. sorban a *szívnek edessége* egyezik a *Cantus catholici* szövegével, amelynek toldalék záró strófája azonban a *Pálffy Márton-énekeskönyv* verziójából hiányzik. A töredék alapján tehát az összefüggést egyértelműen nehéz megállapítani. Megválaszolatlanul marad a kérdés, hogy ha a *Pálffy Márton-énekeskönyv* írója a kassai *Cantus catholici* szövegét másolta volna, miért tért vissza a 8. strófában a korábbi erdélyi szöveg hagyományhoz és miért hagyta el a *Cantus catholici* utolsó versszakát? Sokkal inkább lehetséges, hogy ez a szövegvariáció az előtte lévő mintapéldányban már adva volt.

Ezek nyomán a szöveg hagyományozás sztemmája így állítható fel:

Versforma: 12–12–12–5 (a–a–a–b); a 4. sor refrén.

Dallama: RMDT I, 138. sz.

364/II.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 404–6. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 79.* [= Idvön légy kis Jesus lelkünk ébresztője].

Oltárszentségi (úrfelmutatási) ének. Kájoni János *Cantionale catholicum*-ából és az erdélyi kéziratok hagyományból ismert *Üdvözlégy szent kenyér, életünk kut feje, E setét világnak kezdetű éneknek* a kassai *Cantus catholici* szerkesztője által átalakított és kibővített változata. Az első két versszak az eredeti 1. strófájának átalakítása; az eredeti 2., 3. és 7. versszaka elmaradt; az 5., 7., 8. és 11. versszak új szerzés. A szöveghagyományról: 364/I. sz. jz.

Versforma: 12–12–12–5 (a–a–a–b); a 4. sor refrén.

Dallama: RMDT I, 138. sz.

20–22 Az Oltárszentség titkát Isten csodás közreműködésének példáival állítja párhuzamba.

20 Noé szép galambja — lásd 31. sz. 9. sor jz.

Jákob lajtorjája — a pátriárka álmában égbe vezető létrán jövő-menő angyalokat látott (1 Móz 28, 12); vö. a Cavate-litánia invokációjával, 59. sz. 36. sor jz.

21 Mõses kö-sziklája — lásd 42. sz. 7. sor jz.

Josvé hozszab napja — lásd 352. sz. 25. sor jz.

22 Illyés liszteczkéje — a próféta a szidoni Szárefutában éhínség idején a szegény özvegyasszony kevés lisztjét és olaját csodálatos módon megszaportotta (1 Kir 17, 7–16).

három iffiu lángja — a tüzes kemencébe vetett és csodálatosan életben maradt három ifjú történetét Dániel 3. fejezete mondja el.

365.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Pálffy Márton-ék. 1676 előtt, 36b. — Cím: *Más igen szep.* — Nótajelzés: *Nota Jtt Jelen.*

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k., 160. — Cím: *Mas.* — Nótajelzés: *Nota. Itt jelen vagyon.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 322. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Itt jelen vagyon etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 261).

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 194).

Úrfelmutatási ének. Forrása, szerzője ismeretlen. A három szövegváltozatban az egyetlen eltérés a 3. sorban található: itt a *Pálffy Márton-énekeskönyv* másolója éppen az úrfelmutatásra vonatkozó utalást hibátlanul őrizte meg: *Es most fel mutattatal.*

Versforma: 12–12–12–5 (a–a–a–b); a 4. sor refrén.

Dallama: RMDT I, 138. sz.

366.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 421–2. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 168.* [= Oh Istennek Szent Annya szentséges Szüz Mária].

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 194).

Felelgetős oltárszentségi ének. A személyes hangvételi, bűnbánatot, lelki tisztulást és a haza megsegítését, felemelését kérő ének szerzője ismeretlen.

A kassai *Cantus catholici*-ben ezzel a kezdősorral, azonos versformával és dallammal, de más-más alkalomra és szöveggel három ének is található (ld. még 216. és 590. sz.).

Versforma: 7–7–7–7 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 45/a. sz.

13 Pellikán — lásd 213/I. sz. 24. sor jz.

Kézirati és nyomtatott kiadása:

Petri András-ék. 1663–8 (a Réti János keze által másolt részben), 101b–102a. — Cím: *Alia*. — A nótajelzés hiányzik.

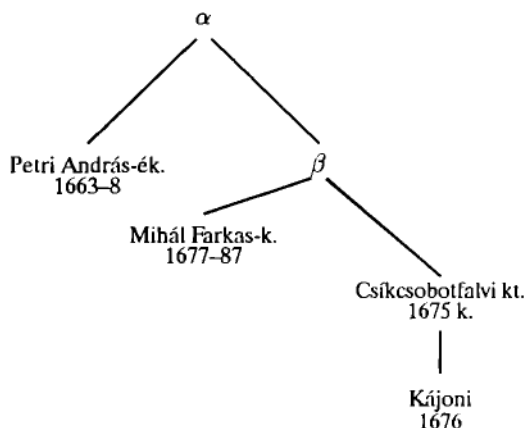
Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 92b–93b. — Cím: *Alia*. — Nótajelzés: *O magnum Sacer.* [= *O magnum Sacramentum*].

Csikcsobottfalvi kézirat. 1675 k., 171–2. — Cím: *Más*. — Nótajelzés: *Nota. Salve mundi salutare*.

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 330. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Salve mundi salutare, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 268).

Szövege megtalálható még: *Császár Ferenc-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 148a).

Oltáriszentségi (szentségimádási) ének. Forrása, szerzője ismeretlen. A tíz strófás ének eredeti formában a *Petri András-ék.* őrizte meg. A *Mihál Farkas-kódex*ben elmaradt a 10. versszak, az ének szövege azonban kevés eltéréstől, másolási hibától eltekintve közel áll az előbbihez. Kájoni János a *Csikcsobottfalvi kézirat*ban és az azzal azonos nyomtatott változatban a kilenc strófás ének két soros refrénnel egészítette ki és új, hat soros dallamra alkalmazta. A szöveghagyomány sztemmája a következő:

A *Petri András-ék.* 105b lapján azonos kezdettel található oltáriszentségi ének az *Ave salutis hostia* középkori eredetű fordítása (vö. RMKT I², 144–5), és az itt közölt énekkel nem egyezik.

Versforma: I–II. verzióban: 8–8–8–8 (a–a–a–a); a III–IV. verzióban: 8–8–8–8–8 (a–a–a–a–b–b); az 5–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 90/l. sz. és 197/l. sz.

368/I.

Nyomtatott kiadása és kéziratai:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 327. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Itt jelen vagyom etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 265).

Petri András-ék. 1663–8 (a Réti János által másolt részben), 103b–104a. — Cím: *In Eleuatione dicenda*.

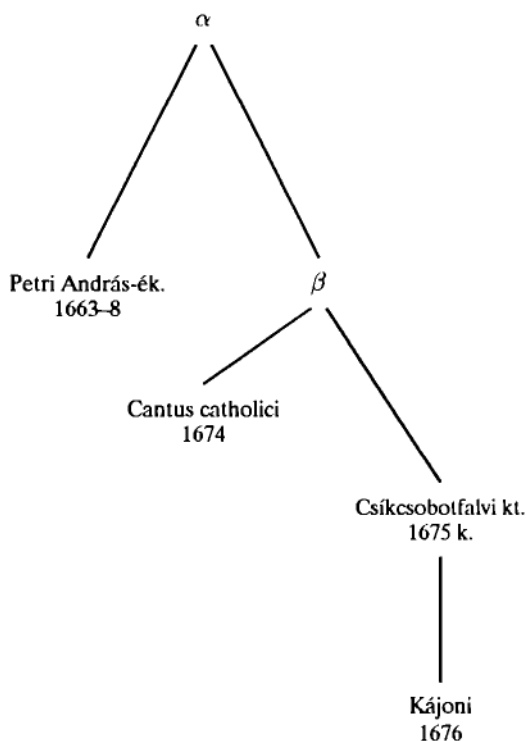
Pálfi Márton-ék. 1676 előtt, 38a–b. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Itt jelen vagyom etc.*

Csikcsobottfalvi kézirat. 1675 k., 166. — Cím: *Más*. — Nótajelzés: *Itt jelen vagyom*.

Válaszos oltáriszentségi (úrfelmutató) ének karácsonyi időre. A strófafezdő *Üdvözlégy* (Ave, Salve) megszólítás a hasonló szerkesztésű adventi vagy karácsonyi Mária-énekeket idézi. A dicsőítő

jelzőkre, a litániák invokációira emlékeztető megszólításokra a negyedik sorban Krisztus születésére utaló karácsonyi refrén válaszol. Közvetlen forrása, szerzője ismeretlen.

Az éneknek két változata ismeretes; mindkettő korábbi szöveghagyományra vezethető vissza. Az elsőt legépebben Kájoni János nyomtatott és az azzal mindenben egyező kézirat másolata őrizte meg; ezzel a *Pálfi Márton-énekeskönyv* szövege is azonos. A másik változat az 1674-i *Cantus catholici*ben található; a szerkesztője ezt is kézirat hagyományból vette, de lényegesen átalakította és megtoldotta. Lásd 368/II. sz. — A *Petri András-énekeskönyv* szövegében Kájoniéhoz hasonlítva néhány másolási hibán és a sajátos helyesírásból eredő különbségen kívül lényeges eltérés a 31. sorban van; itt viszont a kassai *Cantus catholici* megfelelő 15. sora a Kájoni-féle verzióval egyezik. Tehát a *Petri András-énekeskönyv* szövege áll távolabb az eredetitől. A szöveghagyomány valószínű összefüggése ennek alapján így ábrázolható:

Versforma: 12–12–12–12–5 (a–a–a–b); a 4. sor refrén.

Dallama: RMDT I, 138. sz.

8 arannyal — utalás a napkeleti bölcsek ajándékára (Mt 2, 1–12).

11 makula-nélkülvaló Bárány — vö. 323. sz. 1. sor jz.

16 el-fosztya — elveszi.

20 Jérikő-mellett nőtt rósácska — az ószövetségi Prédikátor könyvéből vett hasonlat (Préd 24, 18).

22 Lybánus erdein nőtt galambocská — az Énekek énekéből vett hasonlat (Ěn 4, 8).

23 Engaddi igaz szőlő veszső — lásd 307. sz. 21. sor jz.

26 Josuének meg-hosszabbúlt napja — lásd 352. sz. 25. sor jz.

27 Gedeonnak... gyapja — lásd 31. sz. 5. sor jz.

28 Melchisedech — lásd 139. sz. 2. sor jz.

35 Abelünk — lásd 356. sz. 2. sor jz.

368/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 79–80. — Cím: *MAS.* — Dallamát is közli.

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 61).

Válaszos oltáriszentségi ének karácsonyi időre. Az *Üdvözlegly szép Jezus hivek éltetője* kezdetű, erdélyi hagyományból ismert ének átalakított változata. Vö. 368/I. sz. A kassai *Cantus catholici* tíz versszakából hét az eredetiből való, a névtelen szerkesztő azonban ezek sorrendjét megváltoztatta és három új strófával (2., 8., 10.) megtoldotta.

Versforma: 12–12–12–5 (a–a–a–b); a 4. sor refrén.

Dallama: RMDT I, 138. sz.

19 el-fosztya — vö. 368/I. sz. 16. sor jz.

20 Engaddi — lásd 307. sz. 21. sor jz.

26 Abelünk — lásd 356. sz. 2. sor jz.

369.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 340–1. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Ave rubens rosa etc.*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Bozóki Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 104), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 281).

Oltáriszentségi ének úrfelmutatásra vagy szentségi áldásra. Forrása, szerzője ismeretlen. — A nótajelzésben idézett *Ave rubens rosa* kezdetű cantiót (és annak nyomán feltehetően a fordítását, az *Idvez-legy szép Rósa, Szüzesség virága* kezdetű Mária-éneket is) Kájoni válaszos éneknek szánta; jelzése szerint a versszakok 3–5. sorát a kántor előénekelte, majd a nép Responsoriumként megismételte. Vö. 404. sz. jz. Lehetséges, hogy ezt az oltáriszentségi éneket is így adták elő.

Versforma: 12–12–13–14–6 (a–a–b–b–b); a sorok 6/6, 7/6, 7/7 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 244/I. sz. (Megjegyzendő, hogy az oltáriszentségi ének nem fordítása a nótajelzésben idézett *Ave rubens rosa* kezdetű cationak!)

2 Melchisedek — lásd 139. sz. 2. sor jz.

13 Sion várát — a jeruzsálemi Sion hegye az Ószövetség istentiszteletének központja, az Új-szövetség egyházának előképe (vö. RMKT XVII/7, 7. sz. 12. sor jz.). A középkori költészetben a zsoltárokra visszavezethető (Zsolt 13, 7) hasonlat, amelyben az új üdvösség és Isten jelenlétének szimbóluma; általa menekül meg a nép a rabságból, veszedelemből. Ilyen értelemben Szűz Máriára alkalmazott jelentése is van (vö. 383. sz. 8. sor és 401. sz. 9. sor).

370/I.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Pálffy Márton-ék. 1676 előtt, 36b–38a. — Cím: *Más.* — A nótajelzés hiányzik.

Petri András-ék. 1663–8 (a Réti János által másolt részben), 102b–103a. — Cím: *Sequitur [!]* *Cantio in elevatione dicenda [!]*. — A nótajelzés hiányzik.

Csiksobotfalvi kézirat. 1675 k., 161–5. — Cím: *Más.* — Nótajelzés: *Nota eadem* [Utalás az előtte lévő *Oh kegielmes szüü Jesus* kezdetű ének dallamára: *Nota. Infinitae bonitatis*; vö. 331/I. sz.]

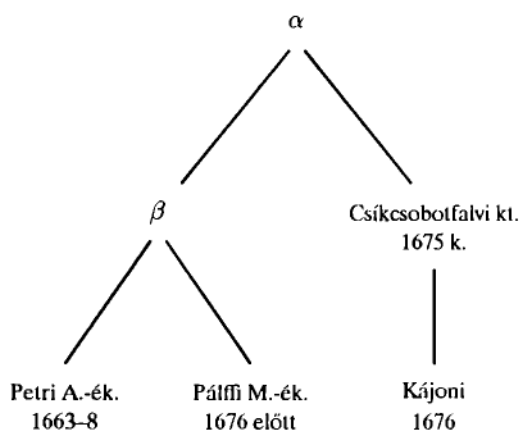
Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 324–6. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Infinitae bonitatis, etc.* — Az ének három részét három külön versként közli; ezért a 8. versszakkal kezdődő második, és a 15. versszakkal kezdődő harmadik rész előtt ez a felirat áll: *MAS AZON NOTARA.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 262; csak hét versszak).

Szövege megtalálható még: *Császárférfi-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 141b).

Oltáriszentségi ének, verses elmélkedés három hét strófás részben. A terjedelme miatt aligha szolgált úrfelmutatási éneknek, amint azt a *Petri András-énekeskönyv*-ben lévő másolat jelzi (in elevatio-

ne dicenda). A ritkán előforduló eucharisztikus előképek, hasonlatok, szimbólumok gazdag sora alapján valószínűnek tartható, hogy egy közelebből nem ismert három részes latin verses elmélkedés (pium dictamen) fordítása; innen a *Pálffy Márton-ék.* és a *Csikcsobotfalvi-kt.* másolatában a latin *Secunda pars, Tertia pars* felirat is.

A négy szövegváltozat közül teljes a *Pálffy Márton-ék.* és a *Csikcsobotfalvi-kt.* szövege; ezekben mind a 21 strófa megvan. Kájoni a nyomtatott kiadásban és a saját kéziratot változatában sok helyen módosított a szövegen és elhagyta a 17. strófát. A *Petri András-ék.* verziója csonka, csak az első tizenhat versszakot közli, szövegében pedig több helyen egyedi variánsok és szövegromlás figyelhető meg. Megfigyelhető az is, hogy Kájoni nyomtatott változatának szövege önállóan tér el a *Pálffy Márton-ék.* verziójától, ugyanezekben a helyeken viszont a saját kézírata legtöbbször a *Pálffy Márton-ék.* szövegével egyezik. Tehát a két kéziratot változat egymáshoz áll közelebb, míg a *Petri András-ék.* másolata a hagyományozás más, eltérő ágára vall. Döntő viszont a 47. sor, ahol a *Pálffy Márton-ék.* és a *Petri András-ék.* szövegében *Kincses tarhazunk* olvasható, szemben a Kájoni kéziratában és nyomtatott változatában lévő *Kincs tarto házunk*-kal. Ezek alapján a szöveghagyomány sztemmája a következő:

Versforma: 8–8–8–10–10–11 (a–a–a–b–b–b); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/l. sz.

6 liszt langiabán — lásd 308. sz. 28. sor jz.

19 Melchisedek — lásd 139. sz. 2. sor jz.

23 Aron virága — lásd 25. sz. 17. sor jz.

23 Moyses oszlopa — utalás a felhő vagy tűzoszlopra, amely a pusztában vándorló zsidó népet vezette és az Isten „el rejtetet” jelenlétét mutatta (2 Móz 13, 21–22; 14, 19–20).

32 célje — célja.

38 Eset Adám — a bűnben elesett, elbukott Ádám.

43 menyország smaragdusa — A Jelenések könyvében a mennyei Jeruzsálem falát díszítő drágakövek egyike (Jel 21, 19). Vö. 523. sz. 99. sor jz.

44 Cherubinok piropussa — tűzvörös drágakő (rubin, gránát, karbunkulus). A *pyropus* (πυρωπός) melléknévi jelentése: tüzes, izzó; főnévi alakban: tűzvörös aranyötvet, vagy karbunkulus. A görög elnevezés az ószövetségi szövegekben nem szerepel, ezért a kerubokra vonatkozó helyekkel (Ex 25, 18; 37, 7; Ez 28, 13) sem hozható közvetlen összefüggésbe. Az énekekben mellette lévő és az Oltáriszentségre alkalmazott drágakő-hasonlatok a karbunkulus, rubin jelentést valószínűsítik; ennek értelmezése az ókori és ókeresztény szimbolikában: láthatatlanná tévő (vö. LexChrIkon 1, 578). A szokatlan drágakő-hasonlat feltehetően a versszerző előtt lévő latin mintából való.

45 Nyomorultak adamassa — az adamas vagy gyémánt az erő, a keménység szimbóluma: az Úr adamas-kőhöz teszi hasonlóvá Ezekiel arcát, hogy küldetéséhez erőt adjon (Ez 3, 9).

51 Asverusnak vendégsége — Ahaszvérosz (görög nevén Xerxes) perzsa királyt a bibliai Eszter, hogy népe sorsán segítsen, lakomára hívta meg (Esz 5, 1–8).

52 Sámsonnak méze — Utalás a bibliai Sámson találós kérdésére az elcjtett oroszlán szájában

megtelepedett méhekről, mézükéről (Bir 14, 10–18); az erős oroslán a megölt Krisztus, a méz az Oltáriszentség előképe.

52 Cháleb szőlőie — Mózes Kálebet küldte Kánaán kikémlelésére, aki onnan a föld termékenységének bizonyítékául óriás szőlőfürttel tért vissza (3 Móz 13, 4–25).

53 Daniel etke — Az ószövetségi elbeszélés szerint az istenfélő Dániel és társai a pogány babiloni király, Nabukodonozor udvarában elutasították a zsidók számára tiltott ételeket; erejüket és szépségüket a növényi eledelokkal is megőrizték (Dán 1, 8–16).

60 Gedeonnak gyapja — lásd 31. sz. 5. sor jz.

62 Adámnak romlott csészéie — A hasonlat a paradicsomnak (Isten szeretetének) elvesztését jelenti; vö. Zsolt 30, 13 (vas perditum), Préd 21, 17 (vas confractum).

67 Iliesnek kis felhője — Az Ur Illés próféta kérésére megszüntette a pusztító szárazságot és a tenger felől „kis felhőske” támadt, amelyből bő eső hullott (1 Kir 18, 41–45).

82 Adam flastromja — sebre való ír (NySz I, 861), az eredeti bűn okozta seb gyógyulása.

82 Eva zalloga — Utalás az ún. ősevangélium ígéretére; vö. 29. sz. 9–10. sor jz.

102 malosánál — mazsolánál (NySz II, 711).

122 Seraphinok — vö. 84. sz. 10. sor jz.

125 Frigy ládájában — lásd 303. sz. 27. sor jz.

125 liszt langiában — lásd fentebb 6. sor jz.

370/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 409–10. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 18.* [= Aaron veszeje virágzik].

Oltáriszentségi ének, az erdélyi kéziratos hagyományból ismert hasonló kezdetű ének (370/I. sz.) első három versszakának átalakított változata, amelyet a névtelen szerkesztő három másik versszakkal egészített ki. Az eredeti ének további részeit *Melchisedek áldozattya* kezdettel ismét más énekbe dolgozta fel (vö. 370/III. sz.).

Versforma: 8–8–12–10–10–12 (a–a–a–b–b–b, a–a–a–b–c–c, a–a–a–b–b–c); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

370/III.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 422–4. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Notája, fol. 18.* [= Aaron veszeje virágzik].

Szövege töredékesen megtalálható: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 126); megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 190).

Oltáriszentségi ének, az erdélyi kéziratos hagyományból ismert *Walchagunknak drága árra* kezdetű ének (370/I. sz.) 4–7. és 9–12. versszakának átalakított változata. Az eredeti ének első részét *Valtságomnak drága árra* kezdettel dolgozta fel az ismeretlen szerkesztő (vö. 370/II. sz.).

Versforma: 8–8–11–10–11 (a–a–a–b–b–b); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

BOLDOG ASSZONYRÓL VALÓ ÉNEKEK

Szűz Máriának, Jézus Krisztus édesanyjának tisztelete a katolikus Egyházban az evangéliumi tanításon, az apostoli és patrisztikus hagyományon alapszik (vö. SCHÜTZ 1937, II, 60–96). Az istenanyai méltóságáról és a megváltás történetében betöltött kegyelemkövetítő szerepéről szóló hittani tanítás a liturgiában kezdettől fogva kifejezésre jutott. Ezt tükrözi a kereszténység századai során keletkezett Szűz Máriára vonatkozó himnusz-irodalom (vö. MEERSEMAN i.m.; AH, passim) és ennek nyomán a nép használatára szerkesztett egyházi énekek (Cantus de Beata Virgine Maria. A Boldogságos Szűz Máriáról való énekek) gazdagsága.

E részben a szorosan vett Mária-ünnepekhez kapcsolódó énekek találhatók. Megjegyzendő azonban, hogy e költészetnek elemei, költői képei, hasonlatai és fordulatai, forma- és dallamvilága az adventi és karácsonyi énekek jelentős részében is megtalálható. Erre az összefüggésre az énekeskönyvek másolói és szerkesztői is ismételtelen utalnak.

Szűz Mária ünnepeiről ld.: LThK² 7, 67–8; MIHÁLYFI 1933, 93–4, 97–9, 161–4.

A jelen kötetben az adventtel kezdődő egyházi év naptári rendjében a következő Mária-ünnepek énekei találhatók:

A Mária ünnepek közös énekei (Commune festorum B. Mariae Virginis): 371–381., 383–402., 404–405. sz.

Dec. 8. *Szeptőlételen Fogantatás* (In Conceptione Immaculata B. Mariae Virginis): 406–409. sz.

Febr. 2. *Gyertyaszentelő Boldogasszony* (In Purificatione V. Mariae Virginis; mai címe: In Praesentatione Domini = Urunk bemutatása a templomban): 415–420. sz.

Márc. 25. *Gyümölcsoltó Boldogasszony* (In Annuntiatione B. Mariae Virginis; mai címe: In Annuntiatione Domini = Urunk megtestesülésének hírüladása): 413. sz.

Júl. 2. *Sarlós Boldogasszony* (In Visitatione B. Mariae Virginis): 414. sz.

Aug. 5. *Havas Boldogasszony* (In Dedicatione Sanctae Mariae ad Nives): 428. sz.

Aug. 15. *Nagyboldogasszony* (In Assumptione B. Mariae Virginis): 421–427. sz.

Szept. 8. *Kisboldogasszony* (In Nativitate B. Mariae Virginis): 410–411. sz.

Szept. 12. *Szűz Mária neve* (Sanctissimi Nominis Mariae): 382. sz.

Szept. 15. *Hétfájdalmú Szűzanya* (Septem Dolorum B. Mariae Virginis): 403. sz.

Nov. 21. *Szűz Mária templomban való bemutatása* (In Praesentatione B. Mariae Virginis): 412. sz.

A XVII. század első feléből való Mária-énekek: RMKT XVII/2, 66–69. sz.; RMKT XVII/7, 9., 10., 11., 17., 22–47., 69., 71., 81., 84., 85., 88., 93., 94., 104–107., 118., 119., 144., 150–154., 160., 182., 183., 186., 193., 197., 200., 204., 205., 206., 208., 209.

371.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 55. — Cím és nótajelzés: *Kyrie de B. V. MARJA. Nota. Kyrie fons bonitatis V. fol. Vj Enek.*

Kyrie-trópus Szűz Mária tiszteletére. Vö. 1. sz. jz. A hármas görög acclamatióknak megfelelően háromszor három versszakból áll.

Versforma: 10–6–10–6 (a–b–a–c); 13(14)–16–10(9)–6 (a–a–b–c); 11–15–10–6 (a–a–a–b).

A nótajelzésben közölt *Kyrie fons bonitatis* három strófás, kottával ellátott szövege megvan a

szlovákok részére szerkesztett *Cantus catholicus*ben (Kassa 1655, 22), továbbá a *Csíkcsobotfalvi kéziratban* (1675 k., 144); a szövege Kájoni János *Cantionale catholicum*ában (Csík 1676, 263; 1719, 202), vö. DANKÓ 312.

372.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 457. — Cím: *Kyrie*. — Nótajelzés: *Notaja, Fol. 382*. [Utalás a *Kyrie hatalmas Isten, uralkodó földön mennyen* kezdetű Szentháromságról szóló kyrie-trópus kottás dallamára; vö. 269. sz.]

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 130), *Zirci-ék.* (1751–66, 70b).

Kyrie-trópus Szűz Mária tiszteletére. Vö. 1. sz. jz. — Utána ez a megjegyzés olvasható: *Gloria. Patrem. Sanctus. Agnus. úgy, mint Sz. Háromság napján: fol. 382. 383.* [vö. 270., 271., 272. sz.]

Versforma: 8–8–8–6 (a–a–b–c).

Gregorián eredetű dallamáról: RMDT II, 294. sz.

373.

Nyomtatott kiadása és kézírata:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 514. — Cím: *PETSI PATREM. A' Szűz MARIA Innepire, és egyébkor-is.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 440).

Pálffy Márton-ék. 1676 előtt, 1a–b. — Cím: *Pétsi Patrem.*

Credo-parafraíz Szűz Mária ünnepeire; a Niceai-Konstantinápolyi Hitvallás rímes prózába foglalt fordítása; Kájoni saját szerzeményének vallotta. Vö. 6. sz. jz. A négy, öt, nyolc és kilenc soros stórfákban a szabálytalan szótagszámú sorok összezsengenek. A cím, amelyet Kájonitól a *Pálffy Márton-ék.* másolója is átvett, feltehetően a szöveg és a dallam keletkezési helyére utal. Az egyes részeket az előírás szerint a kántor vagy az előénekesek, és a nép orgonakísérettel, felelgetve énekelték.

Dallamát Kájoni orgona-könyvéből közölte DOMOKOS 1979, 898–901.

374.

Nyomtatott kiadásai:

Liliom Kertecske. Pozsony 1675, 183–4. — Cím: *ANTIPHONA A' BOLDOG ASZSZONYHIOZ DÖG HALALNAK IDEIEN.*

(Liliom kertecske. Nagyszombat 1690 körül) 135–7. — Címe mint az első kiadásban, szövege javítással.

Utána a verses könyörgéshez tartozó oratio olvasható:

V. Imádgdy mi érettünk Istennek Szent Anyja,

R. Hogy a' Christus ígéretere méltókká tétessünk.

Imádság.

Irgalmasságnak Istene a' kegyességnek Istene, engedelmességnek Istene, a' ki könyörül a' te Népednek Csapásán, és azt mondad, a' te Néped üldöző Angyalodnak, vond-meg, a' kezdetet: annak a' dücsőséges Csillagnak szeretetiért, a' kinek az ő drágalátos emlőit, az mi vétkeinknek, mérge ellen, oh melly édesen szoptad: Nyujcsad a' te malasztodnak segítséget, hogy minden némű dög, s' hirtelen haláltól bátorságossan meg szabadulhassunk, és minden veszedelmeknek réánk való eredetitől irgalmassan meg menekedhessünk: Te általad Jesus Christus dücsőségnek királya, ki élsz, és uralkodol örökkön örökké. Amen.

A verses könyörgés kéziratos másolata megvan Illyés István *Fasciculus Miscellaneus* (Nagy-szombat 1710) című kiadványának az Országos Széchényi Könyvtárban lévő példánya végén (RMK I, 1779).

Verses könyörgés Szűz Máriához pestis idején, a *Stella caeli extirpavit* kezdetű latin cantio egy változatának fordítása. Legrégibb szövege *Tempore pestis, prosa pro processione* címmel francia hóraskönyvekből ismeretes (CHEVALIER 19438). A XVII–XVIII. századi magyarországi forrásokban három változata is előfordul. Ezek a következők:

1.

[*Szólósy Benedek*:] *Cantus catholici*. [Lőcse] 1651, 126. Kiad. MIR 35, 156.
Alius de B.V.M. tempore pestis.

1. Virgo mater extirpavit,
Quae lactavit Dominum,
Mortis pestem, quam plantavit
Primus parens hominum.
2. Ipsa virgo nunc dignetur,
Sydera compescere,
Quorum bella, plebem cedunt,
Diro mortis vulnere.
3. Medicina Christiana,
Sanos serva, aegros sana.
Quod non valet vis humana
Sit in tuo nomine.
4. Gloriosa stella maris,
Summis digna laudibus,
Nos à peste tuearis,
Et à mundi fraudibus.
5. Audi nos nam te filius
Nihil negans honorat.
Salva nos IESV, pro quibus,
Virgo Mater, te orat. Amen.

2.

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 383.
Alius, de B.V. Maria, tempore pestis.

1. Stella caeli extirpavit,
Quae lactavit Dominum.
Mortis pestem quam plantavit
Primus parens hominum.
2. Ipsa stella nunc dignetur,
Sidera compescere.
Quorum bella plebem caedunt
Dirae mortis ulcere.
3. O piissima stella maris,
Summis digna laudibus.
A peste succurre nobis,
Et a mundi fraudibus.

4. Audi domina, nam filius
Nihil negans te honorat.
Salva nos Iesu pro quibus
Virgo mater te orat.

3.

Officium Rakocianum. Tyrnaviae 1693, 185–6.
ANTIPHONA ET ORATIO CONTRA PESTEM.

Stella caeli extirpavit,
Quae lactavit Dominum,
Mortis pestem, quam plantavit
Primus parens hominum.
Ipsa stella nunc dignetur
Sidera compescere,
Quorum bella plebem caedunt,
Dirae mortis ulcere.
O piissima stella maris,
A peste succurre nobis,
Audi nos Domina;
Nam Filius tuus nihil negans
Te honorat.
Salva nos Iesu,
Pro quibus Virgo mater te orat.

Vers. Ora pro nobis sancta, etc.

OREMUS.

Deus misericordiae, Deus pietatis, Deus indulgentiae, qui misertus es super afflictionem populi tui, et dixisti Angelo percurrenti populum tuum, contine manum tuam; ob amorem istius Stellae gloriosae, cuius ubera pretiosa contra venenum nostrorum delictorum quam dulciter suxisti, praesta auxilium gratiae tuae: ut ab omni peste et improvisa morte securè liberemur, et a totius praedictionis incurso misericorditer salvemur. Qui vivis et regnas in saecula saeculorum. Amen.

Az *Officium Rakocianum* szövegét kevés eltéréssel DANKÓ JÓZSEF (Vetus hymnarium 378–9) az 1732-i és az 1752-i nagyszombati kiadásból adta ki.

A *Liliom Kertecske* ismeretlen szerkesztője a magyar fordítás szövegét strófabeosztás nélkül közölte. Ez a fordítás rímes-ritmikus prózának hat, amelyben a négy-ötösoros strófák a hat-nyolc szótagos sorok váltakoznak.

Másik változata *Az egeknek szép csillaga* kezdettel Kájoni nyomtatott énekeskönyvében található (375. sz.).

A pestisjárványokkal kapcsolatos Mária-tiszteletről: BÁLINT 1977, I. 64–5.

Dallama: RMDT II, 61. sz.; vö. uo. 276. sz.

375.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Canticale catholicum. Csík 1676, 384. — Cím: *Stella Coeli.* — Nótajelzés:

Nota: O gloriosa Domina. — Előtte a latin eredeti. — Megvan a második kiadásban is (1719, 311).

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: [*Baranyi Pál:*] *Lelki paradicsom* (h.n. 1700, Aaaaaja, *Dög-halál ellen való hasznos és foganatos orvosság* (Nagyszombat 1710, 4–5), *Szokolczai István-ék.* (1762, 28a–b „Contra pestem”), *Evangeliumok mellyeket esztendő által olvastat az Anya-szentegyház* (Nagyszombat 1708; kéziratos bejegyzés az Országos Széchényi Könyvtár példányának végén, RMK I, 1752).

Verses könyörgés Szűz Máriához pestis idején, a *Stella caeli extirpavit* kezdetű latin cantio

fordítása. A XVII. századi hazai nyomtatott forrásokban több változatban is ismert latin eredeti szövegét lásd 374. sz. jz. A magyar ének első négy versszaka az énekeskönyvben közölt latin változat hú fordítása, az ötödik versszak pedig a latin negyedik strófájának szabad változata.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 75/I. sz., vö. uo. 61. sz. szövegjegyzetével.

376.

Kézirata:

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 120b.

Verses imádság Jézus és Mária tiszteletére. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–10–10–10 (a–b–b–b) és 10–10–13–12 (a–x–b–b).

Dallama ismeretlen.

377.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 492. — Cím és nótajelzés: *MAS, Nótája, fol. 20.* [= Kedvessen tekénts ránk].

Szövege megtalálható még: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 339 „De Nativitate V. M.”).

Felelgetős Mária-ének. A strófánként ismétlődő kétszeres refrén a kántor és a nép közötti, litániákon vagy ünnepi körmeneten alkalmazható felelgetős előadásmódot kínál. Az idézett XVIII. századi forrás másolója Mária születése (Kisboldogasszony) szept. 8-i ünnepére alkalmazta (vö. 410. sz. jz.); lehetséges, hogy már a korábban kialakult szokást vette át. A névtelen szerző a középkori Mária-himnuszok hasonlatait, költői képeit, szókapcsolatait és a XVII. századi közismert Szűz Mária-litániák invokációit használta fel éneke szerkesztésénél (lásd 59. sz. jz.; vö. RMKT XVII/7, 207. sz.).

Versforma: 12–8–12–8 (a–b–a–b); a sorok 6/6 és 4/4 osztásúak belső rímmel; a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 179. sz.

378.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 494–5. — Cím és nótajelzés: *MAS: Nótája, fol. 457.* [= Szűz Maria Jesus Anyja].

Szűz Máriát dicsérő, közbenjárását kérő ének. Forrása, szerzője ismeretlen. A költői képek, hasonlatok eredetéről: 59. sz. jz.

Versforma: 16–12–16; a sorok 8/8 és 6/6 osztásúak, belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 189/I. sz.

11 kik üllik annyát — megünneplik; a régiségben; idlik, ydlik, üllik (NySz III, 893–4).

379.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 399. — Cím: *Virgo DEI Genitrix.* — Nótajelzés: *Nota eadem.* [Utalás a latin eredeti gregorián ritmizált dallamára]. Előtte a latin eredeti. — Megvan a második kiadásban is (1719, 325).

A *Virgo Dei Genitrix* kezdetű középkori himnusz fordítása (CHEVALIER 21767; AH 11, 54); a latin szövegét ld. RMKT XVII/7, 93. sz. jz. Korábbi fordításai a *Petri András-énekeskönyv*-ben (1630–1) található *Istennek szűz szüléje* (6b) és *Kegyesszép Szűz Mária* (8b és 15b) kezdettel (RMKT XVII/7, 93. és 94. sz.).

Versforma: 7–8–7–7 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 7. sz.

380.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 473–4. — Cím és nótajelzés: *MAS: Melynek Nótája, fol. 61.* [= Oh Jesus, szüzen született szép rósa szál].

Szövege töredékesen megtalálható még: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 142).

Szűz Máriát, mint a *Magyarok Királyné Aszonyát* (*Patrona Hungariae*) dicsérő és közbenjárását kérő ének. Forrása, szerzője ismeretlen. A költői képek, hasonlatok eredetéről: 59. sz. jz.

Versforma: 12–12–8–12 (a–a–a–a, a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 123. sz.

13 vitézlő szent Judit — Istenfélő özvegy, a középkori egyházi írók szerint Szűz Mária előképe. Megszabadította bátor tettével népét az ellenséges asszír hadvezértől, Holofernésztől; ezzel megerősítette őket Istenben vetett reményükben. Történetét az ószövetségi *Judit könyve* mondja el.

15 Hester Aszszony — Eszter, a zsidó leány a perzsa Ahaszvérosz király felesége lett és a királynál közbenjárt népéért. A középkori egyházi írók Szűz Mária előképének tekintették, aki az emberiségért járt közben Krisztusnál. Történetét az ószövetségi *Eszter könyve* mondja el.

26 Te benned legel Istennek Szent Báránya — A szokatlan költői kép a Jézust szíve alatt hordozó Szűz Máriára (vö. Lk 1, 39–45) utal; a *Maria gravida* alakja a középkori Mária-költészet és a képzőművészeti ábrázolások gyakori motívuma. A Szűz Máriára vonatkoztatott metaforák egy része is erre vezethető vissza (edény, hajó, láda, tárház). Vö. LECHNER, GREGOR MARTIN: *Maria Gravida. Zum Schwangerschaftsmotiv in der bildenden Kunst.* München–Zürich 1981. (Münchener Kunsthistorische Abhandlungen Bd. IX.)

381.

Kéziratai:

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 8a.

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k., 859. Csupán a latin és a magyar két első sora ismeretes.

Szövege megvan még: *Kereszt fára fel-feszítetett... Jesus... Congregatiójának... ajtatossági* (Nagyszombat 1706, 26; RMK I, 1719).

Szűz Máriát dicsérő ének, a *Maria mater gratiae* kezdetű completorium-himnusz fordítása (CHEVALIER 11114; AH 45, 112). Korábbi fordítása *Mária, malasztnak anyja, Irgalmasságnak asszonya* kezdettel a Petri András-énekeskönyvben (1630–1, 65b) található; kiadása: RMKT XVII/7, 144. sz., ugyanitt jegyzetben a latin himnusz szövege. A latin himnusz első versszakát, amely a tévesen Venantius Fortunatusnak tulajdonított *Quem terra, pontus aeterna* kezdetű IX. századi himnuszban is megvan (vö. RMKT XVII/7, 174–175. sz. jz.), Nádas János is lefordította (RMKT XVII/7, 182. sz.). Kájoni János latin–magyar versgyűjteményében a fordítás kezdete: *Mária kegyelem anyja, Irgalmasságnak szent anyja*; ebből következtetve úgy látszik, hogy Kájoni az éneket korábbi kéziratok változatokból ismerhette, és valószínűleg azt alakította át; a forrás hozzáférhetetlensége miatt azonban erről közelebbit nem tudhatunk.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama Kájoni kottás orgonatabulaturája nyomán: RMDT II, 82. sz.

382.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 357–8. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Infinitae bonitatis, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 290).

A versfőkben: *MARIA.*

Szövege megtalálható még: *Maracsókó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 19; cím: *Pro festo nominis Beatae Mariae Virginis.*)

Szűz Mária közbenjárását kérő ének, a XVIII. századi forrás felirata szerint Mária nevenapjára

(Szept. 12.); az ünnepi alkalmat a versfőkbe rejtett MARIA-név is megerősíteni látszik. Forrása, szerzője ismeretlen.

Az akrosztichon és a dallamminta összefüggéséről: 21. sz. jz.

Versforma: 8–8–8–10–10–11 (a–a–a–b–c–c); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

383.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 492–3. — Cím és nótajelzés: *MAS; Mellynek Nótája, fol. 13.* [= Oh születendő, hozzánk jövendő]. — A szöveg után ez olvasható: *EZEN Éneket, amaz Nótára, fol. 10.* [= Immaron bé-tölt] *igy-is mondhatni: Minden bűn nélkül, Lelkünkben szépül, Egek Királynéja: Imágy érettünk, mi földünk virágja. 2. Jesse Leánya, IESUSnak Anyja, Egek Királynéja: Imágy érettünk, mi földünk virágja. etc. etc.*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Écsi-ék.* (1700–25, 19), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 351), *Vépi ék.* (1725–68, 273), *Szakcsi Kántorkönyv* (1788–9, I, 80).

Szűz Máriát dicséző válaszos körmeneti ének vagy verses litánia. A névtelen szerző a középkori Szűz Mária-litániák invokációit és a himnuszok gyakran használt hasonlatait, költői képcit, szókapcsolatait alkalmazta. Lásd 59. sz. jz.; vö. RMKT XVII/7, 207. sz. Tartalma, formája és dallama szerint szoros párhuzamot mutat a *Nyílnak az egek, Gyűlnek seregek* (42. sz.) kezdetű adventi és a *Nyílnak az egek, gyűl fényes sereg* (384. sz.) kezdetű Szűz Mária-énekekkel.

Külön figyelmet érdemel, hogy az *Écsi-énekeskönyv* másolója a XVIII. század eleji kéziratának 16–30. lapján *Szűz Mariáról avagyis Prosetiokra való Enekek* címmel tíz Szűz Máriáról szóló körmeneti éneket és egy körmenetre való *Miatyánk-parafrazist* gyűjtött össze egy csoportba.

Versforma: 10–5–10–5 (a–b–c–c); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel; a 3–2–4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 174/I. sz. és I, 130/I. sz.

5 Jesse leánya — lásd 57/I. sz. 2. sor jz.

6 Noë galambja — lásd 31. sz. 9. sor jz.

6 frigynek ládája — a gyermekét hordozó Mária; lásd 31. sz. 7. sor jz.; vö. 59. sz. jz. (*Cav.Lit.22.*).

7 Bezárlott szép kert — hortus conclusus; vö. 59. sz. jz. (*Cav. Lit. 32.*)

8 Sionnak hegyén, ... nap fény — vö. 369. sz. 13. sor jz.

9 Meg-jedzet kút-fő — fons signatus; vö. 59. sz. jz. (*Cav. Lit. 31.*)

12 Aron virága — lásd 25. sz. 17. sor jz.; vö. 59. sz. jz. (*Cav. Lit. 25.*)

12 Noë zöld ága — vö. fentebb 6. sor.

13 Eletnek fája — vö. 59. sz. jz. (*Cav. Lit. 8.*)

13 David hárfája — aki a zsoltárookban Isten dicsőségét énekelte; vö. 81. sz. 23. sor jz.

384.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 368. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: IESU Salvator, Mundi, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 297).

Szűz Máriát dicséző válaszos körmeneti ének vagy verses litánia, a középkori Szűz Mária-himnuszok és litániák gyakran ismétlődő hasonlatainak, invokációinak felhasználásával. Lásd a 42. sz. és 383. sz. jegyzetét.

Versforma: 10–6–10–5 (a–b–b–c); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel, a 2–4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 174/I. sz.

5 Im néked hajol — téged köszönt, előtted meghajol. A 3–6. versszak megszólításai az Angyali üdvözletre (*Ave Maria*) utalnak.

16 El-veszszén nekünk — engedjék el nekünk, bocsássák meg nekünk.

385.

Nyomatott kiadása és kézirata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 395–6. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Harcz ember élete etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 323).

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 78b–79b.

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Écsi-ék.* (1700–25, 16; *Szűz Mariáról avagyis Prosetiokra való Énekek között*), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 345; cím: *B. Szűz Mária Minden Hét Innepen Mondhatni Imez Éneket*), *Bocskor-kódex* (1717–39, 116a–117a), *Maracskó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 148), *Vöcsey János-ék.* (1752, 237), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác, 1797, 220), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 304), *Ének a Ferentz Szállási Szent Kútról* (H.é.n. OSzK, Var. 1891/III.), *Három istenes válogatott szép énekek* (Vác é.n., OSzK 65/7).

Szűz Máriát dicséző válaszos körmeneti ének. Forrása, szerzője ismeretlen. A hagyományos alkalmazása az *Écsi énekeskönyv*ben és a *Szoszna Demeter-énekeskönyv*ben feltüntetett és fentebb idézett címekből követhető nyomon.

Versforma: 12–12–10–8–10 (a–a–a–b–c); a 4. sor 4/4 osztású belső rímmel; a 4–5. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 170/II. sz. — Szövegét és dallamát idézte: SZABOLCSI, MZK 52. 1. — Dallamának Moldvából származó népi változatát közölte: DOMOKOS 1979, 1264.

386.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 491–2. — Cím és nótajelzés: *MAS: Nótája, fol. 18.* [= Aaron veszeje virágzik].

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 272).

Szűz Mária közbenjárását kérő ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–c–c); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

387.

Nyomatott kiadása és kézirata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 372–3. — Cím: *O gloriosa Domina.* — Nótajelzés: *Nota eadem.* [Utalás az előtte lévő latin eredetinek nótajelzésére: *Nota: Menyországnak Királynéja*]. — Megvan a második kiadásban is (1719, 297).

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 70b. — Cím: *Alia oh Gloria Dom [!] ungarice.* — A nótajelzés hiányzik.

Megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Náray György: Lyra coelestis* (Lőcse 1695, 108), *Écsi-ék.* (1700–24, 82; cím későbbi kézzel: Boldog aszszony fogantatása Napra), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 354), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 296).

Szűz Mária himnusza, a *Quem terra, pontus aethera* kezdetű breviáriumi himnusz 6–8 strófájának fordítása (CHEVALIER 16351; AH 50, 86–7; SZÖVÉRFY I, 139–40). Az *O gloriosa Domina* kezdetű kiszakított részlet (divisio), akárcsak az első rész is a magyarországi középkori zsolozsmában általánosan használt volt (vö. RMKT XVII/7, 174. sz. jz.). Szövege a *Cationale catholicum* (1676, 372) nyomán a következő:

ALIUS.

Nota: Menyországnak királynéja.

1. O gloriosa Domina,
Excelsa super sydera:
Qui te creavit provide,
Lactasti sacro ubere.

2. Quod Eva tristis abstulit,
Tu reddis almo germine:
Intrent ut astra flebiles,
Coeli fenestra facta es.
3. Tu regis alti ianua,
Et porta lucis fulgida:
Vitam datam per virginem,
Gentes redemptae plaudite.
4. Gloria tibi Domine,
Qui natus es de Virgine,
Cum Patre, et Sancto Spiritu,
In sempiterna saecula.

A fordító az 1. és 3. strófát két versszakban fordította.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 75/I. sz.

388.

Kéziratai:

Petri András-ék. 1663–8 (a Réti János által másolt részben), 98b–99a. — Cím: *HIMNUS DE B.V.M.* — A nótajelzés hiányzik.

Zemlény János-ék. 1668, 25b. (Csak az első sor ismeretes.)

Szűz Máriát dicsérő felelgetős körmeneti ének vagy verses litánia. Az első és harmadik sort a kántor vagy az előénekesek, a refrént a nép énekelte. A refrén és dallam azonos a 389. és 390. sz. énekével.

A névtelen szerző a középkori Mária-himnuszok hasonlataiból, képeiből és a Szűz Mária-litániák invokációiból szerkesztette énekét (lásd 59. sz. jz.; vö. RMKT XVII/7, 207. sz.), amely a közbeiktatott könyörgő-strófák segítségével két önálló darabra osztható a következő módon:

I.

1–13. vsz. invokációk,
14–16. vsz. zárókönyörgés.

II.

17–35. vsz. invokációk,
36–37. vsz. zárókönyörgés.

Versforma: 7–6–7–6 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 45/b. sz. — A szöveg és dallam összefüggéseiről: 291–295. sz. jz. 43 kence — kincse.

47 Noe feier galambia — lásd 31. sz. 9. sor jz.

48 Gedeon feier giapia — lásd 31. sz. 5. sor jz.

51 Jakobnak lajtoriaia — lásd 364/II. sz. 20. sor jz.

52 Daid kraljnak tormia — Az Énekek éneke a menyasszonyt Dávid tornyához hasonlítja (Én 4,4), ami pajzsokkal megerősítve a középkorban Szűz Mária erényeit jelképezte.

53 Ester — lásd 380. sz. 15. sor jz.

54 Judit — lásd 380. sz. 13. sor jz.

389.

Kézirata:

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 46a–47a. — Címe, *CANTIO*; nótajelzése hiányzik.

Szűz Máriát dicsérő felelgetős körmeneti ének vagy verses litánia. A refrén és dallam azonos a 388. és 390. sz. énekével. A kéziratba másodlagosan beírt alternatív refrén azonos négy Jézus nevével szóló ének refrénjével (vö. 291., 292., 294. és 295. sz.).

Versforma: 7–6–7–6 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 45/b. sz. — A szöveg és dallam összefüggéseiről: 291–295. sz. jz. 9–10 A két sor felcserélve azonos a 390. sz. 11–12. sorával.

390.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 356–7. — Cím: *MAS*. — Megvan a második kiadásban is (1719, 289).

Szövege megtalálható a következő gyűjteményekben: *Náray György: Lyra coelestis* (Lőcse 1695, 107 kottás), *Écsi-ék.* (1700–25, 79), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 354), *Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv* (Eger 1797–8, 288).

Szűz Máriát dicsérő felelgetős körmeneti ének vagy verses litánia. A refrén és dallam azonos a 388. és 389. sz. énekével.

Versforma: 7–6–7–6 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 45/b. sz. — A szöveg és dallam összefüggéseiről lásd 291–295. sz. jz. 11–12 A két sor felcserélve azonos a 389. sz. 9–10. sorával.

391.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 363–4. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Infinitae bonitatis, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 294).

Szövege megvan még: *Vépi-ék.* (1725–68, 278).

Szűz Mária közbenjárását kérő ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–10–10–11 (a–a–a–b–b–b, a–a–a–b–c–d); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

392.

Nyomatott kiadása és kézírata:

I. Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 380. — Cím: *MAS*. — A nótajelzés hiányzik. — A latin eredeti uo. a 379. lapon.

II. Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k., 889. — PAPP GÉZA feljegyzése nyomán csak az első sor ismeretes.

Szűz Máriát dicsérő és közbenjárását kérő ének, a *Sanctissima Mater Dei* kezdetű magyarországi eredetű latin cantio szabad átdolgozása ismeretlen szerzőtől. A latin ének fordítása a Szőlősy Benedek-féle *Cantus catholicus*-ben (1651, 122; 1675, 211), átdolgozása a kassai *Cantus catholicus*-ben (1674, 379) található. Lásd RMKT XVII/7, 208/I–II. sz.; ugyanitt jegyzetben a latin eredeti szövege is közölve.

Kájoni kézíratos másolatának ma ismert első, variáns sorából arra lehet következtetni, hogy a nyomtatott kiadásban a szövegen változtatott. Az 5. záró versszaknak a latin mintában nincs megfelelője.

Versforma: 14–14 (a–a).

Dallama: RMDT II, 329. sz.

393.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 367–8. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Infinitae bonitatis, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 296).

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 273).

Szűz Mária közbenjárását kérő ének. Forrása ismeretlen. A három első versszak O-kezdése emlékeztet a latin középkori Mária-költészetből ismert O-psalteriumokra; hasonló a *Cantus catholici* első kiadásában (1651, 117) az *O Maria, virgo pia* kezdetű cantio (vö. RMKT XVII/7, 206. sz. jz.).

Versforma: 8–8–8–10–10–11 (a–a–a–b–c–c); a tízesek 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

17 A' kigyó mérgét — lásd 361. sz. 16. sor jz.

18 Evának inségét — nyomorúságát.

20 Utaidban nagy igasság — mindig igaz voltál.

22 bűn gyeplő — a bűn kötéléke.

394.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 365. — Cím: *MAS.* — Nótajelzése nincs. — Megvan a második kiadásban is (1719, 215).

Verses imádság Szűz Mária tisztelőtére. A névtelen szerző az Atyaistenhez intézett hálaadás formájában összefoglalja Krisztus megváltói és Szűz Mária közbenjárói működésére vonatkozó hittani tételeket. Az elbeszélő jellegű versben a középkori himnuszok hagyományos jelzői, hasonlatai és a litániák invokációi (vö. 59. sz. jz.) összefonódnak a teológiai tanítással. Forrása vagy mintája ismeretlen.

Versforma: 12–12–12 (a–a–a).

Dallamát Szentes Mózes toldaléka (Deák–Szentes-kézirat) 99. sz. darabja alapján közölte: *DOMOKOS* 1979, 676 és 1263.

13 Jezus ládája — a szokatlan metafora a Maria gravida-motívumok gazdag családjába tartozik. Lásd 380. sz. 26. sor jz.; más alakban ez ének több helyén is megtalálható (10: kincses láda, 29: Istennek tár-háza, 36: Isten ladjájának).

16 A' bölcs Salamonnak nagy arany oltára — Salamon, Dávid király fia, Izrael leghíresebb királya (Kr. e. 972–932 k.); történetét a Királyok első könyve tartalmazza. A bibliai elbeszélések gazdagságát és bölcsességét dicsérik. Ő építette a jeruzsálemi templomot. A régi hagyomány alaptalanul neki tulajdonította több ószövetségi könyv (Bölcsesség, Példabeszédek, Prédikátor, Énekek éneke) szerzőségét. — A középkori himnusz-költészetben és a Szűz Mária-litániákban (vö. *Cav. Lit.* 30.) a nevéhez fűződő képeknek, hasonlatoknak (Salamon oltára, temploma, széke, trónusa) mariológiai jelentése van; többszörös áttétellel Máriának és Jézusnak kapcsolatát ábrázolják és a képzőművészeti alkotásokban, a prédikációkban és elmélkedésekben is nyomon követhetők. E képek értelmezésének egyik gazdag XVII. századi gyűjteménye található Kopcsányi Márton *A Bodog Szűz Mária Elete* (Bécs 1631, 375–90) című elmélkedő könyvében; RMKT XVII/7, 39. sz. — Vö. *LexChrlikon* IV, 15–24.

37 Soha meg-ne szűnnyék — ti. az *Ave Maria* és a *Salve regina* imádkozása, éneklése.

395.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 402. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Dormi fili etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 327).

Szövege megvan még: *Vépi ék.* (1725–68, 279).

Szűz Máriát dicsérelő és közbenjárását kérő válaszos ének. Ünnepi körmeneteken énekelhették. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 15–15–17 (a–a–b); az első két sor 8/7 osztású belső rímmel, a 3. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 187/I. sz.

396.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 374–5. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Menyországnak Királynéja*. — Megvan a második kiadásban is (1719, 303).

Szűz Máriát dicsérő, közbenjárását kérő ének. A névtelen szerző a középkori Mária-himnuszok gyakran használt hasonlatai, képei, a litániák invokációi mellé Szűz Mária ószövetségi előképeit idézte énekében. A szentírási idézetekből gyűjtött litániát lásd 59. sz. jz. (röv: *Cav. Lit.*).

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 83/I. sz.

3 Menyországnak... kapuja — *Cav. Lit. 10.*

5 Gedeonnak feir gyapja — lásd 31. sz. 5. sor jz.; *Cav. Lit. 29.*

7 Móyses Égő Csipke-fája — A lángoló, de el nem égő csipkebokor (2 Móz 3,1), amelyben az Úr Mózesnek megjelent, Szűz Mária előképe; vö. RMKT XVII/7, 112. sz. 23. sor jz.; *Cav. Lit. 28.*

8 Salomonnak... Temploma — lásd 394. sz. 16. sor jz.

13 Holofemest Te meg-verte — Utalás Judit történetére: 380. sz. 13. sor jz.

15 Pharahót el-merítettet — Utalás az izraeliták Egyiptomból való kivonulására és a Vörös tengeren való csodás átkelésére (2 Móz 14, 15–22).

17 Jebusaeus üldözője — A jebuzeusok népe Kánaán hegyvidékén lakott, de a honfoglaló izraeliták kiűzték vagy beolvasztották őket (4 Móz 13, 30; Józ 3, 10; 11,3; 12,8; stb.).

21 Asverus Kiraly veszszeje — Xerxész perzsa király bibliai neve Ahaszvérosz volt; történetét lásd 380. sz. 15. sor jz.

23 Kevély Amán veszdelme — Utalás Eszternek, Szűz Mária ószövetségi előképének történetére, aki a zsidó népet sanyargató hadvezér, Hámánt legyőzte (Esz 3, 1); vö. 380. sz. 15. sor jz.

27 Filisteus dárdája — Utalás a filiszteus Góliát hatalmas méretű dárdájára (1 Sám 17, 7), akit Dávid egy parittyával terített le.

35 Hajnal-csillag — *Cav. Lit. 37.*

397.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 489–90. — Cím és nótajelzés: *MAS: Nótája, fol. 18.* [= Aaron veszeje virágzik].

Szövege megtalálható még: *Vépi ék.* (1725–68, 272), *Zirci-ék.* (1751–66, 48b).

Szűz Máriát dicsérő ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–b–b); a tízes sorok 5/5 osztásúak keresztírmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

398.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 487–8. — Cím és nótajelzés: *MAS; Mellynek Nótája, fol. 10.* [= Immaron bé-tölt].

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 350).

Szűz Máriát dicsérő ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 5–5–6–5–6 (a–a–a–b–b); közlésünkben kétsoros stórfákban.

Dallama a nótajelzés alapján az *O gloriosa, o speciosa, stella luminosa* egy változata; lásd RMDT I, 130. sz. dallamára vonatkozó jegyzetet.

Nyomatott kiadása és kézírata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 367. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Menyországnek Királynéja.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 296).

Szűz Máriát dicséző és közbenjárását kérő ének. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 83/l. sz.

Nyomatott kiadásai:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 364. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Mint a szép hives patakra, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 294).

Cantus catholici. Kassa 1674, 472. — Cím és nótajelzés: *MAS, Melynek Notája, fol. 287.* [= JEsusnak drága kinyában; vö. 190. sz.].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 141), *Vépi ék.* (1725–68, 281), *Maracsó Anzelm-ék.* (XVIII. sz. 1. fele, 21), *Bozói Mihály kézíratos énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 325).

Szűz Máriát dicséző, közbenjárását kérő ének, amelyet a névtelen szerző a *Cavate Litánia* invokációiból (59. sz. jz.) szerkesztett. Több sora kevés változtatással azonos Nyéki Vörös Mátyás a *Mária szent Háromság leánya* kezdetű énekének ugyancsak Mária-invokációkból összeállított első felével (RMKT XVII/2, 85. sz.).

Versforma: 8–7–8–7–7–8–8 (a–b–a–b–c–c–d–d).

Mindkét változat nótajelzése a 42. genfi zsolttár dallamára utal, és azonos Szenci Molnár Albert 42. zsolttárának dallamával (RMKT XVII/6, 42. sz., vö. RMDT II, 172. lap).

3 Atya Isten kincs-tartója — *Nyéki 2:* Atya Istennek drága kínch tartója.

4 Magyarok szó-szóllója — *Nyéki 37:* Magyar Országnek jó szószóllója.

5 Menyország fenyves úttya — *Nyéki 6:* Meny Országnek örvendetes úttya.

7 fontya — mérleg serpenyője (NySz I, 920).

9 Máltán mondatol Rósának — *Nyéki 10:* Máltán nevez Mennyei rosának.

10 Paradicsom fájának — *Nyéki 9:* Az szent irás, téged élő fának.

11 Elő kenyér hajójának — *Nyéki 11:* Elő kenyér hordozo hajónak; vö. *Cav. Lit. 35.*

12 Evezők Csillagának — *Nyéki 12:* Vizen járok fényes chillagjának.

13 Aron veszszeje — *Nyéki 14:* Aaron, Moses, és Jesse veszszejének; vö. *Cav. Lit. 25.*

14 Mójsestől látatott tűz — *Nyéki 25:* El éghetetlen lángozo chipkének; vö. *Cav. Lit. 28., 396.* sz. 7. sor jz.

17 Lépes méz, frigynek szekrénye — *Nyéki 21:* Lépes méznek, és frigy szekrényének; vö. 336. sz. 7. sor jz., *Cav. Lit. 22.*

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 484–5. — Cím és nótajelzés: *MAS, Melynek Notája, fol. 35.* [= Szép reggeli dicsirettel].

Szövege megtalálható még: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 332).

Szűz Máriát dicséző és közbenjárását kérő ének. A névtelen szerző a középkori Mária-költészetben gyakran használt biblikus hasonlatokból, jelképekből, a litániák invokációiból szerkesztette énekét. Vö. 59. sz. jz. (*Lor. Lit., Cav. Lit.*)

Versforma: 8–8–12–12–8 (a–a–b–c–c); a 3. és 4. sor 6/6 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 164/l. sz.

1 szép arany ház — *Lor. Lit. 28.*

- 3–4 Horeb tetjében Langadozó szent tűz — A Horeb a Sinai hegy része vagy csúcsa, ahol az Úr az ég csipkebokorban megjelent Mózesnek (2 Móz 3, 1–6); vö. 396. sz. 7. sor jz., *Cav. Lit.* 28.
 8 Jeriko kertében — vö. 368/I. sz. 20. sor jz.
 9 Libanus eredjén, Sion hegy tetején — vö. 368/I. sz. 22. sor jz. és 369. sz. 13. sor jz.
 11 Napnál tekinteteseb nagy fény — *Cav. Lit.* 36. és 40.
 16 Drága gyümölcs hozó — A hasonlat a Maria gravida-motívumhoz tartozik; vö. 380. sz. 26. sor jz.
 18 Bé-zárt kert ágyában — *Cav. Lit.* 32.
 19 ki nyílt rósa — *Lor. Lit.* 25.

402.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 474–6. — Cím és nótajelzés: *MAS: MELYNEK Nótája, fol. 201.* [= Adgyunk hálát Istenünknek] et 327. [= Ez szín alatt az kívánt jó].

Szövege *A' makula nélkül fogantatott Boldogságos Szűznek kis Solosmája* harmadik hórójaként (Tertia) található a következő imádságoskönyvekben: *Lelki fegyverház* (Nagyszombat 1700, 118), *Manuale Marianum* (Nagyszombat 1700, 76), [Baranyi Pál:] *Lelki paradicsom* H.n. 1700, Aaaa₄). Megvan még a következő kéziratos gyűjteményben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 422 kottás).

Ének a Magyarok Nagyasszonya (Patrona Hungariae) tiszteletére, amelyben a névtelen szerző a bűneiért vezeklő nemzet nevében kér közbenjárást. Hasonló tartalmú a *Cantus catholici* első kiadásában (1651, 118) a *Szűz Mária, Krisztus anyja, emberi nemzetnek óltalma* kezdetű ének, az *O Maria virgo pia, magna mortalium patrona* kezdetű, magyarországi eredetű cantio fordítása; ez átalakítva a kassai *Cantus catholici*-ben (1674, 485) ugyancsak megvan (RMKT XVII/7, 206. sz.).

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 83. sz. és 90. sz.

403.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 355. — Cím: *Ave dulcis Mater Christi.* — Nótajelzés: *Nota: O gloriosa Domina, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 142). Előtte a latin eredeti.

Ének Szűz Mária hét fájdalmáról, az *Ave dulcis mater Christi* kezdetű, franciaországi kéziratos hórás könyvekből ismert cantio szabad fordítása (CHEVALIER 1783; Corner, Georg David: *Magnum promptuarium catholicae devotionis. Viennae Austriae* 1635, 207: *De septem doloribus B.V.M.* rhytmi devoti ex Hortulo animae; BÄUMKER IV, 80/II.). A latin eredeti szövege Kájoni kiadásában a következő:

COMPASSIO BEATAE VIRGINIS MARIAE.

Nota: Ave manus Dextra. (fol. 228.)

1. Ave dulcis mater Christi,
 Quae dolebas corde tristi,
 Te docente Simeone,
 De dirae mortis mucrone.
 Dulcis Virgo Virginum.
2. Ave dulcis mater Christi,
 Quae in Aegyptum fugisti:
 Ubi notis tu carebas,
 Et dolore tabescebas.
 Dulcis etc.

3. Ave dulcis mater Christi,
Quae dolebas corde tristi:
Natum requirens inclytum,
Tribus diebus perditum.
Dulcis etc.
4. Ave dulcis mater Christi,
Quae dolens et flens vidisti:
Caput, vinctum, dire caesum.
Plenum probris dulcem Jesum.
Dulcis etc.
5. Ave dulcis mater Christi,
Quae filio occurristi:
Humeris crucem ferenti,
Et sub illa corruenti.
Dulcis etc.
6. Ave dulcis mater Christi,
Quae dolens et flens vidisti:
Cruci nexum speciosum,
Jesum factum ut leprosum.
Dulcis etc.
7. Ave dulcis mater Christi,
Quae de cruce suscepisti:
Ulnis Jesum iam mortuum,
Piorum plena fletuum.
Dulcis etc.
8. Ob poenas quas suscepas,
Ista loca dum videras:
Da post haec transitoria,
Mihi locum in gloria.
Dulcis virgo virginum.

A hétfájdalmú Szűzről az Egyház két napon is megemlékezett: a Nagypénteket megelőző pénteken (fájdalmas péntek) és szeptember 15-én (Festum septem dolorum B.M.V.). A késő középkorban keletkezett kultusz a hét fájdalmat elszámlálja; ez részben az evangéliumok elbeszélésén alapszik:

1. Simeon megjövendöli szenvedését (Lk 2, 35).
2. Heródes elől Egyiptomba kell menekülnie (Mt 2, 13).
3. A tizenkétéves Jézus bánkódva keresi a templomban (Lk 2, 48).
4. Ott állott Jézus keresztje mellett (Jn 19, 25).

Ezt egészíti ki az ősi hívő hagyomány és a jámbor képzelet táplálta számszimbolika nyomán még három „fájdalom”:

5. Találkozik a keresztjét hordozó Jézussal.
6. A halott Jézust leveszik a keresztről.
7. Halott fiát ölébe helyezik.

Az ünnepről: LThK² 7, 68; MIHÁLYFI 1933, 157; BÁLINT 1977, 279–86.

A magyar ének szerzője az eltérő versformájú latin mintáját szabadon fordította, és a versszakok számában is eltért. — A latin eredeti és egy másik fordítása megvan Kájoni János ma hozzáférhe-

tetlen *Latin–magyar versgyűjteményében* (1677 k., 877); ott a magyar ének első két sora PAPP GÉZA feljegyzése szerint a következő:

Jduez legy szüz Christus Anya
ki bus szivel szenedz vala.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a, a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 75/f. sz.

3 Simeon — lásd 104. sz. 28. sor jz.

404.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 380–1. — Cím: *Ave rubens Rosa*. — Nótajelzés: *Nota eadem* [Utalás az előtte lévő latin eredetire]. — Megvan a második kiadásban is (1719, 305).

Megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Bozóki Mihály kéziratok énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 314), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekeskönyv* (Vác 1797, 213; cím: Magyarok Nagy Asszonya).

Szüz Máriát dicséző ének, az *Ave rubens rosa, virgo speciosa* kezdetű cantio fordítása (CHEVALIER 2087; AH 1, 51; BÄUMKER I, 200/IV.). A latin vers dallamával együtt megvan a *Cantus catholici* kiadásaiban is (1651, 122; 1675, 215; kiad. MIR 35, 152). Szövege a következő:

ALIUS. DE B. V. MARIA.

1. Ave rubens rosa, Virgo speciosa.
Iesu Christi mater, tu es gratiosa.
- R. Ne ultrix peccatorum, sis formidolosa;
Sis interventrix nostra ut evadamus fortem,
Inimici sortem.
2. Salve ardens rubus, nihil concrematus;
Per quem Rex coelorum, est in orbem natus.
- R. Te sibi praelegit Sponsam virtuosam,
Dominam Angelorum, coelestium polorum
Omnium regnorum.
3. Eja Virga Iesse virens, et florida;
Munda corda nostra, nimium arida.
- R. Ne sinas nos perire, mortemque adire
Ut crimen evadentes, gloriam tibi demus
In coelis canentes.
4. Ave Imperatrix, nostra Advocatrix,
Virtutum amatrix, et munerum datrix.
- R. Aurea ulna splendens, porta es reclusa.
Per spiritum aperta, facta fuisti certa,
Nuntio reperta.
5. In extrema hora advoca Filium,
Cum maxima turba Sanctorum omnium.
- R. Subvenito pro nobis, tuis piis donis.
Ut per tuum iuvamen, evadamus examen,
Faxis Virgo, Amen.

Versforma: 12–12–13–14–6 (a–a–a–b–b); a tizenkettesek 6/6, a tizennégyes sorok 7/7 osztásúak, többnyire belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 244/I. sz.

6 égbő Csipke-bokor — lásd 396. sz. 7. sor jz.

11 Jesse veszső-szála — lásd 57/I. sz. 2. sor jz.

405.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 56–7. — Cím: *PROCESSIONRA UALÓ.* — Dallamát is közli.

Körmeneti ének Szűz Mária ünnepeire. Az első hét versszak az Üdvözlégység (Ave Maria) verses parafrázisa. Ehhez csatlakoznak a kérések, majd a végén a 20. versszakban újra utalás történik az Üdvözlégységre (Angyali szent üdvözlétért). Az ének címe ugyan általában Mária-ünnepekre látszik utalni, mégis leginkább Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepére (Annuntiatio B.M.V., március 25) illik (vö. 413. sz. jz.).

Versforma: 8–8 (a–a).

Dallama: RMDT II, 86. sz.

406.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 75b–77b. — Cím: *DE CONCEPCIONE B.M.V. VIII XBRIS.* — Nótajelzés: *Nota in folio 132.* [A dallamutalás a kézirat csonkasága miatt nem azonosítható].

Megvan még a következő XVIII. századi kéziratban is: *Paksi Márton György-ék.* (1760–1, 325; kottás).

Ének Szűz Mária fogantatása ünnepére.

A cím a december 8-i Szűz Mária Szeplőtelen Fogantatása ünnepét emeli ki, amelynek dogmatikus tartalma: Szűz Mária életének első pillanatától mentes volt az eredeti bűntől, amely az ősszülöktől minden emberre átszármazott; lásd LThK 3, 662. Az ünnep a Niceai egyetemes zsinat (325) és az egyházatyák korában veszi kezdetét. A XVII. században II. Ferdinánd a Habsburg-országokban különösen szorgalmazta és a jezsuita kollégiumok Mária-kongregációi és a Nagyszombatban megjelent jezsuita imádságoskönyvek útján hazánkban is általánosan elterjedt. Lásd LThK 3, 662; BÁLINT 1977, I, 52–70; HDA 5, 1671–2.

A névtelen szerző az énekekben a dogmatikus tanítás helyett inkább krónikás modorban őskeresztény apokrif írások nyomán Szűz Mária születésének legendás történetét mondja el; ez megtalálható Temesvári Pelbártnál és több középkori nyelvemlék-kódexben (Teleki, Érdy, Debreceni). XVII. századi változatát Illyés András *A keresztényi életnek példaja* (Nagyszombat 1682) című legendáriuma nyomán BÁLINT SÁNDOR közölte (1977, II, 97–9). A szereplők: Anna, Joakim, Izakár pap nem bibliai személyek. A történet nagy hatással volt a hazai Szent Anna-tiszteletre; vö. 483. sz. jz.

Versforma: 10–10–10–10 (a–a–b–b, a–a–a–a).

Egykorú dallama ismeretlen.

407.

Nyomatott kiadása és kézirata:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 422–3. — Cím: *Salve Mundi Domina.* — Nótajelzés: *Nota eadem.* [Utalás az előtte lévő latin eredeti címére és nótajelzésére: *CONCEPTIO IMMACULATA BEATAE VIRGINIS MARIAE. Boldog Asszony Fogantatásáról* !]. *Nota: Küldeték Szűz Szent Leányhoz etc.*] — Megvan a második kiadásban is.

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k., 819. PAPP GÉZA feljegyzése nyomán csupán a latin és a magyar kezdősora ismeretes.

Szűz Máriát dicsérő ének a Szeplőtelen Fogantatás ünnepére. Lásd 406. sz. jz. A tévesen Rodríguez Szent Alfonznak tulajdonított *Salve mundi Domina caelorum regina* kezdetű barokk kisoffcium (hórás ének) fordítása (CHEVALIER 18068, 18301, 17828, 18293, 18257, 17978, 18271, 19850; kiad. DANKÓ 319–21; AH 30, 93); vö. 409. sz. jz. Kájoni az eredeti hórás ének hét himnuszát egyetlen egészbe szerkesztve római számokkal négy részre osztotta. A *Cantionale catholicum*-ban lévő szövege a következő:

I.

1. Salve mundi domina caelorum regina,
Salve virgo virginum stella matutina:
Salve plena gratia clara lux divina,
Mundi in auxilium domina festina.
2. Ab aeterno Dominus te praedordinavit,
Matrem Unigeniti verbi quo creavit:
Terram, pontum, aethera, te pulchram ornavit,
Sibi sponsam, Adamus in qua non peccavit.
3. Salve virgo sapiens, domus Deo grata,
Columna septemplici mensaque ornata:
Ab omni contagio mundi praeservata,
Ante sancta in utero parentis, quam nata.
4. Tu mater viventium, et porta sanctorum,
Nova stella Iacob domina angelorum:
Zabulo terribilis, acies castrorum,
Portus et refugium sis Christianorum.

II.

5. Salve arca foederis, thronus Salomonis,
Arcus pulcher aetheris, rubus visionis:
Virga frondens germinis, vellus Gedeonis,
Porta clausa Numinis, favusque Samsonis.
6. Docebat tam nobilem natum praecavere,
Ab originalica labe matris Evae,
Almam: quam elegerat genitricem vere,
Nulli penitus sinens culpae subiacere.
7. Salve virgo puerpera, templum Trinitatis,
Angelorum gaudium cella puritatis:
Solamen maerentium, hortus voluptatis,
Palma patientiae, cedrus castitatis.
8. Terra es benedicta, et sacerdotalis,
Sancta, et immunis culpae originalis:
Civitas altissimi, porta orientalis,
In te omnis gratia virgo singularis.

III.

9. Salve urbs refugii, turrisque munita,
David propugnaculis armis insignita:
In conceptione charitate ignita,
Draconis nam potestas est a te contrita.
10. O mulierum fortis et invicta Judith,
Pulchra Abisai virgo, verum fovens David:
Rachel ut curatorem Aegypti gestavit,
Salvatorem sic mundi Maria portavit
11. Salve horologium quo regraditur,
Sol in decem lineis verbum incarnatur:
Homo ut ab inferis ad summa tollatur,
Immensus ab angelis paulo minoratur.
12. Solis huius radiis Maria coruscat,
Consurgensque aurora in conceptu micat:
Lilium inter spinas quae serpentis terat,
Caput, pulchra ut Luna, errantes collustrat.

IV.

13. Salve virgo perflorens, mater illibata,
Regina clementiae stellis coronata:
Supra omnes angelos pura immaculata,
Atque ad regis dextram stans veste aurata.
14. Per te mater gratiae, dulcis spes reorum,
Fulgensque stella maris, portus naufragorum:
Patens caeli ianua, salus infirmorum,
Videamus fac regem in aula sanctorum. Amen.

A fordítás mindenben követi az eredetit, az elején azonban egy tizenötödik bevezető versszak is található. Ennek megfelelője a *Cantionale catholicum* latin szövegéből hiányzik, megvan azonban Kájoni János ma hozzáférhetetlen latin–magyar versgyűjteményében *Eja mea labia nunc annunciate* kezdettel; ez nem más mint a latin kisofficium bevezető két versiculus-responsorium szövegének ritmikus, rímes prózában szerkesztett négy sora:

Eja mea labia nunc annunciate,
Laudes et praeconia Virginis Beatae.
Domina in adiutorium meum intende,
Me de manu hostium potenter defende.

Eredeti kisofficium formájában lásd 409. sz. jz. E négy sor egyetlen szótaghibától eltekintve egy önálló versszakot ad. Kezdősorát CHEVALIER (5307) is mint az Immaculata Conceptio ünnepére szerkesztett kisofficium matutinum-himnuszának kezdetét tartotta számon. Forrásai között Kájoni második kiadását is idézte: *Bal. 37.*, ami a rövidítésjegyzék feloldása szerint: *Balás (August), Canticale catholicum; Csiksomloens. 1719.* Ez az utalás nyilvánvalóan téves, mert a szerkesztőnek, Balázs Ágostonnak nevével idézett *Cantionale catholicum* második kiadásában az *Eja mea labia nunc annunciate* kezdetű strófa nincs meg. A téves utalás forrása az lehetett, hogy ÜLYSSE CHEVALIER adatközlője a *Cantionale catholicum* nyomtatott kiadásain kívül ismerte Kájoni János latin–magyar versgyűjteményét is. Az adatokat azonban a *Reprtorium Hymnologicum* szerkesztője összekeverte.

A fordító a latin vers tartalmi, eszmei mondanivalóját alcímekkel akarta átalakítani: az eredeti

hórás éneket háromszor öt versszakra osztotta és a részeket alcímekkel látta el Szűz Mária „Fejéhez”, „Orczaiahoz” és „Szivehez”. Ehhez az ötletet bizonyára Löweni Arnulf *Salve mundi salutera* kezdetű nagyobbíti verses imádságából meríthette; ennek egyes részei ugyanis a keresztfán függő Jézus tagjairól szólnak (vö. RMKT XVII/7, 198. sz.). A fordítás egyetlen helyen a versszakok sorrendjében eltér az eredetitől: a 13. versszak a fordításban a 8. és 9. közé került.

A *Salve mundi Domina* másik fordítása *Üdvöz légy világ Asszonya* kezdettel a korabeli hórás-könyvekből ismeretes; lásd 409. sz.

Versforma: 13–13–13–13 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 145. sz.

2 tetemim — homályos nyelvtani forma, helyette: tetemít, dolgát, utalásként az ének részcírnékekkel jelölt tárgyára.

14 Hét-féle oszlopokkal czifrázott Asztala — A „bölc”, az „okos” Szűz Máriát a Példabeszédek könyvében megszemélyesített bölcsességgel összevont költői képben jellemzi: „Megépítette házát a bölcsesség, s hét oszlopát is felállította, ... és az asztalát is megterítette” (Bölcs 9, 1–2; vö. LexChrIkon 4, 55 és 555).

15 Bárka — lásd 42. sz. 6. sor jz.

17 Szenteknek Kapuja — lásd 57/I. sz. 6. sor jz.

18 Jákobnak új Csillaga — Utalás Bálaám (Bileám) prófétai szavára, amellyel a pogány jós megáldotta Izraelt és a keresztény hagyomány szerint szavaival a Messiás eljövételét hirdette: „Csillag tűnik fel Jákob törzséből” (4 Móz 24, 17).

19 Rettenetes lakó hely — A pokol, a latinban: Zabulo terribilis, jelentése: diabolus, ördög. (Nem azonos a bibliai Zabulon névvel).

19 seregeknek erős szárnya — Utalás az Énekek énekére (6, 3): Pulchra es amica mea... terribilis ut castrorum acies ordinata (félelmes, mint a rendben álló tábor).

21 Salamonnak széke — lásd 394. sz. 16. sor jz.

22 mennyei szép szivárvány — A vízőlön után az Istennek Noéval és utódaival kötött szövetségét jelentette (1 Móz 9, 13); átvitt értelemben: Istentől kapott malaszt, kegyelem szimbóluma, ezért a „kegyelemmel teljes” Szűz Máriának is attribútuma.

22 látásnak csipkéje — A latinban: rubus visionis; utalás az égő, de egészen el nem égő csipkebokorra (lásd 369. sz. 7. sor jz.).

23 zöldségnek vesszeje — Aron kivirágzott vesszeje (lásd 25. sz. 17. sor jz.).

23 Gedeonnak lágy gyapja — lásd 31. sz. 5. sor jz.

24 zárt kapuja — Ezekiel próféta látomása az új jeruzsálemi templomról, ahol a külső udvar keleti kapuját az Isten iránti tiszteletből mindenki előtt zárva kellett tartani (Ez 41, 1–2). A középkori himnuszok költői képeiben ez Szűz Mária örök szüzességét jelenti. Magyarozatát lásd Kopcsányi Márton elmélkedésében: RMKT XVII/7, 455. 1.

24 Sámson lépes méze — lásd 370/I. sz. 52. sor jz.

25 Meg-tartani — megőrizni a bukástól, az áteredő bűntől.

33 Papi áldott föld — terra benedicta et sacerdotalis. A „föld” a középkori himnuszok költészetében és prédikációs irodalomban Szűz Máriának gyakran előforduló jelzője (vö. MEERSEMANN I, 94–96). Az „áldott föld” vonatkoztható a 82. zsoltár 2. versére, amelyet az ókeresztény exegéták a messiási időkre, a középkori bibliamagyarázók pedig Szűz Máriára vonatkoztattak. Az összetétel eredete is itt keresendő.

35 Istennek Szent Városa — A zsoltárokból Jeruzsálem (Zsolt 47, 2; 86, 3). A város (civitas, urbs), amelyben Isten hajlékot szerzett magának a középkori költői szóhasználatban, Szűz Mária.

42 Oltalomnak Városa — Urbs refugii. Utalás az ószövetségi törvényben kijelölt oltalomvárosokra (4 Móz 35, 9–15; Józ 20, 1–9), ahová a nem szándékos emberölés elkövetője a vérbosszú elől menekülhetett. Szűz Mária megszólítása a Lorettói Litániában: refugium peccatorum, bűnösök menedéke.

42 David erős tornya — lásd 388. sz. 52. sor jz.

45 Judith — lásd 380. sz. 13. sor jz.

46 Abisai — A Vulgatában Abisag alakban annak a fiatal Sunemből való leánynak a neve, aki Dávid királyt öregségében ápolta, szolgálta (3 Kir 1, 1–3). A középkorvégi Mária-költészetben Abisag alakja spirituális értelmezést kapott és Szűz Máriára alkalmazták. Így olvasható Engelbert admonti apátnak (1297–1331) terjedelmes rozáriumban is: *Ave, rosa, vite vitis, Vero David Sunamitis Es quesita*

longius. Que reperta inter mille Esse vidit fortis ille Nihil amabilius (AH 35, 123; MEERSEMANN II, 134; SZÖVÉRFY II, 305–6).

47 Rákel — Jákob pátriárka felesége, Szűz Mária előképe. Rákel anyja volt Józsefnek (1 Móz 30, 22–24), aki egyiptomi helytartóként megmentette népét, családját (1 Móz 37., 39–47., 50. fej.).

49–50 Idvez-légy zengő Óra... A' Nap tíz lineával — Ezekias (Hiszkija), Juda királya remélt gyógyulásának zálogául csodás jelt kért Izaiás prófétától. Az ének két sora a prófeta válaszára utal, amelyben a Vulgata fogalmazása szerint a „horologium”, a „nap óra” szerepel: Izajás azt mondta neki: Ez lesz a jele az Úr részéről annak, hogy az Úr teljesíti azt, amit szóllott: Azt akarod-e, hogy az árnyék előremenjen tíz fokkal, vagy azt-e, hogy visszatérjen ugyanannyi fokkal? Ezekias erre azt mondotta: Könnyű az árnyéknak előremennie tíz fokkal! Nem azt akarom, hogy ez történjék, hanem azt, hogy térjen vissza tíz fokkal! Erre Izajás prófeta segítségül hívta az Urat s az visszatértette az árnyéket Áchááz napóráján, azokon a fokokon, melyeken már lement, hátrafelé, tíz fokkal. (2 Kir 20, 8–11). A horologium példája Szűz Máriára alkalmazva a teremtő Istennek a természet rendjébe való rendkívüli beavatkozását jelenti.

55 Tövis-között Liliom — Mint a bogáncs között a liliom, olyan a mátkám a lányok között (Én 2, 2). Szűz Máriára alkalmazott költői kép a himnuszokban, liturgikus szövegekben.

56 Kigyó feje — Utalás az „ősevangéliumra”; lásd 29. sz. 9–10. sor jz.

56 mint szép hóld — Ki az, aki úgy ragyog, mint a hajnal pírja, s szép, mint a telihold (Én 6, 9).

408.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 457–8. — Cím: *SZENT SZŰZNEK MAKVLA NELKŰL VALÓ FOGANTATASAROL*. — A dallamát is közli. — Az énekeskönyv szerkesztője az éneket a *Boldog Aszszonyrol* való eneknek közé sorolta, az 536. lapon pedig *A' dicsőült szentekről közönséges eneknek* című részben a naptár rendjének megfelelő helyen ezt a megjegyzést tette: *VIII. DECEMB. Bold. Aszsz. Fogantatasaról: Lás oda föl, fol 457.*

Szövege megvan még: *Döri-ék.* (1763–74, 247).

Szűz Máriát dicséző ének a Szeplőtelen Fogantatás ünnepére. Lásd 406. sz. jz. — A névtelen szerző az ünnep dogmatikus tanítását foglalta versbe. A megszólítás (1. vsz.) után az öszszülők vétkét, az egész emberiségre áteredő bűnt (2–3. vsz.) szembeállítja Szűz Mária veleszületett büntelenségével (4–6. vsz.).

Versforma: 16–12–12 (a–b–c); a sorok 8/8 és 6/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 189/I. sz.

1 Menyországnak magas Torna — vö. 388. sz. 52. sor jz.

7 almában — A jó és rossz tudás paradicsomi fájának gyümölcse; lásd 217. sz. 12. sor jz.

9 velünk Adámban egy úttal — az eredeti bűntől mentes maradtál.

10 kigyó fejét, Megrontottad — Utalás az „ősevangélium”-ra; lásd 29. sz. 9–10. sor jz.

409.

Nyomatott kiadásai:

Liliom kertecske. Pozsony 1675, 256–79. — Cím: *BOLDOGHI ASZSZONYUNK SZŰZ MARIA, MACULA nélkül való fogantatásáról [!] kis OFFICIUM*. — Dallam nélkül.

(*Liliom kertecske*. Nagyszombat 1690 körül) 195–212. — Címe mint az első kiadásban, szövege javítással.

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 424–6. — Cím: *Salve Mundi Domina* — Nótajelzés: *O gloriosa Domina etc.* — A kisofficium prózai szövegei nélkül, négy-négy versszak I–VII. számmal csoportosítva. — Megvan a második kiadásban is (1719, 348).

Tarnóczy István: *Titkos értelmű Rosa*. Nagyszombat 1676, 30–6. — Cím: *Dicseret Boldog Aszszony macula nélkül való fogantatásáról*. — Verses imádság formájában, a kisofficium tagolása és prózai szövegei nélkül.

Lelki fegyver haz. Nagyszombat 1700, 141–173. — Cím mint az első forrásban; kisofficium formában prózai szövegekkel. Változatlanul megvan valamennyi későbbi kiadásban is.

Kisofficium formában található a következő kiadványokban: *Manuale Marianum* (Nagyszombat 1700, 70), [Baranyi Pál:] *Lelki Paradicsom* (h.n. 1700, Aaaaa₄a-Bbbbb₂a), *Boldogságos Szűz Marianak, üdvösséges menynei mannát hordozó hajócskája* (Nagyszombat 1719, 269–74), *Officium Rakocziaum* (Győr 1756, 370; továbbá minden további kiadásban).

Szövege megvan még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Vépi ék.* (1725–68, 292), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 435), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 63; más dallammal).

Kisofficium (hórás vers) Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának ünnepére. Az ünnepről: 406. sz. jz.

A kisofficium (hórás vers) középkori eredetű imádság-műfaj, amely az egyházi zsolozsmát (breviariumot) világiak számára könnyen elmondható, rövid formában utánozza. A XVI–XVII. században a különféle jámbor társulatok, vallási kongregációk kedvelt közös ájtatossági formája volt, és a szerzetesrendek, főként a ferencesek és a jezsuiták működésével vált népszerűvé. A kisofficiumokat tartalmazó hazai latin kongregációs kézikönyvek közül a legelterjedtebbek voltak: *Manuale Sodalitatis B. Virginis Visitantis in Collegio Societatis Iesu Tyrnaviae* (Tyrnaviae 1668), *Varia Pietatis et Sanctarum Precum Exercitia* (Tyrnaviae 1674), *Officiosa Pietatis Exercitia* (Tyrnaviae 1687), *Officium Rakocziaum* (Tyrnaviae 1693). Az ezekben közölt nagyszámú kisofficium fordítása a XVII. századi magyar imádságos és énekes gyűjteményekben gyakran megtalálható. A XVII. század első felének forrásaiban ebbe a műfajba tartozik: RMKT XVII/7, 68., 72. sz.; a jelen kötetben a továbbiakban a század második feléből valók: 411–414., 417., 423., 424., 439., 485., 530., továbbá a *Lelki fegyverház* és a *Lelki útiköltés* jegyzetében közölt kisofficiumok kötetünk 84–109. lapján.

A Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának ünnepére való itt közölt kisofficium latin mintája a *Salve mundi Domina* kezdetű hórás vers; szövegét lásd 407. sz. jz.

A magyar fordítást az officium prózai szövegeivel együtt, tehát eredeti formájában és időben is a legkorábban a ferences eredetű *Liliom kertecske* őrizte meg. Kájoni kevés alakítással ebből vette át a versek szövegét.

A negyedik szövegváltozat Tarnóczy Istvánnak a Szűz Máriáról szóló elmélkedő könyvében található. Ebben nyolc Mária-ünnepre közölt verses imádságot, amelyek mind eredetileg hórás versek illetve kisofficiumok voltak. Ezt bizonyítja, hogy közülük kettő (409., 423/l. sz.) más nyomtatott forrásban kisofficium formában, a prózai részekkel együtt található. Három esetben a vers szövegében hórára történik utalás (411/l., 412/l., 413/l. sz.). A többinél pedig (414/l., 417/l., 428. sz.) a stórfák száma héttel osztható, ami megfelel a kisofficium tagolásának. A Szűz Mária szeplőtelen fogantatásáról szóló (itt közölt) hórás verset Tarnóczy némi alakítással, de tudatosan vehette át a ferences-klarissza eredetű *Liliom kertecské*-ből. Elmélkedő könyvét, a *Titkos értelmű Rosá*-t ugyanis kassai tanárkodása idején Fodor János kassai főbírónak ajánlotta. A verses imádsággá formált kisofficiummal is bizonyára a főbírónak akart kedveskedni, akinek leánya a nagyszombati klarissza kolostorban volt apáca, és aki feltehetően a *Liliom kertecske* című imádságoskönyvet összeállította és kiadta (vö. 78–84. l.).

Az első szövegváltozatban a kisofficium végén a szokásos ajánlás, a *Commendatio* két versszaka (113–116. sor) olvasható. A második és harmadik verzió szerkesztője, mivel a hórás jelleget megszüntette, ezt a két stórfát is elhagyta (Kájoni) vagy másik befejező stórfával helyettesítette (Tarnóczy).

Az eredeti formát közlő *Liliom kertecské*ben a himnusz-sorozat az egyes hórákhoz tartozó, prózában írt imádságoskönyvek, versiculusok, responsoriumok, könyörgések kísérik. Ezek a verses részekhez tartoznak és azokkal együtt is mondták, recitálták. Az alábbiakban ezeket a prózai részeket (ismétlődéseknél csupán a kezdőszavakat idézve) közöljük:

A' MATUTINUMRA.

V. Most én ajakim vigan hirdessétek.

R. Dicsőítet és méltóságát a' Boldog Szűznek.

V. Aszszonyunk figyelmezz segítsegemre.

R. Engemet ellensegim kezétől hatalmassan oltalmaz.

Dicsőőség Attyának, és fiunak, és szent Léleknek.

Miképpen kezdetben vala, és most és mindenkoron és örökkön örökké Amen.

HYMNUS.

Vdöz légy világ Aszszonya

V. Az Ur választotta ötet, és élol választotta ötet.

R. Az ő hailikjának lakosává tötte ötet.

V. Aszszonyunk halgasd meg az én könyörgésemet.

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe.

KÖNYÖRÖGJÜNK.

Szentseges Szüz MARIA, Menyórszágnak kyrályneia, a' mi Urunk JESUS Christusnak Anyya, es é világnak Aszszonya, ki senkit el nem hadcz és senkit meg nem utálsz! Tekints reám Aszszonyunk kegyes szemeddel, és nyerd meg nékem; a' te szerelmes Sz. Fiádtól minden büneimnek bocsanattyát, hogy a' ki most, a' te macula nélkül való fogantatásodról szübeli aitatossággal emlekezem, jövendöre az örök boldogságnak jutalmát el nierriem, az átal a kit sz. Szüz e' vilagra szültél, a' mi Urunk JESUS Christus által, ki az Atyával és szent Lélekkal él, és Uralkodik, a' tellyes sz. Haromságban, igaz Isten örökkön örökké. Amen.

V. Aszszonyunk halgasd meg az én könyörgésemet.

R. Es az en kiáltasom jusson elődbe.

V. Aldást mondgyunk az Urnak.

R. Hálákat az Istennek.

A Hívek lelkei Isten irgalmasságából békesegben nyugodgyanak. Amen.

[Ezután a papi zsolozsma matutinumának befejezését imitálva a 260–265. lapon Te Deum-rázis következik a' *Boldogságos Szüz Tisztességere*, a végén könyörgéssel.]

A PRIMARA.

V. Aszszonyunk figyelmezz

R. Engemet

Dicsősség

HYMNUS.

Vdöz légy bölcz szüz Maria

V. O teremtette ötet a' sz. Lélek által.

R. Es ki öntötte ötet minden cselekedetére.

V. Aszszonyunk halgasd meg az én könyörgésemet.

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe.

KÖNYÖRÖGJÜNK.

Szentseges Szüz Mária etc.

mint oda fel.

A TERTIARA.

V. Aszszonyunk

HYMNUS.

Vdvöz légy Frigynek Ladáia

V. En a' magassagban lakom.

R. Es a' kiralyi szekem a' folyhö oszlopain.

V. Aszszonyunk halgasd meg az én könyörgésemet.

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe

A SEXTARA.

V. Aszszonyunk

HYMNUS.

Vdvöz legy szülő Szüz Anya

V. Mint a' lilium a' tövissek között.

R. Ugy az en szeretom Adám leáni között.

V. Aszszonyúnk halgasd meg az én könyörgésemet.

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe

A NONARA.

V. Aszszonyunk

HYMNUS.

17.Vdvöz légy eröss városunk

V. Mindenestöl fogua szep uagy én szeretöm.

R. Es eredendő macula soha nem volt benned.

V. Aszszonyunk halgasd meg az én könyörgésemet.

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe

A' Vecsernyére.

V. Aszszonyunk

HYMNUS.

21.Vdvöz légy Acháaz oraja

V. En cselekedtem hogy az égen feltámadna a' fogyhatatlan világosság.

R. Es mint a' köd be födöztem az egész földet.

V. Aszszonyunk halgasd meg az én könyörgésemet.

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe

A COMPLETARA.

V. Tércisen-meg minket Aszszonyunk, a' te könyörgésed által, engesztelvén a' te szent Fiad a' mi Urunk JESUS Christus.

R. Es fordítsa el rolunk az ő haragiát.

V. Aszszonyunk

HYMNVS.

25.Vdvöz légy ki nyílt szüz virág

A latin eredetihez, a *Salve mundi Domina* kezdetű himnusz-sorozathoz is szorosan kapcsolódnak prózai részek, amelyek a XVII. század elején szerkesztett *Officium Parvum Immaculatae Conceptionis* egészébe tartoznak, és a XVII. század közepétől a hazai latin nyelvű barokk imádságoskönyvekben gyakran megtalálhatók. A legfontosabbak: *Manuale Sodalitatis* (Tyrnaviae 1658, 326), *Varia Pietatis et Sanctarum Precum Exercitia* (Tyrnaviae 167, 114), *Officiosa Pietatis Exercitia* (Tyrnaviae 1687, 192). A himnusz sorozat szerzőjének tévesen a jezsuita Rodriguez Szent Alfonzot (1531–1617) tartották, aki azonban valójában a verses officium terjesztője volt (ld. SOMMERVOGEL VI, 1943–4); az ő működése eredményeként az Egyház az egész kisofficiumot már a XVII. század elején hivatalosan is engedélyezte és búcsúkkal látta el. Erre vonatkozik az *Officium Rakocianum* következő bevezető megjegyzése: *Quod graissimum sibi esse revelavit Deiparae devoto famulo suo Alphonso Rodriguez Soc. Jesu. Et SS. D. N. Paulus V. anno 1625. ad perpetuam rei memoriam approbavit: omnibusque Christi fidelibus idem Officium cum oratione de Immaculata Conceptione pie recitantibus 100. dierum indulgentias concessit.*

A latin kisofficium szövege (az ismétlődő verses és prózai szövegeknél csupán a kezdő szavakat idézve) a XVII. századi hazai imádságoskönyvekben a következő:

AD MATUTINUM.

Ave Maria, quae post Sanctissimam Trinitatem supra omnes creaturas maximum in coelo gaudium habes, gratia plena.

V. Eja mea labia nunc annunciate.

R. Laudes, et praeconia Virginis Beatae.

V. Domina in adiutorium meum intende.

R. Me de manu hostium potenter defende.

Gloria Patri, etc.

Hymnus.

I. Salve mundi Domina

V. Elegit eam Deus, et praelegit eam.

R. In tabernaculo suo habitare fecit eam.

V. Domine exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad te veniat.

ORATIO.

Sancta Maria, Regina Coelorum, Mater Domini nostri Jesu Christi, et mundi Domina, quae nullum derelinquis, et nullum despicias, respice me Domina clementer oculo pietatis, et impetra mihi apud tuum dilectum Filium cunctorum veniam peccatorum, vitam sanctam, et felicem mortem; ut qui nunc tuam sanctam, Immaculatam Conceptionem devoto affectu recolo, aeterna in futurum beatitudinis bravium capiam, ipso, quem virgo peperisti, donante Domino nostro JESU Christo, qui cum Patre, et Spiritu Sancto vivit, et regnat in Trinitate perfecta Deus, in saecula saeculorum. Amen.

V. Domina exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad te veniat.

V. Benedicamus Domino.
R. Deo gratias.
V. Fidelium animae per misericordiam Dei requiescant in pace.
R. Amen.

AD PRIMAM.

Ave Maria, quae laureola Virginum omnes choros Angelorum, et hominum precis, gratia plena,
etc.
V. Domina in adjutorium etc. ut supra.
Gloria Patri, etc.

Hymnus.

5. Salve Virgo Sapiens

V. Ipse creavit illam in Spiritu Sancto.
R. Et effudit illam super omnia opera sua.
V. Domina exaudi, etc. Oratio

AD TERTIAM.

Ave Maria, quae magno lumine gloriae tuae illuminas ad instar Solis, totum coelum, gratia plena,
etc.
V. Domina in adjutorium, etc.

Hymnus.

9.SAlve Arca foederis ...
V. Ego in altissimis habito.
R. Et thronus meus in columna nubis.
V. Domina exaudi, etc. Oratio

AD SEXTAM.

Ave Maria, quae ab omnibus Coelitibus honoraris, ut Mater Dei, et coeli Regina, gratia plena,
etc.
V. Domina in adjutorium, etc.

Hymnus.

13.SAlve Virgo puerpera

V. Sicut liliū inter spinas.
R. Sic amica mea inter filias Adae.
V. Domina exaudi, etc. Oratio

AD NONAM.

Ave Maria, quae potestatem a Filio tuo accepisti, quidvis impetrandi, gratia plena, etc.
V. Domina in adjutorium, etc.

Hymnus.

17.SAlve urbs refugii
V. Tota pulchra es amica mea.
R. Et macula originalis nunquam fuit in te.
V. Domina exaudi, etc. Oratio

AD VESPERAS.

Ave Maria, quae devotos quosque tibi servos ad ineffabilem peculiaris gloriae coronam a Filio tuo praeparatam promoves; sicut et ipsa in terris ineffabili gratia fuisti donata: gratia plena etc.
V. Domina in adjutorium, etc.

Hymnus.

21. SALve horologium

V. Ego feci in coelis, ut oriretur lumen indeficiens.

R. Et quasi nebula texi omnem terram.

V. Domina exaudi, etc. Oratio

AD COMPLETORIVM.

Ave Maria, cujus gloria, et cultus in terris ad extremum usque judicii diem continuo augmento crescet, gratia plena, etc. ut supra.

V. Convertat nos, Domina, tuis precibus placatus JESus Christus Filius tuus.

R. Et divertat iram suam a nobis.

V. Domina in adjutorium, etc.

Hymnus.

25. SALve Virgo florens

V. Oleum effusum, Maria, nomen tuum.

R. Servi tui dilexerunt te nimis.

V. Domina exaudi orationem etc. Oratio

COMMENDATIO.

Supplices offerimus,

tibi Virgo pia,

Has horas canonicas:

Fac nos ut in via

Ducas cursu prospero,

et in agonia

Tu nobis assiste,

o dulcis Maria, Amen.

Deo gratias.

Ant. Haec est virga, in qua nec nodus originalis, nec cortex actualis culpaе fuit.

V. In Conceptione tua Virgo immaculata fuisti.

R. Ora pro nobis Patrem, cujus Filium peperisti.

ORATIO.

DEUS, qui per immaculatam Virginis Conceptionem dignum Filio tuo habitaculum praeparasti; quaesumus ut, sicut ex morte ejusdem Filii tui praevisa, eam ab omni labe praeservasti, ita nos quoque mundos ejus intercessione ad te pervenire concedas. Per eundem Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, Qui tecum vivit et regnat in saecula saeculorum.

Versforma: 8-8-8-8 (a-a-a-a).

Dallama: RMDT II, 75/l. sz.

A versben előforduló bibliai utalások, költői képek nagyrészt azonosak a 407. sz. alatt közölt fordításával, ezért a magyarázatok jelentős részére itt csak utalunk.

- 19 hét szép oszlopa — 407. sz. 14. sor jz.
 26 kapuja — 57/I. sz. 6. sor jz.
 27 Jákob... Csillagja — 407. sz. 18. sor jz.
 29 Zabulonnak — 407. sz. 19. sor jz.
 34 Salomonnak széke — 394. sz. 16. sor jz.
 35 szivárványa — 407. sz. 22. sor jz.
 36 Egő csipke-bokor — 407. sz. 22. sor jz.
 37 Áronnak — 25. sz. 17. sor jz.
 38 Gedeonnak — 31. sz. 5. sor jz.
 39 Bé-zárt kapuja — 407. sz. 24. sor jz.
 40 Sámsonnak — 370/I. sz. 52. sor jz.
 52 Cséllagja — a latinban: Cella puritatis; tehát az I–IV. szövegváltozat *cellaja* a hű fordítás;
 vö. 407. sz. 30. sor jz.
 57 Papi föld — 407. sz. 33. sor jz.
 51 Várossa — 407. sz. 35. sor jz.
 88 Dávid tornyának — 388. sz. 52. sor jz.
 74 Júdith — 380. sz. 13. sor jz.
 75 Abisai — 407. sz. 46. sor jz. Tarnóczy István a III. szövegváltozatban a nevet Abigailra változtatta. Abigail Dávid felesége volt (1 Sám 25, 2–42), aki a középkori exegéták és homiletikusok értelmezése szerint a bűnösökért, bajba jutottakért közbenjáró Szűz Mária előképe volt; vö. 407. sz. 46. sor jz.
 77 Rachel — 407. sz. 47. sor jz.
 81–83 Acház órája — 407. sz. 49–50. sor jz.
 93 Tövisek közt Liliom — 407. sz. 55. sor jz.
 94 tellyes Hóld — 407. sz. 56. sor jz.
 96 Mérges Kigyógy meg-rottottál — utalás az „ősevangéliumra”, vö. 29. sz. 9–10. sor jz.

410.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 419. — Cím: *MAS REGI ENEK. Ugyan Azonról.* [Utalás az előtte lévő *Fel-támadt az új öröm nap fénye* kezdetű ének címére: *KIS-ASZSZONY NAPJARA*; vö. RMKT XVII/7, 205/I. sz.] — Nótajelzés: *Nota: Menyországnak királynéja.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 344).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Döri-ék.* (1763–74, 249), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 273).

Ének Szűz Mária születése ünnepére (Nativitas B.M.V., Kisboldogasszony, szept. 8.). Forrása ismeretlen. — Az ünnepről: LThK 6, 936; BÁLINT 1977, II, 263–270; HIDA 5, 1672.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 83/I. sz.

11 festék — folt.

22 Salamon szép éneki — 394. sz. 16. sor jz.

411/I.

Nyomtatott kiadása:

Tarnóczy István: Titkos értelmű Rosa. Nagyszombat 1676, 87–91. — Cím: *DICSIRET BOL-DOG ASZSZONY SZÜLETESERÜL.*

Verses imádság Kisboldogasszony napjára. Az ünnepről: 410. sz. jz. Az eredetije közelebről nem ismert hórásének volt, aminek nyomai a magyar változaton felismerhetők. A huszonegy strófa ugyanis hétszer három versszakos részre bontható, ami megfelel a hórák számának. Ezek a részek három esetben (1., 7. és 19. versszak) az *Üdvöz-légy* köszöntéssel kezdődnek, akárcsak a *Salve mundi Domina* kezdetű hórás vers és fordítása (vö. 407. és 409. sz.). Az ötödik rész (13–15. versszakok)

kezdeté az első hórára, a matutinumra utal és helye a sorozat elején lehetett; a sorrendet Tarnóczy változtathatta meg.

Tarnóczy hórás eredetű énekeiről: 409. sz. jz.

Ugyanennek az éneknek rövidített változata az 1674-i kassai *Cantus catholicus*-ben található (411/II. sz.). Minthogy Tarnóczy teljes változata ugyancsak Kassán három évvel később jelent meg, arra következtethetünk, hogy a verset már korábban kézíratos gyűjteményből használták, amely laikusok használatára szánt Mária-officiumokat tartalmazott.

Versforma: 10–10–10–10 (a–a–a–a).

Dallama ismeretlen.

411/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 460–1. — Cím: *MAS, azon Kis-aszonymról*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 6.* [= O stellula, Maria fulgida]. — Az énekeskönyv szerkesztője az éneket a *Boldog Aszonymról való énekek* közé sorolta, az 524. lapon pedig *A' dicsőült szentekről közönséges énekek* című részben a naptár rendjének megfelelő helyen ezt a megjegyzést tette: *VIII. SEPTEMB. Kis Aszonymról: láss oda föl, fol. 459.* [= RMKT XVII/7, 205/II. sz.] 460. 461. [= Stella Iacob Maria nascitur].

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Zirci-ék.* (1751–66, 50a), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 339).

Ének Kisboldogasszony napjára. Az ünnepéről: 410. sz. jz. Tarnóczy István *Titkos értelmű Rosa* című elmélkedő könyvéből (1676, 87) az *Üdvözlégy egeknek fényessége* kezdetű verses imádság (411/I. sz.) 4., 5., 7., 9., 14. és 18. versszakának átalakított változata. Az énekeskönyv szerkesztője az átvett strófákat a dallamintához átfurmálta; a szövegek összefüggéséből kitűnik, hogy ismernie kellett az ének teljes változatát, amely azonban nyomtatásban csak két évvel később jelent meg.

Versforma: 10–10–8–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 101. sz.

412/I.

Nyomatott kiadása:

Tarnóczy István: *Titkos értelmű Rosa*. Nagyszombat 1676, 134–8. — Cím: *DICSERET BOLDOG ASZSZONY TEMPLOMABAN (!) VITELERÜL*.

Verses imádság Szűz Mária templomban való bemutatása ünnepére (Praesentatio B.M.V., nov. 21.). Az ünnep tartalma a *De nativitate Mariae* című apokrif újszövetségi irat legendás elbeszélésén alapszik; lásd LThK 6, 937; BALINT 1977, II, 483–6. — A vers eredetije egy közelebből nem ismert hórás ének volt; erre mutat, hogy a huszonnyolc strófa hétszer négy versszakos részre bontható, ami megfelel a hórák számának. Ezt igazolja a 62–63. sor is (Hij bennünket ének szóval, Estvéli imádságra), amely az esti hórára, a vesperásra utal és a versben is az ennek megfelelő rész (21–24. strófa) elején található.

Tarnóczy hórás eredetű énekeiről: 409. sz. jz.

Az éneknek rövidített változata az 1674-i kassai *Cantus catholicus*-ben található (412/II. sz.). Mivel ez Tarnóczy elmélkedő könyvéből korábban jelent meg, arra következtethetünk, hogy az énekeskönyv szerkesztője a verset korábbi, bizonyára kézíratos gyűjteményből ismerte (vö. 411/I. sz. jz.).

Versforma: 8–8–7 (a–a–b).

Dallama ismeretlen.

412/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 461–2. — Cím: *BOLDOG ASZSZONY TEMPLOMBA viteléről*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 315.* [= Stabat juxta crucem Christi]. — Az énekeskönyv szerkesztője

az éneket a *Boldog Aszszonyról való énekek* közé sorolta, az 532. lapon pedig *A' dicsőült szentekről közönséges énekek* című részben a naptár rendjének megfelelő helyen ezt a megjegyzést tette: XXI. NOVEMB. Boldog Asz. Templomba-viteléről: láss oda föl, fol. 461.

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 130), *Zirci-ék.* (1751–66, 58a), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 340), *Dőri-ék.* (1763–74, 252), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 81); vö. *Officium Rákocziánium* (Buda 1825, 106).

Ének Szűz Mária templomban való bemutatása ünnepére. Az ünnepről: 412/I. sz. jz. Tarnóczy István *Titkos értelmű Rosa* című elmélkedő könyvéből (1676, 134) az azonos kezdetű verses imádság (412/I. sz.) 1–4. és 25–28. versszakának átalakított változata. Az énekeskönyv szerkesztője az átvett strófákat a dallamintához átfurmálta; a szövegek összefüggéséből kitűnik, hogy ismernie kellett az ének teljes változatát, amely azonban nyomtatásban csak két évvel később jelent meg.

Versforma: 8–8–7–7 (a–a–b–b).

Dallamára vö. RMDT II, 13. sz.

413/I.

Nyomatott kiadása:

Tarnóczy István: Titkos értelmű Rosa. Nagyszombat 1676, 187–91. — Cím: *DICSERET GYÜMÖLCS-OLTO BOLDOG ASZSZONYRUL.*

Szövege megtalálható még: *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 210).

Verses imádság Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepére (Annuntiatio B.M.V., márc. 25.). Az ünnep tartalma evangéliumi eredetű: Gábrriel főangyal hírül adja Szűz Máriának istenanyaságát (Lk 1, 26–38); vö. 15. sz. jz.; az ünnepről: LThK 6, 936; BÁLINT 1977, I, 268–76; HDA 5, 1687–90. — A vers eredetije egy közelebből nem ismert hórás ének volt; erre mutat, hogy a huszonegy strófa hétszer három versszakos részre bontható, ami megfelel a hórás számának. Ezt igazolja a 16. versszak eleje (Miért sietsz-el nap fényeddel) és a 19. versszak kezdősora (Napnak fényét, s' ékességét az éj homályosíttya), amelyek az esti imádságnak (vesperás) és a befejező hórának (completorium) megfelelő rész elején találhatók.

Tarnóczy hórás eredetű énekeiről: 409. sz. jz.

Az ének rövidített változata az 1674-i kassai *Cantus catholice*-ben található (413/II. sz.). Mivel ez Tarnóczy elmélkedő könyvénel korábban jelent meg, arra következtethetünk, hogy az énekeskönyv szerkesztője a verset korábbi, feltehetően kéziratos gyűjteményből ismerte (vö. 411/I. sz. jz.).

Versforma: 15–15 (a–a).

Dallama ismeretlen.

413/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 462–3. — Cím: *GYÜMÖLCSÖLTŐ B. ASZSZONYRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 369.* [= Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sabaoth Dominus aeternus]. — Az énekeskönyv szerkesztője az éneket a *Boldog Aszszonyról való énekek* közé sorolta, az 506. lapon pedig *A' dicsőült szentekről közönséges énekek* című részben a naptár rendjének megfelelő helyen ezt a megjegyzést tette: XXV. MARTIJ: Gyümölcs óltó B. Aszszonyról. Láss oda föl, fol. 463. — Az ének végén pedig ez a megjegyzés olvasható: *N.B. Az Adventbéli Énekek-is ez napra szolgálnak.*

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 131), *Paksi Márton György-ék.* (1760–1, 329).

Ének Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepére. Az ünnepről: 413/I. sz. jz. Tarnóczy István *Titkos értelmű Rosa* című elmélkedő könyvéből (1676, 187) a *Nagy Istennek s teremőnek üdvözlégy szűz mákója* kezdetű verses imádság (413/I. sz.) 1., 6., 7., 12., 13. és 19. versszakának átalakított változata. Az énekeskönyv szerkesztője az átvett strófákat a dallamintához átfurmálta; a szövegek összefüggéséből kitűnik, hogy ismernie kellett az ének teljes változatát, amely azonban nyomtatásban csak két évvel később jelent meg.

Versforma: 8–9–8–9 (a–b–a–b).

Dallama: RMDT II, 201. sz.

414/I.

Nyomtatott kiadása:

Tarnóczy István: Titkos értelmű Rosa. Nagyszombat 1676, 243–7. — Cím: *DICSIRET BOLDOG ASZSZONY LATOGATASARUL.*

Verses imádság Sarlós Boldogasszony ünnepére (Visitatio B.M.V., júl. 2.). Az ünnep tartalma evangéliumi eredetű: a gyermekét váró Szűz Mária meglátogatja Erzsébet nevű rokonát, Keresztelő Szent János leendő anyját (Lc 1, 39–56); vö. LThK 6, 936; BÁLINT 1977, II. 9–29; HIDA 5, 1673–76. — A vers eredetije egy közelebből nem ismert órás ének lehetett; erre mutat, hogy a huszonegy stófa hétszer három versszakos részre bontható, ami megfelel a órák számának. A 2. stófában a „Ti-is szarándokok már indullyatok” kezdősor és a vers közbenjárást kérő jellege búcsújárással vagy az aratással kapcsolatos szakrális szokásokkal hozható összefüggésbe; az utóbbira utal az ünnep magyar elnevezése is (vö. BÁLINT i.h.).

Tarnóczy órás eredetű énekeiről: 409. sz. jz.

Az ének rövidített változata az 1674-i kassai *Cantus catholici*-ben található (414/II. sz.). Mivel ez Tarnóczy elmélkedő könyvének korábban jelent meg, arra következtethetünk, hogy az énekeskönyv szerkesztője a verset korábbi, feltehetően kézíratos gyűjteményből ismerte (vö. 411/I. sz. jz.).

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–b).

Dallama ismeretlen.

13 Zepirusnak — Zephyrus, a nyugati szél ókori neve.

14 Himettus kertének — Hymettus, márványáról és mézéről híres hegy Atticában.

15 Thessalus virágzó hegyei — Thessalia, Görögország egyik tartománya.

17 Idumaeának nemes balsamomja — Idumaea, Edom vidéke Palestinában, a Holt-tengertől délre.

18 Fizon patakja — A bibliai paradicsom egyik folyója (1 Móz 2, 11); vö. 429. sz. 5. sor jz.

73–75 Erzsébet Aszszony ... Zachariás ... Szent János-is... — Keresztelő Szent János és szülei (Lk 1, 5–25); lásd 469. sz. jz.

81–2 Magasztallya — A hálaének (Canticum Beatae Mariae Virginis) kezdő mondata (Magnificat; Lc 1, 46–55), amelyet Szűz Mária az Erzsébetnél tett látogatáskor énekelt.

414/II.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 464–5. — Cím: *BÓLDOG ASZSZONY látogatásáról.* — Nótajelzés: *Nótája, fol 79.* [= Idvöz légy kis Jesus lelkünk ébresztője]. Az énekeskönyv szerkesztője az éneket a *Boldog Aszszonyrol valo enek*ek közé sorolta, az 513. lapon pedig *A' dicsöült szentekről kö-zönséges énekek* című részben a naptár rendjének megfelelő helyen ezt a megjegyzést tette: *II. JVLII: Boldog Aszszony Latogatasaról. Láss fol. 464.*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 132), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 337), *Zirci-ék.* (1751–66, 46b), *Paksi Márton György-ék.* (1760–1, 330), *Dőri-ék.* (1763–74, 254), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 82).

Ének Sarlós Boldogasszony ünnepére. Az ünnepről: 414/I. sz. jz. Tarnóczy István *Titkos értelmű Rosa* című elmélkedő könyvéből (1676, 243) az azonos kezdetű verses imádság (414/I. sz.) 1–3., 16. és 19–21. versszakának átalakított változata. Az énekeskönyv szerkesztője az átvett stófákat a dallammintához átformálta; a szövegek összefüggéséből kitűnik, hogy ismernie kellett az ének teljes változatát, amely azonban nyomtatásban csak két évvel később jelent meg.

Versforma: 12–12–12–5 (a–a–a–b).

Dallama: RMDT I, 113. sz. és 138. sz.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 84a–85b. — Cím: *DE PURIFICATIONE BEATAE MARIAE VIRGINIS DIE II FEBRVARIJ*. — Nótajelzés: *Nota in folio 148*. [Későbbi kézzel:] *O gloriosa*.

Ének Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére (Purificatio B.M.V., febr. 2.). Az ünnep tartalma evangéliumi eredetű: Szűz Mária újszülött gyermekét a mózesi törvény értelmében bemutatta a templomban (Lk 2, 22–32). Az ószövetségi előírás az anya tisztulását célozta; innen az ünnep latin neve. Vö. LThK 6, 935–6. — A magyar elnevezés a római liturgiából ered. Az ünnepi mise előtt ősi szokás szerint a pap gyertyákat szentel, azt meggyújtva kiosztja a népnek és körmenetben körülviszik, miközben latin énekben idézik az evangéliumi elbeszélés nyomán az agg Simeonnak Jézusra, a világ világosságára vonatkoztatott énekét (Lk 2, 32: *Lumen ad revelationem gentium... Világosság a pogányok megvilágítására...*). A liturgikus és népi szokásokról: BÁLINT 1977, I, 191–200; HDA 5, 1681–83.

Az ének első tizennégy sora Kopcsányi Márton szerzeménye (*A Bodog Szűz Mária Élete*. Bécs 1631, 168; RMKT XVII/7, 29. sz.); a 2. sorban a *hogy* kiegészítés is innen való. Az ismeretlen szerző Kopcsányi versét további harmincnegyzével folytatja. Ebben a részben a tartalommal is váltás figyelhető meg. Az ünnep tartalmának összefoglalása után a 6–9. versszakban a névtelen folytató örvendezésre szólítja az özvegyeket, házasokat, kisdedeket és véneket; a négy utolsó strofa pedig a templomi jelenet szereplőire, így az agg Simeonra utal.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 75/l. sz. — A lapszámra utaló nótajelzés nem azonosítható.

9 Ó hamu — Értelme: ó te halandó ember.

21–22 özvegyek, Anna aszszonnyal — Idős özvegy prófétaasszony, Fánuel leánya, aki Jézus bemutatásakor ugyancsak jelen volt (Lk 2, 36–38).

44 Simeon — lásd 104. sz. 28. sor jz.

416.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 167–8. — Cím: *Gyertya szentelő Bódog Aszszony napjára*. — Dallamát is közli. — Az énekeskönyv szerkesztője az éneket a *Víz-Kereszt utánra való énekek* közé sorolta, az 504. lapon azonban *A' dicsőült szentekről közönséges énekek* című részben a naptár rendjének megfelelő helyen ezt a megjegyzést tette: *II. FEBR. Gyertya Szentelő B. Aszszonyról: lás oda föl, fol. 466.* [vö. 417/II. sz. jz.] *et 167.*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 178), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, I, 81).

Felelgetős körmeneti ének Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére. Az ünnepről: 415. sz. jz. A szövegben ismételt utalás történik a megszentelt égő gyertyára, amely a templomban bemutatott Jézust jelképezi. A strofánként ismétlődő kétszeres refrén a kántor vagy az előénekesek, valamint a nép közötti felelgetős előadásmódot feltételezi. Az éneket a gyertyaszentelői körmenetben énekeltek. Vö. 418. sz.

Versforma: 8–6–8–4–9 (a–b–a–b–b); a 2. és a 4–5. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 285. sz. — A kassai *Cantus catholici*ben közölt dallam azonos a *Cantus catholici* első kiadásából (1651, 208) ismert *Mennynek királyné asszonya* kezdetű, váltakozó szótag-számú Szűz Mária-litánia dallamával. Ez litánia jellege miatt is válaszos, felelgetős ének, ahol az 1. és 3. sorban két vagy három előénekes (Duo vel 3. praec.) az invokációkat, a 4. és 5. sorban a hívek (Populus) a refrént énekeltek. A kassai *Cantus catholici* szerkesztője ezt a dallamot az itt közölt és állandósult szótag-számú, szabályos versformájú gyertyaszentelői körmeneti énekekre alkalmazta. — Az is megfigyelhető, hogy ez az ének nótajelzésben általában a kassai *Cantus catholici*ben felelgetős énekeknel található (vö. 212., 220., 326., 424., 483., 568., 581. sz.).

7 Simeon — lásd 104. sz. 28. sor jz.

417/I.

Nyomatott kiadása:

Tarnóczy István: Titkos értelmű Rosa. Nagyszombat 1676, 287–90. — Cím: *DICSERET GYERTYA SZENTELŐ BOLDOG ASZSZONYRUL.*

Verses imádság Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére. Ld. 415. sz. jz. — A vers eredetije egy közelebről nem ismert hórás ének lehetett; erre mutat, hogy a huszonegy strófa hétszer három versszakos részre bontható, ami megfelel a hórák számának. Tarnóczy hórás eredetű énekeiről: 409. sz. jz.

Az ének rövidített változata az 1674-i kassai *Cantus catholici*ből található (417/II. sz.). Mivel ez Tarnóczy elmélkedő könyvének korábban jelent meg, arra lehet következtetni, hogy az énekeskönyv szerkesztője a verset korábbi, feltehetően kéziratos gyűjteményből ismerte (vö. 411/I. sz. jz.).

Versforma: 8–8–7 (a–a–b).

Dallama ismeretlen.

11 ot Siklus annak Sarcsa — Siklus: sékel, ószövetségi súlymérték (NySz II, 1571). — Sarc: adó illeték (NySz II, 1514); lásd még: 18. és 55. sor.

35 epességet — aggódó keserűséget, szomorúságot (NySz I, 653); lásd még: 35. sor.

36 Simeon — lásd 104. sz. 28. sor jz.

417/II.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 466–7. — Cím: *GYERTYA SZENTELŐ BOLDOG ASZSZONYRÓL.* — Nótajelzés: *NÓTAJA, fol. 24.* [= Vdvöz légy Mennyei Bányaj]. — Az énekeskönyv szerkesztője az éneket a *Boldog Aszszonyról való énekek* közé sorolta, az 504. lapon pedig *A' dicsőült szentekről közönséges énekek* című részben a naptár rendjének megfelelő helyen ezt a megjegyzést tette: *II. FEBR. Gyertya Szentelő B. Aszszonyról: lásd oda föl, fol. 466. et 167.* [vö. 416. sz. jz.]

Szövege megvan még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 133), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 339), *Zirci-ék.* (1751–66, 37b), *Vöcsey János-ék.* (1752, 181), *Paksi Márton György-ék.* (1760–1, 327), *Dőri-ék.* (1763–74, 263).

Ének Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére. Lásd 415. sz. jz. Tarnóczy István *Titkos értelmű Rosa* című elmélkedő könyvéből (1676, 287) az azonos kezdetű verses imádság (417/I. sz.) 1., 2., 4., 5., 7., 20. és 21. versszakának átalakított változata. Az énekeskönyv szerkesztője az átvett strófákat a dallammintához átfurmálta; a szövegek összefüggéséből kitűnik, hogy ismernie kellett az ének teljes változatát, amely azonban nyomtatásban csak két évvel később jelent meg.

Versforma: 8–8–12 (a–a–a).

Dallama: RMDT II, 24/a. sz.

418.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 168–9. — Cím: *Azon Napra való Prócessióban.* [Utalás az előtte lévő ének címére: *Gyertya szentelő Boldog Aszszony napjára*]. — Dallamát is közli.

Szövege megvan még: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 440).

Felelgetős körmenei ének Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére. Az ünnepről: 415. sz. jz. A kántor és a nép egymásnak válaszolva litánia-szerűen énekelte. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 7–7–7–7 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 45/a. sz. — A szöveg és dallam összefüggéseiről: 291–295. sz. jz.

419.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 171–2. — Cím: *Gyertya Szentelő Bóldog Aszszony nap utánra való ANTIPHONA.* — Dallamát is közli.

Szövege megvan még: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 71 és 147).

Az *Ave regina caelorum* kezdetű időszaki Mária-antifóna parafrázisa. A latin antifonát eredeti formájában a hivatalos egyházi zsolozsmában a Gyertyaszentelő és a Húsvét közötti időben énekelték; népnyelvi változatai ugyanekkor a Mária-ájtatosságok, litániák végén volt használatos (vö. RMKT XVII/2, 68. sz. jz.). Az itt közölt ének forrása azonban ettől eltér; a névtelen fordító közli is az ének első két sorában mintáját (*Ave Regina caelorum, Heroína Angelorum*), amely az eredeti antifónának latin parafrázisa lehetett. Ebből azonban csak ez az első két sor ismeretes.

Versforma: 8–8–8–8–8–9 (a–a–b–b–c–c–c).

Dallama: RMDT II, 215. sz.

420.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 172. — Cím: *Ave Regina Coelorum.* — Nótajelzés: *Más Nótára: fol. 10.* [= Immaron bé-tölt, à mit jövendölt régen à Profeta; ld. 27. sz.]

Szövege megtalálható még: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje 71; vö. PAPP GÉZA megjegyzésével: RMDT II, 148. sz.), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 180).

Az *Ave regina caelorum* kezdetű időszaki Mária-antifóna parafrázisa. Lásd 219. sz. jz. A XVII. század első feléből való, Nyéki Vörös Mátyásnak tulajdonított fordítása Pázmány Péter imádságoskönyvével általánosan elterjedt (vö. RMKT XVII/2, 68. sz.; ugyanitt a jegyzetben a latin eredeti szövege).

Versforma: 16–11 (a–a).

Dallama: RMDT I, 130/f. sz.

421.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 409–10. — Cím: *MAS.* [A Nagy Bóldog Aszszony Napjára való énekek között]. — Nótajelzés: *Nota: Gyönyörködgyél Szüz Maria.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 337).

Ének Nagyboldogasszony ünnepére. Szüz Mária mennybevételének ünnepe (Assumptio B.M.V., aug. 15.) ókeresztény eredetű. Vö. LThK 6, 935. Gazdag magyar hagyománya Szent István királytól ered; lásd BÁLINT 1977, II, 172–190; HIDA 5, 1676–80.

A nótajelzés a domonkos Körmendi Gáspár XVI. századi Mária-énekére utal, amely három XVII. század első feléből való ferences és erdélyi kézírathból (*Gyöngyösi toldalék.* 1628–35, 1b; *Petri András-ék.* 1630–1, 14a; *Kuun-kódex* 1621–47, 90) és megrövidítve Kájoni nyomtatott énekeskönyvéből (1676, 337) ismeretes. Vö. HOLL BÉLA: Fráter Gáspár Mária-éneke. ItK 1972, 495–502. Lehetséges, hogy e Nagyboldogasszony-napi ének is korábbi eredetű.

Versforma: 17–18–19 (a–a–a).

Dallama: RMDT II, 328. sz.; vö. uo. 216. sz.

6 Immár fel-vitettél — utalás az ünnepre.

13 Anchorája — horgonya.

422.

Kézirata:

Apor Formularium todaléka. XVII. sz. 2. fele, 8b–12a. — Cím: *DE ASSUMPTIONE BMV.*

Verses elmélkedés Nagyboldogasszony ünnepére, Szűz Mária mennybevételeéről. Az ünnepről: 421. sz. jz. — A históriás elbeszélő modorban szerkesztett vers a jelen kiadásban negyvenhárom folyamatos számozással közölt versszakból áll. Az eredeti kézirat másolója a szöveget hét részre tagolta, az egyes részeket felirattal (egy esetben csillaggal) különítette el, és a részeken belül a versszakokat újra kezdődő számozással látta el. Ebben az eredeti csoportosításban a verses elmélkedés mondanivalója, hittani tartalma is áttekinthetőbb.

De Assumptione BMV.

1–24. sor (1–6. vsz.) = 1–6. vsz.

Az ametiszt Szűz Mária tisztaságát és alázatosságát jelenti; ezzel lett méltóvá az istenanyaságra.

Continuatio.

25–48. sor (7–12. vsz.) = 1–6. vsz.

Az adamas kőhöz hasonlít Szűz Mária állhatatossága.

49–72. sor (13–18. vsz.) = 1–6. vsz.

A chrisopra kő fénye Szűz Máriának a sátánt legyőző hatalmát jelenti.

Continuatio.

73–100. sor (19–25. vsz.) = 1–7. vsz.

Szűz Máriát hatvanhárom éves korában Fia a mennyben megdicsőítette.

Continuatio.

101–124. sor (26–31. vsz.) = 1–6. vsz.

Szűz Mária közbenjárásáért könyörög három kérésében.

Continuatio.

125–148. sor (32–37. vsz.) = 1–6. vsz.

Szűz Mária közbenjárásáért könyörög más három kérésében.

Continuatio.

149–172. sor (38–43. vsz.) = 1–6. vsz.

Szűz Mária közbenjárásától reméli az örök üdvösség elnyerését.

Szerzője ismeretlen. Forrása a középkori elmélkedő és prédikációs irodalomban kereshető. Feltehetően Nagyboldogasszony ünnepén és az azt követő nyolcadon adhatta elő a kántor hét részben.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama ismeretlen.

1 ametisztus — drágakő, a keresztény szimbolikában a lélekben való tisztaságnak és alázatosság-nak jelképe (*LexChrIkon* I, 579).

9 szugalt — sugallt.

13 keouetit — a mennyei Atyának követét, Gábrriel főangyalt (Lk 1, 26–38); vö. 15. és 413/I. sz. jz.

19 meben — méhben.

25 adamas keonek — az erő, a keménység hagyományos jelképe (gyémánt); lásd 370/I. sz. 45. sor jz.

32 foltonken — foltonként, darabonként.

33 metalmokott — metallumokat, fémekeket.

37 Ezechiel — utalás Ezechiel próféta 16. fejezetében leírt allegorikus képre: Jeruzsálem az Úrnak szeretettel elhalmozott menyasszonya, aki azonban hűtlen lett, és ezért az Úr eltaszította. Később megbocsátott neki és visszafogadta. A keresztény exegéták az emberiség ósanyjára, Évára és a megbocsátást kiérdemlő Szűz Máriára alkalmazták.

41 Kik le hanyatanak — a bukott angyalok; vö. 2 Pét 2, 4.

44 Peandidel keouek hullanak le eghből — Homályos utalás, amely a bukott angyalokkal nehezen hozható össze. A szó *pacantis* (genitivusa: *pacantis*), vagy *paeanitis* alakban fordul elő és egy fajta drágakövet jelent. Talán célzás Ezechiel látomására: Az Úr angyala tüzes szentet szórt a bűnös Jeruzsálemre (Ez 10, 1–2); vagy Jézus szavára: Láttam a sátánt mint villámot az égből leesni (Lk 10, 18).

49 crisopassusnak — Drágakő: *chrisopras*; a keresztény szimbolikában a vértanúk jutalmát jelenti (LexChrkon I, 579). A drágakő-szimbolikáról ld. még az *Apor Formulárium Szent Katalin-énekét* (523. sz. 85. sor jz.).

58 kegio — kígyó; lásd 361. sz. 16. sor jz.

73 A legenda szerint Szűz Mária hatvanhárom éves korában halt meg.

80 Dipsas pusztasagrol — Dipsas — vipera fajta, amely az ókori hiedelem szerint mindig szomjazott és a marásától szomjan haltak. Utalás Mózes beszédére, amelyben a népet emlékeztette a pusztában való vándorlásra, ahol szomjúhoztak és tüzes lehelletű skorpiók, szomjúsággeltető kígyók veszélyében éltek (5 Móz 8, 15). Vö. 428. sz. 37. sor.

90 nardus — drága illatos növényi olaj. Az Énekek énekének menyasszonya ettől jó illatú (Én 1,11; 4,14) és a bethániai vacsorán egy asszony ezzel keni meg Jézus lábát (Mk 14,3; Jn 12,3).

92 fel hota — felhatott

97 ereol en nem nyotom — nem nyújtom, másról kezdek beszélni.

110 szirankozok — siránkozók.

114 hazal — hozál.

130 Búz szüuem — talán: bűnös szívem; a búz hasonló értelemben még: 382. sz. 14. sor, 397. sz. 18. sor.

148 Samsonnal — lásd 239/I. sz. 13. sor jz.

154 Be boritto hobnak — zúgó hab, hullám.

423/I.

Nyomatott kiadása:

Leلكi útiköltség. Lőcse 1693, 84–94. — Cím: *OFFICIUM. Nagy Bóldog Asszonyról.*

Tarnóczy István: Titkos Ertelmű Rosa. Nagyszombat 1676, 335–8. — Cím: *DICSIRET NAGY BOLDOG ASSZONYRUL.*

Kisofficium (hórás vers) Nagyboldogasszony ünnepére. A vers műfajáról: 409. sz. jz.; az ünnepéről: 421. sz. jz. — A feltehetően latinból fordított szöveg forrását nem ismerjük; eredetileg is hórás éneknek készülhetett. A magyar fordítást Tarnóczy egy korábbi gyűjteményből ismerhette. Rövidebb és dallamhoz igazított, énekelhető változata a kassai *Cantus catholicus*-ben (1674, 467) található (423/II. sz.).

Az eredeti formát közlő *Leلكi útiköltség*-ben a himnusz-sorozat az egyes hórákhoz tartozó, prózában írt imádságszövegek (*versiculus*, *responsorium*, *antifóna*, *könyörgés*) kísérik. Ezek a verses részekhez tartoznak, azokkal együtt is mondták. Az alábbiakban a prózai részeket (az ismétlődéseknél csupán a kezdőszavakat idézve) közöljük:

OFFICIUM.

Nagy Bódog Aszszonyról.

A' MATUTINUMRA.

V. Most én ajakim vigan hirdessétek.

R. Dicsüretit, és méltóságát a' B. Szűznek.

V. Aszszonyunk figyelmezz segítségemre.

R. Engemet ellenségim kezétől hatalmasson oltalmaz.

Dicsőség Atyának, és Fiúnak és Sz. Léleknek etc.

Miképpen kezdetben vala, és most, és mindenkoron,
és örökkön örökké.

Hymnus. Isten Udvarának

Antifona. Cant 4. v. 8.

Jőj elő a' Libánusból én jegyesem, jőj elő a' Libánusból, jőj elő: meg korónáztatól Amana Hegyéről: Sanir és Hermon tetejéről, az Oroszlánok barlangjából, a' Párduczök hegyeiről.

V. Meg-szebesítetted a' szívemet én Hugom jegyesem:

R. Egyék szemeddel, és nyakadnak egyik haj szálával.

Könyörögjünk.

Bocsásd-meg Uram, kérünk bűnös szolgálidnak vétkét: Hogy a' te Fiadnak, a' mi Urunk Sz. Annjának könyörgése-által üdvözüllyünk. Ugyan azon mi urunk Jesus Christus által, ki te veled, és Sz. Lélekkel, él, és uralkodik örökkön örökké Amen.

V. Aszszonyunk halgasd-meg az én könyörgésemet:

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe.

V. Hálákat az Istennek.

R. Hálákat az Istennek.

A' Hivek Lelkei Isten irgalmasságából békeességben nyugodnyanak.

A' PRIMARA.

V. Aszszonyunk figyelmezz segítségemre.

R. Engemet ellenségim kezéről hatalmassan oltalmaz.

Dicsőség Atya: és Fiún: etc.

Hymnus. FÉnlő Palotában

Antifona. Ester. 5. v. 3.

Mit akarsz Ester Kiralyné? micsoda a' te kérése? Ha szinten az Ország fél-részét kéred-is meg-adatik néked.

R. A' kiralyné jobb kezed felől alott aranyas ruházatban.

R. Környül-vétetvén sok színü ékességgel.

Könyörögjünk.

Bocsásd-meg Uram

A' TERTIARA.

V. Aszszonyunk

Hymnus. ADgyad kövesslek

Antifona. Cant. 3. v. 6.

Kicsoda ez, a' ki fel-jő a' pusztából, mint a' myrrha, és a' tömjén, és a' Patikáros fü-szerszámi pora füstinek veszőcskéje az ő szerelmessére támaszkodván.

V. A' te ékességeddel és szépségeddel:

R. Induly-meg, szerencsésen jarj, és országoty.

Könyörögjünk.

Bocsásd-meg Uram

A' SEXTARA.

V. Aszszonyunk

Hymnus. Mikor Meny-országban

Antifóna. Cant. 3. v. 11.

MÉnyetek Ki, és Lássátok Sion Leányi (a' te Királynétokat) a' koronában, mellyel meg koronazta ötött (az ő Fiá, az ő Mennybe vitelé napján) és az ő szívének öröme napján.

V. Dicsőséggel, és tisztességgel meg-Koronásztad ötet:

R. Es a' kezeid alkotmányin rendelled ötet.

Könyörögjünk.

Bocsásd-meg Uram

A' NONARA.

V. Aszszonyunk

Hymnus. UTolsó oráját

Antifóna. Cant. 6. v. 9.

Kicsoda ez a' ki elő jő mint a' felkelő hajnal, szép mint a' hold, választott mint a' nap, rettenetes mint a' táborok el rendelt serege.

V. Mikor a' király az ő le-telepedésében volna:

R. Illattját adá az én Nárdusum.

Könyörögjünk.

Bocsásd-meg Uram

A' VECERNERE.

V. Aszszonyunk

Hymnus. Angyali Seregek

Antifóna. Apoc: 12. v. 1.

NAGY JEGY jelenék az égen: Egy Aszszony-állat a' Napba öltözve, és a' Hold a' Lábai-allatt, és a' fején tizenkét csillagu korona.

V. Szerette ötet az Ur, és fel ékesítötte ötet.

R. A' dicsőségnek ruhájában öltöztette ötet.

Könyörögjünk.

Bocsásd-meg Uram

A' COMPLETARA.

V. Téricsen-meg minket Aszszonyunk a te könyörgésed által engeszteltetvén, a' te Sz. Fiad a' mi Urunk Jesus Christus.

R. Es fordicsa el-rollunk az ö haragját.

V. Aszszonyunk figyelmezz segítségemre.

R. Engemet ellenségim kezetiül hatalmassan oltalmaz.

Dicsőség Atyának etc.

Hymnus.

TEkéncs kérünk reánk

[A himnusz után:]

Isten Anyja Maria.

Antifóna. 3. Reg: 2. v. 19.

EL-méne azért Betsabee Salamon király-hoz, és fel-kele a' király. eleibe menvén, és imádá ötet, és le-üle a' királyi székiiben: és király szék tétették a' király Annyának ki az ö jobbára üle.

V. Az ö fejébe koronát tettél Uram:

R. Drága kövekből.

Könyörögjünk.

Bocsásd-meg Uram

Versforma: 12-7-12-7 (a-b-c-b); a tizenkettes sorok 6/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama ismeretlen.

423/II.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 467-8. — Cím: *NAGY BÓLDOG ASZSZONYRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája fol. 177.* [= Hogy feletkezel-el rólunk teljességgel].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 134), *Zirci-ék.* (1751-66, 38a), *Dőri-ék.* (1763-74, 257), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 259).

Ének Nagyboldogasszony napjára. Az ünnepről: 421. sz. jz. Az azonos kezdősorú verses imádság vagy hórás ének (423/I–II. sz.) 1–3., 7., 16–17. és 19. versszakának átalakított változata. A névtelen szerkesztő az egyes strófák 1. és 3. sorát változatlanul hagyta, a 2. és 4. sort a dallamminta szerint módosította. A szövegek egyezéseiből következik, hogy mindkét változat szerkesztőjének egy korábbi, kézíratos szöveget kellett használnia.

Versforma: 12–6–12–7 (a–b–c–b); a tizenkettes sorok 6/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 245. sz.

424.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 468–9. — Cím: *MAS; NAGY B. ASZONYRÓL.* — Nótajelzés:

Nótája, fol. 166. [= Egeknek fényes villámja].

Megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 136; töredék).

Felelgetős körmeneti ének Nagyboldogasszony napjára. Az ünnepről: 421. sz. jz. Előadási módjáról, alkalmazásáról: 416. sz. jz.

Versforma: 8–6–8–4–9 (a–b–a–b–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 285. sz.

425.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 470–1. — Cím: *MAS, NAGY B. ASZSZONYRÓL.* — Nótajelzés:

Nótája, fol. 41. [= Oh ékes szép virág].

Megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 851).

Szűz Máriát dicsérő felelgetős körmeneti ének Nagyboldogasszony napjára. Az ünnepről: 421. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen. Előadási módjáról: 44. sz. jz.

Versforma: 6–4–6–4–8–8–4 (a–b–a–b–c–c–b); a 2., 4. és 7. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 205. sz.

3 Libanusból — lásd 368/I. sz. 22. sor jz.

29 Fölötted — vö. 426. sz. 7. sor.

426.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 469–70. — Cím: *MAS; NAGY B. ASZONYRÓL.* — Nótajelzés:

Nótája, fol. 272. [= Salve mundi salutare].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 341), *Paksi Márton György-ék.* (1760–1, 333), *Dőri-ék.* (1763–74, 258).

Válaszos ének Nagyboldogasszony napjára. Az ünnepről: 421. sz. jz.

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–b–b–c–c); az 5–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 197/I. sz.

8 Fölötted — vö. 426. sz. 29. sor.

427.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 411–3. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: A' Paradicsomnak, etc.* [Utálás A' paradicsomnak dicső kút-forrása kezdetű apostolnékre, amelynek

nótajelzése: *Nota: Hála-adásunkban, etc.*; vö. 429. sz.]. — Megvan a második kiadásban is (1719, 339).

A versfőkben: *VENJAT DILECTVS MEVS JN HORTVM SVVM UM.*

Ének Nagyboldogasszony napjára. Az ünnepről: 421. sz. jz. A bibliai historák stílusában szerkesztett terjedelmes ének versbe foglalt prédikáció Szűz Mária mennybevételéről. Mintája a középkori prédikációs irodalomban kereshető. Vö. 422. sz. A versfőkben olvasható idézet az *Énekek énekéből* (Én 5, 1) való: Jöjjen az én szerelmem az ő kertébe. Az ének szerzője az idézetet Szent János apostol ajkára is adta (105–6. sor), aki ezekkel a szavakkal köszöntötte a mennybe megérkező Szűz Máriát. Ez tudatos versszerkesztésre vall. Az akrosztichon tanúsága szerint az ének romlás nélkül maradt meg.

Kájoni akrosztichonos énekeiről: 21. sz. jz.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 15/II. sz.

13 Móysesnek könyvében — Utalás az „ősevangéliumra” (1 Móz 3, 15); vö. 29. sz. 9–10. sor jz.

29 Salamon — vö. 394. sz. 16. sor jz.

51 Jósaphát völgyéből — Síkság Jeruzsálem határában, Jóél próféta szerint (4, 2. és 12.) a végítélet itt fog megtörténni. A hagyomány szerint itt temették el Szűz Máriát és innen történt a mennybevétele. (Vö. PÉCSVÁRADI GÁBOR: Jeruzsálemi utazás. Bp. 1983, 103–4.)

53 Sába Királynénak — A délarab Szaba (Sába) törzs dúsgazdag királynője az ószövetségi elbeszélés szerint (1 Kir 10, 1–13) meglátogatta Salamon királyt. A középkori exegeták Szűz Mária előképének tekintették.

61–2 Hester... Asverus ... — lásd 380. sz. 15. sor jz.

73 Salamon Anyja eleibe — vö. 29. sor jz.

98–104 Jesus Sirák könyve-is — Utalás a Szűz Máriáról szóló zsolozsma-szövegekben gyakran olvasható idézetre: Mint a ' czédrus a ' Libanuson fel-magasztaltattam, és mint a ' cipros a ' Sion hegyén (Sir 24, 17). Lásd még: 368/I. sz. 22. sor és 407. sz. 32. sor.

105–6 Szent János-is — Utalás a versfőkben olvasható jelmondatra.

109 jegy vagon — Utalás a Jelenések könyvének mondatára (Jel 12, 1); Es nagy jegy jelenék az égen: Egy asszony' állat a ' Napba öltözve, és a ' hold a ' lábai alatt, és a ' fején tizen-két chillagu korona. — A Napbaöltözött Asszony népi hagyományáról ld. BÁLINT 1943, 19–27.

428.

Nyomatott kiadása:

Tarnóczy István: *Titkos értelmű Rosa*. Nagyszombat 1676, 357–61. — Cím: *DICSERET HAVI BOLDOG ASSZONYRUL*.

Verses imádság Havi Boldogasszony napjára (Beata Maria Virgo ad Nives, aug. 5.). A római S. Maria Maggiore bazilika III. Sixtus (megh. 440) pápa által történt felszentelésének emléknapja. Az ünnep elnevezésének eredetét középkori legenda mondja el: egy dúsgazdag gyermektelen házaspár és ugyanakkor Liberius pápa is álmában Szűz Máriától kapott felhívást, hogy ott építsenek templomot, ahová másnap reggelre hó esik. Lásd LThK 6, 936; az ünnep hazai hagyományáról: BÁLINT 1977, II, 153–6. — A vers eredetije egy közelebből nem ismert hórás ének lehetett; erre mutat, hogy a huszonegy strófa hétszer három versszakos részre bontható, ami megfelel a hórás számának. Tarnóczy hórás eredetű énekeiről: 409. sz. jz.

Versforma: 15–15 (a–a); a sorok 4/4/7 osztásúak, ahol a négyes ütemek egymással is rímelnek.

Dallama ismeretlen.

10 Orvos irét havának — Talán utalás a bazilika kegyképére, amelyet a legenda szerint az orvos Szent Lukács evangélista festett, és amelyet Rómában (a másolatait szerte Európában) pestisjárványok idején körmenetben vitték körül. Vö. BÁLINT i.h.

37 Dispas kigyó — lásd 422. sz. 80. sor jz.

428A.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 62a–b.

Csonka Mária-ének. Az eleje hiányzik. Az ének után a lap alján órszó: *De*; az utána következő szöveg sincs meg. Az ének utolsó kilenc versszaka maradt meg egy különálló levélen, amelyet az eredeti helyéről kitéphettek; az is lehet azonban, hogy az előtte és utána következő levél kallódott el. A következő lapon MAS felirattal az *Élő Istennek ártatlan fia nyomorultak atyja* kezdetű Szent Katalin-ének következik; vö. 522. sz. jz.

Versforma: 10–10–10–10 (a–a–a–a).

Dallama ismeretlen.

A DICSŐÜLT SZENTEKRŐL

Az Egyház hivatalos liturgikus könyveiben a szentek tiszteletét szolgáló szövegeket két rész tartalmazza. Az első, a *Proprium de Sanctis* az egyházi év rendjét követve adventtől, tehát Szent András apostol ünnepétől (nov. 30.) kezdődik és a „sajátos” szövegeket (*proprium*) tartalmazza. A másik, a *Commune Sanctorum* a szentek ünnepeire általában használható „közös” szövegek gyűjteménye a szentek hierarchiájának hagyományos rendje szerint (angyalok, Szűz Mária, Keresztelő Szent János, apostolok, vértanúk, hitvallók, szűzek és asszonyok; vö. 84. sz. 10. sor jz.). Ezt a beosztást tükrözik a nyomtatott és kéziratos énekeskönyvek is, legtöbbször azonban januártól decemberig a polgári évet követve.

A XVII. század első feléből származó szentekről szóló énekek a következők:

Apostolok: RMKT XVII/7, 83., 95., 96., 210. sz.

Vértanúk: RMKT XVII/7, 162. sz.

Hitvallók: RMKT XVII/7, 97. sz.

Szűzek: RMKT XVII/7, 80. sz.

Órzóangyal: RMKT XVII/7, 18., 169. sz.

Mária Magdolna: RMKT XVII/7, 8., 77., 103. sz.

Joakim és Anna: RMKT XVII/7, 22. sz.

Loy. Ignác: RMKT XVII/7, 213. sz.

István kir.: RMKT XVII/7, 92., 211. sz.

Mihály: RMKT XVII/7, 212. sz.

Márton: RMKT XVII/7, 100. sz.

Erzsébet: RMKT XVII/7, 78. sz.

Katalin: RMKT XVII/7, 101., 102. sz.

Borbála: RMKT XVII/7, 79. sz.

A jelen kötetben a szentekről szóló énekek: 429–541. sz.

429.

Kéziratai és nyomtatott kiadása:

Pécsi-ék. 1674. 111a–114a. — Címe: *DE APOSTOLIS*. — Nótajelzés: *Nota folio 18*. —

Szövege átdolgozva megtalálható e kézirat 1710 után másolt részében is (134b–135b).

Mihál Farkas-kódex. 1677–87. 59b–62a.

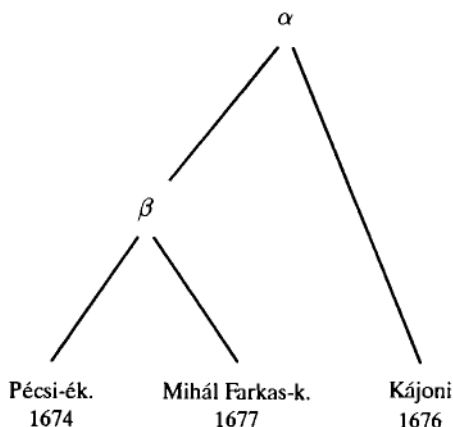
Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 432–3. — Nótajelzés: *Nota: Hálaadásunkban, etc.* (ez olvasható a főszöveg elején). — Szövege megtalálható még Kájoni második kiadásában is (1719, 365).

Tanító ének az apostolokról. Szerzője és forrása ismeretlen. Tartalma alapján négy részre bontható: I. A paradicsomi életfa tövéből fakadó folyó szimbóluma: a paradicsom Szűz Mária, az életfa Jézus, a belőlük fakadó négy folyó a négy evangélista (1–6. vsz.). II. Az apostolok és evangélisták általános jellemzése: tanításuk és szenvedésük gyűjtötte a keresztényeket az egyházba (7–10. vsz.). III. Stróféként egy-egy apostol vértanúságát mutatja be (11–17. vsz.). IV. Szűz Mária siratja a vértanú apostolok halálát (18–21. vsz.).

A három szövegváltozat közül a *Pécsi-énekeskönyv* és a *Mihál Farkas-kódex* szövege egymáshoz közelebb áll, és közös erdélyi kéziratos hagyományra enged következtetni. Kájoni ezt a szöveghegyo-

mányt egy feltehetően még korábbi forrásból merítette, a verset átstilizálta, öt szakaszt elhagyott, más részeket pedig átalakított. Megfigyelhető, hogy egyes részeket miként tett világosabbá, érthetőbbé; így a 18–21. stórfából a Mária-síralmat kiiktatta az egyébként is legendás, homiletikus elemekből felépített és középkori hagyományra visszavezethető énekből, amelynek régiségét sejteti, hogy kezdősora az 1630–31-ben másolt *Petri András-énekeskönyv*ben nótajelzésként kétszer is előfordul (12a, 56a; vö. RMKT XVII/7, 103. és 143. sz.).

A három szövegváltozat feltételezett összefüggése a következő sztemmával ábrázolható:

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama: A *Pécsi-ék.* dallamutalása nem azonosítható. — Kájoni a nótajelzésben Sztárai Mihály *Hálaadásunkban* kezdetű XVI. századi énekét idézi (RMDT I, 15/II. sz.).

5 négy viznek neve — az Ószövetség elbeszélése (Ter 2, 10–14) szerint az Éden-kertet öntöző négy folyó neve: Phison, Geon, Tigris és Eufrátesz. A keresztény exegeták kezdettől fogva a négy folyót a négy evangélista jelképének tekintették; az ő küldetésükkel Krisztus tanítása a világban szétáradt. A magyar énekekben a négy folyó nevéből megmaradt a két utolsó, a kevésbé ismert Phison (Pison) és Geon (Gichon) nevét pedig Nilusra és Efratarra cserélte a szerző. Kájoni a 2. versszakot elhagyta. — Vö. 414/I. sz. 18. sor jz.

16 A két kézirat forrás (*Pécsi-ék.*, *Mihál Farkas-k.*) az evangélistákat az újszövetségi könyvek kánoni rendjében nevezi meg; Kájoni ezt a sorrendet a rím kedvéért megváltoztatta.

43 Lábbal feszítsék fel — Az *Acta Petri* című őskeresztény apokrif irat elbeszélése szerint Szent Péter apostol Rómában saját kérésére Agrippa prefektus fejfelé feszítettte keresztre (LexChrIkon 8, 159).

46 háromszor — A II. század végéről való *Acta Pauli* legendás elbeszélése szerint Szent Pál apostol lefejezése az Ostiaba vezető úton, Rómától három mérföldnyire történt; levágott feje háromszor felugrott a földről, törzséből hármas tej- és vér-sugár fakadt, amelynek hatására három katona, Acestus, Megistus és Longinus a keresztény hitre tért (LexChrIkon 8, 129–130).

49 Szent Andras, szent Fülöp — Régi hagyomány szerint Andrást a görögországi Patrasban, Fülöpöt pedig a *Legenda Aurea* elbeszélése szerint Szkithiában keresztre feszítették.

53 Szent Bertalis pedig Ninive városban — A *Legenda Aurea* elbeszélése szerint Örményországban Astyages király megnyúzatta.

58 ifigyeniaert — Utalás Szent Máté apostol és evangélista legendájára, amely az Érdy-kódecsben is olvasható: „Méne szerezcsön országban”, ahol a királyt és népét a keresztény hitre térítette. A király leánya, „Epigéna” kolostorba vonult és kérojét is elutasította, aki viszont bosszúból Mátét megölte (Nyelvemléktár V, 322). — Szent Máté evangélista arabiai és etiópiai működése, valamint vértanúsága is vitatott (LexChrIkon 7, 588).

62 lo farkon — Utalás Szent Márk evangélista vértanúságára, aki az apostoli levelek tanúsága szerint Szent Péter és Pál apostolokat Rómába kísérte (Kol 4,10; Fil 24; 1 Péter 5,13). A legendás hagyomány szerint Szent Péter küldte Egyiptomba, ahol Alexandria püspöke lett és vértanúhalált szen-

vedett: a húsvéti mise közben a pogányok elragadták, nyakára hurkolt kötéllel a városon végighurcolták és kivégezték (LexChrIkon 7, 549–62; vö. 456. sz. jz.).

66 Magas szentegyhaznak felső teteiről — Az ifjabb Szent Jakab, a tizenkét apostol egyike, a *Legenda Aurea* elbeszélése szerint a jeruzsálemi templom tetejéről prédikált a feltámadt Krisztusról, innen taszították le és kallózófával verték agyon (LexChrIkon 7, 47).

430.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 499–500. — Cím: *A' SZENT APOSTOLOKROL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 6.* [= O stellula, Maria fulgida].

A XVIII. századi kéziratok közül szövege megvan még a következőkben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 360), *Vöcsei János-ék.* (1752, 176).

Ének az apostolokról, az *Exultet caelum laudibus* kezdetű X. századi vesperas-himnusz fordítása. A latin eredeti a hazai középkori liturgikus gyakorlatban általánosan elterjedt. Korábbi fordításának két változatát és jegyzetben a latin szöveget lásd: RMKT XVII/7, 210. sz. Biztosan nem dönthető el, hogy a névtelen fordító (aki a latin harmadik strófáját el is hagyta), az eredeti középkori szöveget vagy pedig a VIII. Orbán-féle reform nyomán a *Breviarium Romanum*ban a legújabb időkig használatos, jelentésében azonos, stílusában némileg változtatott szöveget használta.

Versforma: 10–10–8–10 (a–a–a–a, az utolsó szakaszban: a–a–b–b).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 101. sz.

431.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 16b–17b. — Cím: *IN FESTO CUIVSCUNQUE APOSTOLI.* — Nótajelzés: *Ad notam Ved el ur Isten.*

Ének az apostolok ünnepére.

Az első és harmadik sora azonos a *Mennynek és földnek nemes teremője / És mindeneknek kegyelmes Istene* kezdetű XVI. századi bűnbánati énekkel, amely először az 1560-i Huszár Gál-féle énekeskönyvben (B,b) *A predicacio utan valo kõnõrgesec* között található; innen került át a későbbi protestáns nyomtatott énekeskönyvekbe. Megvan Kájoni János *Cantionale catholicum*ában (1676, 547; 1719, 471), valamint több kézirat és nyomtatott katolikus gyűjteményben (*Mihál Farkas-k.* 53b; *Herschl Antal-ék.* 27; *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekeskönyv.* Vác 1797, 284). Kájoni nótajelzése is azonos a *Pécsi-énekeskönyv*ével. A névtelen szerző az apostol-énekhez indításként tehát a protestáns ének első két sorát használta. Közelebbi forrása ismeretlen.

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján a saphicum carmen egy változata: Vö: RMDT I, 87/I–II. sz., 138. sz. és 141. sz.

432.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 501. — Cím: *A' SZ. MARTIROKROL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 24.* [= Vdvöz légy Mennyei Bánya].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 362), *Vöcsey János-ék.* (1752, 178), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 654 és 684), *Szakcsi-kántorkönyv* (1788–89, II, 102).

Válaszos ének vértanúk ünnepére, a *Rex gloriose martyrum* kezdetű IX. századi laudes-himnusz (CHEVALIER 17453; AH 51, 128) szabad átköltése. A hazai középkori liturgikus gyakorlatban általánosan elterjedt és a *Breviarium Romanum*ban a vértanúk (De pluribus martyribus) zsolozsmájának közös himnuszai között a legújabb időkig énekeltek. Szövegét e szerint közöljük:

1. Rex gloriose martyrurum,
Corona confitentium,
Qui respuentes terrea
Perducis ad caelestia.
2. Aurem benignam protinus
Intende nostris vocibus,
Trophea sacra pangimus,
Ignosce, quod delinquimus.
3. Tu vincis inter martyros,
Pardisque confessoribus,
Tu vince nostra crimina
Largitor indulgentiae.
4. Praesta, pater piissime
Patrique compar unice,
Cum spiritu paraclito
Regnans per omne saeculum.

A névtelen fordító a dallamhoz alkalmazva az eredeti latin versformát megváltoztatta. De átalakította a dallamintát is, és a 8–8–12-es formájú strófák harmadik sorát ketté osztotta, az első nyolc szótagos részt rímmel kapcsolta az előző két sorhoz. Az éneklésnél feltehetően a negyedik sort a nép a kántor után megismételte vagy önállóan énekelte. Vö. 297. sz.

Versforma: 8–8–8–4 (a–a–a–b).

Dallama: RMDT II, 24/a. sz.

3 Gallya — amely a mennyei boldogságra visz, hordoz.

433.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 501. — Cím: *MAS, SZ. MARTYROKROL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 216* [= Dicam ne quid sit orbis].

Variáns-szövege megtalálható: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 174).

Ének a vértanúk ünnepére. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 7–8–7–8 (a–b–a–b, a–a–b–b, a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 48. sz.

434.

Nyomtatott kiadásai:

Cantus catholici. Kassa 1674, 501–2. — Cím: *MAS, A' SZ. MARTYROKROL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 79.* [= Idvöz légy kis Jesus lelkünk ébresztője].

[Szőlősy Benedek:] **Cantus catholici.** Nagyszombat 1675, 233. — Kiad. MIR 39, 47. — Cím: *A' SZENT MARTYROKRUL.* — Dallamát is közli. — Szövege megtalálható a *Cantus catholici* XVIII. századi kiadásában.

Ének a vértanúkról. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 12–12–12–5 (a–a–a–a).

Dallama a saphicum carmen egy változata: RMDT I, 138. sz.; RMDT II, 113. sz.

1 á mint maga mondja — Utalás Jézus mondására: És a' ki fel nem vészi keresztjét 's nem követ engem, nem méltó hozzám (Mt 10, 38).

Nyomatott kiadásai:

[Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici*. Nagyszombat 1675, 233–4. Kiad. MIR 39, 47–8. —
1: A' *SZENT CONFESSOROKRUL*. — Nótajelzés: *Nota: Iste Confessor, etc.*

Cantus catholici. Kassa 1674, 502–3. — Cím: *A SZ. CONFESSOROKROL*. — Nótajelzés:
ája, fol. 79. [= Idvöz légy kis Jesus lelkünk ébresztője].

Szövege megtalálható még: *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv*. Vác 1797,

Ének a hitvallók ünnepére, az *Iste confessor Domini sacratus* kezdetű, a magyarországi középi breviáriumból is általánosan ismert, IX. századi vesperás-himnusz fordítása (CHEVALIER 9136; 12, 77). Korábbi fordítása *Ez az Istennek kedves szent szolgálja* kezdettel a század első felében az er-yi kéziratok hagyományból kerülhetett Kájoni János *Cantionale catholicum*-ába (1676, 458); szövege a latin eredeti: RMKT XVII/7, 97. sz.

Az itt közölt két szövegváltozat közül az első strófa-képlete a latin minta 11-es sorait követi, 5-ösökben ingadozik. A második változat viszont formailag csiszoltabb, és a névtelen szerkesztő l a dallammintához alakított képlete gondosan átalakított változatnak látszik. A két változat közlési rendjét is ez indokolja.

Versforma: I. 11–11–11–6, II. 12–12–12–5 (a–a–a–a).

Dallama a *saphicum carmen* egy-egy változata; vö. RMDT I, 138. sz.; RMDT II, 110., 111. és 3. sz.

16.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 492–3. — Cím: *HYMNUS IESU CORONA*. Nótajelzés: *Nota: Menyországnak dicső Városa, etc.* — Szövege megvan az énekeskönyv második adásában is (1719, 424).

Ének a szent szüzek ünnepére, a *Jesu corona virginum* kezdetű, Szent Ambrusnak tulajdonított a magyarországi középkori breviáriumból általánosan ismert himnusz fordítása (CHEVALIER 9511; 1 2,78 és 50,20). A latin eredeti szövegét Kájoni énekeskönyvéből közöljük:

Hymnus de virginibus.

1. Jesu, corona virginum
Quem mater illa concipit:
Quae sola virgo parturit,
Haec vota clemens accipe.
2. Qui pascis inter lilia,
Septus choreis virginum:
Sponsas decorans gloria,
Sponsisque reddens praemia.
3. Quocunque pergis, virgines,
Sequuntur, atque laudibus:
Post te canentes cursitant,
Hymnosque dulces personant.
4. Te deprecamur largius,
Nostris adauge sensibus:
Nescire prorsus omnia,
Corruptionis vulnera.

5. Laus, honor, virtus, gloria,
Deo Patri et Filio:
Sancto simul Paracleto,
In saeculorum saecula. Amen.

A himnusz másik fordítása azonos kezdősorral az 1674-i *Cantus catholiciból* ismeretes (lásd: 437. sz.).

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).
Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 88. sz.

437.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 503. — Cím: *A' SZ. SZŰZEKRŐL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 43. 201. 427. 327.* [= Dicsőség menyben Istennek. Adgyunk hálát Istenünknek. Ur Jesus Christus meg-hadta. Ez szín alatt az kívánt jó].

A XVIII. századi kéziratok közül szövege megvan még a következőkben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 368), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 468).

Ének a szent szüzekről, a *Jesu corona virginum* kezdetű középkori himnusz szabad fordítása. Másik fordítása azonos kezdősorral Kájoni *Cantionale catholicum*ából ismeretes; lásd 436. sz. (ugyanitt jegyzetben a latin minta szövege is).

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).
Dallama az alternatív nótajelzések szerint: RMDT II, 72., 83/l., 84/l., 90/l. sz.

438.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 505–6. — Cím és nótajelzés: *Tu qui es notitia. Nota eadem.* [= *Mittitur ad Virginem, etc.*] Előtte a latinja a következő címmel: *ALIUS, DE SANCTO ANGELO CUSTODE. NOTA MITTITUR AD VIRGINEM, etc.* Szövege megtalálható még Kájoni második kiadásában (1719, 360) és Baranyi Pál *Lelki paradicsomában* (Gyulafehérvár 1700, X_{1a}).

Ének az őrzőangyalról, a *Tu qui es notitia doctus matutina* kezdetű XV. századi verses kisofficium (pium dictamen) fordítása (AH 30, 92; CHEVALIER 20690 forrásként Kájont és DANKÓ Vetus Hymnariumát idézi). Kájoni a kisofficium tagolását elhagyta, a vers eredeti szótagszámát megtartva azt énekké alakította. A latin eredeti szövegét a *Cationale catholicum* nyomán közöljük:

1. Tu, qui es notitia doctus matutina,
Quam in verbo conspicis, aurem nunc inclina:
Mentemque illumina Sacra medicina,
Imple tibi creditum Caelesti doctrina.
2. Prima norma traditur Amor filialis,
Hunc imprime fortiter, inest tibi talis:
Servilem mox abjice, retrahe a malis,
Sic commissum refice, et fove sub alis.
3. Tertia petitio, quam tibi praesento
Ut in fide instruas me pro fundamento,
Intra, extra munias virtutum cremento,
A vitiiis protegas me omni momento.

4. Arce quæso Daemonem, nunc meridianum,
Et constanter prohibe diram eius manum:
Subverte insidias hostemque profanum,
Et cadenti porrigere cito tuam manum.
5. Nonus ordo muneris ad hoc deputatur,
Mentem meam excite, torporque tollatur:
Et si caro refugit, ad bonum trahatur,
Sic ad vitam dirige, qui flens praestolatur.
6. Tu nosti veraciter luce vespertina,
Quae desunt utilia, da mihi festina
Ministrando prospera, adversa declina,
Hoc tibi officium dat virtus Divina.
7. Ultimo cum fuerit haec vita completa,
Confer patrocinium in mortis dieta,
Prostra hostem perfidum mi dulcis Athleta,
Testis sis propitius in finali meta.
8. Eia ergo inclite claro cerne vultu,
Haec, quae tibi offero nunc devoto cultu:
Fac vivam pacifice, hic sine tumultu,
Et ubi laetitia est absque singultu. Amen.

Az őrzőangyalok Jézus szavaira (Mt 18, 10) és az apostolok hagyományára (Csel 12, 15) alapított egyházi tanítás szerint az emberek személyes üdvösségét segítő természetfölötti lények (SCHÜTZ 1937, I, 502). Tiszteletük a XVI. században terjedt el, de ünnepét csak X. Kelemen pápa (1670–1676) rendelte el okt. 2-ra. Lásd MIHÁLYFI 1933, 164; BÁLINT II, 351–7. — Az *Officium Rakoczinum*-nak már az első kiadásában (Tyrnaviae 1693, 225–37) *Cultus S. Angeli Custodis* címmel több latin imádságot, verses officiumot és litániát találunk.

Versforma: 13–13–13–13 (a–a–a–a).
Dallama: RMDT II, 145. sz.

439.

Nyomatott kiadásai:

Lelki utiköltés. Lőcse 1693, 101–111. — Ugyanez változatlan szöveggel: *Manuale Marianum*. Nagyszombat 1700, 89–102.

Cantus catholici. Kassa 1674, 496–7. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 393. 315* [= *Lauda Sion Salvatorem, Stabat juxta crucem Christi*].

[Szőlősy Benedek:] **Cantus catholici.** Nagyszombat 1675, 238–9. Nótajelzés: *Nota: Lauda Sion etc. vel Stabat Mater etc.* Megvan a *Cantus catholici* XVIII. századi kiadásaiban is. Továbbá: *Zirci-ék.* 1751–66, 51b.

Kisofficium (hórárs vers) az őrzőangyalról (vö. 438. sz. jz.), az *Officium parvum S. Angeli Custodis* című latin kisofficium *Novo lucis exordio* kezdetű, hórákra osztott himnuszának fordítása. (CHEVALIER 12355, 38916, 35081, 36758, 38273, 37401, 38172, 37822.) A vers műfajáról: 409. sz. jz. A magyar fordítás teljes formában a *Lelki utiköltés*ben maradt meg. Lehetséges, hogy a kisofficium szövege kéziratból vagy egy elveszett imádságoskönyvből már két évtizeddel e könyvecske megjelenése előtt ismeretes volt. A kassai *Cantus catholici* szerkesztője szokásához híven ezt alakította át oly módon, hogy a himnusz-sorozatból egyetlen rövidebb éneket szerkesztett, ami azután a későbbi gyűjteményekben elterjedt.

A kisofficium prózai szövegei a magyar fordításban a következők:

Officium.

Az őrző szent Angyalról.

Imádsaghoz készülő Könyörgés.

Ur Isten ki az emberi Nemzetnek őrzésére, kiváltképpen való gond-viseléséből, mennyei Angyalokat rendeltél: engedd hogy az én őrző Angyalomat, ezekkel a' könyörgésekkel, úgy téstellyem, hogy az ő gondviselése-által, mindenütt méltóztassam meg oltálmaztatni Ami Urunk Jesus Christus által. Amen.

A' Matutinumra.

Engem őrző Istennek szent Angyala könyörögj érettem.

V. Uram nyisd-meg az én ajákimat.

R. Es az én szám a' te dicsiretedet hirdeti.

V. Istenem figyelmezz segítségemre.

R. Uram siess segítségemre.

Dicsőség Atyának, és Fiúnak, és Sz. Léleknek.

Miképpen kezdetben vala, most, és mindenkoron, és örökkön örökké Amen.

Hymnus.

Kezdetin a' nap-keletnek...

Antifóna. Exod. 23. v. 20. Imé én el küldöm az én Angyalomat, ki előted mennyen és meg őrizzen az úton, és bé-végyen a' helyre, melyet készítettem, hogy meg-böcsüllyed ötöt, és halgasd az ő szavát.

V. Az Angyalok színe előtt éneklek néked Istenem.

R. Imádkozom a' te Sz. Templomodban, és hálát adok a' te nevednek. Psal. 137. v. 2.

Könyörögjünk. Úr Isten, ki a' te meg mondhatalan gond viseléséből Sz. Angyalaidat a' mi őrzésünkre, méltóztatol küldeni: Engedd a' te hivedidnek, hogy gondviselések-által, meg-őriztessünk, és az örök boldogságban, vélek együtt vigadgyunk. A' te Sz. Fiad ami Urunk Jesus Christus által, ki te veled, és a' Sz. Lélekkel egyetemben, el, és uralkodik örökkön örökké Amen.

V. Uram halgasd-meg az én könyörgésemet.

R. Es az én kiáltásom jusson elődbe.

V. Áldást mondgyunk az Urnak.

R. Hálákat az Istenne.

A' Hívek Lelkei Isten Irgalmasságából békességben nyugodgyanak Amen.

A' Primara.

Engem őrző Istennek Sz. Angyala könyörögj érettem.

V. Istenem figyelmezz segítségemre:

R. Uram siess segítségemre.

Dicsőség Atyának, és Fiúnak, es Sz. Léleknek etc.

Hymnus.

AZ én köny-hullatásimat...

Antifóna. Apoc 8. v. 3. Adatának néki sok jó illatok hogy áldozná azokat, az arany Oltár előtt: és fel-méne az illatok füstí, az Angyál keze által az Ur színe elcibe.

V. Az angyalok színe előtt éneklek néked én Istenem:

R. Imádkozom a' te Sz. Templomodban, és hálát adok a' te nevednek.

Könyörögjünk. Úr Isten, ki a' te meg-mond: fol. 102.

[A következő óránál a bevezetés és befejezés ismétlődik.]

A' Tertiara.

Hymnus.

Vigasztaly nyavalyaimban...

Antifóna. Zach. 4. v. 1. Meg-tére az Angyal, a' ki én bennem szól vala, és fel-költe engem, mint egy fírfiat, ki álmából fel-költetik.

A' Sextara.

Hymnus.

Olvaszd-meg elmémnek jegét...

Antifóna Psal. 90. v. 11. Az ő Angyalinak parancsolt felőled, hogy meg-örizzenek téged minden utáidban : Kezekben hordozzanak, hogy ne talám közbe ne üssed a' Lábadat.

A' Nonara.

Hymnus.

Te győzhetetlen erőddel...

Antifóna. Dan: 6. v. 22. Aldott az én Istenem, ki el-küldötte az ő Angyalát, és bé-zárta az oroszlanok száját, és nem ártottak nékem.

A' Vecernyere.

Hymnus.

Ostorozd én restségemet...

Antifóna. 2. Mach: 15. v. 23. Most-is Uram mennyeknek Ura, küld el a' te Angyalodat előttünk, a' te nagy haragodnak félelmével, és rettegetésével.

A' Completara.

Engem örző Istennek Sz. Angyala könyörögj éretem.

V. Térics meg minket szabadító Istenünk.

R. Es fordics el-rollunk a' te haragodat.

V. Istenem figyelmez segítségemre.

R. Uram siess segítségemre.

Dicsőség Atyának, és Fiúnak, etc.

Hymnus.

Eletem utolsó harcán...

Antifóna, Judit. 13. v. 20. El az Ur, hogy meg-örzött engem az ő Angyala, mind innét el-mentemben, mind ott laktomban, és mind onnét meg tértemben.

V. Az Angyalok színe előtt éneklek néked Istenem:

R. Imadkozom a' te Sz. Templomodban, és hálát adok a' te nevednek.

Könyörögjünk... [mint a Matutinumban].

Ajánlás. Ez Angyali Horakot...

A hórás ének latin eredetije a hozzátartozó terjedelmes prózai részekkel együtt megtalálható több XVII-XVIII. századi hazai latin imádságoskönyvben. A következőkben a hórakra osztott himnusz szövegét az eredeti hat soros versszakokban közöljük:

- (Ad Matutinum) 1. Novo lucis exordio,
O custos mi dulcissime:
Caecum mentis caliginem
Tuo splendore discute:
Et me divina monita
Benignus semper edoce.
- (Ad Primam) 2. Meas preces, et lacrymas,
Fidus e coelo nuntius,
Quamvis indignas excipe;
Et summo Patri traditio;
Culpisque meis debitas
Supplex poenas avertito.
- (Ad Tertiam) 3. Afflictum clementissime
Favore tuo recrea:
Ad virtutis officia
Semisopitum excita:
Cum sancto mens in opere
Nutarit, promptus adjuve.
- (Ad Sextam) 4. Dissolve mentis glaciem,
Frange cordis durtiem,
Peccati oppressum onere
Praesenti manu subleva:
A coeli errantem semita,
Ad coeli viam revoca.
- (Ad Nonam) 5. Invicta tua dextera
Confunde vires demonis,
Carnis retunde fomitem,
Mundi frange superbiam;
Ut tuo sub praesidio
Victor ab hoste redeam.
- (Ad Vesperas) 6. Flagello, pigrum excita,
Et reluctantem increpa,
Vitae labentis terminum
In mentem saepe revoca:
In vitae brevi spatio,
Solertiolem facito.
- (Ad Completorium) 7. In pugna mortis ultima,
Adsis mihi fortissime:
Peracta demum fragili
Vita, Ductor amabilis,
Me protinus aethereis
Infer benigne sedibus.

(Commendatio) 8. Has horas Angelicas
Cum devotione,
Tibi Christe, offerimus
pia ratione.
Ut Custodis Angeli
Intercessione,
Sis nobis solatium
Mortis in agone, Amen.

(*Varia pietatis ac sacrarum precum exercitia.* Tyrnaviae 1674, 143–156;
(*Officium Rakocianum.* Tyrnaviae 1693, 225–29.)

Versforma: 8–8–7; a harmadik sor stórfapáronként rímel ilyen módon: a–a–b, c–c–b. A fordító tehát a latin minta stórfáit két félre osztotta, és a versformában a dallammintául szolgáló sequentia (Lauda Sion, Stabat iuxta) stórfapárjait követte.

Dallama: RMDT II, 13. és 18. sz.

440.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 495–6. — Cím: *A' Szent ANGYALOKROL.* — Nótajelzés: *Melodia, fol. 24.* [= Vdvoz légy Mennyei Bánya].

Szövege megvan még: *Vöcsey János-ék.* (1752, 176).

Válaszos ének az angyalokról, a *Litaniae ad Sanctos Angelos* néhány invokációjának verses fordítása. A litánia latin szövege megvan az *Officium Rákocianum*ban (Tyrnaviae 1693, 241–3). A litánia-jelleg kiemelésére a dallamminta is alkalmas: a harmadik, refrénként ismétlődő sort a kántor előéneklését követve a hívek megismételték vagy önállóan énekeltek.

Versforma: 8–8–12 (a–a–b); a 6/6 osztású belső rímes harmadik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 24/a. sz.

4–5 Lóthott... Iákób gradicsit — a litániában: Qui Loth de medio peccatorum eduxistis, orate pro nobis. Qui per scalam Iacob adscendistis, et descendistis, orate...

6–7 Kik a' Christust... Lázártis — a litániában: Qui Christo nato gaudium hominibus annuncias is, orate... Qui Lazarum in sinum Abrahae deportastis, orate...

8–9 Kik Iòkat — a litániában: Qui electos in fine saeculi congregaturi estis, orate... Qui morientibus assistitis, orate...

10–11 Kik lelkeket... kik csudákat — a litániában: Qui animas Iustorum... ad caelum deducitis, orate... Qui prodigia, et miracula virtute Dei perpetratis: orate...

441.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 501–2. — Címe és nótajelzése: *Christe Sanctorum. Nota eadem.* Előtte a latin eredeti a nótajelzéssel: *Nota: O pater sancte.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 356).

Megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Zirci-ék.* (1751–66, 51a), [Baranyi Pál:] *Lelki paradicsom* (1700, Y1a).

Ének az angyalokról, a *Christe sanctorum decus angelorum* kezdetű, Rabanus Maurusnak (780–856) tulajdonított breviáriumi himnusz fordítása (CHEVALIER 3000; AH 2, 64 és 50, 197; MONE I, 444). A középkori magyarországi liturgikus gyakorlatban általánosan elterjedt (vö. RADÓ 1945, 116). A *Breviarium Romanum*ban Szent Mihály főangyal ünnepén laudes-himnusz (vö. SZÖVÉRFY II, 450). A latin szöveg Kájoni közlésében (1676, 501) a következő:

Ad laudes. Nota: O pater sancte.

1. Christe Sanctorum decus Angelorum,
Rector humani generis et auctor:
Nobis aeternum tribue benignus,
Scandere caelum.
2. Angelum pacis, Michael ad istam,
Caelitus mitti rogitamus aulam:
Nobis ut crebro veniente crescant,
Prospera cuncta.
3. Angelus fortis Gabriel, ut hostem,
Pellat antiquum, volitet ab alto:
Saepius templum veniens ad istud,
Visere nostrum.
4. Angelum nobis medicum salutis,
Mitte de caelis Raphael, ut omnes
Sanet aegrotos, pariterque nostros
Dirigat actus.
5. Hinc Dei nostri Genitrix Maria,
Totus et nobis chorus angelorum:
Semper assistat, simul et beata,
Concio tota.
6. Praestet hoc nobis Deitas beata,
Patris, ac Nati, pariterque Sancti,
Spiritus: cuius reboat in omni,
Gloria mundo. Amen.

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 111. sz.

442.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674. 215–6. — Cím: *AZ ÖRZŐ SZENT ANGYALHOZ.* — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 171.* [= Ave Regina Coelorum Heroína angelorum]; [Az ének szövege után:] [Ezen Enek a' Reggeli Könyörgések Nótájra-is ki-mégyen alkalmasint: fol. 202. [= A nap feljövén immáron].

Ének (verses imádság) az őrzőangyalról. Vö. 438. sz. jz. Az énekeskönyv szerkesztője ezt az éneket a Rimay János 51. (Miserere) zsoltárparafrázisának átalakított strófáiból szerkesztett *Hetedszakra való estveli hét könyörgő enek*ek után közölte. (Vö. Rimay János összes művei. Kiad. ECKHARDT SÁNDOR. Bp. 1955, 41. sz.) Felirata szerint az esti népi ájtatosságok (litánia, vecsernye, esti harangszóra mondott Úrangyala) befejezésére szánta. Vö. 620. sz. jz.

Szerzője, forrása ismeretlen. Egyes fordulatai felfedezhetők az *Officium parvum S. Angeli custodis* óráinak himnuszaiában (vö. *Officium Rákoczianum*. Tyrnaviae 1693, 225–9).

Versforma: 8–8–8–8–8–9 (a–b–a–b–c–c–c, vagy: a–a–b–b–c–c–c).

Dallama: RMDT II, 215. sz.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 80b–84a. — Cím: *DE CONVERSIONE SANCTI PAVLI APOSTOLI XXV Ianuary*. — Nótajelzés: *Nota Szuhkoga ziika naszuitu*. [Későbbi kézzel a lap szélén:] *Christus ki vagy nap [és világ]*.

Tanító ének Szent Pál apostol megtéréséről. Ünnepe: jan. 25. A „Pálfordulás” ünnepének hazai hagyományáról: BÁLINT 1977, I, 179–181.

A névtelen szerző öt-öt bevezető és záró strófa között a bibliai históriák hangvételével az *Apostolok Cselekedeteiben* (9, 1–22) elbeszélt történetet foglalja versbe. A tizennyolc versszak terjedelmű elbeszélés forrásául szolgáló újszövetségi szakasz a megfelelő sorok számának feltüntetésével és a szövegrészek kiemelésével a következő:

- 20–39: ¹ *Saulus pedig még-is dül-fűlván fenyegetésekkel, és öldökléssel az Úr tanítványi-ellen, a' Papi-fejedelmekhez méne,*
² *és levelet kére tőle Damaskusba a' synagógákhoz; hogy ha valakiket találna e' járat-béli férfiakat, és aszszony' állatokat, meg-kötözve hozná Jerusalemba.*
- 40–51: ³ *Es midőn az úton menne, történék hogy Damaskushoz közlegetcne: és hirtelen vilá-gosság vévé őtet környűl égből.*
⁴ *És le esvén a' földre szózatot halla, melly monda néki: Saule, Saule, miért üldözsiz engem?*
- 51–54: ⁵ *Ki monda: Ki vagy Uram? És amaz: Én vagyok Jésus, a' kit te üldözsiz, nehéz néked az ösztön-ellen rügöldöznod.*
⁶ *És reszketvén, és álmétkodván monda: Uram, mit akarsz hogy chelekedgyem. És az Úr ő-néki: Kelly-fel, és menny-bé a' városba, és ott meg-mondgyák néked mit kellyen chelekednek.*
⁷ *Azok pedig a' férfiak, a' kik késérik vala őtet, állnak vala álmétkodván, halván ugyan a' szózatot, de senkit nem látván.*
- 55–64: ⁸ *Fel-kele pedig Saulus a' földről, és fel-nyitott szemekkel semmit nem lát vala. Kézen-fogva vonyván pedig őtet, bé-vivék Damaskusba.*
⁹ *És ott vala három napig nem látván, és nem évék, se nem ivék.*
- 65–69: ¹⁰ *Damaskusban pedig egy Ananias-nevű tanítvány vala: és monda néki látásban az Ur: Anania. Ő pedig monda: Ihol én, Uram.*
¹¹ *És az Ur ő-néki: Kelly-fel, és mény az út-ába, melly Egyenesnek hívattatik: és keress a' Judás házában egy Tarsusi Saulus-nevűt, mert ímé imádkozik.*
- 70–74: ¹² *(És látá egy Ananias-nevű férfiat, hogy bé-menne, és kezeit reá-tenné hogy ismét látna.)*
¹³ *Felele pedig Ananias: Uram. sokaktól hallottam e' férfiú felől, menyi gonoszokat chelekedett a' te szenteidnek Jerusalemben:*
¹⁴ *és itten hatalma vagyon a' Papi-fejedelmektől, hogy meg-kötözze mind, a' kik segítségül híják a' te nevedet.*
- 75–79: ¹⁵ *Monda pedig néki az Úr: Menny el, mert nékem választott edényem ez, hogy hordozza az én nevet a' Pogányoknak, fejedelmeknek, és az Israél fiainak-előtte.*
¹⁶ *Mert én meg-mutatom néki, menyit kellessék néki az én nevemért szenvedni.*
- 80–89: ¹⁷ *És el-méne Ananias, és bé-méne a' házba: és reá tévén kezeit, monda: Saule atyám-fia, az Úr Jésus küldött engem, a' ki meg-jelent néked az úton a' mellyen jösz vala, hogy láss, és bé-tellyesedgyél Szent-Lélekkal.*
- 90–96: ¹⁸ *És mingyárt le-esének az ő szemeiről mint valami hal-hejak, és meg-jöve szemevilága: és fel-kelvén meg-kereszteltetéék.*
¹⁹ *És mikor ott vólna, meg-erössödék. Lőn pedig a' tanítványokkal, kik Damaskusban valának, egy-néhány napig.*
- 97–109: ²⁰ *És leg-ottan a' synagógákban predikállya vala a' Jésust, hogy ez az Isten Fia.*
- 110–114: ²¹ *Álmétkodnak vala pedig minnyájan a' kik hallyák vala, és mondának: Nem ez-e, a' ki üldözi vala Jerusalemben azokat, a' kik segítségül híják vala ezt a' nevet: és ide azért jött, hogy kötözve vigye azokat a' Papi-fejedelmekhez.*
²² *Saulus pedig sokkal inkább meg-erössödik vala, és meg-szégyceníti vala a Z'idokat, kik Damaskusban laknak vala, bizonyítván hogy ez a' Kristus.*

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama a lapszéli utalás alapján a *Krisztus ki vagy nap és világ* (Christe qui lux es et dies) kezdetű vesperás-himnusz fordítása (RMDT I, 229/II. sz.). Az eredeti nótajelzésben szereplő cseh éneket nem sikerült azonosítani.

64 szíralomban — siralomban.

444.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 503–4. — Cím: *XXV. Januarii. SZ. PAL MEG-TERESERŐL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 476.* [= *Omni die dic Maria et 168.* [= Szent Anna, szentséges Szűz Mária].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 149), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 386), *Zirci-ék.* (1751–66, 25b), *Vöcsey János-ék.* (1752, 180), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 467), *Dőri-ék.* (1763–74, 290), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, II, 104), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 196 var. azonos kezdettel); *Kájoni János: Cantionale catholicum* (1719, 368).

Ének Szent Pál apostol megtérése napjára. Lásd 443. sz. jz. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 6–7–6–7 (a–b–a–b).

Dallama: RMDT II, 57. sz. és 45/a. sz.

445.

Nyomatott kiadásai:

Cantus catholici. Kassa 1674, 504–5. — Cím: *IX. FEBR. Szűz Sz. APOLLONIAROL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 36. 43. 201. 327.* [= *Idvözítők Anya Szent Szűz; Dicsőség menyben Istennek; Adgyunk hálát Istenünknek; Ez szín alatt az kívánt jó.*

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. 1. fele, 158), *Zirci-ék.* (1751–66, 38b), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, II, 105 var).

Lelki fegyver haz. Nagyszombat 1700, 170. — Cím: *Fog-fujóknak Szószóllójáról Szűz Szent Apolloniáról való Imádság.* — Szövege megvan a többi XVIII–XIX. századi kiadásban is.

A verses imádsághoz még a következő könyörgés tartozik:

V. A' te ékességgeddel, és szépséggeddel:

R. Indúly meg-szerencsésen jájr és országoly.

KÖNYÖRÖGJÜNK.

UR Isten, kinek tisztetiért Szűz Szent Apollonia Mártyr, fogai ki rontásinak keserves, és rettenetes fájdalmat békével szenvedte: adgyad kérünk, hogy a' kik ő rólla áitatossan emlékezünk, fogaink fájdalmától meg-menedgyünk, és ez nyavalyás élet után, az örökös Hazának örömeiben vitetessünk, a' mi Urunk JESUS Kristus által, Amen.

Ének és verses imádság Szent Apollóniáról. Egykorú ókeresztény feljegyzés szerint 249-ben Alexandriában, miután fogait és állkapcsát összetörték, vértanúságot szenvedett. Ezért a fogfájásban szenvedők pártfogójaként tisztelték. A középkorban élettörténetét sok legendás elemmel színezték. Ünnepe: febr. 9. (LexChrlikon 5,232–5; BÁLINT 1977, I, 216–9.)

A névtelen szerző mintája lehetett az az ötsoros Magnificat-antiphona, amely a középkor végi *Breviarium Strigoniense* (Venetius 1480, 34b) kiadásában olvasható:

Virgo et martyr egregia
pro nobis Apollonia
funde preces ad dominum
ne pro reatu criminum
vexemur morbo dentium.

Ezt egy XV. századi franciaországi órás-könyvből idézi F. J. MONE (III, 204). Ugyanennek egy nyolcsoros változata megvan az *Officium Rákocziánium*-ban (Tymnaviae 1693), ahol már a magyar énekek minden fordulata megtalálható:

Virgo Dei egregia,
Pro nobis, Apollonia,
Funde preces ad Dominum,
Ut tollat omne noxium,
Ne pro reatu criminum
Morbo vexemur dentium,
Sed sanitate corporis
Gratulemur, et capitis.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b és a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 75/l. sz., 84/l. sz., 83/l. sz., 90/l. sz.

446.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 436–7. — Cím: *SZENT MATYÁS APOSTOLROL*. — Nótajelzés: *Nota: Hála-adásunkban, etc.* — Szövege megvan még a második kiadásban is (1719, 369).

Megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Pécsi-ék.* (1674, 132b–133b, 1710 utáni részben), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 416 var), *Zirci-ék.* (1751–66, 28a), *Bozóki Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 237).

Ének Szent Mátyás apostolról. A tíz stórfás verszetben az 1–3. a bevezető általános könyörgés, a 4–9. elmondja Mátyás apostol történetét, végül a 10. versszak a záró doxológia. Az *Apostolok cselekedetei* elbeszélése szerint (1, 23–26) Mátyás apostolt az áruló karióti Júdás helyébe választották. Működésének és vértanúságának története a középkori legendás forrásokban található. Ünnepe: febr. 24. Lásd LexChrIkon 7, 602–7; BÁLINT 1977, I, 229–30.

Az ének formája a XVI. századi históriás énekek és bibliai elbeszélések népszerű 4 x 12-es stórfaképletét követi. Közvetlen forrása ismeretlen. Formájában és felépítésében azonban emlékeztet a magyarországi liturgikus gyakorlatban is ismert *Andrea pie, sanctorum mitissime* kezdetű apostolhymnusra (CHEVALIER 1035; AH 51, 121; MONE III, 61–62). A XII. században keletkezett és igen elterjedt himnusz forrásai között az *Analecta Hymnica* szerkesztői két csehországi eredetűnek tartott és Pozsonyban használt XIV. századi kódexet is idéztek (Nr. 32. és Nr. 88.; mindkettő elveszett). A himnusznak ma ismert magyarországi forrásai a XV. század második feléből valók. Bekerült a középkor végi *Breviarium Strigoniense*-be (Venetiis 1480, fol 177a és későbbi kiadásokban) is. A latin himnuszból kilenc versszak egy-egy apostolról (András, Jakab, János, Fülöp, Bertalan, Tamás, Máté, Simon és Tádé, végül Mátyás) szól, a 10–12. versszak pedig személyes könyörgés bűnbocsánatért és közbenjárásért, végül a 13. stórfá doxológia. A versszakok közül egy-egy apostol ünnepén csupán a megfelelő stórfát énekeltek és hozzá bevezetésnek és befejezésnek a 10–13. versszakokat. Ebből a Mátyás apostol énekével párhuzamba állítható részt idézzük:

[...]

10. Annue, Christe, saeculorum domine,
Nobis per horum tibi cara merita,
Ut qui te coram graviter deliquimus,
Horum solvamur gloriosis precibus.

11. Salva, redemptor tuum plasma nobile,
signatum sancto tui vultus lumine,
ne lacerari sinas fraude daemonum,
propter quos mortis exsolvisti pretium.
12. Dole captivos esse tuos famulos,
Absolve reos, compeditos erige,
Et quos cruore redemisti proprio,
Rex bone, tecum fac gaudere perpetim.

[...]

9. Matthia iuste duodeno solio
Residens sorte, nos a cunctis nexibus
Solve peccati, verae lucis gaudiis
Quo perfruemur tuis sanctis precibus.

[...]

13. Sit tibi, Iesu, benedictae domine,
Gloria, virtus, honor et imperium
Una cum patre sanctoque paraclito,
Cum quibus regnas Deus ante saccula.

A magyar ének szerzője ismerhette e latin himnuszt, annak alkalmazásával is tisztában lehetett. Feltűnő ugyanis, hogy *Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye* (1677 körül, 517) is tartalmazza a latin szöveg másolatát. Kájoni bizonyára azzal a szándékkal jegyezte fel, hogy pontosabb fordítást, parafrazist készítsen belőle. Annyi valószínűnek látszik, hogy a *Cantionale catholicum* Mátyás-énekéhez az idézett himnuszt mintául szolgálhatott, és az is feltehető, hogy ennek a magyar változatnak is Kájoni volt a szerzője.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a); a sorok 6/6 osztásúak.

Dallama: RMDT I, 15/II. sz. A nótajelzés Sztárai Mihály *Hálaadásunkban rólad emlékezünk* kezdetű énekére (RMKT V, 107) utal, amely tiszta 12-es sorokból áll.

20 tizen-kettődik szám — az apostolok tizenkettes száma Mátyás apostol megválasztásával ismét teljes lett.

447.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 505. — Cím: *XXIV. FEBR: SZ. MATYAS APOSTOLROL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 272.* [= *Salve mundi salutare*].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 163), *Pécsi-ék.* (1674, 131a és 132a var, 1710 utáni részben), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 384), *Kájoni János: Cantionale catholicum* (Csík 1719, 370), *Zirci-ék.* (1751–66, 27b), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 471), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 291), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, II, 105).

Válaszos ének Szent Mátyás apostolról. Vö. 446. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–b–b–c); az 5–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 197/I. sz.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 85b–88b. — Cím: *DE SANCTO MATTHIA XXIV FEBRUARIJ.* — Nótajelzés: *Nota in folio 1004.* [Más, egykorú kézzel:] *Ebredgyel* [fel ember a te bűneidből].

Tanító ének Mátyás apostolról. Tiszteletéről lásd 446. sz. jz. Az ismeretlen szerző krónikás, elbeszélő modorban a Mátyás apostol ünnepére előírt újszövetségi perikópákat, a római misekönyv felolvasásra kijelölt két olvasmányát magyarázza: az 1–10 versszakban az evangéliumot (Mt 11, 25–30), a 11–18. versben pedig a leckét (Csel 1, 15–26), Mátyás apostol megválasztásának történetét foglalja verses homiliába. A 19. versszak a záró doxológia. A liturgikus olvasmányok a megfelelő verssorok és szövegrészek kiemelésével Káldi György fordításában a következők:

Evangélium (Mt 11, 25–30):

- 25 Az időben felelvén Jésus, monda: Hálát adok néked, Atyám, menynek és földnek
 Ura, hogy el-rejtetted ezeket
 25–34: a' bölchektől, és az okosoktól, és meg-jelentetted azokat a' kisdedeknek.
 26 Ugy Atyám: mert így volt kellemetes előttem.
 27 Mindenek nékem adattak az Atyámtól. És senki nem isméri a' Fiat, hanem az
 Atya: az Atyát sem isméri senki, hanem a' Fiu, és a' kinek a' Fiu meg akarja
 jelenteni.
 28 Jöjjetek hozzám minnyájan, a' kik munkálkodtok, és terhelve vattok, és én meg-
 nyugotlak titeket.
 11–20, 38: 29 Vegyétek reátok az én igámat, és tanuljatok tőlem, mert szelid vagyok és
 alázatos-szívű: és nyugodalmat találtok lelkeiteknek.
 30 Mert az én igám gyönyörűséges, és az én terhem könnyű.

Lecke (Csel 1, 15–26):

- 55: 15 Azokban a' napokban fel-kelvén Péter az *atyafiak-között*, monda, (vala pedig a'
 sereg mindenestől
 57: közel száz húsz ember:
 16 Atyám-fiai férfiak, bé kell tellyesedni az Irásnak, mellyet meg-jövendölt a' Szent-
 Lélek a' Dávid
 56: szája-által Judásról, ki vezére volt azoknak, kik meg-fogták Jézust:
 17 ki közinkbe számláltatott vala, és részes volt ebben a' szolgálatban.
 18 És ez mezőt bírt ugyan a' hamisságnak jutalmából, és fel-akasztván magát ketté
 hasada: és minden béli ki-omlék.
 19 És tudokra lőtt mind a' Jerusalemben-lakóknak, ugy hogy az a' mező az ő
 nyelveken, Hakeldamának neveztetnék, az-az Vér mezejének.
 20 Mert meg vagyon írva a' 'Zóltárok könyvében: Légyen pusztá az ő lakó-helyek,
 és ne légyen a' ki abban lakjék: és az ő püspökségét más vegye-el.
 58: 21 Szükség ezért e' férfiak-közül, a' kik velünk egybe-gyülekeztenek minden időben,
 melyben ki 's bé járt mi-közöttünk az Ur Jésus,
 22 el-kezdvén a' János keresztségétől mind a' napig a' mellyen fel-vétetett mi-tőlünk,
 hogy tanúja légyen az ő fel-támadásának mi-velünk, egy ezek-közül.
 63–4: 23 És elő-állatának kettőt, Jósefet, ki Barsabásnak hívattatik vala, kinek vezeték-
 neve Igaz volt; és Mátyást.
 64: 24 És imádkozván, mondának: Te Uram, ki mindeneknek
 65–6: szívöket tudod, mutasd-meg mellyikét választottad e' kettő-közül,
 25 hogy el-vegye e' szolgálatnak és Apostolságnak helyét, melyből vétkeért ki-esett
 Judás, hogy az ő helyére menne.
 67–8: 26 És sorsokat adának nékik, és a' sors Mátyásra esék, és a' tizen-egy Apostol-közibe
 számláltaték.

A *Pécsi-ék.* 1710 utáni használója Mátyás apostolnak egy másik, ugyancsak krónikás-elbeszélő modorban szerkesztett tanító énekét is bemásolta Kájoni János gyűjteményéből (lásd 446. sz.).

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a); a sorok 6/6 osztásúak.

Dallama az utólag beírt nótajelzés alapján: RMDT I, 190. sz. — Az eredeti lapszámra utaló nótajelzés egy ma már nem azonosítható kottás kántorkönyv dallamára utalhatott. Ehhez utólag, de korabeli kéz által beírt *Ebredgyel* első tekintetre tévesnek látszik. Ezzel a szóval kezdődik ugyan az *Ébredjél fel világ bűneidből* kezdetű 4x10-es strófákban írt bűnbánati ének, amely először az 1593-i bártfai énekeskönyvből ismert és szerzőjének a versfők nyomán Nemes Imrét szokás tartani (RMNy 718, 379; RMDT I, 219. sz.). A *Pécsi-ék.* nótajelzése azonban nyilván nem erre utal, hanem az *Ébredjél fel ember a te bűneidből* kezdetű halotti, bűnbánati éneket idézi, amely a század első feléből Petri András énekeskönyvéből (1630–1, 4a) ismeretes. Ezt Nyéki Vörös Mátyás *Dialogusának* 81–248. sorából alakították önálló énekké és négy soros strófái középmetres tizenkettősökből állanak (vö. RMKT XVII/7, 566. lap). A *Pécsi-ék.* dallamutalásainak összevetéséből az is nagyon valószínűsíthető, hogy ezt az éneket az erdélyi kéziratos hagyományban elterjedt és a történelmi énekköltészetben igen népszerű *Mit bfiúk e világ ő álnokságában* (Cur mundus militat sub vana gloria) dallamára énekeltek. Az összefüggést bizonyítja, hogy a kézirat 26a lapján az azonos versformájú *Szerelmes szent atyánk életnek kútféje* kezdetű ének dallamutalásánál ugyancsak egykorú kéz utólagos beírásával ez olvasható: *Vel Cur mundus militat vel Ebredgyel fell világ* (itt a *világ-ember* azonos szótagszámú szavak variálódtak!); vö. 482/l. sz., ugyanezre a dallamra énekeltek a 487. és 491. sz. alatt közölt énekeket is.

4 iobiat — Az utolsó ítéletkor az igazak Krisztus jobbára kerülnek.

24–28 Szent Pál-is azoknak ír a igéket — A' világ bolondit választotta az Isten, hogy meg-szégyenítse a' bölcheket: és a' világ erőlenit választotta az Isten, hogy meg-szégyenítse az erőseket (1 Kor 1, 27). Az evangéliumi szakaszban olvasható *bölcsék-kisdedek* ellentétének nyomatókozása Szent Pál szavával.

449.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 88b–92b. — Cím: *DE SANCTO GREGORIO PAPA XII MARTII.* — Nótajelzés: *Ad notam in folio 46.* [Későbbi kézzel:] *Az igaz hitben [végig megmaradjunk].*

Tanító ének Nagy Szent Gergely pápáról. A négy nagy nyugati egyházatya (Ambrosius, Augustinus, Gregorius, Hieronymus) egyike, Rómában 540 táján született. Tizennégy eszter, dei pápasága (590–604) az Egyház egyik legnagyobb egyéniségévé, a középkori kultúra legnagyobb előkészítőjévé tette. Pályáját főbb vonásaiban már a korán megszerkesztett életrajzok történeti hitelességgel ábrázolták; ehhez a középkorban legendás elemek tapadtak. Ünnepe: márc. 12. Lásd LexChrKon 6, 432–37; ALTANER BERTOLD — HERMANN IPOLY LÁSZLÓ: Ókeresztény irodalomtörténet (Patrológia). Bp. 1947. 253–56; BÁLINT 1977, I, 246–52.

Az első hét strófa általános bevezető (1–28. sor), amelyben a névtelen szerző a bűnökből való megtérésre, Isten igéjének megtartására és Szent Gergely példájának követésére buzdít. A következő huszonnégy versszakban azután a Trienti Zsinat nyomán megújított *Breviarium Romanum* napi zsolozsmájából a matutinum második nocturnusa három olvasmányát, Szent Gergely pápának a legújabb időkig olvasott hivatalos életrajzát foglalja versbe. Az éneknek forrásául szolgáló latin életrajz a megfelelő sorok számával és a szövegrészek kiemelésével a következő:

- 29–32: *Gregorius Magnus Romanus, Gordiani senatoris filius,*
33–36: *adolescens philosophiae operam dedit, et praetorio officio functus,*
37–40: *pater mortuo, sex monasteria in Sicilia aedificavit:*
41–48: *Romae septimum sancti Andreae nomine in suis aedibus, prope basilicam sanctorum Joannis et Pauli ad clivum Scauri, ubi, Hilarione ac Maximiano magistris, monachi vitam professus, postea abbas fuit.*
49–52: *A Benedicto Pontifice diaconus cardinalis creatus, nec multo post a Pelagio, Benedicti successore Constantinopolim ad Tiberium Constantinum imperatorem legatus mittitur;*
53–60: *apud quem memorabile etiam illud effecit, quod Eutychium patriarcham, qui scripse-*

rat contra veram ac tractabilem corporum resurrectionem, ita convicit, ut ejus librum imperator in ignem injiceret.

Quare Eutychius paulo post cum in morbum incidisset, instante morte, pellem manus suae tenebat, multis praesentibus, dicens: Confiteor, quia omnes in hac carne resurgemus.

- 61–68: *Romam rediens, Pelagio pestilentia sublato, summo omnium consensu Pontifex eligitur. Quem honorem ne acciperet, quamdiu potuit, recusavit;*
69–76: *nam alieno vestitu in spelunca delituit: ubi deprehensus indicio igneae columnae,*
77–80: *ad sanctum Petrum consecratur.*
81–84: *In pontificatu multa successoribus doctrinae ac sanctitatis exempla reliquit.*
85–88: *Peregrinos quotidie ad mensam adhibebat;*
89–92: *in quibus et Angelum, et Dominum Angelorum peregrini facie accepit.*
93–96: *Pauperes, et urbanos, et externos, quorum numerum descriptum habebat, benigne sustentabat.*
97–107: *Catholicam fidem multis locis labefactam restituit. Nam Donatistas in Africa, Arianos in Hispania repressit: Agonitas Alexandria ejecit. Pallium Syagrio Augustodunensi episcopo dare noluit, nisi neophytos haereticos expelleret ex Gallia. Gothos haeresim Arianam relinquere coegit.*
105–112: *Missis in Britanniam doctis et sanctis viris Augustino et aliis monachis, insulam ad Jesu Christi fidem convertit, vere a Beda presbytero Angliae vocatus Apostolus. Joannis patriarchae Constantinopolitani audaciam fregit, qui sibi universali Ecclesiae episcopi nomen arrogabat. Mauritium imperatorem, eos qui milites fuissent, monachos fieri prohibentem, a sententia deterruit. Ecclesiam ornavit sanctissimis institutis, et legibus. [ ] Quatuor Conciliis, Niceano, Constantinopolitano, Ephesino, Chalcodonensi, tamquam quatuor Evangelii honorem haberi voluit. Episcopus quinto quoque anno semel Romam venire iussit.*
113–116: *Multos libros confecit; quos cum dictaret, testatur Petrus diaconus, se Spiritum Sanctum columbae specie in ejus capite saepe vidisse.*
117–124: *Admirabilia sunt quae dixit, fecit, scripsit, decrevit, praesertim infirma semper et aegra valetudine. Qui denique multis editis miraculis, pontificatus anno decimo tertio, ac mense sexto, quarto Idus Martii, qui dies festus a Graecis etiam propter insignem hujus Pontificis sapientiam, ac sanctitatem, praecipuo honore celebratur, ad caelestem beatitudinem evocatus est. Cujus corpus sepultum est in basilica sancti Petri, prope Secretarium.*

Versforma: 11–11–11–6 (a–a–a–a); a tizenegyes sorok 5/6 osztásúak.

Dallama az utólag beírt nótajelzés alapján: RMDT I, 138/l. sz. — Az igaz hitben végig megmaradjunk kezdetű apostol-ének korábbi kéziratosságotól, feltehetően erdélyi források közvetítésével a Pécsi-énekeskönyvből is belekerült (17b, vö. RMKT XVII/7, 83. sz. jz.); az itt olvasható nótajelzés ad Notam ut in fol 44, azonban téves, a lapszám helyesen 46. Az énekre ugyanis négy további ének nótajelzésében is utalás található; ezek a következők: 473., 498., 511., 537. sz. (ezenkívül a 454. sz. éneknél tévesen is, itt azonban feltehetően az előtte lévő 452. sz. csonka énekre vonatkozik). A felsorolt énekeknél három esetben eredetileg az in folio 46 is olvasható (449., 511., 537. sz.). Ezek a folió-számra történő utalások feltehetően egy elveszett kottás gyűjteményre vagy orgonatabulatúrára vonatkoztak. Mivel a folió-számok alapján a dallamok felidézése bizonytalan volt, a kéziratnak alighanem már az egyik első használója, talán maga a másoló a dallamra utaló kezdőszavakat is beírta.

50 Tiberiuszhoz — II. Tiberius (578–582) bizánci császárhoz.

51 Pelagius — II. Pelagius pápa (578–590), akinek Szent Gergely tanácsadója és utóda volt.

53 Eutychius — Eutychius konstantinápolyi pátriárka (512 k.–582). Krisztus isteni és emberi természete körül kialakult vitákban az egyházi tanítást védelmezte az eretnek tanítókkal szemben. A keleti egyház szentként tiszteli. Vö. LThK 3, 874.

58 fel-alását — feltámadását.

68 Nem menék — nem menekedék

86 itetet — táplált

101 Donatistákat — IV. századi túlzó, rigorista eretnesség; nevét Donatus karthágói püspök

(316–355) után kapta, aki tagadta a bűnbocsánatot és a bűnösöket az Egyházból végleg ki akarta zárni. Vö. LThK 3, 408–9.

102 Ariánusokat — Az eretnység névadója a líbiai Kyrenaikából való Arius (megh. 336) Krisztus istenségét tagadta. I. Silvester pápa (314–335) és az első egyetemes zsinat Niceában (325) a tanítását elítélte. A politikai vonatkozásoktól sem mentes teológiai viták a népvándorlás korában, Nagy Szent Gergely pápa idejében is újra fellángoltak. Vö. LThK 1, 638–41, 651–2.

105 Angliában küldte — Szent Gergely az angolszászok keresztény hitre térítésére 596-ban Angliába küldte a római Szent András kolostorból Ágoston apátot harminckilenc szerzetessel, és nekik a missziós munkához írásban adott részletes utasítást.

450.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 505–6. — Cím: *XII. MAR: Sz. GERGELY PAPAÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 18.* [= Aaron vesszeje virágzik].

Szövege megvan még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 150), *Zirci-ék.* (1751–66, 39a), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 471), *Dőri-ék.* (1763–74, 294), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, II, 105).

Ének Nagy Szent Gergely pápa napjára. Tiszteletéről lásd 449. sz. jz. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 6–6–11–10–10–11 (a–a–a–b–c–d); a 4–6. sor 5/5, 5/5 és 5/6 osztású belső rímmel. Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 200/I. sz.

451.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 506. — Cím: *XIX. MAR: Sz. JÓSEFRŰL.* — Nótajelzés: *Notája, fol. 272* [= Salve mundi salutare].

Szövege megvan még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Pécsi-ék.* (az 1710 után másolt részben, 141a–b), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 388), *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 150).

Válaszos ének Szent József tiszteletére. — Szűz Mária jegyesének, Jézus nevelőapjának származását, élete történetét az evangéliumok néhány mondatban foglalják össze (Mt 1 és 2, Lk 2). A középkor végén divatba jött kultusza spanyol földről került Közép Európába és hazánkba is. Fellendülését előmozdította I. Lipót király (1657–1705), aki régen várt fiú utódának születését Szent József közbenjárásának tulajdonította, a trónörököszt Józsefnek kereszteltette. 1675-ben a Habsburg-család pátrónusává nyilvánította. A Szent József tiszteletére szerkesztett litánia is ebben az évben jelent meg először magyar nyelven (*Liliumkertecské* 1675, 393). Az ünnepről (márc. 19.) lásd: BÁLINT SÁNDOR 1977, II, 257–264.

Az ének forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8–8–8 (a–a–a–a–b–b); az 5–6. sor refrén.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 197. sz.

452.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 12a–b, 1a. — A kézirat csonkasága miatt az ének eleje hiányzik; a meglévő szöveg 1–34. sora a 12a–b, a 35–40. sora pedig az 1a levélen található nyilván a kézirat hibás kötése miatt.

Ének Szent Adalbertől. 956-ban a csehországi Libicében született, Rómában bencés szerzetes lett. A csehek, a magyarok, a lengyelek és a poroszok között térített. A poroszok (Prussia) között működve a mai Lengyelországban (Gniezno) 997. április 23-án szenvedett vértanúságot. 992–944 között járt Magyarországon és megkeresztelte Géza fejedelmet, továbbá fiát, Vajkot, aki a keresztiségben az

István nevet kapta. Szent István már 1010-ben Esztergomban székesegyházat épített Szent Adalbert tiszteletére és az elsőként alapított érsekség védőszentjének választotta. Ünnepe: április 23. Lásd BÁLINT 1977, I, 290–2.

A szövegegyezésekből arra lehet következtetni, hogy az ismeretlen szerző forrásként a *Legendae Sanctorum Regni Hungariae* (első kiadása Strassburg 1486) vagy a középkor végi *Breviarium Strigoniense* életrajzát használta.

Versforma: 11–11–11–6 (a–a–a–a); a negyedik sor néha öt szótagos.

Dallamára a kézirat csonkasága miatt legfeljebb következtetni lehet. A Szent Adalbert-ének és az utána következő *Az Atya Istennek ártatlan egy fia* kezdetű darab első, téves nótajelzése ugyanis egyezik, ezért lehetséges, hogy az egyébként is összekeveredett első két levélen ez a dallamutalás a Szent Adalbert-énekre vonatkozik. Vö. 454. sz. jz.

1 az ki — aki, vagyis Adalbert

21 Prusziában — Poroszországban

25 Livonia — Livland, a Balti tenger partvidéke, Észt- és Lettország része. A latin legenda szövegében: *Post hec relictis prussis cepit vir dei ad feroces tyuonum gentes iter capere: vt vel hos christo lucrifaceret.*

33–34 Vevék egy hegyre — a latin legendában: *Ecce turme ydolatrurum adveniunt barbarico more sanctum dei invadunt ligant et ad cacumen cuiusdam montis perducunt ibique sacti viri septem lanceis viscera perfodiunt.*

453.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 507. — Cím: *XXIII. APRIL: SZ. ALBERTRÖL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol 287.* [= Jesusnak drága kinyájában].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Pécsi-ék.* (1674, 143a; az 1710 utáni részben), *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. 1. fele, 151), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 391), *Kájoni János: Cantionale catholicum* (Csík 1719, 383), *Zirci-ék.* (1751–66, 39a), *Dőri-ék.* (1763–74, 301), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, II, 106).

Ének Szent Adalbertről. Vö. 452. sz. jz. A címben olvasható Albert névalak a XVII–XVIII. században gyakran felcserélődött az eredeti Adalberttel. A névtelen szerző a vértanúság néhány mozzanatát foglalja röviden énekébe.

Versforma: 8–7–8–7–7–8–8 (a–a–b–b–c–c–d–d).

Dallama a nótajelzést követve a 42. genfi zsoltár dallamára utal (vö. RMDT II, 172. lap); lásd Szenci Molnár Albert 42. zsoltárának dallamát (RMKT XVII/6, 42. sz.).

454.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 2a–5b. — Cím: *DE SANCTO GEORGIO.* — Nótajelzés: *AD NOTAM az igaz hitben* [Téves, későbbi kézzel:] *Nota az Paradicsomnak.*

Tanító ének Szent György vértanú tiszteletére. Kappadokiából származott és Kisázsziában a római hadsereg tisztje volt. Diocletianus császár (284–305) idején sok társával együtt hitéért megkínzózták, majd 303-ban Lyddában lefejezték. Életének története a római martyrológiumból és a IV–V. századi vértanú-aktákból ismert; ezekhez az évszázadok során sok legendás elem tapadt. Ezért történeti hitelességét is egy időben kétségbe vonták, ami a hagyomány folytonossága alapján túlzottan bizonyult és a római egyház ünneprendjében ma is megmaradt. Lásd LexChrIkon 6, 432–41; BÁLINT 1977, I, 293–314.

A históriás epikus hangvételű énekben különböző szerkesztési rétegek figyelhetők meg. A hét stórfás bevezetésben az 1–12. sor könyörgés a Jézus nevére szóló litánia invokációiból. Ez a litánia magyarul először Pázmány Péter 1606-ban Grazban kiadott *Imádságoskönyvében* jelent meg, majd a XVII. század folyamán minden jelentősebb gyűjteményben megtalálható. Ezt követi a 13–28. sorban elmélkedés a kereszten szenvedő Jézusról, aki vérenek ontásával az örök élet kegyelmét szerezte meg az

embereknek. Ezután a 29–88. sorban következnek az ének fő része, Szent György példája, aki Krisztust követte a szenvedésben. Végül a 89–100. sor buzdítás Szent György követésére.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama a javított nótajelzés alapján: RMDT I, 15/II. sz. — Az ének első, téves nótajelzése *Az igaz hitben végig megmaradjunk* kezdetű apostolénekre utal, amelynek formája: 11–11–11–6 (vö. RMKT XVII/7, 83. sz.); lehetséges, hogy ez a téves utalás a 452. sz. alatt közölt, elején csonka Szent Adalbert-énekre vonatkozik.

1 ártatlan egy fia — Litánia: *Jézus élő Isten Fia.*

2 iuháidnak ki vágy io paptora — Litánia: *Juhaidnak jó pásztora.*

3 Öszvegyek, árvaknak kegyes taplaloia — Litánia: *Árvák és özvegyek táplálója.*

4 És az elesteknek nagy erős gyámola — Litánia: *Elesteknek gyámola.*

5 királikok királia — Litánia: *Uraknak ura, királyok királya.*

6 életnek zöld fáia — Litánia: *Életnek zöld fája.*

7 szentek koronaia — Litánia: *Minden szenteknek koronája.*

8 légy kegyelmes, nyomorultak atya — Litánia: *Szegényeknek kegyelmes atya... Nyomorultak kincses ládája.*

9–10 Te benned bizoknak mert igaz oltalma Mindenkoron te vágy nékik io gyamola — Litánia: *Gyámoltalanoknak oltalma... Benned bízóknak igaz gyámola.*

11 Az kesereteknek szép vigáztaloia — Litánia: *Keseredetek öröme.*

12 És nagy szenvedésnek s' tülésnek példaia — Litánia: *Nagy tülés szenvedésnek példája.*

15 szörén — serény.

18 íteltetik — Krisztus a feltámadás után az utolsó ítéletkor az igazakat a jobbára állítja (Mt 25, 34); a versszerző egyben utal az ünnep szentleckéjének egy mondatára is: *Az-okáért mindeneket el-szenvedek a' választottakért, hogy ők-is el-vegyék az üdvösséget, mely a' Kristus Jézus-által vagyon a' mennyei dicsőséggel* (2 Tim 2, 10).

21–23: meg futa a pályat — utalás Szent Pál apostol Timoteusnak írt második levelére, amelyből a napi szentleckét olvasták (2 Tim 2, 8–10). Ennek a szakasznak közvetlen folytatása a vértanúság jutalmát így írja körül: *Jó harcot harczoltam, a' futást el-végeztem, a' hitet meg-tartottam. Végezetre el-tétegettem nékem az igazságnak koronája* (2 Tim 4, 7–8).

25 Öntözvén — a mondat eleje az előző versszakban, a 24. sorban van.

85–88 Ki ez mai napon szőlő viczelérnek — Utalás a nap miséjében olvasott evangéliumi szakaszra (Jn 15, 1–7): *En vagyok az igaz szőlő-tő; és az én Atyám a' szőlő-műves.*

455.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 507–8. — Cím: *XXIV. APRIL: Sz. GYÖRGYŰL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 37.* [= Redemptoris mater].

Szövege a XVIII. századi kéziratok közül megvan még a következőkben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 399), *Zirci-ék.* (1751–66, 40a), *Vöcsey János-ék.* (1752, 204), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, II, 107).

Ének Szent György vértanúról. Ünnepléséről lásd 454. sz. jz.

Versforma: 6–8–6–8–6–6–4–6–8 (a–a–b–b–c–d–d–e–e); közlésünkben ötsoros strófákban.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 250/I. sz.

3 Sárkányt — a bűn megszemélyesítője, a szent életrajzában legendás motívum, amely a XIII/XIV. században keletkezett és a *Legenda Aurea* nyomán általánosan elterjedt.

456.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 508. — Cím: *XXV. APR: Sz. MARKRÖL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 272.* [Téves.]

Szövege megvan még a következő XVIII. századi kéziratban: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz.

eleje, 152), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 400), *Zirci-ék.* (1751–66, 41b), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 217).

Ének Szent Márk evangélistáról. — Márk a második, a legrövidebb evangélium szerzője, amelyet Szent Péter szóbeli tanítása nyomán a Rómában élő első keresztények kérésére írt. Alakját az újszövetségi könyvek megjegyzései és az apokrif hagyomány őrizte meg. Az ókeresztény hagyomány szerint Alexandriának volt első püspöke és ott a húsvéti ünnepi mise alatt az oltárnál szenvedett vértanúságot. Ünnepe ősi szokás a szántóföldekre vezetett búzaszentelő körmenet, amelyen a Mindenszentek litániáját éneklik és a jó termésért könyörögnek. E szokás a pogány római Robigalia-ünnep keresztény helyettesítését célozta az ókeresztény egyházban. Lásd *LexChrIkon* 7, 549–562; a hazai Szent Márk-napi szokásokról: BÁLINT 1977, I, 315–318.

Versforma: 13–12–8 (a–a–a).

Dallamát a kassai *Cantus Catholici* névtelen szerkesztője hibásan idézte; a feltüntetett helyen a *Salve mundi salutare* kezdetű latin cantio kottás változata található. E téves utalás a *Magyar Cantionale* nótajelzése nyomán javítható, amely az *Áldj meg minket e mai nap* kezdetű miseénekre utal (lásd 568. sz.). Ennek nótajelzése pedig az *Egeknek fényes villámja* kezdetű, Gyertyaszentelő ünnepére szóló, kottás Mária-ének (lásd 416. sz.) dallamához vezet (RMDT II, 285. sz.).

457.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 6a–8a. — Cím: *DE SANCTO PHILIPPO ET IACOBO APOSTOLIS.* — Nótajelzés: *Ad notam Az paradicsomnak dicző etc.* [XVIII. századi utólagos beírás:] *Hala adasunk[ban rólad emlékezőnk].*

Tanító ének Szent Fülöp és Szent Jakab apostolokról. Fülöp életének Jézus nyilvános működéséhez kapcsolódó mozzanatai az újszövetségi könyvekben találhatóak. A hagyomány szerint Palesztinában, a szkíták földjén (Délorszország) és Frigiában működött. 87-ben Hierapolishan keresztre feszítették. Lásd *LexChrIkon* 8, 198–205. Jakab apostol a „tizenkettő” egyike (Mk 3,18; Csel 1,13), akinek melléneve az „ifjabb” és „Alfeus fia”. Szent Jeromos szerint azonos az „Úr testvéreinek” egyikével (Mk 6,3), aki a jeruzsálemi egyházközség feje volt (Gal 1,19), és vezető szerepet játszott az első apostoli zsinaton (Csel 15,13–29). 62 húsvétján Annás főpap ölette meg; a hagyomány szerint letaszították a templom ormáról és kallózófával agyonverték. Ünnepük: máj. 1. Lásd *LexChrIkon* 7, 47–51. Tiszteletük hazai hagyományáról: BÁLINT 1977, I, 329–333.

A krónikás elbeszélő jellegű ének első négy versszaka buzdítás az ünnepi olvasmányok vagy a prédikáció tanításának befogadására (5: Gerieszd fell igédnek bennünk szomiuságot; 9: Törd meg szent igédnek kenierét minékünk). Az 5–7. versszak Fülöp apostol, a 8–14. versszak Jakab apostol életét foglalja össze a Trienti Zsinat nyomán megreformált *Breviarium Romanum* napi zsolozsmájából a matutinum második nocturnusa három olvasmánya nyomán. A záróvers a szokásos doxológia. Az éneknek forrásául szolgáló latin életrajz a megfelelő sorok számával és a szövegrészek kiemelésével a következő:

Philippus Bethsaidae natus, unus ex duodecim Apostolis fuit, qui primum a Christo Domino vocati sunt: a quo cum accepisset Nathanael, venisse Messiam in lege promissum, ad Dominum deductus est. Quam vero Christus eum familiariter adhiberet, illud facile declarat, quod gentiles Salvatorem videre cupientes, ad Philippum accesserunt; et Dominus, cum in solitudine hominum pascere vellet, sic Philippum affatus est: Unde ememus panes, ut manducent hi?

21–28: *Is, accepto Spiritu Sancto, cum ei Scythia ad praedicandum Evangelium obtigisset, omnem fere illam gentem ad christianam fidem convertit. Postremo, cum Hierapolim Phrygiae venisset, pro Christi nomine cruci affixus lapidibusque obrutus est, Kalendis Maji. Ejus corpus ibidem a Christianis sepultum, postea Romam delatum, in ecclesia duodecim Apostolorum una cum corpore beati Jacobi Apostoli conditum est.*

29–32: *Jacobus frater Domini, cognomento Justus, ab ineunte aetate vinum et siceram non bibit, carne abstinuit, nunquam tonsus est, nec unguento nec balneo usus. Huic uni licebat ingredi in Sancta sanctorum. Idem lineis vestibus utebatur:*

- 33–36: *cui etiam assiduitas orandi ita callum genibus obduxerat, ut duritiae cameli pellem imitaretur.*
- 37–40: *Eum post Christi ascensionem Apostoli Jerosolymorum episcopum creaverunt; ad quem etiam Princeps Apostolorum misit, qui nuntiaret, se e carcere ab Angelo educatum fuisse. Cum autem in concilio Jerosolymis controversia esset orta de lege et circumcissione; Jacobus, Petri sententiam secutus, ad fratres habuit contionem, in qua vocationem gentium probavit, fratribusque absentibus scribendum esse dixit, ne gentibus jugum Mosaicae legis imponerent. De quo et loquitur Apostolus ad Galatas: Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum, fratrem Domini. Tanta autem erat Jacobi vitae sanctitas, ut fimbriam vestimenti ejus certatim homines cuperent attingere.*
- 41–48: *Nam is sexaginta sex annos natus, cum triginta annis illi Ecclesiae sanctissime prae-fuisset, Christum Dei Filium constantissime praedicans, lapidibus primum appetitur; mox in altissimum Templi locum adductus, inde praecipitatus est.*
- 49–52: *Qui, confractis cruribus, jacens semivivus, manus tenebat ad caelum, Deumque pro illorum salute deprecabatur his verbis: Ignosce eis, Domine, quia nesciunt quid faciunt.*
- 53–56: *Qua in oratione, graviter ejus capite fullonis fuste percusso, animam Deo reddidit, septimo Neronis anno, et juxta Templum ubi praecipitatus fuerat, sepultus est. Unam scripsit epistolam, quae de septem catholicis est.*

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a); a sorok 6/6 osztásúak.

Dallama az utólag bejegyzett nótajelzés alapján: RMDT I, 15/II. sz. A *Pécsi-ék.* nótajelzése a kéziratnak 111a lapján található *A paradicsomnak dicsőült kúteje* kezdetű apostol-énekre (429. sz.) utal, amelynek viszont a lapszámot idéző (*Nota folio 18*) nótajelzése nem azonosítható. Ugyanennek Kájoni János *Cantionale catholicum*-ában (1676, 432) lévő változatánál a nótajelzés Sztárai Mihály *Hálaadásunkban rólad emlékezünk* kezdetű népszerű énekére utal. Ugyanezt idézi a *Pécsi-ék.* XVIII. századi használója is a Szent Fülöp és Jakabról szóló tanító éneknél.

29 urunk atyafia — rokona, „lestvére” volt Jézusnak (Mt 13,55; Gal 1,19).

45 meghaigalták — megkövezték.

49 ő szárai igen megszegetvén — lábszárait megtörték (vö. NySz III, 84 és 108).

51 föntörögvén — fentereg, fetreng (NySz I, 817).

54 taglaték — vereték (NySz III, 372).

458.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 509. — Cím: *I. MAJI: Sz. FILEP és JAKABROL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 35.* [= Szép reggeli dicsürettel].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Pécsi-ék.* (1674, 143b; az 1710 utáni részben), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 401), *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 152), *Zirci-ék.* (1751–66, 30b), *Vöcsey János-ék.* (1752, 195), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 488), *Dőri-ék.* (1763–74, 308), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, II, 107).

Ének Szent Fülöp és Jakab apostolról. Lásd 457. sz. jz. Szerzője ismeretlen. Az ismételtlen visszatérő *Eghi zöld ág* (5. és 10. sor) és a *Mi Lelkünkis meg-Zöldüllyön* (11. sor) kifejezés félreérthetetlenül utal a népi májusi zöldág-kultuszra, amelynek középkori emléke már Temesvári Pelbárt *Pomerium de sanctis*-ában, az ünnepre szóló sermóból ismeretes. Lásd BÁLINT 1977, I, 329–330.

Versforma: 8–8–12–12–8 (a–a–b–c–d); a 3–5. sor 6/6, illetve 4/4 osztású, belső rímmel. Az utolsó sor refrén, amelyet a nép önállóan vagy a kántor után ismételve énekelhetett.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 164/I. sz.; vö. RMKT XVII/7, 190. sz. jz.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 437–8. — Cím: *SZENT PHILEP, SZ. JAKAB APOSTOLROL.* — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő Dicsőséges Isten, mindeneknek ura kezdetű ének nótajelzésére: *Nota: Hálá-adásunkban, etc.*] (446. sz.) — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 370).

Megalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Pécsi-ék.* (1674, 136a–137a; az 1710 után másolt részben), *Zirci-ék.* (1751–66, 29a), *Dőri-ék.* (1763–74, 309), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 220 var), *Bozóki Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 241).

Tanító ének Szent Fülöp és Jakab apostolról. Vö. 457. sz. jz. Szerzője ismeretlen. Archaikus hangvételéből következtetve feltételezhető, hogy Kájoni korábbi kéziratosságtól vette át.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT I, 15/II. sz.

21 Apostolok el oszlása — *Divisio apostolorum*: Krisztus feltámadása és mennybemenetele után a tizenkét apostol a világ minden tájára missziós útra indult; a középkortól ez ünneppel (júl. 15) ülték meg.

26 egyik társa — a legenda szerint az ifjabb Jakab apostol korábban Keresztelő Szent János tanítványa volt, aki önmegtadadást, bűnbánatot és a Messiás közeli eljvetelét hirdette.

27 részegítő állapot — régies jelentésben: *lényt, létezőt*, „dolgot”; az apostol a pusztában aszkéta, bűnbánó életet élt és nem ivott szeszes italt.

460.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 509. — Cím: *III. MAJI. SZ. KERESZT meg-találásáról.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 272.* [= *Salve mundi salutare*].

Szövege megalálható még: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 153), *Pécsi-ék.* (az 1710 után másolt részben, 144a–b), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 402), *Zirci-ék.* (1751–66, 42a), *Vöcsey János-ék.* (1752, 189).

Válaszos ének a Szent Kereszt megtalálásáról (*Inventio S. Crucis*). Az ünnep történeti hagyományát a trienti zsinat által megújított *Breviarium Romanum* olvasmánya napjainkig megőrizte. Ezt ismerte az ének ismeretlen szerzője is. Eszerint Nagy Konstantin (Constantinus, 306–337) kelet-római császár hadijelvényeire Krisztus keresztjének jelét és monogramját tűzve győzte le a Milvius-i hídnál vetélytársát, Maxentiust. A győzelem hatására 313-ban biztosította a keresztény vallás szabadságát az egész birodalomban. A császár anyja, Szent Ilona (250 k.–330) fia meghívásából a Szentföldön Jézus életének és szenvedésének helyeit templomokkal ékesítette. 326-ban találta meg Jézus keresztjét a Golgotán egy „mély veremben”, ahová a zsidók a latrok keresztjével együtt elásták. A három kereszt közül csoda segítségével választották ki a Szent Keresztet. A breviáriumi olvasmány szerint Macarius jeruzsálemi püspök egy súlyos betegségben szenvedő asszony fölé tartotta mind a három keresztet. Közülük kettő nem segített, a harmadik hatására tüstént meggyógyult. Az ének két első strófája e történetre utal. (*LexChrlikon* 2, 562–90).

A Szent Kereszt megtalálásának ünnepe (máj. 3.) a hazai középkori liturgikus gyakorlatra vezethető vissza és a népi vallásosságra is nagy hatással volt (BÁLINT 1977, I, 337–51). Lásd még az 500. és 501. sz. ének jegyzetét (szep. 14: Szent Kereszt felmagasztalása).

7 Hogy meg-tudnak — hogy felismerjék, melyik is volt Krisztus keresztje.

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–b–b–c–c); az utolsó két sor refrén. — Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 197/I. sz.

461.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 647–8. — Cím: *DE SANCTO ANTONIO DE PADUA. Si quaeris miracula etc.* — Nótajelzés: *Nota: Salve mundi salutare, etc.*

U.a. Csík 1719, 392.

A XVIII. századi kéziratok közül szövege megtalálható: *Zirci-ék.* (1751–66, 43b).

Válaszos ének Páduai Szent Antal hitvallóról. A XII. század óta széles néprétegek legkedveltebb pártfogói közé tartozik. A tiszteletére szerzett énekekben, verses imádságokban (lásd még 462–467. sz.) is tükröződő életrajzát egykorú vitákból és legendáriumokból foglalták össze. 1195-ben Lissabonban született. 1212-ben ágostonos szerzetes lett Coimbra-ban, 1220-ban ugyanitt ferences. Marokkóban missziós munkát kezdett, de betegsége ebben megakadályozta. Visszatérőben hajójával viharba került és Sicíliába sodródott. Innen Assisibe ment, majd 1221-ben felvették a ferencesek Romagna-i provinciájába. Rendkívüli biblikus és teológiai felkészültsége, prédikációs képessége Felső-Itáliában a katarok, Franciaországban pedig az albiak eretneksége elleni küzdelemre tették alkalmassá. Beszédeivel nagy népszerűsége tett szert már kortársai körében. Bolognaban az első ferences főiskola megszervezését bízták reá. 1231-ben halt meg Padua közelében a Camposanpiero-i kolostorban. Már 1232-ben szentté avatták, 1946-ban pedig az egyháztanítók sorába iktatták. Ünnepe: jún. 13. Életének történeti és legenda forrásairól: LThK 1, 518–20, LexChrIkon 5, 219–225; kultuszának hazai vonatkozásairól: BÁT.LNT 1977, I, 433–52.

A Páduai Szent Antalról szóló énekekben a csodálatos gyógyítások és halott-támasztások mellett még a következő rendkívüli események fordulnak elő:

1. Szamárcsoda: a három napig éheztetett számár nem nyúlt az eléje tett takarmányhoz, hanem letérdelt a Szent Antal által felmutatott Oltáriszentség előtt, és ezzel egy nem hívő eretneket meggyőzött Krisztusnak az ostyában való jelenlétéről. (464. sz. 5–8. sor)

2. Atyját, akit ártatlanul gyilkossággal vádoltak, Szent Antal csodás megjelenésével és tanúskodásával az ítélettől megmentette. (464. sz. 13–16. sor)

3. Prédikált a halaknak: Rimini lakói nem akarták beszédét meghallgatni, ezért prédikációjával a halakhoz fordult. (464. sz. 17–20. sor)

5. A gazdag ember tengerbe ejtett drága gyűrűjét a *Ha csudákat keresz* (Si quaeris miracula) kezdetű könyörgés elmondása után Szent Antal közbenjárására egy kifogott hal gyomrában megtalálták. (464. sz. 25–28. sor)

Kájoni János az ének alcímében idézte a forrását is, a *Si quaeris miracula* kezdetű, Szent Bonaventurának tulajdonított verset, amely a források tanúsága szerint észak-itáliai eredetű és három rövid strófát foglal magában. (CHEVALIER 18886). A XVII–XVIII. századi hazai latin imádságoskönyvekben *Responsorium S. Bonaventurae ad S. Antonium de Padua* címmel megtalálható. Szövege F. J. MONE (III, 202) nyomán a következő:

Si quaeris miracula,
mors, error, calamitas,
daemon, lepra fugiunt,
aegri surgunt sani.

Cedunt mare, vincula,
membra resque perditas
petunt et accipiunt
juvenes et cani.

Pereunt pericula
cessat et necessitas,
narrant hi, qui sentiunt,
dicant Paduani.

E verset a benne felsorolt bajok, nehézségek megoldásához a szent közbenjárását kérő imádságként általánosan használták. (Lásd a fentebb idézett gyűrű-csudánál.) Próza fordítása Pongrácz Eszter *Arany korona* című imádságoskönyvében (1719, 325) így olvasható:

Szent Antal Ditséreti.

Ha tsudákat keresz! halál, véték, inségek, ördög, és bélpoklosság, szaladnak, a' betegek egésségre fel-kelnek, Engednek a' Tenger, és fogságok: romlott tagjokat, és el-vesztett marhájó-

kat, kérik, és meg-nyerik iffiak, és vének. El-tűnnek a' veszedelmek, s' meg-szünik a' szükség: beszéllyék azok, a' kik érzik, s' mondgyák-meg a' Padvaiak.

A hazai szakrális néphagyomány a versben felsorolt közbenjárási alkalmakat Páduai Szent Antal különösen hatékony „tizenhárom kiváltsága” névvel tartotta számon. Ezeket BÁLINT SÁNDOR így sorolta fel (i.m. 433): 1. a jó halál, 2. tévelygés, eretnokség, 3. kár, 4. ördögi kísértés, 5. járvány, 6. tengeri utazás, 7. betegség, 8. rabság, 9. testi épség, 10. elvesztett holmi, 11. életveszély, 12. csodáinak számbavétele, 13. ínség. Kájoni éneke tehát nem más, mint a latin versbe foglalt kiváltságoknak verses parafrázisa, amelyet utólag, pótlásként a *Cantionale catholicum* legvégére iktatott be. Lényegében azonban ugyanerre a forrásra vezethető vissza a másik Szent Antal-éneke is (462. sz.), amelyet a gyűjtemény törzsében a ferences szentek tiszteletére szerzett énekek csoportjában közölt.

2 nagy csudákkal — miracula

9 veszett marháját — resque perditas

11 betegségben — aegri surgunt sani

14 el-veszitek — megkapjátok

15 nyomoruság szorongat — calamitas

19 az ördög — daemon

23 A' dög-halál — lepra

27 A' Tengernek — mare

31 rabságban — vincula

35 veszedelmek — pericula

37 szükségsek — necessitas

40 Mind vének, mind pedig iffiuság — accipiunt iuvenes et cani

42 Pádvában lakó sok népek — narrent hi qui sentiunt, dicant Paduani

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–a–a–b–b); a strófák 5–6. sora refrén. — Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 197/I. sz.

462.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 460–61. — Címe: *CSUDALATOS PADVAI SZ. ANTALROL*. — Nótajelzés: *Nota: Ebredgyél-fel Világ büneidből*.

U.a. Csík 1719, 393.

Ének Páduai Szent Antalról, a Szent Bonaventurának tulajdonított *Si quaeris miracula* kezdetű verses responsorium parafrázisa. A névtelen szerző a latin mintának egy-egy fordulatát és a magyar szakrális néphagyományban „tizenhárom kiváltság”-nak nevezett csodás közbenjárás-sorozatból nyolcat megnevezett. Lásd erről a 461. sz. ének jegyzetét.

Versforma: 10–10–10–14 (a–a–a–a). — Dallama a nótajelzés alapján: RMDT I, 219/II. sz.

5 A' Serafin Szerzetnek — az elnevezés Assisi Szent Ferenc stigmatizációját idézi. Krisztus sebeit hatszárnyú szeráf (angyal) közvetítette Szent Ferencnek, aki ezeket életében láthatóan viselte. Innen a régi magyar nyelvhasználatban a „Seraphicus Szent Ferenc szerzete” kifejezés.

9 ha kívánsz csudákat — Si quaeris miracula

10 tengert forgatott — mare

11 sok veszélytől — pericula

13 A' halálnak sokszor megrontója — mors

15 El-tévedtek — error

17 Az el-vesztett marhát — resque perditas

18 A' nyavalyát — lepra

21 Az ördögnek sok incselkedését — daemon

24 Minden-féle nyavalyáknak — aegri surgunt

27 Mind iffiú, s' vén — iuvenes et cani

29 Minden vadak — utalás a hal-csodára vagy a halaknak való prédikációra.

31 Pádua népe — narrent hi, qui sentiunt, dicant Paduani.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 509–10. — Címe: *XIII. JVNIIJ: PADVAI Sz. ANTALRÖL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 20* [= Kedvesen tekints ránk].

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 163, var.), *Zirci-ék.* (1751–66, 42a), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–15, 405).

Válaszos ének Páduai Szent Antalról, amelyben a szent közbenjárásának tulajdonított „tizenhárom kiváltság”-ból a gonosz lélek áltása elleni oltalom (daemon), a betegségben való gyógyulás (aegri surgunt sani) és az elveszett jószág megtalálása (res perditas) szerepel. Lásd erről a 461. sz. ének jegyzetét.

Versforma: 12–8–12–8 (a–b–c–b). A sorok 6/6 és 4/4 osztásúak belső rímmel; a 2. és 4. sor azonos és minden versszakban refrénként ismétlődik. — Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 179/l. sz.

5–6 Virágunk, Lelki termő águnk — Szent Antalt a XV. századtól liliommal is ábrázolják, amely a lelki tisztaság jelvénye.

Nyomatott kiadása:

Páduai Szent Antal Solosmaja. Nagyszombat 1675, 1., 22., 29., 34., 39., 44., 50., 59., 70.

Padvai Szent Antal Solosmaja. Kassa 1684, 1., 18., 24., 28., 32., 35., 39., 44., 51.

Szövege megtalálható még a Szent Antal kisofficium XVIII. századi kiadásaiiban. (Vö. 42. l.)

Verses magyarázatok Páduai Szent Antal legendájának epizódjait ábrázoló kilenc képhez. Ezek a kisofficium 1675-i kiadását díszítik. Feltehetően megvoltak a Nagyszombatban 1662-ben megjelent első kiadásban is, amely azonban elveszett és csak az 1675-i kiadás címlapjáról tudunk egykori létéről. Az 1684-i kiadásból a képek elmaradtak és a vers egyes strófáit a szerkesztő a szolozsma szövegébe iktatta a következő módon: 1. a vecsernye előtt, 2. a matutinum végén, 3. a prima végén, 4. a tertia végén, 5. a sexta végén, 6. a nona végén, 7. a második vecsernye végén, 8. a completorium végén. Az 1675-i kiadásban a képek felső szegélyén zárójelbe tett számok a könyvkötő számára jelzik azt a lapszámot, ahová a hatsoros versikével ellátott metszeteket be kell illeszteni.

A kisofficium a képektől függetlenül prózai zsoldárokat, könyörgéseket, három himnusz-fordítást (lásd 465., 466., 467. sz.) és a szent legendájából vett olvasmányokat, lectiókat tartalmaz. Ez utóbbiakból egyes részletek az alábbi jegyzetekben az életrajzi és legendás vonatkozások megvilágítására szolgálnak.

Versforma: 6–6–7–6–6–7 (a–a–b–c–c–b). — Dallama ismeretlen.

5 Pirúilly Eretnekség — célzás Szent Antal felsőitáliai és franciarszági működésére. Vö. 461. sz. jegyzetével.

7 ily állat — utalás Szent Antal legendájának egy epizódjára, amelyben az öszvér térdet hajt az Oltáriszentség előtt. Ezt a kisofficium matutinumában, a második lectioban így olvassuk: „... az Sz.-Sacramentombéli igasságnak megpróbálására az eretneke-ellen amaz dicséretes csudát eslekedé, hogy tudnya illik nagy-bizodalommal meg-parancsolá az oktalan állatnak, mondvan: A' te Teremtődnek nevében; kit én (noha méltatlan) de ugyan valóságosan kezemben tartok, járully ide, és tégy néki méltó böcsületet, hogy innéd az tévelgő, és setétségben lévő eretnekség meg-ismérje, hogy minden teremtet állat engedelmes az ő Teremtőjének, kit az Papi meltoság az Oltári Szentségben illet. Alig végezé ez szókat el az Kristusnak szolgálja, és imé mindgyart az oktalan állat el-hagyván eledelét le-hailot fölvel Sz. Antal lábaihoz mene, és az Sz. Sacramentom előtt térdet haita” (*Solosma* 1675, 15–16). „... amaz éhel holt öszvér, a' ki harmad napig nem éván, a' Sz. Antal kezében lévő Sacramentumot, abrakiat el hagyván térdre esve imádá” (u.o. 189).

13 Lisbonán — Lissabonban

13–16 Szent Antalnak erről a csodájáról az életéről írt „Rövid Magyarázattyá”-ban ez olvasható:

Sz. Antal Attya halálra ítélteztet vala, azért hogy egy iffúnak haláláért vádolatnék, hogy ü ölte volna-meg, midön immár halálra vitetnék, az Isten az ő szolgájának Sz. Antalnak midön Praediciatiót

tanólta, meg-jelentette, hívén a Jelenésnek Sz. Antal, Lelkében Lisbohában ragattatik, és az igazság szölgáltatókat meg állattya, a' meg ölt iffiat mindeneknek szemek előtt feltámasztja, ki halálának okát megjelenti, és Szent Antal Attyának ártatlanságáról bizonyosságot téstzen: és így Sz. Antal az ő Attyát a' gyalázatos haláltól meg-szabadittya". (*Solosma* 1675, 168–69.)

17 A vizi halaktól — „Ama halak és égi madarak, kik nyilvánosságosan, a tökéletlen eretnekeknek gyalázattára, az Isten igéjének hallgatására Sz. Antalhoz seregessen jöttek” (*Solosma* 1675, 189).

23 szép liliom-ág — Szent Antal egyik attribútuma, jelvénye az ábrázolásokon. Vö. 463. sz. ének 5–6. sorának jegyzetével.

25–28 Parancsol a halnak — utalás a szent legendájának egyik csodás történetére, amelyet életének „Rövid Magyarazattya” így mond el: „Egy nagy renden lévő Nemes Ember, midön a' Tengeren menne, egy igen drága Gyűrőjét, történetből a' vízben ejti, és midön nem tudná a' helyt, hol ejtette vala el, szölgajat a' Sz. Ferencz Klastromában küldi, és az által egy nagy öreg halat (mellyet a' Piaczon vett vólt) küld a' Frátereknek, kérvén őket, hogy az ő gyűrőjének meg találásáért mondanák el a' Sz. Antal Responsoriumát, avagy imádságot: Ha csudákat keresz, etc. Es midön ezen imádságban foglalatoskodának a' Fráterek, a' szakacs a' halat felbontya, és imé a' gyűröt, a' gyomrában talállya, és a' Frátereknek meg-mutattya. Kik minnyájan hálát adván az Istennek ugyan azon szölgá által Urának a' gyűröt vissza küldik” (*Solosma* 1675, 184–85). — A hallal és megtalált kincsel kapcsolatos legenda miatt Szent Antalt olykor hallal és kincsesládával ábrázolják (vö. *LexChricon* 5, 220).

31 hogy Cimere Ez — A legenda szerint Szent Antalnak látomásban megjelent Szűz Mária és karjába adta a kis Jézust; a XV. századtól ezért gyakran így ábrázolják.

465.

Nyomatott kiadásai:

Paduai Szent Antal Solosmaja. Nagyszombat 1675, 4–5. — Címe: *HYMNUS*.

Padvai Szent Antal Solosmaja. Kassa 1684, 4–5. — Címe: *Hymnus*.

Dicséret Paduai Szent Antalról, a XIV. századi ferences eredetű *Laus regi plena gaudio* kezdetű breviumi matutinum-himnusz (CHEVALIER 10530) fordítása. Szövegét az *Analecta Hymnica* (4, 90) nyomán közöljük:

De sancto Antonio.

Ad Nocturnum.

1. Laus regi plena gaudio,
Qui merces militantium,
Seipsum dat Antonio
Militiae stipendium.
2. Antoni, vir egregie,
Qui tuae, quam praenoveras,
Hic vivens arrham gloriae,
Christum videns acceperas.
3. Pro te digna, dum moreris,
Natorum fit commotio,
Margaritae non funeris
Cujus fiat possessio.
4. Hujus honorem gloriae
Praedixeras in Padua,
Quae tantis vitae gratia
Manet donis irrigua.

5. Per te, pater, cum filio,
Consolatorque spiritus,
A criminum contagio
Nos hic emundet funditus.

A magyar fordítás híven követi az eredetijét. Versformája: 8-8-8-8 (a-a-a-a). — Dallama ismeretlen.

4 Söldül — jutalmul.

8 S-hordozni fogod öledben — lásd 464. sz. 31. sor jz.

9–10 fel indulnak... Padvaiak — életrajza szerint ereklyéinek megszerzésére és őrzésére másutt is igényt tartottak.

466.

Nyomtatott kiadásai:

Paduai Szent Antal Solosmaja. Nagyszombat 1675, 23–4.; ismétlődik a 29–30., 34–35., és a 3–4. versszak híjján a 44–45. lapokon. — Cím: *SZENT BONAVENTURA HYMNUSA*.

Padvai Szent Antal Solosmaja. Kassa 1684, 20–21.; ismétlődik a 25., 29. és a 3–4. versszak híjján a 36. lapokon. — Cím: *Szent Bonaventura HYMNUSA*.

Dicséret Pádúai Szent Antalról, a XIV. századi ferences eredetű *Jesu, lux vera mentium* (CHIEVALIER 9561, 38436) kezdetű breviariumi laudes-himnusz fordítása. A szerzőség kérdése, így a címben idézett Szent Bonaventuráé is bizonytalan. (Vö: SZÖVÉRFY II, 216, 73. jz.) A latin eredeti szövege az *Analecta Hymnica* (4, 91) nyomán a következő:

De sancto Antonio.

Ad Laudes.

1. Jesu, lux vera mentium,
Nos illustra diluculo
Tot signis per Antonium
Opaco fulgens saeculo.
2. Hic nautis in naufragio
Signo salutis adfuit,
Quibus sub lucis radio
Viae ducatum praebuit.
3. Haereticum lux fidei
Signo purgat, dum jacitur
Ab alto vasis vitrei
Fragilitas nec frangitur.
4. Irrisor lucis gratiae
Signorum languet clericus,
Post votum surgens gloriae
Sancti fit testis publicus.
5. Per hunc nos, pater luminum,
Signes et, lux de lumine,
Illustratoris hominum,
Cum spiritus munimine.

A fordítás, amely az eredetit híven követi, a kisofficioiban a laudes-ra („az az a dicséretre”), a primára („azaz első órára”), tertiára („A harmad horára”) és a nonára („a’ kilenced órára”) megis-

méltódik. A sextara („a' hatod orara") nincs külön jelölve, de ez nyilván csak tévedésből maradhatott ki.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b). — Dallama ismeretlen.

12 Gyenge üveg — utalás talán valamely csodás cselekedetére.

13 Meg-csufoló a Pap ötét — utalás valamely kevésbé ismert életrajzi epizódra.

467.

Nyomatott kiadásai:

Paduai Szent Antal Solosmaja. Nagyszombat 1675, 52–54., 62–63. — Cím: *HYMNUS, AZ AZ DICSERET.*

Padvai Szent Antal Solosmaja. Kassa 1684, 41–42., 46–47. — Cím: *HYMNUS, az az, DICSI-RET.*

Dicséret Páduai Szent Antalról, a XIV. századi ferences eredetű *En gratulemur hodie* (CHEVALIER 5408, MONE III, 203) kezdetű breviáriumi vespervas-himnusz fordítása. A latin eredeti szövege az *Analecta Hymnica* (4, 90) nyomán a következő:

De sancto Antonio Patavino.

Ad Vesperas.

1. En gratulemur hodie
Christo regi jucundius,
In cujus aula gloriae
Iam iubilat Antonius.
2. Francisci patris aemulus
Sic illi se contemperat,
Ut fonte manans rivulus
Aguas vitae circumferat.
3. Longe lateque defluit
Sitique mortis aridos
Verbo salutis imbuit
Dans rore sacco invidos.
4. Hic stigmatum qui baiulo
Patri natus ininitur,
Dum praedicat de titulo,
Confixus ille cernitur.
5. Sub tanto duce militans
Vincendo se non vincitur,
Duci miles cohabitans
Jam bello non concutitur.
6. Nos in campo certaminis
Patrum zelantes gloriam
Hic sub re nostri nominis
Vincamus ignominiam.
7. Praestet hoc nati genitor,
Hoc genitoris genitus
Ac par utrique conditor
Paraclitus hoc spiritus.

A fordítás, amely az eredetit híven követi, a kissofficiumban a két esti óránál, a vecsernyénél és a completoriumnál ismétlődik.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a). — Dallama ismeretlen.

12 elevenit — feltámaszt

13 Bélyeg viselő Attyához — Assisi Szent Ferenchez, aki Krisztus sebeinek látható jelicit, stigmáit viselte; vö. 462. sz. 5. sor jz.

19 Hadnagyával — Szent Ferenczel, akivel „együtt lakik” az örök boldogságbán.

468.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 510. — Cím: *XXI. JVNII. BOLDOG ALOISIVSROL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 61.* [= Oh Jezus, szüzen született szep rósa szál].

Ének Gonzaga Alajos hitvallóról, június 21-i ünnepére. — Luigi Gonzaga (1568–1591) Ferdinando Gonzaganak, Mantua-Castiglione grófjának („hercegének”) elsőszülött fia volt, aki lemondott vagyonáról, rangjáról, és belépett a jezsuita rendbe. Huszonhárom éves korában pestisjárványban halt meg. Tízennégy évvel később, 1602-ben boldoggá, 1726-ban pedig szentté avatták. A népszerű barokk jezsuita szentet 1729-ben a tanuló ifjúság védőszentjévé nyilvánították. (LexChrIkon 5, 100–101; BÁLINT 1977, I, 458–60.) Tiszteletét főként a jezsuiták iskoláiban terjesztették. Az 1674-ben nyomtatásban megjelent ének egyik korai megnyilvánulása kultuszának; az ismeretlen szerző még a szenttéavatás előtt szerkesztette.

Versforma: 12–12–8–12 (a–a–b–b). — Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 123. sz.

5 hágy — elhagyta, azaz lemondott elsőszülött jogáról és grófi-hercegi rangjáról.

469.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 510–1. — Cím: *XXIV. JVNII: KERESZTELŐ Sz. JANOSRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 13.* [= Ó születendő, hozzánk jövőendő].

Szövege megvan a következő XVIII. századi kéziratokban: *Pécsi-ék.* (a későbbi kezec által beírt részben, 130b), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 408), *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 166), *Zirci-ék.* (1751–66, 44b).

Ének Keresztelő Szent Jánosról. Ünnepe június 24-én. — Az Ószövetség utolsó prófétája, Krisztus előhírnöke (Mt 11,13). Életének fő állomásait az evangéliumok örökítették meg (Lk 1, 5–25). Koros szüleinek, Erzsébetnek és Zakariásnak Gábiel angyal adta hírül, hogy fiúk születik, aki próféta lesz. Hat hónappal volt idősebb Jézusnál, ezért a nyári ünnepe, születése napja a karácsony előtt hat hónappal van. Harminc éves korában bűnhánatot hirdetett és keresztelt a Jordán partján (Mt 3, 1–12; Lk 3, 1–22). Ő a Messiás „útkészítője” Heródes felesége, Herodiás a leánya. Salome kérésére lefejeztette. (Mk 6, 17–29; vö. LexChrIkon 7, 164–190).

Keresztelő Szent János ünnepe összefonódik az ősi tűzgyújtás hagyományával (Szent Iván tüze). Az ünnep előestéjén gyújtott tűz, az európai népek közös hagyománya, a nyári napforduló ünneplése. Az Egyház a tűz tisztító-gyógyító ereje és az értelmet-szívet megvilágosító fény szimbólumának hangsúlyozásával a pogány eredetű szokást igyekezett megszentelni, kereszténnyé tenni. A tűzre, a fényre való utalás a Keresztelő Szent Jánosról szóló templomi énekek gyakran ismétlődő motívuma. Vö. 471. sz. 5. sor, 473. sz. 19. sor. Kultuszának hazai hagyományáról: BÁLINT 1977, I, 462–478.

Az ének forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 16–15; a sorok 5/5/6 és 5/5/5 osztásúak, helyenként belső rímmel. — Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 174/l. sz.

3 röpöse — Keresztelő János édesanyjáról a Szűz Máriának nála tett látogatása alkalmával az evangéliumban (Lk 1, 41) olvasható: „És lön, hogy hallá Erzsébet a’ Mária köszöntését, röpöse a’ magzat az ő méhében: és bé-telék Erzsébet Szent-Lélekkal”.

6 fényes tüzcel — Szent Iván tüze (lásd a fenti magyarázatot).

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 455–6. — Cím: *Ut queant laxis.* — Nótajelzés: *Nota: O Pater Sancte.*

U.a. Csík 1719, 386.

Szövege megvan a következő XVIII. századi kéziratokban: *Zirci-ék.* (1751–66, 43b), *Dőri-ék.* (1763–74, 315).

Himnusz Keresztelő Szent Jánosról. Tiszteletéről lásd: 469. sz. jz. Eredetije a Montecassino-i bencés Paulus Diaconus-nak (720 k.–799. k.) *Ut queant laxis resonare fibris* kezdetű breviariumi himnusza (CHEVALIER 21039), amely a korai karoling kor liturgikus költészetének legszebb alkotásai közé tartozik (SZÖVÉRFY I, 186–188). A magyarországi középkori liturgiában általánosan ismerték, énekelték. Latin eredetije Kájoni *Cationale*-jában (1676, 454) is megvan. Szövegét a szövegkritikai szempontból hitelesebb *Analecta Hymnica* (50, 120) nyomán közöljük:

De Sancto Joanne Baptista.
Hymnus ad Vesperas.

1. Ut queant laxis resonare fibris,
Mira gestorum famuli tuorum,
Solve polluti labii reatum,
Sancte Joannes.
2. Nuntius celso venines Olympo,
Te Patri magnum fore nasciturum:
Nomen et vitae seriem gerendae,
Ordine promit.
3. Ille promissi dubius superni,
Perdidit promptae modulus loquelaec
Sed reformasti genitus peremptae,
Organa vocis.
4. Ventris obstruso recubans cubili
Senserat regem thalamo manentem
Hinc parens nati meritis uterque
Abdita pandit.
5. Antra deserti teneris sub annis,
Civium turmas fugiens petisti
Ne levi saltem maculare vitam
Famine posses.
6. Praebuit hirtum tegimen camelus
Artubus sacris strophium bibentes
Cui latex haustum sociata pastum
Mella locustis.
7. Caeteri tantum cecinere vatam
Corde praesago iubar affuturum
Tu quidem mundi scelus auferentem,
Indice prodis.

8. Non fuit vasti spatium per orbis,
Sanctior quisquam genitus Ioanne
Qui nefas saeculi meruit lavantem
Tingere lymphis.
9. O nimis foelix meritique celsi
Nesciens labem nivei pudoris
Praepotens martyr eremique cultor,
Maxime vatum!
10. Serta ter denis alios coronant,
Aucta crementis, duplicata quosdam:
Trina centeno cumulata fructu,
Te sacer, ornant.
11. Nunc potens nostri meritis opimis,
Pectoris duros lapides repelle:
Asperum planans iter, et reflexos,
Dirige calles.
12. Ut pius mundi sator, et redemptor,
Mentibus pulsa livione puris
Rite dignetur veniens sacratos
Ponere gressus.
13. Gloria patri genitoque proli
Et tibi, compar utriusque, semper
Spiritui sancto simul atque magnam
Laudem et honorem.

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–a). — Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 111. sz.

471.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 456–7. — Cím: *UGYAN AZONROL*; utalás az ének előtt levő *Colaudantes exultemus* kezdetű latin ének címére: *DE SANCTO IOANNE BAPTISTA. PROSA.* — Nótajelzés: *Nota: Menyországnak Királynéja.*

U.a. Csík 1719, 387.

Szövege megvan a következő XVIII. századi kéziratokban: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 500), *Dőri-ék.* (1763–74, 317), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, II, 109), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 308, var.).

Ének Keresztelő Szent Jánosról. — Az ismeretlen szerző énekét az Újszövetség megfelelő helyei (vö. 469. sz. jz.) és a prédikációkban is feldolgozott legendák nyomán szerkesztette.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a). — Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 83/I. sz.

8 Isten újját — átvitt értelemben Keresztelő Szent János, akinek kéz- és ujj-ereklyéjét Zadarban mai napig őrzik. Azzal mutatott ugyanis a Jordán partján megjelenő Jézusra az Izaiásra (53,7) és Jeremiásra (11,19) utaló szavakkal téve róla tanúságot: „Másod napon látá János Jésust hozzája jőni, és monda: Imé az Isten báránya imé a' ki el-vészi a' világ bűnét” (Jn 1,29).

15 Angyalának — követének, küldöttének, a görög jelentése szerint.

18 Takarmányát — ételmét, táplálékát.

19 Előbb látta — utalás Szűz Máriának Erzsébetnél tett látogatására (vö. 469. sz. 3. sor jz.)

21 Malakiás öt Angyalnak — Az evangéliumok Keresztelő János küldetésére vonatkoztatják

Malakiás próféta jövendölését: „Imé el-küldöm az én agyalomat és el-készíti az útát az én orczáim előtt” (Mal 3,1; vö. Mk 1,2, Lk 7,27).

22 Zakarias, Profetának — János apja a fia születésekor mondott hálaénekekben, a Benedictus kezdetű újszövetségi canticumban nevezte őt prófétának: „És te gyermek, a' Magasság-béli profetájának hívatatol: mert az Úr orczája-előtt mégy el-készíteni az ő útait” (Lk 1, 76).

23 A' Szent Atyák — az ókeresztény egyházatyák műveikben.

27 úttya éppítője — Az evangélisták Krisztus útkészítőjének nevezték idézve Izaiás szavait: „Mert ez, a' ki meg-mondatott Isaiás Proféta-által, mondván: A' pusztában kiálto szava: Készítsétek-el az Úr útát: egyenesekké chinálljátok az ő ösvényit” (Mt 3,3; vö. Iz 40, 3; Mk 1,3; Lk 3,4).

37–48 Pátriárkák... Három versszakban a szerző Keresztelő János nagyságát a középkori prédikációk és legendák nyomán a szentek hierarchiájába állítja és azok tökéletességével összehasonlítja. *Jacobus a Voragine* legendagyűjteményében ez így olvasható: „In hoc autem patent eius excellentissima et diversa munera gratiae: quam habuit perfectionem omnium sanctorum. Nam propheta fuit quoniam dixit: Qui post me venturus est etc. Plusquam propheta quoniam Christum digito demonstravit. Apostolus, quoniam a Deo missus fuit, Apostolus enim idem est quod missus. Unde dicitur: Fuit homo missus a Deo etc. Martyr: quoniam pro iustitia mortem sustinuit. Confessor: quoniam confessus est et non negavit. Virgo, unde et propter ipsius virginitatem angelus est appellatus. Malachiae 2do: Ecce ego mitto Angelum meum etc.” (Legendae sanctorum. Venetiae 1512, fol. 105). Ugyanezt *Illyés András* életrajzi gyűjteményében így tolmácsolja: „Az Úr Isten pedig azt cselekedé néki, hogy csak alig találhatik méltóság az Egén, és a' földön, mellyet ő néki meg nem adot volna: Találtak Patriárkák, Profeták, Apostolok, Martyrok, Confessorok, és Szüzek; mind ezek a' méltóságok meg-vannak Keresztelő Sz. Janosban. Ő Patriarka volt, mert minden Szerzeteseknek, és Remeteknek Attya volt, a' kik el-hadgyák a' világot, és a' pusztában mennek, hogy penitentiat tartsanak. Ő Profétánál-is nagyobb volt, mert ujjával mutatta azt, a' kit a' Profeták szavokkal, és csak távul mutattanak, tudni-illik a' Kristus Jesust, igaz messiaszt, és a' világnak Meg-valtoját. Annak-utánna Limbusba méne, hogy ugyan azont cselekedgye, hirdetvén ötet a' Sz. Atyáknak, kik ott váriak vala ötet. Ő az Atya Istennek Apostola volt. A Kristus Jesusnak tizen-két Apostoli voltak: a' Szent Léleknek kettő: Szent Pal. és Szent Barnabas. Az örök Atya Istennek egy, ez pedig Keresztelő Szent Janos volt. Ő Martyr volt, mert az igazságnak predikállásáért meg-ölettetet. Confessor, és Doctor volt, igaz Messiasznak, és a' világ Megvaltojának valván lenni a' Kristus Jesust; és sokakat arra tanítván, főképpen némelyleket az Apostolok-közül, ugy-mint a gonosz ellenséget, ugy el-távoztatta az aszszony állatokkal-valo nyájasságot. Ő hozzája mennek vala a gonosz életű népek, ugy-mint a vitézek: fel-fuakodott kevély népek, ugy-mint a' Farisaeusok, és sok fele tévelygésben-lévő bünös népek; ő mindeneket bé-fogadot, tanítván őket, predikállot nékik, és azokkal nyájaskodott; de nem mondhatni, hogy valamely aszszony állattal nyájaskodot volna. Söt mikor Herodiást meg-akarta feddeni a' házasság-törésről, Herodessal beszélgetet; mivel semmi-képpen nem akart Herodiással nyájaskodni. Herodiás pedig egyget értvén a leányával halált szerze Keresztelő Sz. Janosnak. Annak-okáért világosson-kitetszik, hogy ő-benne minden méltóságok találtak, mellyek a földön találtak. Mennyekben pedig két méltóság találtak: Isteni, és Angyali. Senki nem meri meg-fosztani Keresztelő Sz. Janost az Angyali méltoságot, mivel néki adta azt az Isten, Angyálnak híván ötet Malakiás Profeta-által, mondván *Matt. 11. Mala. 3.* Imé az én agyalomat küldöm szined-előt, ki el-készíti előtted a' te utadat.” (A' keresztényi életnek példaja... Első része. Nagyszombat 1682, 91–92.).

50 kinek ma tüzek — Szent Iván tüze; vö. 469. sz. jz.

472.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 511. — Cím: *AZON SZ. JANOSRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 354.* [= Krisztus virágunk, szép termő águnk].

Szövege megvan a következő XVIII. századi kéziratban: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 167, var.), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 409).

Ének Keresztelő Szent Jánosról. Forrása ismeretlen. Szerzője keresztény értelmezéssel ismételen utal a „Szent Iván tüze” népszokásra (1., 6., 7–8. sor. vö. 469. sz. jz.).

Versforma: 5–5–8 (a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 36. sz.; lehetséges, hogy a dallamminta nyomán a harmadik sort kétszer énekelték.

3 Lelkünk raját — gyermekét, szülöttét (proles, soboles; NySz II, 1359); más jelentésben: emberek nagy csoportját (TESZ 3, 336).

6 Ugrot — utalás a „tűzgrás” népi szokására.

473.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Pécsi-ék. 1674, 9a–10b. — Cím: *DE SANCTO IOANNE BAPTISTA*. — Nótajelzés: *Ad notam Az igaz hitben etc.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 457–8. — Cím: *MAS UGYAN AZONROL*. — Nótajelzés: *Nota: Itt jelen vagyom etc.* — Szövege megvan a második kiadásban (1719, 388) és a XVIII. századi kéziratok közül a *Paksi Márton György-énekeskönyv*-ben (1760, 504).

Ének Keresztelő Szent Jánosról, az evangéliumi elbeszélésekből szerkesztett históriás-epikus ének, amelyet az első három versszakban általános könyörgés vezet be. (Tiszteletéről lásd: 469. sz. jz.) Feltehetően korábbi erdélyi kéziratok hagyományból származik, amelyet Kájoni is ismert, a szöveget azonban áttulajozta és a stórfák utolsó sorát a dallammintához egy szótaggal megrövidítette.

Versforma: 11–11–11–6 és 11–11–11–5 (a–a–a–a).

A nótajelzések a „carmen saphicum” sokszorosán szerteágazó dallamára utalnak (RMDT I, 138. sz.; II, 111. sz.). A *Pécsi-ék.* nótajelzésére vonatkozóan lásd: 449. sz. jz.

18 égő szövétnék — utalás az ünnephez kapcsolódó tűz-motívumra (vö. 469. sz. jz.).

19 Utat készéte — vö. 471. sz. 27. sor jz.

25–26 Ki ez világot — Keresztelő Szent János apokrif életrajza szerint már gyermekkorában elvonult a pusztába.

41–52 Herodest — lásd: Mk 6, 17–29.

474.

Nyomatott kiadása és kézirata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 472–3. Kiad. Dankó 398–9. — Cím: *SZENT LASZLO KIRALYROL*. — Nótajelzés: *Nota: Itt jelen vagyom etc.* — Szövege csekély változtatással megvan a második kiadásban (1719, 406).

Pécsi-ék. 12b, 13a. — Cím: *De S. Ladislao Rege et Patrono Regni Hungariae etc.* — Nótajelzés: *Ad [örszóként; a többi része a kézirat csonkasága miatt hiányzik].* Az ének nagyobbik része is elveszett és a meglévő 11 sor is sokban eltér Kájoni szövegétől.

A XVIII. századi kéziratok közül megvan: *Zirci-ék.* (1751–66, 45b).

Ének Szent László királyról. Két bevezető versszak után az ismeretlen szerző elbeszélő-krónikás modorban idézi Szent László életének néhány epizódját és utal a sírjánál történt csodákra. Közvetlen forrása ismeretlen. — Ünnepe: jún. 27. (BÁLINT 1977, I, 480–504.)

A *Pécsi-ék.* csonkasága miatt Kájoni változata került a főszerzőbe. A meglévő tizenegy sor eltéréseiből azonban úgy tűnik, hogy a nyomtatott változat is egy korábbi kéziratok hagyományból való. Kájoni ennek a szövegét átalakította és a stórfák utolsó sorát a dallamminta nyomán egy szótaggal megrövidítette.

Versforma: 11–11–11–5 és 11–11–11–6 (a–a–a–a).

A Kájoni nótajelzésében idézett *Itt jelen vagyom* kezdetű úrfelmutatási ének (vö. RMKT XVII/7, 82. sz.) dallama a „Saphicum carmen” egyik változata (vö. RMDT I, 138. sz. és II, 111. sz.).

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 511–2. — Cím: *XXVII. JVNII. Sz. LASZLÒ KIRALYRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 79.* [= Idvöz légy kis Jesus Ielkünk ébrestöje].

Szövege megvan a következő XVIII. századi kéziratban: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 168, var.), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 413), *Zirci-ék.* (1751–66, 45a).

Ének Szent László Királyról. Vö. 474. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–12–12–5 (a–a–a–a).

Dallama a „Saphicum carmen” egyik változata (vö. RMDT I, 138. sz. és II, 111. sz.).

476.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 10b. — Cím: *DE SANCTIS APOSTOLIS PETRO ET PAVLO.* — Nótajelzés: *Ad notam Az paradiczomnak diczöült kutt[feje].*

Ének Szent Péter és Pál apostolokról. A kézirat csonkasága miatt csupán a címe és a lap alján őrszóként feltüntetett nótajelzésének kezdőszava ismeretes. — Ünnepek: jún. 29. (BÁLINT 1977, I, 504–14.)

Versforma a nótajelzés alapján: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 15/II. sz. Vö. a 429. sz. ének dallamára vonatkozó megjegyzéssel.

477.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 512–3. — Cím: *XXIX. JVNII. Sz. PETER, Sz. PALRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 24.* [= Vdvöz légy Mennyei Bánya; ld. 58. sz.]

Szövege megvan a következő XVIII. századi kéziratban: *Pécsi-ék.* (1674, 147a; az 1710 után beírt részben), *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 180), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 421), *Vöcsey János-ék.* (1752, 194), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 513), *Dőri-ék.* (1763–74, 322), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 240).

Válaszos ének Szent Péter és Pál apostolról. Vö. 476. sz. jz. A litánia jellegű ének forrása ismeretlen. A dallamminta nyomán is feltételezhető, hogy a kántor előéneklését követve a harmadik sort a hívek felelték vagy megismételték.

Versforma: 8–8–12 (a–a–b); a 3. sor refrénként ismétlődik. Az ismeretlen szerző a nótajelzésben idézett dallamminta formáját módosította; vö. 58. sz.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 24/a. sz.

478.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 11a–12b. — Cím: *DE SANCTA MARGARETA 20 JULII.* — Nótajelzés: *Ad notam praecedenti* [= Az paradiczomnak diczöült kutt feie].

Szövege megvan a következő XVIII. századi kéziratban: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 514), *Dőri-ék.* (1763–74, 324).

Elbeszélő-krónikás ének Antióchiai Szent Margitról. Legendája szerint a IV. században Diocletianus császár idejében Antiochiában lefejezték. A keleti egyházból nyugaton a VII. századtól vértanúságának története egyre több legendás-csodás elemmel gyarapodott. Az elbeszélés szerint a város prefektusa, a pogány Olibrius szépsége miatt feleségül akarta venni Margitot, akit azonban keresztény hite ettől visszatartott. Vö. LexChrIkon 7, 494–500. A népszerű szent magyarországi tiszteletéről: BÁLINT 1977, II, 36–45.

A bevezető négy versszak az Atyaisten oltalmát kérő általános könyörgés; a 16. sor utal először

Szent Margit példájára. Az 5–11. strófa az életrajz foglalata, majd a 12. versszak a záró doxológia. Az epikus hangvételű ének nem tartalmazza a legendás, csodás részleteket. Az ismeretlen szerző forrására is csak burkoltan céloz a 17. sorban: „Kírólt azt ovassuk”. Ez az utalás vonatkozhat a *Legenda Aurea* elbeszélésére, vagy a hazai középkori források közül a breviáriumi életrajzra és az ünnepi officium *O Margareta, caelorum virgo secreta* kezdetű verses antifóna-sorozatára (AH 28, 17–20; CHEVALIER 13177). Ez utóbbi a hazai nyomtatott breviáriumokban általánosan megtalálható. Rövid életrajzát KNAUZ NÁNDOR egy 1376-ból való hazai martirologiómból (OSzK. Cod. Lat. 89) így idézte: „Aput Antiochiam Natalis s. Margarethe V(irginis), que cum esset annorum XV. sub prefecto regionis olibrio post diuersa penarum genera et stupendia miracula demum agonem martirii abscisione capitis consummavit.” (Kortan 213.)

Antiochiai Szent Margit ünnepe a hazai középkori hagyomány alapján mindig július 13-ra esett. Európában általában és a szerzetesrendek szokása szerint július 20-án ünnepelték. (Vö. HERMANN GROTEFEND: *Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit*. Hannover 1891–1898. II/2, 135.) A *Pécsi-ék.* írója is erre a napra teszi, ami idegen forrásra vagy olyan keletkezési helyre enged következtetni, ahol idegen hatásra, ferencesek, karthauziak környezetében Szent Margit tiszteletére szentelt templom búcsúját, patrocíniumát nem az általánosan elterjedt magyar szokás szerint ünnepelték. (Vö. 494. sz. jz.) — Lásd *LexChrIkon* 7, 494–500; BÁLINT 1977, II, 36–45.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama a 476. sz. ének nótajelzése alapján: RMDT II, 24/a. sz.

15 Kírólt azt olvassuk — *LegAur.*: „Cuius legendam Theotinus vir eruditus scripsit. De sancta margarita. Margarita de civitate Antiochie filia fuit theodosii...”.

479.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 25a–26a. — Cím: *DE SANCTA MARIA MAGDALENA*. — Nótajelzés: *Ad Notam vt in folio 92.* [egykorú utólagos beírás:] *vel Atyaink* [sokaságiból, kereszteny hű tarhaszabol].

Ének Mária Magdolnáról, a *Lauda mater ecclesia* kezdetű vesperás-himnusz fordítása (CHEVALIER 10210; AH 52, 251). Szerzőjének *Alanus ab Insulis* (Lille-i Alanus, 1120 k. — 1202–1203) cisztercita szerzetest tartják (SZÖVÉRFY I, 322; II, 152–3). A magyarországi középkori breviáriumokban általánosan elterjedt. Szövegét a *Breviarium Strigoniense* (1524, 346b) nyomán közöljük:

In festo sanctae Mariae Magdalenae

(Ad 1. Vesperas)

1. Lauda mater ecclesia:
Lauda Christi clementiam:
Qui septem purgat vitia
Per septiformem gratiam.
2. Maria soror Lazari
Quae tot commisit crimina:
Ab ipsa fuce tartari:
Redit ad vitae praemia.
3. Post fluxae carnis scandala
Fit ex lebetes phiala:
In vas translata gloriae:
De vase contumeliae.
4. Aegra currit ad medicum:
Vas ferens aromaticum:
Et a morbo multiplici
Verbo curatur medici.

5. Surgentem cum victoria
Iesum videt ab inferis:
Prima meretur gaudia
Quae plus ardebat ceteris.

6. Contriti cordis punctio
Cum lachrymarum fluvio
Et pietatis actio
Ream solvit a vitio.

7. Soli Deo sit gloria
Pro multiplici gratia:
Qui culpas et supplicia
remittit: et dat praemia. Amen.

A magyar fordításban a 6. versszaknak nincs megfelelője. Ez a korai kéziratokból hiányzik, a rimelés alapján utólagos betoldásnak tartják (vö. MONE III, 424).

Az ének az evangéliumokban is sokszor szereplő Mária Magdolnáról szól, akit Jézus meggyógyított és aki a mesternek szolgált (Lk 8,2); jelen volt a kereszttel (Mk 15,40) és Jézus temetésénél (Mt 27,61; Lk 8,2). A feltámadás után elsőnek találkozott Jézussal. Ő a szereplője a *Noli me tangere*-jelenetnek (Jn 20, 11–18); a feltámadás hírére is ő viszi az apostoloknak (Mk 16,10). Ő kente meg Jézus lábát (Mt 26,7; Mk 14,3; Jn 12,3) és nővéreivel, az Úr körül sürgölődő Mártával szemben ő „a jobbik részt” választotta (Lk 10,42); fivérüket, Lázárt Betániában Jézus halottaiból feltámasztotta (Jn 11,1–44).

Az evangéliumokból összeállítható mozaik-képet a keresztény hagyomány legendás elemekkel szötte tovább. Magdolna Krisztus halála után testvéreivel, Mártával és Lázárral, továbbá Maximinusszal és a vak Cedoniuszal hajón Marsiliába (Marseille) jutott; a legenda szerint palesztinai üldözőik hitükért egy kormány nélküli hajóban a viharzó tengerre küldték őket. Gallia földjén ők hirdették elsőnek az evangéliumot, majd Mária Magdolna harminc esztendeig remeteségbe vonult, hogy bűneit sirassa. E legenda részletei Jacobus a Voragine *Legenda aurea*-ja és Temesvári Pelbárt *Pomerium sermonum de sanctis* c. prédikációs kötete nyomán a középkortól kezdve a prédikációszerzők forrása volt és a témát a XVII. századi énekszerzők is elővették. Ezt bizonyítja egy korábbi változata Petri András énekeskönyvéből (RMKT XVII/7, 103. sz.). Ünnepe: júl. 22.

Lásd: LexChrIkon 7, 516–541; BALINT 1977, II, 70–76.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: A lapszámra utaló nótajelzés nem azonosítható. Az utólagos beírás az *Ex more docti mystico* kezdetű nagyböjti himnusz fordításának ismeretlen változatára utal, amely *Atyáinknak szokásából* kezdettel javított alakban Kájoni énekeskönyvében (1676, 171) található (vö. 173. sz.); ezt a *Menyországznak királynéja* dallamára kezdetű Mária-antifóna dallamára énekeltek. Feltehetően a Mária Magdolna-éneknek is ez lehetett a dallama (vö. RMDT II, 83/l. sz.).

480.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Pécsi-ék. 1674. 23a–25a. — Cím: *DE SANCTA MARIA MAGDALENA 22 JULII*. — Nótajelzés:

Ad Notam ut in folio 44.

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 496–7. — Cím: *MAS AZONROL*. — Nótajelzés: *Nota: Hálá-adásunkban, etc.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 428).

Ének Mária Magdolnáról. Vö. 479. sz. ének jz. Az ismeretlen szerző históriás-epikus jellegű versének bevezetése a „Dicsőséges Isten” megszólításával kezdődő, oltalmat kérő könyörgés (1–4. vsz.), amelynek az utolsó sora utal először Mária Magdolna példájára. Ezt követi az újszövetségi (5–10. vsz.), majd a legendás történet (11–16. vsz.) elbeszélése. Az utolsó két versszak a befejezés és doxológia.

A két változat közül a *Pécsi-ék.* szövege a korábbi kéziratot hagyományt őrizte meg. Ezt Kájoni átjavította, részben pedig a 11–14. versszaknak összevonásával megrövidítette.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

A *Pécsi-ék.* lapszámra utaló nótajelzése nem azonosítható. Dallama Kájoni nótajelzése alapján: RMDT I, 15/II. sz.

29 ápolgatni — apolgatni, csókolgatni (Jn 12,3).

39 Lazárt — Lk 10, 39–40.

41 Maximinus — vö. RMKT XVII/7, 130. sz. 29. sor jz.

57 méne egy bárlángban — vö. uo. 33–36. sor jz.

62 Maximinushoz ö vitettet vala — Petri András énekeskönyvének változata szerint Magdolna, mikor közeledni érezte halálát, egy remetét küldött Maximinuszért (vö. uo. 50–56. sor jz.).

481.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 515. — Cím: *XXV. JVLII: Sz. JAKAB APOSTOLROL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 24.* [Védvöz légy Mennyei Bánya; ld. 58. sz.]

Szövege megvan a következő XVIII. századi forrásokban: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 181), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 428), *Zirci-ék.* (1751–66, 31b), *Vöcsey János-ék.* (1752, 195), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 527), *Dőri-ék.* (1763–74, 329), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 247), [Baranyi Pál:] *Lelki paradicsom* (1700, Aa₃a).

Válaszos ének Szent Jakab apostolról. Az idősebb Jakab apostol (Jacobus Maior), Zebedeus és Maria Salome fia, János apostol testvére volt (Mt 27,56). Péterrel és Jánossal a kiváltságos apostolok közé tartozott, aki Jézus Tábor-hegyi színváltozásánál is jelen volt (Mt 17, 1–13). Ő az első apostol-vertanú, akit Heródes Agrippa 44-ben lefejeztetett (Csel 12,2). Az apokrif iratok szerint Judeában, Hispániában prédikált, majd visszatért Jeruzsálembe. Ünnepe: júl. 25. Lásd LexChrIkon 7, 23–24; BÁLINT II, 1977; II, 77–88.

A litánia jellegű ének forrása ismeretlen. A dallamminta nyomán feltételezhető, hogy a kántor előéneklését követve a harmadik sort a hívek énekeltek vagy megismételték.

Versforma: 8–8–12 (a–a–b); a harmadik sor refrénként ismétlődik. Az ismeretlen szerző a nótajelzésben idézett dallamminta formáját módosította; vö. 58. sz.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 24/a. sz.

482/I.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 26a–27b. — Cím: *DE SANCTO IACOBO APOSTOLO 25 JULY.* — Nótajelzés: *Ad Notam ut in folio 57. Vel Cur mundus militat vel Ehredgyel fell világ.*

Tánító ének az „idősebb” Szent Jakab apostolról. Tiszteletéről lásd: 481. sz. jz. A névtelen szerző krónikás elbeszélő modorban előadott énekének első négy strófájában *Szerelmes szent atyánk* megszólítással Istentől kér oltalmat *ama regi kigyó*, a gonosz lélek csalárdságai ellen. A következő hét versszakban a Tridenti Zsinat nyomán megreformált *Breviarium Romanum* napi zsolozsmájából a matutinum második nocturnusa három olvasmányát foglalja versbe. Az ének végén két strófa a szokásos záradék, doxológia.

Az ének másik változata megvan Kájoninál (vö. 482/II. sz.).

Az ének forrásául szolgáló latin életrajz a megfelelő sorok számának feltüntetésével és a szövegrészek kiemelésével a következő:

- 17–20: *Jacobus, Zebedaci filius, Joannis Apostoli germanus frater. Galilaeus, inter primos Apostolos vocatus cum fratre, relictis patre, ac retibus, secutus est Dominum, et ambo ab ipso Jesu Boanerges, id est, tonitruum filii sunt appellati. Is unus fuit ex tribus Apostolis, quos Salvator maxime dilexit, et testes esse voluit suae transfigurationis, et interesse miraculo, cum archisynagoga filiam a mortuis excitavit, et adesse, cum secessit in montem Oliveti. Patrem oraturus, antequam a Judaeis comprehenderetur.*
- 25–32: *Verum Jacobus post Jesu Christi ascensum in caelum, in Judaea et Samaria praedi-*

cans, ejus divinitatem, plurimos, in quibus Hermogenem haereticum ad christianam fidem convertit.

33–36: *Mox peragrata Hispania, ibique praedicato evangelio rediit Jerosolymam. Sed Claudio imperatore Herodes ad regnum elatus, ut a Judaeis gratiam iniret, Jacobum libere Jesum Christum Deum confitentem capitis condemnavit.*

37–44: *Quem cum is, qui eum duxerat ad tribunal, fortiter martyrium subeuntem vidisset, statim se et ipse Christianum esse professus est. Ad supplicium cum raperentur, petiit ille a Jacobo veniam; quem Jacobus osculatus, Pax, inquit, tibi sit. Itaque uterque est securi percussus, cum paulo ante Jacobus paralyticum sanasset.*

Corpus ejus postea Compostellam translatum est, ubi summa celebritate colitur, convenientibus eo religionis, et voti causa ex toto terrarum orbe peregrinis. Memoria ipsius natalis hodierno die, qui translationis dies est, ab Ecclesia celebratur, cum ipse Kalendis Aprilis primus Apostolorum, Jerosolymis profuso sanguine, testimonium Jesu Christo dederit.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a); a sorok 6/6 osztásúak.

Dallama az egykorú kéz által utólag beírt nótajelzések alapján: RMDT I, 190. sz. A lapszámra utaló nótajelzés nem azonosítható. Részletes indokolást lásd a 448. sz. ének jegyzetében.

31 Hermogenest — Jakab apostol apokrif életrajza szerint Abiathar főpap egy Hermogenes nevű mágust küldött az apostolhoz, hogy őt hitétől eltérítse. Különböző bonyodalmak után Hermogenes az apostol hatására kereszténnyé lett. Ekkor Abiathar kiszolgáltatta Herodes Agrippának, aki Jakabot megölette. A középkor végi nyomtatott Breviarium Strigoniense Szent Jakab apostol ünnepén a matutinum hat leckéjében Hermogenes történetét mondja el. Az ének tehát a részleteiben is jól ismert történetre utal.

33 Hispaniat — a hagyomány szerint Spanyolországban elsőként hirdette az evangéliumot.

37 az ki viszi vála — az apostol hóhérja, akit megtérített és a halálba is együtt mentek.

482/II.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 439–40. — Cím: *SZENT JAKAB APOSTOLROL.* — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő *Szent Filep, szent Jakab Krisztus tanítványi* kezdetű ének nótajelzésére: *Nota: Ebredjél fel világ hüneidből;* vö. 453. sz.]

Szövege megvan még Kájoni énekeskönyvének második kiadásában (1719, 371) és: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 524).

Tanító ének Szent Jakab apostolról, a *Pécsi-ék.* históriás-epikus énekének korábbi kéziratos hagyományra visszavezethető változata. Kájoni a mintául szolgáló szöveget átjavította, részben megrövidítette. (Vö. 482/I. sz.)

Az idősebb Jakab apostolról lásd 481. sz. jz.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT I, 15/II. sz.

483.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 515–6. — Cím: *XXVI. JVLII: Sz. ANNARÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, Egeknek fényes villámja.*

Ének Szent Annáról. — Anna és a férje, Joachim nevét, történetét a II. századig visszavezethető apokrif hagyomány és a legendák őrizték meg. A róla szóló egyetlen XVII. századi ének leányával, Szűz Máriával és unokájával, Jézussal idézi és a hármas képzőművészeti ábrázolásokra (mettercia, Szent Anna harmadmagával) emlékeztet. Hazai népi tiszteletéről (szentatyafiság-kultusz) lásd BÁLINT 1977, II, 95–118. Ünnepe: júl. 26.

A névtelen szerző a választott dallammintát a sorok beosztásának, szótagszámának és a refrénnek módosításával alkalmazta. Az 1. és 3. sort az előénekesek vagy a kántor, a 2. és 4. sort pedig a nép

fejelgetve énekelte; az utolsó sort pedig az előéneklés nyomán a nép megismételhette. Lásd a 416. sz. ének jegyzetét.

Versforma: 8-5-8-4-8 (a-b-a-b-b).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 285. sz.

484.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 516. — Cím: *XXXI. JVLII: Sz. IGNATIUSRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 177.* [= Hogy feletkezel-el rólunk tellyességgel].

Szövege megvan még a *Zirci-ék.*-ben (1751-66, 47a).

Ének Loyolai Szent Ignácra (Iñigo López de Loyola, 1491-1556), a jezsuita rend alapítójáról; 1609-ben boldoggá, 1622-ben szentté avatták. Ünnepe: júl. 31. — Lásd LexChrIkon 6, 568. Hazai tiszteletéről: BALINT 1977, II, 121-123.

Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 6-6-6-6-6-7 (a-a-b-a-a-b); közlésünkben négy soros formában (12-6-12-7).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 245. sz.

485.

Nyomatott kiadása:

Két Egő Lampas. Nagyszombat 1669, 2-21.

Kisofficium Loyolai Szent Ignác tiszteletére. Lásd 484. sz. *Az Officium S. Ignatii Societatis Iesu fundatoris* című latin kisofficium *Venite fida pectora Ignatii clientes* kezdetű, a jezsuiták rendalapítójának életét elbeszélő és órákra osztott himnuszának fordítása. CHEVALIER a himnusz részekre bontva tartotta nyilván: 21301, 4087, 38069, 22408, 20559 és 41279, 41079, 11730, 9423, 7658. Szövege legkorábban XVII. századi jezsuita kéziratból ismeretes. A vers műfajáról: 409. sz. jz. Fordítója ismeretlen.

A himnuszokat kísérfő, részben ismétlődő prózai szövegek (versiculus, responsorium, antiphona, könyörgés) a következők:

Sz. Loyola Ignatz Officivma.

A' Matutinumra Az-Az A' Vetemyere.

JESUS neve szereteti gerieszsze mi szivünket. Amen.

V. Uram nyisd meg az ajakimat.

R. Es az én szám a' te dicsiretidet hirdeti.

V. Istenem figyelmezz segítségemre.

R. Uram siess segítségemre.

V. Dicsőség Atyának, és Fiúnak, és Szent Léleknek.

R. Miképpen kezdetben vala. és most, és mindenkoron, és örökkön örökké. Amen.

INVITATORIUM.

Isten dicsiretre valo hivatal.

Hiv szolgálai Szent Ignatznak...

AD LAVDES.

A' Dicsiretekre.

Jesus neve szereteti gerieszsze mi szivünket. Amen.

V. Istenem figyelmezz segítségemre.

R. Uram siess segítségemre.

V. Dicsőség...

DICSIRET.

Midőn a világ szépségét...

Antiphona. Ma téged a' Pogányokon rendeltelek, és az országokon; hogy gyomlálly, és ronts, veszess, és el hany, és építs, és plántálly.

V. Meg találtam a' Jesse Fiát a' szívem szerint valo Férfiat.

R. Aki meg cselekszi minden akaratimat.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

Ur Isten, ki a' te Szent neved dicsőségének teriesztésére Szent Ignatz által, úy segítséggel à tézkedő Anya-szent-egyházat meg-erősítetted; engeddd, hogy az ő segítségével, és követésével vias-adván e' földön, ő véle koronáztatni érdemesek legyünk mennyekben. Ki élsz és uralkodol mind rökkön örökké. Amen.

AD PRIMAM.

Első Orara.

Jesus neve szereteti...

DICSIRET.

Ignatz vitézkedő rendnek...

Antiphona. Menny-ki földedből, és rokonságod közzül, és az Atyád házából, és jöi a' földre, nellyet néked mutatok.

V. Járj én előttem, és légy tekéletes.

R. Es igen meg szaporitlak tégedet.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

Ur Isten,

AD TERTIAM.

A' Harmad Orara.

Jesus neve szereteti...

DICSIRET.

Ignatz térül Szüz Mariához...

Antiphona. Miólta tiszteletes löttél az én szemeim előtt és dicsőséges, én szerettelek téged; Te vagy az én szólgám à kit választottam.

V. Fel tisztelte ötet à munkakban.

R. Es bé tellyesítette az ő munkáit.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

Ur Isten,

AD SEXTAM.

A' Hatod Orara.

JEsus neve szereteti...

DICSIRET.

Kis-dedekkel oskolában...

Antiphona. Az ötet meg csalók álnokságában mellette volt és tiszteletessé tette ötet.

V. Meg-örizte ötet az ellenségektől.

R. Es az el-tévelyítőktől meg-oltalmazta ötet.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

Vr Isten,

AD NONAM.

A' Kilenczed Orara.

IEsvs neve szereteti...

DICSIRET.

IGNATIUS föld színérül...

Antiphona. Eredgyetek gyors Angyalok à várakozo és el tapodtatott nemzetséghez, melynek földét el ragadozták az ő folyó vizei.

V. Dicsőítsétek az urat à tudományok által.

R. Tanítsátok az embereket az Isten igazira.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

Vr Isten,

AD VESPERAS.

A' Vecsernyere.

IEsvs neve szereteti...

DICSIRET.

Kezdődik Jesus Szent nevén...

Antiphona. Fel-vészlek téged Zorohabel én szolgám és tézlek téged mint egy pecsétet, mert téged választottalak.

V. Mikor kicsin voltál a' te szemeid előtt.

R. Israel nemzetségének Fejedelméve löttél.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

Ur Isten, ki

AZ COMPLETORA.

IEsus neve szereteti gericszszé mi szívünket. Amen.

V. Terits meg minket, mi üdvösséges Istenünk.

R. Es fordítsd-el rolunk haragodat.

V. Istenem fegyelmezz segítségemre.

R. Uram siess segítségemre.

V. Dicsőség...

DICSIRET

Ez szőlő-tő az világon...

Antiphona. Ez az Attyafiaknak, és az Israel népének szeretője: ez a ki sokat imádkozik a népért, egész szent városért.

V. Az alázatosok imádságára nézet

R. Es meg nem útálta azok könyörgését.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

VR Isten,

Ayánlás Szent Ignatiushoz.

Ez szives könyörgéssimmal ...

V. Imádkozzál érettünk Szent Ignatz Atyánk.

R. Hogy méltók lehessünk Kristus igiretire.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

Ur Isten, ki sz. Ignatz Confessort, a' te dicsőségednek buzgo teriesztőjét, Jesus szent társaság-kezdőjéve tötted, engedd irgalmassan, hogy az ő szó-szollásával, a' te mennyey boldogságodbul ülni érdemesek legyünk. A mi Urunk Jesus Kristus által. Amen.

A kisofficium magyar fordításának mintájául szolgáló latin szöveg a XVII–XVIII. századi je-imádságoskönyvek magyarországi kiadásaiban is megtalálható. Szövegét a *Manuale Sodalitatis e Virginis Visitantis* első hazai ismert kiadásából (Tymaviae 1668, 368–375) közöljük:

Officium S. Ignatii Societatis Jesu, Fundatoris.

Ad Matutinum.

Amor Nominis IESV accendat praecordia nostra, Amen.

V. Domine, labia mea aperies

R. Et os meum annunciabit laudem tuam.

V. Deus in adjutorium, etc.

Invitorium, et Hymnus.

Venite fida pectora Ignatij clientes,

Sancti Parentis pignora, piaev venite mentes.

Summo sacratum Numini Ignatium colamus,

Sacroque IESU Nomini sacerrimum canamus,

Ignatio victoriam dic terra Patriarchae,

Et gratulare gloriam olympico Toparchae,

Laudetur una Trinitas in laudibus suorum,

Ignatio sit Sanctitas: Fax multiplex honorum.

AD LAVDES.

Amor Nominis Jesu, etc.   Vers. Deus in adjutorium, etc.

Hymnus.

Cum mundus in caligine reatum jaceret,
Et haeresum fuligine suffulsus indoleret.
Rerum supremus arbiter misertus ingementis,
Novit Viri cor, gnavigator incommodo medentis.
Fuit vir hic Ignatius, missus medela morbis,
Virtute cujus laetius, latè viret orbis.

Antiph. Constitui te hodie super gentes, et regna, ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipas, et aedifices, et plantes. Jerem. 1. v. 10.

V. Inveni filium Jesse, virum secundum cor meum.

R. Qui faciet voluntates meas. Actor. 13. v. 22.

Oremus. Deus, qui ad majorem Nominis, tui gloriam propagandam, novo per beatum Ignatium subsidio, militantem Ecclesiam roborasti, concede, ut ejus auxilio, et imitatione certantes in terris, coronari cum ipso mereamur in coelis. Qui vivis, etc.

AD PRIMAM.

Amor nominis IESV, etc.

V. Deus in adjutorium meum etc.

Hymnus.

Ignatius Mavortiae se consecrat coronae,
Sperem fregit hujus gratiae Bellona Pampellonae,
Curatus aeger cogitat vias inire vitae,
Quas isse Divos lectitat, renuncians avitae,
Lares Paternos deserit, plenusque charitatis,
Ubique semen inserit salubre sanctitatis.

Ant. Egredere de domo tua, et de cognatione tua, et de domo Patris tui, et veni in terram, quam monstravero tibi. Gen. 12.

V. Ambula coram me, et esto perfectus.

R. Et multiplicabo te vehementer nimis.

Oremus. Deus, qui ad majorem Nominis, etc.

AD TERTIAM.

Amor Nominis IESV, etc.

V. Deus in adjutorium, etc.

Hymnus.

Ad Matris aram Virginis, Pernox precando durat,
Omnique labe criminis cor expiando curat;
Carnem domat jejuniis, austeritatibusque,
Infensus, et cupidinis et lautis quibusque.
Idem frequenter extimos expertus est labores,
Idem frequenter intimos expertus est favores.

Antiph. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, et gloriosus ego dilexi te, dicit Dominus.
Tu servus meus, quem elegi. Isaiae. 43.

V. Honestavit illum in laboribus.

R. Et complevit labores illius. Sap. 10.

Oremus. Deus, qui ad majorem, etc.

AD SEXTAM.

Amor nominis IESV, etc.

V. Deus in adjutorium etc.

Hymnus.

Tricennis imae factus est Tyro latinitatis:

Hūc insolens adactus est ardore charitatis.

Ut auctus inde nobili Sodalium sequelā.

Rebus vacaret fertili Mortalium medelā,

Calumnias et verbera, sannasque carceresque

Tulit, tulisset vulnera libentius, necesque.

Antiph. In fraude circumvenientium illum adfuit illi, et honestum fecit illum. Cap. 10.

V. Custocivit illum ab inimicis.

R. Et à seductoribus tutavit illum. Ibidem.

Oremus. Deus, qui ad majorem Nominis, etc.

AD NONAM.

Amor nominis IESV etc.

V. Deus in adjutorium, etc.

Hymnus.

Sublimis inter aera Ignatius tenetur,

Quando refulgens sidera precando dona tuetur.

Apostolos in Indicum ablegat hinc vepretum.

Cum caeteris exoticum hic excolit rosetum.

Aufert suorum cordibus Sodalium pavorem,

Cum Christus ipsis omnibus, sponderit favorem.

Antiph. Ite Angeli veloces ad gentem exspectantem, et conculcatam, cuius diripuerunt flumina terram. Isaiae. 18.

V. In doctrinis glorificate Dominum. Isaiae 24.

R. Et docete homines legitima DEI. 4. Reg.

Oremus. Deus, qui ad majorem Nominis etc.

AD VESPERAS.

Amor nominis, etc.

V. Deus in adiutorium meum, etc.

Hymnus.

Mox ordo Iesu nomine vocatus, inchoatur,
Fausto deinceps omine firmatus approbatur:
Sacro iubetur coetui Ignatius praeesse,
Pastoris huius nutui grex festiit subesse.
Curam suorum sedulam fructu ferace gessit,
Caelique iuxta Regulam res cuncta vitae cessit.

Antiph. Assumam te Zorobabel serve meus, et ponam te quasi signaculum, quia te elegi. Agg.

2.

V. Cum parvus esses in oculis tuis.

R. Caput in tribus Israel factus es.

Oremus. Deus, qui ad maiorem, etc.

AD COMPLETORIVM.

Amor nominis IESV, etc.

V. Convertite nos Deus salutaris noster.

R. Et averte iram tuam à nobis.

V. Deus in adiutorium, etc.

Hymnus.

Iam vitis isthaec serpserrat, Ignatio satore,
Orbemque ferme sepserat, caelestium favore.
Cum strenui mens militis, post haec relicta castra,
Indepta nomen caelitis Poli subivit astra.
O Patriarcha lumine dignare nos paterno,
Opemque natis limine trans mitte de superno.

Antiph. Hic est fratrum amator, et populi Israel, qui multum orat pro populo, et universa sancta civitate. Mach. 2. c. 13.

V. Respexit in orationem humilium.

R. Et non sprevit precem eorum. Ps. 101.

Oremus. Deus, qui ad maiorem, etc.

Commendatio ad S. Ignatium.

Haec vota supplex offero Ignatio parenti,
Et hunc honorem defero majora promerenti.
Exopto per te maximi nunc ponderis favorem.
Tum Numinis, tum proximi terris in his amorem.
Vt mens soluta corpore feratur ad superna,
Et pace pleno pectore fruatur aeviterna.

Oremus. Deus, qui glorificantes te glorificas, et in Sanctorum tuorum honoribus honoraris; concede propitius, ut qui sancti tui Ignatii gloriosa merita colimus, ejus pia patrocinia sentiamus. Per Dominum.

A versszakok a latinban nyolc illetve hat, 8/7 osztású tizenöt szótagos sorból állanak; két-két sorban a nyolcas és hetes ütemek egymással rímelnek. Ezt a formát az ismeretlen magyar fordító hűségesen követte azzal a különbséggel, hogy a nyomtatásban a verseket tizenhat illetve tizenkét sorba rendezte, ahol négy soronkénti keresztímmel a nyolcas és hetes sorok váltakoznak.

Dallama ismeretlen.

486.

Nyomatott kiadása:

Ket egő lampas. Nagyszombat 1669, 22–3.

Verses imádság, Loyolai Szent Ignác *O Deus, ego amo te, Nam prior tu amasti me* (CHEVALIER 12896) kezdetű verses fohászának („óhajtási”) hű fordítása. A magyar vers szerzője ismeretlen. A népszerű vers jezsuita ájtatossági könyvekben terjedt el. Latin szövegének legkorábbi magyarországi előfordulása a *Viaticum spirituale* című imádságoskönyvben (Claudiopoli 1695, 47–8) található.

Affectus adversus Deum ejusdem S. P.
Ignatii Fundatoris Societatis Jesu.

1. O Deus! ego amo te,
Nam prior tu amasti me.
En libertate privo me,
Ut sponte vincitus sequar te.
2. Nil suggerat memoria,
Nisi de tua gloria:
Nil intellectus sapiat,
Praeterquam ut te capiat.
3. Protestor nihil velle me,
Nisi quod sciam velle te:
Quae dono tuo mea sunt,
Haec dono meo tua sunt.
4. A te accepi, recipe;
Quid iis velis, praecipe:
Guberna sicut scis, et vis,
Nam scio, quod amator sis.
5. Amore solo dona me,
Ut ego quoque amem te,
Et vigil, et per somnia:
Haec dando, dabis omnia.

Xaveri Szent Ferenc hasonló kezdetű imádsága ugyancsak megvan a *Ket egő lampas*-ban (vö. 531. sz.).

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a). — Dallama ismeretlen.

487.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 27b–29a. — Cím: *DE TRANSFIGVRATIONE DOMINI 6 AUGUSTI*. — Nótajelzés: *Ad Notam ut est in folio 63*. [más egykorú kézzel:] *eandem*.

Tanító ének Urunk színeváltozása ünnepére (Transfiguratio Domini; aug. 6.) Az ünnep evangéli-

umi mondanivalójáról bővebb tájékoztatás a *Petri András-ék. Emlékezzünk keresztyének az úr Krisztus-ról* kezdetű (1630–31, 10b–11a), párbeszéd formában is előadható devóciós énekéhez írt jegyzetben található (RMKT XVII/7, 98. sz.). Hazai szakrális vonatkozásairól lásd: BÁLINT 1977, II, 157–164.

A *Pécsi-ék.* névtelen szerzője az 1–7. versszakban elbeszélő krónikás modorban az evangéliumi történetet foglalja össze, átvéve ebből a párbeszéd elemeket is (vö. Mt 17, 1–8; Mk 9, 2–13; Lk 9, 28–36). A bibliai szövegekkel való szoros párhuzamosság a sérült kézirat hiányainak pótlását is lehetővé teszi (lásd alább a 8. és 27. sorhoz tartozó jegyzetet). A 8–11. versszak a prédikációs tanulság foglalata, amelyet a 12. strófában a szokásos doxológia zár.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 190. sz. — A *Pécsi-ék.* eredeti, lapszámot idéző dallamutalása nem azonosítható. Az egykorú utólagos beírás „candem” jelzése a kézirat 26a lapján lévő, ugyanettől a kéztől származó dallamutalást idézi: *Vel Cur mundus militat vel Ehbredgyel fell világ.* A nótajelzések összefüggéséről lásd a 448. sz. ének jegyzetét. (Vö. 491. sz. dallamával.)

8 Moyses és illé-is szolván [megjelenék] — a sérült szöveg hiánya az evangéliumok szövege alapján kiegészíthető: *És imé meg-jelenének nékik Moyses és Illyés szolván véle* (Mt 17, 3); *És meg-jelenék nékik Illyés Moyses-sel: és szolnak vala Jéussal* (Mk 9, 3).

27 Meddig az embernek [fi]a halálanak — az evangéliumi szövegben: *És alá-jövé azok a hegy-ről, paranchola nékik Jésus, mondván: Senkinek ne mondgyátok a' látást, míg az ember Fia halottaiból fel nem támad* (Mt 17, 9).

488.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 518–9. — Cím: *VI. AVGVSTI. UR SZINE VALTOZASARÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 43. 427.* [= Dicsőség menyben Istennek. Ur Jesus Christus meg-hadta].

A XVIII. századi gyűjtemények közül megtalálható még a következőkben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 181), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–15, 429), *Zirci-ék.* (1751–66, 47b).

Ének Urunk színéváltozása ünnepére (Transfiguratio Domini). Az ünnepről lásd: RMKT XVII/7, 98. sz. és az előbbi 487. sz. ének jegyzetét.

Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 72. sz., vö. uo. 84/I. sz.

489.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 446–7. — Cím: *M.A.S. UGYAN AZONROL.* — Nótajelzés: *Nota: O mi Szent Atyánk, etc.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 248).

Megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 533), *Dőri-ék.* (1763–74, 333), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, II, 13).

Ének Urunk színéváltozása ünnepére (Transfiguratio Domini). Az ünnepről lásd: RMKT XVII/7, 98. sz. és az előbbi 487. sz. ének jegyzetét.

Az ismeretlen szerző az evangéliumi jelenetet idézve bemutatja a mennyei „bóldog Városhan” az üdvözültek el nem múló örömet. Előadásmódja prédikációs jellegű, forrását azonban nem ismerjük. A költői fordulatokban gazdag, formailag csiszolt vers Kájoni gyűjteményének egyik jeles darabja.

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–a).

Kájoni a nótajelzésben az *O Pater sancte* kezdetű, a hazai középkori liturgikus gyakorlatban általánosan elterjedt vasárnapi vesperás-himnuszak ugyancsak népszerű fordítását idézi. Az *O mi Szent Atyánk* legrégebb változata a XVI. századi Battyhány-kódexből ismert, de a XVII. századi katolikus kéziratok hagyományban is általánosan elterjedt. Lásd: RMDT II, 111. sz.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 447. — Cím: *MAS AZON NAP.* — Nótajelzés: *Nota: Ilt jelen vagyon.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 490).

Megtalálható még a következő XVIII. századi forrásokban: *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, II, 12 var.), *Bozóki Mihály kéziratoss énekgyűjteménye* (XVIII. sz. 2. fele, 469), *Bozóki Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekeskönyv* (Vác 1797, 252).

Ének Urunk színeváltozásáról (Transfiguratio Domini). Az ünnepről lásd: RMKT XVII/7, 98. sz. és az előbbi 487. sz. ének jegyzetét.

A névtelen szerző az evangéliumi jelenetből kiemeli a mennyei Atya szózatát (4–6. vsz.) és ehhez fűzi bevezető és befejező tanítását.

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–a).

A Kájoni nótajelzésében idézett úrfelmutatási ének (vö. RMKT XVII/7, 82. sz.) dallama a Carmen Saphicum egyik változata (vö. RMDT I, 138. sz. és RMDT II, 111. sz.).

491.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Pécsi-ék. 1674, 29b–31a. — Cím: *DE SANCTO LAVRENTIO X AVGVSTI.* — Nótajelzés: *Nota in folio 63.* [más egykorú kéz:] *Eandem.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 450–1. — Cím: *SZENT LŐRINCZ NAP-JARA.* — Nótajelzés: *Nota: Hálá-adásunkban, etc.*

Szövege megtalálható még: *Dőri-ék.* (1763–74, 336).

Ének Szent Lőrinc vértanúról. Spanyol földön, Aragóniában született. A toledói zsinaton Hispániában járó II. Sixtus pápa szentelte diákonussá. Amikor Valerianus császár követelte tőlük az egyház vagyonát, Szent Lőrinc azt szétosztotta a szegényeknek. A pápa 258. augusztus 6-án, Lőrinc három nappal később szenvedett vértanúságot. Ünnepe: aug. 10. Lásd: LexChrIkön 7, 374; BÁLINT 1977, II, 168–171.

Az ének 1–3. versszaka bevezető könyörgés, ahol a 12. sor idézi először Szent Lőrinc példáját. A 4–14. versszak történeti-epikus modorban a vértanúság történetét mondja el. Az utolsó versszak a szokásos doxológia. A névtelen szerző forrása az ismert legendagyűjteményeken kívül (*Legenda Aurea*) a hazai zsolozsma szövegének egy-egy részlete lehetett.

A két szövegváltozat közül a *Pécsi-ék.-é* a régebbi. Mindkettő azonban egy korábbi kéziratoss hagyományt tükröz. Kájoni ezt átjavította és a 4., 6. és 8. versszakot elhagyta.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzések alapján: RMDT I, 190. sz. és I, 15/II. sz. — A *Pécsi-ék.* eredeti, lapszámot idéző dallamutalása nem azonosítható. Az egykorú utólagos beírás „eandem” jelzése a kézirat 26a lapján lévő, ugyanettől a kéztől származó dallamutalást idézi: *Vel Cur mundus militat vel Ebredgyel fell világ.* E nótajelzések összefüggéséről lásd a 448. sz. ének jegyzetét. Vö. 487. sz. dallamával.

5–8 Dávidnak szent fia... erősségnek tornia... irgalmasság atya... királyok királya — A strófa az invokáció-szerű sorvégződéséssel litánia-részletre emlékeztet. Vö. a Szent Bernát sermójából összeállított *Az üdvösséges Jesus nevéül litánia* a barokk imádságoskönyvekben.

14 Ez may — akinek ma van az ünnepe.

21 Mondván: Hová mégy — a zsolozsma 1. nocturnus 1. antiphonája: Quo progredieris sine filio pater? quo sacerdos sine ministro properas?

23 Ne hadgyad fiadat — a *Legenda Aurea* és a zsolozsma 1. nocturnus 2. antiphonája azonos szöveggel: Noli me derelinquere pater sancte: quia thesaurus tuos iam expendi quos tradidisti mihi.

28 többet nalamnal — a zsolozsma 1. nocturnus 3. antiphonája: Non ego te desero fili neque derelinquos: sed maiora tibi debentur pro fide Christi certamina.

32 Ada szegényeknek — vö. 23. sor jegyz.

35–37 Hippolitus tömlöczibe... hitelen emberrel... ki sírása miatt — *Legenda Aurea*: Valerianus autem cuidam prefecto nomine Hyppolito in custodiam tradidit: qui illum cum multis aliis

in carcerem reclusit. Erat autem in custodia quidam gentilis nomine Lucillus: qui plorando lumen oculorum amiserat.

42 Kit meg keresztelte — *Legenda Aurea*: aquam super eius caput effudit et ipsum in Christi nomine baptizavit: statimque qui caecus fuerat lumen accepit.

51 vas rostéla — a legenda elbeszélése szerint vasrostélyon megsütötték.

492.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 519. — Cím: X. *AVGVSTI: Sz. LŐRINCZ MARTIRRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 6.* [= O stellula Maria fulgida].

Szövege megvan még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 183), *Écsi-ék.* (1700–25, 84), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 429).

Ének Szent Lőrinc vértanúról. A névtelen szerző a szent vértanúságának legendás motívumáról, a rostélyon való megsütéséről elmélkedik. Vö. 491. sz. jegyzetével.

Versforma: 10–10–8–10 (a–a–b–b).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 101. sz.

493.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 519–20. — Cím: XII. *AVG. Sz. KLARARÖL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 369.* [= Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sabaoth Dominus aeternus].

Ének Szent Kláráról (1194–1253), Assisi Szent Ferenc első női követőjéről, a ferencesek női ágának, a klarissza apácarendnek alapítójáról. Ünnepe: aug. 12. Lásd: *LexChrkon* 7, 315. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–9–8–9 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 201. sz.

494.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Pécsi-ék. 1674, 34a–36b. — Cím: *DE SANCTO STEPHANO REGE VNGARIAE XXI AVGVSTI.* — Nótajelzés: *Nota folio 63.* [Későbbi kézzel:] *Hála adásunkban.*

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 474–5. — Cím: *MAS AZONROL.* — Nótajelzés: *Nota: Hála-adásunkban, etc.* — Kiad. Dankó 403. — Szövege megvan még Kájoni második kiadásában is (1719, 408); kiad.: ALSZEGHY ZSOLT: Szent István a magyar egyházi költészetben (Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján. Bp. 1938. III, 331).

Ének Szent István királyról; krónikás elbeszélő modorban versbe foglalt prédikáció. A bevezető könyörgés (1–3. vsz.) tizenegyedik sora utal először Szent Istvánra. Számmazásának bemutatása, jellemrajza után (4–15. vsz.) a névtelen szerző az országalapító testamentumáról szól (16–17. vsz.): Szent István felajánlotta országát Szűz Máriának. Ebből levonja a kornak szóló tanulságot: a magyaroknak „addiglan jól esék 6 sorsok”, amíg Szent István felajánlásához, az ország patrónájához hűségesek maradtak (18–22. vsz.). A befejezés halálának, temetésének és a sírjánál történt csodáknak rövid foglalata (23–26. vsz.). Az ének közvetlen forrása ismeretlen.

Ünnepe: aug. 20. Tiszteletéről: BÁLINT 1977, II, 196–224.

A *Pécsi-ék.* a címben rendhagyó módon a szent ünnepnapját augusztus 21-re teszi. Ez a dátum hazai liturgikus kalendáriumban egyetlen esetben fordul elő, egy XV. század utolsó harmadából való felsőmagyarországi breviárium-kódexben (OSzK, Cod. Lat. 132.). Külföldön általában augusztus 19-én van az ünnepe. Augusztus 21-e ismereteink szerint az Odera melletti Lebus (a középkorban a Gniczno-i érsekség suffraganeusa) és a morvaországi Olomouc egyházmegyéjének liturgikus naptárában szerepel (HERMANN GROTEFEND: *Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit.* Hannover 1891–

1898. II/2, 172). Lehetséges, hogy a *Pécsi-ék.* szerkesztője idegen forrásra támaszkodott vagy olyan környezetben írták az éneket, ahol Szent István király patrocíniumát nem az általánosan elterjedt magyar szokás szerint ünnepelték. (Vö. 478. sz. jz.)

A két szövegváltozat közül egyébként a *Pécsi-ék.* egy feltételezhető mintát archaikusabb formában és teljesebben őrzött meg. Kájoni a korábbi kéziratok hagyományát tükröző szöveget átjavította és kilenc versszakot (5–6., 9–12., 15., 17. és 23.) elhagyott.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT I, 15/II. sz. — A *Pécsi-ék.* eredeti, lapszámot idéző dallamutalása nem azonosítható.

17 Texuss — Taksony, Géza fejedelem apja, Szent István nagyapja, akit a honfoglalás koráról szóló latin krónikák Taxon, Toxon, Thoxon formában is említenek (SZENTPÉTERY, *Scriptores* II, 328–9). A *Pécsi-ék.* változatában szereplő szokatlan névalak közvetlen forrása ismeretlen. Ez a rész Kájoninál hiányzik.

20 Christus urunk hitit... vették — keresztény hitre tértek.

24 alonnának — aludnának.

25 Szűz Maria — a legenda elbeszélése szerint egy ifjú vagy angyal jelentette Gézának álmában, hogy fia születik.

495.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 521–2. Kiad.: ALSZEGHY ZSOLT: Szent István a magyar egyházi költészetben (Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján. Bp. 1938. III, 330–1). — Cím: *XX. AVG. Sz. JSTVAN KIRALYRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 24.* [= Vdvöz légy Mennyei Bánya; lásd 58. sz.]

Szövege megvan a következő XVIII. századi kéziratokban: *Szosna Demeter-ék.* (1714–5, 434), *Zirci-ék.* (1751–66, 49a), *Vöcsey János-ék.* (1752, 223), *Dóri-ék.* (1763–74, 342), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 268).

Válaszos ének Szent István királyról.

ALSZEGHY ZSOLT (i.h.) megállapítása szerint a *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 178) *Igaz hitnek plántálója* kezdetű éneke a *Cantus catholici* itt közölt darabjának nyilvánvaló átköltése. Ebben a változatban ez az ének a legújabb korig fennmaradt. Lásd: Hozsanna. Bp. 1948, 297. sz.

Versforma: 8–8–8–5 (a–a–b–b); a 3–4. sor refrénként ismétlődik.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 24/a. sz. — A névtelen szerző a dallamminta eredeti versformáját (vö. 58. sz.) módosította: a tizenkét szótagos harmadik sort, a refrént, ketté osztotta, és 8 + 5 szótagos, két egymással rímelő sorra alakította. Ezzel az eredeti dallammintára való éneklést is részben változtatnia kellett. A felelgetős, litánia jelleg kiemelésére alkalmas ének kétsoros refrénjét a hívek énekeltek vagy a kántor előéneklését követve stróféként ismételték.

496.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 440. — Cím: *SZENT BERTALAN APOSTOLROL.* — Nótajelzés: *Nota: Ez az Istennek kedves Szent szolg[ga]ja.* — Szövege megtalálható még Kájoni második kiadásában is (1719, 372).

Ének Szent Bertalan apostolról, aki az újszövetségi apostol-névsorokban Jézus közvetlen munkatársainak egyike (Mt 8, 18; Csel 1, 13). Keleten a IX., nyugaton a XI. századtól Nathanaellal azonosították. A hagyomány szerint előbb Indiában és Frigiában működött. Majd Örményországban keresztény hitre térítette a pogány Astyages királynak Polemius (Polemon) nevű testvérét, és a király leányát is megszabadította az ördögtől. Astyages azonban megverette és lefejeztette; más keleti hagyomány szerint keresztet feszítették és testét megnyűzták. Ünnepe: aug. 24. Lásd: *LexChrIkon* 5, 322–3; hazai tiszteletéről: BÁLINT 1977, II, 225–31.

A névtelen szerző forrásként a *Diem festum Bartholomaei* kezdetű XI. századi miscéneket (prosa)

használta (CHEVALIER 4589; AH 52, 218), amely a középkori hazai liturgikus gyakorlatban általánosan ismert volt. A ritmosos prózában szerkesztett felelgetős latin ének szövegét az 1341 előtt keletkezett *Missale Strigoniense Notatum* (fol. 352^v–353) nyomán közöljük. A kiemelt részeknek a magyar énekben egy-két soros frázisok felelnek meg.

- 1-4: 1a. *Diem festum Bartholomaei,
Christi amici,
fratres excolite
dignis praeconiis.*
- 1b. *Eius
obtentu caeli
quo mereamini
sedibus perfrui.*
- 5-6: 2a. *Hic Indiae
populis praedicat
evangelium,*
- 2b. *Qui dediti
vitiis vacabant
idololatriae.*
- 9-12: 3a. *Quos instruens
sanctus apostolus
iussit frangere idola
atque Christo facere templa.*
- 7-8: 3b. *Et daemones,
quos adoraverant
fecit longius abire
ubi essent inviam terrae.*
- 13-15: 4a. *Mundat leprosos
saluti pristinae
et reddit aegros.*
- 16: 4b. *Vestivit caecos
praesenti lumine
fecitque sanos.*
- 5a. *Oratio eius
paralyticos erigit
atque curat
energuminos.*
- 5b. *Nam Indici natam
regis diu lunaticam
sola prece
salvam fecerat.*
- 6a. *Convertit regem
populumque eius
sacris fontibus
expiaverat.*

- 6b. Promittens illis,
quod non vidit homo
nec ascendit
in cor hominis.
- 7a. Per multa sic praedicans
tempora
vestimenta illius
non fuerunt sordida.
- 7b. Nocturno vigilarat
tempore,
similiter diurno
in Dei laudamine.
- 17-20: 8a. *Post talia miracula
occisus
migravit ad Christum
perenni
in regno semper lusurus.*
- 21-24: 8b. *Sed veniet iudicii
in die
cum Deo hominum
secreta
per ignem iudicaturus.*
- 9a. Quaesumus
te Bartholomaeae
exorantes,
quod detergas nostra
hic facinora,
- 9b. Quatinus
utamur praemio,
quod credentium
repromisit Christus
gregi pusillo.

Versforma: 11-11-11-5 (a-a-a-a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 111. sz.

2 ne üzze munkáját — Bertalan apostol ünnepét az 1092-i szabolcsi zsinat parancsolt ünnepnek írta elő, amelyen szolgálai munkát nem volt szabad végezni. Ezt az előírást Oláh Miklós 1560-i esztergomi zsinata, sőt az esztergomi érseki tartomány 1611-i nagyszombati zsinata is megújította (MIHÁLYFI 1933, 97-99).

18 merön nyuzaték — teljesen, egészen (NySz II, 782).

497.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 522. — Cím: *XXIV. AVG. Sz. BERTALANRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 10.* [= Immáron bé-tölt].

A XVIII. századi gyűjtemények közül szövege megtalálható még a következőkben: *Zirci-ék.* (1751-66, 32b), *Vöcsey János-ék.* (1752, 196).

Ének Szent Bertalan apostolról. Forrása, szerzője ismeretlen. Vö. a 496. sz. ének jegyzetével. Versforma: 5–5–6–5–6 (a–b–c–b–c); közlésünkben két sorban.

Dallama a nótajelzés alapján az *O gloriosa, o speciosa, stella luminosa* kezdetű kanció egy változata (lásd: RMDT I, 130. sz. dallamára vonatkozó jegyzetet).

5 merőn meg-nyűzák — vö. 496. sz. 18. sor jz.

7 minkis nyűzhatyuk — utalás önként vállalt szenvedésre, önmegtadadásra.

498.

Kézírata:

Pécsi-ék. 1674, 37a–38b. — Cím: *DE SANCTO BARTHOLOMEO XXIX AVGVSTI*. — Nótajelzés: *Nota Az igaz hitben [végig megmaradjunk] Vel Arya Istennek mi rolunk nagy gondgya Vel ő mi Sz[ent] Atyank kegyes és k[egy]elmes.*

A XVIII. századi gyűjtemények közül szövege megtalálható még a következőkben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 435), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 542), *Dóri Ferenc-ék.* (1763–74, 343).

Tánító ének Szent Bertalan apostolról. Tiszteletéről lásd: 496. sz. jz. A krónikás elbeszélő modorban szerkesztett ének első kilenc versszaka bevezető könyörgés a szenvedés békés elviseléséért, amelyben a névtelen szerző a Jézus nevééről szóló litánia invokációit idézi (vö. 454. sz. jz.). A következő hat strófában a Tridenti Zsinat nyomán megújított *Breviarium Romanum* napi zsoltósmájából a matutinum második nocturnusa első két olvasmányát foglalja versbe. A záró strófa a szokásos doxológia. Az ének forrásául szolgáló latin életrajz a megfelelő sorok számának feltüntetésével és a szövegrészek kiemelésével a következő:

37–40: *Bartholomaeus Apostolus, Galilaeus, cum in Indiam citeriorem, quae ci in orbis terrarum sortitione ad praedicandum Jesu Christi Evangelium obvenerat, progressus esset, adventum Domini Jesu juxta sancti Matthaei Evangelium illis gentibus praedicavit. Sed cum in ea provincia plurimos ad Jesum Christum convertisset, multos labores calamitatesque perpessus,*

41–48: *venit in majorem Armeniam. Ibi Polemonem regem et conjugem ejus, ac praeterea duodecim civitates ad christianam fidem perduxit.*

49–60: *Quae res in eum magnam invidiam concitavit illius gentis sacerdotum. Nam usque adeo Polemonis regis fratrem in Apostolum incenderunt, ut is, vivo Bartholomaeo, pellem crudeliter detrahi jusserit, ac caput abscindi; quo in martyrio animam Deo reddidit.*

[...]

Versforma: 11–11–11–6 (a–a–a–a).

Dallama az alternatív nótajelzés alapján: RMDT I, 138/f. sz. és RMDT II, 111. sz. — Az *igaz hitben végig megmaradjunk* kezdetű dallamutalásra vonatkozóan lásd: 449. sz. jz.

49 meg busulvan — a régiségben *felindulván, haragra gerjedvén* (commoveor, exacerbor) jelentésben (NySz I, 317).

499.

Nyomatott kiadásai:

Lelki fegyverház. Nagyszombat 1700, 171. — Változatlan szöveggel valamennyi XVIII–XIX. századi kiadásban.

Cantus catholici. Kassa 1674, 523. — Cím: *IV. SEPTEMB. Sz. ROSALIARÓL.* — Nótája, fol. 36. 43. 327. [= Idvözitők Anya Szent Szűz; Dicsőség menyben Istennek; Ez szín alatt az kívánt jó.]

A XVIII. századi gyűjtemények közül megtalálható: *Magyar Cantionale.* XVIII. sz. eleje, 154. (hatsoros változat); *Paksi Márton György-ék.* 1760, 545.; *Egervári-ék.* XVIII. sz. 2. fele, 271.

Verses imádság Szent Rozáliáról, a XII. században a szicíliai Sinibaldí családból származott remete-leányról, akinek megkövesedett tetemét a Palermo közelében lévő Monte Pellegrino barlangjában

1624-ben, pestisjárvány idején találták meg és a székesegyházban helyezték el. A járványos betegségek, főként a pestis védőszentje. Kultuszát a jezsuiták terjesztették el egész Európában (LexChrkon V, 288–89). Tisztelete magyar földön is nagyon népszerű volt (BÁLINT 1977, II, 256–62). A versnek népi imádságszövegekben torzult formában való tovább élése is Szent Rozália hazai kultuszát tanúsítja (ERDÉLYI Zs. 1976, 630–32). — Ünnepe: szept. 4.

A feltehetően latinból készült fordítás teljes szövege a *Lelki fegyverház*ban maradt meg, amelynek elveszett első kiadása feltehetően 1674 előttről való. Ebben a változatban a következő prózában írt könyörgés is hozzá tartozik:

V. Hasson hozzád Uram e' Rosának illattya:
R. Es eszedteltekké Felségednek reánk gyullatt haragja.

KÖNYÖRÖGJÜNK.

UR Isten, ki a' te Szolgálódnak, Szüz Szent Rosáliának testét, sok üdök után a' köszik-lák közt meg-jelentted: és a' te hivednek a' dögletes mirigy ellen orvosságul adad: Kérünk alázatossan; hogy az ő érdeme, és esedezése által minnyájan, kik ötet, és az ő Ereklýeit tisztellyük, minden veszedelmektől, és a' mirigynek dögletes mérgétől meg-óltalmaztassunk, a' mi Urunk JESUS Kristus által, Amen.

A *Cantus catholici* 1674-i kiadásának szerkesztője a verses imádságot megrövidítette, szövegét részben átalakította, és éneklését három népszerű dallamra vagylagosan ajánlotta.

A vers latin eredetije és fordítója ismeretlen.

10 Ember rettentő — embert elrettentő.

18 JESUS ott lakozott — a legenda szerint Rozáliának a barlangban megjelent Szüz Mária a Fiával. A szent legendás életét Telek József *Tavaszi Rósa* Az az: *Panormi Szüz Szent Rosália Életének Sommája* (Kassa 1757) című könyvéből idézi BÁLINT SÁNDOR (i.m. 257–258).

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a). — A dallamokról: RMDT II, 75/l. sz., 84/l. sz. és 90/l. sz.

Ugyanabból az ismeretlen latin himnuszából, amelyből a *Tövis nélkül nyílt szép rózsza* kezdetű verset fordították, egy másik verses imádság is készült, amely először Illyés András gyűjteményében jelent meg: *A' keresztyeni életnek példaja vagy tüköre, Az-az: A' szentek elete... Ötödik része*. Nagyszombat 1682, 116–17. — Szövegét, minthogy Illyés gyűjteménye kötetünk időkorán kívül esik, csak itt, a jegyzetben tesszük közzé:

Szüz Szent Rosáliához dög-halálos időben Hymnus,
a' vagy Enekecske, mely rövideden előnkbe adgya
az ő életét.

1. IDvöz légy Szüz Rosália,
Kristus piros rosa szála,
Mert annál kedvet találá,
Kire bün tövis nem szálla.
- 5   2. Kristus példáját követted,
A' világot meg-vetteted,
Atyád javait gyűlölted,
Pompás udvart nem szeretted.
- 10   3. Kietlenben lakni mentél,
Kiben lako helyt szerzettél,
Szent szándékott véghez vittél,
Kit magadnak czéllül töttél.

- 15 4. Angyaloktól tanítottál,
Uy kegyességet tanoltál,
A' mellyel Istent imádtál,
Kedves rosákat plántáltál.
- 20 5. Meny helyet volt te kö-sziklád,
Kiben Kristusodot láttad,
Szüz Szent Annyát bé-fogadtad,
Apostolokat halgattad.
- 25 6. Kristustol koronát vöttél,
Mennyországban idéztettél,
Világból kedvel ki-mentél,
Dicsőségdben bé-vitettél.
- 30 7. Te szent tested temetéssel,
Bé nem takartatot földel,
De az hegy viz csopogéssel,
Környül-vöt lött márvány-kövel.
- 35 8. Sok száz idő mulván Isten,
Országoknak pestis ellen.
Téged rendelt; légy hát jelen,
Kik tisztelünk minden helyen.
9. Dicsirtessék Szent Háromság,
Böcsültessék Szüz méltóság,
Rosália légy orvosság,
Pestist üző szent imádság.

A XVIII. századi kéziratos gyűjtemények közül megtalálható a következőkben: *Vöcsey János-ék.* 1752, 206. (nótajelzés: Hozzád óhajtunk); *Dőri-ék.* 1763–74, 420. (nótajelzés: Jézus édes emlékezet).

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a). Illyés András a strófákat két sorban közölte feltehetően a helyell való takarékoskodás kedvéért. A vershez a XVIII. századi énekeskönyvekben dallamokat alkalmaztak.

500.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 445. — Cím: *SENT KERESZT NAPJARA.*
— Nótajelzés: *Nota: Ave Domina, tu es etc.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 250).

Megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Pécsi-ék.* (144b, a 1710 után másolt részben), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–15, 402. „Szent Keresztnek mind a két Innepen mondandó Melodia”), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 490).

Tanító ének a Szent Keresztről. Kájoni János nyilván mindkét népszerű ünnepére, a Kereszt Feltalálása (Inventio, máj. 3) és Felmagasztalása (Exaltatio, szept. 14) napjára egyaránt énekelhetőnek szánta. Ezt a címen kívül az is jelzi, hogy a *Cationale catholicum*ban ez az ének nem a naptári rendben, hanem az apostolok (De apostolis) és a vértanúk (De martyribus) közös éneke között, tehát az ún. Commune-részben található. Forrása, szerzője ismeretlen. Tanító formában a kereszthez fűződő, Krisztus megváltói haláláról, áldozatáról szóló keresztény tanítást foglalja össze.

Lásd még a 460. és 501. sz. ének jegyzetét.

3–4 zárlá-bé... meg-nyitá... — A himnusz-irodalomban gyakran visszatérő fordulat. Az egyik rövid középkori verses imádság például így kezdődik:

Triumphale lignum crucis,
Tu nos seductos reducis
Ad superna gaudia,
Portas pandis verae lucis,
Claudis fauces hostis trucis
Divina potentia.
(AH 46, 106)

10 meg-mondott Szent Máté-által — Mt 16, 24: Akkor monda Jésus a' tanítványinak: „Ha ki utánnam akar jöni, tagadgya-meg magát, és vegye-fel az ő keresztét, és kövessen engem.”

15 Idvez-legy szép Fa — A középkori himnusköltészet e fordulatát idézi az ünnep miséjében a magyarországi liturgiában is általánosan elterjedt alleluia-vers: *Salve crux sancta, Salve mundi gloria, Redemptio populi, Decus paradisi*. Az ének utolsó hat sora ugyancsak emlékeztet a hazai breviariumokból általánosan ismert *Salve crux sancta* kezdetű XI. századi Szent Kereszt-himnuszra (AH 50, 291).

Versforma: 16–16 (a–a); a sorok 5/5/6 tagolása követi a dallamintát. A strófák kétsoros tördelése a szerző vagy szerkesztő szándéka lehetett.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 174/III. sz.

501.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 524. — Cím: *XIV. SEPTEMB. Sz. KERESZT FEL-MAGASZTALÁSÁRÓL*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 457*. [= Szűz Mária Jesus Anyja]. — Az ének végén a következő megjegyzés olvasható: *Mind itt, s-mind pedig Sz. Kereszt találása napján, mondhatni [!] más éneket is, Sz. Keresztől valókat: fol. 322*. [= Királyi zászlók lobognak; vö. RMKT XVII/7, 199. sz.] 275. [= Jézus világ megváltója; vö. RMKT XVII/7, 198/II. sz.]

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 182), *Pécsi-ék.* (143b–144a, az 1710 után másolt részben), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 439), *Vöcsey János-ék.* (1752, 189), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 347).

Ének a Szent Kereszt felmagasztalásáról (Exaltatio S. Crucis; szept. 14). Az ünnep történeti hagyományát a Tridenti zsinat által megújított *Breviarium Romanum* olvasmánya napjainkig megőrizte. Ezt a *Cantus catholici* énekszerzője is ismerte. Eszerint a Szent Kereszt ereklyét, amelyet 326-tól Jeruzsálemben őriztek, a VII. században elrabolta Chosroes (II. Khosrau, 590–628) perzsa uralkodó, aki Szíriát, Palesztinát és Egyiptomot meghódította. Herakleiosz (610–641) bizánci császár azonban legyőzte a perzsákat, és a kereszt ereklyét is visszaszerezte. Katonai diadalmenetben vitték azt vissza Jeruzsálembe. A városnak a Kálvária hegyére vezető kapujától azonban a császár Zakariás jeruzsálemi püspök intésére levetve a császári ruhát és Krisztus példáját követve mezítláb és gyalog vitte a keresztet, amelynek ilyen felmagasztalását ettől kezdve minden évben megünnepelték. E történetre utal a két strófás rövid ének. — A szept. 14-i ünnep hazai hagyományáról: BÁLINT 1977, II, 276–277. Lásd még a 460. sz. ének jegyzetét (máj. 3: Szent kereszt megtalálása).

Versforma: 8–8–12–8–8 (a–a–b–c–c); a 3. sor 6/6 osztású belső rímmel.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 189/I. sz.

502/I.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 42a–43b. — Cím: *DE SANCTO MATTHEO EVANGELISTA ET APOSTOLO XXI 7BRIS*. — Nótajelzés: *Nota Folio 70*. [Későbbi kézzel:] *Hala ada*. [= Ilaadásunkban rólad emlékezünk].

A XVIII. századi kéziratos gyűjtemények közül megvan a *Paksi Márton György-énekeskönyv*-ben (1760, 551).

Tanító ének Szent Máté apostolról és evangelistáról. A személyére vonatkozó hiteles adatokat a tőle származó és még 70. előtt héber nyelven szerkesztett első evangélium tartalmazza (Mt 9;9; 10,3).

A meghívása előtti foglalkozása vámos volt. A hagyomány szerint Jézus halála után Etiópiában és Judea arab részén hirdette az evangéliumot, a pártusok földjén vagy Perzsiában szenvedett vértanúságot. Ünnepe: szept. 21. Lásd: LexChrKon 7, 588; tiszteletének hazai hagyományáról: BÁLINT 1977, II, 290–293.

A krónikás elbeszélő modorban szerkesztett ének első négy strofája bevezető könyörgés Jézus-hoz litániára emlékeztető invokációkkal (vö. 454. sz. jz.), és az apostol példájának követésére való buzdítás. A következő tíz versszakban a Tridenti Zsinat nyomán megújított *Breviarium Romanum* napi zsolozsmájából a matutinum második nocturnusa két olvasmányát foglalja versbe a névtelen szerző. Az ének forrásául szolgáló latin életrajz a megfelelő sorok számának feltüntetésével és a szövegrészek kiemelésével a következő:

- 17–20: *Matthaeus, qui et Levi, Apostolus et Evangelista, Capharnai, cum ad telonium sederet, a Christo vocatus, statim secutus est ipsum; quem etiam cum reliquis discipulis hospitio accepit. Post Christi resurrectionem, antequam in provinciam proficisceretur, quae ei ad praedicandum obtigerat, primus in Judaea, propter eos qui ex circumcisione crederant, Evangelium Jesu Christi Hebraice scripsit.*
- 21–24: *Mox in Aethiopiam profectus, Evangelium praedicavit, ac praedicationem multis miraculis confirmavit.*
- 25–32: *Illo igitur in primis miraculo, quo regis filiam a mortuis excitavit, regem patrem et uxorem ejus cum universa provincia ad Christi fidem convertit.*
- 33–52: *Rege mortuo, Hirtacus, ejus successor, cum Iphigeniam regiam filiam vellet sibi dari in matrimonium, Matthaenum, cujus opera, illa virginitatem Deo voverat, et in sancto proposito perseverabat, ad altare mysterium celebrantem, jussit occidi. Qui undecimo Kalendas Octobris, munus apostolicum martyrii gloria cumulavit. Cujus corpus Gregorio septimo summo Pontifice, Salernum translatum ibi magno hominum concursu ac pietate colitur.*

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a); a sorok 6/6 osztásúak.

Dallama a Sztárai Mihály énekére vonatkozó, utólag beírt nótajelzés alapján: RMDT I, 15/II. sz. A *Pécsi-ék.* eredeti, lapszámot idéző dallamutalása nem azonosítható.

21 Szerechen országban — Etiópiában.

46 Hitarcus király — Hirtacus, a név elírás.

502/II.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 440–1. — Cím: *SZENT MATE APOSTOLROL*. — Nótajelzés: *Nota: O mi Szent Atyánk etc.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 373).

Megtalálható a következő XVIII. századi kéziratban: *Pécsi-ék.* (138a–b, az 1710 utáni részben), *Zirci-ék.* (1751–66, 33b), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 349).

Tanító ének Szent Máté apostolról és evangelistáról. — Kájoni a *Pécsi-ék.* változatának közös kéziratot hagyományból vett korábbi mintáját formálta át új dallam és versforma szerint. Minden fordulata a másik, archaikusabb változatban is megtalálható. Vö. 502/I. sz.

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 111. sz.

503.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 524. — Cím: *XXI. SEPTEMB. Sz. MATE APOSTOLROL*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 79.* [= Idvöz légy kis Jesus Ielkünk ébresztője].

A XVIII. századi kéziratok közül megvan a következőkben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 182), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–15, 440), *Vöcsey János-ék.* (1752, 196).

Ének Szent Máté apostolról és evangelistáról. A névtelen szerző benne röviden összefoglalta az életrajzi és legendás motívumokat. Vö. 502/I. sz. jz.

Versforma: 12–12–12–5 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT I, 138. sz.

504.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 525–6. — Cím: *XXX. SEPTEMB. Sz. SOFIARÖL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 35.* [= Szép reggeli dicsirettel].

A XVIII. századi kéziratok közül szövege megtalálható a következőkben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 155; var.), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, II, 108).

Ének Szent Zsófiáról. Görög eredetű nevének (Sophia) jelentése: bölcsesség. Tisztelete Rómában a VI. századtól ismeretes; ünnepe a római martirologium szerint szeptember 30-án van. A hazai középkori liturgikus gyakorlatban a XIV. században tűnt fel és május 15-én ünnepelték; vö. KNAUZ, Kortan 270. A legendás történet szerint Fides, Spes és Charitas (Hit, Remény és Szeretet) nevű három leányával Hadrianus császár idején Milánóból ment Rómába, hogy ott a vértanúságot keresse. Az anya és leányainak neve a keresztény sarkalatos erények megszemélyesítője. Lásd: *LexChrIkon* 8, 382–3; BÁLINT 1977, II, 143. — Az ének közvetlen forrása és szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–12–12–8 (a–a–b–b–c); a 3–5. sor 6/6, illetve 4/4 osztású. Az utolsó sor refrén, amelyet a nép önállóan vagy a kántor után ismételve énekelt.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 164. sz.

3 Nagy Görögországból — Az ének szerint Zsófia nem Milánóból, hanem görög földről származott. (Ebből az utalásból esetleg az egyelőre lappangó forrás is azonosítható.) A keleti, görög szertartásúak Rómában más helyen is ünnepelték; a latinok a Via Appián, a görögök a Via Aurelián.

7 balra — rosszra, gonoszra (vö. NySz I, 164).

505.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 526–7. — Cím: *III. OCTOB. SZENT BORGAROL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 369.* [= Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sabaoth Dominus aeternus].

Ének Borgia Szent Ferencről (1510–1572). A spanyol Borgia (De Borja) főnemesi családból született, VI. Sándor pápa és Katolikus Ferdinánd közeli rokona volt, Gandia hercege címét és Katalónia alkirályi méltóságát viselte. Felesége halála után, 1546-ban minden vagyonáról lemondva belépett a jezsuita rendbe, amelynek 1565-től harmadik egyetemes főnöke volt. 1624-ben boldoggá, 1671-ben szentté avatták. Az egyetemes egyház számára elrendelt ünnepe október 10-én van; az ének feliratában a III. OCTOB. feltehetően az új szent tisztelete körüli bizonytalanságból ered. Az éneket is ismeretlen szerzője a kassai *Cantus catholici* szerkesztésének idején készíthette. — Életről, tiszteletéről lásd: *LexChrIkon* 6, 315–317.

Versforma: 8–9–8–9 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 201. sz.

506.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: **Cantionale catholicum.** Csík 1676, 468–9. — Cím: *SERAPHICUS SZ. FERENCZ CONFESSORROL. Vitorum scabie.* — Nótajelzés: *Nota: Mittitur ad Virginem.* — Előtte a latinja *De Sancto Francisco Seraphico. Nota: Mittitur ad Virginem etc.* címmel. — Szövege megtalálható Kájoni gyűjteményének második kiadásában is (1719, 402).

Ének Assisi Szent Ferencről (1181–1226), a ferences rend alapítójáról, a középkor egyik legnagyobb hatású szentjéről. Ünnepe: okt. 4. Életéről és tiszteletéről: LexChrIkon 6, 260–315.; hazai kultuszáról: BÁLINT 1977, II, 357–63. — Az ének a *Vitiorum scabie Mundo sordescente* kezdetű hórásvers fordítása. A latin ének eredete ismeretlen, egyetlen forrásként Kájoni énekeskönyvében fordul elő. Az első strófáját DANKÓ JÓZSEF idézte (Vetus Hymnarium 409.) Kájoni nyomán; ezt az adatot vette át CHEVALIER (2199. sz.). Hórás jellegét az utolsó versszak árulja el (Has horas canonicas tibi Pater dixi). — Szövegét Kájoni nyomán közöljük:

1. Vitiorum scabie mundo sordescente,
In peccatis populo Dei putrescente:
Venit Christi famulus orbe senescente,
In haec mundi climata Spiritu fervente.
2. Vitam quaerit pauperem, mundum adhorrere,
Cupit Deum quaerere, pro peccatis flere:
Conculcare terrea, tartara timere,
Et abstractus saeculo cum Christo manere.
3. Spretis mundi illecebris alta meditari,
Coepit atque spiritu mentis renovari:
Ex antiquo homine novus transformari,
Jugum Christi trahere, vitam imitari.
4. Fit exemplum hominum paulo post dierum,
Disciplinae pelagus et portentum merum:
Stupor vitae saeculi, atque jubar verum,
Mane quaerit spolia, non spectavit serum.
5. Zelus eum interim ultra provocabat,
Quaerit oves perditas multas revocabat:
Tres ordines ordinat, fratres reformabat,
Et dat illis regulam, quam Christus dictabat.
6. In timore Domino sancte deservivit,
Quem rex regum gloriae Christus insignivit:
Stigmatibus propriis vitam hanc finivit,
Et directo tramite, in coelum transivit.
7. Corpus viri mortuum terrae demandatur,
Eius autem anima Deo praesentatur:
Immortalis spiritus manet, nec mutatur,
Corpus usque hodie, velut vivum datur.
8. Has horas canonicas tibi Pater dixi,
Fac ut possim dicere, ecce nunc revixi:
A peccatis surgere, mala quae dum vixi,
Ut parcantur flagites, sisque dux innixi.

Versforma: 13–13–13–13 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 145. sz.

6 siránkozása — megsiratása

11 gyönyörű igáját — Mt 11, 30 (lásd: 448. sz. ének jz.).

17 Három-féle Szerzetnek — a ferences rend férfi ága (Ordo Fratrum Minorum) mellett a klarisszák női szerzete és a világiak harmadik rendje (harmadrend, terciáriusok).

22 Urunk sebeinek bélyegit — Krisztus szenvedését mélyen átélve Szent Ferenc saját testén viselte a sebhelyeket, a stigmákat.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 527–8. — Cím: *IV. OCTOB. Sz. FERENCZRŐL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 37.* [= Redemptoris mater, oh szentséges Szüz Mária].

Szövege megvan a következő XVIII. századi kéziratokban: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 157), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 447), *Zirci-ék.* (1751–66, 52a), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 356).

Ének Assisi Szent Ferencről. Tiszteletéről lásd: 506. sz. jz.

Versforma: 6-8-6-8-6-6-6-4-6-8 (a-a-b-b-c-c-d-d-e-e); közlésünkben ötsoros.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 250/l. sz.

7 Iésus öt sebeit — a stigmákat; vö. 506. sz. 22. sor jz.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 46b–47b. — Cím: *DE SANCTO LUCA EVANGELISTA XVIII 8BRIS.* — Nótajelzés: *Nota folio 95.* [= Hálaadásunkban rólad emlékezünk?].

Szövege megtalálható még: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 558).

Tanító ének Szent Lukács evangélistáról; a harmadik evangélium és az Apostolok Cselekedeteinek szerzője. A hagyomány szerint Antiókiából származott. Eredeti foglalkozása orvos volt. Szent Pál apostolt 51-ben a második missziós útjára elkísérte, majd fogsága idején is munkatársa maradt. A hagyomány szerint 63-ban, nyolcvannégy éves korában Böötiában halt meg, egyes források szerint vértanúságot szenvedett. Testét 357-ben Konstantinápolyba vitték. Ünnepe: okt. 18. Életéről lásd: *LexChrIkon* 7, 448–449; hazai tiszteletéről: BÁLINT 1977, II, 383–4.

Az ének Isten irgalmát, áldását kérő öt bevezető versszak után krónikás elbeszélő modorban a Tridenti Zsinat nyomán megújított *Breviarium Romanum* napi szolozsmájából a matutinum második nocturnusának három olvasmányát foglalja versbe. A forrásul szolgáló latin életrajz Szent Jeromosnak *De scriptoribus ecclesiasticis* című művéből való. Szövege a megfelelő éneksorok számának feltüntetésével és a szövegrészek kiemelésével a következő:

- 21–28: *Lucas, medicus Antiochensis, ut ejus scripta indicant, Graeci sermonis non ignarus, fuit sectator apostoli Pauli, et omnis peregrinationis ejus comes. Scripsit Evangelium, de quo idem Paulus: Misimus, inquit, cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias. Et ad Colossenses: Salutem vos Lucas medicus carissimus. Et ad Timotheum: Lucas est mecum solus.*
- 29–32: *Aliud quoque edidit volumen egregium, quod titulo Acta Apostolorum praenotatur; cujus historia usque ad biennium Romae commorantis Pauli pervenit: id est usque ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus, in eadem urbe librum esse compositum. Igitur periodos Pauli, et Theclae, et totam baptizati Leonis fabulam inter apocryphas scripturas computamus. Quale enim est, ut individuus comes apostoli, inter ceteras ejus res, hoc solum ignoraverit? Sed et Tertullianus vicinus eorum temporum, refert presbyterum quendam in Asia amatorem Apostoli Pauli, convictum a Joanne, quod auctor esset libri, et confessum se hoc Pauli amore fecisse, et ob id loco excidisse. Quidam suspicantur, quotiescunque in epistolis suis Paulus dicit, Juxta Evangelium meum, de Lucae significare volumine. Lucam autem non solum ab Apostolo Paulo didicisse Evangelium, qui cum Domino in carne non fuerat, sed et ceteris apostolis; quod ipse quoque in principio sui voluminis declarat, dicens: Sicut tradiderunt nobis, qui a principio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis. Igitur Evangelium, sicut audierat scripsit. Acta vero Apostolorum, sicut viderat ipse, composuit.*
- Vixit octoginta et quatuor annos, uxorem non habens:
- 33–36: *sepultus est Constantinopoli, ad quam urbem, vicesimo Constantini anno, ossa ejus cum reliquiis Andreae Apostoli translata sunt de Achaja.*

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Feltételezett dallama: RMDT I, 15/II. sz. — Dallamára csak nagy valószínűséggel következtethetünk a kézirat folió-számmra utaló nótajelzése alapján. Feltehető, hogy ez az utalás a szöveges kéziratától függetlenül létezett és elveszett kottás gyűjteményre vagy orgona-tabulatúrára vonatkozott. A folio 95. nótajelzés a Pécsi-énekeskönyvben ugyanis ezen kívül még három éneknél olvasható (509/I., 514., 539. sz.). A négy azonos jelzéssel ellátott ének közül három apostol- illetve evangélista-ének, egy pedig Szent Imre ünnepére készült. Kettőnél későbbi kéz, de feltehetően még a XVII. században nótajelzésként Sztárai Mihály *Hálaadásunkban rólad emlékezünk* kezdetű énekének kezdősorát is beírta (514. és 539. sz.). Ez arra mutat, hogy a folio 95. utalás már kezdetben bizonytalanságot okozhatott; ezért a kéziratnak alighanem már az első használója a biztosan felidézhető dallamra utaló kezdőszavakat is beírta. Sztárai éneke egyébként a katolikus templomi éneklés hagyományában is jól ismert volt (vö. *Petri András-ék.* 57a; Kájoni 1676, 541). Nagyon valószínű, hogy ez az ének volt az elveszett kottás kézirat 95. levelén is.

509/I.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 47b–49b. — Cím: *DE SANCTIS APOSTOLIS SIMONIS ET IVDAE XXVIII BRIS.* — Nótajelzés: *Nota in Folio 95* [= Hálaadásunkban rólad emlékezünk]. [Későbbi kézzel:] *Eandem.*

Szövege megtalálható még: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 527).

Tanító ének Szent Simon és Júdás apostolokról, akik a hagyomány szerint együtt haltak vértanúhalált. Mindkettő neve szerepel az evangéliumi apostol-névsorokban (Mt 10,4; Mk 3,18). Működésük és haláluk történetét az ókeresztény hagyomány őrizte meg. Eszerint együtt tanítottak Jeruzsálemben, Egyiptomban, Arábiában, Perzsiában és Mezopotámia Edessza nevű városában. Ünnepek: okt. 28. Lásd: *LexChrIkon* 8, 368. és 423.; magyarországi tiszteletükről: BÁLINT 1977, II, 404–9.

Az ének krónikás elbeszélő stílusban hét bevezető strófában Isten oltalmát kérve a két apostol követésére buzdít. Ezután a névtelen szerző öt strófában a két apostol életét foglalja össze. A záró strófa a szokásos doxológia. A *Pécsi-ék.* hasonló énekeihez mérve ez a darab viszonylag rövid, ami forrása rövidségével magyarázható. Az életrajz ugyanis a Tridenti Zsinat nyomán megújított *Breviarium Romanum* napi zsolozsmájából a matutinum egyetlen életrajzi olvasmányán alapszik. Ez a megfelelő verssorok számának feltüntetésével és a szövegrészek kiemelésével a következő:

- 29–40: *Simon Chananaeus, qui et Zelotes: et Thaddaeus, qui et Judas Jacobi appellatur in Evangelio, unius ex canonicis epistolis scriptor, hic Mesopotamiam, ille Aegyptum evangelica praedicatione peragravit.*
- 41–44: *Postea in Persidem convenientes, cum innumerabiles filios Jesu Christo peperissent fidemque in vastissimis illis regionibus, et efferatis gentibus disseminassent, doctrina et miraculis,*
- 45–49: *ac denique glorioso martyrio, simul sanctissimum Jesu Christi nomen illustrarunt.*

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a); a sorok 6/6 osztásúak.

Feltételezett dallama: RMDT I, 15/II. sz. — A későbbi kézzel beírt *Eandem* nyilvánvalóan a kéziratban található előbbi ének dallamára vonatkozik. Az ott is olvasható *Folio 95.* feloldásáról lásd: 508. sz. jz.

509/II.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum.* Csík 1676, 441–2. — Cím: *SZENT SIMON, és SZ. JUDAS APOSTOLROL.* — Nótajelzés: *Nota: Ebredgyél-fel Világ büneidből.*

Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 374).

Tanító ének Szent Simon és Tádé apostolokról, a *Pécsi-ék.* 47b. lapján kezdődő históriás-

epikus hangvételű darabjának (509/I. sz.) rövidített és javított változata. Kájoni a korábbi kéziratos hagyományra visszavezethető mintát a maga választotta dallam nyomán formájában is átalakította.

Versforma: 11–11–11–14 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT I, 219/II. sz. — A dallammintában a strófák első három sora 10-es; Kájoni ettől eltért, bizonyára a dallam egyik hangjára (talán a kezdőre) több szótagot alkalmazva. Az éneklésben való bizonytalanságot mutatja, hogy négy sorban (11., 17., 21. és 27.) a szótagszám a képlettől ugyancsak eltér.

510.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 528. — Cím: *XXVIII. OCTOB. SZENT SIMON ÈS THADAEVS-RÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 287.* [= Jesusnak drága kinnnyában].

Szövege megvan még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 173), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 449), *Zirci-ék.* (1751–66, 35a), *Vöcsey János-ék.* (1752, 197).

Ének Szent Simon és Júdás apostolokról. Tiszteletükről ld: 509/I. sz. jz.

Versforma: 8–7–8–7–7–8–8 (a–b–a–b–c–d–d).

Dallama: nótajelzése közvetve a 42. genfi zsolttár dallamára utal (RMDT II, 172. lap); lásd: Szent Molnár Albert 42. zsolttárának dallamát (RMKT XVII/6, 42. sz.).

7 szantalan — számtalan

511.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 50b–52a. — Cím: *MAS AZONRVL.* E felirat a kéziratban a megelőző *Követi vala, Christus csudáját, népek sokasága* kezdetű énekre utal, amelynek Szőlősi Benedek *Cantus catholici*-jében (1651, 140) a címe: *MIND-SZENT NAPJARA.* — Nótajelzés: *Nota folio 46.* [Későbbi kézzel:] *Az igaz hitben* [végig megmaradjunk.]

Tanító ének Műszentek napjára, a naptárban név szerint nem említett, az egyházi tanítás szerint megszámíthatatlan sokaságú megdicsőült lélek ünnepére (Festum Omnium Sanctorum; nov. 1.). Magyarországi hagyományáról lásd: BÁLINT 1977, II, 425–32.

A névtelen szerző három versszak bevezető könyörgés után az ünnep miséjének evangéliumát, Jézus hegyi beszédének a nyolc boldogságról szóló szakaszát (Mt 5,1–12) foglalta verses parafrázisba. Az evangélium szövege a megfelelő sorok számának feltüntetésével és szövegrészek kiemelésével a következő:

- ¹ Látván pedig Jézus a' seregeket fel-méne a' hegyre, és midőn le-ült volna, hozzája járulának az ő tanítványi, ² és meg-nyitván a' száját taníttya vala őket, mondván:
- 13–14: ³ *Bóldogok a' lelki szegények, mert övék mennyeknek országa.*
- 19: ⁴ *Bóldogok a' szelldék: mert ők bírják a földet.*
- 22: ⁵ *Bóldogok a' kik sírnak: mert ők meg vígasztaltatnak.*
- 27: ⁶ *Bóldogok a' kik éheznek és szomjuhozzák az igasságot: mert ők meg-elégítetnek.*
- 29–32: ⁷ *Bóldogok az irgalmasok: mert ők irgalmasságot nyernek.*
- 33–36: ⁸ *Bóldogok a' tiszta szívtűek: mert ők meg-láttják az Istent.*
- 37–40: ⁹ *Bóldogok a' békességesek: mert Isten fainak hivattnak.*
- 41–44: ¹⁰ *Bóldogok a' kik üldözést szenvednek az igasságért: mert övek mennyeknek országa.* ¹¹ *Bóldogok vattok midőn szidalmaznak tteket, és üldöznek tteket, és hazudván minden gonoszt mondanak ellenetek, én-érettem:*
- 61–64: ¹² *örüllyetek, és vígadgyatok, mert a' ti jutalmatok bévséges mennyekben: mert így üldözték a' profétákat kik előtettek vóltak.*

Versforma: 11–11–11–6 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 138/I. sz. — A *Nota folio 46.* nótajelzés feloldásáról lásd: 449. sz. jz.

512.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 528–9. — Cím: *I. NOVEMB. MINDSZ. NAPIARÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 167.* [= Egeknek fényes villámja].

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 449).

Válaszos ének Mindenszentek napjára. Az ünnepről lásd: 511. sz. jz. A névtelen szerző a dallamintát a sorok szótagszámának módosításával alkalmazta. Az éneklésnél az 1. és 3. sor a kántor vagy az előénekesek, a 2. és 4–5. sort pedig a nép énekelte vagy az előéneklést követve megismételte (lásd: 416. sz. jz.).

Versforma: 8–6–8–5–9 (a–b–a–b–c); a 2. és a 4–5. sor refrén.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 285. sz.

513.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 530. — Cím: *V. NOVEMB. Sz. IMRE HERCZEGRŐL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 61.* [= Oh Jesus, szüzen született szép rósa szál].

Szövege megvan még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 170), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 510), *Zirci-ék.* (1751–66, 56a).

Ének Szent Imréről, Szent István király és Boldog Gizella 1031-ben meghalt fiáról, akit 1083-ban I. László király szentté nyilvánított. Ünnepe: nov. 5. Lásd: *LexChrIkon* 6, 144–5; hazai tiszteletéről: BÁLINT 1977, II, 445–449.

Az ismeretlen szerző röviden versbe foglalta Szent Imre legendájának legismertebb mozzanatait.

Versforma: 12–12–8–12 (a–a–b–b).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 123. sz.

514.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 53b–55b. — Cím: *DE SANCTO EMERICO DVCE ET CONFESSORE V 9BRIS.* — Nótajelzés: *Nota folio 95.* [Későbbi kézzel:] *Hala*[adásunkban rólad emlékezünk].

Tanító ének Szent Imréről. Tiszteletéről lásd: 513. sz. jz. — A névtelen szerző históriás-epikus modorban szerkesztett énekének bevezető hat strófája általános könyörgés a megtérésért, bünbánatért. Ebben a 21–24. sorban utalás történik a kölcsönt vett pénzről (talentumról, mináról) szóló példabeszédre — az „elvett girá”-ra, amelyet a számadáskor kamatostul kell visszafizetni. A példabeszéd az evangéliumokban megvan Máténál (25,14–23) és Lukácsnál (19,12–26); mindkét szakasz szerepel a *Missale Strigoniense* középkor végi kiadásában a hitvallók ünnepére előírt perikópák, evangéliumi szakaszok között. A 21. sorban a „gyra” szó azonban azt is elárulja, hogy az énekszerző olyan templom használatára szerkesztette énekét, ahol ezt a részt Lukács könyvéből olvasták, mert a pénz ilyen elnevezése csak itt található (lásd alább a jegyzetben). A példabeszéd Lukács könyvéből Káldi György fordításában a következő:

¹² Egy nemes ember megszerte-valo tartományba méne. hogy magának országot venne, és vissza-térne. ¹³ Elő-híván pedig az ő tíz szolgait, tíz girat ada nékik, és monda nékik: kereskedgyetek mig meg-jövök. ¹⁴ Az ő polgári pedig gyűlölik vala őtet, és követséget küldének utánna, mondván: Nem akarjuk ezt rajtunk uralkodni. ¹⁵ És lón, hogy meg-vévén az országot, meg-térne: és elő hagyta hivattatni a' szolgákat, a' kiknek a pénzt adta vala, hogy meg-tudná, ki-ki megnyit kereskedett volna. ¹⁶ Előjőve pedig az első, mondván: Uram a' te girád tíz girát nyert. ¹⁷ És monda néki: Örülly jó szolgám, mivel hogy a' kevésen hiv voltál, hatalmad léssen tíz városon. ¹⁸ A' második is el-jöve, mondván: Uram a' te girád öt girát nyert. ¹⁹ Ennek-is monda: Te-is légy öt városon. ²⁰ Más-is el-jöve, mondván: Uram, ihon a' te girád, melly nálam el tételve volt a' kezkenőben: ²¹ mert féltem tőled, hogy-im kemény ember vagy: el-vészed

a' mit le nem töttél, és meg-aratod a' mit nem vetettél. ²² Monda néki: A' te szádból itéllek-meg téged gonosz szolga. Tudod vala hogy én kemény ember vagyok, el-vévén a' mit le nem töttem, és meg-aratván a' mit nem vetettem; ²³ 's miért nem adtat tehát az én pénzemet a' pénz valto asztalra, hogy én el-jövén, uzsorákkal vöttem volna ki azt? ²⁴ Es az ott-álloknak monda: Vegyétek el tőle a' girát, és adgyátok annak a' kinec tiz girája vagyon. ²⁵ És mondá néki: Uram, tiz girája vagyon. ²⁶ Mondom pedig néktek, hogy mindennec a' kinek vagyon adatik, és bévelkődik: attol pedig a' kinek ninchen, a' mie vagyon-is el-vetetik tőle.

Az ének második, doxológiával végződő része Szent Imre legendájának három részletét tartalmazza: a veszprémi Szent György-egyházban tett fogadalmát (7–14. vsz.), a halálát és végül a kanonizációját (15–18. vsz.). Ezeknél a szerző forrása a szent középkori legendájának szövege volt, amely a XVII. században nyomtatott kiadásokban (Laurentius Surius, Bongarsius) közkezen forgott (vö. SZENTPÉTERY, *Scriptores* II, 447). Ennek gondolatmenetét híven követte átvéve a latin szövegnek olykor egy-egy jellemző fordulatát is (lásd alább a jegyzetekben idézett részleteket).

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 15/II. sz. — A lapszámra utaló nótajelzésről lásd: 508. sz. jz.

21 az el-uet gyrat — súlymérték és pénzérték megnevezése a Szentírásban, amely becslésen alapult és ezért az azonosítása a lexikonokban, szótárakban eltérő. A magyar elnevezések is ezt a bizonytalanságot tükrözik. Mózes második könyve (Kiv 30, 13) a „fejadó” értékéről a Vulgata szerint így rendelkezik: „Hoc autem dabit omnis qui transit, dimidium sicli iuxta mensuram templi”. Károli Gáspár fordításában a „siclus” szerepel, míg Káldi György a „siclus”-t és a „gera”-t vagylagosan iktatja a mondatba. Ennek oka, hogy az eredeti héber szövegben a géráh (gére, gira) a „siclus” (sékcl) megfelelője. Lukács evangéliumának példabeszédében viszont a Vulgata „mna” (mina) elnevezése megfelelőjeként szerepel a „gira” a magyar fordításokban. Ezt viszont a perikópa feltehetően sokkal korábbi, hagyományos szövegéből vette át Károlyi Gáspár és Káldi György egyaránt. — A szó egyébként a régiségben „marca, talentum” jelentésben volt használatos (NySz I, 1091. A TESz I, 1062. magyarázata téves.). Vö. 576. sz. 29. sor jz.

29–34 A legendában: „Beatus Henricus aetate proficiens, per virtutum merita gloriosa sua semper augmentabat insignia...” (SZENTPÉTERY, *Scriptores* 453.1. 24. sor).

33 ayandeki szent lelek Istennek — a természetfölötti erények (virtutes) Szentlélektől való származásának szentírásbeli indokolása Izaiás prófétánál (11,1–3) gyökerezik.

35–48 A legendában: „Contigit autem, ut dum nocte quadam orationis causa secreto, uno totum contentus famulo, vetustissimam et antiquissimam, quae in Besprimiensi civitate ad honorem pretiosissimi Christi Georgii fabricata est intraret ecclesiam, ibique orationi vacando, quid acceptabilius offerret deo, penes se retractaret, subito lumen cum ingenti claritate totum ecclesiae circumfulsit aedificium, in quo vox divina in supernis insonuit: Praeclara est virginitas, virginitatem mentis et corporis a te exigo. Hanc offer, in hoc persta proposito”. (I.h. 453. 1. 28. skk. sorok).

51 ezt meg jelentvén édes mesterénc — „secretum hoc apud se conservabat et ministro illi, qui huic divino colloquio et aliis plerumque solus aderat, nec cuiquam rem huiusmodi usque ad obitum suum periret, obsecrando interdicebat”. (I.h. 454. 1. 16–19. sor.)

57–60 Még iffiukoraban... Meg ada vég szivel az fiu Istennek Nagy örömmel lelkét... — „Verum ubi corpore dissoluto in aetate adhuc iuvenili data est ei hereditas in terra viventium”. (I.h. 456. 1. 1–2. sor.)

65–68 A legendában: „Rex itaque Ladislaus, utpote divinae religionis cultor, convocato concilio et indicto triduo ieiunio in Nonis Novembris corpus beati Henrici cum honore elevavit” (I.h. 460. 1. 2–5. sor.)

65 fell uéuén â földből — A kifejezés egyben utalás is Szent Imre fő ünnepére, november 5-re, amely az oltárra emelésnek és szentté nyilvánításnak napja volt (elevatio, translatio). A másik ünnep szeptember 2-án a halálának vagy temetésének (depositio) emléknapja. A régi magyarországi kalendáriumban mindkettő rangos ünnep volt.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 55b–57b. — Cím: *DE SANCTO MARTINO EPISCOPO ET CONFESSORE XI 9BRIS*. — Nótajelzés: *Nota in folio 98*. [Későbbi beírás:] *Fohazkodom Hozzád Uram* [Istenem].

Tanító ének Szent Márton püspök hitvallóról. A pannoniai Savariában, a mai Szombathelyen született 316–7 táján. Előbb II. Constantin, II. Constantius és I. Julianus Apostata császárok idején Galliában katonáskodott, majd Poitiersban Szent Hilarius püspök hatására a kereszténységre tért. Kle-rikus (akolitus) és 371-ben Tours püspöke lett. Több virágzó kolostoralapítás (Ligugé, Marmoutier) fűződik nevéhez. 397-ben halt meg. Franciaország és a nyugati kereszténység egyik legnépszerűbb középkori szentjének életrajzát 400 körül Sulpicius Severus, a VI. században Toursi Szent Gergely és Venantius Fortunatus írták meg. Ezek szolgáltak forrásul a későbbi legendák és breviáriumi életrajzok megírásához. Ünnepe: nov. 11. Lásd: LexChrIkon 7, 572–9; PAULY 3, 1056–7; tiszteletének gazdag magyarországi hagyományáról: BÁLINT 1977, II, 452–71.

A névtelen szerző éneke két részből áll. Az első négy versszak az ünnepi mise evangéliumát idéző bevezetés. Erre a napra a középkor végi *Missale Strigoniense* az urukat felkészülten, *magukat felővezve* váró szolgálkáról szóló példabeszédet (Lk 12,35–40) írja elő. Az első 16 sorban erre ismételt utalás történik; tehát az ének olyan közösség számára készült, ahol a híveknek a hagyományos régi evangéliumi szakaszt olvasták. Ez az egyező szövegrészek kiemelésével a következő:

³⁵ Légyenek fel-övedzve a' tí ágyékítok, és égő gyertyák kezeitekben, ³⁶ és tí hasonlók az ő *urokat-váro emberekhez* mikor térjen-meg a' menyegzőből: hogy midőn meg-jő, és zörget, mingyárt meg-nyissák néki. ³⁷ *Bóldogok azok a' szolgálk, kiket midőn meg-jő az úr, vigyázva talát: bizony mondom néktek, hogy fel-övedzi magát, és azokat le-telepti,* ³⁸ *és által-menvén szolgál nékik.* És ha a' második vigyázáskor jó, és ha a' *harmadik vigyázáskor jó, és úgy talállya, bóldog szolgálk azok.* ³⁹ Azt pedig tudgyátok, hogy ha a' chelédes ember tudná, mely órában jőne-el a' lopo, vigyázna általán-fogva, és nem tudná meg-ásni az ő házát. ⁴⁰ *Ti-is légyetek készek: mert a' mely órában nem vélitek, el-jő az embernek Fia.*

Az ének második részében (5–11. vsz.) Szent Márton élete van megverselve a Tridenti zsinat nyomán megújított *Breviarium Romanum* alapján. Az ének forrásául szolgáló latin életrajz a megfelelő sorok számának feltüntetésével és a szövegrészek kiemelésével a következő:

- 17–20: *Martinus Sabariae in Pannonia natus, cum decimum attigisset annum, in vitis parentibus ad ecclesiam confugiens, in catechumenorum numerum adscribi voluit. Quindecim annos natus in militiam prefectus, primum in Constantii, deinde in Juliani exercitu militavit.*
- 21–24: *Qui cum nihil haberet praeter arma, et vestimentum que tegebatur, Ambiani pauperi ac nudo, ab eo petenti, ut Christi nomini sibi elemosynam tribueret, partem chlamydis dedit.*
- 25–32: *Cui sequenti nocte Christus dimidiata illa veste indutus apparuit, hanc mittens vocem: Martinus catechumenus hac me veste contexit.*
- 33–40: *Decem et octo annos cum haberet, baptizatus est. Quare relicta militari vita, ad Hilarium Pictaviensem episcopum se contulit, a quo in acolythorum numerum redactus est.*
- 41–48: *Post factus episcopus Turonensis, monasterium aedificavit, ubi cum octoginta monachis sanctissime aliquamdiu vixit.*
- 49–52: *Qui cum postea ad Candacensem vicum suae dioecesis in gravem febrem incidisset, assidua Deum oratione precabatur, ut se ex illo mortali carcere liberaret.*
- 53–60: *Quem audientes discipuli sic rogabant: Cur nos pater deseris? cui nos miserere derelinquis? Quorum voce commotus Martinus, ita Deum orabat: Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem.*
- 61–68: *Sed cum eum in illa vehementi febre supinum orantem viderent discipuli, suppliciter ab eo petierunt, ut converso corpore, tantisper dum remitteret morbi vis, pronus con-*

quiesceret. Quibus Martinus: Sinite me, inquit, caelum potius quam terram aspicere: ut suo iam itinere iturus ad Dominum spiritus dirigatur.

69–72: *Instante iam morte, viso humani generis hoste: Quid inquit, astas cruenta bestia? nihil in me funeste reperies.*

73–76: *Ea in voce, unum et octoginta annos natus, animam Deo reddidit, quam angelorum chorus exceptit, eosque divinas canentes laudes multi, in primisque Severinus Coloniensis episcopus audivit. Et sanctus etiam Ambrosius eodem tempore ad altare arctiori somno correptus, ac postea tertiam horam excitatus: Scitote, inquit, fratrem meum Martinum exisse de corpore meque eius funeri piam operam dedisse.*

Az utolsó versszak a szokásos doxológia.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a); a sorok 6/6 osztásúak.

A Pécsi-ék. lapszámra utaló nótajelzése nem azonosítható. A későbbi kézzel beírt kezdősor a 42. zsoltár XVI. századi parafrázisát idézi, amely Szegedi Gergely énekeskönyvéből (Debrecen 1569, 200) terjedt el a XVI–XVII. századi protestáns gyűjteményekben. Ennek 4x11-es versformája azonban nem egészen egyezik a Szent Márton-énekével; feltehető hogy az eredeti dallamot (vö. RMDT I, 97. sz.) a Pécsi-ék. utólag beírt nótajelzésének bejegyzője a 4x12-es formához módosította.

5 ázóknak — azoknak (hibás ékezettel).

37 Pictaviabeli — Pictavia, Poitiers latinus alakja.

39 akolita — acolythus, az egyházi rend szentségének egyik fokozata, az ún. kisebb rendek legmagasabbika. Az ősegyház gyakorlata szerint az erre felszentelt személy mint az egyházi rend tagja az oltár körüli szolgálásban segédkezett.

44 Turoniabely — Turonia, Tours latinus alakja.

47 álkutvan — alkotván.

61 hánia — hanyatt.

516.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 57b–58b. — Nótajelzés: *Ad Notam uti in folio 1001* [Későbbi kézzel:] *Ur Isten teged dicsérünk es nyilván.*

Ének Szent Márton püspök hitvallóról. Tiszteletéről lásd: 515. sz. jz. A vers a *Martine confessor Dei* kezdetű X. századból származó és a magyarországi középkori liturgikus gyakorlatban általánosan elterjedt breviáriumi himnusz parafrázisa (AH 27, 218; CHEVALIER 11189; vö. SZÖVÉRFY I, 321). Szövegét a *Breviarium Strigoniense* (1524, fol. 425) nyomán közöljük:

Hymnus

1. Martine confessor dei
valens vigore spiritus:
carnis fatiscens artubus:
mortis future prescius.
2. Qui pace christi affluens:
in vnitate spiritus:
diuisa membra ecclesie
paci reformas vnice.
3. Quem vita fert probabilem
quem mors cruenta non ledit:
cum callidi versutiis
in hora mortis derogas.

4. Hec plebs fide promptissima:
tue diei gaudia:
votis colit fidelibus:
adesto nobis omnibus.
5. Per te quies sit temporum:
vite detur solacium:
pacis redundet commodum
sedetur omne scandalum.
6. Ut charitatis spiritu
sic affluamus inuicem:
quo corde cum suspiriis:
christum sequemur intimis.
7. Qui letaris cum angelis:
exultas cum archangelis:
triumphas cum apostolis
in seculorum seculis.
8. Sit trinitati gloria:
martinus quam confessus est:
cuius fidem per omnia
in nobis christe robor. Amen.

A magyar parafrázis 2–3. versszakának, amely a köpeny-csodára és három halott feltámasztására utal, az esztergomi breviárium itt közölt szövegében nincsen megfelelője. Ezek a külföldi változatokból is hiányoznak. De ismételten előfordulnak más egykorú Szent Márton-himnuszokban. Lehetséges, hogy a magyar ének névtelen szerzője a mintájában így találta vagy egy másik himnuszból egészítette ki azt.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama a második nótajelzés alapján: RMDT II, 88. sz. A *Pécsi-ék.* lapszámra utaló nótajelzése nem azonosítható. A későbbi, de ugyancsak a XVII. századból való beírás az *Úristen téged dicsérünk* kezdetű, németből fordított protestáns XVII. századi dicséretre utal. Ezt *A Szent Angyalokról* címmel és kottával Szőlősy Benedek közölte (Cantus catholici 1651, 152).

517.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 530–1. Kiad. Dankó 408. — Cím: *XI. NOVEMB. Sz. MARTONRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 24.* [= Vdvöz légy Mennyei Bánya].

Szövege megvan még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 170), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 463), *Zirci-ék.* (1751–66, 56b), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 568), *Szakolczai István-ék.* (1762, 36b–37a).

Válaszos ének Szent Márton püspök hitvallóról. Tiszteletéről lásd: **515.** sz. jz. Közvetlen forrása ismeretlen. Az első két sort a kántor, a refrént a hívek énekelték.

Versforma: 8–8–13 (a–a–b); a harmadik sor refrén. A névtelen szerző a nótajelzésben idézett dallamminta formáját módosította (vö. **58.** sz.).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 24/a. sz.

3 Menyországi parton — „lütus, portus, ripa” értelemben. A kép az ókori mitológia öröksége, a latin kifejezések a középkori költészetben gyakran megtalálhatók: Értelme: „Szent Márton, aki már eljutottál a küzdelmes élet tengerénc túlsó partjára, könyörögi érettünk”

518.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 470–1. — Cím: *DE SANCTO MARTINO.*

— Nótajelzés: *Nota: Adgyunk hálát az Urnak, mert érdemi.*

Szövege megtalálható még: *Mocsy Elek-ék.* (1798, 71a–b).

Tanító ének Szent Márton püspök hitvallóról. Tiszteletéről lásd: 515. sz. jz. — Tartalma szerint párhuzamba állítható a *Pécsi-ék.* terjedelmesebb, históriás-epikus hangvételű énekével (515. sz.). Lehetséges, hogy Kájoni János ezt a szöveget egy korábbi kéziratos forrásból ismerte, stílusát azonban tömörítette és új dallamra alkalmazta.

Versforma: 11–11 (a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 330. sz. és RMDT I, 134/III. sz. — A nótajelzés, amely katolikus gyűjteményben másutt nem fordul elő, egy a 136. zsoltár alapján készült német protestáns asztali áldás magyar parafrázisára utal; ez a *Cationale catholicum* esti énekei között is megtalálható (1676, 533; 1719, 460).

519.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Pécsi-ék. 1674, 58b–60a. — Cím: *DIE SANCTAE ELISABETHAE HVNGARIAE REGIS FILIAE XXIX IXBRIS.* — Nótajelzés: *Nota in folio 107.*

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 497. Kiad. DANKÓ 411–2. — Cím: *SZENT ERSEBETH ASZSZONYROL.* — Nótajelzés: *Nota: Hálá-adásunkban, etc.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 430).

A XVIII. századi kéziratos gyűjtemények közül megtalálható: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–15, 464).

Tanító ének Árpád-házi Szent Erzsébetről (1207–1231). II. András király és a meggyilkolt Gertrúd királyné leánya, IV. Lajos (1200–1227) thüringiai örgróf felesége volt. Özvegységre jutva Marburgban belépett a ferences harmadrendbe és vagyonából a szegény betegek ápolására kórházat alapított. 1235-ben IX. Gergely pápa szentté nyilvánította. Ünnepe: nov. 19.

Vö.: LexChrIkon 6, 132–140; BÁLINT 1977, II, 475–483; SZ. JÓNÁS ILONA: Árpád-házi Szent Erzsébet. Bp. 1986.

A históriás-epikus jellegű ének névtelen szerzője két bevezető versszak után a betegeket gondozó és mindenéről lemondó Erzsébetet mutatja be. Közvetlen forrása ismeretlen. A két változat közül a *Pécsi-ék.* szövege az eredeti kéziratos hagyományt őrizte meg; Kájoni ezt hét versszak elhagyásával megrövidítette és stílusát is megújította. — A *Pécsi-ék.* címében az ünnep idejének november 29-én (XXIX IXBRIS!) való megjelölése ritka helyi szokásra utal; mai ismereteink szerint egyetlen XV. század második feléből való felvidéki eredetű breviarium-kódex kalendáriumában található meg (Radó 1973, 353–54).

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama Kájoni nótajelzése alapján: RMDT I, 15/II. sz. — A *Pécsi-ék.* lapszámra utaló nótajelzése nem azonosítható.

29 kórokat — betegeket; a régiségben „languidus, moribundus” jelentésben (NySz II, 359).

520.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 531–2. — Cím: *XIX. NOVEMB. Sz. ERSEBETRÖL.* — Nótajelzése: *Nótája, fol. 18.* [= Aaron veszeje virágzik].

A XVIII. századi kéziratos gyűjtemények közül megtalálható még a következőkben: *Pécsi-ék.* (XVIII. századi beírás, 96a), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 471), *Zirci-ék.* (1751–66, 57a).

Ének Árpád-házi Szent Erzsébetről. Lásd 519. sz. jz. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–b–b).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 200/I. sz.

521.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 532. — Cím: *XXII. NOVEMB. Sz. CZECHILJARÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 10.* [= Immaron bé-tölt, à mit jövendölt].

A XVIII. századi kéziratos gyűjtemények közül megtalálható még a következőkben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 479), *Zirci-ék.* (1751–66, 58b), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89, II, 120).

Ének Szent Cecília vértanú szűzről. Rómában I. Szent Orbán pápa (222–230) keresztelte meg és itt a keresztényüldözések idején szenvedett vértanúságot. A középkor végétől az egyházi zene pártfogója. Ünnepe: nov. 22. Lásd: *LexChrIkon* 5, 455–63; hazai tiszteletéről: BÁLINT 1977, II, 486–9. — Az ének szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 5–5–6–5–6 (a–b–c–b–c); közlésünkben két soros formában.

Dallama a nótajelzés alapján az *O gloriosa, o speciosa stella luminosa* egy változata; lásd: RMDT I, 130/f. sz. dallamára vonatkozó jegyzetet.

522.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Pécsi-ék. 1674, 63a–64b. — Cím: *MAS.* A kézirat az ének előtt csonka (vö. 428A. sz. jz.); e felirat egy elveszett, ugyancsak Szent Katalinról szóló énekre vonatkozik. — Nótajelzés: *Ad Notam in Folio 1001°.* [Későbbi kézzel:] *Követi vala* [népnek soksága Krisztusnak csudáját].

Kájoni János: Canticale catholicum. Csík 1676, 482–4. — Cím: *SZÜZ SZENT KATALIN-ROL.* — Nótajelzés: *Nota: Követi vala etc.*

Szövege megvan még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 472), *Dóri Ferenc-ék.* (1763–74, 384), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 575 és 577).

Tanító ének Alexandriai Szent Katalin vértanú szűzről. A ciprusi király leánya életének és szenvedésének történetét a VI–VII. századból való legendás hagyomány őrizte meg. Alexandriában 307 táján Maxentius (vagy Maximianus) császár idejében szenvedett vértanúságot. Tetemét a X. századtól a Sinai hegyi Szent Katalin-kolostorban őrizték. Ünnepe: nov. 25. Lásd: *LexChrIkon* 7, 289–97; hazai tiszteletéről: BÁLINT 1977, II, 493–504.

A krónikás, elbeszélő modorban szerkesztett ének első részében a névtelen szerző a vőlegény jövetelét váró okos és esztelen szüzek evangéliumi példabeszédéről (Mt 25, 1–13) elmélkedik. Ez a szentírási szakasz az ünnepi misének a középkortól napjainkig hagyományos olvasmánya volt. A példabeszéd szövege, az ének egyes soraival egyező részeinek kiemelésével Káldi György fordításában a következő:

- 9–16: ¹ Akkor hasonló léssen mennyeknek országa a' líz szűzhöz: kik az ő lámpásokat vévén, eleibe menének a' vő-legénynek és a' menyaszszonyrak. ² Őt pedig azok-közzül esztelen vala, és őt eszes: ³ de az őt esztelenek, vévén a' lámpásokat nem vőnek olajat magokkal: ⁴ az eszesek pedig olajt vőnek az edényekben a' lámpásokkal.
- ⁵ Késvén pedig a' vőlegény szunnyadozának minnyájan és el-aluvának. ⁶ Ej-félkor pedig kiáltás lön: Imé a' vő-legény jó, mennyetek eleibe. ⁷ Akkor mind fel-kelének azok a' szüzek, és fel-ékesíték az ő lámpásokat. ⁸ Az esztelenek pedig mondának az eszeseknek: adgyatok nekünk a' új olajotokból: mert a' lámpásink el-alusznak. ⁹ Felelének az eszesek mondván: Ne-talám nem lenne elég nekünk és néktek; mennyetek inkább az árosokhoz, és vegyetek magatoknak. ¹⁰ Midőn pedig venni mennének el-jöve a' vő-legény: és a' kik készek valának, bé-menének véle a' mennyegzőre és bé-tétetek az ajtó. ¹¹ Végteire pedig el-jövének a' több szüzek-is, mondván: Uram, Uram, nyisd-meg nekünk. ¹² Ő pedig felelvén, monda: Bizony mondom néktek, nem ismérlek titeket.
- 7: ¹³ *Vigyázzatok* azert, mert nem tudgyátok a' napot, sem az órát.

Az ének második, huszonzhárom versszakból álló része a Tridenti Zsinat nyomán megújított *Breviarium Romanum* napi zsolozsmájából a matutinum második nocturnusa három olvasmányát foglalja versebe. A forrásul szolgáló latin életrajz a megfelelő sorok számának feltüntetésével és a szövegrészek kiemelésével a következő:

- 21–26: *Catharina nobilis virgo Alexandrina, a prima aetate studia liberalium artium cum fidei ardore coniungens breui ad eam sanctitatis et doctrinae perfectionem peruenti, ut decem et octo annos nata, eruditissimum quemque superaret.*
- 27–36: *Quae cum Maxentii iussu multos propter Christianae religionis professionem variae tormentis cruciatos ad supplicium rapi videret, non dubitanter ipsum adiit Maxentium; eique nefariam immanitatem obiiciens, sapientissimis rationibus Christi fidem ad salutem necessariam esse affirmavit.*
- 37–42: *Cuius prudentiam Maxentius admiratus, retineri eam iubet, accersitis undique doctissimis hominibus, maximisque propositis praemiis, eis, qui convictam Catharinam, a Christi fide ad idolorum cultum perduxisset.*
- 53–56: *Quod contra accidit. Nam quinquaginta philosophi, qui ad eam coarguendam convenerant, vi ac subtilitate eius disputationis tanto Iesu Christi amore sunt incensi, ut pro illo mori non dubitaverint.*
- 43–44: *Quamobrem Maxentius, blanditiis, ac promissis Catharinam de sententia deducere aggreditur: verum id frustra fieri intelligens, verberibus affectam, plumbatisque contusa, dies undecim sine cibo, ac potu inclusam tenet in carcere.*
- 45–52: *Quo tempore Faustina Maxentii uxor, et Porphyrius belli Dux, visendae Virginis causa carcerem ingressi, et eiusdem praedicatione in Iesum Christum credentes, postea martyrio coronati sunt.*
- 57–62: *Interim Catharina educitur e custodia; et rota expeditur crebris, et acutis praefixa gladiis, ut Virginis corpus crudelissime dilaceraretur. Quae machina brevi Catharinae oratione confracta est; eoque miraculo multi Christi fidem susceperunt.*
- 63–64: *At vero Maxentius in impietate, et crudelitate obstinatio, Catharinam securi percuti imperat. Quae fortiter, dato capite, ad septimum Calendas Decembris ad duplicatum virginitatis et martyrii praemium evolavit.*
- 65–66: *Cuius corpus ab Angelis in Sina, Arabiae monte mirabiliter collocatum est.*

Az ének két változata közül a *Pécsi-ék.* szövege az eredeti kéziratos hagyományt őrizte meg; ugyanezt Kájoni tizenhárom versszakkal megrövidítette és nyelvében is megújította.

Versforma: 16–11 (a–a); a sorok 5/5/6 és 5/6 oszlásúak.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT I, 130/III. sz. — A *Pécsi-ék.* lapszámra utaló dallamjelzése nem azonosítható. Az utólagos beírás azonos Kájoni nótajelzésével.

41 tagattatnak — tagadattának.

523.

Kézirata:

Apor Formularium toldaléka. XVII. sz. 2. fele, 16b–19a. — Cím: *DE SANCTA CATHARINA.* Verses tanítás Szent Katalin vértanú szűzről. Lásd 522. sz. jz.

Az ismeretlen szerző legendás életrajzi adatokból alakította ki terjedelmes énekét. A bevezetőben (1–12. vsz.) Szent Katalin mindenek felülmúló példáját ajánlja. Ezután bemutatja származását, tanultságát (13–32. vsz.), remete életét (33–40. vsz.) és mesterével, Krisztussal való misztikus eljegyzését (41–44. vsz.), végül állhatatos hitvallását és vértanúságát (45–84. vsz.). A befejezésben példáját ragyogó drágakövhöz hasonlítja és követésére buzdít.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama ismeretlen.

5 Ecclesiasticus negyven eöt részében — a versszerző itt feltehetően a Jézus Sirák fia könyvében (Ecclesiasticus) Mózesről olvasható szavakra céloz: „Szerelmes volt az Istennél és az embereknél Moyses; kinek emlékezete áldásban vagyon. Hasonlóvá tőtte őtet a' szentekhez a' dicsőségben, és fel-magasztalta őtet” (Ecclesiasticus 45, 1–2).

17 Custosnak — a legendás életrajzok szerint a Ciprus királyának neve *Costus* volt.

18 Gyeneclogyaia — származása.

19 Alexandrianak — ld. 17. sor jz.

41 elfoglalta — eljegyezte (NySz I, 890).

49 Maxentius — Maxentius római császár idejében 307-ben vagy 317-ben szenvedett vértanúságot.

52 Maximianus — a császár nevének hibás alakja.

61 Porfirius — Maxentius császár hadvezére volt.

76 Ez labirintusból — e bajból, a földi élet szenvedéséből; a régiségben „kellemtelenség”, „incommodum” jelentésben (NySz II, 503).

85 albeston keonc — alabástrom kőnek. Ezzel a névvel az ókori és keresztény középkori (Hrabanus Maurus) szerzők az onyx vagy sardonix egy fajtáját jelölték (PAULYS Realencyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft I, 1271–2 és XVIII/1, 535–8. — HDA I, 238; VI, 1252–3; VII, 942. — LexChrKon 1, 579). Ezek az elnevezések szerepelnek a Vulgátában is (Ex 28, 17; 39, 10; Ez 28, 13; Job 28, 16; Apoc 21, 20), amit a magyar fordítók (Károlyi, Káldi) is átvettek. Az énekekben előforduló további utalásokról (92. és 98–99. sor) azonban kiderül, hogy az albeston-hasonlat a Jelenések könyvében leírt mennyei Jeruzsálemre és annak falát díszítő drágakövekre utal. A szentírási szakaszok (Jel 21, 9–20) ide vonatkozó versei Káldi György fordításában a következők:

⁹ És elő-jöve egy a' hét Angyal-közzül... ¹⁰ És vűn engem lélekben egy nagy és magas hegyre, és meg-mutatá nékem a' szent várast Jerusalemet, mely az Istentől szállott-alá menyből, ¹¹ az Isten fényessége lévén benne: és annak világossága hasonló a' drága-kőhöz mint a' Jaspis-kőhöz, mint a' kristaly. ¹² És nagy és magas kerítése vala ¹⁸ És vala a' kerítésnek rakása jaspis-kőből: a' váras pedig tiszta arany, hasonló a' tiszta üveghez. ¹⁹ És a' váras kerítésének fundamentomú, minden-némű drága kővel fel-ékesítettek. Az első fundamentom, jaspis; a' második, safir; a' harmadik, kalchedonius; a' negyedik, smaragd; ²⁰ az ötödik, sardonix; a' hatodik: sárdius; a' hetedik, krisolitus; a' nyolczadik, berillus; a' kilenczedik, topázus; a' tizedik, krisoptasus; a' tizen-egyedik, hiacintus; a' tizen-ketődik, ametistus.

A drágakő-szimbolikáról lásd még az *Apor Formulárium* Nagyboldogasszony-énekét: 422. sz.

91 Jupiterzeoknel — bálványimádóknál, pogányoknál.

92 Egeo albestonhoz — ld. 85. sor jz.

94 Katarina neuet az kik uiszelitek — utalás a népszerű Katalin-név nagy számú viselőjének névünnepe.

98–99 Ez szep albestonnal ki ma talallatek, Mennyey keofalban — lásd 85. sor jz.

524.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 533. — Cím: *XXV. NOVEMB. Sz. CATHARINARÓL.* — Nótajelzés: *Notája, fol. 396.* [= Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sabaoth Dominus aeternus].

Szövege megtalálható még a következő kéziratokban: *Pécsi-ék.* (1674, 120b; XVIII. századi bejegyzés), *Szosna Demeter-ék.* (1714–5, 478).

Ének Alexandriai Szent Katalinról. Lásd 522. sz. jz. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 8–9–8–9 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 201. sz.

9 Császári erőket — a császár minden igyekezetét, erőfeszítését.

14 téj csorgot — e legendás elem a késői breviáriumi életrajzokból hiányzik.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 533. — Cím: *XXX. NOVEMB. Sz. ANDRASRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 29.* [= Idvöz légy kis Jesus lelkünk ébresztője].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 374), *Zirci-ék.* (1751–66, 36a), *Vöcsey János-ék.* (1752, 198), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 390).

Ének Szent András apostolról. — Simon Péter testvére, Jónás fia volt. Görög nevének jelentése: bátor, férfias. Jézus első apostolai közé tartozott; meghívásuk történetét János (1, 35–51) és Máté (4, 18–22) evangéliuma beszéli el. Ókeresztény források szerint Pontusban és Bithiniában, a Balkánon Szkítiában és Trákiában, Görögországban Epirus és Achaia városában hirdette Krisztus tanítását. Az elbeszélések szerint Patrasban Aegeas Helytartó 60–62 táján, november 30-án ferde keresztre (András-kereszt, *crux decussata*) feszítette. A legenda szerint a keresztről még két napig prédikált a körülállóknek. — Ünnepe: nov. 30. Lásd: *LexChrlkon* 5, 138–152.; BÁLINT 1977, II, 505–509. — A három strófából álló rövid ének szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–12–12–5 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján a *carmen saphicum* egy változata; vö. *RMDT* I, 138. sz. és *RMDT* II, 113. sz.

7 Belial féllével — bálvány félékkel.

8 eszkezével — eszkezével.

10 hirdetni nem szünel — a kereszten még két napig prédikált.

526.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 65a–67b. — A cím és a nótajelzés a kézirat csonkasága miatt hiányzik.

Szövege megtalálható a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 368; cím: Szent András Apostol Napián, nótajelzés: *Ave mundi spes*), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 585 var).

Tanító ének Szent András apostolról. Lásd 525. sz. jz. A krónikás elbeszélő modorban szerkesztett ének első hat strófája a napi evangéliumi szakaszra (Mt 4, 18–22) utalva az első apostolok kiválasztásáról szól. A 7–27. versszak a Tridenti zsinat nyomán megújított *Breviarium Romanum* napi zsolozsmájából a matutinum második nocturnusa három olvasmányát foglalja versbe. Ennek latin szövege a megfelelő sorok számával és a szövegrészek kiemelésével a következő:

Andreas apostolus, Bethsaidae natus, qui est Galilaeae vicus, frater Petri natu maior, discipulus Joannis Baptistae, cum eum de Christo dicentem audisset: Ecce Agnus Dei, secutus Iesum, fratrem quoque suum ad eundem perduxit. Cum postea una cum grate piscaretur in litore Galilaeae, ambo a praetereunti Christo Domino ante alios Apostolos vocati illis verbis: Venite post me, faciam vos fieri pisces hominum, nollam interponentes moram, et relictiis retibus, secuti sunt eum.

25–28: *Post cuius passionem et resurrectionem,*

29–32: *Andreas, cum in Scythiam Europae, quae ei provincia ad Christi fidem disseminandam obtigerat, venisset, deinde Epirum, ac Thraciam peragrasset; doctrina et miraculis innumerabiles homines ad Christum convertit.*

32–40: *Patras Achaiae profectus, et in ea urbe plurimis ad veritatem evangelicam perductis,*

41–44: *Aegeam proconsulem, praedicationi evangelicae resistentem, liberrime increpavit, quod qui iudex hominum haberi vellet, Christum Deum omnium iudicem a daemonibus elusus non agnosceret.*

45–52: *Tum Aegeas iratus, Desine, inquit, Christum iactare, cui similia verba nihil profuerunt, quo minus a Iudaeis crucifigeretur.*

53–64: *Andream vero de Christo nihilominus libere praedicantem, quod pro salute humani*

generis se crucifigendum obtulisset, impia oratione interpellat, ac demum hortatur, ut sibi consulens diis velit immolare.

- 65–72: Cui Andreas: Ego omnipotenti Deo, qui unus, et verus est, immolo quotidie, non taurorum carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatum Agnum in altari: cuius carnem posteaquam omnis populus credentium manducaverit, Agnus, qui sacrificatus est, integer perseverat, et vivus.
- 73–80: Quamobrem ira accensus Aegeas, iubet eum in carcerem detrudi: unde populus Andream facile liberasset, nisi ipse sedasset multitudinem, vehementius rogans, ne se ad optatissimam martyrii coronam properantem impedirent.
- 81–82: Igitur paulo post in tribunal productum cum Aegeas crucis extollentem mysteria sibi-que suam impietatem exprobrantem diutius ferre non posset, in crucem tolli, et Christi mortem imitari iussit.
- 83–92: Adductus Andreas ad locum martyrii, cum crucem vidisset, longe exclamare coepit: O bona crux, quae decorem ex membris Domini suscepisti, diu desiderata, sollicitè amata, sine intermissione quaesita, et aliquando cupienti animo praeparata: accipe me ab hominibus, et redde me magistro meo; ut per te me recipiat, qui per te me redemit.
- 93–104: Itaque cruci affixus est in qua biduum vivus pendens, et Christi fidem praedicare nunquam intermittens, ad eum migravit, cuius mortis similitudinem concupierat.

Az utolsó három versszak hálaadás és doxológia. A vers szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Feltételezhető, hogy a Szoszna Demeter-ék. a hagyományos dallamot őrizte meg nótajelzéssel; vö. RMDT II, 74. sz.

10 May evangéliumban — Mt 4, 18–22.

30 Sicziában — Szkithiában.

35 Pátra — Patrasz.

527.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 442–3. — Cím: *SZENT ANDRAS APOSTOLROL*. — Nótajelzés: *Nota: O gloriosa Domina, etc.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 374).

Megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Zirci-ék.* (1751–66, 35b), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 582), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 392).

Ének Szent András apostolról. Lásd 525. sz. jz. — Feltételezhető, hogy Kájoni ezt az énekét a Pécsi-ék. tanító énekének (526. sz.) egy variánsából, korábbi közös kéziratot hagyományban őrzött változatból alakította át. Erre utalnak a következő párhuzamok

Kájoni

Pécsi-ék.

9–12: Szent András hogy Sidóságban,
Prédikálla Tráciában:
Európában, Egyiptusban,
Erkezők Pátra Városban.

29–36: Ki először Sidóságban,
Az Europa tártományban,
Sichiában, Aegyptusban
Predikala Tarciában.

Végre lelki vigasságban
Achiának hátaraban
Pátra névő városában
Méne ő az poganyóságban.

17–20: Szent András-ellen a' Consul,
Egeas támad harnisúl:
Midön feddésén fel-indúl,
Hogy el-szakaszza Christustúl.

25–28: Szent András nékiek monda,
Hogy ő csak annak áldozna:
A' ki ötet meg-váltotta,
Mely az Istennek Báránnya.

29–32: Szent András ott meg-fogatók,
Setét tömlöczben vették:
Kereszt-fára felfeszíték,
Fáratságát így fizették.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).
Dallama: RMDT II, 75/l. sz.

41–46: Az Egeas pogany consul
Ellene tamoda rúvál,
Hogy meg feddé gonosságról,
Bátorsággal büneyrol.

65–68: Azért nékiek ő monda,
Hogy csák annak ő áldozna,
A ki ötet meg váltotta,
Azt örökkén ő imádna.

93–96: Ez uttan meg feszétték,
Kereszt fára függesztették,
Artatlanul büntetették,
Az sidóktúl vadolaték.

528.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 477–8. — Cím: *SZENT FERENCZ XA-VERIUS CONFESSORROL*. — Nótajelzés: *Nota: Ez az Istennek etc.* — Szövege megvan a második kiadásában is (1719, 411).

Ének Xavéri Szent Ferencről (1506–1552). Spanyolországban született. Elsőként csatlakozott Loyolai Szent Ignáchoz. Jezsuita misszionáriusként Indiában és Japánban működött. 1612-ben boldog-gá, 1622-ben Szent Ignáccal együtt szentté avatták. Tiszteletét ettől az időtől a jezsuiták temploma-iban, kollégiumaikban népszerűsítették. Kultusza széles körben elterjedt. Ünnepe: dec. 3. — Lásd: *LexChrIIkon* 6, 324–27; *BÁLINT* 1977, I, 12–17.

Az ének szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 111. sz.

33 Tíz-száz ezren — A bodajki Xavéri Szent Ferenc-oltár szerezcsen mellékalakja kezében szala-got tart, rajta: 120.000; a hagyomány szerint Xavéri Szent Ferenc ennyi pogányt keresztelt meg (*BÁLINT* 1977, I, 14).

48 Potamia — a legendás hírű távoli Keletet, Mezopotámiát jelenti.

529.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 534. — Cím: *III. DECEMB. Sz. XAVERIVSRÓL*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 13.* [= Oh születendő, hozzánk jövendő].

Szövege megvan még: *Szoszna Demeter-ék*. (1714–5, 374).

Ének Xavéri Szent Ferencről. Lásd 528. sz. jz. — Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 16–15 (a–a); a sorok osztása 5/5/6 és 5/5/5, helyenként belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 174/l. sz.

7 földtől emelkedik — misztikus „lebegés”, amelyet az életrajzok is említenek.

11 testét sokszor verte — magát sanyargatta.

Nyomatott kiadása:

Két Egő Lampas. Nagyszombat 1669, 59–83.

Kisofficium Xavéri Szent Ferenc tiszteletére. Az *Officium S. Francisci Xaverii Societatis Iesu* című latin kisofficium *Francisce Mundi gloria, orbisque lumen alterum* kezdetű, a jezsuiták második legnagyobb szentjének életét elbeszélő és órákra osztott himnuszának fordítása. CHEVALIER a himnuszot részekre bontva tartotta nyilván: 6527, 16775, 2785, 21962, 16225, 13511, 16706, 18772, 16722, 6527. Szövege legkorábban XVII. századi jezsuita kéziratból ismeretes. A vers műfajáról lásd 409. sz. jz. Fordítója ismeretlen.

A himnuszokat kísérő, részben ismétlődő prózai szövegek (versiculus, responsorium, antiphona, könyörgés) az idézett forrásban a következők:

SZENT XAVERIUS FERENCZ OFFICIOMA.

Isteni dicséretre való hivatal.

FÉrencz világ dicsősége... [1–20.]

A' MATUTINUMRA

Az-Az

A' VETERNYERE

Iesus neve szereteti gerieszse mi szívünket. Amen. ... [A bevezető mint Szent Ignác kisofficiumában, lásd 485. sz. jegyzetében.]

DICSÉRET.

Nem de nem nagy láng ereje [21–40.]

Antiphona. Ez az égő és világos lámpás mely a világon ki teriedett, Eretnekség setéségére igaz világosságot hozot, és a meg hiült emberi szivekben igaz buzgo Isteni szeretetet gerjesztet.

V. Könyörögi éretünk Sz. Ferencz

R. Hogy méltok legyünk Kristus igiretjére.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

Úr Isten, ki az Indiai Pogányságot Szent Ferencz praedikálási és csuda tételi által a te Anyaszentegyházadba bé fogadni akartad: engedd irtalmassan, hogy a kinek dicsőséges érdemit tiszteljük, jóságos cselekedetinek példáját-is kövessük. A mi Urunk Iesus Kristus által, ki te veled él és uralkodik Szent Lélek egyességében mind örökkön örökké. Amen.

AD LAVDES

A' Dicséretekre.

Jésus neve szeretet

DICSERET.

Mint köszikla meg sem indul ... [41–60.]

Ant. Hasonlóvá teszem ötet a bölcs emberhez, ki az ő házat kösziklára építette.

V. Szerette ötet az Ur, és fel ékesítette ötet

R. Dicsőségnek ruházattyában öltöztette ötet.

KÖNYÖRÖGYÜNK

UR Isten, ki à tégedet dicsoitoket dicsoited, és à te Szentidnek tiszteleti által tiszteltetel engedd irgalmassan, hogy à kik te Szent Xaverius Ferenczednek dicsőséges érdemét tiszteljük, az ő szószóllását, és oltalmának kegyes voltát érezzük. A mi Urunk Jesus Kristus által. Amen.

AD PRIMAM.

Első Orara.

Jesus neve szereteti...

Dicséret.

Minémü lángnak ereje ... [61–80.]

Ant. Ez à Férfiu à világot meg vetvén, és à földieken diadalmaskodván, mennyey gazdagságot szerze szájával, kezével.

V. Az Igazat vezérlette az Ur Igaz utakon.

R. Es meg mutatta néki Isten országát.

KÖNYÖRÖGIÜNK. UR Isten, ki az Indiai

AD TERTIAM.

A' Harmad Orara.

JEsus neve szereteti

DICSÉRET.

MEly Isteni buzgóságot ... [81–100.]

Ant. Találtam Davidot szívem szerint való Férfiut ki minden akaratimat meg cselekszi.

V. Minden cselekedetben adot vallás-tétele à Szentnek.

R. Es fel-magasztaltatnak dicsőségében igéjének.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

VR Isten ki à te szolgádat Sz. Xaveriust, à világ édesgetésitül el vonván, à lelki gyönyörőségekre magadhoz hitad: engedd kérünk, hogy à kit Indiai Apostolnak ismérünk è földön te nálad szószóllonknak és kesz gyámolunknak érezzük mennyekben. Az Ur Jesus Christus által. Amen.

AD SEXTAM.

A' Hatod Orara.

Jesus neve szereteti

DICSÉRET.

O melly nagy bizodalommal ... [101–120.]

Ant. El választott edényem ez én nekem, hogy hordozza az én nevemet az Népek és Királyok előtt.

V. Mindeneknek mindenné löttem.

R. Hogy mindeneket Kristusnak nyernék.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

UR Isten, ki az Indiai

AD NONAM.

A' Kilenczed Orara.

Isten neve szereteti

DICSERET.

Nagy tüze buzgóságodnak ... [121–140.]

Ant. Ez az, à ki à Kristus Evangeliomat mindenkór szívében hordozta, és sem nappal sem ejjel az Istennel való beszélgetésben és imádságban meg nem szünt.

V. Az Igaznak szája elmélkedik békességet.

R. Es az ő nyelve szoll iteletet.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

VRam Jesus Kristus, à ki mi érettünk drágalátos Szent véredet ki öntötted: engedd nekünk malasztodat, mellyel hivatalunknak meg fellyünk [!], és mikor mindeneknek mindenné löttünk, Szent Ferencz társaságában legyünk mennyekben. A mi Urunk Jesus Christus által, ki te veled él és uralkodik Szent Lélek egyességében mind örökkön örökké. Amen.

AD VESPERAS.

A Vetsernyére.

IEsus neve szereteti

DICSÉRET.

Mar el érte az nyavalya ... [141–160.]

Ant. Ez az ember mindeneket meg cselekedet kiket szollott néki az Isten; és mondotta ő néki: iüyi bé az én nyugodalmomban, mert téged láttalak igaznak én előttem minden népek közzül.

V. Az ő Istene törvénye az ő szívében.

R. Es meg nem csalattatnak az ő járási.

KÖNYÖRÖGIÜNK. VR Isten, ki

A COMPLETARA.

Jesus neve szereteti

DICSÉRET.

Ferencznek sok nagy csudait ... [161–180.]

Ant. Ez esmérte meg az igazságot, és látot nagy csudalatosságot; és fel ékesítette az magosságot, és találatott à Szentek számában.

V. El választotta ötet az Isten, és előválasztotta ötet.

R. Es az ő hailékában lakni hatta ötet.

KÖNYÖRÖGIÜNK. Úr Isten, ki

Ajánlás Szent Xaveriushoz.

Ferencz világ dicsósége ... [181–200.]

V. Könyörögi éretünk Sz. Ferencz

R. Hogy méltok legyünk Kristus igiretjére.

KÖNYÖRÖGIÜNK.

VR Isten, ki à te országod Evangeliomát, az idegen népek és el reített nemzetségek között, à te Szent Xaverius Ferenczed praedikállása által el hintetted, és az ő szentségét tisztaságos testének épségében való csudálatos meg tartásával ki mutattad: engeddd kérünk, hogy à kinek emlékezetét gyakorollyuk annak tökélllességet [!]-is kövessük. A mi Urunk

A kissofficium magyar fordításának mintájául szolgáló latin szöveg a XVII–XVIII. századi jezsuita imádságoskönyvek magyarországi kiadásában is megtalálható. Szövegét a *Manuale Sodalitatis Beatae Virginis Visitantis* első hazai ismert kiadásából (Tymaviae 1668, 381–395) közöljük:

OFFICIUM S. FRANCISCI XAVERII Societatis IESU.

INVOCATIO.

1. FRANCISCE Mundi gloria, Orbisque Lumen alterum. IGNATIO quem proximum, Gradu secundo ponimus.	3. Mens incalescat spiritu, Illo incitata spiritu. Quo tu flagrabas unicè, Augere Christi gloriam.
2. Audi Clientum carmina, Quae mente gratâ pangimus: Et ora te canentium, Aurâ favoris subleva.	4. Fac, ut medullas pectorum, Coelestis intret gratia, Quae nos supernis sedibus, Terris solutos usserat.
5. Sit Trinitati gloria, Quae per suum XAVERIVM, Vtrumque Mundi cardinem, Novo replevit lumine. Amen.	

AD MATVTINVM.

Amor Nominis JESVS accendat praecordia nostra. Amen.

V. Domine labia ... [lásd a Szent Ignác-kissofficium latin változatában, a 485. sz. jegyzetében]

HYMNVS.

6. Quis te, Xaveri, flammeae Mentis subegit impetus? Virtutis altum ut tramitem Ausu virili scanderes:	8. Non forma, non aetas tui Fregere robur pectoris, Non corporis mendax honos, Eburque frontis candidum.
7. Non te coruscus lubricae Fulgor fefellit gloriae: Non fascinavit aureas Fortuna nectens compedes.	9. Haec cuncta calcans fortiter Gressu superbo praeteris: Sic Victor ad tutissimam Arcem salutis evolas.
10. Sit Trinitati Gloria, Quae per suum Xaverium Calcare pompam, saeculi Rudes alumnos edocet. Amen.	

Antiphona. Iste est lucerna ardens, et lucens, qui tenebris Haeresum Mundo offusis lumen verae Fidei adduxit, et frigidis hominum mentibus charitatis impertivit amorem.

V. Ora pro nobis S. Francisce Xaveri.

R. Vt digni efficiamur promissionibus Christi.

Oremus. Deus, qui Indiarum Gentes beati Francisci praedicatione, et miraculis Ecclesiae tuae aggregare voluisti: concede propitius, ut cujus gloriosa merita veneramus, virtutum quoque imitemur exempla. Per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum, etc.

AD LAVDES.

Amor Nominis Iesu

Hymnus.

11. Ceu vasta rupes Caucasi
Iactata saevis fluctibus
Nullo movetur turbine,
Nec sentit iras aequorum,

13. Ruunt Cyclopes inferi,
Tunduntque terga fustibus.
Jacus sed illa voluptans
Funes putavit balsama:

12. Sic alta mens Xaverii
Caelo sereni verticis
In nube culmen admovet,
Nec nostra sentit nubila.

14. Sic ridet iras Tartari,
Sic atra ridet agmina:
Pro se cohortes aetheris.
Dum militarent, aspicit

15. Sit Trinitati gloria,
Quae per suum Xaverium,
Virtute non constantiae
Nudos obarmat milites, Amen.

Antiphona. Similabo eum viro sapienti, qui aedificavit domum suam supra petram.

V. Amavit eum Dominus, et ornavit eum.

R. Stulam gloriae induit eum.

Oremus. Deus qui glorificantes te glorificas, et in Sanctorum tuorum honoribus honoraris; concede propitius; ut qui Beati tui Francisci gloriosa merita colimus, ejus pia patrocina sentiamus. Per Dominum etc. Amen.

AD PRIMAM.

Amor Nominis Iesu

Hymnus.

16. Vis illa qualis ignea,
Quae te Xaveri, sustulit,
Dum supplicares Numini,
In ipsa raptus sidera:

18. Hinc illa vox creberrima,
Jactata terris omnibus:
Satis, Satis vos Caelites,
Rivos beatos claudite,

17. Illic licebat Nectaris,
Natare fontem lucidum:
Illic licebat intima,
Intrare caeli gaudia.

19. Sed parce, parce, mi Pater:
Si tu redundas ebrius
Deumque plenus excutis,
Tuos clientes aspice.

20. Sit Trinitati Gloria,
Quae per suum Xaverium.
In uda terrae viscera
Coeli fauores depulit. Amen.

Antiphona. Hic Vir despiciens Mundum et terrena triumphans, diuitias Caelo condidit ore, manu.
V. Iustum deduxit Dominus per vias rectas.
R. Et ostendit illi regnum Dei.
Oremus. Deus qui Indiarum

AD TERTIAM.

Amor Nominis Iesu

Hymnus.

21. Quantus ardor Numinis:
Francisce, Te compleverat:
Cum Iaponum noualibus
Caeleste Semen spargeres?

23. Hic nemo Chamis supplicat
Nulli timentur Amidae;
Algent, famentque Bonzif,
Christi triumphat Signifer.

22. Pelluntur Aris Daemones,
Actique regnis dulcibus,
Chara migrantes Iapone
Ad nigra tendunt Tartara.

24. Ex hoc semente pullulat
Seges beata Martyrum.
Vnde annuis jam messibus
Caeli replentur horrea;

25. Sit Trinitati Gloria,
Quae per suum Xaverium
Caecis videre Gentibus
Lucem dedit mirabilem, Amen.

Antiphona. Inveni David virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.
V. In omni opere dedit confessionem.
R. Et excelso in verbo gloria.

Oremus. Deus, qui famulum tuum Franciscum de mundi illecebris amotum ad spiritualis vitae delicias evocasti, praesta quaesumus, ut quem Indiae Apostolum agnoscimus in terris, Patronum apud te semper sentiamus in Caelis. Per Dominum nostrum, etc. Amen.

AD SEXTAM.

Amor Nominis Iesu

Hymnus.

26. O Quam fideli pegaso
Molles per auras labitur,
Quemcunque dorso nobili
Felix recepit gratia?

28. Caput relictum solibus
Vmbram galeri negligit;
Sat tectus est, cui desuper
Suspendit umbram Charitas.

27. Franciscus inter Iaponum
Saxeta nudus ambulat:
(Si nudus est, quem purpurâ
Fulgente textit Charitas)

29. Pes purpuratas sanguine
Se credit inter lilia;
Spinasque quas calcauerat,
Putat Rosarum basia.

30. Sit Trinitati Gloria,
Quae per suum Xaverium,
Nescire rerum commoda,
Turbas sequaces erudit, Amen.

Antiphona. Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram Gentibus et Regibus.
V. Omnibus omnia factus sum.
R. Vt omnes Christo lucrifaciam.
Oremus. Deus, qui Indiarum

AD NONAM.

Amor Nominis Iesu

Hymnus.

31. Quis aestus ille pectoris: Quis mentis ardor intimae Quo gestiebas Martyris Grandem mereri lauream.	33. Sed regna stant ahenis [!] Dudum obserata postibus: Longum licet pulsaveris, Non audieris advena.
32. Curris sinas ad ultimos, Mundique pulsas limitem: Vbi illa palma parvulo Venire sumptu creditur.	34. Francisce, vis Te Martyrem, Tyrannum Amorem cogita. Hic te coronâ nobili Donabit absque sanguine.
35. Sit Trinitati Gloria, Quae per suum Xaverium, Novos amoris Martyres Inferre Caelis incipit. Amen.	

Antiphona. Hic est, qui semper Evangelium Christi in pectore gerebat et non diebus neque noctibus à colloquijs divinis et oratione cessabat.

V. Os iusti meditabitur sapientiam.

R. Et lingua ejus loquetur iudicium.

Oremus. O Domine Iesu Christe, qui pro nobis pretiosissimum sanguinem effudisti, concede nobis gratiam tuam; qua magnae vocationi nostrae satisfacimus, et postquam omnibus omnia facti sumus, sancto Francisco associemur in Caelis. Per Dominum nostrum, etc.

AD VESPERAS.

Amor Nominis Iesu

Hymnus.

36. Sed ecce febris torridâ Exaestuate viscera: (Si febris est, et non magis Amoris hoc incendium)	38. En qualibus suspiriis Anhelat astra scandere? Ah! solve nexus compedum Dirumque pande carcerem.
37. Amor tyranne parvule, Nimisque blande carnifex: Quousque tandem strenuum Torquere gaudes Militem?	39. Audimur ecce? fulgidum Franciscus iurat aethera; Io triumphe, vicimus: Palmam teret Xaverius.
40. Sit Trinitati Gloria, Quae per suum Xaverium Nos his relictis sedibus, Tandem beatis inserat. Amen.	

Antiphona. Iste homo perfecit omnia, quae locutus est ei Deus, et dixit ad eum: Ingredere in requiem meam, quia te vidi justum coram me, ex omnibus gentibus.

V. Lex Dei ejus in corde ipsius.

R. Et non supplantabuntur gressus ejus.

Oremus. Deus qui glorificantes

AD COMPLETORIVM.

Amor Nominis Iesu

V. Convertite nos Deus salutaris noster.

R. Et averte iram tuam à nobis.

V. Deus in adjutorium, etc.

V. Gloria Patri, etc.

HYMNVS.

41. Quis jam patrata caelitus,
Edisserat miracula?
Pleni loquuntur codices,
Omnisque mundus praedicat:

43. Nam quanta, fracto marmore:
Rediviva surgunt funera?
Vix ipsa mors est mortua,
Vico semel Xaverio.

42. Caecos videre sidera,
Saltare claudos, auribus
Redire surdis tympanum
Vix instar est miraculi.

44. Sic ille ab astris nunc quoque,
Vultus gementum respicit:
Votique damnat supplices,
Dextramque claudit nemini:

45. Sit Trinitati Gloria,
Quae per suum Xaverium
Terras replet miraculis,
Novisque Caelum civibus. Amen.

Antiphona. Iste cognovit justitiam, et vidit mirabilia magna, et exoravit Altissimum, et inventum est in numero Sanctorum.

V. Elegit eum Deus, et praelegit eum.

R. In tabernaculo suo habitare fecit eum.

Oremus. Deus, qui Indiarum

COMMENDATIO.

46. Francisce, mundi gloria,
Orbisque lumen alterum:
Qui nunc beatis Caelitum
Mensis quietus accubas:

48. O si teramus asperam
Tecum pudoris semitam?
Da, da, Pater, quod poscimus:
Nec sperne vota supplicum:

47. Agnum secutus praeivum
Ludis choreas Virgines;
Interque caetus candidos
Comes pudicus ambulans.

49. Sint pura nobis pectora,
Foedata nullis sordibus,
Vt aemuli virtutibus,
Pari fruamur gloria.

50. Sit Trinitati gloria
Quae per suum Xaverium
Donet pudorem mentibus,
Et det pudoris praemia. Amen.

V. Ora pro nobis sancte Francisce.

R. Vt digni efficiamur promissionibus Christi.

Oremus. Deus, qui Evangelium Regni tui per barbaras Gentes et reconditas Nationes Beati Francisci Xaverij Servi tui praedicatione seminasti, et ejus sanctitatem mirà purissimi corporis incorruptione declarasti: concede quaesumus; ut cujus recolimus memoriam, imitemur et mores: Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–b–a–b). — A latin minta is négyszer nyolc szótagos versszakokból áll; a *Manuale Sodalitatis B. V. Visitantis két-két sort* (nyilván takarékoságból) összevonva közöl, megtartva a nyolcas sorok kezdő nagybetűit.

Dallama ismeretlen.

531.

Nyomatott kiadása:

Ket egő lampas. Nagyszombat 1669, 85–6. — Cím: *SZENT XAVERIUS FERENCZ SZERELMETES LELKÉNEK BUZGO ÓHAITÁSI.*

Verses imádság, Xavéri Szent Ferenc *O Deus ego amo te, Nec amo te, ut salves me* (CHIEVALIER 12897) kezdetű verses fohászának „óhajtási”-nak szabad tolmácsolása. A népszerű vers 1546 tájáról spanyol nyelven és szonett formában Xavéri Szent Ferenc levelezésében maradt fenn; különféle nyelvekre lefordították és a jezsuita ájlatossági könyvekben terjesztették. Spanyol eredetijéről, a különféle fordításokról, közöttük Faludi Ferenc *Az Ur Jézushoz* című verséről: DREBITKA, FRANCISCUS XAV.: Hymnus Francisci Faludi eiusque origo Hispano-Lusitana et „O Deus, ego amo te, nec . . . ” Bp. 1899.; vö: Faludi Ferenc versei. Kiad. NÉGYESY LÁSZLÓ. Bp. 1900, 152. — Az ismeretlen XVII. századi fordító a latin minta parafrázisát foglalta versbe. Ennek szövege a *Varia pietatis ac sanctarum precum exercitia* (Tyrnaviae 1674, 380) című imádságoskönyvben a következő:

AFFECTUS AMANTIS ANIMAE S. P. FRANCISCI XAVERII.

O Deus! ego amo te;
Nec amo te, ut salves me:
Aut, quia non amantes te
Aeterno punis igne.
Tu, tu, mi JESV, totum me
Amplexus es in cruce,
Tulisti Clavos, Lanceam,
Multamque Ignominiam.
Innumeros Dolores,
Sudores et Angores,
Ac mortem. Et haec propter me:
Ac pro me peccatore.
Cur igitur non amem te,
O JESV amantissime!
Non, ut in caelo salves me;
Aut, ne aeternum damnes me:
Nec praemii ullius spe:
sed, sicut tu amasti me;
Sic amo, ut amabo te,
Solum, quia Rex meus es;
Et solum, quia DEVS es.

Loyolai Szent Ignác hasonló kezdetű imádsága a *Ket egő lampasban* ugyancsak megtalálható (vö. 486. sz.).

Versforma: 8-7-8-7 (a-b-a-b); a hét négysoros keresztrímes strófát a magyar forrásban egybeírva találjuk.

Dallama ismeretlen.

532.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 534-5. — Cím: *IV. DECEMB. Sz. BORBARARÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol 79.* [= Idvöz légy kis Jesus lelkünk ébresztője].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Szoszna Demeter-ék.* (1714-5, 376), *Dőri Ferenc-ék.* (1763-74, 421), *Mocsy Elek-ék.* (1798, 72a-b).

Ének Szent Borbáláról. — Ókeresztény vértanú volt Nikomédiában. Keresztény hite miatt apja megkínozta és 306-ban megölte. A középkor egyik legnépszerűbb női szentje; Antiochiai Szent Margittal, Alexandriai Szent Katalinnal és Szent Dorottyával a „quattuor capitales virgines” között tisztelték. Kultusza a barokk korban is virágzott. Ünnepe: dec. 4. — Lásd *LexChrIkon* 5, 304-311; *BÁLINT* 1977, I, 17-27.

Az ének szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 12-12-12-5 (a-a-a-b).

Dallama: RMDT I, 138. sz.

15 meg-halóknak gyámolúl — a haldoklók pártfogójául.

533.

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 488-9. — Cím: *MAS.* [Utalás az előtte lévő *Matutino tempore Barbara Beata* kezdetű latin kantiléna címére: *DE SANCTA BARBARA.*] — Nótajelzés: *Nota: O gloriosa Domina etc.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 421).

Ének Szent Borbáláról. Lásd 532. sz. jz. — Az ismeretlen szerző a Mária-énekekből ismert költői képeket, hasonlatokat Szent Borbála dicséretére alkalmazta. Forrása ismeretlen.

Versforma: 8-8-8-8 (a-a-a-a).

Dallama: RMDT II, 75/l. sz.

534.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 72a-75b. — Cím: *ALIA* [A Szent Miklós püspök, Istennek szent papja kezdetű ének címére utal: *DE SANCTO NICOLAO EPISCOPO VI XBRIS*, lásd 537. sz.] — Nótajelzés: *ad notam Halá ádasunkban.*

Ének Szent Miklósról. — 350 táján halt meg a kisázsiai Lykia tartomány Myra nevű városában, amelynek püspöke volt. Maximianus és Diocletianus társcsászárok idején, a IV. század elején bebörtönözték, ahonnan Nagy Konstantin (307-337) alatt szabadult. Résztvett a niceai egyetemes zsinaton (325), amely Arius eretnek tanait ítélte el. Ereklýéit 1087-től az itáliai Bariban őrzik. A jótékonykodásáról ismert Szent Miklós püspök alakja köré az utókor már a VI. századtól számos legendás történetet szőtt. Ünnepe: dec. 6. — Lásd *PAULY* 1, 1290-1 és 3, 1106-8; *LexChrIkon* 8, 45-58; *BÁLINT* 1977, I, 27-51.

A krónikás elbeszélő modorban szerkesztett ének első hat strófája jámbor életre buzdít és utal a *Missale Romanumban* a szent ünnepére előírt evangéliumi szakaszra, a talentumokról szóló példabeszédnek Máté evangelista által előadott változatára (Mt 25, 14-23; vö. 514. sz. jz.). Ezután a 7-22. versszakban az ismeretlen szerző Szent Miklós életét a Tridenti zsinat nyomán megújított *Breviarium Romanum* napi zsolozsmájából, a matutinum második nocturnusa három olvasmányából foglalta versbe.

Ennek latin szövege a megfelelő verssorok számának feltüntetésével és a szövegrészek kiemelésével a következő:

- 25–32: *Nicolaum illustri loco Patarae in Lycia natum, parentes steriles a Deo precibus impetrarunt.*
- 33–36: *Cuius viri sanctitas quanta futura esset, iam ab incunabulis apparuit.*
- 37–44: *Nam infans, cum reliquos dies lac nutricis frequens sugeret, quarta et sexta feria, semel dumtaxat, ideque vesperi sugebat: quam ieiunii consuetudinem in reliqua vita semper tenuit.*
- 45–48: *Adolescens, parentibus orbatus, facultates suas pauperibus distribuit.*
- 49–54: *Cuius illud insigne est Christianae benignitatis exemplum, quod cum eius egens tres filias iam nubiles in matrimonio collocare non posset,*
- 55–56: *earumque pudicitiam prostituere cogitaret,*
- 57–64: *re cognita Nicolaus noctu per fenestram tantum pecuniae in eius domum iniecit, quantum unius virginis doti satis esset: quod cum iterum, et tertio fecisset, tres illae virgines honestis viris in matrimonium datae sunt.*
- Cum vero se totum Deo dedisset in Palaestinam profectus est, ut loca sancta viseret, et praesens veneretur. Qua in peregrinatione navem conscendens, sereno caelo, et tranquillo mari, horribilem nautis tempestatem praedixit, moxque ortam, cum essent omnes in summo periculo orans mirabiliter sedavit. Unde cum domum reversus singularis sanctitatis omnibus documenta praeberet.
- 65–72: *Dei admonitu Myram, quae Lyciae metropolis erat, venit: quo tempore eius urbis episcopo mortuo, provinciales episcopi de successore deligendo consultabant.*
- 73–76: *Itaque in ea deliberatione divinitus admoniti sunt, ut eum eligerent, qui Nicolaus nomine postridie mane primus in Ecclesiam ingrederetur.*
- 77–84: *Qua observatione adhibita, in ecclesiae ianua deprehensus est Nicolaus, et summo omnium consensu Myrae episcopus creatur. In episcopatu castitatem, quam semper coluerat, gravitatem, orationis assiduitatem, vigiliis, abstinentiam, liberalitatem, et hospitalitatem, in adhortando mansuetudinem, in reprehendendo severitatem perpetuo adhibuit.*
- Viduis et orphanis pecunia, consilio, opera non defuit. Oppressos adeo sublevavit, ut etiam tres tribunos, per calumniam a Constantino Augusto condemnatos, qui se propter famam eius miraculorum orationibus longissime absenti commendarant, adhuc vivens, cum Imperatori minaciter eum terrens apparuisset, liberaverit.
- 85–92: *Cum vero contra edictum Diocletiani, et Maximiani Christianae fidei veritatem Myrae praedicaret, ab Imperatorum satellitibus comprehensus, et longissime abductus, in carcerem coniectus est: ubi fuit usque ad Constantinum Imperatorem: cuius iussu ex custodia ereptus, Myram rediit,*
- 93–100: *mox ad Nicaenum concilium se contulit: ubi cum trecentis illis decem, et octo patribus Arianam haeresim condemnavit.*
- 101–116: *Inde reversus ad episcopatum non ita multo post, instante morte, suspiciens in caelum: cum angelos sibi occurrentes intueretur, illo psalmo pronunciato: In te domine speravi, usque ad eum locum: In manus tuas commendo spiritum meum, in caelestem patriam migravit octavo Idus Decembris, anno salutis humanae trecentesimo quadragesimo tertio.*

Az ének utolsó strófája a szokásos záró doxológia.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a); a sorok 6/6 osztásúak.

Dallama: RMDT I, 15/II. sz.

17 az el-vett girat — magyarázatát lásd 514. sz. 21. sor jz.

42 élhéséből — másolási hiba, helyesen: éhléséből; jelentése: ihléséből, sugalmazásából, inspirációjából (NySz I, 1560).

52 adhasson ő férienek hazá — „haza ad”, a régiségben: házasságra ad (NySz I, 11).

74 holta kelve — reggelre kelve, megvirradva; a régiségben: hol = aurora, tempus matutinum (NySz I, 1474, TESz II, 136).

77 Amireabéli — másolási hiba, helyesen: A Myrea béli.

85–86 Diocletianus... Maximianus — a breviariumi életrajz említi a keresztényüldöző társcsászárok nevét.

90 Constantinusiglan — Nagy Konstantin császár uralkodásáig.

94 Az Niceábéli fő consiliomban — Concilium Nicaenum, a niceai egyetemes zsinat (325) latin neve nyomán.

99 Ariusnak — az alexandriai Areiosz pap (megh. 336-ban), aki Krisztus istenségét tagadta.

104 Az harmadik psalmust — másolási hiba, helyesen: harmincadik; az idézett breviariumi életrajz latin szövege szerint a 30. zsoltár 2. és 6. verse.

106 Egy falkaideig — egy darabig, jó ideig; a régiségben: falka = pars temporis, aliquod tempus (NySz I, 760–61).

535.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 71a–b. — Nótajelzés: *Ad notam Irgalmaz Vr Isten immaron.*

Ének Szent Miklósról. Lásd 534. sz. jz. Az ismeretlen szerző az *Exultet aula caelica* kezdetű, a XI. században francia földön keletkezett breviariumi himnuszt fordította (vö. AH 51, 210; CHEVALIER 5807). A latin eredeti a középkori magyarországi liturgikus gyakorlatban általánosan ismert volt. Szövege a *Breviarium Strigoniense* (Venetiis 1524, 440b) nyomán a következő:

1. Exultet aula caelica:
Laetetur mundi machina:
Dum refert solis orbita
Nicolai sollemnia.
2. Qui vagitus infantiae
Decoravit mirifice:
Dans virtutum primordia
Inter ortus crepundia.
3. Quarta et sexta feria
Semel sugebat ubera:
Iam in aetate tenera
Hac usus abstinentia.
4. Cuius tumba fert oleum
Matris olivae nescium:
Quod natura non protulit:
Marmor sudando parturit.
5. O venerande pontifex,
Pius nec tardus opifex
Cunctis qui corde credulo
Te quaerunt in periculo.
6. Aufer mortis dispendia:
Confer vitae subsidia:
Ut post carnis exsilia:
Tecum simus in gloria.
7. Praesta, pater ingenite,
Iesu cum sancto flamine,
Ut Nicolai precibus
Lungamur caeli civibus.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a); a sorok 6/6 osztásúak.

Dallama: RMDT I, 23/II. sz.

10 bütöt — böjtöt.

13 olay — A legenda szerint Szent Miklósnak Bariban lévő márvány szarkofágjából gyógyító erejű olaj folyt.

19 nyavaliaiban — betegségében.

22 sólgyatól — zsoldjától, jutalmától, fizetségétől.

23 meg menünk — megmenekülünk; régies alak (vö NySz II, 752).

27 Á te mondasidban — tanításodban.

536.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 535. — Cím: VI. DECEMB. Sz. Miklósról. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 10.* [= *Immaron bé-tölt, à mit jövendölt*].

A XVIII. századi gyűjtemények közül megvan a következőkben: *Kájoni János: Cationale catholicum* (Csík 1719, 404; 6 versszak), *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 183), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 386), *Szakcsi kántorkönyv* (1788–9, II, 122), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 303).

Ének Szent Miklósról. Lásd 534. sz. jz. Az ismeretlen szerző a szent élettörténetének néhány mozzanatát foglalta versbe.

Versforma: 16–11 (a–a); a sorok 5/5/6 — 5/6 osztásúak.

Dallama: RMDT I, 130/I. sz.

537.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 70a–b. — Cím: DE SANCTO NICOLAO EPISCOPO VI XBRIS. — Nótajelzés: *Nota in folio 46.* [Későbbi kézzel:] *Az igaz hitben.*

Ének Szent Miklósról. Ld. 534. sz. jz. Az *Exultet aula caelica* kezdetű breviariumi himnusz 1., 2., 3. és 6. szakaszának parafrázisa. A latin eredetit lásd 535. sz. jz. E himnusz másik fordítása ugyan-csak a Pécsi-énekeskönyvből ismert (535. sz.). Az ismeretlen szerző nyilvánvalóan a saját fordítását más dallamra is alkalmazta; a két énekben ugyanis négy versszak kevés változtatással azonos. A 2. és 6. strofa ebben a verzióban önálló alakításnak látszik.

Versforma: 11–11–11–6 (a–a–a–a); a rímelés helyenként ingadozik.

Dallama: RMDT I, 138/I. sz. — A folio 46. levélre utaló nótajelzés feloldásáról lásd 449. sz. jz.

538.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 536. — Cím: XXI. DECEMB. Sz. THAMASRÓL. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 24.* [= *Nótája, Vdvöz légy Mennyei Bánya*].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratos gyűjteményekben: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 174), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 384), *Zirci-ék.* (1751–66, 37a), *Vöcsey János-ék.* (1752, 198), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 591), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 394).

Válaszos ének Szent Tamás apostolról. Galileából származott és Didymus (kettős, iker) volt a mellékneve. A közbeszéd „hitetlen Tamás” néven említi, mert Jézus feltámadásáról saját szemével, keze érintésével akart meggyőződni (Jn 20, 24–29). Az ókeresztény patrisztikus hagyomány szerint Perzsiában, a pártusok népének és Indiában hirdette az evangéliumot. 67-ben az indiai Kalamínában (Madras közelében) vértanúságot szenvedett, karddal vagy lándzsával ölték meg. Ünnepe: dec. 21. — Lásd *LexChrIkon* 8, 468–75; *BÁLINT* 1977, I, 85–88.

Az ének szerzője ismeretlen. Az első két sort a kántor, a refrént a hívek énekeltek.

Versforma: 8–8–6–6 (a–a–b–b); a 3. és 4. sor refrén. A névtelen szerző a nótajelzésben az idézett dallamminta formáját (vö. 58. sz.) módosította.

Dallama: RMDT II, 24/a. sz.

5 ödalát illetted — vö. Jn 20, 25: Mondának azért néki a' több tanítványok: Láttuk az Urat. Ő pedig monda nekik: Hanem-ha látom az ő kezeiben a' szegek liggatását, és az újomat a' szegek helyére bochátom, és a' kezemet az ő ödalába bochátom, nem hiszem.

10 Mész kemenczében-is — mészégető kemencében; legendás elem, forrása nem ismeretes.

539.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 77b–80a. — Cím: *DE SANCTO THOMA APOSTOLO XXI IOBRIS.* — Nótajelzés: *Nota in folio 95.* [Későbbi kézzel:] *Halál adásunk[ban rólad emlékezünk].*

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 380).

Ének Szent Tamás apostolról. Lásd 538. sz. jz. Az első részben (1–7. vsz.) az ismeretlen szerző a napi evangéliumra, az apostolnak a feltámadt Krisztussal való találkozására (Jn 20, 24–29) utal és példájának követésére buzdít. A 8–16. strófában Szent Tamás életét a Trienti zsinat nyomán megújított *Breviarium Romanum* olvasmánya nyomán foglalta versbe. Ennek latin szövege a megfelelő verssorok számának feltüntetésével és a szövegrészek kiemelésével a következő:

- Thomas Apostolus, qui et Didymus, Galilaeus, post acceptum Spiritum sanctum:
29–31: *in multas provincias profectus ad praedicandum Christi Evangelium:*
33–36: *Parthis, Medis, Persis, Brachmanis, Hyrcanis, et Bactris, Christianae fidei, et vitae praecepta tradidit.*
37–40: *Postremo ad Indos se conferens, eos Christiana religione erudit.*
41–48: *Qui ad extremum, vitae doctrinaeque sanctitate, et miraculorum magnitudine, cum caeteros omnes sui admiratione,*
49–56: *et Iesu Christi amorem commovisset, illius gentis Regem, idolorum cultorem, magis ad iram accendit:*
57–64: *cuius sententia condemnatus, telisque confossus, Calaminae Apostolatus honorem martyrii corona decoravit.*

Az utolsó versszak a szokásos záró doxológia.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 15/II. sz. — A lapszámra utaló nótajelzésről ld. 508. sz. jz.

18 tapogathassunk — utalás az evangéliumi elbeszélésre (Jn 20, 25), vö. 538. sz. 5. sor jz.

33–36 a népek nevét, akiknek Szent Tamás a hagyomány szerint az evangéliumot hirdette, Szent Jeromos és más névtelen patrisztikus iratok őrizték meg (LThK² 10, 118).

66 gyrat — lásd 514. sz. 21. sor jz.

540.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum.* Csík 1676. 443–4. — Cím: *SZENT TAMÁS APOSTOLROL.* — Nótajelzés: *Nota: Követi vala etc.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 375).

Megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Zirci-ék.* (1751–66, 36b), *Paksi Márton György-ék.* (1760, 590), *Dóri Ferenc-ék.* (1763–74, 393), *Egervári-ék.* (XVIII. sz. 2. fele, 307).

Ének Szent Tamás apostolról. Lásd 538. sz. jz. A névtelen versszerző az apostol életét az evangéliumi helyek és a breviáriumi életrajz alapján foglalta össze.

Versforma: 16–11 (a–a); a sorok osztása 5/5/6 — 5/6.

Dallama: RMDT I, 130/III.

5 Mennyünk-el véle — vö. Jn 11,16: Monda azért Tamás, a' ki Kettősnek mondatik, a' tanítvány társainak: Mennyünk-el mí-is, hogy meg-hallyunk ö-véle.

22 mész kemenczébe — vö. 538. sz. 5. sor jz.

23 óltáron áldoznek — a vértanúság körülményeinek ez a mozzanata valamelyik apokrif iratból vagy legendából származik.

541.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 452–3. — Cím: *DE SANCTO STEPHANO PROTHOMARTIREJ*. — Nótajelzés: *Nota: Mittitur ad Virginem etc.* — Szövege megvan a második kiadásban is (1719, 382).

Megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Paksi Márton György-ék.* (1760, 593), *Dőri Ferenc-ék.* (1763–74, 396), *Bozóki Mihály: Katólikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác 1797, 66). — A bethlehemes játék keretén belül Szent István első vértanú napján énekelt változatát lásd MNT II, 647.

Ének Szent István első vértanúról. Az apostolok hét szegénygondozó munkatársának egyike. Megválasztásukat és kézrátétellel diakonussá (szolgálattevővé) való felszentelésüket az Apostolok cselekedetei (Csel, 6,6) írja mondja el. Ugyancsak ő részletesen elbeszéli a törvényekhez ragaszkodó zsidóság István ellen emelt vádjait, a főtanács előtt mondott beszédét és megkövezését, amelynél jelen volt Saul, későbbi nevén Szent Pál apostol (Csel 6,8–8,1). Ünnepe: dec. 26. Lásd LexChrIkon 8, 395–403; BÁLINT 1973, 111–125.

A históriás epikus modorban szerkesztett ének első fele (1–10. vsz.) az Apostolok Cselekedeteinek elbeszélését foglalja versbe. A második rész (11–18. vsz.) a karácsonyra utal és Szent István vértanúságát mint az Isten országáért hozott vitézi önfeláldozás példáját jellemzi, amelynek jutalma a „világi életben nem látott” ország szép haddal való elfoglalása. Az ének szerzője ismeretlen. Jellegeből arra lehet következtetni, hogy ez is egy korábbi kéziratos hagyományból került Kájonihoz és a Pécsi-énekeskönyvből csak annak csonkasága miatt hiányzik.

Versforma: 13–13–13–13 (a–a–a–a); a sorok 7/6 osztásúak.

Dallama: RMDT II, 145. sz.

25 Saulus szep köntösin — Csel 7, 58: Es ki-vetvén ötet a' váras-kivül, kövezik vala: és a' tanúk le-tévk az ő ruhájakat, egy ifiúnak lábainál, ki Saulusnak hívatattik vala.

58 száz negyven-négy ezret — utalás a Jelenések könyve (14, 1–3) látomására: Es láték: és ímé egy Bárány áll vala a' Sion hegyén, és ő-véle száz negyven-négy ezren, az ő homlokokon írva lévén az ő neve, és az ő Attya neve. És hallék szózatot az égből, mint sok vizek zúgását, és mint nagy meny-dörgés zavát: és és a' szózat, a' melyet hallék, olly mint a' czitarások szava, kik czitaráznak az ő czitarájokon. És énekelnek vala úgy-mint új éneket, a' szék-előtt, és a' négy lelkes-állat-előtt, és a' vének-előtt: és senki nem mondhattya vala az éneket, hanem csak a' száz negyven-négy ezren, a' kik a' földről áron vétettek-meg.

KÖZÖNSÉGES IDŐRE ÉS VASÁRNAPOKRA VALÓ ÉNEKEK

Az egyházi évben a fő ünnepkörökön kívül két ún. „közbeeső idő” (tempus intermedium) van: karácsonyi ünnepkört záró Vízkereszt utáni hat vasárnap, és a húsvéti ünnepkört befejező Pünkösöd utáni huszonnégy vasárnap. A szerkönyvek rubrikáiban ezt a két időszakot *De tempore* terminussal jelölték. A XVII. századi kéziratos és nyomtatott énekeskönyvek fejezetcímeiben erre utalnak a *Közönséges üdökre és vasárnapokra*, a *Cantus communes* vagy a *Cantus de tempore* kifejezések.

Ebben a részben összegyűjtve található az év folyamán a különféle alkalmakkor használt olyan énekek is (reggeli-esti, prédikáció előtti-utáni énekek, verses közgyónások, Miatyánk- vagy zsoltár-parafrázisok, stb.), amelyeket a népi ájtatosságokon általában és az időszaktól függetlenül énekeltek. Ezt sugallják a források is, amelyeknek ide vonatkozó megjegyzései a tartalmi leírásnál vagy az egyes énekek jegyzeteiben találhatóak.

Lásd még a *Vízkereszt napjára való énekek* bevezetését (257. 1.).

Irodalom: MIHÁLYFI 1933, 126–9, 158–66.

A XVII. század első feléből *Közönséges időre és vasárnapokra való énekek*: RMKT XVII/2, 59–64. sz., 75–82. sz.; RMKT XVII/7, 15., 16., 19–21., 87., 137., 145., 146., 171., 181., 185., 214., 223–231. sz.

A jelen kötetben: 542–591. sz.

542.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 164–5. — Cím: *Kyrie*. — Dallamát is közli.

Szövege megvan még: *Magyar Cantionale*. (XVIII. sz. eleje, 69).

Kyrie-trópus a Vízkereszt utáni időre. Lásd 1. sz. jz. A négysoros strófnak verses jellegét a frázisok ritmusos ismétlődése adja. Szerzője és közvetlen forrása ismeretlen.

Versforma: 6–6–7–6–6–7 (a–a–b–a–a–b); közlésünkben négy soros.

Dallama: RMDT II, 177.

543.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 62–3. — Cím: *Kyrie 3tius* [Lapszélén:] *Vj Enek*. — Dallamát is közli.

Kyrie-trópus. Lásd 1. sz. jz. A névtelen szerző Szőlősy Benedek szlovákok számára szerkesztett gyűjteményének (*Cantus catholici*. Pýsně katolícké. Lőcse 1655, 200) *Otce náss Bože náss* kezdetű trópusát fordította magyarra. Az eredeti szövege a következő:

Kyrie 3.

1. Otce náss, Bože náss: Stworiteli mocný náss.

Genž Nebem, y Zemi, Morem také hýbass.

Mocný slawný welebný: Premilé twé stworený,

My tebe prosyme, Smilŭg se nad namy.

2. Otce náss, Bože náss, Stworiteli mocný náss.
Yakžto Otec Dytki; Tak ty milugess nás.
Dal sy nám wssem k-spaseňý, Krysta na wykupeňý.
My tebe prosyme, Smilůg se nad namy.
3. Otce náss, Bože náss, Stworiteli močny náss.
Tys Glowem cwym Swarým, wsce stworili račil.
Y nas stworeňý krechké; wýc k-hrýchům nakloňeň.
My tebe prosýme: Smilůg se nad námy.
4. Poslaňý, Wteleňý, Gežissy Synu Božý.
Prissel sy od Otce, z-sebú nesa zbožý,
A bys nás zde darował, Rdoby ľe zamilował,
My tebe prosýme: Smilůg se nad námy.
5. Poslaňý, Wteleňý, Gežissy Synu Božý.
Pro nás wmrtneny, také oslaweňý.
Dal sy nám k vžýwaňý: Telo, y Krew k-spaseňý.
My tebe prosýme: Smilůg se nad námy.
6. Poslaňý, Wteleňý, Gežissy Synu Božý.
Pro tebe samého, Pokog se nam množý.
Tys Syn Boha žiwého: Pros za nas Otce sweho.
My tebe prosyme: Smilug se nad namy.
7. Laskawý, predrobrý, Vtessyteli Swatý.
Rac' tessyři srdce w-nás zarmutkem yaté.
Ty gys ten Osweřitel, A prawdy wyznawatel.
Wy prosyme tebe: Smilůg se nad nami.
8. Laskawý, predrobrý, Vtessyteli Swatý.
Nawsstiw srdce nasse, Aĭ muzeme znaĭi.
Prawé včeňý, zdawé: Krystem Pánem widané.
Wy tebe prosýme. Degž nám srdce čisté.
9. Laskawý, predrobrý, Vtessyteli Swatý.
Pot wrdiž ty nás sám w-cé Nebeské Prawde.
Ty gys Wystr Nebeský, k-Prawde priwozугýci.
Wy tebe prosýme, degž nám žiwot wečny. Amen.

Versforma: 13–12–14–12 (nem következetes rímekkel).

Dallama: RMDT II, 134. sz.

544.

Kézirata:

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 99a. — Cím: *KIRIE SANCTORUM UNGARICE*.

Kyrie-trópus, a magyarországi forrásokból ismert *Kyrie sanctorum lumen* kezdetű latin trópus fordítása. Másik fordítása Kájoni *Cantionale catholicum*-ában (1676, 1) *Kyrie. Szenteknek fénye* kezdettel található (vö. 2. sz.).

Versforma: 12–9 (a–b), 12–9 (c–b), 8–8–9 (d–e–e).

Feltehetően gregorián dallamra énekelték, amely korábban szájhagyományban élt, majd bekerült a *Cantus catholici* 1703-i kiadásába (vö. RMDT II, 124. l., 45. sz. jz.).

545.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 507. — Cím: *Kyrie Magne Deus.* — Nótajelzés: *Nota eadem.* [Feltehetően a gyűjteményben található kyrie-trópusok közös dallamára utal.] Előtte a latinja *Kyrie, magnae Deus potentiae* kezdettel. Kiad. DANKÓ 314. — Megtalálható a második kiadásban is (1719, 434).

A latin és a magyar szöveg a dallammal együtt először Szőlősy Benedek *Cantus catholicijének* 1703-i kiadásában (346.1.) jelent meg először.

Kyrie-trópus. Lásd I. sz. jz. A *Cationale catholicum* előszavának tanúsága szerint szerzője Kájoni János. Mintája a *Kyrie, magnae Deus potentiae* kezdetű trópus három strófás változata volt. A kilenc versszakból álló teljes forma a XIV. században német földön keletkezett (CHEVALIER 10956; AH 47, 158), és a XVI. század elején magyarországi liturgikus könyvekben is megtalálható (Kassai-graduále, OSzK Cod.Lat 172; Patai-graduále, OSzK Cod.Lat 484). A Kájoninál található rövidített változat 1. és 3. versszaka az eredeti latin trópusból való. A minta szövege, amely alighanem ugyancsak Kájoni műve, a következő:

1. Kyrie,
Magnae Deus potentiae,
Liberator hominis,
Transgressoris mandati,
Eleison.
2. Christe,
Genitaeque culpas Adae
Qui venisti solvere.
Eleison.
3. Kyrie,
Cuius natus Emmanuel restauravit:
Quod Adam primus homo perdidit.
Eleison.

Versforma: 15–8–7 (a–a–b), 10–6–5 (c–c–b), 15–8–7 (d–d–b).

PAPP GÉZA megállapítása szerint (RMDT II, 124.1.) példa a cseh nyelvterületen már korábban használatos kyrie-trópusok meghonosodására.

546.

Kézirata:

Turóci cationale. XVII. sz. 2. fele, 61. — Cím: *Kyrie I.* [Lapszélén:] *Vj Enek.* — Dallamát is közli.

Kyrie-trópus. Lásd I. sz. jz. A névtelen szerző közvetlen mintája ismeretlen. A háromszor három versszakos forma a latin mintákra emlékeztet.

Versforma: 8–8–7–7 (a–a–b–b), 7–8–4–7 (c–c–d–d), 8–8–7–7 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 294. sz. (vö. uo. 124.1.).

547.

Kézirata:

Turóci cationale. XVII. sz. 2. fele, 62. — Cím: *Kyrie 2dus.* [Lapszélén:] *Vj Enek.* — Dallamát is közli.

Kyrie-trópus. Lásd I. sz. jz. A névtelen szerző Szőlősy Benedek szlovákok számára szerkesztett

gyűjteményének (Cantus catholici. Pýsně katolické. Lőcse 1655, 199) *Kyrie Bože náss z-Nebe* kezdetű trópusát fordította magyarra. Az eredeti szövege a következő:

Kyrie 2.

Kyrie Bože nass z-Nebe;
My ňiňy žádame tebe;
Prýgmú hlas pred sebe

My se k-tobe vtýkame.
Otcem te swým nažywáme.
Smilůg se nad namy.

Opatrůg nás swe' stworeňý.
Nedawag dýla k-zmareňý,
K-tobe ma'me zreňý.

Kryste prawý Boži Synu,
Slyss prozbi w-tuto hodinu:
poznag swú Rodinu.

Tý gsy náss, A my gsme ewogi.
Synowé Oceri obogi;
Choweg náss w. pokogi.

Zakri Hrych náss, swú Swatosti.
Pomohag zdegsse bitnosti,
Prigyŕi k-radosti.

Kyrie, o Dusse Swatý.
W-darých Nebeských bohati.
Wiz Lid mdlobú yatý.

Nawsstiwiz y srdce nasse;
A odžen prec Ssatanasse:
At zlosti ne passe.

Posweŕ Dussy, swú Swatosti.
Kozmnož Mýru: Žiwůt crmostný:
Chráň nás swú Milosti. Amen.

Versforma: 8–8–6 (a–a–a).
Dallama: RMDT II, 12. sz.

548.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 509. — Cím: *MAS. Et in terra pax hominibus.* — Nótajelzés: *Nota: Mittitur ad Virginem.* — Megvan a gyűjtemény második kiadásában is (1719, 435).

Szövege megtalálható még: [Szőllősy Benedek:] *Cantus catholici* (1703, 348 és a további kiadásokban; kiad. MÍR 39, 164–5.), *Vépi ék.* (1725–68, 315).

Glória-parafrázis. Lásd 4. sz. jz. A *Cationale catholicum* előszavának tanúsága szerint szerzője Kájoni János, aki a mise elején felhangzó *Gloria in excelsis Deo* kezdetű dicsőítő éneket foglalta versbe.

Versforma: 13–13–13–13 (a–a–a–a).
Dallama: RMDT II, 145. sz., vö. 136. sz.

549.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 63. — Cím: *GLORIA*. — Dallamát is közli. — Az ének szövege részben vagy egészben a kéziratnak még három további helyén megtalálható; lásd alább a dallamokra vonatkozó megjegyzésnél.

Gloria-parafrázis. Lásd 4. sz. jz. Az *A na Zemi bud' iz' Lidem* kezdetű gloria-parafrázis fordítása. A névtelen szerző mintáját Szólósy Benedek szlovákok számára szerkesztett énekeskönyvéből vette (Cantus catholici. Pýsně katoliché. Lőcse, 1655, 201). Szövege a következő:

Gloria 1.

1. A Na Zemi budiž Lidem,
Pokog dobra' wůle wssychnem;
Y nám genž wíhwalugem íe:
Dobrorečýme blasífe.
2. Y srdečnje se modlyme.
A z-Náboženstwým prolýsme.
W-twé sláwe íe welebýme:
Dobrému diki uzdáwame.
3. Pane Bože kralugýci:
Genž gsy na Nebi w-Trogicy.
Králi Nebeský presikwúcy:
Bože Otče Wssemohúcy.
4. Paňe Synu negwlastňegssý
Gežýssi Kryste nagwýžšsy.
Od obogího podstati,
Pochodýce Dusse Swatý.
5. O Paňe Božý Beránku,
Genž snymass neprawost swetku,
Te prolýme spolkem wssychňy.
Kžkúce, Smilůg se nad namy.
6. Který snymass hrýchi sweta.
Budiž přygemna Mobilítba,
Genž sedýss na prawýci Otce,
Bud nass milostiwý sprawce.
7. Neb gsy ty negswaľegssý sám.
Ty gsy sám panugýci, Pán,
Ty sám nagwýwissenegssý,
náss Paňe Kryste Gežýssy.
8. Swatým Duchem Tessitelem,
Wssech werných Osweťitelem.
W-Slawe Bohu Otcy rowem.
Až na weky wekúw. Amen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 81. sz. — Az ének szövegének további három változata a kéziratban más-más dallammal található. Ezek a következők:

2. lap: Az adventi énekek között szó szerint azonos, utólag áthúzott szöveg. A kottát egy felragasztott papírcsík takarja, ezen a következő szöveg: *Gloria, in Festis Aduentus Domini, canitur ad Notam. Vduőzítőknnek Szent Anya. Vide textum inter communes.*

29. lap: A karácsonyi énekek között *Gloria, Natale* címen az 1. versszak szövege, utána: *Di-csérjük mi Szent Neuedet etc. Vide, supra fol. 2 in fine addatur Kyrie elejson, et imprimatur totum.* — Kottás; dallamát ld. RMDT II, 157. sz.

44. lap: *Gloria Paschale. Vj Enek* címmel szó szerint azonos szöveggel. Kottás; dallama: RMDT II, 199. sz.

550.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 165. — Cím: *GLORIA.* — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 24.* [= Űdvöz légy Mennyei Bánya].

Szövege megvan még a következő XVIII. századi kéziratokban: *Magyar Cationale* (XVIII. sz. eleje, 69), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 176).

Gloria-parafrázis Vízkereszt utánra. Lásd 4. sz. jz. Szerzője ismeretlen. A dallamminta nyomán feltételezhető, hogy a harmadik sort a kántor előéneklését követve a hívek megismételték.

Versforma: 8–8–12 (a–a–b); a harmadik sor 6/6 osztású. A nótajelzésben idézett dallamminta formáját a szerző módosította (vö. 58. sz.).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 24/a. sz.

551.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 515. — Cím: *CVNCTIPOTENS.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 441).

Szövege megtalálható még: *Pálffy Márton-ék.* (1676 előtt, 2a–b).

Credo-parafrázis rímes prózában. Lásd 6. sz. jz. A *Cationale catholicum* előszavának tanúsága szerint szerzője Kájoni János. A cím a gregorián dallamra utal.

Dallamát Kájoni nagy zenegyűjteménye, a „Kájoni kódex” orgonatabulatúrája nyomán közölte: DOMOKOS 1979, 906–909, 1266. A ritmusos, rímes prózában szerkesztett ének részeit a kántor és a nép felváltva énekelte.

552.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 511 [recte: 513]. — Cím: *NAGY PATREM. CREDO IN UNUM DEUM.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 439).

Credo-parafrázis rímes prózában. Lásd 6. sz. jz. A *Cationale catholicum* előszavának tanúsága szerint szerzője Kájoni János.

Dallamát Kájoni nagy zenegyűjteménye, a „Kájoni kódex” orgonatabulatúrája nyomán közölte: DOMOKOS 1979, 898–901, 1266. A ritmusos, rímes prózában szerkesztett ének egyes részeit a kántor és a nép felváltva énekelte.

553.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 768–9. — Cím: *CREDO*. — Nótajelzés: *Azon Nótára*. [Utalás az előtte lévő *O mi menybéli szent atyánk* kezdetű Miatyánk parafrázisra; vö. 582. sz.] — Az 1719-i kiadásból kimaradt.

Credo-parafrázis. Lásd 6. sz. jz. Szerzője ismeretlen. Kájoni a válaszos éneklésre alkalmas szöveget az *Ó mi mennybéli szent atyánk* kezdetű Miatyánk-parafrázissal (582. sz.) és az *Üdvözlégy szép szűz Mária, kyrie eleison* kezdetű Ave Maria-parafrázissal (60. sz.) együtt, mindháromnak közös dallamára utalva *PROCESSIONA VALÓ HÁROM ÉNEK* összefoglaló címmel közölte.

Versforma: 8–6–8–4–10–12 (a–b–a–x–b–b); a 2. és a 4–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 185. sz.

554.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 511–2. — Cím: *MAS CREDO. Patrem*. — Nótajelzés: *Nota: Mitter ad Virginem, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 437).

Credo-parafrázis. Lásd 6. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–13–13–13 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 145. sz.

555.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 510–1. — Cím: *CREDO IN UNUM DEUM*. — Nótajelzés: *Nota: Et in terra hominibus, ut supra*. [Utalás az előtte lévő *Et in terra hominibus, Sancta pax sit credentibus* kezdetű verses Glóriára.]

Credo-parafrázis. Lásd 6. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8 (a–a–a).

Dallama: RMDT II, 331. sz.

556.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674. 104b–105b.

Credo-parafrázis. Lásd 6. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a).

Dallama ismeretlen.

557.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674. 438–9. — Cím: *CREDO*. — Nótajelzés: *Azon Nótára*. [Utalás az *Oh mi Menybéli Szent Atyánk* kezdetű Mi atyánk parafrázis dallamára; vö. 583. és 573. sz.]

Hiszkegyből szerkesztett válaszos ének közönséges időre és vasámapokra. Forrása a rövidebb *Apostoli Hitvallás* lehetett. Vö. 6. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–6–8–6–10–12 (a–b–a–b–c–c); a 2. és 4–6. sor refrénként ismétlődik.

Dallama: RMDT II, 185. sz.

558.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 64. — Felirata a lap szélén: *Vj Enek.* — Dallamát is közli.

Credo-parafrazis. Lásd 6. sz. jz. A névtelen szerző Szőlősy Benedek szlovákok részére szerkesztett gyűjteményének (Cantus catholici. Pýsně katolické. Lőcse 1655, 203) *Weryme w Boha gedného* kezdetű énekét fordította magyarra. Az eredeti szövege a következő:

Credo I.

1. Weryme w-Boha gedného.
A Otce Wsemohúcyho,
Nebe, Zeme stworyciho.
R.Nebe, Zeme stworyciho.
2. W-Gezv Krysta Syna geho.
Gedného Pána nassého,
Z-Duchem Swatym počatého. R.
3. S-Panny Marye narozen.
Trpel pod Pontskym Pilátem:
Vkrýžowan, vmrel potem. R.
4. S-Pohrebu stúpil do Pékél.
Trelý den wstal zmrtwých wesel.
Na Nebesa zhüri wstupil. R.
5. Na prawýc Boží sedý.
Na Twár swého Otce bledý.
Wssudi wscecky wecy widy. R.
6. Odtúd má zase prigyři.
Ziwé, y mrtwé sudili.
R-nám se dolu nawraliři: R.
7. W-Ducha Swatého weryme.
Cyrkew Swatú wyznawame.
Swatých obcowaňy mame. R.
8. Také hrýchůw odpussteňy.
A Telá z-mrtwých wskrýsseňy:
K-tomu také žiwot wečňý. R. Amen.

Versforma: 8–8–8 (a–a–a).

Dallama: RMDT II, 20. sz.

2 teremőjben — öt szótagos; az j is külön szótagnak számít.

559.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 65. — Cím: *Credo 3.* [A lapszélén:] *Vj Enek.* — Dallamát is közli.

Credo-parafrazis ritmikusz prózában. Lásd 6. sz. jz. Szerzője, forrása ismeretlen.

Gregorián eredetű dallamára vonatkozóan ld. PAPP GÉZA megjegyzését: RMDT II, 12. 1. (45. sz. jz.).

560.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 165–6. — Cím: *PATREM.* — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol.*

36. [= Alma Redemptoris Mater].

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 70), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 176).

Credo-parafrázis Vízkereszt utáni időre. Lásd 6. sz. jz. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 75/I. sz.

561.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 65–6. — Cím: *Credo 4-m.* [A lapszálon:] *Vj Ének.*

Credo-parafrázis. Lásd 6. sz. jz. A névtelen szerző Szólósy Benedek szlovákok részére szerkesztett gyűjteményének (Cantus catholici. Pýsně katolické. Lőcse 1655, 204) *Wermež w Boha Otce wssého Stworitele* kezdetű énekét fordította magyarra. Az eredeti szövege a következő:

Credo 2. Cantatur in Festis Apostolorum.

1. Wermež w-Boha Otce, wssého Stworitele,
Toho dobrého Otce, nassého Spasytele.
2. Nebe z-wssý swetlosti, račil gest stworiši.
A Zemi rozličnosti, prediwné spusobiši.
3. Wermež w-Syna geho, Pana GEZV Kryšľa.
Z-mocy Ducha Swátého, počala Panna čistá.
4. Narodil se z-Panny, Král Bůh wssého Sweta.
Atby wyswobodil nás, od vkrutného Diabla.
5. Trepel od mladosti swého Narozeňy,
Wuki, býdi, težkosti, To wsse pro wsé stworeňy.
6. Vmrel gest na Kryžli; do Hrobu položen;
Kral se do pekla z-mocy. Wstalí gest z mrtwých creľy den.
7. Wstupil na Nebesa, k-Bohu Otcy swému.
Dussyčky z-sebú nesa; odgal ge Dlablu zlemu.
8. Sedý na prawýci Boha Otce swého.
Odtud prigde swú mocy: sudit bude každého.
9. Wermež w-Ducha Swátého dobrořiwého.
Otcy, Synu, rowného, a' nepremožencho.
10. Také Cyrkew Swatú. Swatých obcowaňy:
Genž w-swem swałem žiwote, stogý w-prawem pokaňi.
11. Hřýchůw odpussteňy, to z-Wýri držýme.
Twému se smilowaňy, na každý deň ľessyme.

12. Když z-mrwých wstaneme, pred twym hrozňým Súdem:
Bud milostiwym Pánem, deg žiwot wečňý. Amen.

Versforma: 12–14 (a–a).
Dallama: RMDT II, 38. sz.

562.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 104a–b. — Cím: *PATREM*. — Nótajelzés: *Infinitae bonitatis Notaiara*. (Téves).
Credo-parafázis. Lásd 6. sz. jz. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 8–8–8 (a–a–a).
Téves nótajelzésére ld. RMDT II, 584. 1.

563.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele. 64. — Cím: *Credo 2*. [A lapszálen:] *Vj Enek*.
Credo-parafázis. Lásd 6. sz. jz. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 13–16–18 (következetlen rímekkel).
Dallama: RMDT II, 182. sz.
7 éhléséből — ihléséből, inspiratio jelentéssel (NySz I, 1559–60).

564.

Kézirata:

Pécsi-ék. 1674, 105b. — Cím: *SANCTVSRA*.

A Szentháromságot dicsőítő Sanctus-trópus „közönséges időre”. Lásd 8. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–14, 12–12, 16–16 (a sorok rímelése bizonytalan).
Dallama ismeretlen.

565.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 166. — Cím: *SANCTVS*. — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 13*. [= Oh születendő hozzánk jövendő].

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 70).

A Szentháromságot dicsőítő Sanctus-trópus Vízkereszt utáni időre. Lásd 8. sz. jz. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 16–15 (a–a); a sorok 5/5/6 és 5/5/5 üteműek, helyenként belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 174/I. sz. — Szövegét, dallamát és népzenei gyűjtésből előkerült változatát közölte SZABOLCSI, MZK 51. 1.

566.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 517. — Cím: *SANCTVS*. — Nótajelzés: *Nota: Követi vala, népnek etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 442).

(Missa communis) utánra sorolta, és a versformát a három strófás gregorián dallammintájához részben átalakította (vö. 545.). Közvetlen forrása ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–7 (a–a–a–a).

Dallamára ld. az 545. sz. jz.

571.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 519–20. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés:

Nota: Angyaloknak Nagyságos etc. — Megvan a második kiadásban is (1719, 448).

Hálaadó és dicsőítő ének. Kájoni kiadványában a *Cantus de tempore* részben a misére való énekek (Missa communis) utánra sorolta. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–10–10–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 103. sz.

3 enged — engedelmes (NySz I, 640).

14 tiszta Kristályban — a fénylő égben, tiszta mennyben.

572.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 449. — Felirata és nótajelzése: *MAS: Melynek Nótája; fol. 41.*

[= Oh ékes szép virág].

Megtalálható még: *Ilyés András: Régi es új Enekek, es isteni dicsiretek* (Nagyszombat 1703, 33).

Válaszos bűnbánati ének, a *Cantus catholiciben* a *Közönséges időre és vasárnapokra való énekek* között. Szerzője, forrása ismeretlen. Kezdeté és hangvétele emlékeztet a 129. (De profundis) bűnbánati zsoltárra.

Versforma: 10–10–8–8–4 (a–a–b–b–c vagy a–a–a–a–b); az ötödik sor refrén.

Dallama: RMDT II, 205. sz.

12 mellőlünk múlt — értelme: ne szűnj meg mellettünk lenni.

573.

Kézirata:

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k., 437. — Kiad. JÉNÁKI FERENC: *Kájoni János énekeskönyve és forrásai.* Kolozsvár 1914, 49–50.

Bűnbánati ének. JÉNÁKI (i.h.) Kájoni szerzeményének tartja.

Versforma: 11–11–11–5 (a–a–a–a).

Dallama ismeretlen.

574.

Kézirata és nyomtatott kiadásai:

Csikcsobottfalvi kézirat. 1675 k., 116–8. — A nagybőjti énekek között.

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 161. — Felirata és nótajelzése: *Confiteor.*

Nota: Salve mundi salutare, etc. ETC. — Megvan a második kiadásban is (1719, 116). — A nagybőjti énekek között.

Cantus catholici. Kassa 1674, 455–6. — Felirata és nótajelzése: *AZ Közönséges Enekeknek bé-fejezésére, imé à Közönséges Gyónás következik, mellyet mondhatni à Szent Mise alatt, midön à Christus Asztalához számosan készülnek. Nótája, fol. 272.* [= Salve mundi salutare].

A versfőkben: *GENDRE IANOS.*

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi gyűjteményekben a nagybőjti énekek között: [Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici* (1703, 124–5, kiad. MIR 39, 122–3; megvan a további kiadásokban is), *Écsi-ék.* (1700–25, 229), *Vépi ék.* (1725–68, 356).

Válaszos közgyónás (*Közönséges gyónás*) és bűnbánati ének nagybőjtre vagy a misék elejére általában. Az első és az utolsó versszakot a szerző a mise bevezetőjében, a lépcsőimában mondott és a kezdőszaváról Confitetor-nak nevezett bűnbánati könyörgésből alakította ki. A közbe iktatott kilenc strófa bűnbánatra indító elmélkedés. A Confitetor latin szövege a következő:

Confitetor
Deo omnipotenti,
Beatae Mariae semper Virgini,
Beato Michaeli Archangelo,
Beato Ioanni Baptistae,
Sanctis apostolis Petro et Paulo,
Omnibus Sanctis, et vobis fratres:
Quia peccavi nimis cogitatione, verbo et opere:
Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa.
Ideo precor
Beatam Mariam semper Virginem,
Beatam Michaellem Archangelum,
Beatum Ioannem Baptistam,
Sanctos Apostolos Petrum et Paulum,
Omnes Sanctos, et vos fratres,
Orare pro me ad Dominum, Deum nostrum.

A versfőkből kiolvasható Gendre János feltehetően a vers szerzője volt; közelebbit róla nem tudunk. A *Csikcsobotfalvi kéziratba* feltehetően a szerző szövege változtatás nélkül került; Kájoni a nyomtatott *Cantionale*-ban ezen csupán keveset változtatott. — Kájoni akrosztichonos énekeiről lásd 21. sz. jz.

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–a–a–b–b); az utolsó két sor refrén.

Dallama: RMDT II, 197. sz.

30 Galileusnak neveztem — A jeruzsálemi nép és Pilátus Jézust és tanítványait rosszálló értelemben nevezte „galileai”-nak, vagyis a pogányokkal barátkozó és a törvényeket megváltoztató népséghez tartozónak. Így Mt 26, 69: Péter pedig kívül a’ pitvarban ül vala: és hozzá járúla egy szolgáló, mondván: Te-is a’ Galilaeai Jéussal valál. (Vö. Lk 22,59; 23,6).

40 hegyre terhet emeltél — a keresztet felvitt a Golgotára.

575.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 567–9. — Felirata és nótajelzése: MAS.

Nota: Jer dicsirjük ez máj-napon etc. — Az 1719-i kiadásból kimaradt.

Verses katekézis a teremtésről, bűnbeesésről és a Megváltó megtestesüléséről. Kájoni gyűjteményében a *Cantus de tempore* részben a vegyes énekek között található. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 13–14–13 (a–a–a).

Dallama: RMDT I, 66. sz.

10 Dávid az emberről írását hatta — utalás a zsoltárokra, talán a valamennyi között leghosszabb 118. zsoltárra, amelyben az Isten „parancsoltyját”, törvényét fejtegeti és engedelmességre int.

23 Ajtajára — a paradicsom „kapujához”; vö. 1 Móz 3, 23–24: És ki-küldé őtet az Úr-Isten a’ gyönyörűségnek paradichomából, hogy mivelné a földet, melyből vétetett vala. És ki-üzé Adámot: és helyeztete a’ gyönyörűségnek paradichoma-eleibe Kérubint, és tüzes és két-élő kardot, az élet fája útának őrizetire.

43–44 Platina — Bartholomaeus Sacchi de Platina (1421–1481) *Vitae pontificum* (Nürnberg

1481, fol a₂a) című könyvének elején írja: *Intercessere autem a creatione mundi usque ad hunc foelissimum natalem diem anni quinquemillia centum et nonaginta novem.*

52 teremtett-állatok meg-bódúlnak — megzavarodtak; *perturbo, exsurdo* jelentéssel (NySz III, 258–9).

576.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 536–7. — Felirata és nótajelzése: *MAS.*

Nota: O Menyeyi nagy bődögság, etc. — Az 1719-i kiadásból kimaradt.

Vasárnapi ének a pünkösd utáni 21. vasárnapra. A névtelen szerző az előírt perikópa, a szívtelen szolgálóról és a megbocsátásról szóló példabeszéd (Mt 18, 23–35) tanulságát foglalta énekbe.

Versforma: 8–8–8 (a–a–a).

Dallama: RMDT I, 220/II. sz.

4 lakozunk Israhélben — Isten népe között, az Egyházban.

29 A' tiz-ezer giráról — Mt 18, 23–24: Az-okáért hasonlított a mennyeknek országa egy ember-királyhoz, ki számot akara vetni az ő szolgálival. És mikor számot kezdett volna vetni, eleibe vitették egy, ki tiz ezer talentommal tartozik vala néki. A giráról: 514. sz. 21. sor jz.

32 Az adós szolgát kövessük — Mt 18, 25–27: Mikor pedig nem volna honnét meg-fizetné. parancholá az ura, hogy el-adattatnék ő, és a' felesége, és a' fia, és mindene a' mie vala, és meg-fizettetnék. Le-borúlván pedig ez a' szolga, kéri vala őtet, mondván: Légy békével hozzám, és mindenket meg-fizetek néked. Könnyörűlvén pedig az Úr azon a' szolgán, el-bochtá őtet, és az adósságot meg-engedé néki.

40 David, Péter, Szent Magdolna — a bűneiket megsírató, megbánó bibliai személyek.

577.

Kézirata:

Petri András-ék. 1663–68 (a Réti János által másolt részben), 104a. — Cím: *ANTE CONCI-ONEM.* — Nótajelzés: *N. Emlékezel uristen.*

Prédikáció előtti, a Szentlélek megvilágosítását kérő ének.

Forrása ismeretlen. Lehetséges, hogy az ének Réti János szerzése (lásd az énekeskönyvről írt bevezetést).

Versforma: 11–11–10–11 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 113. sz.

1 nesz — nézz.

578.

Kézirata:

Turóci cationale. XVII. sz. 2. fele, 66–7. — Cím: *Más Ének.* [A lap szélén:] *Vj Ének.*

Szövege megtalálható még: *Náray György: Lyra coelestis* (1695, 79), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 228).

Prédikáció előtti, a Szentlélek megvilágosítását kérő ének. A *Turóci cationale*-ban a *Prédikáció előt való énekek* címmel csupán ez az egyetlen darab található. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 14–14–14–14 (a–a–b–b).

Dallama ismeretlen.

9 lelkünknek uendége — utalás a *Veni Sancte Spiritus* kezdetű pünkösdü sequentia egy sorára: *Dulcis hospes animae* (vö. RMKT XVII/7, 173. sz. jz.).

579.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 438. — Cím: *AVE MARIA*. — Nótajelzés: *Azon Nótára* [utalás az előtte lévő ének dallamára: Oh mi Menyébéli Szent Atyánk].

Az Ave Mariából szerkesztett válaszos ének közönséges időre és vasárnapokra. A névtelen szerző az angyali üdvözlést (vö. 19/I. sz. jz.) versbe foglalt mondatait a kántorral adatta elő, és erre a nép felelte az ismétlődő refrént.

Versforma: 8-6-8-4-10-12 (a-b-a-b-b-b); a 2. és a 4-6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 185. sz.

580.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 449-50. — Felirata és nótajelzése: *MAS: MELYNEK Nótája, fol. 61.* [= Oh Jézus, szűzen született szép rósa szál].

Ének Jézushoz és Szűz Máriához, a magyar nemzet pártfogójához, a „Magyarság gondviselő réghi Aszonyá”-hoz. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 12-12-8-12 (a-a-b-b).

Dallama: RMDT II, 123. sz.

8 nyerj Gráciát — kegyelmet, malasztot.

581.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 450. — Felirata és nótajelzése: *MAS: MELYNEK Nótája, fol. 167.* [= Egeknek fényes villámja].

Szövege megtalálható még: *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje, 115. var).

Válaszos vasárnapi ének Jézushoz és Szűz Mária közbenjárásáért. Forrása ismeretlen.

Versforma: 8-6-8-5-9 (a-b-a-b-c); a 2. és 4. sor refrén. A névtelen szerző a dallammintát a sorok beosztásának, szótagszámának és a refrénnek módosításával alkalmazta. Az 1., 3. és 5. sort az előénekesek vagy a kántor, a 2. és 4. sort pedig a nép felegetve énekelték. Az utolsó sort a kántor előéneklése nyomán feltehetően ugyancsak a nép megismételte. Lásd 416. sz. jz.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 285. sz.

582.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 768. — Cím: *PATER NOSTER*. — Az 1719-i kiadásból kimaradt.

Miatyánk-parafráziséből szerkesztett válaszos ének közönséges időre és vasárnapokra. Kájoni a *Processióra-való Három Ének* összefoglaló címmel a Miatyánk-parafrázis után az *Idvez-légy szép szűz Maria, kyrie eleison* kezdetű Ave Maria-parafrázist (60. sz.) és a *Hiszek Egy Atya Istenben, Irgalmazz* kezdetű Credo-parafrázist (533. sz.) közölte. Ezek az első helyen lévő Miatyánk-parafrázis nótájára utalnak, ennek nótajelzését azonban nem közölte. Szövege eltér a kassai *Cantus catholici* azonos kezdetű énekétől (583. sz.), formája azonban megegyezik azzal; itt a kottás dallam is megtalálható. Kájoni ezt a dallamot ismerhette és erre szerkeszthette három körmenei éneklésre szánt énekét. A Miatyánk versbe foglalt mondatait a kántor énekelte, amire a nép a refrént felelte. Szerzője ismeretlen.

Versforma: 8-6-8-4-10-12 (a-b-a-x-b-b); a 2. és a 4-6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 185. sz.

583.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 437–8. — Cím: *PATER NOSTER.* — Dallamát is közli.

A Miatyánkból szerkesztett válaszos ének közönséges időre és vasárnapokra. Szövege eltér Kájoni hasonló kezdetű énekétől, a formája és dallama azonban azonos. Vö. 582. sz.

Versforma: 8-6-8-4-10-12 (a-b-a-b-c-c); a 2. és 3-6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 185. sz.

584.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 554–5. — Felirata és nótajelzése: *MAS.*

Nota: Mittitur ad Virginem. — Megtalálható a második kiadásban is (1719, 477).

Ének a mennyei boldogságról és a világ hiúságáról. Az utolsó két versszak könyörgés Jézus oltalmáért. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 13-13-13-13 (a-a-a-a); a sorok 7/6 osztásúak.

Dallama a nótajelzés alapján: RMDT II, 145. sz.

9 emberi szem nem látta — a mennyei boldogság jellemzésére Szent Pál apostol (1 Kor 2,9) idézi Izaiás prófétát (Iz 64,4): Világ kezdetitől-fogva nem hallották, se fülökbe nem vették, a' szem nem látta Isten te-kivüled, a' miket készítettél a' tégedet váróknak.

44 IESUS Urunk mondta — Mt 25, 34-36: Jőjtek-el én Atyámnak áldottai, birjátok a' világ kezdetitől-fogva néktek készítettett országot. Mert éheztem, és ennem adtatok, szomjuhoztam, és innom adtatok; jövevény voltam, és bé-fogadtatok engem.

585.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 529. — Cím: *PREDIKACZIO VTAN.* —

Nótajelzés: *Nota: Kyrie magne Deus.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 458).

Ének prédikáció után. Közvetlen forrása ismeretlen. Kájoni a három strófás gregorián dallam-mintához a versformát részben átalakította (vö. 545. és 570. sz.).

Versforma: 16-15 (a-a); a sorok osztása 8/8 és 8/7.

Dallamára ld. 545. sz. jz.

586.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 591-2. — Cím: *PSALMUS XXX. In te Domine speravi etc.* — Nótajelzés: *Nota: Sok rendbéli próbák vannak etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 503).

A Vulgata számozása szerinti 30. *In te Domine speravi* kezdetű zsoltár verses parafrázisa. Az ismeretlen szerző három bevezető strófa után tér rá a bibliai zsoltárra; ezt azonban nem fordítja versről versre; a parafrázis inkább szabad újraköltés. A zsoltár-parafrázis 1615 előtt keletkezett. Az ének kezdősora ugyanis már szerepel Bogáti Fazekas Miklós 74., *Nemes földet az szent népnek pogán rablá, veszté* kezdetű zsoltárának nótajelzésében. Mivel ez a nótajelzés az 1615-ben másolt *Péchi Simon-énekeskönyvben* (STOLL 33. sz.), az 1615-8. között keletkezett *Jancsó-kóde*xben (MTAK, K 66; STOLL 31. sz.), továbbá a Kolozsvárott 1602-1615 között *Isteni dicséretetek* címmel megjelent unitárius énekeskönyvben (RMNy 983, 314.1.) már megvan, a dallammintát adó éneknek 1615 előtt kellett keletkeznie. Kájoni tehát ezt az énekét is korábbi kéziratok hagyományból vette át.

Versforma: 14-14-14 (a-a-a).

Dallama: RMDT I, 225/l. sz. — A nótajelzésről: 597. sz. jz.

6 kötelesek — jelentése: obnoxius, büntetést érdemlő, szolgálilag köteles. Káldi György bibliafordításában olvasható a *halálra köteles* kifejezés (2 Kir 19, 28); ennek latin megfelelője a *morti obnoxia* (2 Sam 19, 28). Vö. NySz II, 428.

587.

Kézirata:

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k., 449. — Kiad. JÉNÁKI FERENC: Kájoni János énekeskönyve és forrásai. Kolozsvár 1914, 51. — Nótajelzés: *Nota: O mennyei nagy bol[dogság].*

Isten áldását kérő ének, prédikáció után vagy mise végére. JÉNÁKI (i.h.) Kájoni szerzeményének tartja. Forrása ismeretlen.

Versforma: 8–8–8 (a–a–a).

Dallama: RMDT I, 220/II. sz.

1 Hibás szótagszámú sor; így egészíthető ki: Szabadíts meg szent ur Isten.

588.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 565–7. — Cím: *DOMINICA IV. POST TRINITATEM.* — Nótajelzés: *Nota: Jer örvendezzünk az Ur Istennek.* — Az 1719-i kiadásból kimaradt.;

Énekbe foglalt prédikáció a Szentháromság ünnepe utáni negyedik vasárnap evangéliuma (Lk 5, 1–11) alapján. A névtelen szerző a csodálatos halfogásról szóló evangéliumi szakasznak csak az első három versét idézi, majd ebből fejt ki az üdvös tanítást.

Versforma: 10–11–10–11 (a–a–a–a); a sorok osztása 5/5 és 5/6.

Dallama: RMDT I, 76. sz.

8 minden-felől hozzája siettek — Lk 5, 1: Lön pedig, mikor a' seregek reája tódulnának, hogy az Isten igéjét halgatnák.

18 Genezaretnél mikor IESUS járma — Lk 5, 1–2: És ő áll vala a' Genezaret tava-mellett. És látá a' tó-mellett két hajót állván: a' halászok pedig ki-szállottak vala, és mossák vala a' hálókat.

22 Eggyik hajóban leg-ottan bé-szálla — Lk 5, 3: Bémenvén pedig eggyik hajóba, melly Simoné vala, kéré őtet hogy a' földtől bellyebb vinné egy kevéssé. És le-ülvén taníttya vala a' hajótskából a' seregeket.

52 ki-választya — az utolsó ítéletkor.

56 Gonosz halakat — Mt 13, 47–48: Ismég hasonló mennyeknek országa a' tengerbe vetetett, és minden-féle halakat öszve-gyűjtő varsához; mellyet, midőn meg-tölt vólna, ki-vonván, és a' part-mellett le-ülvén, ki-választották a' jókat az edényekbe, a' gonoszokat pedig ki-vetették.

589.

Kézirata:

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1677 k., 443. — Kiad. JÉNÁKI FERENC: Kájoni János énekeskönyve és forrásai. Kolozsvár 1914, 50–1.

Ének prédikáció előtt vagy után. JÉNÁKI (i.h.) Kájoni szerzeményének tartja. Forrása ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama ismeretlen.

590.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 451–2. — Felirata és nótajelzése: *MAS: Melynek Nótaja, fol. 168.* [= Oh Istennek Szent Anyja].

Válaszos ének az oltáron jelen lévő Jézushoz, áldozás után. Forrása, szerzője ismeretlen. A kassai *Cantus catholicus*ban ezzel a kezdősorral, azonos versformával és dallammal, de különböző alkalomra és szöveggel három ének is található. Lásd 216. és 366. sz.

Versforma: 7–7–7–7 (a–b–a–b); a 2. és 4. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 45/a. sz.

591.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 448–9. — Felirata és nótajelzése: *MAS: AZon Nótára, fol. 35.* [= Szép reggeli dicsérettel].

Áldást kérő vasárnapi válaszos ének. Szerzője forrása ismeretlen.

Versforma: 8–8–12–12–8 (a–a–b–c–d); a 3. és 4. sor 6/6 osztású, belső rímmel; az utolsó sor refrén.

Dallama: RMDT II, 164. sz.

4 orczád el ne fordicsd, haragodat ehicsd — a sor megvan Nyéki Vörös Mátyás 101. zoltár-parafrázisában. Lásd RMKT XVII/2, 62. sz., 4–5. sor.

16 atczély — acél fegyver, kard.

591A.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 447–8. — Cím: *CXXIX-dik Soltar: De profundis.* — Nótajelzés: *Azon Nótára.* [Utalás az előtte lévő *Hald-meg Isten szavajkat* kezdetű 101. bűnbánati zoltár fordításának nótajelzésére: *Notája, fol. 35.*, amely viszont a *Szép reggeli dicsérettel* kezdetű kottás adventi éneket idézi.]

A Vulgata számozása szerinti 129. *De profundis clamavi ad te Domine* kezdetű zoltár verses parafrázisa. Az énekeskönyv ismeretlen szerkesztője felhasználta Nyéki Vörös Mátyás *Sok háborúságban, szívem nagy bánatban* kezdetű 129. zoltárának tíz sorát, és a nótajelzésben is Nyéki átalakított 101. zoltárára utalt. Ez a két verses parafrázis Pázmány Péter *Keresztyeni imadságos keönyv*-ében (Graz 1606, 179b és 183a) a hét bűnbánó zoltár ötödik és hatodik darabja (vö. RMKT XVII/2, 62. és 63. sz.).

Versforma: 8–8–12–12–8; a 3. és 4. sor 6/6 osztású belső rímmel. Az utolsó sor refrén.

Dallama: RMDT II, 164. sz.

3 Nyéki 1–2. sor.

4 Nyéki 4–5. sor.

8 Nyéki 7–8. sor.

12 Nyéki 10–11: Ha gonoszságinkat, Sok álnakságinkat.

17 Nyéki 19: Azért benned bízom.

20 Nyéki 20: Mert te vagy óltalmam.

A MEGHOLTAKRÓL VALÓ ÉNEKEK

Ebben a részben található a temetési búcsúztatók, sírnál, koporsónál a halott felett vagy a halottért mondott gyászmise énekei, az elmúlásról és a halálról elmélkedő versek (Cantus Funebres, A megholtakról való énekek, Temetéskor és halottaknál való énekek). Ide kerültek az énekeskönyvek más részeiből is hasonló tárgyú darabok; az erre vonatkozó megjegyzések a források leírásánál vagy az egyes énekek jegyzeteiben vannak.

Irodalom: A halottak napjáról: MIHÁLYFI 1933, 165–6; a hazai népi halottkultuszról: BÁLINT 1977, II, 432–440.

A XVII. század első feléből a halottakról való énekek: RMKT XVII/7, 72., 89., 91., 143., 184., 216., 217. sz.

A jelen kötetben: 592–639. sz.

592.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 660–1. — Felirata és nótajelzése: MAS.

Nota: Hálá-adásunkban etc. — Megvan a második kiadásban is (1719, 560).

Szövege megtalálható: *Illyés István: Soltári énekek és halottas énekek* (Nagyszombat 1693, 85; *Oh Krisztus Jézusnak* kezdettel).

Temetéskor való búcsúztató ének. Szerzője, forrása ismeretlen. Népzenei változatának szövegét és dallamát közölte LAJTHA LÁSZLÓ (1956, 515–8, 581).

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT I, 15/II. sz., vö. RMDT II, 129. és 302. sz.

1 nyert — megváltott, megszerzett.

45 Zélyémet — zsöllye, zsöllye; eredeti jelentése: kárpitozott karosszék (NySz III, 130 és 1302). Erdélyben a koporsó neve; vö. CZUCZOR G. — FOGARASI J.: A magyar nyelv szótára VI. Bp. 1874, 1249–50. Lásd még: 595. sz. 97. sor.

593.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 540–1. — Cím: *IV. JFFIÚNAK HALALAROL.* — Nótajelzés:

Nótája, fol. 230. [= Gyakorta mongyuk, örökké].

Búcsúztató ének ifjú temetésére. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 8–7–8–7 (a–b–a–b).

Dallama: RMDT II, 55. sz.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 248–9. — Felirata és dallamutalása: *Magyarúl, Azon Nótára.* Utalás az előtte lévő latin eredetűre, amelynek felirata és alternatív nótajelzése: *De Redamendo DEO. Ad Melodiam; fol. 230.* [= Gyakorta mongyuk, örökké] 73. [= Adsint huc omnes angeli] 245. [= Jaj én szegény gyarló fęreg].

Halotti ének a világ hívságáról, az *Ardent in antro flammeo* kezdetű cantio parafrázisa. A latin szövege csak a kassai *Cantus catholiciból* ismert (i.m. 247.1.). Szövege a következő:

De Redamando Deo

1. Ardent in antro flammeo
Heu mille! mille! mille!
Cur sic ego non ardeo,
Ut ardet hic, et ille?
2. Quis fecit, ut ne traderer
Ergastulo reorum?
Quis fecit, ut ne truderer
In clibanum dolorum?
3. Tu, mi Deus, me maximo
Amore sic amasti:
Et tartari dirissimo
Ab igne liberasti.
4. Inferne, quantis ignibus
Alis tuos dolores;
Inferne, tantis ignibus
Alas meos amores.
5. Amoris iste sic reos
Extinguet ignis ignes:
Aeternus ille, sic meos
Accendet ignis ignes.
6. Timendus est, amandus est,
Qui nos ad hoc creavit:
Amandus est, timendus est,
Qui tot modis amavit.
7. Mirabiles, amabiles
DEI mei favores!
O vos inexplicabiles,
O nobiles amores!
8. Vos cor meum perfundite;
Vos pectus occupate:
Quae non placent, evellite,
Deoque me dicite.
9. Quod ignis ultor ureret,
Vos illud expiate:
Quod ignis ille plecteret,
Hoc vos prius crema

10. Deus, manum tu porrige,
Amare Te patenti:
Mentem benignus erige,
Amare non valenti.
11. Volo, volo jam surgere:
Fac me magis volentem.
Ut plus amem, cor suggere:
Juva parum valentem.
12. Venite cuncti Coelites,
In cor meum, venite:
Tam pauperi, tam divites
Venite, subvenite.
13. In pectus hoc descendite;
Ut ardeam, iuvate:
Cor frigidum succendite,
Et illud innovate.
14. MARIA, tu sis optimi
Ignis mihi ministra;
Quae cordibus Castissimi
Amoris es magistra.
15. Fac, mi DEUS, me crescere
Aestu tui caloris;
Novasque semper discere
Industriae amoris.
16. In me, Deus, fac ardeat
Aeternitas amoris!
Ne me perennis torqueat
Aeternitas doloris!

A névtelen fordító az eredetinek tizenhat versszakából az 1–8., a 14. és 12. strófát az első tíz versszakban követte; a két utolsó versszak a maradék strófák kivonatos összefoglalása. Tartalma az énekeskönyv 230. lapján található és itt nótajelzésben is idézett *Gyakorta mondjuk örökké* kezdetű énekre emlékeztet (vö. 603. sz.).

A kassai *Cantus catholici* szerkesztője az énekeskönyv 216–249. lapján tizennyolc latin és magyar éneket válogatott össze ezzel a címmel: FARSANGOS NAPOKRA VALÓ ÉNEKEK, AZ VILÁGI HIVSÁGRÓL, ES AZ ÖRÖKKE-VALÓKNAK KEVANASARÓL, S AZ IIALALRÓL. Ezek az énekek tehát a farsangi időszak végére, a Hamvazószerdát megelőző három napra valók. Ötvened vagy húshagyó vasárnap és az azt követő két napon az Egyház a farsangi kicsapongások ellensúlyozására a híveket az elmúlásra emlékezteti, bűnbánati ájtatosságot és szentségimádást hirdet (ld. a *Nagybőjt-re való énekek* bevezetését). Az énekeskönyv 546. lapján, a tartalommutató *Lajstrom*-ban azonban *A' meg-holtak-ról-valo énekek* végén még ez a megjegyzés is olvasható: *A' Világi hivságról, Farsangos napokra jedzet énekeket, halott fölöttis elmondhatni. Lass, fol. 216. etc. etc.* Az itt közölt ének is ezek közül való; további nyolc darabot ld. még: 603., 608., 609., 610., 627., 635., 636. sz.

Versforma: 8–7–8–7 (a–b–a–b).

Dallama: RMDT II, 55., 58. és 62/a. sz.

595.

Kézirata:

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 42a–46a.

A halálról, elmúlásról szóló, temetésre való búcsúztató ének. Szerzője, forrása ismeretlen.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama ismeretlen.

14 vigazván — vigasztalván.

16 le vagi — levág.

26 Vatsagval — váltással.

39 neszned — néznéd.

44 halleka — hajléka.

50 testova — tés-tova, té-tova, ide-oda (NySz III, 722).

51 Minden fele bunak eviebul tetünk — értelme: sok bánattól szenvedünk; eviebul = év, evedt-ség, gennyedség (NySz I, 720–1); tetünk = látszunk, tetszünk (NySz III, 642).

55 giengen fogiot ieghesz — lassan megolvadt jéghez.

61 nehosz — ne hozz.

62 Ki előtted fekszik — utalás a ravatalra.

65 biszon — bizony, valóban, biztosan (certe); vö. NySz I, 244–5.

96 Szabálytalan szótagszámú sor, amelyet a kántor az ismeretlen dallam módosításával vagy egy részének ismétlésével énekelhetett.

97 selljeben — lásd 592. sz. 45. sor jz.

596.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 679–80. — Nótajelzése: *Nota: A' véghe-tellen kegyelmű, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 576).

Szövege megtalálható: *Ilyés István: Soltári énekek és halottas énekek* (Nagyszombat 1693, 105 var), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 569).

Ének a halottért mondott szentmisére. Szerzője, forrása ismeretlen. Népzenei változatának szövegét és dallamát közölte LAJTHA LÁSZLÓ (1956, 123–4, 582).

Versforma: 8–8–9–10–10–11 (a–a–a–b–c–c); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

31 jobb-kezedtől — utalás az utolsó ítélet leírására az evangéliumokban; ld. Mt 25, 31–33: Mikor pedig el-jő az ember Fia az ő fölségében, és minnyájan az angyalok véle, akkor ül az ő fölségének székibe: és eleibe gyűlnek minden nemzetségek, és el-választja őket egy-mástól, a' mint a' pásztor el-választja a' juhokat a' gödölyéktől: és állattya a' juhokat az ő jobbjára, a' gödölyéket pedig ballyara.;

36 A' juhok-közzé — ld. az előbbi idézetet.

38 hét uttal — hétszer (septem vicibus), vö. NySz III, 868.; utalás a kedvelt barokk imádság szokására Krisztusnak a kereszten mondott hét szaváról, *Kristus Urunk hét szavainak emlékezetirül* (Pongrácz Eszter: Arany korona. Nagyszombat 1719, 234–5).

51 itt hiszünk jelen lenni — a templomban, az oltáron, a misében.

52 lelkünkben venni — utalás az áldozásra.

597.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 650–2. — Cím: *REGI ENEK.* — Nótajelzés: *Nota: Sok rendbéli próbák vannak etc.* — Szövege megvan még a második kiadásban is (1719, 551).

Megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Ilyés István: Soltári énekek és halottas énekek* (Nagyszombat 1693, 37), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 496).

Halottas ének, verses elmélkedés a halálról és elmúlásról. Forrása, szerzője ismeretlen. Kezdősora először az 1615 körül keletkezett *Péchi Simon-énekeskönyvben*, Bogáti Fazekas Miklós 126.

zsoltlárának nótajelzésében található. Az ének tehát 1615 előtt keletkezett. Erre utal Kájoninál a *REGI ENEK* felirat.

Versforma: 14–14–14 (a–a–a).

Dallama: RMDT I, 225/I. sz. — A nótajelzés Pathai István (1555–1632?) *Sok rendbéli próbák vadnak raytunk ez életben* kezdetű énekére utal (RMKT XVII/8, 53. sz.), amely nyomtatásban először Lőcsén 1629-ben jelent meg (RMNy 1438, 537) és a XVII. század első felében más protestáns énekeskönyvekben is megtalálható. Megvan Kájoninál (1676, 657), a *Mihál Farkas-kódexben* (1677–87, 121a), *Ilyés István halottas énekeskönyvében* (1693, 34 dallammal), és a *Szoszna Demeter-énekeskönyvben* (1714–5, 496).

23 étő — étető, csalétek (NySz I, 715).

52 Alexandert és a' Cyrust hatalmasságában — Ókori világbirodalmak urai, Nagy Sándor (i.e. 356–323) makedon és I. Kyros (megh. i.e. 529) perzsa uralkodó.

53 Cresust nagy gazdagságában — Kroisos (Croesus) Lidia dúsgazdag királya, akit i.e. 541-ben I. Kyros legyőzött.

78 Temérdeki — régies alak (NySz III, 553).

598.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cantionale catholicum. Csík 1676, 700–1. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: A' véghetetlen kegyelmű, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 592).

Temetési ének, a halott nevében előadott búcsúztató. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–9–10–10–11 (a–a–a–b–b–b); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

42 Lelki ruhából — utalás a mennyegzői ruháról szóló evangéliumi példabeszédre; Mt 22, 11–12: Bé-méne pedig a' király hogy látná a' le-telepedteket, és láta ott egy embert nem mennyegzős ruhába öltözöttet. És monda néki: Barátom, mint jöttél ide-bé menyegzős ruhád nem lévén? Amaz pedig el-némúla.

45 Engem vezérlő birócska — a lelkiismeret szava.

599.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 539–40. — Felirata: *III.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 18.* [= Aaron veszeje virágzik].

Temetési ének, a halott nevében előadott búcsúztató. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–c–c); a tízes sorok 5/5 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

19 Lelki jòszág — erény, jòság (NySz I, 50–1).

600.

Kézirata:

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 124a–126b. — Cím: *ALIA FUNEBRALIS.*

Halottas ének temetésre. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–12–12–14 (a–a–a–a).

Dallama ismeretlen.

4 keszjiből — kézi íj (NySz I, 1642).

7–8 az faszakasnak czinalmánya, Kit... romlandova teszön az eö job karia — A romlásnak, pusztulásnak kedvelt bibliai képe. Zsolt 2,9: Igazgatod őket vas-veeszözövel, és mint a' fazekas edényét el-rontod őket; Jel 2, 27: És birni-fogja azokat vas-veeszözövel, és mint a' fazekas edénye meg-rontatnak.

9 bátor — bár, ámbátor.

- 25 Beölcz Salamon — lásd 394. sz. 16. sor jz.
 27 erős Samson — lásd 407. sz. 24. sor jz.
 29 Absalon — Absalom, Dávid fia; történetét Sámuel második könyve mondja el.
 31 Jonatas — Jonatán, Saul király fia és Dávid barátja (1 Sám 18–20, 31).

601.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 76. — Cím: *Más Ének* [A lapszálon:] *Vj Enek*. — Dallamát is közli.

Halottas ének az elmúlásról. Forrása ismeretlen, feltételezhető, hogy miként a *Turóci cantionale* többi éneke, ez is fordítás.

Versforma: 8–6–8–6 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 53. sz.

5 Vnalmas — jelentése a régiségben: haszontalan (NySz III, 855).

7 Tobias — a fogságba hurcolt, az Úr törvényeihez ragaszkodó öreg Tóbiás és fia történetét a rólu elnevezett ószövetségi könyv mondja el.

9 Eljas — Illés próféta története: 1 Kir 17–2 Kir 2. — Jónás — utalás az ószövetségi Jónás könyvének didaktikus célzatú történetére.

11 Dáuid — utalás a zsoltárokra.

13 Salamon — utalás a Salamonnak tulajdonított Prédikátor könyve (Ecclesiastes) kezdő szavaira: Csupa hiúság, minden csak hiúság (Préd 1, 2).

21 Szent Janos... így írta — 1 Jn 2, 17.

25 mit használ — Mt 16, 26.

35 Szent Job, és a' Szent Apostol — Job 14,2: Ki mint a' virág ki-nyílik és el-nyomattatik, és el-fút mint az árnyék, és soha azon állapotban meg nem marad. — 1 Pét 1, 24: Mert minden test mint a' fű; és minden ő dicsősége mint a' fűnek virága el-hullott. Vö. Iz 40, 6–8.

602.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 545–6. — Cím: *XI. DIES IRAE*. — Nótajelzés: *Nótája, fol. 245.* [= Jaj én szegény gyarló freg] 230. [= Gyakorta mongyuk, örökké].

Halottas ének, a XIII. századi olasz ferences hagyományra visszavezethető és Celanói Szent Tamásnak tulajdonított *Dies irae, dies illa* kezdetű latin sequentia 3., 5., 7., 9., 13., 17. és 18. versszakának szabad fordítása. A latin eredeti szövege: RMKT XVII/7, 72. sz. jz.

Versforma: 8–7–8–7 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 62a/I. és 55. sz. — Az alternatív dallamra vö. 610. sz. és 603. sz. jz.

603.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 230–2. — Cím: *MAS. Az örökké-valóságról*. — Dallamát is közli.

Verses elmélkedés az örökkévalóságról és a világ hívságáról. Tartalma, formája rokon a kassai *Cantus catholici* *Ah, ki sokan örök üznek* kezdetű, latinból fordított darabjával (594. sz.), amely nótajelzésében ezt az éneket idézi; mindkettő az énekeskönyvben a Farsangos napokra való énekek között található; lásd 594. sz. jz. — Alternatív nótajelzésre vonatkozó megjegyzés található az énekeskönyv 236. lapján a *Szörnyű örökké-valóság*, kezdetű ének (636. sz.) után: *Ézt, és ez elöt való két Eneket, más Nótárais mondhatni: fol. 73.* [= Ad sint huc omnes Angeli].

Versforma: 8–7–8–7 (a–a–a–a vagy a–b–a–b).

Dallama: RMDT II, 55. sz.

24 örök jódat süllyeszti — elveszti (NySz II, 1623).

32 Soha nem volna oly nagy hegy — a hasonlat értelme: nem lehet elképzelni akkora lehetőséget, hogy valaki a kárhozatból visszatérjen.

34 Örökké-valókhöz gazság — az örökkévalósághoz hasonlítva kivetni való szemét, ganéj (NySz I, 1070).

604.

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 56b–58a.

Halottas ének temetésre. Az ismeretlen szerző az első tizenkét sorban felhasználta Bornemisza Péter énekeskönyvéből az azonos kezdetű halottas ének elejének nyolc sorát (*Enekec, három rendbe.* Detrekó 1582, fol. 251a; RMNy 513; hasonmás kiadás: BAH 6. Bp. 1964). Az ének formáját azonban módosította: Bornemisza háromsoros strofáit négyesorossá alakította. A kiinduláshoz mintául választott népszerű ének a XVII. századi protestáns énekeskönyveken kívül Kájoni János *Cantionale catholicum*ának első kiadásában (1676, 671) is megvan (vö. RMDT I, 145. és 303. sz. szövegjegyzete).

1 = Bornemisza 1. sor

2 = Born. 2.

4 = Born. 3.

5 = Born. 4.

7 = Born. 5.

8 = Born. 6.

10 = Born. 8.

12 = Born. 9.

26 roshadnak — rothadnak — régies alak (NySz II, 1461–2).

30 ver atjad fia — vér szerinti rokonod (NySz III, 1071; egy vér atyafi).

42 ezzel ikezsítjük — ezzel, azaz énekkel, imádsággal ékesítjük.

43 Annianak, az földnek — az anyaföldnek; vö. 605. sz. 15. sor.

605.

Nyomatott kiadása és kézírata:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 667. — Cím: MAS. — Megvan a második kiadásban is (1719, 566).

Pálfi Márton-ék. 1676 előtt, 3b. — [A kézirat csonka, csak az első négy versszak van meg.]

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Illyés István: Halottas énekek* (Nagy-szombat 1693, 23), *Bocskor-kódex* (1716–39, 63a–64b), *Kottás kálvinista ék.* (1766, 41b). — Ma is élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte (1956, 393–396, 583).

Válaszos halotti ének a mulandóságról.

Versforma: 12–12–10–8–10 (a–a–a–b–b); a 4–5. sor refrén.

Dallamát Illyés István idézett halottas énekeskönyve alapján PAPP GÉZA azonosította (RMDT II, 170/l. sz.).

1 Harc ember élete — utalás Jób 7, 1-re: Militia est vita hominis super terra; Vitézkedés az ember élete a' földön.

15 Annyához a' földben — anyaföldben; vö. 604. sz. 43. sor.

606.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 673–5. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Nota: Harc ember élete, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 57 l). — A versfőkben: *I FRATER FERENCZE.*

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Illyés István: Halottas énekek* (Nagy-

szombat 1693, 168), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 597). — Ma is élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte (1956, 378–80, 584).

Halottas ének a mulandóságról, az ítéletről és az örök életről. A versfőkben olvasható Frater Ferenc feltehetően az ének szerzője volt. — Kájoni akrosztichonos énekeiről: 21. sz. jz.

Versforma: 12–12–10–8–10 (a–a–a–b–b); a negyedik sor 4/4 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 170/I. sz.

18 Bíró könyveiben — a *Dies irae* kezdetű sequetiából ismert kép: liber scriptus proferetur. Vö. 602. sz. 2. sor.

607.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

Pálffy Márton-ék. 1676 előtt, 2b–3a. — Nótajelzés: *Nota. Ember emlekezzeel etc.*

Kájoni János: *Cantionale catholicum.* Csík 1676, 661–2. — Cím: MAS. — Nótajelzés: *Nota: Ember emlekezzeel a' szomorú halálról.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 561).

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Illyés István: Halottas énekek* (Nagy-szombat 1693, 45), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 650). — Ma is élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte 1956, 410–13, 584).

Válaszos ének az elmúlásról, a mindenkire váró halálról.

Versforma: 13–15–17; a harmadik sor refrén és 10/7 osztású belső rímmel.

Dallama a Batizi András énekére utaló nótajelzés alapján: RMDT I, 73. és 74. sz.

14 Cresus — lásd 597. z. 53. sor jz.

15 Salamonnak — lásd 394. sz. 16. sor jz.

16 Jobnak — A nevét viselő ószövegségi Jób könyve főszereplője, aki a reá zúduló temérdek csapást és szenvedést türelemmel viselte és ezzel a békétűrés példáját adta.

608.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 222–4. — Cím: MAS: A' HALALHOZ VALÓ KÉSZÜLETRÖL. — Dallamát is közli.

Ének a halálról és az elmúlásról. Az énekeskönyvben a *Farsangos napokra valo enek* között; lásd 594. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–9–12–9 (a–b–c–b); a tizenkettes sorok 6/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 62/d. sz.

7 mint üvegben — az egészség olyan törekeny, mint az üveg.

41 Szentséges könyvedben — lásd 606. sz. 18. sor jz.

609.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 218–20. — Felirat és nótajelzés: *Magyarúl: Azon Nótára.* — Előtte a latin eredeti ezzel a címmel: *Mundana vana. Divina sunt plena.* A dallamát is közli.

Elmélkedő ének a mulandóságról és az élet rövidségéről. Forrása a *Dicam ne qui sit orbis* kezdetű cantio. Az eredeti a himnológiai irodalomban ismeretlen, máshol nem fordul elő; feltehetően hazai szerző műve. A névtelen szerkesztő a 33 versszakos latin költeményből 19 strófának közölte szabad fordítását. Az ének a kassai *Cantus catholic*ben a *Farsangos napokra valo enek* között található; vö. 594. sz. jz.

Versforma: 7–8–7–8 (a–b–a–b).

Dallama: RMDT II, 48. sz.

2 kigyót, békát — ismert szólás (NySz II, 304).

9 forrót alád önt — megcsal, félrevezet (NySz I, 947).

8 görcsös — beteg, eltorzult.

19 kötve hidgyük Mint rosz kománkat — régi közmondás (NySz II, 337: kötve higyed komádat).

20 óvást — vigyázva, óvatosan (NySz II, 1162).

24 urallod — uradnak elismered (NySz III, 862); lásd 101. sz. 15. sor jz.

32 háit — kövérségét, háját.

33 Roszszab ne légy hangyáknál, Mellyek jövendöt intéznek — gondoskodnak a jövőről; utalás Aesopus meséjére a tücsökről és a hangyáról: a szorgalmas hangya gondoskodott téli élelméről.

610.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 245–7. — Cím: *A' Halálról való rettegésben.* — Dallamát is közli.

Verses elmélkedés és könyörgés bűnbánatról és a jó halálról. A kassai *Cantus catholicus*ban a *Farsangos napokra való enek*ek között; lásd 594. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–7–8–7 (a–b–a–b).

Dallama: RMDT II, 62/a/l. sz.

3 Véredhez vagyon jussom — utalás Krisztusnak a bűnösökért kiontott megváltói vérére.

23–24 Samaritánusom vagy: Bort olajjal seembe adgy — utalás az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszédre: Lk 10, 30–37.

611.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 544. — Felirata: *VIII. Nótája, fol. 318.* [= Oh mennyei szerelmünk, Felséges Istenünk].

Halottas ének temetésre. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 13–13–10–12 (a–a–b–b); a tízes sorok 4/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 221. sz.

3 tiltott almánk férge — utalás a paradicsombeli emberpár engedetlenségére.

25 Isten kegyelmez ennek — utalás a ravatalon fekvő halottra.

612.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 652–3. — Cím: *MÁS SZEP ENEK.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 553).

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Illyés István: Halottas énekek* (Nagy-szombat 1693, 96; Még-is az Iffiak temetésére), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 603), *Bocskor-kódex* (1716–39, 60b–63a), *Kottás kálvinista-ék.* (1766, 44b–45a, csak a dallama). — Ma élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte (1956, 268–71, 584).

Temetési ének, a halott nevében előadott búcsúztató. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–12–6 (a–a–a); a rímelés nem következetes.

Dallamát a *Szentes Mózes toldaléka* (Deák–Szentes kézirat; 1774, 82) nyomán PAPP GÉZA közölte: RMDT II, 333. sz. Lásd még: RMDT II, 125/b–c. sz., 334–336. sz. — Bukovinából származó népi változatát közölte: DOMOKOS 1979, 1091 és 1269.

613.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 77–8. — Cím: *Más Enek. In funere paruulorum.* [A lapszálon:] *Vj Enek.*

Halottas ének kis gyermek temetésére. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 10–10–8 (a–a–a).

Dallama ismeretlen.

614.

Nyomtatott kiadásai:

Kájoni János: Canticale catholicum. Csík 1676, 720–2. — Cím és nótajelzés: *Est messor. Nota eadem.* — Előtte a latin eredeti (18 versszak). Megvan a második kiadásban is (1719, 612).

Cantus catholici. Kassa 1674, 225–7. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Melynek Nótája, fol. 35.* [= Szép reggeli dicsérettel] *Közönséges mindennek a' Halál.* — A latin eredeti a magyar után a 227. lapon (24 versszak). — A *Farsangos napokra valo enek* csoportjában; lásd 594. sz. jz.

Szövege megvan még a következő gyűjteményekben: *Ilyés István: Halottas énekek* (Nagyszombat 1693, 134), *Ács Mihály: Zengedező mennyei kar* (Lőcse 1696, 222–5), *Tsorik András-ék.* (1750–1, 238–9). — Ma élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte (1956, 169–71, 585).

Allegorikus haláltánc ének, az *Est messor cognomento mors* kezdetű cantio fordítása. Kiad. DANKÓ, *Vetus hymnarium* 415–9; RMKT XVII/7, 187. sz. jz. A himnológiai irodalom DANKÓ JÓZSEF közlése nyomán tartja számon (CHEVALIER 26194). BÄUMKER (IV, 694); e szerint a latin szöveg szabad fordítása az *Es ist ein Schnitter haiszt der Todt* kezdetű német éneknek.

Korábbi fordítása a Czerey János-énekeskönyvben (1634–51, 121b–124a) található. Ennek számos sora egyezik a Kájoni-féle fordítás szövegével, ami korábbi kéziratok hagyományra mutat. Vö. RMKT XVII/7, 187. sz.

Versforma: 8–8–12–8 (a–a–b–c–d); a tizenkettesek 6/6 osztásúak belső rímmel; az 5. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 164. sz. — Az ének dallamát vizsgálva RAJECZKY BENJÁMIN megállapította, hogy „... a német és a magyar változat egyaránt olasz forrásra mutat, melyet bizonyára mindkét országban a franciskánusok használtak fel hazai repertoárjuk javára” (Néprajzi Közlemények III. 1958. 1–2. sz. 26; RAJECZKY BENJÁMIN írásai. Bp. 1976, 228–31). — Bukovinából származó népi változatát közölte: DOMOKOS 1979, 1181 és 1271.

9 vö. *Czerey János-ék.*: Mert minden ezentől, előtte földre dül.

13 Czerey: De telbennis talál, Mit le vág halál.

16 Czerey: Valahova kerül, Valahova mehett.

17 Czerey: Szep, fris, creos legien Mind fottigh el megyen.

21 Czerey: Igy tündöklő szepseg, Igy hivat szép zöldség.

34 Czerey: Mi nemesb narciusnál.

35 Czerey: Mi szeb az hyacintusnál?

36 Czerey: Megis mind ezeket.

38 Czerey: Teis, czüllag virágoczka. Vö. RMKT XVII/7, 187. sz. 71. sor jz.

50 Amaranth — lásd RMKT XVII/7, 187. sz. 86. sor jz.

58 Czerey: Szekfü mely szepnek láttatik.

59 Czerey: De arra nem találtatik.

60 Czerey: Meg romarinokis S felnek, rettegnek ökis.

61 Mert álnok veletlen S halál kegyelmetlen.

63 Centuriának illattya — helyesen: centauria; vö. RMKT XVII/7, 187. sz. 106. sor jz.

66 A' Semirámis kertéig — Semiramis (Szammu-rammat) fényűző palotájáról, függőkertjeiről híres asszír királynő, aki fia kiskorúsága idején (Kr. e. 809–806) régens volt.

70–71 Czerey: Hol mi virágot valahol, Haláltól nem maradt sohal.

615.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 656–7. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Ember emlékezzél a' szomorú halálról.* — A versfökbek: *KELI FEL AZ BŰNBŐL.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 656).

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Illyés István: Halottas énekek* (Nagy-szombat 1693, 44), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 647). — Ma élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte (1956, 409–10, 585).

Válaszos elmélkedő ének a megtérésről és a halálra való készületről. Forrása, szerzője ismeretlen. Versforma: 13–15–16 (a–a–b).

Dallama a Batizi András énekére utaló nótajelzés alapján: RMDTI, 73. és 74. sz. — Bukovinából származó népi változatát közölte: DOMOKOS 1979, 1096 és 1269.

2 irott-kép — jelentése a régiségben: cím, titulus (NySz I, 1604).

10 Folyása... órájának — homokóra, amivel a halált ábrázolják (vö. NySz II, 1131).

616.

Kézirata:

Turóci cationale. XVII. sz. 2. fele, 74. — Cím: *JNTÉS, A' DRÁGA LÉLEKNEK GONDUI-SELÉSÉRE.* — Dallamát is közli. Kiad. BOGISICH 1882, 37.

Halottas ének a megtérésről és a halálra való készületről. PAPP GÉZA (RMDT II, 19. sz. jz.) megállapítása szerint valószínűleg cseh ének fordítása, minthogy dallam több cseh gyűjteményben is megtalálható.

Versforma: 8–8–8 (a–a–a).

Dallama: RMDT II, 19. sz.

617.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 675–6. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Bűnnek az ő sódtgya etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 572).

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Illyés István: Halottas énekek.* (Nagy-szombat 1693, 90), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 539). — Ma élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte (1956, 285–6, 585).

Ének a halálról, az utolsó ítéletről és az örök boldogságról. Az első két versszak bevezető könyörgés a keresztfán szenvedő Krisztushoz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

A nótajelzésben idézett *Bűnnek az ő zsoldja a halál* kezdetű ének először a *Keresztyéni énekek* címmel megjelent evangélikus énekeskönyvben (Lőcse 1629, 533; RMNy 1438) található a *Halot temetéskorra való válogatott keresztyéni énekek* között. Dallamát Bozóki Mihály kottás énekeskönyvének második kiadása (1806, 51) nyomán PAPP GÉZA azonosította: RMDT II, 302/IV. sz.

34–5 Eggyet-is közzülök én el-nem vesztettem — utalás Jézusnak az utolsó vacsorán mondott főpapi imájára: A'kiket nékem adtál, meg őriztem: és senki közzülök el nem veszett (Jn 17, 12); És én a' dichőségét, mellyet nékem adtál, nékik adtam (Jn 17,22).

618.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 544–5. — Felirata: *IX. Nótája, fol. 37.* [= Redemptoris mater, oh szentséges Szüz Mária].

Halottas ének, a halott nevében előadott búcsúztató. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 14–14–12–10–14 (a–b–c–d–e); a sorok osztása 6/8, 6/6 és 6/4, belső rímekkel.

Dallama: RMDT II, 250. sz.

11 Halálnak gyötrelme, körül vöt — Utalás a ravatalnál, a temetési szertartás elején ősi magyar liturgikus szokás szerint felhangzó antifónára, a 17. zsoltár 5. versére: Circumdederunt me dolores mortis: et torrentes iniquitatis conturbaverunt me; Környül-vettek engem a' halál-fájdalmi: és a' hamisság pataki meg-háborítottak engem. — A temetés ősi hagyományokat őrző hazai szokása eltér a *Rituale Romanum* előírt szertartásától. A legutóbbi időkig használt szövegek megtalálhatók a *Rituale Strigoniense* XVII. századi kiadásában (Pozsony 1625, 127–38; Nagyszombat 1656, 124–45; Kassa 1672, 103–16). Lásd még: 621. sz. 1. sor jz. és 624. sz. 44. sor jz.

18 Girádat — lásd 514. sz. 21. sor jz.

619.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 546–7. — Cím: *XII. VALAMELLY ARTATLANRÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 272.* [= Salve mundi salutare].

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 606).

Válaszos halottas ének kisgyermek temetésére. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8–8 (a–a–a–a–b–b); az 5–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 197. sz.

620.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 214–5. — Cím: *HALOTTAKERT VALO ENEK. Az Estveli Enekek után mondandó.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 32.* [= Idvön légy Szűz Maria, Kristusnak Szent Anna].

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 449).

Ének a tisztítóűzben szenvedő lelkekért, a közös esti szertartás befejezéséhez. Az énekeskönyv szerkesztője ezt az éneket a Rimay János 51. (Miserere) zsoltárparafrázisának átalakított strófáiból szerkesztett *Hetedszakra valo estveli hét könyörgő enek*ek után közölte. Felirata szerint az esti népi ájtatosságok (litánia, vecsernye, esti harangszóra mondott Úrangyala) befejezésénél szokásos halottakért mondott imádság kiegészítésére szánta. Vö. 442. sz. jz.

Versforma: 13–13–13–7 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 208. sz.

621.

Nyomtatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 664–5. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Angyaloknak Nagyságos etc.* A versfőkben: *KODOR PETER.* — Megvan még a második kiadásban is (1719, 564).

Szövege megtalálható a következő gyűjteményekben: *Illyés István: Halottas énekek* (Nagyszombat 1693, 26 Fő-képpen mirigyos üdöre), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 494). — Ma élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte (1956, 208–9, 486).

Halotti búcsúztató járvány idején. Kodor Péterről, akinek neve a versfőkben olvasható, közelebbit nem tudunk; lehetséges, hogy az ének szerzője volt. — Kájoni akrosztichonos énekeiről: 21. sz. jz.

Versforma: 10–10–10–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 103. sz.

1 Környül-vettek — lásd 618. sz. 11. sor jz.

3 Mirigy — a régiségben a tályog, fekély, leggyakrabban a pestis neve (NySz II, 845).

Isten nyilat — villámcsapást.

36 Az Tau bötüt — a sémi abc utolsó betűje, a megmaradás, fennmaradás jele, amellyel a házakat és állatokat jelölték az őszövétségben a pusztulás ellen. Hagyományának eredetét ld. Ezekiel látomásában: ... és hívá a' férfiat, a' ki gyólichba vala öltözve, és az írónak kalamárisa vala az oldalán. És monda az Úr néki: Menny-által a' város közepin Jerusálemben: és jegyezz Thau-t a' siránkozó férfiak homlokára, és a' bánkodókéra minden utálatosságokon, mellyek abban lésznek. És amazoknak monda, az én hallásomra: Mennyetek-által a' várason követvén őtet, és öllyetek: ne kedvezzen a' tí szemetek, se ne könyörüllyetek... senkit pedig, a' kinn a' Thau-t láttyátok, meg ne öllyetek... (Ez, 3–5). A keresztény ókorban a tau Krisztus keresztjének jele; a középkori néphit szerint az élet, az üdvözülés biztosítéka, mely a járvány ellen is védelmet nyújt (LThK² 9, 1306–7).

37 Rajtunk — a megholtakon; az ének a halottak nevében szól.

622.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 542–3. — Felirata: *VI. Nótája, fol. 35.* [= Szép reggeli dicsérettel].

Ének a halálra való készületről. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–12–12–8 (a–a–b–b–b); a tizenkettes sorok 6/6 osztásúak belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 164. sz.

22 Testével gyakran lakollyunk — Jelentése: lakjunk jól (vescor, delector; NySz II, 509–10); utalás az áldozásban Krisztus teste vételére.

623.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 537–8. — Felirata: *I. Nótája, fol. 245.* [= Jaj én szegény gyarló fereg].

Halottas ének, temetéskor a háznál lévő ravatalnál; a házától, hajlékától búcsúzó halott nevében.

Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–7–8–7 (a–b–a–b).

Dallama: RMDT II, 62/a/l. sz.

624.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 722–3. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Menyből jövök most hozzátok, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 614; A' Kisdetek temetésére).

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Illyés István: Halottas énekek* (Nagy-szombat 1693, 119), *Ács Mihály: Zengedező mennyei kar* (Lőcse 1696, 225–7), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 611). — Ma élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte (1956, 113–5, 588).

Halottas ének kisgyermek temetésére; a nevében írt versben szüleitől búcsúzik. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 85/l. sz.; vö. uo. 293/a. sz. jz.

13 Keresztégemnek általa — a keresztségben elnyert megszentelő kegyelem állapotában, személyes bűn elkövetése nélkül üdvözül.

34 bünt sem tudván — nem követett el.

44 földi kényes — a jelző a régiségben a gyermek minden rossz tulajdonságát magában foglalja: csintalan, vásott (petulans), elkényeztetett (delicatus), erőszakos és szemtelen (protervus), puhány (molliculus); vö. NySz II, 197.

45 Crésus — lásd 597. sz. 53. sor jz.

46 Nagy Sándor — lásd 597. sz. 52. sor jz.

47 Julius — Caius Iulius Caesar (Kr.e. 100–44), római diktátor.

625.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 541–2. — Cím: *V. NEMES IFFIVNAK HALALARÓL.* — Nótajelzés: *Nótája, fol. 18.* [= Aron veszeje virágzik].

Halotti búcsúztató nemes ifjúnak nevében. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–11–10–10–11 (a–a–a–b–b–b).

Dallama: RMDT II, 200/I. sz.

626.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 669–70. — Cím: *MAS.* — Megvan még a második kiadásban is (1719, 568).

Válaszos halotti ének, az elhunyt nevében előadott búcsúztató. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8–8–8 (a–a–a–a–b–b); az 5–6. sor refrén.

Dallamát a *Szentes Mózes toldaléka* (Deák–Szentes kézirat; 1774, 83) nyomán PAPP GÉZA közölte: RMDT II, 64/II. sz.

5 Földből lettünk — utalás a Teremtő Ádámnak mondott szavaira: Orczád verítékevel észed a kenyeret, míglen vissza térsz a földbe melyből vétettel: mert por vagy, és porba térsz (1 Móz 3, 19).

31 nemzetid — jelentése: családod (NySz II, 960–1).

627.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 243–5. — Cím és nótajelzés: *Magyarúl; Azon Nótára* [Utalás az előtte lévő latin cantióra: *Quid miseri homines sumus*].

Ének az ember életét alakító sorsról és a halálról. A kassai énekeskönyv az előtte lévő és a nótajelzésben idézett *Quid miseri homines sumus* kezdetű kottás cantióval együtt a *Farsangos napokra való énekek* között közölte. Vö. 594. sz. jz. A latin ének címe: *De Sortis et Mortis in humanas res imperio.* Szövege egyedül ebben a gyűjteményben található, a himnológiai irodalomban ismeretlen. A magyar ének a huszonnyolc strófából álló hosszú verses elmélkedésnek nem fordítása vagy parafrázisa; a *Magyarul* felirat csupán azt jelenti, hogy a névtelen szerző a latinnak egyes gondolatait, fordulatait követte és az új éneket a latin dallamára énekelte. — Más eltérő változata: 628. sz.

Versforma: 9–9–9–9 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 98/I. sz.

12 gazban — jelentése: szemétben, piszokban, ganéjban (NySz I, 1069).

16 foniban — jelentése: mérleg serpenyője (NySz I, 920).

36 testi sár — jelentése: ganéj (NySz II, 1510).

44 Szent Mihály lován — a halottszállító négy lábú, vállra vehető saroglya neve, amelyre a koporsót helyezték. Nevét a temetési szertartásban az ősi magyar liturgikus szokás szerint felhangzó (a *Rituale Romanum*-ban ismeretlen) antifónára vezethetjük vissza: Michael praepositus paradisi, quem honorificans Angelorum cives. Ezt a verset akkor intonálták, amikor a menet a koporsóval a halottas háztól elindult a temető felé.

628.

Nyomatott kiadása:

[Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici*. Nagyszombat 1675, 79–80. Kiad. MIR 39, 28–9. — Címe és nótajelzése: *MAGYARÚL. Azon Nótára*. [Utalás az előtte lévő latin cantiora: Eheu! quid miseri homines sumus].

Ének a sorsról és a halálról. Az idézett latin éneknek nem fordítása vagy parafrázisa; a *Magyarul* felirat, akárcsak a kassai *Cantus catholici* azonos kezdősorú énekénél, azt jelenti, hogy a szerző a latin minta egyes gondolatait, fordulatait követte és az új éneket a latin dallamára énekelte. Vö. 627. sz. jz. Néhány sort a dallammintához alakítva Nyéki Vörös Mátyásnak *A' mulando világtól-való búchuzat, az eörökké-valóságért* című verséből is átvett; vö. RMKT XVII/2, 99. sz.

Versforma: 9–9–9–9 (a–a–b–b).

Dallama: RMDT II, 98. sz.

3–4 — Nyéki Vörösnél: Mint tündöklő Arany, 's Ezüst? Majd el-enyésznek, mint a' füst. (3–4. sor)

9–10 — vö. 627. sz. 37–38. sor.

17 Nagy Sándor — lásd 597. sz. 52. sor jz.

18 Sámson — lásd 407. sz. 24. sor jz.

21 Absolon — lásd 600. sz. 29. sor jz.

25–28 — Nyéki Vörösnél: Mit használ sárga szép hajad? Mit Klaris-szinű ajakad? Mit fényes Kristalyos szemed? Majd sírba dűgják hólt fejed. (13–16. sor)

37 Kendös orczák, pávák: s' fris Iffiak — festett arcok (NySz II, 190, fucatus); kevélyek (NySz II, 1254); pompáskodó (NySz I, 994, frisselkedik pompázkodik).

629.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Csík 1676, 713. — Cím: *MAS*. — Nótajelzés: *Nota: Mit bízik e' Világ, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 602).

Szövege megtalálható még a következő XVIII. századi kéziratok gyűjteményekben: *Bocskorkódex* (1716–39, 39b), *Kovács Ferenc-ék.* (1777–1800, 70a), *Székárosi-Járdánházi-melodiárium* (1787–1792, 7), *Kolligátum* (1788 k., 29b–30a), *Novák Lajos-melodiárium* (1791–2, 8–9), *Szarka János-melodiárium* (1798, 14).

Válaszos ének a váratlan halálról. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 12–12–10–10 (a–a–b–b); a 3–4. sor refrén, amely az utolsó strófában változik.

Dallamát a *Szentes Mózes toldaléka* (Deák-Szentes kézirat; 1774, 85) nyomán PAPP GÉZA azonosította: RMDT II, 302/III. sz.; vö. uo. 125/a. sz.

630.

Nyomatott kiadása:

[Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici*. Nagyszombat 1675, 289. Kiad. MIR 39, 65. — Cím: *PRO FERIIS ANTE-CINERALIBUS. DE VANITATE MUNDI*. — Dallamát is közli. — Megvan a *Cantus catholici* XVIII. századi kiadásaiban is.

Farsangi ének a világ mulandóságáról, hiábavalóságáról. Forrása, szerzője ismeretlen. — A farsangi napokról: 594. sz. jz.

Versforma: 12–12–9–10 (a–a–a–a).

Dallama: RMDT II, 127/a. sz.

5 Epulo — így nevezték eredetileg a római pogány papok testületébe tartozó triumviri, később septemviri csoportját, akinek az áldozati lakoma megrendezését kellett végezniük. Később átvitt értelemben a lakomákon tobzódó, kicsapongó ember jelképes neve lett.

8 Titus Király — Titus Flavius Vespasianus római császár (Kr.u. 69–79).

631.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 668–9. — Cím: *FŐ-ASZSZONY TEMETE-SERE.* — Nótajelzés: *Nota: Infinitae bonitatis, etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 567).

Szövege megtalálható változtatással és más dallamra: *Illyés István: Halottas énekek* (Nagyszombat 1693, 100). — Ma élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte (1956, 162–4, 589).

Halotti búcsúztató főrangú asszony temetésére, az elhunyt nevében. A mitológiai elemekkel bővelkedő hosszú verszetet emlékeztet a *Cantus catholici* kiadásából ismert *Pokol* című, latinból fordított elmélkedő, bölcselkedő költeményre (vö. RMKT XVII/7, 216. sz.). Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–10–10–11 (a–a–a–b–b–b); a 4–5. sor 5/5 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 200/l. sz. — Bukovinából származó népzenei változatát lásd DOMOKOS 1979, 1113 és 1269.

5 Charonhoz juttam, Lethere úsztam — Charon az alvilág révésze, aki az Acheron vizén átvitte a megholtak lelkét. — Lethé a feledés folyója az alvilágban; vö. RMKT XVII/7, 216. sz. 188. sor.

25 Mint Actéon Diánától — Actaeon a fürdőző Dianát megpillantotta és ezért szarvassá változott, majd saját kutyái tépték szét.

26 Diamedes lovaitól — Diomedes, Thracia királya a foglyait emberevő lovai elé vetette, végül őt Hercules ölte meg.

27 Parchától — a sors három istennője, akik az élet fonálát szőtték és elvágják.

28 Alecto keze, Medusa szeme — Alecto, a három Furia egyike, a bosszúállás istennője. — Medusa a kígyóhajú Gorgonok egyike, akinek Perseus a fejét vette.

29 Typhon mérge, Medea töre — Typhon a gigászok egyike, veszedelmes tűzokádó szörny, százfejú sárkány, a romboló tűz és az elemi csapások megszemélyesítője, akit Zeus az Aetna alá száműzött. — Medea híres varázslónő, a colchisi király leánya, aki Kreon korinthusi királyt és annak leányát Creusát megölte.

32 Nemzetemre — lásd 626. sz. 31. sor jz.

69 mohok — mohák.

82–83 Szél-szárnyaim... szü falaim... hir tollaim... elmék tábláim — a kép-sor értelme: maradandó emlékem éljen tovább fiaimban és leányaimban.

632.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 703–4. — Cím: *MAS.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 595).

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Illyés István: Halottas énekek* (Nagyszombat 1693, 113; Az utolsó Harczban Kristus segítségéről), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 575). — Ma élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte (1956, 105–7, 589).

Válaszos ének haldoklóért. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8 (a–a–b–b); a 3–4. sor refrén.

Dallamát a Szentés Mózes toldaléka (Deák–Szentés kézirat; 1774, 84) nyomán PAPP GÉZA közölte: RMDT II, 295/III. sz.

633/I.

Kézirata:

Mihál Farkas-kódex. 1677–87, 99b–100a. — Nótajelzés: *Nota Az parad[icsomnak dicsőült kutt feje].*

Ének az elmúlásról. Forrása, szerzője ismeretlen. Feltehetően a *Mihál Farkas-kódex* írója az éneket korábbi kéziratból másolta. Ugyanennek más dallamhoz alakított változata Kájoni János énekeskönyvében található; vö. 633/II. sz.

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

Dallama a nótajelzések összefüggései nyomán: RMDT I, 15/II. sz. A nótajelzésben idézett *Az paradicsomnak dicsőült kútfeje* kezdetű apostol-ének (429. sz.) megvan a *Mihál Farkas-kódex*ben is (59b); ennek dallamutalása Sztárai Mihály *Hálaadásunkban rólad emlékezünk* kezdetű népszerű dicséretét idézi.

2 buias ellet — fényűző élet (NySz I, 325).

13–16 Mezitelen iöttel — utalás a béketűrő Jób szavaira: Mezitelen jöttem az anyám méhéből, és mezitelen térek oda (Jób 1, 21); vö. 607. sz. 16. sor jz.

633/II.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 700. — Cím: *MAS.* — Nótajelzés: *Nota: Bizontalan voltát Világ etc.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 591).

Szövege megtalálható még a következő gyűjteményekben: *Illyés István: Halottas énekek* (Nagyszombat 1693, 92), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 542). — Ma élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte (1956, 380–1, 590).

Ének az elmúlásról. Kájoni János feltehetően korábbi kéziratos hagyományból vette énekének szövegét és azt másik dallamhoz átalakította. A korábbi változatot *Mihál Farkas-kódex* őrizte meg; vö. 633/I. sz.

Versforma: 13–13–12–7 (a–a–a–a); a 3–4. sor rímelése bizonytalan.

Dallama: RMDT II, 313/II. sz.

2 Világi rosz buja-élet — vö. 633/I. sz. 2. sor jz.

13–16 Mezitelen jöttél — vö. 633/I. sz. 13–16. sor jz.

634.

Nyomatott kiadása:

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676, 654–6. — Cím: *MAS REGI ENEK.* — Nótajelzés: *Nota: Mit bízik e' Világ etc.* — A versfőkben: *SIGISMVNDVS KORNIS FECIT OH.* — Megvan a második kiadásban is (1719, 554).

Szövege megtalálható a következő gyűjteményekben: *Illyés István: Halottas énekek* (Nagyszombat 1693, 41), *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 550). — Ma élő népzenei változatát LAJTHA LÁSZLÓ közölte (Bp. 1956, 313–4, 590).

Ének az elmúlásról. Szerzője a versfők tanúsága szerint Kornis Zsigmond (1578 k.–1648) katonikus erdélyi főúr volt. Bátyja, Boldizsár résztvett a Báthori Gábor (1589–1613) ellen szőtt Kendi-féle összeesküvésben, amiért a fejedelem 1610. július 11-én a kolozsvári főtéren lefejeztette, és Zsigmondnak is ekkor menekülnie kellett (*Conspiratio Kendiana*, vö. RMKT XVII/1, 96. sz.; ItK 1963, 360–368, KESERŰ BÁLINT; RMNy 990. sz.). 1611-től Forgács Zsigmond császári hadában szolgált. 1615-ben tért vissza Erdélybe, ahol Bethlen Gábor (1613–1629) és I. Rákóczi György (1630–1648) idejében bihari és zarándi főispán, az erdélyi hadak főkapitánya volt. Feleségét, Pállfy Ilonát 1637. június 10-én vesztette el; lehetséges, hogy ez indíthatta filozófiai hangvételű, elmélkedő énekének megírására. (NAGY IVÁN: Magyarország családai. V. kötet. Pest 1859, 365–6; VERESS ENDRE: A göncz-ruszkai gróf Kornis-család anyakönyve 1446–1917. Bp. 1917, 133.1., mellékletben családfa táblázat.)

Versforma: 12–12–12–12 (a–a–a–a).

A nótajelzésben idézett *Mit bízik e világ ő álnokságában* kezdetű XVI. századi *Cur mundus militat*-fordításnak Szőlősy Benedek *Cantus catholicus*-jében (1651, 248; 1675, 76) megtalálható a szövege és dallama: RMDT I, 189. sz.; a szövege megvan Kájoni *Cationale catholicum*-ában (1676, 687) is.

6 Salamon — lásd 600. sz. 25. sor jz.

8 családék — kicsaladék.

9 Julius Császár — lásd 624. sz. 47. sor jz.

11 Világ-bíró Sándor — Nagy Sándor; lásd 597. sz. 52. sor jz.

15 Crésus — Croesus, Kroisos; lásd 597. sz. 53. sor jz.

Cyrus — uo. 52. sor jz.

17 Sámson — lásd 407. sz. 24. sor jz.

20 Jónátás — lásd 42. sz. 7. sor jz.

21 Absolon — Dávid király fia, aki fellázadt apja ellen és sereggel támadt reá (2 Sám 15); vö. RMKT XVII/7, 166. sz. 15. sor.

22 Hector — a trójaiak legbátrabb hőse, akit Achilles ölt meg.

23 Achilles — Homeros Iliasának főhőse (Achilleus), a lelki nemesség és testi tökéletesség görög ideálja.

635.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 229–30. — Felirata: MAS. Azon Nótára. *Keresztyén Gyermekek Haláláról.* [Utalás az előtte lévő *Kaszás e földön a halál* kezdetű ének dallamára: *Szép reggeli dicsérettel.* Vö. 614. sz.]

Elhunyt kis gyermek ajkára adott búcsúztató, temetési ének a világ hívságáról. A kassai *Cantus catholici* szerkesztője a *Farsangos napokra való enek*ek közé sorolta; lásd 594. sz. jz. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–12–12–8 (a–a–b–b–c); a 3–4. sor 6/6, az 5. sor 4/4 osztású belső rímmel.

Dallama: RMDT II, 164. sz.

22 gubát adnak — durva szörnyűség (NySz I, 1125).

636.

Nyomatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 233–6. — Felirata és nótautalása: *Magyarul; Azon Nótára.* [Utalás a *Gyakorta mondjuk, örökké* kezdetű ének dallamára, amely egyben a *Quid est, quid est aeternitas* kezdetű cantio dallama is; vö. 603. sz.] Az ének végén: *Ezt, és az: előt való két Eneket, más Nótara is mondhatni: fol. 73.* [= *Adsint huc omnes angeli;* vö. 95. sz.] — Előtte a latin minta.

Ének az örökkévalóságról és a világ hívságáról, a *Quid est, quid est aeternitas* kezdetű, 28 strófából álló cantio szabad átköltése. A latin ének csak a kassai énekeskönyvben található; a himnológiai irodalom nem ismeri. Lehetséges, hogy magyar szerző műve. — A magyar átköltését az énekeskönyv szerkesztője a *Farsangos napokra való enek*ek közé sorolta; lásd 594. sz. jz. Az ismeretlen szerző a latinból nem fordítást vagy parafrázist készített, hanem annak csupán egyes gondolatait, fordulatait követte. Az ének végén olvasható alternatív nótajelzést lásd 603. sz. jz.

Versforma: 8–7–8–7 (a–b–a–b).

Dallama: RMDT II, 55. sz.

15 duskáson itatnak — mértéktelenül (NySz I, 546).

19–20 Forum... Apellatio... Gratia... Novum — törvényszék... fellebezés... kegyelem... perújítás. A bírói eljárás szakkifejezéseinek használata a magyar vers szerzőjének leleménye, a latin mintában nincs meg.

24 ártatlan lelkeknek Vesztekkkel trágárkodnak — bolondoznak, tréfálkoznak (NySz III, 776).

27 Interest — kamat.

29 Kapart pénzed rosdája — kuporgatott (NySz II, 107).

30 előttd szégyenét Vallotta koldus szája — hiába kért.

34 ki-satúlyák — sajtolják.

637.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 78–9. — Cím: *Más Ének.* [A lapszélén:] *Vj Enek.*

Verses elmélkedés a végső dolgokról: a feltámadásról, utolsó ítéletről, kárhozatról és az örök boldogságról. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 14–14 (a–a). Lehetséges a négy soros strófa is: 8–6–8–6 (a–b–a–b); a rímelés azonban nem következetes.

Dallama ismeretlen.

7–14 Az Vrnak el-jöüetele — az utolsó ítéletkor, utalás az okos és oktalan szüzekről szóló evangéliumi példabeszédre (Mt 25, 1–13).

37–38 Jertek én áldottim — utalás a talentumokról és az utolsó ítéletről szóló evangéliumi példabeszédre (Mt 24, 14–46); Mt 25, 34: Akkor mond a' király azoknak, kik az ő jobjára lésznek: Jőjtek-el én Atyámnak áldottai, bírjátok a' világ kezdetitől-fogva néktek készítettett országot.

638.

Kézirata:

Turóci cantionale. XVII. sz. 2. fele, 77. — Cím: *Más régi Enek* [A régi szó utólag beszúrva].

A Vulgata számozása szerinti 50. (Miserere) zsoltár verses parafrázisa. Szerzője ismeretlen.

Másik parafrázisát lásd a kassai *Cantus catholici* nagybőjti énekei között (195. sz.).

Versforma: 8–8–8–8–10–8–10 (a–a–b–b–c–c–d–d).

Dallama ismeretlen.

639.

Nyomtatott kiadása:

Cantus catholici. Kassa 1674, 543–4. — Felirata: *VII. Nótája, fol. 272.* [= *Salve mundi salutare*].

Szövege megtalálható még: *Szoszna Demeter-ék.* (1714–5, 580).

Válaszos ének a halálról. Forrása, szerzője ismeretlen.

Versforma: 8–8–8–8–8–8 (a–a–a–a–b–b); az 5–6. sor refrén.

Dallama: RMDT II, 197. sz.

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

A FORRÁSOK JEGYZÉKE

a/ Kéziratok

Apor Formularium todaléka. XVII. sz. 2. fele. Kolozsvár, akadémiai lt., Apor-gyűjtemény. Mf: MTAK A 232/l. STOLL 146. sz. — 160, 422, 523.

Bocskor-kódex. 1716–39. Kolozsvár, EK 12. Mf: OSzK FM 1/073. STOLL 180. sz. — 155, 385, 605, 512, 629.

Bozóki Mihály kéziratos énekgyűjteménye. XVIII. sz. 2. fele. Bp., magántulajdon. Mf: OSzK FM 1/1663. — 54, 76, 117, 223/l, 224, 311, 316, 322, 343, 400, 404, 486, 490.

Császár Ferenc-ék. XVIII. sz. 2. fele. OSzK Quart. Hung. 4198. — 24, 40, 49, 66, 82, 127, 124, 157, 201, 230, 257, 269, 297, 298, 300, 306, 315, 316, 318, 320, 334, 343, 346, 352, 370/l.

Csikcsobotfalvi kézirat. 1675 k. OSzK Ms. Mus. 1211. STOLL 99. sz. — 2, 9, 15, 21, 29, 37, 46, 52/l, 57/l, 74, 77, 107, 112, 127, 128, 141, 155, 158, 161, 176, 183, 188, 194, 211, 234, 235, 256, 266, 300, 302, 303, 307, 314, 322, 331/l, 333, 335, 338/l, 345, 351, 352, 356, 363/l, 364/l, 365, 367, 368/l, 370/l, 374.

Deák-Szentes kézirat. 1774. OSzK Ms. Mus. 4374. Magyar Zene 1988, 379–387 (PAPP GÉZA). Vö. STOLL 318. sz. — 73, 77, 394, 612, 626, 632.

Dőri-ék. 1763–74. Pannonhalma, főapátsági kvrtár 10a E 29/1. Mf: OSzK FM 1/2197. STOLL 269. sz. — 9, 15, 19/l, 26, 30, 40, 54, 68, 117, 148, 185, 223/l, 234, 292, 348, 408, 410, 412/l, 414/l, 417/l, 423/l, 426, 444, 450, 451A, 453, 458, 459, 470, 471, 477, 478, 481, 489, 491, 494, 498, 501, 502/l, 507, 517, 522, 525, 527, 532, 538, 540, 541.

Écsi-ék. 1700–25. Pannonhalma, főapátsági kvrtár 10a E 29/3. Mf: OSzK FM 1/2191. STOLL 159. sz. — 1, 4, 45, 51, 66, 68, 69, 100, 127, 153/l, 156, 161, 174, 176, 181, 188, 194, 202, 217, 239/l, 245, 288/l, 331, 343, 383, 385, 387, 390, 492, 574.

Egervári-ék. XVIII. sz. 2. fele. Szombathely, Egyházmegyei kvrtár. Mf: OSzK FM 1/2193. — 173, 185, 188, 311, 410, 413/l, 423/l, 444, 456, 459, 471, 477, 481, 495, 499, 536, 540.

Furuglys-ék. 1764 k. Győr, Papnevelő intézet kvrtára H. XIX. b. 11. Mf: MTAK A 269/VIII. STOLL 272. sz. — 200.

Jászfényszarú-ék. 1788. Vác, Petróci Sándor tulajdona. Mf: OSzK, FM 1/2196. — 148, 279, 388/l.

Kájoni János latin–magyar versgyűjteménye. 1659–1677. Ismeretlen helyen. STOLL 102. sz. — 14, 23, 90, 102, 223/l, 266, 273, 274, 275, 278, 280, 351, 381, 392, 403, 407, 573, 587, 589.

Kolligátum. 1788 k. OSzK Oct. Hung. 919. STOLL 378. sz. — 629.

Kottás kálvinista-ék. 1766. Kolozsvár EK 1744. sz. Mf: MTAK A 171/l. STOLL 282. sz. — 605, 612.

Kovács Ferenc-ék. 1777–1801. MTAK RUI 8f. 62. STOLL 326. sz. — 629.

Kulcsár Pál-melodiarium. 1775–1785. Sárospatak, Református egyházkerület kvrtár K 1770. Mf: MTAK A 113/vi. STOLL 319. sz. — 174.

Magyar Cantionale. XVIII. sz. eleje, Bp. EK A. 112. STOLL 226. sz. — 5, 19/l, 19/l, 28, 29, 33, 39, 41, 47, 49, 57/l, 62, 65, 66, 68, 76, 98, 117, 123, 125/l, 126, 130, 133, 134, 137, 141, 147, 148, 149, 150, 151, 153/l, 156, 164, 165, 166, 168, 172, 185, 190, 191, 192, 195, 206, 213/l, 216, 222, 228, 230, 231, 233/l, 239/l, 242, 252, 253, 255, 257, 262, 263, 264, 268, 269, 270, 271, 272, 279, 300, 352, 370/l, 372, 380, 400, 412/l, 413/l, 414/l, 417/l, 419, 420, 423/l, 424, 433, 444,

- 445, 447, 450, 451, 453, 456, 458, 460, 463, 469, 472, 475, 477, 481, 488, 492, 499, 501, 503, 504, 507, 510, 513, 517, 536, 538, 542, 550, 560, 565, 567, 568, 581.
- Maracskó Anzelm-ék.* XVIII. sz. 1. fele. Pannonhalma, főapátsági kvtár BK 344/2. Mf: OSzK FM 1/2202. STOLL 227. sz. — 141, 153/II, 156, 174, 176, 181, 188, 211, 288/II, 338/I, 382, 385, 400.
- Mihál Farkas-kódex.* 1677–87. OSzK Oct. Hung. 482. STOLL 103. sz. — 5, 29, 46, 59, 141, 194, 215, 307, 324, 334, 335, 355, 356, 364/I, 367, 376, 381, 385, 387, 389, 429, 544, 595, 600, 604, 633/I.
- Mocsy Elek-ék.* 1798. OSzK Quart. Hung. 391. STOLL 436. sz. — 26, 518, 532.
- Novák Lajos-melodiárium.* 1791–92. Sárospatak, Református egyházkerület kvtár K 1717. STOLL 408. sz. — 629.
- Paksi Márton György-ék.* 1760. Győr, múzeum. Mf: OSzK FM 1/2203. STOLL 261. sz. — 13, 15, 17, 20, 24, 26, 30, 31, 33, 40, 42, 44, 48, 49, 51, 54, 58, 63, 95, 100, 101, 106, 117, 120, 124, 128, 136, 148, 152, 156, 157, 162, 165, 176, 185, 223/I, 228, 230, 231, 234, 236, 239/II, 249, 255, 257, 279, 282, 293, 295, 297, 315, 343, 346, 377, 401, 402, 406, 409, 411/II, 412/II, 413/II, 414/II, 417/II, 418, 426, 432, 437, 444, 447, 450, 451A, 458, 471, 473, 477, 478, 481, 482/II, 489, 498, 499, 500, 502/I, 508, 509/I, 517, 522, 526, 527, 538, 540, 541.
- Pálffy Márton-ék.* 1676 előtt. OSzK Quart. Hung. 1985. STOLL 129. sz. — 6, 8, 9, 21, 29, 52/I, 90, 141, 184, 194, 302, 303, 307, 308, 312, 313, 331/I, 333, 338/I, 345, 352, 355, 356, 363/I, 364/I, 365, 368/I, 370/I, 373, 551, 605, 607.
- Pécsi ék.* 1674 előtt. Pécs, Egyetemi könyvtár. Mf: OSzK FM 1/2278. STOLL 98. sz. — 84, 88, 92, 113, 114, 122, 139, 154, 179, 353, 406, 415, 429, 431, 443, 446, 447, 448, 449, 451, 452, 453, 454, 457, 458, 459, 460, 473, 474, 476, 477, 478, 479, 480, 482/I, 487, 491, 494, 498, 500, 501, 502/I, 502/II, 508, 509/I, 511, 514, 515, 516, 519, 522, 524, 526, 534, 535, 537, 539, 556, 562, 564.
- Petri András-ék.* 1663–68. (Réti János által másolt rész.) OSzK Quart. Hung. 1895. STOLL 50. sz. RMKT XVII/7, 556–7. — 5, 21, 132, 141, 211, 292, 294, 303, 307, 308, 312, 324, 325, 327, 335, 336, 342, 350, 364/I, 367, 368/I, 370/I, 388, 577.
- Szakcsi kántorkönyv I–II.* 1788–9. Veszprém. Püspöki könyvtár (az attalai plébániáról). Mf: MTAK A 268/II. STOLL 380. sz. — 9, 15, 17, 18, 19/II, 21, 24, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 40, 42, 44, 45, 47, 48, 49, 53, 54, 56, 58, 68, 76, 82, 85, 89, 91, 95, 96/I–II, 97, 100, 101, 116, 117, 119, 137, 138, 140, 148, 149, 152, 157, 180, 185, 186, 191, 192, 197, 218, 220, 228, 230, 234, 240, 258, 260, 269, 270, 281, 289, 293, 301, 307, 316, 319, 321, 324, 346, 383, 399, 412/II, 414/II, 416, 425, 428, 432, 444, 445, 447, 450, 453, 455, 458, 471, 489, 490, 504, 521, 536.
- Szokolczai István-ék.* 1762. OSzK Oct. Hung. 1085. STOLL 266. sz. — 124, 153/II, 156, 375, 517.
- Szarka János-melodiárium.* 1798. Sárospatak, Református egyházkerület kvtár K 514. Mf: MTAK A 113/V. STOLL 439. sz. — 629.
- Szentsei daloskönyv.* 1704. OSzK Oct. Hung. 70. STOLL 168. sz. — 223/I.
- Szkárosi-Járdánházi melodiárium.* 1787–92. Sárospatak, Református egyházkerület kvtár K 513. Mf: MTAK A 113/IV. STOLL 375. sz. — 629.
- Szoszna Demeter-ék.* 1714–15. Pannonhalma, főapátsági kvtár BK 248/1–2. Mf: OSzK FM 1/2192. STOLL 178. sz. — 1, 4, 10, 13, 18, 24, 30, 33, 34, 40, 44, 48, 50, 51, 54, 55, 56, 59, 62, 65, 66, 68, 69, 72, 79, 85, 87, 123, 133, 135, 138, 140, 141, 148, 152, 178, 185, 191, 196, 203, 208, 209, 216, 220, 228, 236, 242, 248, 249, 265, 280, 281, 289, 293, 301, 312, 314, 334, 343, 348, 366, 383, 385, 387, 398, 414/II, 416, 417/II, 420, 425, 426, 430, 432, 437, 444, 446, 447, 451, 453, 455, 456, 458, 460, 463, 469, 472, 475, 477, 481, 488, 492, 495, 498, 500, 501, 503, 507, 510, 512, 517, 519, 520, 521, 522, 524, 525, 526, 529, 532, 536, 538, 539, 550, 560, 566, 578, 596, 597, 606, 607, 612, 615, 617, 619, 620, 621, 624, 632, 633/II, 634, 639.
- Tsorik András-ék.* 1750–51. Nagyenyed, Bethlen-kvtár 248. Mf: MTAK A 165/I. STOLL 240. sz. — 614.
- Túróci cantionale.* XVII. sz. vége. Bp. EK A. 113. STOLL 157. sz. — 3, 22, 36, 38, 64, 67, 70, 71, 78, 83, 86, 93, 103, 105, 108, 109, 111, 145, 146, 163, 167, 225, 226, 227, 229, 250, 254, 261, 276, 337, 341, 371, 405, 543, 546, 547, 549, 558, 559, 561, 563, 578, 601, 613, 616, 637, 638.
- Vépi ék.* (Mesterházi Miklós vépi iskolamester kézirata). 1725–68. Szombathely, Berzsenyi Dániel könyvtár (Savariensi Hb 1058). Mf: MTAK A 2663/V. — 4, 10, 15, 19/I, 24, 33, 40, 48, 49, 51, 57/I, 66, 69, 76, 79, 82, 85, 89, 91, 94, 97, 98, 106, 110, 112, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 123,

124, 125/I, 127, 128, 129, 130/I, 133, 140, 141, 142/II, 144, 147, 150, 152, 153/II, 155, 156, 161, 173, 174, 176, 181, 190, 191, 200, 202, 210, 216, 222/I, 223/I, 236, 238, 239/II, 245, 251, 256, 257, 260, 264, 265, 267, 269, 274, 278, 279, 285, 288/II, 295, 298, 299, 300/I, 318, 320, 321, 322, 329, 330, 331/II, 338/II, 339, 352, 359, 364/I, 365, 368/II, 370/III, 383, 384, 386, 391, 393, 395, 397, 400, 409, 548, 574.

Vöcsey János-ék. 1752. Zirc. apátsági kvrtár 119. STOLL 244. sz. — 9, 15, 21, 52/II, 210, 270, 306, 354, 385, 417/II, 430, 432, 440, 444, 455, 458, 460, 477, 481, 495, 497, 501, 503, 510, 525, 538.

Zemlény János-ék. 1662–68. Ismeretlen helyen. STOLL 88. sz. — 141, 335, 388.

Zirci-ék. 1751–66. Zirc. apátsági kvrtár 120. STOLL 242. sz. — 17, 18, 19/I, 21, 26, 27, 30, 31, 33, 40, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 56, 57/II, 59, 65, 68, 72, 97, 116, 148, 228, 249, 269, 270, 316, 321, 372, 397, 411/II, 412/II, 414/II, 417/II, 423/II, 439, 441, 444, 445, 446, 447, 450, 453, 455, 456, 458, 459, 460, 461, 463, 469, 470, 474, 475, 481, 484, 488, 495, 497, 502/II, 507, 510, 513, 517, 520, 521, 525, 527, 538, 540.

b/ Nyomtatványok

Ács Mihály: Zöngedező Mennyei Kar. Lőcse 1696. RMK I, 1490. OSzK. — 614, 624.

[*Baranyi Pál:*] Lelki Paradicsom. [Gyulafehérvár] 1700. RMK I, 1572. OSzK. — 4, 321, 402, 409, 438, 441, 481.

Boldogságos Szűz Marianak, üdvösséges mennyei mannát hordozó Hujócskája. Nagyszombat 1705. RMK I, 1708. Bp. EK. — 409.

Bozóki Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekes könyv. Vác 1797. — 26, 100, 124, 128, 153/II, 156, 162, 174, 176, 181, 183, 194, 202, 222/I, 224, 247, 274, 311, 314, 321, 369, 404, 409, 435, 446, 459, 486, 490, 541.

Cantus catholici. Kassa 1674. RMK I, 1159. OSzK. — 1, 4, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 19/II, 20, 24, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57/II, 58, 61, 62, 65, 66, 68, 69, 72, 75, 76, 79, 81, 82, 85, 89, 91, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 106, 110, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 123, 125/I, 126, 129, 130/II, 131/I, 133, 135, 136, 137, 138, 140, 142/I, 143, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153/II, 156, 157, 159, 162, 164, 165, 166, 168, 169, 171, 172, 175, 178, 180, 182, 185, 186, 187, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 212, 213/II, 216, 218, 220, 221, 222/II, 228, 230, 231, 232, 233/II, 236, 237, 238, 239/I, 242, 243, 244, 245, 246, 248, 249, 251, 252, 253, 255, 257, 258, 259, 260, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 277, 279, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 288/I, 289, 293, 296, 297, 298, 300, 301, 304, 305, 306, 309, 310, 311, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 323, 326, 328, 331/II, 332, 338/II, 339, 340, 343, 344, 346, 347, 348, 352, 357, 360, 363/II, 364/II, 366, 368/II, 370/II, 370/III, 372, 377, 378, 380, 383, 386, 397, 398, 400, 401, 402, 408, 411/II, 412/II, 413/II, 414/II, 416, 417/II, 418, 419, 420, 423/III, 424, 425, 426, 430, 432, 433, 434, 435, 437, 439, 440, 442, 444, 445, 447, 450, 451, 453, 455, 456, 458, 460, 463, 468, 469, 472, 475, 477, 481, 483, 484, 488, 492, 493, 495, 497, 499, 501, 503, 504, 505, 507, 510, 512, 513, 517, 520, 521, 524, 525, 529, 532, 536, 538, 542, 550, 557, 560, 565, 567, 568, 572, 574, 579, 580, 581, 583, 590, 591, 593, 594, 599, 602, 603, 608, 609, 610, 611, 614, 618, 619, 620, 622, 623, 625, 627, 635, 636, 638.

Dög-halál ellen való hasznos és foganatos orvosság. Nagyszombat 1710. RMK I, 1777. OSzK. — 375.

Ének a Ferentz szállási szent kútról. Hely és év nélkül, XVIII. századi kiadvány. OSzK (Var. 1891/III). — 385.

Evangeliumok es epistolak. Nagyszombat 1692. RMK I, 1433. OSzK. — 30, 202.

Három istenes válogatott szép énekek. Vác, év nélkül. OSzK. — 385.

Illyés András: A' keresztyeni életnek példaja vagy tüköre, az-az: A' szentek elete. Ötödik resze. Nagyszombat 1682. RMK I, 1291. OSzK — 499.

Illyés András: Régi es uy enekes, es isteni dicsiretek. Nagyszombat 1703. OSzK. — 33, 52/II, 288/II, 300, 572.

Illyés István: Soltári énekek... és Halottas énekek. Nagyszombat 1693. RMK I, 1446. OSzK. — 592, 596, 597, 605, 606, 607, 612, 614, 615, 617, 621, 626, 631, 632, 633/II, 634.

Kájoni János: Cationale catholicum. Csík 1676. RMK I, 1188. OSzK. — 2, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 19/I, 21, 25, 26, 29, 32, 35, 37, 45, 46, 52/II, 57/I. 59, 60, 61, 63, 73, 74, 77, 80, 87, 100, 102, 104, 107, 112, 116, 121, 125/I, 127, 128, 130/I, 131/I, 134, 141, 144, 153/I, 155, 158, 161, 162, 173, 176, 177, 181, 183, 188, 194, 200, 210, 211, 213/I, 214, 217, 219, 222/I, 224, 230, 233/I, 234, 235, 239/II, 240, 241, 245, 247, 256, 266, 273, 274, 275, 278, 280, 287, 290, 291, 295, 298, 299, 300, 302, 303, 307, 314, 321, 322, 324, 325, 327, 329, 330, 331/I, 333, 334, 335, 338/I, 342, 345, 349, 352, 354, 356, 357, 358, 359, 361, 362, 363/I, 364/I, 365, 367, 368/I, 369, 370/I, 373, 375, 379, 382, 384, 385, 387, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 399, 400, 403, 404, 407, 409, 410, 421, 427, 429, 436, 438, 441, 446, 459, 461, 462, 470, 471, 473, 474, 480, 482/II, 489, 490, 491, 494, 496, 500, 502/II, 506, 509/II, 518, 519, 522, 527, 528, 533, 540, 541, 545, 548, 551, 552, 553, 554, 555, 566, 569, 570, 571, 574, 575, 576, 582, 584, 585, 586, 588, 592, 596, 597, 598, 605, 606, 607, 612, 614, 615, 617, 621, 624, 626, 629, 631, 632, 633/II, 634.

Ua. 2. kiad. Csík 1719. Általában az első kiadással egyezik, de az egyes énekek terjedelme, szövege helyenként megváltozott. Új énekek: 174, 223/II, 447, 453, 536. Elmaradt: 25, 37, 60, 63, 80, 104, 121, 131/I, 224, 230, 241, 553, 575, 576, 582, 588.

Kerezt fára fel-feszítettett... Jesus... Congregatiójának... regulái, bucsui, és némely bizonyos ajatosságai. Nagyszombat 1706. RMK I, 1719. Bp. EK. — 381.

Két egő lampas. Szent Loyola Ignatz, es szent Xaverius Ferencz... tisztességére... áitatóságok, és imádságok. Nagyszombat 1669. RMK I, 1090. Bp. EK. — 485, 486, 530, 531.

Lelki fegyverház. Nagyszombat 1693. OSzK (RMK I, 1447a). — 409, 445, 499.

Ua. Nagyszombat 1700. OSzK (RMK I, 1602a). — 402, 409, 445, 499.

Lelki útikölség. Lőcse 1693. RMK I, 1444. OSzK. — 423/I, 439.

Liliom kertecske. Pozsony 1675. RMK I, 1186. Bp. EK. — 374, 409.

Manuale Marianum. Nagyszombat 1700. OSzK (RMK I, 1568a). — 402, 409, 439.

Náray György: Lyra coelestis. Lőcse 1695. RMK I, 1479. OSzK. — 387, 390, 578.

Paduai Szent Antal solosmaja. Nagyszombat 1675. RMK I, 1184. Bp. EK. — 464, 465, 466, 467.

Ua. Kassa 1684. RMK I, 1318. OSzK. — Mint az előző tételnél.

Pjsne chval bozskych. Pisne duchownj evangelistské. Samotul 1561. (Samotulsky kancional.) Mf: OSzK FM 4/1040. — 226.

Szentmihályi Mihály: Egyházi énekes könyv. Eger 1797–98. — 1, 59, 100, 124, 141, 153/II, 156, 162, 174, 176, 214, 217, 222/I, 223/II, 242, 247, 278, 285, 286, 297, 300, 311, 314, 316, 321, 329, 343, 352, 369, 385, 387, 390, 392.

[Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici.* Nagyszombat 1675. OSzK (RMK I, 1183a). — 7, 24, 96, 119, 124, 125/II, 131/II, 142/II, 152, 153/II, 156, 162, 170, 174, 202, 277, 288/II, 331/II, 434, 435, 439, 628, 630.

Ua. Nagyszombat 1703. RMK I, 1679. OSzK. — 4, 74, 100, 116, 124, 125/II, 127, 128, 130/I, 141, 153/II, 155, 158, 161, 170, 174, 176, 181, 183, 188, 194, 200, 202, 211, 222/I, 239/II, 245, 256, 288/II, 331/II, 566, 574, 630.

[Szőlősy Benedek:] *Cantus catholici. Pýsně katholiccké, latinské, slowenské.* Lőcse 1655. RMK II, 830. Bp. EK. — 3, 36, 38, 67, 83, 93, 103, 109, 145, 163, 167, 229, 254, 276, 337, 341, 543, 547, 549, 558, 561.

Tarnóczy István: Titkos értelmű rosa. Nagyszombat 1676. RMK I, 1206. OSzK. — 409, 411/I, 412/I, 413/I, 414/I, 417/I, 423/II, 428.

Třanowský, Jiří (Georgius Tranoscius): Cathara sanctorum. Lőcse 1684. RMK II, 1551. OSzK. — 64.

c/ Kéziratos bejegyzések nyomtatványokban

Landovics István: Novus succursus, az az Uj segítség. Nagyszombat 1689. OSzK. RMK I, 1380. — 200.

Evangeliumok mellyeket esztendő által olvastat az Anya-Szentegyház. Nagyszombat 1708. OSzK, RMK I, 1752. — 375.

Illyés István: Fasciculus miscellaneus. Az-az, némely ünnepi sollennitásokra... készítettett, és kötéskébe foglaltatott egnéhány Prédikációk. Nagyszombat 1710. OSzK, RMK I, 1779. — 374.

A RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

A rövidítések jegyzékébe nem vettük fel az egyes bibliai könyvekre való hivatkozást. E hivatkozásokat könnyen felismerhetni a sorozatunk II. kötetének 248–249. lapjain közölt felsorolás segítségével.

- AH = *Analecta Hymnica medii aevi*, 1–55. Hrsg. G.M. DREVES, CL. BLUME, H.M. BANNISTER. Leipzig 1886–1922.
- BAH = *Bibliotheca Antiqua Hungarica*
- BÁLINT 1943 = BÁLINT SÁNDOR: *Sacra Hungaria*. Tanulmányok a magyar vallásos népelet köréből. (Bp. 1943.)
- BÁLINT 1973 = BÁLINT SÁNDOR: Karácsony, húsvét, pünkösd. Bp. 1973.
- BÁLINT 1977 = BÁLINT SÁNDOR: Ünnepi kalendárium I–II. Bp. 1977.
- BARTALUS 1869 = BARTALUS ISTVÁN: A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. Pest 1869.
- BÄUMKER = BÄUMKER, W.: *Das katholische deutsche Kirchenlied in seinen Singweisen*. I–IV. Freiburg 1885–91.
- BOGISICH 1882 = BOGISICH MIHÁLY: *Cantionale et Passionale Hungaricum Societatis Jesu*. Residentia Turociensis. Bp. 1882.
- BURLAS – FIŠER – HOŘEJŠ = BURLAS, L. — FIŠER, J. — HOŘEJŠ, A.: *Hudba na Slovensku v XVII. storičí*. Bratislava 1954, 79–95.
- Catalogi personarum = *Catalogi personarum*. Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár 118.E.2, 118.II.12, 118.J.1.
- CC = *Cantus catholici*
- CHEVALIER = CHEVALIER, U.: *Repertorium Hymnologicum*. (1–5.) Paris 1889–1912.
- DANKÓ = DANKÓ JÓZSEF: *Vetus Hymnarium ecclesiasticum Hungariae*. Bp. 1893.
- DOMOKOS 1979 = DOMOKOS PÁL PÉTER: „... édes Hazámnak akartam szolgálni...” Kájoni János: *Cantionale catholicum*. Bp. 1979.
- EK = Egyetemi Könyvtár
- EPhK = Egyetemes Philológiai Közlöny
- ErdM = Erdélyi Múzeum
- ERDÉLYI Zs. 1976 = ERDÉLYI ZSUZSANNA: *Hegyet hágék, lőtől lépék*. Archaikus népi imádságok. Bp. 1976.
- ÉrtSz = *A Magyar Nyelv Értelmező Szótára*. I–VII. Bp. 1959–1962.
- FRANZ = FRANZ, A.: *Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter* I–II. Freiburg/Bg. 1909.
- GAJTKÓ 1936 = GAJTKÓ ISTVÁN: *A XVII. század katolikus imádságirodalma*. Bp. 1936. *Palaestra Calasactiana* 15.
- HDA = *Handwörterbuch der deutschen Aberglaubens*. Hrsg. HOFFMAN-KRAYER, E. — HANNS BÄCHTOLD-STÄUBLI. V. Bd. Berlin–Leipzig 1932–33.
- HOLL 1955 = HOLL BÉLA: „Jóillatú virágos kertekből egybe szerkesztett ájtatosságoknak gyakorlása...” (Az *Officium Rákócziánium* története). *Vigilia* 1955, 405–11.
- ItK = *Irodalomtörténeti Közlemények*
- (j), jz. = jegyzet, jegyzetben
- JÉNÁKI = JÉNÁKI FERENC: *Kájoni János énekeskönyve és forrásai*. Kolozsvár 1914.
- JUNGMANN = JUNGMANN, J. A.: *Missarum Sollemnia*. I–II. Freiburg/Bg. 1952³.

- KARÁCSONYI = KARÁCSONYI JÁNOS: Szt. Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. Bp. 1924.
- kiad. = kiadás, kiadása
- KNAUZ = KNAUZ NÁNDOR: Kortan. Bp. 1876.
- LAJTHA = LAJTHA LÁSZLÓ: Sopron megyei virrasztóénekek. Bp. 1956. (Népzenei Monográfiák IV.)
- LegAur = Legenda Aurea
- LexChrIkon = KIRSCHBAUM, E.: Lexikon der Christlichen Ikonographie. I–VIII. Freiburg/Bg. 1968–1976.
- LThK = Lexikon für Theologie und Kirche. 1–10. Freiburg/Bg. 1957–65.
- LUKÁCS, Documenta = LUKÁCS, LADISLAUS — POLGÁR, LADISLAUS: Documenta romana Societatis Iesu in Regnis olim Corona Hungarica unitis. Roma 1959–1967. Vol. I–III.
- MEERSSEMAN = MEERSSEMAN, G. G.: Der Hymnos Akathistos in Abendland. I–II. Freiburg-Schweiz, 1958–1960.
- MIGNE PL = Patrologiae cursus completus, series latina. Accurante J. P. MIGNE.
- MIHÁLYFI 1933 = MIHÁLYFI ÁKOS: A nyilvános istentisztelet. Bp. 1933⁴.
- MIR = Magyar Irodalmi Ritkaságok
- MKsz = Magyar Könyvszemle
- MNT = Magyar Népzene Tára
- MNy = Magyar Nyelv
- MONE = MONE, F. J.: Latcinische Hymnen des Mittelalters. I–III. Freiburg/Bg. 1853–1855.
- MTAK = Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
- MTsz = SZINNYEI JÓZSEF: Magyar Tájszótár. I–II. Bp. 1897–1901.
- NAGY IVÁN = NAGY IVÁN: Magyarország családai. I–XIII. Pest 1857–1868.
- NySz = SZARVAS GÁBOR — SIMONYI ZSIGMOND: Magyar Nyelvtörténeti Szótár. I–III. Bp. 1890–1893.
- OltszLit = Az Oltári Szentségrül Litánia
- OSzK = Országos Széchényi Könyvtár
- PAULY = Der kleine PAULY-Lexicon der Antike. I–V. München 1979.
- RADÓ 1945 = RADÓ, POLYCARPE: Répertoire hymnologique des manuscrits liturgiques dans les bibliothèques publiques en Hongrie. Bp. 1945.
- RAJECZKY 1956 = RAJECZKY BENJAMIN: Melodiarium Hungariae Medii Aevi. I. Hymnuszok és sequentiák. Bp. 1956.
- RAJECZKY 1982 = RAJECZKY BENJAMIN: Melodiarium Hungariae Medii Aevi. I. Hymni et sequentiae. Pótkötet. Bp. 1982.
- RAJECZKY 1981 = RAJECZKY BENJAMIN: Mi a gregorián? Bp. 1981.
- RMDT I. = Régi Magyar Dallamok Tára. I. CSOMASZ TÓTH KÁLMÁN: A XVI. század magyar dallamai. Bp. 1958.
- RMDT II. = Régi Magyar Dallamok Tára. II. PAPP GÉZA: A XVII. század énekelte dallamai. Bp. 1970.
- RMK = SZABÓ KÁROLY: Régi Magyar Könyvtár. I–III. Bp. 1879–1898.
- RMKT = Régi Magyar Költők Tára. I–VIII. Bp. 1877–1930.
- RMKT XVII. = Régi Magyar Költők Tára. XVII. század. I–XIV. Bp. 1959–1991.
- RMNy = Régi Magyarországi Nyomtatványok. (I–II.) 1473–1600, 1601–1635. Bp. 1971, 1983.
- SCHÜTZ = SCHÜTZ ANTAL: Dogmatika. I–II. Bp. 1937².
- SOMMERVOGEL = SOMMERVOGEL, C.: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. I–X. Bruxelles–Paris, 1890–1909.
- STOLL = STOLL BÉLA: A magyar kéziratok énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája. (1565–1840.) Bp. 1963.
- SZABOLCSI, MZK = SZABOLCSI BENCE: A magyar zenetörténet kézikönyve. Bp. 1947.
- SZENTPÉTERY = SZENTPÉTERY IMRE (szerk.): Scriptores rerum Hungaricarum. I–II. Bp. 1937–1938.

- SZÖVÉRFY = SZÖVÉRFY, J.: Die Annalen der lateinischen Hymnendichtung. I–II. Berlin 1964–1965.
- TAKÁCS 1942 = TAKÁCS INCE: Magyar ferences aszketikus élet és aszketikus kiadványok különös tekintettel a XVII. és XVIII. századra. Bp. 1942.
- TESz = A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. I–III. Bp. 1967–1976.
- var. = variáns, szövegvariáns
- WACKERNAGEL = WACKERNAGEL, K.E.P.H.: Das deutsche Kirchenlied von ältester Zeit bis zu Anfang des 17. Jahrhunderts. I–V. Leipzig 1863–1876.

NÉVMUTATÓ

A Névmutató a 15/B kötet lapszámait szerint a jegyzetekben található nevekre, a történeti, bibliai vagy legendás személyekre és a magyarázatok szövegében idézett forrásművek szerzőire utal. A jegyzetek nyomán a 15/A kötetben közölt énekekben szereplő nevek is visszakereshetők. A XVII-XVIII. századi kéziratok vagy nyomtatott énekeskönyvek címében szereplő nevekről, a gyűjtemények szerzőjéről vagy összeállítójáról (az énekek tételszáma szerint) a Források jegyzéke tájékoztat.

- Ábel 119, 357, 363, 364
Abiathar, főpap 449
Abigail *lásd* Abisag
Abisag (Abisai, Abigail) 385, 386, 394
Abisai *lásd* Abistag
Ábrahám 89, 209, 229, 300, 357, 419
Absolon 524, 533, 536
Acestus 410
Acház 390, 394
Achilles 536
Actaeon 534
Adalbertus püspök, Szent (Szent Adalbert) 21, 26, 63, 428, 429, 430
Ádám 35, 115, 128, 144, 171, 185, 271, 365, 366, 384, 387, 513, 532
Aegeas 483
Aeneas 141
Aesopus 527
Ágoston, apát 428
Ágoston, Szent *lásd* Augustinus Aurelius
Agrippa 410
Ahaszvérosz *lásd* Xerxes
Ákán 347
Alajos *lásd* Gonzaga Szent Alajos
Alanus ab Insulis 446
Albert, Szent *lásd* Adalbertus
Alecto 534
Alexander Philosophus 137
Alexandriai Szent Cirill 43
Alexandriai Szent Katalin 25, 33, 34, 65, 130, 159, 402, 408, 409, 480, 481
Alfalvi István 112
Alfonz *lásd* Rodriguez Szent
Aloisius *lásd* Gonzaga Szent Alajos
Alphidius philosophus 33
Alszegey Zsolt 20, 460, 461
Amán *lásd* Hámán
Ambrosius, episcopus Mediolanensis (Szent Ambrosius) 413, 426
Ambrus, Szent *lásd* Ambrosius
Ananías 421
András, apostol 65, 158, 410, 423, 426, 483-485
II. András (II. Endre magyar király) 479
Anna, Szűz Mária anyja 64, 130, 383, 398, 409, 449
Annás, főpap 431
Antal *lásd* Páduai Szent Antal
Antiochiai Szent Margit 445
Apati Mihály 113
Apollónia, Szent 92, 130, 422
Apor Péter 32, 33
Apor-család 32
Aquinói Szent Tamás 324, 335, 347, 348, 356
Archangelus Michael *lásd* Mihály arkangyal, Szent
Arius 495, 497
Árkosi Benedek 14
Áron 46, 122, 180, 185, 188, 201, 212, 215, 332, 338, 346, 365, 379, 386, 394
Artephius *lásd* Alphidius
Assisi Szent Ferenc 41, 64, 78, 136-139, 142, 435, 437, 440, 460, 470, 471
Assisi Szent Klára 78, 82, 460
Astyages, király 410, 461
Asverus 407
Athanasius, Szent 310
Augustinus Aurelius (Szent Ágoston) 44, 200, 426
Augustus, császár 30, 36
Bál 347
Bálaám 183, 386
Balás *lásd* Balázs Ágoston

- Balassi Bálint 17, 18, 75, 164
 Balázs Ágoston 329, 385
 Bálint Sándor 26, 171, 186, 224, 257, 259, 262, 269, 283, 284, 285, 287, 292, 295, 301, 305, 324, 370, 381, 383, 395-398, 400, 407, 415, 423, 428, 429, 431-433, 435, 440, 444, 445, 447-450, 459-461, 465, 467, 469-473, 476, 480, 483, 485, 495, 498, 500, 519
 Ballagi Aladár 40
 Balogh Tamás 93
 Bánfi Kristóf 113
 Baranyai Tamás 149
 Baranyi Pál 414
 Barbara *lásd* Borbála, Szent
 Barkóczy László 14
 Barnabás, Szent 443
 Barsabás *lásd* József (Barsabás)
 Bartalus István 67, 291
 Báthori Gábor 535
 Báthori Zsófia 81
 Batizi András 11, 16, 17, 29, 36, 70, 74, 117, 145, 149, 151, 164, 306, 307, 526, 529
 Baumker, Wilhelm 215, 232, 233, 244, 253, 380, 382, 528
 Beda Venerabilis 320, 427
 Bellarmino, Roberto (Bellarmin Szent Róbert) 81
 Belzebub 291
 Benedekfi István 114
 Benedictus pontifex *lásd* I. Benedek pápa
 I. Benedek pápa (Benedictus pontifex) 426
 Bercsényi Miklós 81
 Berekinus 161
 Berekus 165
 Bernardino da Siena *lásd* Siena-i Szent Bernardin
 Bernardinus *lásd* Clervaux-i Szent Bernát
 Bernát *lásd* Clervaux-i Szent Bernát
 Bertalan apostol (Bertalis) 410, 423, 461, 463, 464
 Bertalis *lásd* Bertalalan, apostol
 Bertold, Altaner 426
 Bethlen Gábor 535
 Betsabee 405
 Biale Ferenc 113
 Bogáti Fazekas Miklós 516, 522
 Bogisich Mihály 39, 67, 291, 347, 529
 Boka Anna 40
 Boldizsár napkeleti bölc 259
 Bona, Giovanni 81
 Bonaventura, Szent 41, 352, 434, 435, 438
 Bongarsius, Jacobus (Bongars, Jacques) 475
 Borbála, Szent (Barbara) 65, 98, 99, 100, 101, 109, 115, 130, 159, 409, 495
 Borgia Szent Ferenc 64
 Bornemisza Péter 20, 162, 525
 Boros Fortunát 110
 Borromeus, Carolus (Borromeo Szent Károly) 139
 Bossuet, Jacques Bénigne 68
 Bosyitz István 41
 Bozóki Mihály 105, 357, 529
 Brever Lőrinc 167
 Brewer Sámuel 35, 45, 69, 92
 Buda János 289
 Burlas, Ladislav 204, 218, 235, 305
 Byller Máté 42
 Capestrano, Giovanni da (Kapisztrán Szent János) 320
 Cecília, Szent 480, 65
 Cedonius 447
 Celano-i Szent Tamás 524
 Charon 534
 Chevalier, U. 86, 94, 104, 172, 177, 182-184, 188-191, 211, 215, 227, 230, 232, 233, 235, 237, 239, 244, 245, 252, 253, 266, 274, 309, 310, 315, 316, 335, 341, 343, 369, 371, 372, 374, 380, 382, 384, 385, 411, 413-415, 419, 423, 434, 437-439, 441, 446, 450, 457, 462, 470, 477, 486, 494, 497, 503, 528
 Chobot Ferenc 67
 Chosroes *lásd* II. Khosrau
 Claudius, császár 449
 Clervaux-i Szent Bernát (Bernardinus, Bernát) 158, 283, 320, 459
 II. Constantín, császár 476
 II. Constantius, császár 476
 Contractus, Hermannus *lásd* Hermannus Contractus
 Copronimus 225
 Corner, Georg David 222, 380
 Cresus *lásd* Kroisos
 Creusa 534
 Croesus *lásd* Kroisos
 Cyril *lásd* Alexandriai Szent Cirill
 Cyrus 535
 Czapik Gyula 200
 Czeplédi Pál 10, 165
 Czobor Ádám 42, 85
 Czobor Mária 84, 86
 Czuczor Gergely 519
 Csáky Ferenc 84
 Damokos Kázmér 111-113, 139
 Dániel 366
 Dankó József 110, 114, 172, 177, 190, 205, 230, 237, 239, 244, 245, 284, 291, 309, 341, 368, 370, 384, 414, 460, 470, 528
 Dávid, király 74, 75, 82, 87-90, 92, 109, 130, 136, 138, 141, 142, 159, 162-164, 183, 199, 206,

- 212, 296, 373, 375, 377, 378, 385, 386, 394,
425, 459, 513, 514, 524
- Dávid Ferenc 74
Demetrius 156
Dézsi András 164
Dézsi Lajos 40
Diana 534
Diocletianus császár 429, 445, 495, 497
Diomedes 534
Domokos Pál Péter 9, 10, 13, 14, 110, 113, 114,
176, 209, 211, 235, 242, 287, 289, 368, 374,
377, 506, 527-529
Domokos Kázmér 112
Donatus karthagói püspök 427
Dorottya, Szent 495
Dottzi Imre 140
Dömötör Tekla 33
Drebitka, Franciscus Xav. 494
- Eckhardt Sándor 420
Egeas 485
Emmanuel 69, 70, 123, 145
II. Endre magyar király *lásd* II. András
Engelbert apát 386
Erdélyi Máté 12, 116, 123, 148
Erdélyi Pál 16, 20, 7
Erdélyi Zsuzsanna 465
Erdődi *lásd* Monyorókeréki
Erdődy Kristóf 81
Erichson, Erich 40
Erzsébet, Keresztelő Szent János anyja 397, 440,
442
Erzsébet, Szent (Árpád-házi) 21, 25, 409, 479
Esaias *lásd* Izaiás
Esterházy Mária 14
Esterházy Pál 81
Eszter (Hester) 365, 372, 375, 378, 403, 407
Eutychius konstantinápolyi pátriárka 427
Éva 29, 143, 185, 366, 384
Ezekiás 387
Ezékiel, próféta 138, 365, 386, 402
Ézsaiás *lásd* Izaiás
- Fánuel 398
Faragó József 289
Fenesi Mihály 122, 135
Ferdinánd *lásd* Katolikus Ferdinánd
Ferenc, Szent *lásd* Assisi Szent Ferenc
Ferenc, Szent *lásd* Borgia Szent Ferenc
Ferenc, Szent *lásd* Xavéri Szent Ferenc
Ferenczi Miklós 112
Ferenczi Ilona 305
Fiser, Ján 204, 218, 235, 305
Fodor János 78, 81, 82, 388
Fogarasi János 519
- Forgác Zsigmond 535
Foro Mátyás 21
Forrai Magdolna 110, 114
Frater Ferenc 526
Fráter Gáspár 155
Frick József 261
Friedl Ádám 84
Fülöp apostol 25, 26, 63, 157, 410, 423, 431-433
- Gábrriel arkangyal 46, 77, 90, 122, 135, 143, 144,
179, 184, 187, 196, 396, 401, 420, 440
Gajtkó István 79, 92, 109
Galli Katalin 67
Gáspár napkeleti bölc 259
Gazdag György 93
Gedeon 187, 201, 223, 363, 366, 375, 378, 384,
386, 394
Gendre János 117, 512, 513
IX. Gergely pápa 479
Gergely *lásd* Nagy Szent Gergely
Gergely *lásd* Tours-i Szent Gergely
XI. Gergely pápa 284
Gertrúd magyar királyné 479
Géza magyar fejedelem 428, 461
Gizella, Boldog, magyar királyné 474
Góliát 296, 378
Gonzaga Szent Alajos (Aloisius) 63, 440
Gordiani 426
Gregorius 156
Gregorius *lásd* Nagy Szent Gergely
Grotefend, Hermann 446, 460
Gulyás Pál 40, 67
Gyendre János 149
Gyöngyösi Gergely 68
György József 110, 111, 114
György Lajos 9
- György, Szent 63, 429, 430, 475
- Habsburg-család 428
Hadrianus, császár 469
Hajnal Mátyás 8-10, 12-14, 20, 22, 23, 26, 30, 49,
53, 58, 74, 75, 94, 109, 124, 125, 131, 133,
135, 149, 152, 153, 165-167, 322, 335, 344,
345
Haller Istvánné 112
Haller Jánosné 113
Hámán 378
Harsányi Imre 163
Hector 536
Helena *lásd* Ilona
Herakleiosz 467
Herepei János 14
Hermann Egyed 27, 78
Hermann Ipoly László 426

- Hermann von Reichenau *lásd* Hermannus Contractus
- Hermannus Contractus (Hermann von Reichenau) 195, 211
- Hermogenes 449
- Heródes 88, 90, 148, 206, 257, 259, 282, 381, 440, 443, 444
- Heródes Agrippa 448
- Herodiás 440, 443
- Hester *lásd* Eszter
- Hieronymus (Szent Jeromos) 426, 431, 499
- Hilarion 426
- Hirtacus 468
- Hlohovsky 192
- Holl Béla 109, 400
- Holofernéz 85, 372, 378
- Homérosz 536
- Homonnai Drugeth György 14, 80
- Homonnai Drugeth László 80
- Homonnai György 9
- Hořejš, Antonín 204, 218, 235, 305
- Horváth István 10, 13
- Hozo Péter 140
- Hörmann János 85
- Hrabanus Maurus (Rabanus Maurus) 482
- Hulková, Martá 305
- Hunyadi József 10
- Huszár Gál 32, 74, 161, 163, 194, 203, 228, 312, 356, 411
- Iakusich Katalin 79
- Ignác *lásd* Loyolai Szent Ignác
- Illés próféta 335, 361, 366, 458, 524
- Illésházy István 13
- Illyés András 383, 443, 465, 466
- Illyés István 369, 525
- Ilona, Szent (Helena) 26, 63, 130, 433
- Imre, Szent, magyar herceg 65, 81, 472, 474, 475
- II. Ince pápa 320
- Isajás *lásd* Izaiás
- István deák 163
- István, Szent, első vértanú 66, 158, 224, 500
- I. István, Szent, magyar király 14, 76, 81, 110-112, 14, 140, 159, 400, 409, 429, 460, 461, 474
- Izaiás próféta (Esaiás, Ézsaiás, Isajás) 116, 117, 145, 183, 199, 235, 442, 516
- Izsák 357
- Jacobus a Voragine 443, 447
- Jacobus de Benedictis *lásd* Jacopone da Todi
- Jacopone da Todi (Jacobus de Benedictis) 202
- Jagamas János 289
- Jakab, apostol, idősebb (Jacobus Maior) 129, 448, 449
- Jakab, apostol, ifjabb 25, 26, 63, 129, 157, 300, 411, 423, 431-433, 448, 449
- Jákob 201, 206, 259, 260, 357, 375, 386, 394, 419
- Jancsó Benedek 7, 15
- János (orgonacsináló) 111, 112
- János, apostol 63, 66, 224, 271, 287, 347-349, 355, 407, 423, 426, 448, 524
- János, Szent *lásd* Keresztelő Szent János
- János, Szent *lásd* Nepomuki Szent János
- Jánosfi Ferenc 28, 32
- Jebusaeus 378
- Jénáki Ferenc 110, 120, 135, 179, 183, 227, 228, 312, 517
- Jeremiás próféta 34, 38, 39, 290, 442
- Jeromos *lásd* Hieronymus
- Jesse 199, 212, 223, 338, 355, 373, 379, 383
- Jesus Sirák 407
- Joachim, Joakim 409, 449
- Joannes de Rupe Scissa 33
- Joannes konstantinápolyi pátriárka 427
- Jób, Szent 524, 526
- Jóél próféta 407
- Jónás 483, 524
- Jónás Ilona, Sz. 479
- Jonatás 193, 524, 536
- József (Barsabás) 425
- József, Jákob fia 260, 357
- József, Szent, Szűz Mária jegyese 25, 26, 63, 87-92, 109, 117, 130, 148, 159, 248, 264, 428
- Józsué 355, 361, 363
- Júda 206, 212
- Júdás, iskarióti 25, 62, 423, 425
- Júdás Tádé apostol 472, 473
- Judit 372, 375, 385, 386, 394
- Juhász Kálmán 27
- I. Julianus Apostata 476
- III. Julius pápa 32
- Julius Caesar 532, 535
- Jungmann, Josef Andreas 171, 176, 177, 179, 276
- Juppiter 103
- Juzsué 347
- Kádár István 16, 19
- Kájoni János 7, 9-12, 14, 20, 22, 26, 28-32, 34, 45-48, 50, 52, 55, 58, 61, 67, 71, 75, 77, 110-120, 125, 135, 136, 139, 140, 143-167, 180, 193, 215, 217, 222, 232, 235, 237, 238, 239, 240, 244, 245, 246, 252, 253, 261, 264, 275, 283, 287, 307, 310, 312, 316, 317, 322, 323, 326, 339, 341, 342, 345, 352, 354, 356, 360, 362, 363, 381, 384, 385, 388, 411, 413, 426, 434, 466, 479, 534
- Kájoni Judit 135
- Káldi György 34, 180, 196, 231, 425, 474, 475, 480, 482, 517

- Káleb 366
 Kandra Kabos 291
 Kanizsai Pálfi János 11, 13, 18, 32, 77, 163
 Kapisztrán Szent János *lásd* Capestrano, Giovanni da
 Karácsonyi János 14
 Kardos Tibor 329
 Károlyi Gáspár 475, 482
 Kassai András 51, 136
 Katalin *lásd* Alexandriai Szent Katalin
 Katolikus Ferdinánd spanyol király 469
 Kecskeméti Vég Mihály 163
 Kelemen Lajos 32, 33
 X. Kelemen pápa 41, 415
 Keresztelő Szent János 25, 179, 206, 215, 233, 397, 409, 425, 440-444
 Kéri János 78
 Keserű Bálint 535
 II. Khoszrau 467
 Király György 329
 Klaniczay Tibor 33
 Klára *lásd* Assisi Szent Klára
 Klimó György 20
 Knauz Nándor 446, 469
 Kodor Péter 164, 530
 Kollonics Ádám 85
 Kollonics Ádámné Czobor Krisztina 84
 Kopcsányi Márton 8, 9, 18, 20, 117, 119, 148, 150, 153, 187, 188, 199, 320, 377, 386, 398
 Kornis Boldizsár 535
 Kornis Gáspár 113
 Kornis Zsigmond 164, 535
 Kovács Máté 21
 Körmendi Gáspár 400
 Kőrösi István 131, 135, 165
 Kreon 534
 Kroisos, Lidia királya (Cresus, Croesus) 523, 526, 532, 535
 Kudora Károly 84
 I. Kyros perzsa uralkodó 523
- IV. Lajos thüringiai őrgróf, Szent Erzsébet férje 479
 Lajtha László 519, 522, 525-531, 534, 535
 I. László, Szent, magyar király 63, 81, 444, 445
 Lázár 300, 419, 447, 448
 Lázár-család 33, 34
 Lechner, Gregor Martin 372
 Liberius pápa 407
 I. Lipót magyar király 428
 Lipphardt, Walter 176, 217
 Lipszky, Ioannes 7
 Lomniczai Kissevich Horváth György 81
 Longinus 410
 Lóth 419
- Loyolai Szent Ignác 42, 43, 76, 94, 97, 159, 409, 450, 451, 453, 456, 457, 485, 489
 Lőrinc, Szent 21, 64, 129, 459, 460
 Lőveni Arnulf 283
 Lubovienksi, Franciscus 44, 45
 Lukács László 80, 111, 135
 Lukács, Szent, evangélista 348, 351, 407, 471
 Lupuj vajda 33, 34
- Macarius jeruzsálemi püspök 433
 Macskási Nemes Ilona 14
 Magdolna (Magdaléna) 159, 270, 272, 514
 Mágocsi Gáspár 163
 Malakiás 442, 443
 Margalits Ede 329
 Margit *lásd* Antiochiai Szent Margit
 Mária, Lázár nővére 150, 295, 300
 Mária Magdolna 63, 272, 295, 300, 409, 446, 447
 Maria Salome 448
 Mária, Egyiptomi 270
 Marin István 41, 42
 Márk evangélista 63, 410, 431
 Márta, Lázár nővére 447
 Márton *lásd* Tours-i Szent Márton
 Máté apostol 64, 141, 287, 410, 423, 467-469
 Matusék András 81
 Mátyás apostol 25, 423-426
 Maxentius *lásd* Maximianus, császár
 Maximianus császár 426, 433, 480, 482, 495, 497
 Maximinus 448
 Medea 534
 Mcersseman, Gérard Gilles 367, 386, 387
 Megistus 410
 Melchisedek 155, 16, 18, 31, 119, 248, 336, 351, 357, 363-366
 Melczer Anna 84
 Melius Juhász Péter 148
 Menyhárt napkeleti bölcs 259
 Meszlényi Antal 78
 Mihál Farkas 9, 15-20, 32
 Mihály arkangyal, Szent (Michael) 23, 64, 76, 160, 532
 Mihályfi Ákos 171, 254, 257, 262, 285, 288, 292, 301, 305, 308, 320, 324, 350, 351, 367, 381, 415, 463, 501, 519
 Miklós deák 165
 Miklós, Szent 23, 65, 495, 497, 498
 Mikó József 14
 Mocanu, Vasile 110
 Mone, Franz Joseph 104, 310, 343, 419, 423, 434, 439, 447
 Monyorókeréki Erdődi Borbála 42
 Móri István 111
 Móricz Lőrinc 161

- Mózes 61, 188, 193, 198, 201, 258, 299, 332, 338, 347, 361, 365, 366, 378-380, 407, 458
Muretus, Antonius M. 315
- N. K. T. 145
Nabukodonozor 366
Nádasi János 372
Nagy Iván 14, 40, 42, 81, 82, 84, 535
Nagy János 140
Nagy Konstantin kelet-római császár 433, 495, 497
Nagy Sándor makedón uralkodó 523
Nagy Szent Gergely pápa (Gregorius) 266, 426, 428
Nagybáncsai Mihály 160
Négyesy László 494
Nemes Imre 161, 426
Németi Ferenc 59, 163
Nepomuki Szent János 25, 26
Noé 188, 193, 229, 338, 355, 361, 373, 375, 386
- Nyéki Vörös Mátyás 7-10, 12, 16-18, 29, 32, 33, 35, 46, 56, 57, 59, 61, 66, 69, 73-76, 130-135, 144, 150, 151, 155, 156, 164-167, 185, 195, 211, 379, 400, 426, 518, 533
- Oláh Miklós 463
Olibrius 445
Orbán Balázs 112
I. Orbán pápa 480
VIII. Orbán pápa 110, 411
Ormáni János 13
- Páduai Szent Antal 40-42, 63, 164, 434-439
Pál, Szent, apostol (Saul) 33, 62, 136, 137, 141, 187, 299, 303, 306, 410, 421, 422, 426, 443, 445, 471, 500, 516
Pálffy Márton 9, 20, 27-32
Pálffy Ilona 535
Pálóczi György 284
Pálosi Géza 114
Papp Géza 9, 12, 39, 45, 78, 110, 114, 120, 135, 166, 167, 172, 183, 191, 205, 209, 210, 215, 217, 235, 244, 246, 263, 266, 268, 271, 278, 289, 291, 292, 301, 305, 309, 310, 315, 317, 318, 321, 323, 328, 352, 382, 400, 503, 508, 525, 527, 529, 532-534
Pataki Anna 124
Pathai István 19, 164, 523
Paulus Diaconus 441
Pavercsik Ilona 45, 67, 79
Pázmány Péter 27, 68, 167, 194, 198, 200, 327, 400, 429, 518
Peckham, Johannes 352
Pécseli Király Imre 11, 12, 56, 72, 150, 296
- Pécsi Anna 14
Pécsváradi Gábor 407
II. Pelagius pápa 427
Pelutius, Vitus 113
Perseus 534
Péter, Szent, apostol (Simon Péter) 287, 292, 410, 425, 427, 431, 445, 483, 514
Petki-család 33, 34
Petres András 114
Petri András 7, 20, 426, 447, 448
Petrus diaconus 427
Pilátus 291, 513
Pilgram, Georgius 44, 45
Platina, Bartholomaeus Sacchi de 513
Polemnius 461
Polemon 464
Pongrácz Eszter 89, 200, 259, 434, 522
Porfirius, hadvezér 482
Posgai Gáspár 93
Posgai Gergely 92
- Rabanus Maurus *lásd* Hrabanus Maurus
Ráchel 385, 387, 394
Rácz István 131
Radó Polikárp 227, 419, 479
Ráduly Sándor 27
Rafael arkangyal 420
Rajeczky Benjamin 104, 171, 185, 228, 317, 335, 528
Rajmanus Mihály 93
I. Rákóczi Ferenc 81
I. Rákóczi György 535
II. Rákóczi György 34, 111
Rapaics Raymund 328
Reichenau Hermann *lásd* Hermannus Contractus
Réti János 7, 9, 32, 246, 283, 322, 342, 514
Rimay János 50-53, 67, 77, 163, 321, 420, 530
Rodriguez Szent Alfonz 384, 391
Rozália, Szent 92, 464, 465
Rupp Kornél 110
- Sába, királyné 407
Salamon király 64, 201, 377, 378, 386, 394, 405, 407, 524, 526, 535
Salome 440
Sámbár Mátyás 44, 45, 67
Sámszon 296, 365, 386, 394, 524, 533, 536
VI. Sándor pápa 469
VII. Sándor pápa 43
Saul 138, 193, 500, 524
Saul *lásd* Pál apostol
Scheiber Sándor 329
Schütz Antal 215, 299, 305, 306, 308, 367, 415
Semiramis 528
Senegar Mátyás 123

- Sennakerib 163
 Seprődi János 110, 111, 114
 Seuse, Heinrich 320
 Siderius János 38, 165
 Sienai Szent Bernardin 320
 Simeon 229, 381, 398
 Simon Péter *lásd* Péter, Szent, apostol
 Simon, Szent, apostol 64, 472, 473
 Sinka György 59
 Sipski Dániel 93
 II. Sixtus pápa 459
 III. Sixtus pápa 407
 Skarica Máté 13, 163
 Somlyai Miklós 112
 Sommervogel, Carlos 391
 Spinetulo, Jacobus 139, 140
 Stoll Béla 28, 114
 Sulpicius Severus 476
 Surius, Laurentius 475
 Svchi György 160
- Szabó István 116, 146, 242
 Szabó Károly 40, 41, 84
 Szabó T. Attila 32-34, 110
 Szabolcsi Bence 110, 114, 182, 187, 192, 237,
 290, 301, 374, 510
 Szarvasi Margit 21
 Szegedi Ferenc Lénárd 43-45
 Szegedi Gergely 116, 145, 162, 163, 312, 356,
 477
 Szegedi Kis István 145, 162
 Szelepcsényi György 45, 67, 68, 78
 Szenci Kertész Ábrahám 14, 167
 Szenci Molnár Albert 10, 13, 38, 59, 75, 163, 167,
 273, 286, 297, 357, 358, 379, 429
 Szentes Mózes 209, 210, 377, 527, 532, 533, 534
 Szentiványi László 84
 Szentiványi Márton 84
 Szentmártoni Bodó János 59, 63
 Szentpétery Imre 461, 475
 Szeredi Márton 10, 76, 156
 Szerémi Illés 38, 160, 161
 I. Szilvester pápa 428
 Szőlősy Benedek 14, 34, 35, 43, 45, 67-69, 111,
 114, 172, 176, 187, 189, 191, 207, 212, 214,
 218, 228, 230, 233, 252, 253, 266, 271, 293,
 302, 312, 322, 347, 376, 478, 501, 503, 505,
 508, 509, 535
 Szövérfy, Josef 184, 211, 316, 352, 374, 387,
 419, 438, 441, 446, 477
 Sztárai Mihály 59, 75, 145, 161-163, 271, 410,
 424, 468, 472, 535
 Szunyogh Gáspár 79
- Tádé, Szent, apostol 64, 423, 472
- Takács Ince 79
 Taksony 461
 Tamás, Szent, apostol 158, 423, 498, 499
 Tamás, Szent *lásd* Aquinói Szent Tamás
 Tamás, Szent *lásd* Cselanó-i Szent Tamás
 Tapolczai István 112
 Tarnóczy István 60, 61, 78, 80-82, 84, 109, 388,
 394, 396, 397, 399
 Telegdi Miklós 11, 12, 27, 29, 35, 36, 69, 71, 72,
 118, 144-147, 150
 Teleki Mihály 15
 Temesvári Pelhárt 383, 432, 447
 Thamas Márton 81
 Tholnai Bálint 13, 163
 Thordai János 163, 165
 Tiberius Constantinus bizánci császár 426
 II. Tiberius bizánci császár 427
 Tóbiás 259, 260, 524
 Toposs Ferenc 45, 67
 Torma István 113, 136-139
 Tours-i Szent Gergely 476
 Tours-i Szent Márton 23, 65, 159, 409, 476-479
 Tököli (Tökhöly Imre) 15
 Tramezzinus, Michael 32
 Tranovský, Jiří 204, 235, 262
 Tuba Mihály 148, 164
 Typhon 534
- Ujfalvi Albert 140
 Ursula, Sancta 112
 Uz Bálint 28, 165
- Vajk 428
 Valerianus, császár 459
 Varga Boldizsár 111
 Varga Imre 33
 Vásárhelyi András 15, 16, 29, 75, 155, 211
 Vásárhelyi Gergely 195
 Venantius Fortunatus 372, 476
 Veress Dániel 535
 Veronika 269
 Vespasianus, Titus Flavius, római császár 533
 Viadana, Grossida da, Lodovico 110
- Wackemagel, K. E. Philipp 217, 222, 252
 Wessobrunn, Udalrik von 309
 Wessofontanus, Udalricus *lásd* Wessobrunn, Udal-
 rik von
- Xavéri Szent Ferenc (Xavier) 42, 43, 94-98, 109,
 457, 485-489, 494
 Xavier *lásd* Xavéri Szent Ferenc
 Xerxes perzsa király 365, 372, 378
- Zabulon (Zebulo) 384, 386, 394

Zakariás (Zachariás), Keresztelő Szent János apja 397, 440, 443
Zakariás jeruzsálemi püspök 467
Zebedeus, Jakab és János apostol apja 448
Zebulo *lásd* Zabulon
Zeleméri László 162
Zemplény János 10, 14
Zerweg Johann Gergely 78
Zeus 534
Zolnai Béla 78
Zólyomi Perina Boldizsár 165
Zongot Zsigmond 111
Zorobabel 452, 456
Zsófia, Szent 64, 469

TARTALOMJEGYZÉK

15/A

SZÖVEGEK

Előszó	5
A források rövidítései	6

ADVENTI ÉNEKEK

1. <i>Adventre valo Kyrie</i> Kyrie Angelum mittens ad Virginem	9
2. <i>Ad rorate</i> Kyrie, Szenteknek fénye	9
3. <i>Kyrie de aduentu Domini</i> O felséges mindenható Atya	10
4. <i>Adventre valo Gloria</i> Dicsőség Menyben Istennek	11
5. <i>Et in terra hungarjce</i> Diczosegh menjben Istennek	12
6. KÁJONI JÁNOS: <i>Adventre-valo Patrem</i> Hiszek egy Atya Istenben	13
7. <i>Credo in unum Deum</i> Hiszünk egy bizony Istenben	14
8. <i>Resonemus vngarice</i> Enekeljünk mindniaian vigh szoual s nagy örömmel	15
9. <i>Omnes unanimiter</i> Földön lévő Nemzetek, mind iffiak, s'-mind vének	16
10. <i>Adventre valo Sanctus</i> Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth	17
11. <i>Agnus Dei</i> Agnus Dei, hominum peccata qui tollis	17
12. <i>Aliter</i> Oh Artatlan szent Bárány, tarts-meg békességben	17
13. <i>Agnus</i> Istennek szent báránya, bününket töröld-el	18
14. Az szüzhöz erzte	18
15. Aldott gyümölcse szép Szüznek	19
16. Angyalok ide siessetek Szent Szüzhöz	21
17. Aaron veszeje virágzik	21
18. Atyák szomjuhozván, s' az egekbe kiáltván	22
19. I. Ave Maria, boldog Isten Anyja	23
II. <i>Angyali üdvözletről</i> Ave Maria, Istennek Anyja	24
20. Az idő el-jöt, az ige bé-tölt	25
21. <i>In aduentu canenda</i> Az eörökről foguan valo	26

22. Az Vr Isten, Adám Attyánknak, kezdetin e' világnak	27
23. Csillagoknak teremője	28
24. El-küldeté Archangyal Gabriel	29
25. <i>Missus Gabriel</i>	
Gabriel Egből küldeté	30
26. Gabriel el-választaték	31
27. <i>Mas regi enek</i>	
Immaron bé-tölt, á mit jövendölt régen á Proféta	32
28. <i>Karácsonhoz közelgetvén</i>	
Istennek követsége, az ég fenyessége	33
29. <i>Szep enek Boldogh Aszony fogantatasa napiara</i>	
Jer mi dicseriük az szep szüz Mariat	34
30. Jer mi dicsirjük Jesusnak Szent Annyát	35
31. <i>Szent Szüz idvözlesi</i>	
Jesus Edénye, Szüzesség fénye, Idvöz légy Mária	37
32. <i>Hainal. Az itiletről</i>	
Iesus Kristus egy igaz Hajnal	37
33. Kedvessen tekénts ránk, tessék lelki munkánk	39
34. Kely-fel bennem szomju lélek	40
35. <i>Ave Maria</i>	
Küldé az Ur szent Arkangyalát	41
36. Küldeté Arkangyal menyből. Szüz MARIA-hoz	41
37. Küldetek az archangyal á szüzhöz el menni	43
38. Küldeté Szüz MARJA-hoz az Gábriel Angyal	44
39. Küldetik Arkangyal Gabriel	44
40. Lelki Szent Bánya, Istennek Annya	46
41. <i>Mas ahittatos enek</i>	
Menyorsági fényes hajnal, melly nékünk nagyot használ	47
42. Nyílnak az egek, gyűlnek seregek	47
43. Oh dicsőséges, oh fenyességes, lelki arany bánya	48
44. Oh ékes szép virág	48
45. Oh fel-kelő fényes nappal	49
46. Oh fényességes szép Hajnal	50
47. Oh Maria, Istennek áldotta	51
48. <i>Virratta előt valo enek</i>	
Oh születendő, hozzánk jövendő	52
49. <i>Alma redemptoris mater</i>	
Redemptoris mater, oh szentséges Szüz Mária	53
50. <i>Post elevationem</i>	
Reggeli fris harmatunk	53
51. <i>Post elevationem</i>	
Rettenetes áldozat	54
52. I. Sirlalmunknak oka lön mennyajunknak Eva	55
II. Sirlalmunknak oka, lön minnyájunknak Eva	56
53. Szent Lélek Temploma, idvöz légy Jesusnak Annya	57
54. <i>Angyali üdvözletről</i>	
Szüz Mariához az Isten küldvén	58
55. <i>Alma redemptoris mater</i>	
Idvözitönk Anya Szent Szüz	59
56. Idvöz légy drága szép szüz Maria	59
57. I. Idvezlégy Maria, ki vagy tenger csillaga	60
II. Sötétség világa, Szent Szüz, tenger csillaga	61
58. Vdöz légy Mennyei Bánya	62
59. Idvez-légy szép szüz MARIA	63

60. <i>Ave Maria</i>	
Idvez-légy szép szüz MARIA	64
61. Idvez-légy szépséges MARIA	65
62. Idvöz légy Szüz Maria, Kristusnak Szent Anna	66
63. <i>Ave fuit</i>	
Idvezlettel az idvesség	66

KARÁCSONYI ÉNEKEK

64. <i>Kyrie natale</i>	
Atya Isten, életnek kút-feje	71
65. <i>Karacsonra valo Kyrie</i>	
Kyrje eleison, drága Gyermecke	72
66. <i>Karacsonra valo Gloria</i>	
Dicsőség menyben Istennek	73
67. <i>Credo natale</i>	
Hiszünk mi egy Istenben, menyvej Atyában	74
68. <i>Karacsonra valo Patrem</i>	
Hiszünk mi az egy Istenben	75
69. <i>Karacsonra valo Sanctus</i>	
Szent, Szent, Szent Ur Isten; Aldatol szívünkül itten	76
70. <i>Sanctus</i>	
Szent, szent, szent, mindenható Atya Isten	76
71. <i>Agnus Dej</i>	
Jsten Báránnya, ki a bünt el-uészed	76
72. <i>Agnus</i>	
Istennek Báránnya, Szívünknek Lelki aranya	77
73. A' Szüz egy Fiat szült	77
74. A' Szüz egy Fiat szült	78
75. Ah Jesusom szép édesem, Gyönyörü Szent jegyesem	79
76. Aldot Jesus új Királyunk	80
77. <i>De Jesvlo</i>	
Alugy ô fiacskám, édes kis Jesuskam	81
78. Az Augustus Császár idejben	82
79. <i>Alma redemptoris</i>	
Az Egek nyílt úttya, Szüzesség szent kúttya	83
80. Dicsirjük az áldott JESUST	83
81. Drága Szüz egy szép Fiat szült	84
82. Egek vigyázzatok, gyors csillagok meg-álljatok	85
83. Egy szép gyermek most született	87
84. Egy szép kizded gyermekzke születet minekünk	87
85. Ember szemléld ez Istállót	88
86. <i>Diej solemnia fulget dies</i>	
Ez nap a' Kristus jedgyese	89
87. Ez nap mi örvendezzünk	90
88. Ez nap olyan dicsiretes nap	91
89. Friss harmattal, szent illattal, minket egek hizlálnak	91
90. Gyermek nekünk születek tiszta, nemes szüztől	92
91. Gyermek Szent Szüztől születék	92
92. Hallyátok keresztények	94
93. Hallyátok keresztények	95
94. Jer rengessük a' kisedet	96
95. Jertek Isten Archangyali	97

96. I. Jesus édes, Neve kedves, s' az Isten Anyja kegyes	99
II. JESUS édes, Neve kedves, az Isten Anyja kegyes	100
97. <i>Szent Istvánról, Szent Jánosról, apró-szenteokról</i> Jesus születésének, örüllünk szent Nevének	101
98. Kegyelmes szó szóllónk, emlékezzél rólunk	101
99. Kegyelmesen halljad, kérésink fogadgyad	102
100. Kely-fel Keresztyén lélek, a' nagy Istenre kérlek	103
101. Ki-költ Názáretből szép Virágunk	104
102. <i>Christe redemptor omnium</i> Christus minden meg-váltója	105
103. Christus születék Bethlemben	106
104. Ma születék e' Világnak Idvezítője	107
105. <i>Nobis est natus hodie</i> Ma születet ez Világra	109
106. Meg-jelent Mennyei tűz, Mellyet hozott tiszta Szüz	109
107. <i>Panditur coeli atrium</i> Meg-nyílt Menyország kapuja	110
108. <i>Redemptor orbis natus est</i> Meg-uáltónk nekünk születék	112
109. Mennyej Vduarból, derék dolog, Földre izentetik	113
110. Menyek Földnek igaz Királynéja, Tisztaságos Szüz	114
111. Mind ez világ örüendezzen Christus születésén	114
112. Most örüllünk, örüendezzünk, keresztyén népek	115
113. Nagy örömet mostan ielentem ti néktek	116
114. Nagy csillágból támada, örül kereszténység	116
115. Oh bóldog, kinél szebb nem vólt, tiszta kegyelmes Szüz	117
116. O Edesem, szerelmes kisdedem	118
117. Oh Istennek csudálatos vólta, Magass felségnek	119
118. Oh Istennek nagy kegyelme	119
119. Oh Istennek szentséges Angyali	120
120. Oh Jesus, szüzen született szép rósa szál	121
121. <i>Exultet et laetetur</i> Eörüllön és vigadgyon	122
122. Erüllön és vigádgyon	123
123. Örüllünk Jesusunknak, örvendgyünk Szent Urúnknak	124
124. Örvendezzünk, Bethlehembe mennyünk ajándékokkal	124
125. I. <i>Laetare virgo Israël</i> Eörvendgy ó áldott Israël	125
II. <i>Leatate virgo Israël etc. magyarul</i> Örül, örvendgy Szüz Israël	126
126. Pasztorok ide siessetek nagy Urhoz	127
127. Pasztórok, kik á nyajnál szüntelen vigyáztok	128
128. SZABÓ ISTVÁN Serkeny lelkem mélj álmodból, vigyaz magadra	130
129. Szent Szüz Jesuskának, Enekel s' Fiának	131
130. I. Szép violácska, kedves rósácska	132
131. II. Szép violácska, kedves rósácska	133
131. I. <i>O puer dilectissime</i> Szerelmes édes Jesusom, Te vonszod szívemet	134
II. <i>O puer dilectissime, tu moves pectora etc. magyarul</i> Szerelmes, édes JESUSom, Te voszod szívemet	135
132. Szüuem, Jesus, neked adom, oh szüuek iegiese	136
133. Születet drága váltságunk	137
134. Születet új Király nekünk	138
135. Született váltságunk, Christus szép virágunk	139

136. Szüz Annyától születik	139
137. <i>Alma redeptoris</i> Idvözitönk Szent Anna, Egek fényes tornya	140
138. <i>Alma redeptoris</i> Idvezitönk Szent Anna, Menyországi Szent Bánya	141
139. Idvöz légy atya Isten szentséges barania	141
140. Idvöz légy édes Jesus; szívünkbe mélyen juss	142
141. <i>De natiuitate Domini Nostri Jesu Christi</i> Ved io neuen en szüuemet	143
142. I. Ved magadnak én szívemet	144
II. <i>Cor tibi Jesv offero etc. magyarul</i> Vedd ajándékül szívemet, oh! édes JESUSom	145
143. Világ Teremtő született	146
144. <i>Redemptor orbis natus est</i> Világ Váltója születik	147
145. Zengedezzünk uig Énekkel	148
146. Zengjetez egyyeten egynek. Atya Isten fiának	149

ÚJESZTENDŐRE VALÓ ÉNEKEK

147. <i>Kyrie</i> Kyrie eleison, Kyrie eleison	153
148. <i>Patrem</i> Hiszünk mi az egy Istenben	153
149. <i>Sanctvs</i> Szent vagy, Szent vagy, örök Atya Isten	154
150. <i>Sanctvs után</i> Jelent piros vérben, szép Virágunk	154
151. <i>Agnus Dei</i> Istennek Báránya, Edes Jesus	155
152. Ah drága édes kisedünk	155
153. I. O Szép Iesus ez új Esztendőben végy seregedben	156
II. Oh szép Jesus, ez új esztendőben, légy Hiveidben	156

VÍZKERESZT NAPJÁRA VALÓ ÉNEKEK

154. Az három szent kiraly nap tamodatról	159
155. <i>De creatione mundi</i> Emlekezzünk Istennek nagy hatalmasságaról	160
156. Harom Királyok napját	161
157. <i>A' 3. szent királyokról</i> Hol vagyon Sidók Királlya	162
158. Királyoknak királynának, Jesus Christusnak	163
159. <i>A' házak szentelő prócessioban</i> Christusnál Bethleembe vóltunk	166
160. <i>De epiphania</i> Lattatek minekünk uy czillag az egen	168
161. Pogányok, nemzetségek	169
162. Vj Csillag jelent az Egen	170

NAGYBŐJTRE VALÓ ÉNEKEK

163. <i>Kyrie quadragesimale</i> O Felséges teremő Isten	175
164. <i>Kyrie</i> Kyrie eleison, Kyrie eleison, Kyrie eleison	176
165. <i>Gloria</i> Dicsőítsük magas Egben	176
166. <i>Credo</i> A' mindenható Atyában	177
167. <i>Credo quadragesimale</i> Hiszünk mi egy Istenben. Mindenható Atyában	178
168. <i>Sanctvs</i> Szent, Szent, Szent Mindenható Atya Isten	179
169. <i>Agnvs</i> Istennek szent Báránya, Edes Jesus	179
170. <i>A' szent keresztnek fel-vetelere, és a' Christus követésére való intés</i> A' Christus Igéjét hallya, ki magát Hivének valya	179
171. Ah Jesus szenvedése	181
172. <i>Hogy az Christust kövessük</i> Az ki Jesus szavát hallya	182
173. <i>Ex more docti mystico</i> Atyáinknak szokásokból	183
174. Badgyad sérelmétől Mátyrok Aszszonya	184
175. Bünöm miatt retteg lalkem	185
176. <i>Mas szep enek</i> Bünös lélek, sirasd kérlek, uradnak nagy kényyat	186
177. Dicsirjük IESUS-t az Istennek Fiát	188
178. Drága JESUS szenvedése	189
179. <i>Planctus Beatae Mariae</i> Drágalátos Isten annya	190
180. <i>Meg-terök fohaszkodasa a' Christus szenvedéséhez</i> Ember mély eseti, Sok nyavalyák eredeti	197
181. Ez Világnak szépséges tüköre	198
182. <i>Bóldog aszszony siralma</i> Fiam Jesus Idvezitöm	200
183. Hatalmas mennyei királyi székemből	202
184. Igasságnak ruháiatol megh foztatot lelek	203
185. Isten édes Annával, Jesus Szüz Máriával	206
186. Jaj! bünnek mélyiben, medgyek Isten rút tömlöczben	207
187. <i>Meg feszült Christushoz fohaszkodas</i> Jaj édes szerelmesem, En édes meg-váltóm	207
188. Jaj mit látok, s mit szemlélek	208
189. <i>A' Jesus szenvedese által való könyörgés</i> Jarulunk Istenhez tiszta szivből	211
190. Jesusnak drága kényyában	212
191. Jesusunk szent halála, Fel inditá szivünket	213
192. <i>A' Christus szenvedesinek hasznairól</i> Kegyes Jesus, adgyad nekünk	213
193. <i>Christusnak hozzánk való szeretetiről</i> Kint-látott Jesusunk, Ah mennyit érettünk	215
194. <i>Ad preces nostras</i> Keonyeörgesünkre kegis füleidet	215
195. <i>Paenitentia-tartó 50-ik sóltar</i> Könyörüly Isten az te nagy irgalmad szerént	217

196. <i>Bőjti próceciókor</i> Meg-hólt Jesusért járunk, Tölle örök jót várunk	218
197. Mely nagy a' bün gonoszsága	218
198. <i>Jesusert való kesergések</i> Nezvéen magas kereszt-fára	220
199. Oh drága Jesus	222
200. Oh egeknek fenyessége	223
201. Oh Jesus! drága Szülöttem	224
202. Oh Jesus! Jesus!	225
203. Oh Jesus, Nemzetedtől jaj melly igen bántattál	227
204. Oh meg-sebhetett Jesus	228
205. Oh Mennyei szerelmünk, Felséges Istenünk	230
206. Oh szentséges kereszt-fája	231
207. Oh szép Jesus szenvedése	232
208. Oh szeretet gyuladása	233
209. Oh szeretetnek bő kútya	235
210. <i>Septem dolores Beatae Virginis</i> Szüz MARIA hét fajdalma	236
211. Szüz-által jött e' Világra	239
212. <i>Litania a' Christus szenvedeseröl</i> Uram irgalmazz minékünk .	241
213. I. Idvez-légy Iesus Szent feje	242
II. <i>A' Jesus kíntzott tagainak idvözlese</i> Idvöz légy Jesus szent Feje	244
214. <i>Ave manus dextra</i> Idvez-légy Christus jobb-Keze	246
215. <i>Ad elevationem</i> Idveöz legi Christus szent teste	247
216. <i>A' bóldog ki-mulasert</i> Idvöz légy szent Orvosunk	248
217. Valtságunknak drága árra	249
218. <i>Testi sanyargatasról</i> Verrel izzad Idvezitönk	250
219. <i>Passio de vita Christi</i> A' Felséges Isten, ki lakik Mennységben	252
220. <i>Virag vasarnapi processiora</i> Idvöz légy drága Királyunk	263
221. <i>Nagy-csütörtöki missére</i> Ez szín alatt az kívánt jó	264
222. I. <i>Popule meus</i> En Nemzetem Sidó népem	266
II. <i>Nagy pentekre, mikor a' feszületet csókollyak</i> En nemzetem, Sidó népem	268
223. I. <i>Más ének nagy péntekre</i> Iaj nagy kedven tartot drága édes szülöttem	270
II. <i>Mas uj enek</i> Jaj nagy kedven tartott szerelmes szülöttem	271
224. <i>Nagy-pentekre-valo lamentatio</i> Christus Urunk hogy meg-feszítették	272
225. <i>Žido nemzet ellen ualo panasza az Jstennek</i> Halljátok panaszát, mennyej szerelmes Szent Atyának	274
226. Atya Vr Isten	277

HÚSVÉTI ÉNEKEK

227. <i>Kyrie paschale</i> Atya Isten, Mennyen földön	285
228. <i>Husveti Kyrie</i> Kyrje elejson elejson	286
229. <i>Credo paschale</i> Hiszünk mi egy Atya Jstenben	286
230. <i>Credo</i> Hiszünk igaz Istenben	287
231. <i>Sanctus</i> SANCTUS, Sanctus, Dominus Deus noster	288
232. <i>Agnus</i> AGNUS DEI, qui tollis culpas Mundi	289
233. I. Az Ur Christus fel-támada	289
II. Az Ur Christusunk fel-támada	290
234. Első-napján Szombatnak	290
235. Fel-támada mi Urunk	292
236. Jesus fényessége, Lelkünk ékesége	293
237. <i>Regina coeli</i> Jeusnak édes Anyja	293
238. Ki meg-hala szörnyü kínban	294
239. I. Christusunk fel-támadván	294
II. Christus fel-támada	295
240. Christus fel-támada	296
241. Christus fel-támadott ö halottaiból	297
242. Christus Virágunk	298
243. Mihelt Christus fel-kele	299
244. Oh Jesus, bátorító kegyes Hadnagyom	300
245. <i>Regina coeli laetare</i> Eörülly, örvendezz Szent Szüz	300
246. <i>Regina coeli laetare</i> Örvendezz Meny-orzágnak szent Királynéja	301
247. Vr IESUS kereszt-fán, mint erős Oroszlán	302
248. A' Christus fel-tamadasanak hasznairól Ur Christus fel-támada	303
249. Ur Christus fel-támada	304

ÚR MENNYBE MENETELE NAPJÁRA

250. <i>Kyrie</i> O Felséges Atya Isten	309
251. <i>Kyrie</i> Kyrje elejson, elejson	310
252. Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus DEUS Sabaoth	311
253. <i>Agnus</i> Agnus DEI, Agnus DEI, qui tollis peccata Mundi	311
254. A Christus menybe fel-méne, szent dicsőségébe	311
255. Fenyés folyhőjébe, Mene Jesus menybe	312
256. Christus kint szenvedé mi büneink-ért	313
257. Mar töllünk el-mentél, Oh Jesus, Menyben érkezétl	314
258. <i>Regina coeli laetare</i> MARIA Szent Szüz, Eghi fenyés tűz	314

259. <i>Regina coeli laetare</i> Örülj szent Szűz Mária	315
260. Szent Arany Oltárra, Szent Atyád jobbjára	315

PÜNKÖSDI ÉNEKEK

261. <i>Kyrie de spiritu sancto</i> O Szent Lélek teremtő nagy Isten	319
262. <i>Kyrie</i> Kyrje elejson eleison eleison	320
263. <i>Gloria</i> Dicsősség magas Menyben az Istennek	320
264. <i>Patrem</i> Hiszünk az igaz Istenben	321
265. Jeövel Szent Lélek Isten	322
266. Tövel Szent Lélek Ur Isten, világosíts-meg elménkben	323
267. <i>Regina coeli laetare</i> Örülly élet fája, Szent frígynek ládája	323
268. Pünköstknek jeles napján	324

A SZENT HÁROMSÁGRÓL

269. <i>Kyrie</i> Kyrie, hatalmas Isten	327
270. <i>Gloria</i> Dicsősség légyen, A' magass Menyben, Teremtő Istennek	327
271. <i>Sanctus</i> Szent vagy örökké Atya Ur Isten, Az magas mennyégben	328
272. <i>Agnus</i> Agnus DEI, qui tollis peccata universa Mundi	328
273. <i>Alme rerum</i> Allatok teremtője, ki Személyben három	329
274. <i>Quicumque vult</i> Hogy-ha valaki akar idvességet nyerni	330
275. Imádunk mi téged Szent Háromság	331
276. <i>A Szent Háromságról</i> Menybéli Atya, teremtő Szent Jsten	332
277. Oh Isten, ki csudás vagy	333
278. Oh örökké-való Egység, és Háromság	334
279. Oh Szent Háromság egy Isten	335
280. Oh te bődög Szent Háromság	335
281. <i>Hala-adas, akár mi-jóért</i> Oszolhatatlan Szent Háromságnak háladásunk szölylon	336
282. <i>Te Deum laudamus</i> Teged Ur Isten dicsirünk	337
283. <i>Te Deum laudamus</i> Teged Ur Isten dicsirünk	338
284. Idvöz légy, Oh nagy Királyné	341
285. Idvöz légy Királyné, Szent Szűz	341

JÉZUS NEVÉRŐL

286. Adgy szent békesseget	345
287. Bátorítója szívünknek	346
288. I. Bövséges irgalmu, Isten nagy hatalmu	347
II. Bövséges irgalmú Isten, s' nagy hatalmú	347
289. Isten irgalma, Erős hatalma, Légy Földünk ótalma	348
290. <i>Jesus pusio adamatus, et per totius suae vitae acta conquisitus, et concomitatus</i> Mig nem-látom víg orczádat	349
291. O Istennek Szent Fia	357
292. <i>De nomjne Jesu</i> Oh Istennek szent fia	358
293. Tekints ránk kegyelmesen	359
294. Tekencz reank szemedel	359
295. Idvez-légy Szent életünk	360

AZ OLTÁRI SZENTSÉGRŐL VALÓ ÉNEKEK

296. <i>Kyrie</i> Kyrje elejson: Mennyei bástyánk	365
297. Aldgyad ember ez nagy jódat	365
298. Aldgyad lelkem IESUS nevét	366
299. Aldott IESUS, Isten Fia	367
300. I. Aldott Jesus kenyér színben	368
II. Aldott IESUS Kenyér-színben	369
III. Aldott Jesus kenyér színben	370
301. Artatlan szent Barány . .	371
302. Atya Vr Isten, eöröktől foghva valo szent fiadnak	372
303. E' Szín-alatt a' kívánt jó	372
304. <i>Christus szól az oltári szentség szolgáltatóinak</i> Emberek halászi, Istennek Papjai	373
305. Emberek ide siissetek nagy Urhoz	375
306. En Jesusom, szivemnek öröme	376
307. <i>Cantio de corpore Christi</i> Engemet miért szeretgecz, oh edes Istenem	377
308. Fenies menyorszagban lako	378
309. Ha csak ruhája perémit	379
310. Imádlak hiven itt, el-rejtett Istenség	380
311. Istenség mélysége, Lelkek édessége	380
312. Itt vagion az lelkj szepsegh	381
313. Itt vagion Istennek kegies Istensege	382
314. Itt vagyon Christus szent teste	383
315. Jesus ki jelen vagy ebben	384
316. Jesus nézz ránk ez Szentségből	385
317. Jesusunk drága Szentsége	387
318. Keresvén Szarvas fris kútat	387
319. Meg-tíltot gyümölcsnek étke	388
320. Menybéli vendégség, Hűtbéli bóldog édesség	389
321. <i>Pange lingua gloriosi</i> Mondgy éneket zengő nyelvem	390
322. Nagy dicsőségben lakozó Istenség	391
323. Oh ártatlan Szent Bárány	392
324. Oh czudallatos Istenségi	393
325. <i>Tempore eleuationis</i> Oh dragalatos najj szentsegh	394

326. Oh Egek gyönyörűsége	396
327. <i>Tempore eleuationis</i>	
Oh egeknek kirallia	396
328. Oh Jesus, szép fényes Napunk	397
329. O JESUS-om, hitünk segedelme	398
330. O Jesusom, kinek az Eg széki	399
331. I. Oh kegielmes szüü Jesus	400
II. Oh kegyelmes szívü Jesus	401
332. Oh láthatatlan Szent felség	402
333. O Szabadságomnak díja	403
334. O Szép IESUS reménségem	404
335. <i>De uenerabili sacramento</i>	
Oh titkos, oh meljseges	405
336. <i>Oh magnum sacramentum</i>	
Oh titkos, oh nagi Istensegh	406
337. <i>Cantus de sanctissima Eucharistia</i>	
O üdüösséges áldozat	407
338. I. Oh véghetetlen kegyelmü	408
II. Az véghetetlen kegyelmü	409
339. Oltári drága nagy Szentség	411
340. Oltári nagy Szentség, lelkünk gyógyítója	412
341. Öruendez keresztén Lélek Oltárj Szentségnek	414
342. Eöruendez oh en lelkem teste löt igenek	415
343. Örvendgy bús életem, Lelki isméretem	416
344. Szarvas járván sebes útát	416
345. Szent, szent, szent Isten	417
346. Szerelmes Jesusom, Mennyei drága kincsesem	419
347. Testünkben van gyarlóságunk	420
348. Ur Jesus Christus meg-hadta	421
349. Vr vagyon a' Kenyér-színben	423
350. Wduoz legi, életünk teye	424
351. <i>Hymnus S. Bonauenturae</i>	
Üdvez-légy élő ostya, igasság és élet	426
352. Idvez légy felség, oltári szentség	428
353. Üdvözlégy Jesus Christusnak szent teste	430
354. Idvez-légy IESUS Christusnak Szent Teste	431
355. <i>Ad elevationem</i>	
Idveöz legh Christus, Isten fia	432
356. Vdveöz legi Christus, Jstennek fia	433
357. Idvez-légy Christus Szent Teste	434
358. Idvez-légy Christus Szent Teste	435
359. Idvez-légy Christus Szent Teste	435
360. Idvöz légy Christus Szentsége	438
361. Idvez-légy lelkünk fejer Gyöngy-virága	439
362. Idvez-légy Mennyei Bárány	440
363. I. Udvez légy o manna, égi majorána	441
II. Idvöz légy Szent Manna, Drága kincses Tonna	441
364. I. Idvez-légy Szent Kenyér, életünk kút-feje	442
II. Idvöz légy szent Kenyér, életünk kút-feje	443
365. Wduöz legy szent kenier, emberek elete	444
366. Idvöz légy szent orvosunk	445
367. Vduöz legi szentseges ostia	446
368. I. Idvez-légy szép IESUS hivek éltetője	447
II. Idvöz légy kis Jesus lelkünk ébresztője	449
369. Idvez-légy szép rósa, lelkünknek orvossa	450

370. I. Walczagunknak drága árra	450
II. Valságornak drága árra	454
III. Melchisedek áldozattya	456

BOLDOG ASSZONYRÓL VALÓ ÉNEKEK

371. <i>Kyrie de B. V. Maria</i> Atya Isten, Szüzességnek Vra	461
372. <i>Kyrie</i> Kyrie, Szent Atya Isten	462
373. KÁJONI JÁNOS: <i>Petsi patrem</i> Hiszek egy Mindenható Istenben	463
374. <i>Antiphona a' Boldog Asszonyhoz dög hatalnak idejen</i> Az egek Czillaga	464
375. <i>Stella coeli</i> Az Egeknek szép Csillaga	465
376. Diczöseges es zentseges Isten	465
377. Diszes nemességgel, Királyi fölséggel	466
378. Istenségnek szép edénye, Szüz MARIA, egek fénye	466
379. <i>Virgo Dei genitrix</i> Kegyess szép Szüz MARIA .	467
380. MARIA, Magyarok Királyné Aszonya	468
381. Maria malasztnak annia	469
382. Menyorságnak Királynéja	469
383. Minden bün nélkül, lélkünkben szépül	470
384. Nyílnak az Egek, gyül fenyessereg	471
385. O aldott Szüz Anya, Mennyei szép rósa	472
386. Oh árvaságnak szent Anya	473
387. <i>O gloriosa Domina</i> O Dicsösséges Asszonyosság	473
388. <i>Himnus de B. V. M.</i> Oh Istennek szent annia	474
389. Oh Istennek szent annia	477
390. Oh Istennek Szent Anya	478
391. Oh kegyess szép Szüz MARIA	480
392. O szentséges, o szentséges Istennek Szent Anya	481
393. O Szentségnek leg-főbb ága ..	481
394. Eörök Atya Isten, hálát adunk néked	482
395. Eörüly Istennek Szent Anya, a' csudáknak csudája	483
396. Eörüly IESUS-nak Szent Anya	484
397. Szent Szüz, életünk hozója	485
398. Szent Szüz MARIA	486
399. Szeplötelen Szüz MARIA	487
400. Szüz MARIA, Christus Anya	488
401. Szüz MARIA, szép arany ház	489
402. Idvöz légy frigynek Ládája	490
403. <i>Ave dulcis mater Christi</i> Idvez-légy Christus Szent Anya	492
404. <i>Ave rubens rosa</i> Idvez-légy szép Rósa, Szüzesség virága	493
405. <i>Processiokra ualó</i> Vduözlégy szép Szüz MARIA ..	494
406. <i>De conceptione B. M. V. VIII Xbris</i> Méltóságos Istennek szent annia	495

407. <i>Conceptio immaculata Beatae Virginis Mariae</i> Nosza édes ajakim mostan hirdessétek	497
408. <i>Szent Szűznek makvla nélkül való fogantatasarol</i> Szűz MARIA Jesus Annja	499
409. <i>Boldogh aszszonyunk Szűz Maria macula nélkül való fogantatásarul kis officium</i> Vdvöz légy világ Aszszonya	500
410. <i>Mas regi enek Kis-aszszony napjára</i> E' mái-nap e' Világra	504
411. I. <i>Dicseret Boldog Aszszony születeserül</i> Üdvöz légy Egeknek fényessége	506
II. <i>Mas, azon Kis-aszszonyról</i> Szívek édessége Szűz MARIA	508
412. I. <i>Dicseret Boldog Aszszony templomban vitelerül</i> Szent Háromságnak szentelt ház	509
II. <i>Boldog Aszszony templomba viteléről</i> Szent Háromságnak szentelt Ház	512
413. I. <i>Dicseret gyümölcs-olto Boldog Aszszonyrul</i> Nagy Istennek, s' Teremtőnek	513
II. <i>Gyümölcs oltó B. Aszszonyról</i> Nagy Istennek, Teremtőnek	514
414. I. <i>Dicseret Boldog Aszszony látogatasarul</i> Nazáretbül, nagy hegyes Tartományban	515
II. <i>Boldog Aszszony látogatasáról</i> Nazáreth helyéből hegyes tartományban	518
415. <i>De purificatione Beatae Mariae Virginis die II febrvarij</i> Az â Szűz, mint egy kösz aszszony	519
416. <i>Gyertya szentelő Bóldog Aszszony napjára</i> Egeknek fényes villámja	520
417. I. <i>Dicseret gyertya szentelő Boldog Aszszonyrul</i> Irt törvénye Mojsesnek	521
II. <i>Gyertya szentelő Bóldog Aszszonyról</i> Jrot törvénye Mojsesnek	523
418. <i>Azon napra való prócessióban</i> Oh Istennek Szent Annja	524
419. <i>Gyertya szentelő Bóldog Aszszony nap utánra való antiphona</i> Ave Regina Coelorum	525
420. <i>Ave regina coelorum</i> Idvöz légy Egek szent Királynéja	525
421. <i>Adgyunk hálát a' Szent Háromságnak</i>	526
422. <i>De assumptione BMV.</i> Draga ametistus Indiában termik	527
423. I. <i>Officium Nagy Bóldog Aszszonyról</i> Isten Udvarának s' Szentek városának	532
II. <i>Nagy Bóldog Aszszonyról</i> Isten Udvarának s' Szentek városának	535
424. <i>Nagy B. Aszszonyról</i> Istennek áldott Szent Annja	536
425. <i>Nagy B. Aszszonyról</i> Kely fel már álmodból	537
426. <i>Nagy B. Aszszonyról</i> SZŰZ MÁRIA, inágy értünk	538
427. <i>Valasztá az Isten magának hiveket</i>	538
428. <i>Dicséret havi Boldog Aszszonyrul</i> Minden hónak, hó-harmatnak	542
428/A. <i>[Boldog Aszszonyról való ének]</i> ... Ohaytokat 's hőszzád kiáltokat	544
	571

A DICSÓULT SZENTEKRŐL

429. <i>De apostolis</i> Az paradicsomnak dicsőült kutt feie	549
430. <i>A' szent apostolokrol</i> Dicsirjük az szent Apostolokat	552
431. <i>In festo cvivscunque apostoli</i> Menynek és földnek nemes teremőie	553
432. <i>A' szent martirokrol</i> Dicsősségnek szent Királlya	554
433. <i>Mas, szent martyrokrol</i> Iesusnak Martiromit	555
434. <i>Mas, a' szent martyrokrol</i> Christushoz nem méltó, á mint maga mondgya	555
435. <i>A' szent confessorokrul</i> Ez Urunk JESUS bődög Confessora	556
436. <i>Hymnus Iesu corona</i> IESUS Szűzek Koronája	557
437. <i>A' szent szűzekről</i> Iesvs, Szűzek Koronája	558
438. <i>De sancto angelo custode</i> Istennek hü szolgája, őriző Szent Angyal	558
439. <i>Officium az őrző szent angyalrol</i> Kezdetin a' Nap-keletnek	560
440. <i>A' szent angyalokrol</i> Kik Istennek udvaroltok	562
441. <i>Christe sanctorum</i> Christus, Szenteknek, s' Angyaloknak Ura	562
442. <i>Az őrző szent angyalhoz</i> Oh Istennek Szent Angyala	563
443. <i>De conversione Sancti Pavli apostoli XXV ianuary</i> Dicsőséges szent ur Isten	564
444. <i>XXV. januarij: Szent Pal meg-tereseről</i> Szent Pál meg-térése napján	568
445. <i>IX. febr. szűz Szent Apolloniarol</i> Nyavalyások szószóllója	569
446. <i>Szent Matyas apostolrol</i> Dicsőséges Isten, mindeneknek Ura	569
447. <i>XXIV. febr: Szent Matyas apostolrol</i> Gonosz Júdásnak helyében	571
448. <i>De Sancto Matthia XXIV februarij</i> Nagy halákat adgyunk az atia Istennek	571
449. <i>De Sancto Gregorio papa XII martii</i> Felséges Isten, mindenható Atyá	574
450. <i>XII. mar: Szent Gergely paparól</i> Nagy szentséggel tündöklöttél	578
451. <i>XIX. mar: Szent Jósefrül</i> Szent Josef éltünk formája	578
452. <i>[Szent Adalbertről, ápr. 23.]</i> A szent lélektől az ki indétáték	579
453. <i>XXIII. april: Szent Albertről</i> Szent Albert Püspök és Mártir	580
454. <i>De Sancto Georgio</i> Az atya Istennek ártatlan egy fia	581
455. <i>XXIV. april: Szent Györgyrül</i> Szent György nevezeti, szentséges emlekezeti	584

456. <i>XXV. apr: Szent Markról</i> Szent Márk innepén, mindnyájan Szent Istent aldigyunk	584
457. <i>De Sancto Philippo et Iacobo apostolis</i> Mindenható atya, dicsőséges Isten	585
458. <i>I. maji: Szent Filep és Jakabról</i> Szent Filep, s' Jakab Apostol	587
459. <i>Szent Philep, Szent Jakab apostolról</i> Szent Philep, Szent Jakab Christus Tanítványa	587
460. <i>III. maji. Szent Kereszt megtalálásáról</i> Szent Ilona, bóldog lettél	589
461. <i>De Sancto Antonio de Padua si quaeris miracula etc.</i> Ez a máj nagy Szent Antal	590
462. <i>Csudalatos padvai Szent Antalról</i> Gyarló ember mint-hogy erőtlen vagy	591
463. <i>XIII. jvnij: padvai Szent Antalról</i> Padvai szent Antal, Hires csudák által	593
464. <i>Dicziéret élete</i>	593
465. <i>Hymnus</i> Tellyes dicséret Királynak	595
466. <i>Szent Bonaventura hymnusa</i> JESUS igaz viláosság	595
467. <i>Hymnus, az az dicseret</i> Jer örvendgyünk mai napon	596
468. <i>XXI. jvnii. Boldog Aloisivsrol</i> Dicsirjük Isten Szentét Aloisiust	597
469. <i>XXIV. jvnii: Keresztelő Szent Janosról</i> Az Keresztelő Szent János napja, Lelkeink istáppja	597
470. <i>Ut quaeant laxis</i> Hogy zengjen néped szép dicsireteddel	598
471. <i>Ugyan azonról</i> Igaz Napnak szép hajnalát	600
472. <i>Azon Szent Janosról</i> Szent János lángját	602
473. <i>De Sancto Ioanne Baptista</i> Szent seregeknek ura és Istene	602
474. <i>Szent Laszlo kiralyrol</i> Menynek, és földnek dicső Teremtője	604
475. <i>XXVII. jvnii. Szent Laszlo kiralyról</i> Szent László Királyunk Istennek szolgája	606
476. <i>De Sanctis apostolis Petro et Pavlo</i> Diczőséges	606
477. <i>XXIX. jvnii: Szent Peter, Szent Palról</i> Ket Oszlopa igasságnak	607
478. <i>De Sancta Margareta 20 julii</i> Kegyés atya Isten, szerelmünknek czéllya	608
479. <i>De Sancta Maria Magdalena</i> Dicsird Christus szent kegyelmét	609
480. <i>De Sancta Maria Magdalena 22 julii</i> Dicsőséges Isten, életnek kutt feie	610
481. <i>XXV. jvlii: Szent Jakab apostolról</i> Christus kedves Tanítványa	612
482. <i>I. De Sancto Iacobo apostolo 25 july</i> Szerelmes szent atyánk, életnek kutt feie II. <i>Szent Jakab apostolról</i> Szerelmes Szent Atyánk, életnek kút-feje	613 615

483. <i>XXVI. jvlii: Szent Annaról</i> Dicsirteessél magas menyben	616
484. <i>XXXI. jvlii: Szent Ignatiusról</i> Nagy úri nemzetből, Spanyólok Földéből	617
485. <i>Szent Loyola Ignatz officivma</i> Hiv szolgálai Szent Ignátnak	618
486. <i>Szent Ignatz ohaitasi</i> Szeretlek téged Istenem	622
487. <i>De transfiguratione Domini 6 augusti</i> Az ur Jesus Christus egy nagy magas hegyre	623
488. <i>VI. avgvsti. Ur szine változasaról</i> Jesusunk szine változik	624
489. <i>Ugyan azonrol</i> Nagy gyönyörűség az Urat követni	625
490. <i>Mas azon nap</i> Nagy hálát adgyunk az Atya Istennek	627
491. <i>De Sancto Lavrentio X avgvsti</i> Eörök mindenható irgalmasság atya	628
492. <i>X. avgvsti: Szent Lörincz martirról</i> Szent Lörincz Martir harczol Iesusért	630
493. <i>XII. avg. Szent Klararól</i> Szüz Apáczák ékes fénye	630
494. <i>De Sancto Stephano rege Vngariae XXI avgvsti</i> Irgalmas ur Isten, szerelmes kyráliunk	631
495. <i>XX. avg. Szent Istvan kiralyról</i> Magyar Ország fondálója	634
496. <i>Szent Bertalan apostolrol</i> A' Szent Bertalan Apostolnak napját	635
497. <i>XXIV. avg. Szent Bertalanról</i> Szent Apostolnak ünnepe napját	636
498. <i>De Sancto Bartholomeo XXIV avgvsti</i> Szent és hátalmas igasság Istene	637
499. <i>Dögletesség és mirigy ellen szüz Szent Rosáliához való imádság</i> Tövis nélkül nyílt szép Rósa	639
500. <i>Szent kereszt napjara</i> A' Szent Keresztnak dicsiretiről	640
501. <i>XIV. septemb. Szent kereszt fel-magasztalasaról</i> Szent Kereszt, Pogány kezében	641
502. <i>I. De Sancto Mattheo evangelista et apostolo XXI 7bris</i> Felséges ur Isten, szenteknek királya	641
<i>II. Szent Mate apostolrol</i> Kegyés Ur Christus Szenteknek Királya	643
503. <i>XXI. septemb. Szent Mate apostolrol</i> Szent Máté apostol és Evangelista	645
504. <i>XXX. septemb. Szent Sofiaról</i> Szent Sófia, Christus Hive	645
505. <i>III. octob. Szent Borgiarol</i> Szent Borgia, Gandiának	646
506. <i>Seraphicus Szent Ferencz confessorrol vitiorum scabie</i> Midön e' gyarló Világot a' bün setétsége	647
507. <i>IV. octob. Szent Ferenczről</i> Szent Ferencz ünnepe, Christusnak eleven képe	648
508. <i>De Sancto Luca evangelista XVIII 8bris</i> Mindenható Isten, életnek kut feje	649

509. I. <i>De Sanctis apostolis Simonis et iudae XXVIII 8bris</i>	
Eörök atya Isten, bölcsességnek ura	650
II. <i>Szent Simon, és Szent Judas apostolrol</i>	
Eörök Ur Isten, bölcsességnek Ura	652
510. <i>XXVIII. octob. Szent Simon és Thadaevsról</i>	
Szent Simon, Szent Thadacussal	653
511. <i>Mind Szent napiara</i>	
Felséges Isten, irgalmas szent atyánk	653
512. <i>I. novemb. Mindszent napiaról</i>	
Legyen áldot Mindszent napja	656
513. <i>V. novemb. Szent Imre hercegről</i>	
Algyuk Szent Jmrét, szüzességnek virágiát	656
514. <i>De Sancto Emerico dvce et confessore V 9bris</i>	
Kegyelmes teremő Istennek szent fia	657
515. <i>De Santo Martino episcopo et confessore XI 9bris</i>	
Boldog az olly ember bizonnyal Istenben	659
516. Szent Marton, Isten szolgálja	661
517. <i>XI. novemb. Szent Martonról</i>	
Szent Márton, Magyarok fénye	663
518. <i>De Sancto Martino</i>	
Szent Márton születék Magyar-Országban	663
519. <i>Die Sanctae Elisabethae Hvgariae regis filiae XXIX IXbris</i>	
Atya ur Istennek szerelmes szent fia	664
520. <i>XIX. novemb. Szent Ersebetről</i>	
Magyar Királytól szármozván	667
521. <i>XXII. novemb. Szent Czeceziliáról</i>	
Szent Caeczilia, tiszta Szüzeknek hathatós példája	667
522. <i>Szüz Szent Katalinrol</i>	
Elő Istennek ártatlan fia, nyomorultak atya	668
523. <i>De Sancta Catharina</i>	
Ki teriedet szep egh s- rogyogo czillagok	670
524. <i>XXV. novemb. Szent Catharináról</i>	
Szent Catalin, Görög földön	674
525. <i>XXX. novemb. Szent Andrasról</i>	
A' Christus Iesusnak első követője	674
526. <i>[Szent András apostolról, nov. 30.]</i>	
Dicsőségnek szent Istene	675
527. <i>Szent Andras apostolrol</i>	
Szent Andras Isten szolgálja	678
528. <i>Szent Ferencz Xaverius confessorrol</i>	
Mennyen és földön uralkodó Isten	679
529. <i>III. decemb. Szent Xaverivsról</i>	
Xavier napja, Indiák Apja, Igaz Hlit istápia	681
530. <i>Szent Xaverius Ferencz officioima</i>	
Ferencz világ dicsősége	682
531. <i>Szent Xaverius Ferencz szerelmetes lelkének bu-zgo óhaitási</i>	
Oh Istenem! tiszta szivbül ...	688
532. <i>IV. decemb. Szent Borbaráról</i>	
Szent Borbára ellen, fel-gyuladván Attya	689
533. Idvez-légy Szüz Szent Borbála	690
534. <i>De Sancto Nicolao episcopo VI Xbris</i>	
Aldott az olly ember mindenkor Istenben	691
535. Menyei nagy udvar magas menyországban	694
536. <i>VI. decemb. Szent Miklósról</i>	
Szent Miklós Püspök, élt nagy szentségben, Jézus szerelmében	695

537. <i>De Sancto Nicolao episcopo VI Xbris</i> Szent Miklós püspök, Istennek szent papia	696
538. <i>XXI. decemb. Szent Thamasról</i> Apostolokat szemléljük	697
539. <i>De Sancto Thoma apostolo XXI Iobris</i> Kérünk mi tégedet, kegyelmes Istenünk	697
540. <i>Szent Tamás apostolról</i> Szent Tamás vala, az Ur Christusnak egyik Tanítványa	700
541. <i>De Sancto Stephano prothomartire</i> Imé egykor Szent István Istenben fel-állá	701

KÖZÖNSÉGES IDŐRE ÉS VASÁRNAPOKRA VALÓ ÉNEKEK

542. <i>Kyrie</i> Kyrie eleison, Kyrie eleison	707
543. <i>Kyrie</i> Menybéli Szent Vrunk, Te uagy a' mi teremtünk	707
544. <i>Kirie sanctorum ungarice</i> Menybéli szenteknek örök diczösege	708
545. KÁJONI JÁNOS: <i>Kyrie magne Deus</i> Kyrie, Nagy hatalmú, örök mindenható Isten	709
546. <i>Kyrie</i> Mindenhátó Atya Isten, kj uralkodól mennyegben	709
547. <i>Kyrie</i> Menybéli Atya Vr Isten	710
548. KÁJONI JÁNOS: <i>Et in terra pax hominibus</i> Dicsőség az Istennek, Mennyei Felségnek	711
549. <i>Gloria</i> Dicsőség menyben Istennek	712
550. <i>Gloria</i> Dicsőség Mennyben Istennek	713
551. KÁJONI JÁNOS: <i>Cvncipotens</i> Hiszek egy Atya Istenben	713
552. KÁJONI JÁNOS: <i>Nagy patrem</i> Hiszek egy Mindenható Szent Istenben	715
553. <i>Credo</i> Hiszek Egy Atya Istenben	716
554. <i>Mmas credo patrem</i> Hiszek egy Mindenható Atya Ur Istenben	718
555. <i>Credo in unum Deum</i> Hiszek én az egy Istenben	719
556. Hiszünk mi az egy Istenben	720
557. <i>Credo</i> Hiszünk mi az egy Istenben	721
558. <i>Credo</i> Hiszünk egy Atya Istenben	722
559. <i>Credo</i> Hiszünk mi egy Atya Istenben	723
560. <i>Patrem</i> Hiszünk egy igaz Istenben	724
561. <i>Credo</i> Hiszünk egy Istenben, Mennyej Atyában	725
562. <i>Patrem</i> Hiszünk mi az egy Istenben	726

563. <i>Credo</i>	
564. <i>Sancyusra</i>	
Hiszünk mi az egy Jstenben, Mennyej Atyában	727
Szent az Isten, szent az Isten magas menyben	727
565. <i>Sanctus</i>	
Sanctus, ter Sanctus Dominus Deus, Sanctus in excelsis	728
566. KÁJONI JÁNOS: <i>Sanctus</i>	
Szent, vagy Ur Isten, Szent, vagy Ur Isten, Szent, vagy nagy Ur Isten	728
567. <i>Agnus</i>	
Agnvs Dei, qui tollis peccata universa Mundi	729
568. Aldgy-meg minket ez mai nap	729
569. <i>Mas regi enek</i>	
Atya Istennek mi-róllunk nagy gondgya	730
570. Az Istennek Szent igéjét	730
571. Fenyességes Menybéli nagy Isten	731
572. Foházkodunk hozzád, nagy mélységből	732
573. Földnek es menynek nemes teremője	733
574. GENDRE JÁNOS: <i>Confiteor</i>	
Gyónom az élő atyának	734
575. Ier discsirjük az Ur Istent hü Keresztyének	735
576. Ier minnyájan Keresztyének	738
577. <i>Ante concionem</i>	
Kegis Isten, kegielmedbol nesz reank	739
578. <i>Predikazio előtt</i>	
Menybéli Atya Jsten, könyöröly hiueiden	740
579. <i>Ave Maria</i>	
Oh áldott szent Szüz Mária	741
580. Oh Iesus, békességnek szent Fejedelme	741
581. Oh, mennyei szent orvosunk	742
582. <i>Pater noster</i>	
O Mi Menybéli Szent Atyánk	743
583. <i>Pater noster</i>	
O mi Menybéli Szent Atyánk	744
584. Oh te ember Istennek teremtett állattya	744
585. <i>Predikazio vtan</i>	
Eörök Atya, mindenható Isten irgalmasságáról	746
586. <i>Psalmus XXX. in te domine speravi etc.</i>	
Sok nyavalya e' Világon nyomja mi útunkat	747
587. Szabadits szent ur Isten	748
588. <i>Dominica IV. post trinitatem</i>	
Szükség meg-tudnunk hü Keresztyének	749
589. Ur Isten, hozzád folyamunk	752
590. Vdvöz légy szent orvosunk	752
591. Vigasztald Jesus szívünket	753
591/A. <i>CXXIX-dik soltar de profundis</i>	
Hozzád kiáltok mélységből	754

A MEGHOLTAKRÓL VALÓ ÉNEKEK

592. A' Christus JESUS-nak vérével nyert Népek	759
593. <i>Jffiúnak halalarol</i>	
Ah kegyetlen mérges halál	760
594. <i>De redamando Deo</i>	
Ah ki sokan örök tűznek	761

595. Alhatatlanságot ez világi joknak	763
596. Elet adó halál Ura	766
597. <i>Regi enek</i> Emlekezem én Uraim e' csalárd Világról	768
598. Ez mostani vég-órámra	770
599. Ez világi nemes rendből	773
600. <i>Alia Funabralis</i> Ez világot lasd, mint vitezkedik	774
601. Figyelmez keresztyén Lélek, mire jntnek Szentek	776
602. <i>Dies irae</i> Fuvására trombitáknak	777
603. <i>Az örökké-valóságról</i> Gyakorta mongyuk, örökké	778
604. Halando emberek, kik most jelen vadtok	781
605. Harcz ember élete, tellyes életében	782
606. FRÁTER FERENC: Ily nagy útra indul ember hogy születik	783
607. Im latod, a halal mindeneket le kaszál	785
608. <i>A' halalhoz való készültreől</i> Imé szörnyü Halál, Köztünk igen kaszál	786
609. <i>Mundana vana: divina sunt plena</i> Esmérd Világ árnyékát ..	788
610. <i>A' haláltól való rettegésben</i> Jaj én szegény gyarló fereg	790
611. Iaj Halál, büneinknek te keserves sóldgya	792
612. Iaj mely hamar múlik e' Világ ereje	793
613. <i>In funere paruulorum</i> Jer elmélkedgyünk keresztyén népek	794
614. <i>Est messor</i> Kaszás e' földön a' Halál	796
615. Kely-fel büneidből rothadásra menő Nép	799
616. <i>Jntés, a' drága léleknak gonduiselésére</i> Kely-fel, Drága Lélek, Kely-fel	800
617. Kereszt-fán kint vallott, kegyelem kút-feje	802
618. Keserves életem, Dólgaid meg-beszélgetem	804
619. <i>Valamelly artatlanról</i> Kis ártatlan, Menyben éllyen	804
620. <i>Halottakert valo enek az estveli enekek után mondandó</i> Könyörüly Jesus Atyánk a' ki-múlt hiveken	805
621. KODOR PÉTER: Környül-vöttek halálnak sérelmi	806
622. Mi haszna sokat aggódnunk	807
623. Mindnyájan kik ide gyültünk	808
624. Minnyájan ki jelen vattok	809
625. <i>Nemes iffivnak halalaról</i> Nagy emberi nyomorúság	812
626. O Eletünk vég-órája	812
627. Oh emberi gyarló Nemzetség	814
628. Oh Emberi gyarló nemzetség!	816
629. Oh keserves jaj-szó! Minnyájan meg-halunk	817
630. <i>Pro feriis ante-cineralibus de vanitate mundi</i> Oh Világ, méz alatt köszöntetett méreg	818
631. <i>Fő-aszszony temetesere</i> Pallya-futásomnak végén	819
632. Seregeknek Szent Istene	822

633. I. Serkeny fel almodból, oh emberi nemzet	823
II. Serkeny-fel álmodból, bűnös emberi-nemzet	824
634. KORNIS ZSIGMOND: Sokat irtak Bölcsék, világi dolgokról	825
635. <i>Keresztyén gyermek haláláról</i> Szép Angyali ártatlanság	828
636. Szörnyű örökké-valóság	829
637. Szükség uégső dolgajnkról, sokszor elmélkednünk	832
638. <i>[50. zsoltár]</i> Vr Isten, irgalmaz nékem	834
639. Verő fénynek ne hidgyetek	835
AZ ÉNEKEK KEZDŐSORÁNAK MUTATÓJA	837

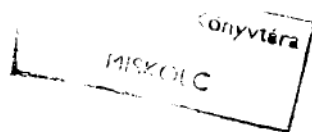
15/B

JEGYZETEK

A FORRÁSOK LEÍRÁSA

Kézírtos források	7
<i>Petri András-énekeskönyv</i>	7
<i>Zemlény János-énekeskönyv</i>	9
<i>Mihál Farkas-kódex</i>	15
<i>Pécsi énekeskönyv</i>	20
<i>Pálffy Márton-énekeskönyv</i>	27
<i>Apor Formularium todaléka</i>	32
<i>Turóci cantionale</i>	34
Nyomtatott források	40
<i>Páduai Szent Antal zsolozsmája</i>	40
<i>Két égő lámpás</i>	42
<i>Cantus catholici Latino-Hungarici (1674)</i>	43
<i>Cantus catholici (1675)</i>	67
<i>Liliom Kertecske</i>	78
<i>Tarnóczy István: Titkos értelmű rózsza</i>	80
<i>Lelki Fegyverház</i>	84
<i>Lelki Utiköltés</i>	92
Kájoni János kézíratai és nyomtatott énekeskönyve	110
<i>Irodalom</i>	110
<i>Kájoni pályája</i>	110
<i>Kájoni zenei vonatkozású kézíratai</i>	114
<i>Csikcsobotfalvi kézirat</i>	114
<i>Kájoni latin–magyar versgyűjteménye</i>	120
<i>Cantionale catholicum</i>	135
JEGYZETEK AZ EGYES ÉNEKEKHEZ	
Adventi énekek (1–63. sz.)	171
Karácsonyi énekek (64–146. sz.)	204
Újesztendőre való énekek (147–153. sz.)	257
Vízkereszt napjára való énekek (154–162. sz.)	257
Nagyböjtre való énekek (163–226. sz.)	262
Húsvéti énekek (227–249. sz.)	292
Az Úr mennybemenetele napjára vagyis áldozócsütörtökre való énekek (250–260. sz.)	301
Pünkösdi énekek (261–268. sz.)	305
A Szentháromságról (269–285. sz.)	308

Jézus nevéről (286–295. sz.)	320
Az oltáriszentségről való énekek (296–370. sz.)	324
Boldog Asszonyról való énekek (371–428A sz.)	. 367
A dicsőült szentekről (429–541. sz.)	409
Közönséges időre és vasárnapokra való énekek (542–591. sz.)	.. 501
A megholtakról való énekek (592–639. sz.)	519
JEGYZÉKEK, MUTATÓK	539
A források jegyzéke	. 541
A rövidítések jegyzéke	.. 545
Névmutató	... 568

A sorozat korábbi kötetei:

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA
XVII. század

11. kötet

AZ ELSŐ KURUC MOZGALMAK
KORÁNAK KÖLTÉSZETE
/1672–1686/

Sajtó alá rendezte
Varga Imre

937 oldal + 15 faksimile tábla
Kve 230 Ft

12. kötet

MADÁCH GÁSPÁR,
EGY NÉVTELEN, BENICZKY PÉTER,
GRÓF BALASSA BÁLINT,
LISTIUS LÁSZLÓ, ESTERHÁZY PÁL
ÉS FRÁTER ISTVÁN VERSEI

Szerk. *Varga Imre, Cs. Havas Ágnes, Stoll Béla*

837 oldal + 19 faksimile tábla
Kve 210 Ft

13. kötet

SZENTPÁLI N. FERENC,
FELVINCZI GYÖRGY,
PÁPAI PÁRIZ FERENC
ÉS TÓTFALUSI KIS MIKLÓS VERSEI

Szerk. *Varga Imre.*

682 oldal + 16 faksimile tábla
Kve 250 Ft

14. kötet

ÉNEKEK ÉS VERSEK /1686–1700/

Sajtó alá rendezte
Jankovics József

980 oldal + 4 faksimile tábla
Kve 350 Ft

AKADÉMIAI KIADÓ
AKADÉMIAI KIADÓ
és
ARGUMENTUM KIADÓ

